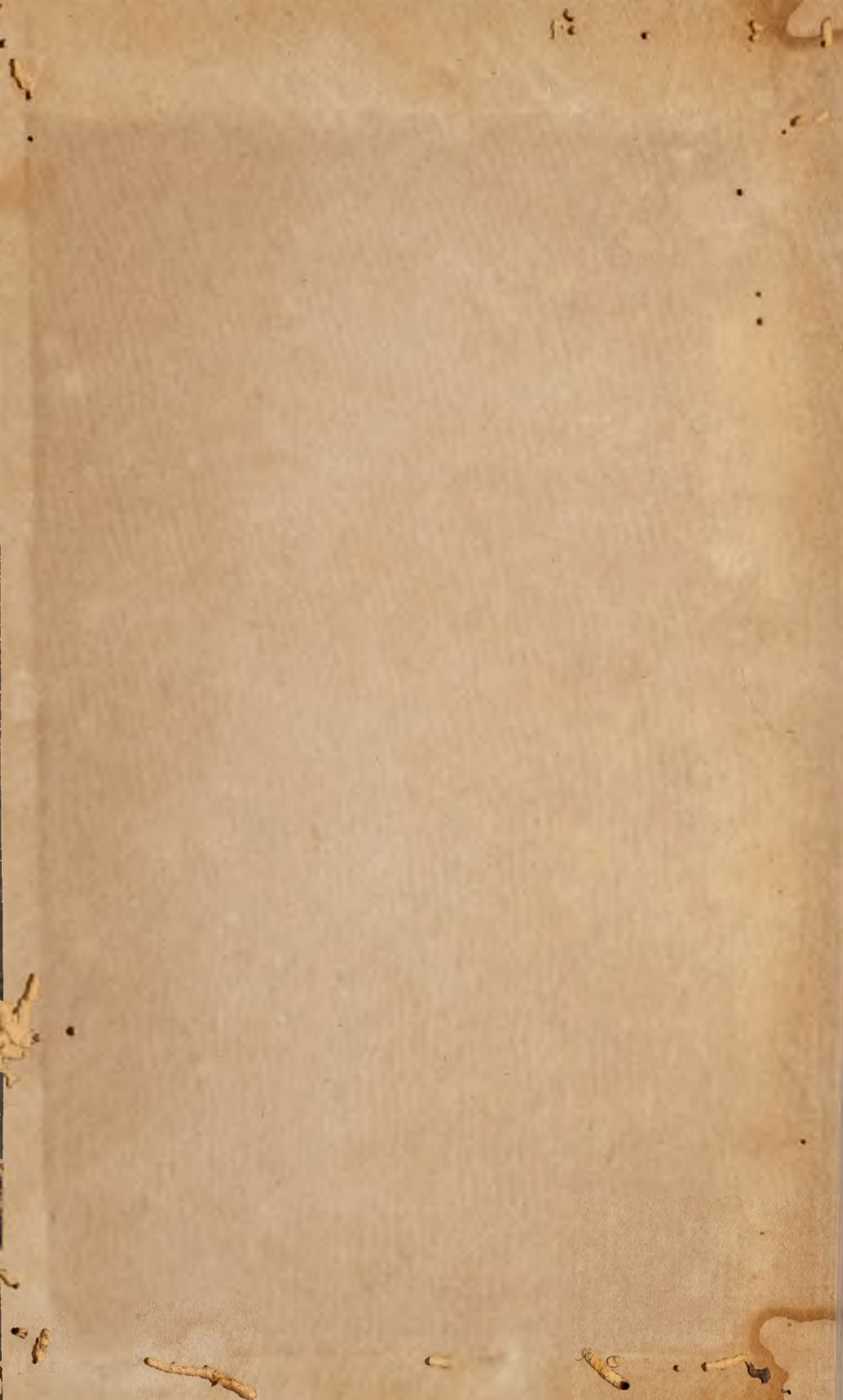
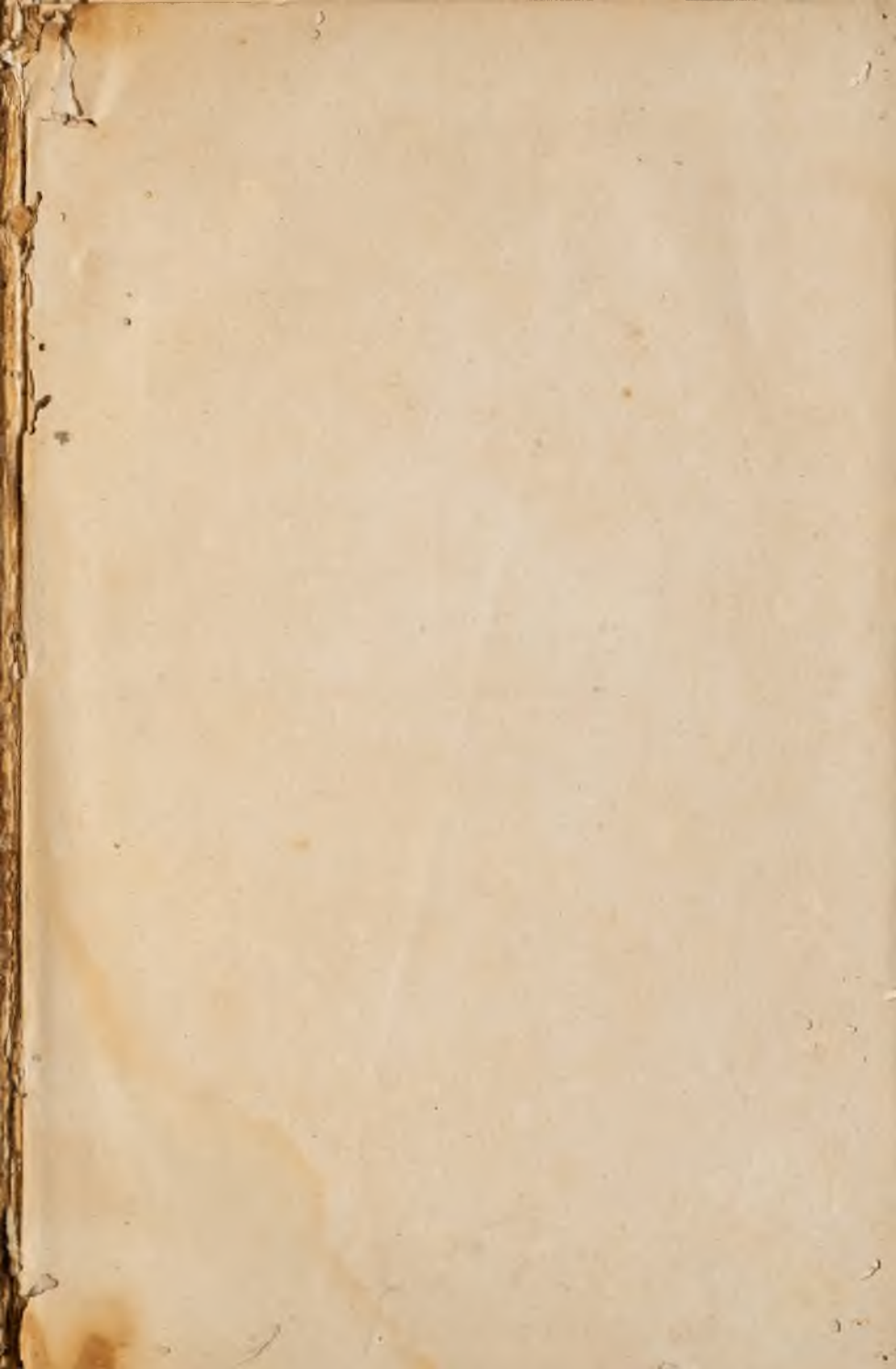
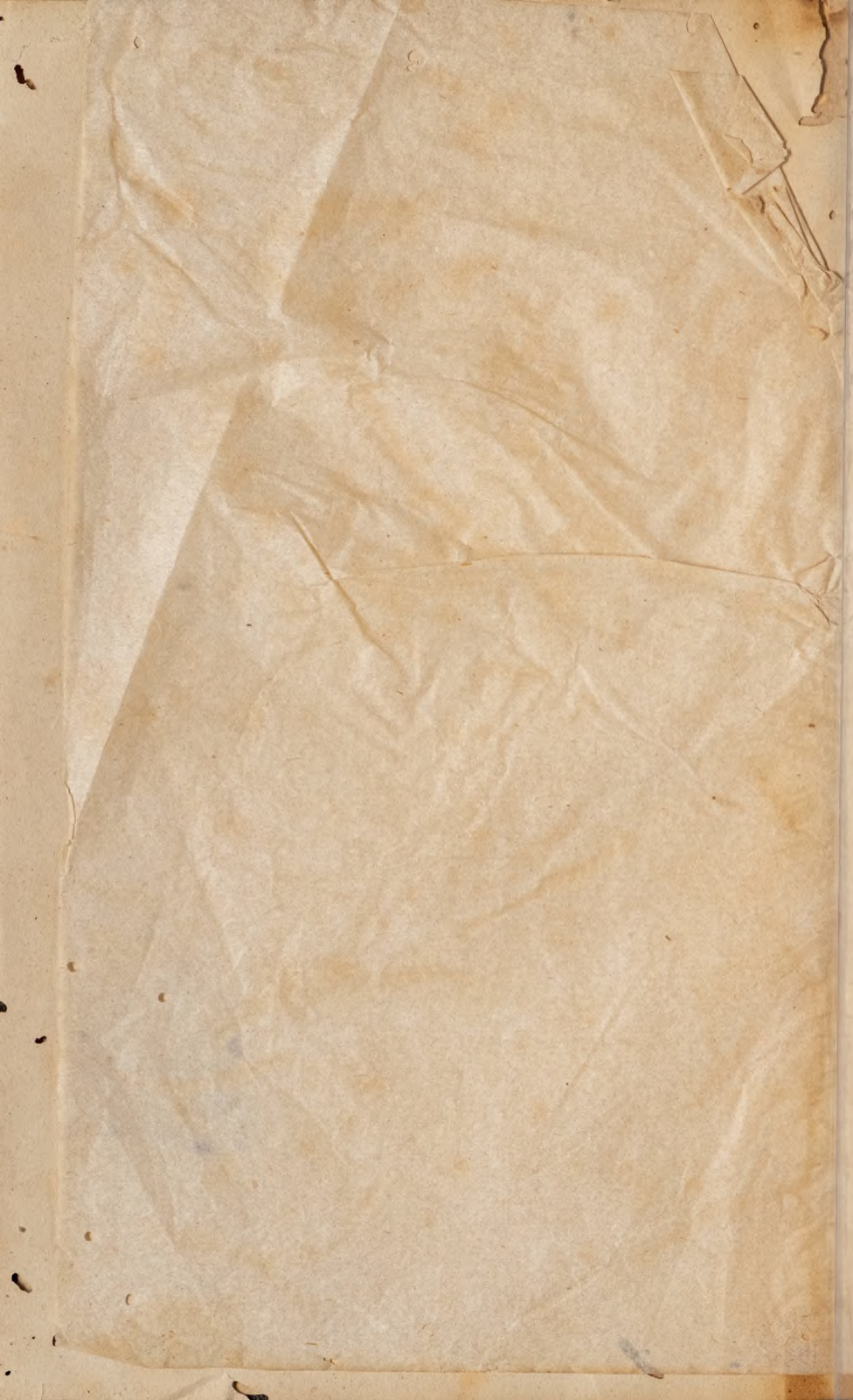

Δ Γ Φ.

Δ Γ Φ .

ΧΑΡΤΗ ΤΗΣ ΡΩΣΙΑΣ ΚΑΤΑ ΤΟΝ Θ' ΑΙΩΝΑ ΚΑΙ ΤΩΝ ΗΕΡΙΣ ΧΩΡΩΝ.

Lith. E. Sloger, Vienna.

Виноградъ Казанскій.

596
ΝΙΚΟΛΑΟΥ ΚΑΡΑΜΖΙΝΟΥ

ΙΣΤΟΡΙΑ

ΤΗΣ

ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑΣ

ΤΗΣ

ΡΩΣΣΙΑΣ.

ΕΞΕΛΛΗΝΙΣΘΕΙΣΑ ΕΚ ΤΟΥ ΓΑΛΛΙΚΟΥ,
ΠΑΡΑΒΛΗΘΕΝΤΟΣ ΠΡΟΣ ΤΟ ΡΩΣΣΙΚΟΝ ΠΡΩΤΟΤΥΠΟΝ

ὑπο

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ Σ. ΚΡΟΚΙΔΑ.

ΤΟΜΟΣ ΠΡΩΤΟΣ.

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΤΥΠΟΙΣ Χ. ΝΙΚΟΛΑΪΔΟΥ ΦΙΛΑΔΕΛΦΕΩΣ.

Παρά τῇ Πύλῃ τῆς Ἀγορᾶς, ἀριθ. 420.

1856.

1015542 1015543

ΑΛΕΞΑΝΔΡΩ ΤΩ Β΄,

ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙ ΤΗΣ ΡΩΣΣΙΑΣ.

ΜΕΓΑΛΕΙΟΤΑΤΕ,

Τὴν ὑπὸ τοῦ ἀειμνήστου Καραμζίνου συγγραφεῖσαν ἱστορίαν τῆς Ῥωσικῆς Αὐτοκρατορίας ἐξελληνίσας, ὑποβάλλω ὑπὸ τοὺς πόδας τοῦ θρόνου ΣΟΥ· ἱκετεύω δὲ τὴν ΣΗΝ ΜΕΓΑΛΕΙΟΤΗΤΑ, ὅπως ἐπιβλέψῃς εὐμενῶς ἐπὶ τὴν μετάφρασιν ταύτην, ὡς ἐπέβλεψας καὶ ἐπὶ τὴν περὶ προσφωνήσεως δέησίν μου.

Γένοιτο δ' ὅπως καὶ τό ἔργον τοῦτο τῆς μεθερμηνεύσεως Ῥωσικοῦ φιλοσοφήματος συνεισφέρῃ εἰς τὴν ἐπὶ μᾶλλον ἀνοικείωσιν τοῦ ὀρθοδόξου πληρώματος διὰ τῆς ἀναμνήσεως τῶν ἀμοιβαίων πνευματικῶν καὶ πολιτικῶν σχέ-

σεων τῶν δύο ἐθνῶν, Ἑλληνικοῦ τε καὶ Ῥωσ-
σικοῦ.

ὑποσημειοῦμαι, ΜΕΓΑΛΕΙΟΤΑΤΕ,
μετὰ βαθυτάτου σεβασμοῦ

ΤΗΣ ΣΗΣ ΘΕΟΦΡΟΥΗΤΟΥ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΚΗΣ
ΜΕΓΑΛΕΙΟΤΗΤΟΣ

Ἀθήνησι, τῇ 20 Δεκεμβρίου 1886.

ὑποκλινέστατος καὶ ἐλάχιστος
δοῦλος

Κωνσταντῖνος Σ. Κροκιδᾶς.

ΤΟΙΣ ΕΝΤΕΥΞΟΜΕΝΟΙΣ.

Τὸ Ἑλληνικὸν γένος αἰείποτε μεγίστην συμπάθειαν πρὸς τὴν μεγάλην Ῥωσικὴν αὐτοκρατορίαν ἔδειξε διὰ τε τὸ ὁμόδοξον καὶ διὰ πολλοὺς πολιτικούς λόγους· καὶ ὅμως μικράν, ὡς νομίζω, γνῶσιν τῆς Ἱστορίας αὐτῆς ἔχει. Ὅθεν, ἐπιθυμῶν ὅπως καταστήσω αὐτὴν γνωστοτέραν, ἐξελλήνισα τὴν δωδεκάτομον Ἱστορίαν τοῦ ἀθανάτου ἱστοριογράφου αὐτῆς Καραμζίνου.

Ἡ φήμη τοῦ συγγραφέως τούτου καὶ τὸ μέγεθος καὶ ἡ ἰσχὺς τῆς Ῥωσικῆς αὐτοκρατορίας πρὸ πολλοῦ ἤδη προεκάλεσαν μεταφράσεις τῆς ἀληθῶς δοκίμου ταύτης Ἱστορίας εἰς πολλὰς τῶν Εὐρωπαϊκῶν γλωσσῶν. Μόνη ἡ Ἑλληνικὴ ἔστερειτο, ὡς μὴ ὥφελε, ταύτης· διότι οὐ μόνον πολλαχοῦ ἡ Ἑλληνικὴ Ἱστορία ἔχει κοινὰ γεγονότα πρὸς τὴν Ῥωσικὴν, ἀλλὰ καὶ συμπληροῖ αὕτη ἐκείνην, γνωστὰ ποιούσα πολλὰ ἄγνωστα ἡμῖν. Οὕτω πολλοὶ Βυζαντινοὶ ἀναφέρουσι μὲν περὶ συνθηκῶν συνομολογηθεισῶν πρὸς τοὺς Ῥώσους, ἀλλὰ παραλείπουσιν αὐτάς, ἅς ὅμως ὁ ἀναγνώστης εὐρίσκει ἐν τῇ τοῦ Καραμζίνου Ἱστορίᾳ. Πολλοὶ καὶ διάφοροι Ἕλληνες διέπρεψαν ἐν Ῥωσσίᾳ, ὡς ὁ Τραχανιώτης, ὁ ἐξ Ἀθῶνος σοφὸς Ἱερομόναχος Μάξιμος καὶ ἄλλοι, περὶ ὧν ἡμεῖς οὐδὲν, ἢ ὀλίγα γινώσκομεν.

Πολλοὶ ἴσως κρίνουσι περιττὴν τοῖς Ἕλλησι τοσοῦτον διεξοδικὴν Ἱστορίαν, ἀναγκαίαν δὲ σύνοψιν μόνον ταύτης· ἀλλὰ γνωστὸν πρῶτον μὲν, ὅτι ὁ ἱστοριογράφος οὗτος οὐδεμίαν τῆς Ἱστορίας αὐτοῦ σύνοψιν ἐξέδωκε, δεύτερον δὲ, ὅτι ἐπιτομὴ δοκίμου συγγράμματος οὔτε εὐχερὴς ἐστίν, οὔτε παντὸς ἀνθρώπου· διὸ οἱ ἐπιχειρήσαντες συνόψεις τοιούτων συγγραμμάτων ἢ πάντες, ἢ οἱ πλεῖστοι ἀπέτυχον.

Ἀρχόμενος τῆς μεταφράσεως ἐσκέφθην ἐπὶ πολὺ περὶ τοῦ χαρακτῆρος τῆς γλώσσης αὐτῆς, καὶ ἄνδρας λογίους συνεβουλεύ-

ὅτι οὐκ ὀλίγους περὶ τούτου. Ἄλλ' ἡ γνώμη αὐτῶν ἦν διάφορος. Οἱ μὲν φρονοῦσιν ἀναγκαίαν τὴν μόρφωσιν κοινῆς τινος γραπτῆς γλώσσης κατὰ τὸ παράδειγμα τῆς ὑπὸ τοῦ λαοῦ λαλουμένης, οἱ δὲ, νομίζοντες δυνατὴν τὴν ἀνάστασιν τῆς τῶν ἡμετέρων προπατόρων γλώσσης, λέγουσιν ὅτι πρὸς ταύτην ἀνάγκη ἵνα ῥυθμίζωμεν τὴν γραπτὴν ἡμῶν γλῶσσαν, παραλαμβάνοντες ἐξ ἐκείνης καὶ τύπους γραμματικῆς καὶ συντάξεις τὰς νῦν ἀνεκτάς. Ἄλλ' ἐπειδὴ ἡ τοῦ ζητήματος τούτου λύσις οὐκέτι ἐγένετο, ἔγνων ἵνα βαδίσω μέσσην τινὰ ὁδὸν, ποιούμενος χρῆσιν ἐν τῇ μεταφράσει μου διαλέκτου τοῖς πᾶσι καταληπτῆς καὶ καθαρευούσης ὅσον τὸ ἐπ' ἐμοὶ ἀπὸ παντὸς ξενισμοῦ, ὅπως ἡ μετάφρασίς μου ἢ καταληπτὴ τοῖς τε ὀλίγα γράμματα εἰδόσιν Ἕλλησι καὶ τοῖς ἄλλοδαποῖς, τοῖς γινώσκουσι μόνον τὴν τῶν ἡμετέρων προγόνων γλῶσσαν, οὐχὶ δὲ καὶ τὴν νεοελληνικὴν λεγομένην.

Πρὸς ἐπίτευξιν τούτου ὁμολογῶ ὅτι κατέβαλον οὐκ ὀλίγους κόπους. Εἰ δὲ καὶ ἐνιαχοῦ παρέβην τὸν ἅπαξ τεθέντα ὑπ' ἐμοῦ νόμον, εἴτε ἐξ ἀγνοίας, εἴτε ἐν γνώσει, ἐλπίζω ὅτι ὁ εὐμενὴς ἀναγνώστης, γινώσκων τὸ « Χαλεπὸν ἀνθρώπον ὄντα μὴ » διαμαρτάνειν ἐν πολλοῖς, τὰ μὲν ὅλως ἀγνοήσαντα, τὰ δὲ » κακῶς κρίναντα, τὰ δὲ ἀμελέστερον γράψαντα, » παρέξει μοι συγγνώμην, μάλιστα δ' οἱ ἐκδόντες βιβλία καὶ πείραν λαβόντες τῶν πολυειδῶν τῆς ἐκδόσεως κόπων· ὁ δ' ἀ ν α μ ἄ ρ τ η τ ο ς π ρ ῶ τ ο ς β α λ ῆ τ ω τ ὸ ν λ ί θ ο ν.

Ἄλλ' εἰ ἡ μετάφρασίς μου, ἐκ τοῦ Γαλλικοῦ γενομένη, στερεῖται τῆς ποθητῆς λεκτικῆς ἀξίας, ἔχει ὅμως τὴν δυνατὴν ἀκριβειαν, δι' ἣν διττῶς ἐμόχθησα, ἐξελληνίζων καὶ παραβάλλων ἀκριβῶς τὴν μετάφρασίν μου πρὸς τὸ Ῥωσικὸν πρωτότυπον· διότι εἶδον ὅτι ποῦ μὲν οἱ Γάλλοι μεταφρασταὶ παραλείπουσιν ὀλοκλήρους παραγράφους, ποῦ δὲ μεταβάλλουσι τὴν ἔννοιαν, ὡς πᾶς προσεκτικὸς ἀναγνώστης, παραβάλλων τὴν Γαλλικὴν μετάφρασιν πρὸς τὸ πρωτότυπον, εὐρήσει. Τὸν δὲ τῆς παραβολῆς ἐπίμοχθον καὶ οὐκ ὀλίγον ἄχαριν κόπον ὑπέστην οὐχὶ μόνος ἐγώ· τούτου μετέσχε γενναίως καὶ μετὰ ζήλου σεβάσμιος καὶ

πολυμαθῆς ἀνὴρ, ὁ Πανοσιώτατος Ἀρχιμανδρίτης τοῦ ἐνταῦθα Ῥωστικοῦ ναοῦ τῆς Ἀγίας Τριάδος Κύριος Ἀντωνῖνος (α), πρὸς θν, καθήκον ἱερὸν ἐκπληρῶν, ἀπονέμω δημοσίᾳ βαθυτάτην εὐγνωμοσύνην διὰ τὴν ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τέλους ἀκάματον ὑπὲρ τοῦ ἐμοῦ ἔργου προθυμίαν.

Ἐπειδὴ δὲ ἡ ἱστορία αὕτη περιέχει πολλὰς σημειώσεις καὶ πλεῖστα κύρια καὶ γεωγραφικὰ ὀνόματα, τῶν μὲν ὀνομάτων παρεδέχθην τὴν Ῥωσικὴν γραφὴν, ἐκείνων δὲ πολλὰς παρέλειψα, ὅπως πρὸ ἐμοῦ καὶ οἱ Γάλλοι μεταφρασταὶ ἐποίησαν· διότι αἱ μὲν ἔχουσι γλωσσικὴν μόνον ἀξίαν, ἄλλαι δὲ εἰσὶν ἀναγκαῖαι τοῖς Ῥώσοις μόνον. Εἰ δέ που ἔκρινα ἀναγκαῖαν ἰδίαν τινὰ σημείωσιν πρὸς κατανόησιν τοῦ κειμένου, ταύτην ἔθηκα κάτωθι τῆς σελίδος.

Ὁ IB' τόμος τῆς παρούσης ἱστορίας ἐξεδόθη ὑπὸ ἐπισήμου ἀνδρὸς, φίλου τοῦ συγγραφέως, ὡς ἐν ἀρχῇ αὐτοῦ καταφαίνεται· διότι ὁ θάνατος προέλαβεν αὐτόν. Ἐπειδὴ δὲ οἱ Γάλλοι μεταφρασταὶ παρέλειψαν τὴν μεθερμηνεύσιν αὐτοῦ, ἐξελληνίσθη ἐκ τοῦ Ῥωσικοῦ ὑπὸ τοῦ ἐν τῷ ἡμετέρῳ Πανεπιστημίῳ Καθηγητοῦ τῆς Θεολογίας Κυρίου Π. Ῥομπότη, ἐγκρατοῦς τῆς Ῥωσικῆς γλώσσης.

Τελευταῖον δ' ἐξαιτοῦμαι τὴν συγγνώμην τῶν ἀναγνωστῶν καὶ διὰ τὰ παρειαφρόνιστα τυπογραφικὰ ἁμαρτήματα, εἰ καὶ ὅσον οἶόν τε ἐσπούδασα τὴν ἀποφυγὴν αὐτῶν, προτιμήσας μάλιστα πρὸς τοῦτο τὸ τυπογραφεῖον τοῦ λογίου καὶ ἀξιοτίμου Κ. Χ. Ν. Φιλαδελφέως, τοῦ ἐκ προνομίας, οὕτως εἰπεῖν, τυποῦντος πάντα τὰ ἐκ τῆς Ῥωσικῆς γλώσσης ἐξελληνιζόμενα συγγράμματα, ἐκ συνθήκης δὲ καὶ ἐκ φιλίας ἐπιβλέποντος τὸ τελευταῖον τυπογραφικὸν δοκίμιον. Καὶ ὅμως παρειαφρόνισαν ἁμαρ-

(α) Ὁ πολὺγλωσσος οὗτος ἀνὴρ ἐστὶν ἐγκρατὴς καὶ τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης· πρὶν δὲ εἰλθῆ εἰς Ἑλλάδα ἦν καθηγητὴς τῆς γλώσσης ταύτης ἐν τῇ τοῦ Κιέβου Ἐκκλησιαστικῇ Ἀκαδημίᾳ.

τήματα, ὧν τινὰ μὲν, τὰ τὴν ἔννοιαν μεταβαλεῖν δυνάμενα,
ἐσημείωσα ἐν τῷ τέλει ἐκάστου τόμου, πάντα δὲ τὰ λοιπὰ
ἀνεθέμην τῇ τοῦ ἀναγνώστου ἐπιεικείᾳ ἥς καὶ τύχοιμι.

Ἀθήνησι, τῇ 20 Δεκεμβρίου 1856.

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Σ. ΚΡΟΚΙΔΑΣ.

ΒΙΟΣ ΤΟΥ ΣΥΓΓΡΑΦΕΩΣ.

Νικόλαος Μιχαήλ Καραμζίνος, υἱὸς ἀπομάχου λοχαγοῦ, ἐγεννήθη τῇ 4 Δεκεμβρίου 1766 ἐν τῇ κώμῃ Βογοροδίτσκη τοῦ νομοῦ Σιμβίρσκου.

Τὰ πρῶτα μαθήματα ἐδιδάχθη ἐν τῷ οἴκῳ τοῦ πατρὸς, ὡσαύτως καὶ τὴν Γαλλικὴν γλῶτταν. Κατὰ δὲ τοὺς χρόνους τούτους ἦλθεν εἰς Σιμβίρσκον ἐπίσημος ἀνὴρ, ὁ Ἰωάννης Τουργένιεβ, πρύτανις μετ' ὀλίγον τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Μόσχας, ὅστις, ἰδὼν προσεκτικῶς τὸν νέον Νικόλαον, καὶ κατανοήσας τὴν μεγάλην αὐτοῦ διάνοιαν, προέτρεψε τὸν πατέρα ἵνα ἐκπαιδεύσῃ αὐτὸν ἐν Μόσχᾳ.

Περὶ τὸ 1778 ὁ Νικόλαος ἐσπούδαζεν ἤδη ὑπότροφος ἐν τῷ ἰδιωτικῷ σχολείῳ τοῦ καθηγητοῦ Σάδεν, ὅστις, παρατηρήσας τὴν ἀρίστην πολιτείαν αὐτοῦ καὶ σπανίαν εὐφυΐαν, προσήγαγεν αὐτὸν εἰς τοὺς ἐν Μόσχᾳ ἐνδημοῦντας ἀλλοδαποὺς πρὸς ἐκμάθησιν τῆς Γαλλικῆς καὶ Γερμανικῆς γλώτσης, αὐτὸς δ' οὗτος ὁ Σάδεν ἐδίδασκεν αὐτὸν τὴν Ἑλληνικὴν, Λατινικὴν, Ἀγγλικὴν καὶ Ἰταλικὴν γλῶσσαν. Μετὰ δὲ τὴν ἐκμάθησιν τούτων διήκουσε μαθήματα ἐν τῷ αὐτόθι Πανεπιστημίῳ κατὰ συμβουλήν αὐτοῦ τούτου τοῦ Σάδεν, βουλευομένου ἵνα ὁ μαθητὴς αὐτοῦ περατώσῃ τὰς σπουδὰς ἐν Λειψίᾳ· ἀλλ' ἡ βουλὴ αὕτη ἐματαιώθη ὑπ' ἀγνώστων περιστάσεων.

Διαμένων ἔκτοτε ὁ Καραμζίνος ἐν Μόσχᾳ, ἀπέλιπε τὴν γραμματικὴν τάξιν, ἐν ᾗ ὑπηρετεῖ ὡς πάντες οἱ εὐγενεῖς, ἐγένετο δὲ συνήθης πρὸς τὸν Νοβικόβ, ἄνδρα ἐπίσημον ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῶν Ῥωσσιῶν γραμμάτων. Οὗτος, ἔχων ἰδίας σκέψεις περὶ τῆς ἐν Ῥωσίᾳ ἐκπαιδεύσεως, καὶ ἰδὼν ὅτι ὁ εὐφυὴς νέος ἐδύνατο, προϊόντος τοῦ χρόνου, ἵν' ἀναδειχθῇ ὄργανον τῶν σκοπῶν αὐ-

τοῦ, ἔπεισεν αὐτὸν ὅπως παραδοθῇ τῇ φιλολογίᾳ. Καὶ δὴ, ἐνδοὺς οὗτος τῇ προτροπῇ τοῦ ἀνδρός, ἐξεδίδω ἐπὶ πέντε ἔτη εφημερίδα, Παιδικὴν Ἀνάγνωσιν καλουμένην, ἣτις ἐφείλκυσε τὴν προσοχὴν τῶν λογίων. Ἐπισκεψάμενος δὲ ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τοῦ 1789 μέχρι τοῦ 1790 πολλὰς τῆς Εὐρώπης πόλεις, ἐπανέκαμψεν εἰς Μόσχαν.

Καὶ πρῶτον μὲν ἔργον τοῦ νέου, ἔπανελθόντος, ἦν ἡ συγγραφή καὶ ἐκδοσις περιοδικοῦ συγγράμματος, ἐπιγραφομένου Ἐφημερίς τῆς Μόσχας, ἐν ᾗ ἐδημοσίευσεν τὰς ἐπιστολάς τοῦ Ῥώσου περιηγητοῦ (ὅστις ἦν αὐτὸς ὁ Καραμζίνος) περιδεύοντος τὴν Εὐρώπην, καὶ ἀπολόγους τινάς, ὧν ὑπερεπηνέθη ἡ Γαλαίωρος Αἰζα· εἴτα δὲ συνέγραψε περὶ τῆς Ναταλίας, θυγατρὸς εὐπατρίδου τινός, μετ' ἀναμνήσεων τῆς ἀρχαίας εὐγενείας καὶ τῶν παλαιῶν τῆς Ῥωσσίας ἐθίμων. Διὰ τῶν συγγραφῶν τούτων ἡ δόξα τοῦ Καραμζίνου δσημέρι ἐξετείνεται· διότι πᾶσαι αὗται προεμήνουσιν τὸν μέλλοντα ἀναμορφωτὴν τῆς γλώσσης· ἐπειδὴ ὁ Καραμζίνος ἐμόχθει, συνέγραφε καὶ ἀδικοῶς αὐτὴν ἐπεξεργάζετο, ἕως πρὸς δόξα τελευταῖον τοῖς συμπολίταις τοιαύτην, ὅποια καθ' ἡμᾶς γράφεται. Ἡ Ῥωσικὴ γλῶσσά ὑπέστη ἐπὶ τοῦ Αὐτοκράτορος Πέτρου τὴν αὐτὴν πρὸς τὰ κρείττω μεταβολήν, ἣν καὶ πᾶσα ἡ Ῥωσικὴ πολιτεία· διότι, συντριβέντων τῶν δεσμῶν τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Σλαβικῆς γλώσσης, ἀνεφάνη κοινὴ τις διάλεκτος καθομιλουμένη, ἣτις παρέλαβε πλῆθος ἁλλοδαπῶν λέξεων, Λατινικῶν, Ὁλλανδικῶν, Γερμανικῶν καὶ Γαλλικῶν. Ὡστε τὰ τρία ταῦτα στοιχεῖα, ἡ Ἐκκλησιαστικὴ γλῶσσα, ἡ κοινὴ καὶ αἱ ξέναι λέξεις, παλαίοντα πρὸς ἄλληλα, ἐπὶ νειγχον ἀληθὲς χάος, ἀφ' οὗ ἐξηγαγεν αὐτὴν ὁ ἱστορικὸς Καραμζίνος.

Τὰ ῥηθέν περιοδικὸν σύγγραμμά ἐξεδίδω δύο ἔτη, τὸ 1791 καὶ 1792· ἐπειδὴ δὲ τὸ κοινὸν ἐπεθύμει ἵνα ἴδῃ τὸ ἔργον αὐτὸ ἐν συνόλῳ, ὁ συγγραφεὺς ἐξέδωκεν αὐτὸ ἐν ἰδίῳ βιβλίῳ, ὅπερ ἐπέγραψεν Αἰσχολαίμου.

Τὸ 1793 καὶ 1794 ἀντὶ τοῦ περιοδικοῦ συγγράμματος,

ἐπαχθοῦς αὐτῷ, ὡς ἐκδιδόμενου ἐμπροθέσμως, ἐξέδωκε φι-
λολογικὴν συλλογὴν, Ἀγλαΐαν ὀνομαζομένην,
ἀπαρτίσασαν δύο τόμους. Ἐν τῇ συλλογῇ δὲ ταύτῃ ἐδημοσίευσε
τὸ πρῶτον δύο ἀπολόγους, ὧν ὁ μὲν ἔν τε τῷ πεζῷ καὶ ποιη-
τικῷ λόγῳ, ὁ δὲ, ἐν τούτῳ μόνον· οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ σκέψεις τινὰς
περὶ τῶν κατ' αὐτὸν χρόνων ἐν εἶδει ἐπιστολῶν Φιλαλήθους
τινὸς καὶ Μελλοδώρου, καὶ τὸν βίον τῶν Ἀθηναίων, ἀρχόμενον
οὕτως, « Ἕλληνες, Ἕλληνες, καὶ τίς οὐκ ἀγαπᾷ ὑμᾶς; » Ἐν
τῇ συγγραφῇ ταύτῃ μετέφερε τὸν ἀναγνώστην εἰς τὸ τερπνὸν
τῆς Ἀττικῆς κλίμα, ἔυθα οἱ ἄνθρωποι, πάντων τῶν ἀγαθῶν τῆς
φύσεως ἀπολαύοντες, διῆγον τὸν βίον ἐν ταῖς ἀγκάλαις τῶν
ἐπιστημῶν καὶ τεχνῶν.

Ἀπὸ τοῦ 1796 ἤρξατο ἐκδιδόναι τοὺς Ἀονίδας, ἥτοι
συλλογὴν ποιημάτων, ἧς μετέσχον καὶ οἱ διασημότεροι τῶν
τότε ποιητῶν. Ἐπὶ δὲ τῆς βασιλείας τοῦ Αὐτοκράτορος Παύλου
ἡσχολεῖτο περὶ τὴν μετὰφρασιν διαφόρων πονημάτων ἀρχαίων
τε καὶ νεωτέρων συγγραφέων, δημοσιεύων συγχρόνως τὸ Πά-
νθεον τῆς ἁλλοδαπῆς φιλολογίας.

Ἐν τούτοις ὁ Καραμζῖνος προήγετο καὶ ἐτελειοποιεῖτο ἐν
μελέταις, ἐνασχολούμενος κατὰ πάσαν πιθανότητα περὶ τὴν
ἀνάγκωσιν ἱστορικῶν συγγραμμάτων.

Ἀναβάντος εἰς τὸν θρόνον τοῦ Αὐτοκράτορος Ἀλεξάνδρου τοῦ
Α', ἐπανῆλθεν ὁ Καραμζῖνος εἰς τὴν δημοσιογραφίαν μετὰ νέων
δυνάμεων καὶ ζήλου ὑπὲρ τοῦ κοινῇ συμφέροντος. Ἐξέδωκε δὲ
πρῶτον Πανηγυρικὸν εἰς τὴν Αἰκατερίναν πρὸς νοθέτησιν τοῦ
νέου μονάρχου, οὗ ἡ ἀναγόρευσις ἐπλήρωσε πάντας χρηστῶν ἐλ-
πίδων· ἐσπούδαζε δὲ δι' αὐτοῦ ἵνα καπαστήσῃ δόξας τὰς ἀρετάς,
δι' ὧν οἱ ἡγεμόνες ἀξιοῦνται οὐχὶ κολακείας ἐν τῷ παρόντι βίῳ,
ἀλλ' εὐγνώμονος ἀγάπης πέραν τοῦ τάφου, ἀποδεικνύων ὅτι τὸ
ἀσφαλέστατον στήριγμα τῶν θρόνων ἐστὶν ἡ ἀγάπη καὶ πίστις
τῶν ὑπηκόων. Ὁ πανηγυρικός οὗτος, γενόμενος τῷ 1804, εἴλ-
κυσε τὴν πρὸς τὸν συγγραφέα προσοχὴν τοῦ Αὐτοκράτορος.

Ἀπὸ τοῦ 1802 ὁ Καραμζῖνος ἀνέλαβε τὴν ἐκδοσιν νέας ἐφη-

μερίδος, Εὐρωπαϊκὸς Ἀγγελεῖαφόρος ἐπιγραφομένης, ἥτις κατέστη ὀνομαστὴ ἐν τῇ Ῥωσικῇ δημοσιογραφίᾳ.

Ταῦτά εἰσιν ἐν συντόμῳ τὰ κατὰ τὰ πρῶτα δεκαπέντε ἔτη ἔργα τοῦ Καραμζίνου. Διὰ τούτων ἐκάθηρε τὴν Ῥωσικὴν γλῶσσαν, ἐπλούτισε τὴν φιλολογίαν, ἠύξησε τὴν πρὸς τὴν ἀνάγνωσιν κλίσιν τῶν Ῥώσων, ἤψατο πάντων τῶν ζητημάτων τοῦ κατ' αὐτὸν χρόνου καὶ τέλος ἐνεποίησε τὴν πρὸς τὴν Ῥωσικὴν ἀρχαιότητα ἀγάπην. Ἀλλ' οἱ μόχθοι οὗτοι ἦσαν ὀλίγοι ὡς πρὸς τὸν Καραμζίνον, ἐκτελοῦντα ὅ,τι διενόετο· ἡ ψυχὴ αὐτοῦ ἐζήτει ἔργον τι μέγα, οὐχὶ ὁμῶς καὶ ἀνώτερον τῶν δυνάμεων αὐτοῦ. Οὕτως ἔχων, ἐδυθίσθη εἰς τὴν μελέτην τῆς Ῥωσικῆς ἱστορίας, ἥς ἡ τότε κατάστασις ὁμοιάζε πρὸς χάος, ὡς συνολογοῖ βεβαίως πᾶς τις ἔχων καὶ σμικρὰν αὐτῆς γνῶσιν.

Οἱ φίλοι τοῦ ἀνδρὸς ἐδήλωσαν τὴν βουλὴν αὐτοῦ πρὸς τὸν Αὐτοκράτορα· ὁ δὲ, ἐγκρίνας αὐτὴν, ἐχορήγησεν αὐτῷ ἔτησίαν σύνταξιν· τῇ δὲ 34 Ὀκτωβρίου 1803, ἐπιτρέψας τὴν ἐλευθερίαν εἰς τὰ ἀρχεῖα τῆς ἐπικρατείας εἰσοδὸν καὶ ἀναδίφησιν τῶν ἐν αὐτῷ, ἐκάλεσεν αὐτὸν Ἱστοριογράφον τῆς Ῥωσσίας.

Τότε ὁ Καραμζίνος ἀνέλαβε τὴν ἐπιθεώρησιν, ἔρευναν καὶ σπουδὴν τῆς ἱστορικῆς ὕλης, παραδοθεὶς ἐντελῶς τῇ ἐπεξεργασίᾳ τῆς πατρίου ἱστορίας.

Τὰ πρῶτα τρία ἔτη τοσοῦτον ἡσχολεῖτο περὶ τὸ ἔργον τοῦτο, ὡς μαρτυροῦσιν οἱ φίλοι αὐτοῦ, ὥστε, περὶ οὐδενὸς ἄλλου συνδιαλεγόμενος αὐτοῖς, ἐγίνετο ἀφόρητος. Ὅσῳ δὲ μᾶλλον διέτριβε περὶ αὐτὸ, τόσῳ ἐναργέστερον συνέωρα τὴν δεινὴν αὐτοῦ θέσιν· διότι δυσχέρειαι ἀπηντῶντο παντὶ βήματι, προσκόμματα δὲ ἀπρόβλεπτα ἐλύπουν ἀκαταπαύστως αὐτόν. Διὸ πολλάκις μετέβαλε γνώμην, συνέταμε καὶ ἐξέτεινε τὸ σκιαγράφημα αὐτοῦ· οὐχὶ δ' ἅπας ἔκαυσε καὶ μετέγραψε τοὺς πρῶτους τόμους, καὶ πολλάκις ἀπῆλπισεν· ἀλλ' ἡ ἀσάλευτος αὐτοῦ θέλησις, ἡ μεγάλη αὐτοῦ ὑπομονὴ καὶ ἐπιμονὴ παρώτρυναν αὐτὸν εἰς τὰ πρόσω.

Μετὰ ἐπτὰ ἔτη, τῷ 1810, εἶδεν ἐκ τοῦ σύνεγγυς τὸν ἱστοριογράφον ὁ Αὐτοκράτωρ, ὅστις ἕως τότε ἐκ τῶν συγγραμμάτων μόνον ἐγίνωσκε τὸν ἄνδρα. Ἐπιθεωροῦσα δέ ποτε ἡ Μεγάλη Δούκισσα Αἰκατερίνα Παύλου τὴν ἐν Μόσχᾳ ὀπλοθήκην, καὶ ἀπαντήσασα τῷ Καραμζίνῳ, ἔδειξεν αὐτὸν τῷ Αὐτοκράτορι· τὸ δ' ἐπὶ ἔτος αὐτῇ ἡ Μεγάλη Δούκισσα, προστάτις τῶν Ῥώσων συγγραφέων, περιμένουσα ἐν Τβέρῃ τὸν Αὐτοκράτορα, μετεπέμψατο τὸν Καραμζίνον ὅπως ἀναγνῶ αὐτῇ τὴν συντασσομένην ἱστορίαν· ὁ δὲ, παραστάς, ἀνέγνω, παρόντος καὶ τοῦ Αὐτοκράτορος, τὰ περιεργότατα Κεφάλαια αὐτῆς.

Μετὰ δωδεκαετεῖς πόνους καὶ μόχθους ὁ περικλεῆς ἱστοριογράφος προσήνεγκε, τῇ 8 Δεκεμβρίου 1815, πρὸς τὸν Αὐτοκράτορα τοὺς ὀκτὼ Τόμους τῆς Ἱστορίας τῆς Ῥωσικῆς Αὐτοκρατορίας. Ὁ δὲ ἀντήμειψεν αὐτὸν βασιλικῶς, ἀναδείξας σύμβουλον τῆς Ἐπικρατείας, ἀπονείμας τὸν Μεγαλόσταυρον τῆς Ἀγίας Ἄννης καὶ χορηγήσας 60,000 ρουβλίων πρὸς ἐκτύπωσιν τοῦ πονήματος ἄνευ ἐπιθεωρήσεως τῆς λογοκρισίας.

Τὸ κοινὸν ἀνέμενε τὴν ἔκδοσιν τοῦ συγγράμματος τούτου μετὰ τοσούτου πόθου, ὥστε ἐντὸς δύο ἐβδομάδων ἀπὸ τῆς δημοσιεύσεως ἐξήντησε τὴν πρώτην ἔκδοσιν αὐτοῦ.

Ἐκτοτε ὁ Καραμζίνος, φιλοπονῶν τὴν συνέχειαν τοῦ ἔργου, διῆγε τὸν μὲν χειμῶνα ἐν Πετροπόλει, τὸ δὲ θέρος ἐν τῇ βασιλικῇ κώμῃ (Τσάρσκοε-Σελὸ), ἔνθα ὁ Αὐτοκράτωρ παρεχώρησεν αὐτῷ τινα τῶν ἐν τῷ αὐλικῷ κίπῳ Σινικῶν οἰκίσκων, συχνὰ αὐτὸν ἐπισκεπτόμενος. Κατὰ τὰ ἐξῆς δέκα ἔτη ἐξέδωκε τὸν Θ', Ι' καὶ ΙΑ' Τόμον, ὁ δὲ ΙΒ' ἐξεδόθη μετὰ τὴν τελευταίην τοῦ συγγραφέως ὑπὸ ἐπισήμου ἀνδρὸς, φίλου αὐτοῦ.

Ἐν τούτοις περιπεσὼν σφοδρῷ πυρετῷ τῷ 1823 ἐβλάβη τὴν ὑγίαν, οἱ δὲ διηνεκεῖς μόχθοι προδιέθηκαν αὐτὸν εἰς χρονίαν νόσον, τὴν φθίσιν, δηλωθεῖσαν Ἰανουαρίῳ μηνὶ 1826. Ὅθεν αἱ δυνάμεις αὐτοῦ ἐξέλιπον ἐπαισθητῶς, καὶ ἀρχομένου τοῦ ἔαρος τοῦ 1826 μετεκόμισαν αὐτὸν οἱ οἰκεῖοι εἰς τὰ ἐν Πετροπόλει Ταυρικά ἀνάκτορα ὡς εἰς εὐκράτερον αἶρα.

Ἐν τούτοις ἤλπιζεν ὅτι ἀνακτῆσεται τὴν ὑγίαν περιοδεύων τὴν Ἰταλίαν. Μαθὼν δὲ τοῦτο ὁ ἀείμνηστος Αὐτοκράτωρ Νικόλαος, προσήνεγκεν αὐτῷ ὡς ἐφόδιον 50,000 ρουβλίων, παραγείλας καὶ αὐτοκρατορικὸν δίκροτον ἵνα ἀγάγῃ αὐτὸν εἰς Φλωρεντίαν. Ἀλλ' ὁ ἀθάνατος ἱστοριογράφος ἐτελεύτησεν. Ἐν δυσμαίς δὲ τοῦ βίου ὢν, ἔλαβε τὴν ἐξῆς φιλόφρονα καὶ κατανυκτικὴν ἐπιστολὴν τοῦ θλιβομένου ἐπὶ τῇ νόσῳ αὐτοῦ Αὐτοκράτορος·

« Νικόλαε Μιχαήλ,

» Ἐπειδὴ διὰ τὴν φθαρεῖσαν ὑγίαν σου ἔχεις ἀνάγκην ἀπο-
 » δημίας προσωρινῆς πρὸς ζήτησιν εὐκραεστέρου κλίματος, ἐκ-
 » φράζω σοι ἡδέως τὸν εἰλικρινῆ πόθον μου, ὅπως ἐπανέλθῃς
 » ταχέως πρὸς ἡμᾶς μετὰ νέων δυνάμεων καὶ δυνηθῇς ἐκ
 » νέου ἐργασθῆναι πρὸς ὠφέλειαν καὶ δόξαν τῆς πατρίδος, ὡς
 » μέχρι τοῦδε. Ἐν τούτοις καὶ ἐν ὀνόματι τοῦ ἐν μακαρίᾳ
 » τῇ λήξει Αὐτοκράτορος, γνόντος ἐκ πείρας τὴν εὐγνώμονα
 » καὶ ἀφιλοκερδῆ πρὸς αὐτὸν προθυμίαν σου, καὶ ἐν ὀνόματι
 » ἐμοῦ καὶ τῆς Ῥωσσίας ἀπάσης, ἐκφαίνω ἐνταῦθα τὴν εὐγνω-
 » μοσύνην μου, ἧς ἐγένου ἄξιος, καὶ διὰ τοῦ βίου ὡς πολίτης
 » καὶ διὰ τῶν μόχθων ὡς συγγραφεύς. Ὁ Αὐτοκράτωρ Ἀλέξαν-
 » δρος εἶπέ σοι, Τὸ Ῥωστικὸν ἔθνος ἄξιόν ἐστι γινῶναι τὴν
 » ἑαυτοῦ ἱστορίαν. Ἡ παρὰ σοῦ συγγραφεῖσά ἐστιν ὄντως
 » ἀξία τοῦ Ῥωστικοῦ ἔθνους. Πράττων δ' ὅ,τι ἐπεθύμει, ἀλλ' οὐ
 » προέλαβεν ὁ ἀδελφός μου, ἐγκλείω ἐνταῦθα τὴν δῆλωσιν τῆς
 » βουλήσεώς μου, ὡς ἀπόδοσιν δικαιοσύνης, ἅμα δὲ καὶ ἱερᾶς
 » πρὸς ἐμὲ διαθήκης τοῦ Αὐτοκράτορος Ἀλεξάνδρου ἐκπλή-
 » ρωσιν. Εἴθε ὠφελήσῃ σε ἡ προκειμένη ἀποδημία, ἀποδιδού-
 » σα τὰς φυσικὰς σου δυνάμεις πρὸς συντέλεσιν τοῦ κυρίου
 » τῆς ζωῆς σου ἔργου. »

Ἐκ τῆς ἐν τῇ ἐπιστολῇ ταύτῃ δηλώσεως ἔμαθεν ὁ αἰόδιμος ἱστοριογράφος, ὅτι ὁ Αὐτοκράτωρ ἐδωρεῖτο αὐτῷ, μετ' αὐτὸν δὲ τῇ οἰκογενείᾳ αὐτοῦ, ἐτησίαν σύνταξιν 50,000 ρουβλίων. Ἀπὸ συναθροίσεως τὰς τελευταίας αὐτοῦ δυνάμεις, ἠὲ χαρίστησε

τῷ Αὐτοκράτορι ἐπιστείλας· « Τὰ πρὸς ἐμὲ ἔλεη καὶ εὐεργετή-
 » ματά σου εἰσὶ τοσοῦτον μεγάλα, ὥστε καὶ ὑγιαίνων ἡγνούου
 » πῶς παραστήσω τὴν εὐγνωμοσύνην μου. »

Μετὰ μικρὸν, τῇ 22 Μαΐου 1825, τῇ 2 ὥρα Μ. Μ., ἀπέ-
 θανεν ὁ ἱστοριογράφος ἐν τοῖς Ταυρικοῖς ἀνακτόροις μεταξὺ τῶν
 συγγενῶν καὶ φίλων (α), ἐτάφη δ' ἐν τῷ μοναστηρίῳ τοῦ
 Νεβαϊκού.

Μῆνας τινὰς πρὸ τῆς τελευτῆς ἔγραψε πρὸς τὸν Πρύτανιν
 τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Μόσχας· « Ἀντιγράφω τὸ Β' Κεφά-
 » λαιον τῆς βασιλείας τοῦ Σουΐσκη· ὑπολείπονται δ' ἔτι τρία
 » καὶ Κρίσις περὶ τῶν καθ' ἡμᾶς χρόνων· εἴτα ἀποχαιρετίζω
 » τὸν παρόντα βίον νεύων διὰ τῆς χειρὸς πρὸς τὰς μελλούσας
 » γενεάς. Ἀδιαφορῶ δὲ εἰς εὐαρεστήσω, ἢ μή. Ὁμολογῶ ὅμως
 » ὅτι ἐπιθυμῶ περάναι τὸ ἔργον μου ἀκμάζων τὸν νοῦν, τὴν
 » καρδίαν καὶ φαντασίαν. Τὸ τέλος αὐτοῦ ἐγγίζει, ἀλλ' ἴσως
 » οὐδὲ καταντήσω εἰς αὐτό Γεννηθῆτω τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ. »
 Οὕτω δὲ καὶ συνέβη· διότι μετὰ τὸ μνησθὲν Κεφάλαιον συνέ-

(α) Μακαρίζων ἑαυτὸν ὡς γνωρίσαντα τὴν πολυτίμητον οἰκογέ-
 νειαν τοῦ ἀθανάτου συγγραφέως, θεωρῶ καθήκον εἰπεῖν τινὰ περὶ αὐ-
 τῆς. Ὁ αἰοίδιμος ἀνὴρ κατέλιπεν ἕξ τέκνα, ὧν τρία μὲν ἀφ' ἑαυτοῦ, τρία
 δὲ θήλεια. Καὶ ἐκείνων ὁ μὲν Ἀνδρέας ἔπαιον ἀνδρείως μαχόμενος
 παρὰ τὸν Ἀλούταν κατὰ τὸν τελευταῖον (τῷ 1854) ὑπὲρ τῶν ὀρθο-
 δόξων πόλεμον τῆς Ῥωσσίας, ὁ δὲ Βλαδίμηρος ἔγχευεν Ἑλληνίδα,
 ἀπόγονον τῶν Δουκῶν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ὁ δὲ τρίτος, Μο-
 σχίαν. Τῶν δὲ θυγατέρων ἡ μὲν συνεζεύχθη τῷ πρίγκιπι Μεστέρσκη,
 γόνῳ ἐνδόξου Ῥωστικοῦ οἴκου, ἡ δὲ σοφὴ Σοφία ἐγένετο παρανά-
 λωμα τῆς λύπης ἐπὶ τῷ θανάτῳ τοῦ ἀδελφοῦ Ἀνδρέου, ἡ δὲ τιμᾶται
 ὡς Κυρία τῆς αὐτοκρατορικῆς Αὐλῆς.

Λόγον γινομένον περὶ τῶν συγγενῶν καὶ φίλων τοῦ συγγραφέως
 οὐ δύναμαι παρελθεῖν ἐν σιγῇ ἐνδοξόν τινα ἄνδρα, τὸν σοφὸν πρίγ-
 κιπα Βιάζεμσκη, πρὸς ὃν, ἐκπληρῶν ἱερὸν καθήκον, δηλῶ δημοσίᾳ
 τὴν διὰ βίου βαθυτάτην εὐγνωμοσύνην μου διὰ τὴν γενναίαν προ-
 στασίαν, ἣν μοι ἐπεδαψίλευσε πρὸς ἐνόδωσιν τῆς πολυμόχθου καὶ
 πολυδαπάνου μεταφράσεώς μου. Ταῦτα καὶ περὶ τῶν συγγενῶν τοῦ
 ἱστοριογράφου. Καὶ γὰρ, κατὰ τὸν εἰπόντα σοφὸν, « Ἀνδρῶν ἀγαθῶν
 » καὶ οἱ φίλοι ζηλωταὶ καὶ οἱ ἐκ γένους προσήκοντες. »

γραψε δύο ἔτι ἄλλα, ἐν οἷς ἐξιστόρησε τὴν δεινὴν κατὰστασιν τῆς Ῥωσσίας κατὰ τὴν μεσοβασιλείαν, ἔδειξε δὲ πόρρωθεν ὑποφώσκουσαν τὴν ὠραιοτάτην αὐγὴν τῆς ἀπὸ τῶν ἐχθρῶν ἀπαλλαγῆς· ἀλλὰ, κατατρυχωθεὶς ὑπὸ τῆς νόσου, ἔμεινεν ἐν τῇ φράσει « τὸ Ὁρέσεκον οὐ παρεδίδοτο . . . » Ἡ γραφὴς ἔπεσεν ἐκ τῆς χειρὸς τοῦ μεγάλου συγγραφέως, ἡ δὲ Ῥωσσικὴ ἱστορία ἀπωφανίσθη.

Πλὴν δὲ τῆς γλωσσικῆς, φιλολογικῆς καὶ ἱστορικῆς ἀξίας τοῦ Καραμζίνου εἰπώμεν ὀλίγα καὶ περὶ τῶν ἄλλων ἔργων αὐτοῦ.

Ὁ ἀνὴρ οὗτος ἀξιοῦται δικαίῳ ἐπαίνῳ καὶ διὰ τὰ πολιτικὰ αὐτοῦ ἔργα, τὰ πρὸς τὸν Αὐτοκράτορα Ἀλέξανδρον ὑπομνήματα περὶ τε τῆς ἀρχαίας καὶ νέας Ῥωσσίας καὶ περὶ τῆς Πολωνίας. Καὶ διὰ μὲν τοῦ πρώτου ἀναθεωρῶν ἐπιτροχάδην τὴν ἀρχαίαν ἱστορίαν διατρίβει περὶ τὴν πολιτικὴν ἀπὸ Πέτρου τοῦ Μεγάλου, ἐν ᾗ φαίνεται βαθύνους πολιτικός· διότι, πηριστῶν ἐν μεγαλοπρεπεῖ εἰκόνι τὰ κατορθώματα τοῦ Αὐτοκράτορος τούτου, κρίνει καὶ ἐπικρίνει θυμωσέως τὰς ἐπιβλαβεῖς πράξεις αὐτοῦ. Καταντῶν δὲ εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ Ἀλεξάνδρου, ἄρχεται ἀπὸ τοῦ Ψαλμοῦ « Οὐκ ἔστι δόλος ἐν τῷ στόματί μου, » καὶ μένει πιστὸς καθ' ὅλην τὴν διαγραφὴν.

Διὰ δὲ τοῦ δευτέρου ὑπομνήματος ἀμύνεται τὸ ἱστορικὸν δικαίωμα τῆς Ῥωσσίας ἐπὶ τῶν ἐπαρχιῶν, ἃς μέχρι τοῦδε ἀμαθεῖς καὶ κακόβουλοι καλοῦσιν ἐν τῇ Εὐρώπῃ Πολωνικάς, καὶ περ οἰκουμένης ὑπὸ Ῥωσσικῶν γενῶν.

Ἀλλὰ καὶ κατὰ τὰς ἄλλας ἰδίας ἀρετὰς ὁ Καραμζίνος τιμᾶται. Ἡ μετριοφροσύνη αὐτοῦ ἦν ἀπαράμιλλος· διότι πάντας τοὺς μόχθους, πᾶσαν τὴν ἀξίαν καὶ δόξαν αὐτοῦ εἰς οὐδὲν ἐλογίζετο ἐνώπιον τῆς ἀνθρωπίνης ἀξίας. Ἰδοὺ τί ἔγραψε πρὸς φίλον περὶ τῆς ζωῆς· « Ὁ ἀνθρώπινος βίος οὐκ ἔστι τὸ συγγράφειν » ἱστορίαν, οὐδὲ συντάττειν τριχῶδίας καὶ κωμωδίας, ἀλλ' ἀρίστως σκέπτεσθαι καὶ αἰσθάνεσθαι, πράττειν καὶ ἀγαπᾶν τὸ ἀγαθὸν καὶ ἀνυψοῦσθαι εἰς τὴν πηγὴν αὐτοῦ. Πάντα τὰ

» λοιπὰ φροῦδα, μηδ' αὐτῶν τῶν 8 ἢ 9 τόμων μου ἐξαιρουμέ-
» νων. » Τοσοῦτον ἐμετριοφρόνει ὁ ἐνάρτεος οὗτος ἀνὴρ ! Τὸ
αἰσθημα δὲ τοῦτο ἠύξησε μάλιστα κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη, ὡς
φαίνεται ἐκ τῆς ἐξῆς ἐπιστολῆς πρὸς φίλον, ἣν ἔπεμψε μαθὼν
διαφόρους καθ' ἑαυτοῦ ἐπικρίσεις· « Καὶ νεώτερος ὢν ἀπέφευ-
» γον διαμάχεσθαι πρὸς τοὺς γεννάδας φιλολόγους. Οὗτοι δύ-
» νανται μονομαχεῖν καὶ ὑπερασπίζεσθαι. Ἰωάννην τὸν Φοβε-
» ρόν . . . καὶ πάλιν οὐδὲν ἐπιχειρῶ· ἔστι Θεὸς καὶ Τσάρος. »
Ἐν δ' ἑτέρᾳ ἐπιστολῇ ἔγραφε· « Σὺ, φίλτατε, νομίζεις ὅτι
» ὀφείλω ἀπαντᾶν πρὸς πάσας τὰς ἐπικρίσεις. Οὐδαμῶς· εἰμὶ
» ὀκνηρὸς, καὶ ἐπιθυμῶ τελευτῆσαι τὸν βίον ἐν εἰρήνῃ· ὡς δ' εἰμὶ
» εὐγνώμων τοῖς φίλοις, οὕτω καὶ ἄχολος τοῖς ὑβρισταῖς. Οὐκ
» ἐμοῦ ἀποδεικνύειν ὅτι εἰμὶ ἀναμάρτητος, ὡς ὁ Πάπας. Πάντα
» ταῦτα μικροῦ λόγου καὶ μάταια. »

Πλὴν τῆς μετριοφροσύνης, ἐκ τῶν ἔργων αὐτοῦ καταφαίνεται
καὶ ἡ πρὸς τὴν θεῖαν Πρόνοιαν πεποιθήσις, κραταιουμένη ὁση-
μέραι ἐν τῇ ἑαυτοῦ ψυχῇ. Ἐπέστελλέ ποτε φίλῳ· « Ἀρίστην
» μὲν ἡμέραν νομίζω ἐκείνην, καθ' ἣν οἰκουρῶ, ὦραν δὲ, καθ'
» ἣν ἐξ ὅλης ψυχῆς παραδίδομαι τῇ θεῇ Προνοίᾳ. Ὁ ἀγαπῶν
» τὸν Θεὸν αἰσθάνεται κυρίως πᾶσαν τοῦ βίου τὴν ἡδύτητα. »

Προσθῶμεν δὲ καὶ ἑτέραν ἐπιστολὴν πρὸς ἐνδοξον φίλον αὐ-
τοῦ, τὸν Κόμητα Καποδίστριαν, ἣν ἔγραψεν ἕξ μῆνας πρὸ τῆς
τελευτῆς· διότι ἐν αὐτῇ ἐμφαίνεται ἡ ψυχὴ αὐτοῦ ἐν πάσῃ τῇ
λαμπρότητι.

« Γηράσκω μὴ ἀποκάμνων (ἀλλ' ἴσως ἔλθῃ καὶ τοῦτο). Ὡ,
» πόσον ἀγαπῶ ἔτι τοὺς συνοδοιπόρους μου, καὶ πόσον με
» θλίβει ἡ κακὴ αὐτῶν μοῖρα· πόσον ἡ ψυχὴ μου πληροῦται
» συμπαθείας πρὸς τοσοῦτους οἰκειούς καὶ λαούς ! . . . Ὁ θά-
» νατος οὐ φοβεῖ με πολὺ, βλέπω μάλιστα αὐτὸν ἐνίοτε καὶ
« μετὰ τινος ἡδονῆς, λέγων συχνάκις τὸ τοῦ Ἰακώβου Ρουσῶ,
» ὅτι ὁ κοιμώμενος ἐν ταῖς χερσὶ τοῦ πατρὸς ἄφροντίς ἐστι
» περὶ τῆς ἐξεγέρσεως. Προβαίνων εἰς τὸν θάνατον πίνω κατὰ
» σταγόνας τὴν γλυκεῖαν ἐπίγειον ὑπαρξίν. Χαίρω δ' ἐπὶ ταύτῃ

» κατ' ἴδιον τρόπον, ἀόρατον τῷ φθόνῳ. Ἐν δυσμαῖς τοῦ βίου
 » ὦν, εὐχαριστῶ τῷ Θεῷ ἐπὶ παντὶ ὅπερ ἐδωρήσατό μοι. Ἰσως
 » ἀπατῶμαι, ἀλλ' ἡ συνείδησίς μου ἡσυχός ἐστι. Ἡ προσφιλέ-
 » πατρίς μου εἰς οὐδὲν μεμψιμοιρεῖ κατ' ἐμοῦ· διότι προθύμως
 » διηκόνησα πάντοτε αὐτῇ τηρῶν τὴν τοῦ χαρακτῆρός μου
 » αξιοπρέπειαν, δι' ὃν αὐτῇ πάλιν ὑπεύθυνός εἰμι. Καὶ τίς
 » Ἐδυνάμην περιγράψαι μόνον τοὺς βαρβάρους χρόνους τῆς
 » ἱστορίας αὐτῆς. Οὐδεὶς εἶδέν με ἐν τῷ πεδίῳ τῆς μάχης,
 » οὐδ' ἐν ταῖς συμφοραῖς τῶν βασιλείων. Γινώσκων ὅμως ὅτι
 » οὔτε δειλός, οὔτε ὀκνηρός εἰμι, λέγω κατ' ἐμυτὸν, Οὕτως
 » ἠὲ δόκησεν ὁ Θεός. Μὴ ἔχον δὲ τὴν γελοῖον συγγραφικὴν
 » ἀλαζονείαν, εἰσέρχομαι ἀεὶ εὐθυμῶς εἰς τὴν ἐμῇ γυνὴ τῶν
 » ἡμετέρων στρατηγῶν καὶ ὑποργῶν. . . . Ἀλλ' ἀρκεῖ πλεον-
 » ξέβηθαι τοῦ λόγου, καί μοι φαίνεται ὡς ἔστι σμικρόν.»

Ἐνταῦθα καταλήγει ἡ πρὸς τὴν ἱστορίαν τοῦ βίου τοῦ ἐνδύξου
 ἱστοριογράφου, ἣν ἠρύσθη ἐκ διαφόρων Ρωστικῶν συγγραμ-
 μάτων, μάλιστα δ' ἐκ τοῦ Πανηγυρικοῦ Λόγου τοῦ σιφροῦ Κε-
 θη τοῦ Παγόδιν. Εἶθε ὁ καρπὸς οὗτος τοῦ ζήλου μου ὑπὲρ
 τῆς συναφοῦς ἐπιτήμης τῶν δύο ρηθιδῶν ἐλθὼν συντελεσθῇ
 εἰς σύντασιν ἐπὶ μᾶλλον τῆς ἀμοιβαίας αὐτῶν ἀγάπης.

ΠΡΟΛΕΓΟΜΕΝΑ ΤΟΥ ΣΥΓΓΡΑΦΕΩΣ.

Ἡ Ἱστορία ἐστὶν ἡ ἱερὰ τρόπον τινὰ βιβλίος τῶν ἐθνῶν, ἡ πρωτίστη καὶ ἀπαραίτητος, τὸ κάτοπρον τῆς υπάρξεως καὶ τοῦ βίου αὐτῶν, ἡ πλαῖξ τῶν ἀποκαλύψεων καὶ ἐντολῶν, ἡ τῶν προγόνων πρὸς τοὺς ἀπογόνους διαθήκη, ἡ συμπλήρωσις καὶ ἐξήγησις τοῦ παρόντος καὶ τὸ παράδειγμα τοῦ μέλλοντος.

Οἷ τε κυβερνῆται καὶ νομοθέται ἐνεργοῦσιν ὑπογραμμὸν ἔχοντες τὴν ἱστορίαν, καὶ ἐξετάζουσι τὰς σελίδας αὐτῆς, ὡς οἱ θαλασσοπόροι τοὺς ναυτικούς χάρτας· διότι ἡ ἀνθρωπίνη σοφία χρήζει πείρας, ὁ δὲ βίος βραχύς. Ἀναγκαῖον δὲ γινῶναι τίνι τρόπῳ ἀνέκαθεν τὰ ταραχώδη πάθη ἐτάρασσον τὴν κοινωνίαν, καὶ πῶς ἡ εὐεργετικὴ δύναμις τοῦ νοῦς κατέστειλλε τὴν θυελλώδη ὁρμὴν αὐτῶν, ὅπως ἐπαναγάγῃ τὴν τάξιν, διαλλάξῃ τὰ διάφορα συμφέροντα τῶν ἀνθρώπων καὶ δωρήσεται τὴν δυνατὴν ἐπίγειον εὐημερίαν.

Ἄλλ' ἀναγκαῖον ὅπως καὶ ὁ ἰδιώτης ἀναγινώσκη τὴν Ἱστορίαν· διότι, ἐξοικειοῦσα αὐτὸν πρὸς τὴν ἀτέλειαν τῆς φαινομένης καταστάσεως τῶν πραγμάτων ὡς φαινόμενον σύνηθες κατὰ πάντας τοὺς αἰῶνας, παραμυθεῖται αὐτὸν ἐν ταῖς κοιναῖς συμφοραῖς, μαρτυροῦσα ὅτι τοιαῦται καὶ πολλῶ δεινότεραι ὑπῆρξαν· ἀλλὰ τὰ βασίλεια οὐδαμῶς κατεστράφησαν· διότι τρέφει τὸ αἶσθημα τοῦ ἀγαθοῦ, καὶ δια τῆς δικαίας κρίσεως αὐτῆς διατίθῃσι τὴν ψυχὴν εἰς τὴν δικαιοσύνην, ἣτις στηρίζει τὴν ἡμετέραν εὐημερίαν καὶ τὴν σύμπνοιαν τῆς κοινωνίας.

Καὶ τοιαύτη μὲν ἡ τῆς Ἱστορίας ὠφέλεια· ἀλλὰ πόσας ἄλλας παρέχει τῷ τε νῷ καὶ τῇ καρδίᾳ! Ὁ τε εὐπαίδευτος καὶ ὁ ἄγριος φύσει εἰσὶ περίεργοι. Κατὰ τοὺς εὐκλεεῖς Ὀλυμπιακοὺς ἀγῶνας ὁ θόρυβος ἔπαυε, τὰ δὲ πλήθη ἴσταντο ἐν σιγῇ περὶ τὸν Ἡρόδοτον ἀναγινώσκοντα τὰς παραδόσεις τῶν παρεληλυθότων αἰώνων. Καὶ ἀγνοοῦντες δὲ τὰ στοιχεῖα τῶν γραμμάτων, οἱ λαοὶ εἰσιν ἤδη φιλίστορες· καὶ δὴ ὁ γέρων δεικνύει τῷ νεανία τὸν ἐπὶ γηλόφου τάφον καὶ διηγείται τὰς πράξεις τοῦ ἐν αὐτῷ κειμένου ἥρωος. Τὰ πρώτιστα περὶ τὴν γραφὴν δοκίμια τῶν ἡμετέρων προγόνων ἦσαν ἀφιερωμένα τῇ θρησκείᾳ καὶ ἱστορίᾳ, ὁ δὲ ἐν τῷ σκότει τῆς ἀμαθείας λαὸς ἤκουεν ἀπλήστως τὰς διηγήσεις τῶν χρονογράφων. Καὶ αὐτοὶ οἱ μῦθοι τέρπουσι μὲν, ἀλλὰ πρὸς τελείαν τέρψιν δέον ἔν' ἀπατᾷ τις ἑαυτὸν καὶ νομίζει αὐτοὺς ἀληθεῖς. Ἡ δὲ Ἱστορία, ἀνορύττουσα τοὺς τάφους, ἐγείρουσα τοὺς νεκροὺς, καὶ ἐμβάλλουσα ζωὴν ἐν ταῖς καρδίαις καὶ λόγον ἐν τοῖς χεῖλεσιν αὐτῶν, ἀνεγείρουσα βασιλεία ἐκ τῆς φθορᾶς καὶ παριστῶσα τῇ φαντασίᾳ τὴν μακρὰν τῶν αἰώνων σειρὰν μετὰ τῶν κυριωτέρων παθῶν, ἡθῶν καὶ πράξεων, ἐκτείνει τὰ ὅρια τῆς ἰδίας ἡμῶν ὑπάρξεως· διότι διὰ τῆς δημιουργοῦ δυνάμεως αὐτῆς ζῶμεν μετὰ τῶν ἀνθρώπων πάντων τῶν αἰώνων, βλέπομεν καὶ ἀκούομεν αὐτῶν, καὶ ἀγαπῶμεν ἢ μισοῦμεν. Πρὶν δ' ἀναλογισώμεθα τὴν ὠφέλειαν αὐτῆς, τερπόμεθα ἤδη θεωροῦντες τὰ ποικίλα συμβεβηκότα καὶ χαρακτηρας, οἵτινες ἀπασχολοῦσι τὸν νοῦν καὶ τρέφουσι τὴν αἰσθητικὴν δύναμιν.

Εἰ πᾶσα ἱστορία, καὶ αὕτη ἡ ἀτέχνως γεγραμμένη, τέρπει, κατὰ Ἡλίνιον, πολλῷ μᾶλλον ἢ τῆς πατρίδος. Ὁ ἀληθὴς κοσμοπολίτης ἐστὶ μεταφυσικὸν ὄν, ἡ το-

σούτω σπάνιον φαινόμενον, ὥστε περιττός ὁ περί αὐ-
τοῦ λόγος, εἴτε καλός, εἴτε κακός. Πάντες ἐσμέν πο-
λίται εἴτ' ἐν Εὐρώπῃ, εἴτ' ἐν Ἰνδικῇ, εἴτ' ἐν Μεξικῷ,
εἴτ' ἐν Ἀφρυσίνῃ· ἕκαστος δὲ συνδέεται στενῶς πρὸς
τὴν πατρίδα· διότι ἀγαπῶντες αὐτήν, ἀγαπῶμεν
ἡμᾶς αὐτούς. Θελγέτωσαν οἱ Ἕλληνες καὶ Ῥωμαῖοι
τὴν φαντασίαν· μέρη εἰσὶ τοῦ μεγάλου ἀνθρωπίνου οἴ-
κου καὶ οὐχὶ ἀλλότριοι ἡμῶν κατὰ τὰς ἀρετὰς καὶ τὰς
ἀδυναμίας, τὴν δόξαν καὶ τὰ δυστυχήματα. Ἀλλὰ τὸ
Ῥωσικὸν ὄνομα παρέχει ἰδίαν ἡμῖν ἡδονήν, ἥ δὲ καρ-
δία μου πᾶλλει μᾶλλον ὑπὲρ τοῦ Ποζάρσκη, ἢ ὑπὲρ τοῦ
Θεμιστοκλέους καὶ τοῦ Σκιπίωνος. Καὶ ἡ μὲν γενικὴ
Ἱστορία διὰ τῶν μεγάλων ἀναμνήσεων ἐξωραΐζει ἐν τῷ
νῷ τὸν κόσμον, ἡ δὲ Ῥωσικὴ ἐξωραΐζει τὴν πατρίδα, ἐν
ἣ ζῶμεν καὶ αἰσθανόμεθα. Αἰδοῦμαι τοῦ Βολχόβου, τοῦ
Βορυσθένης καὶ Τανάιδος συγκινοῦσιν ἡμᾶς, ὅταν μαν-
θάνωμεν τὰ παρ' αὐτὰς κατὰ τοὺς ἀρχαιοτάτους χρό-
νους συμβάντα. Καὶ οὐ μόνον τὸ Νοβογόροδον καὶ τὸ
Κίεβον καὶ τὸ Βλαδίμιρον, ἀλλὰ καὶ αἱ καλύβαι τοῦ
Ἐλέτσου, Κοζέλσκου καὶ Γαλίτσου εἰσὶν ἡμῖν περίεργα
μνημεῖα, τὰ δὲ ἄφωνα πράγματα εὐγλωττα. Αἱ σκιαὶ
τῶν παρελθόντων αἰώνων ἀνὰ πᾶν βῆμα παριστῶσιν
ἡμῖν εἰκόνας.

Πλὴν δὲ τῆς πρὸς ἡμᾶς, τὰ τέκνα τῆς Ῥωσσίας,
ιδίας ἀξίας τὰ χρονικά αὐτῆς ἔχουσι γενικὴν. Ἐάν ρι-
ψώμεν βλέμμα πρὸς τὴν ἔκτασιν τῆς θαυμαστῆς ταύ-
της ἐπικρατείας, ὁ νοὺς ἐξίσταται· διότι οὐδέποτε ἡ
Ῥώμη ἐξωμοιώθη αὐτῇ κατὰ τὸ μέγεθος, ἄρχουσα
ἀπὸ τοῦ Τιβέριος μέχρι τοῦ Καυκάσου καὶ ἀπὸ τοῦ
Ἀλβίου μέχρι τῶν ἁμμῶν τῆς Ἀφρικῆς. Οὐ θαυμάζει
ἄρα γέ τις βλέπων πῶς χωραὶ, διακεχωρισμένα ὑπὸ

28.
τῶν αἰωνίων φραγμῶν τῆς φύσεως, ἀπεράντων ἐρή-
μων καὶ ἀδιαβάτων δασῶν καὶ ψυχρῶν καὶ θερμῶν κλι-
μάτων, πῶς τὸ Ἀστραχάνιον καὶ ἡ Λαπωνία, ἡ Σιβε-
ρία καὶ ἡ Βεσσαραβία ἐδύναντο ἀποτελέσαι ἓν καὶ μό-
νον βασίλειον μετὰ τῆς Μόσχας; Ἦττον δὲ θαυμαστὸν
τὸ μίγμα τῶν κατοίκων, διαφόρων κατὰ τε τὸ γένος
καὶ τὸ εἶδος, καὶ τοσοῦτον διῃσταμένων ἀλλήλων κατὰ
τὸν πολιτισμόν; Ὡς ἡ Ἀμερική, καὶ ἡ Ῥωσσία ἔχει
τοὺς ἀγρίους αὐτῆς· καὶ ὡς πᾶσαι αἱ ἄλλαι χῶραι τῆς
Εὐρώπης, καὶ ἡ Ῥωσσία δεικνύει καρποὺς πολυχρονίου
κοινωνικοῦ βίου. Οὐδεμία ἀνάγκη ὅπως ἡ τις Ῥώστος,
διότι μόνος ὁ νοὺς ἱκανὸς ὅπως μετὰ περιεργείας ἀνα-
γνῶ τὰς παραδόσεις ἔθνους, ὅπερ διὰ τῆς ἀνδρίας καὶ
τόλμης διεπράξατο ἄρχειν τοῦ ἐννάτου μέρους τῆς
οἰκουμένης, ἀνεκάλυψε χώρας ἀγνώστους τέως πᾶσιν,
εἰσήγαγεν αὐτὰς εἰς τὸ γενικὸν τῆς γεωγραφίας καὶ
ἱστορίας σύστημα, καὶ ἐφώτισε διὰ τῆς θείας πίστεως
ἀνευ βίας καὶ κακώσεων, ὡς ἔπραξαν ἄλλοι ζηλωταὶ
τῆς χριστιανικῆς πίστεως ἐν τε Εὐρώπῃ καὶ ἐν Ἀμε-
ρικῇ, ἀλλὰ μόνον διὰ τοῦ παραδείγματος τοῦ κρείτ-
τονος.

Ὁμολογοῦμεν ὅτι τὰ ἱστορήματα τοῦ Ἡροδότου,
Θουκυδίδου καὶ Λιβίου ἔχουσι μείζον τὸ διάφορον παντὶ
μὴ Ῥώσσω, ὡς παριστάντα πλείονα ψυχικὴν δύναμιν
καὶ σφοδρότερα τὰ παίγνια τῶν παθῶν· διότι ἡ Ἑλλὰς
καὶ ἡ Ῥώμη ἦσαν δημοκρατίαι καὶ μᾶλλον πεφωτι-
σμέναι τῆς ἀρχαίας Ῥωσσίας· ἀλλ' ὅμως θαρρᾶλέως
δυνάμεθα εἰπεῖν, ὅτι ἐν τῇ ἡμετέρᾳ ἱστορίᾳ ὑπάρχουσι
γεγονότα, εἰκόνες καὶ χαρακτῆρες οὐχ ἥττον περιέργοι.
Τοιαῦτα δὲ εἰσι τὰ κατορθώματα τοῦ Σβιατοσλάβου, ἡ
θύελλα τοῦ Βάτη, ἡ ἐπὶ τοῦ Ταναϊδικοῦ ἀνέγερσις τῶν

Ῥώσων, ἡ πτώσις τοῦ Νοβογορόδου, ἡ ἀλωσις τῆς Καζάνης, ὁ ἐπὶ τῆς μεσοβασιλείας θρίαμβος τῶν τοῦ λαοῦ ἀρετῶν. Οἱ γίγαντες Ὁλεγος καὶ ὁ υἱὸς τοῦ Ἰγορος, ὁ ἀγαθὸς ἥρως τυφλὸς Βασίλκος, ὁ φιλόπατρις καὶ καλοκάγαθος Μονομάχος, οἱ ἀνδρεῖοι Μστισλάβοι, οἱ φοβεροὶ μὲν ἐν ταῖς μάχαις, παράδειγμα δὲ ἀκακίας ἐν εἰρήνῃ, ὁ περικλεὴς ἐπὶ τῷ μεγαλοφύχῳ θανάτῳ Μιχαήλ τῆς Τβέρης, ὁ πολυπαθὴς μὲν, ἀλλ' ὄντως γενναῖος Ἀλέξανδρος ὁ Νεβαϊκός, ὁ νέος ἥρως, ὁ νικητὴς τοῦ Μαμάι, καὶ ἐν τῷ ἐλαχίστῳ συγγράμματι ἰσχυρῶς κινουῖσι τὴν καρδίαν καὶ φαντασίαν. Μόνη ἡ βασιλεία Ἰωάννου τοῦ Γ' ἐστὶ σπάνιος πλοῦτος ἐν τῇ Ἱστορίᾳ· τοῦλάχιστον ἀγνοῶ ἕτερον μονάρχην ἀξιώτερον ὅπως ζῇ καὶ λάμπῃ ἐν τῷ ἱερῷ περιβόλῳ αὐτῆς. Αἱ ἀκτῖνες τῆς δόξης αὐτοῦ καταπίπτουσιν ἐπὶ τῆς κοιτίδος τοῦ Πέτρου. Μεταξὺ δὲ τῶν δύο τούτων μοναρχῶν ἐστὶν ὁ θαυμαστὸς Ἰωάννης ὁ Δ', ὁ Γοδουνόβ, ὁ ἄξιος τῆς εὐτυχίας καὶ δυστυχίας, ὁ παραδόξος Ψευδοδημήτριος, καὶ κατόπιν τοῦ πλήθους τῶν περικλεῶν πατριωτῶν, εὐπατριδῶν καὶ πολιτῶν ὁ ὁδηγὸς τοῦ θρόνου, ὁ Ἱεράρχης Φιλάρετος μετὰ τοῦ σκηπτύχου υἱοῦ, φωτοφόρου ἐν τῇ σκοτίᾳ τῶν πολιτικῶν ἡμῶν δεινῶν, καὶ ὁ Τσάρος Ἀλέξιος, σοφὸς πατὴρ τοῦ Αὐτοκράτορος, ὃν ἀπεκάλεσεν ἡ Εὐρώπη Μέγαν. Ἡ ἅπασα ἡ νέα ἱστορία ὀφείλει σιγαῖν, ἢ ἡ Ῥωσικὴ ἐστὶν ἀξία προσοχῆς.

Γινώσκω ὅτι αἱ ἐπὶ πέντε αἰῶνας ταραχώδεις καὶ διηνεκεῖς διαμάχαι τῶν ἡμετέρων κληρούχων ἡγεμόνων εἰσὶν ὀλίγου λόγου ἀξίαι, καὶ ὅτι ἡ ὑπόθεσις αὐτῇ οὔτε ἐννοιῶν πλουτεῖ τῷ θηρεύοντι πράγματα, οὔτε καλλονῶν τῷ ζωγράφῳ, ἀλλ' ἡ ἱστορία οὐκ ἐστὶν ἀπό-

λογος, οὐδὲ ὁ κόσμος κήπος, ὅπως ἀναγκαιῶς πάντα τὰ ἐν αὐτῷ ὦσιν ἦδῃ, ἀλλὰ παρίσται τὸν κόσμον οἷός ἐστιν. Βλέπομεν ἐπὶ τῆς γῆς μεγαλοπρεπῆ ὄρη καὶ καταρβράκτας, ἀνθηροὺς λειμῶνας καὶ κοιλάδας, ἀλλὰ καὶ πόσας ἀκάρπους ἄμμους καὶ ἀτερπεῖς ἐρήμους! Καὶ ὅμως αἱ ὁδοιπορίαι καθόλου εἰσὶ προσφιλεῖς ἀνθρώπῳ ζωηράν ἔχοντι αἴσθησιν καὶ φαντασίαν· διότι ἐν μέσῳ καὶ αὐτῶν τῶν ἐρήμων εὐρίσκονται ἐνίοτε τερπναὶ θέαι.

Μὴ ὦμεν προκατειλημμένοι ὑπὸ τῆς ὑψηλῆς περὶ τῶν ἱστορημάτων τῆς ἀρχαιότητος δόξης· διότι εἰ ἀφαιρέσωμεν ἀπὸ τοῦ ἀθανάτου συγγράμματος τοῦ Θουκυδίδου τὰς πλαστὰς δημηγορίας, τί ὑπολείπεται ἡμῖν; Ξηρὰ διήγησις τῶν ἐμφυλίων πολέμων τῶν Ἑλληνίδων πόλεων· πλήθη κακουργουσι καὶ σφάττονται ὑπὲρ τῶν Ἀθηνῶν ἢ τῆς Σπάρτης, ὥς καὶ παρ' ἡμῖν ὑπὲρ τοῦ Μονομαχείου ἢ Ὀλεγείου οἴκου· μικρὰ δὲ ἡ διαφορὰ, εἰ ἐπιλαθώμεθα ὅτι οἱ ἡμιτίγρεις οὗτοι ἐλάλουν τὴν γλῶσσαν τοῦ Ὀμήρου καὶ εἶχον τὰ τραγωδίας τοῦ Σοφοκλέους καὶ τὰ ἀγάλματα τοῦ Φειδίου. Ὁ δὲ ἐμβριθὴς ζωγράφος Τάκιτος παρίσταιν ἄρα γε ἡμῖν μεγάλα πάντοτε καὶ καταπληκτικά; Βλέπομεν μετὰ κατανύξεως τὴν Ἀγριππίναν φέρουσαν τὴν κόρην τοῦ Γερμανικοῦ μετ' ἄλγους βλέπομεν τὰ διεσπαρμένα ἐν τοῖς δάσεσιν ὅστ' αὖ καὶ τὴν πανοπλίαν τῆς λεγεῶνος τοῦ Οὐήρου, ἐπίσης τὸ αἵματηρόν συμπόσιον τῶν ἐμμένων Ῥωμαίων φωτιζόμενον ὑπὸ τῆς πυρκαϊᾶς τοῦ Καπιτωλίου, καὶ μετ' ἀποστροφῆς τὸ θηρίον τῆς τυραννίας κατατρῶγον ἐν τῇ πρωτευούσῃ τῆς οἰκουμένης τὰ λείψανα τῶν δημοκρατικῶν ἀρετῶν. Ἀλλὰ καὶ αἱ ἀηδεῖς ἐρίδες τῶν πόλεων περὶ τοῦ δικαιώματος τοῦ

ἔχειν ἱερέα ἐν τούτῳ ἢ ἐκείνῳ τῷ ναῷ καὶ ἡ ξηρὰ νεκρολογία τῶν Ῥωμαίων ἀρχόντων κατέχουσι πολλὰ φύλλα τῆς ἱστορίας τοῦ Τακίτου. Ἐφθόνηι τὸν Τίτον Λίβιον ὁ Τάκιτος ἕνεκα τῆς ἀφθόνου ὕλης, καὶ ὅμως ὁ Λίβιος, ὁ γλαφυρὸς καὶ εὐγλωττος, πληροὶ ἐνίοτε ὁλόκληρα βιβλία διηγρᾶφον ἀψιμαχίας καὶ ληστείας, αἵτινες ἀμφιβολὸν εἴ εἰσι σπουδαιότεραι τῶν ἐπιδρομῶν τῶν Πολοβτισίων. Ὡς δ' εἰπεῖν, ἡ ἀνάγνωσις οἰασοδήποτε ἱστορίας χρήζει ὑπομονῆς τινος μᾶλλον ἢ ἥτιον ἀμειβομένης διὰ τέρψεως.

Ὁ Ἱστοριογράφος τῆς Ῥωτοίας, εἰπὼν τινα περὶ τῆς καταγωγῆς τοῦ κυρίου λαοῦ αὐτῆς καὶ περὶ τῶν συστατικῶν μερῶν τῆς αὐτοκρατορίας, ἐδύνατο ἀναμφιδόλως ἐξεικονίσει ἐπὶ ἐντέχνου εἰκόνοσ τὰ ἀξιόμνημονευτότερα τῶν γνωρισμάτων τῆς ἀρχαιότητος, ἀρξασθαι δὲ λεπτομεροῦς διηγήσεως ἀπὸ τῆς βασιλείας τοῦ Ἰωάννου, ἢ ἀπὸ τοῦ ΙΕ' αἰῶνος, ὅτε ἐτελέσθη ἐν τῶν μεγάλων πολιτικῶν συμβεβηκότων τοῦ κόσμου. Ἦν δὲ εὐχερὲς αὐτῷ γράψαι διακοσίας ἢ τριακοσίας εὐφραδεῖς καὶ τερπνὰς σελίδας ἀντὶ πολλῶν τόμων, ἐπιμόχθων τῷ συγγραφεῖ καὶ ὀχληρῶν τῷ ἀναγνώστῃ. Ἀλλ' αἱ ἐπιθεωρήσεις καὶ εἰκόνοσ αὐταὶ οὐδαμῶς ἀναπληροῦσι τὰ χρονικά· ὁ δ' ἀναγνοὺς τὴν εἰσαγωγὴν μόνον τοῦ Ῥοβερτσῶνος εἰς τὴν Ἱστορίαν Καρόλου τοῦ Ε' οὐδεμίαν ἔχει ἀκριβῆ καὶ ἀληθῆ γνῶσιν τῆς κατὰ τὸν μέσον αἰῶνα Εὐρώπης. Μικρὸν τοῦτο, ὅτι εὐφυὴς ἀνὴρ, περιθλῆψας τὰ μνημεῖα τῶν αἰώνων, μεταδώσει ἡμῖν τὰς ἑαυτοῦ παρατηρήσεις· διότι δεόν ἵνα καὶ ἡμεῖς αὐτοὶ ἴδωμεν τὰς τε πράξεις καὶ τοὺς πράττοντας, καὶ τότε μόνον γινώσκομεν τὴν ἱστορίαν. Ἡ καύχησις τοῦ συγγραφέως ἐπὶ καλλιτεσίᾳ

καὶ ἡ μαλθακότης τῶν ἀναγνώστων καταδικάσουσιν ἄρα αἰῶνον λήθην τῶν ἔργων καὶ τῆς τύχης τῶν ἡμετέρων προγόνων; Οὗτοι ἔπασχον καὶ διὰ τῶν δυστυχιμάτων αὐτῶν, παρεσκεύασαν τὸ ἡμέτερον μεγαλεῖον· ἡμεῖς δ' ἄρα οὐδὲ ἀκούειν θελήσομεν, οὐδὲ γινώσκειν τίνα ἡγάπων καὶ τίνα ἠτιῶντο ἐν ταῖς δυστυχίαις; Ἐξεστὶ μὲν τοῖς ξένοις παρορᾶν ὅ,τι ἐν τῇ ἀρχαίᾳ ἱστορίᾳ ἡμῶν εὗρωσιν ἀηδές, ἀλλ' οἱ ἀγαθοὶ Ῥώσσοι οὐκ ὀφείλουσι τάχα ἀκολουθεῖν μετὰ μείζονος ὑπομονῆς τοῖς κανόσι τῆς πολιτικῆς ἠθικῆς, ἥτις τὸ πρὸς τοὺς προγόνους σέβας θεωρεῖ ἀρετὴν τοῦ πεπολιτισμένου πολίτου; Τοιαῦτα διενεοῦμένην γράφων ὡς σύγχρονος τὴν ἱστορίαν τῶν Ἰγόρων καὶ Βσεβολόδων, ἐσπιτριζόμενος αὐτοὺς μετ' ἀκαταμάτου προσοχῆς καὶ ἀληθοῦς σεβασμοῦ ἐν τῷ ἀμυδρῷ κατόπτρῳ τῆς ἀρχαίας χρονογραφίας· εἰ δ' ἀντὶ ἐμψύχων καὶ ὀλοκλήρων εἰκόνων παρέστησα μόνον σκιαγραφήματα μετ' ἀποσπασμάτων, οὐκ εἰμὶ ἐγὼ ὁ αἴτιος· διότι ἦν ἀδύνατόν μοι ἡ ἀναπλήρωσις τῶν χρονικῶν!

Τρία εἶδη ἱστορίας εἰσὶν· ἡ συγχρονικὴ, ὡς ἡ τοῦ Θουκυδίδου, ἐν ἣ ὁ συγγραφεὺς ἀφηγεῖται ὅσα εἶδεν αὐτοψεί· ἡ δὲ δευτέρα, ἡ τοῦ Τακίτου, ἡ βαίνουσα ἐπὶ προσφάτων προφορικῶν παραδόσεων ἐν ἐποχῇ ἐγγύς τῶν ἐξιςορουμένων συμβάντων, ἡ δὲ τρίτη ἀρύεται μόνον ἐκ τῶν μνημείων, οἷα ἡ ἡμετέρα μέχρι τοῦ ΙΗ' αἰῶνος (α). Καὶ ἐν μὲν τῇ πρώτῃ καὶ δευτέρᾳ λάμπει ὁ

(α) Αἱ προφορικαὶ παραδόσεις ἄρχονται παρ' ἡμῖν ἀπὸ Πέτρου τοῦ Μεγάλου· διότι ἡμεῖς ἠκούσαμεν παρὰ τῶν πατέρων ἡμῶν περὶ Αἰκατερίνης τῆς Α', Πέτρου τοῦ Β', Ἀννης καὶ Ἐλισάβετ πολλὰ καὶ ἀναφερόμενα ἐν τοῖς βιβλίοις.

νοῦς καὶ ἡ φαντασία τοῦ ἱστορικοῦ, ὅστις ἐκλέγει πᾶν τὸ περιεργότερον καὶ χρωματίζει καὶ ἐξωραίζει αὐτὸ, ἔστι δ' ὅτε καὶ πλάττει μὴ φοβούμενος ἐξέλεγεῖν, λέγων, οὕτως εἶδον, ἤκουσα· ἡ δ' ἄφωνος κριτικὴ οὐδόλως ἀποτρέπει τὸν ἀναγνώστην ἐντρυφᾶν ἐν ταῖς τερπναῖς διαγραφαῖς. Τὸ τρίτον εἶδος τῆς ἱστορίας ἐστὶ τὸ μᾶλλον περιστέλλον τὴν εὐφυΐαν· διότι οὐδὲν δύναταί τις προσθεῖναι τοῖς γνωστοῖς, οὐδ' ἐρωτῆσαι τοὺς νεκροὺς· ἐπειδὴ διηγούμεθα ὅσα παρέδωκαν οἱ σύγχρονοι, σιγῶμεν δὲ, εἰ ἐσίγησαν καὶ οὗτοι. Ἄλλως ἡ δικαία κριτικὴ ἐπιστομίζει τὸν κουφόνουν ἱστορικόν, ὀφείλοντα λέγειν μόνον ὅ,τι οἱ αἰῶνες παρακατέθηκαν ἐν τοῖς χρονικοῖς καὶ τοῖς ἀρχαίοις. Οἱ ἀρχαῖοι εἶχον τὴν προνομίαν τοῦ ἐπινοεῖν δὴ μὴ γορίας, ἀναλόγους πρὸς τὸν χαρακτῆρα τῶν ἀνθρώπων καὶ τῶν περιστάσεων· ἡ δὲ προνομία αὕτη ἐστὶν ἀτίμητος τῇ ἀληθείᾳ εὐφυΐᾳ· διότι οὕτως ὁ Τίτος Λίβιος ἐπλούτισε τὸ σύγγραμμα αὐτοῦ διὰ τῆς εὐφυΐας, εὐγλωτίας καὶ σοφῶν παραινέσεων· ἀλλ' ἡμῖν, παρὰ τὴν γνώμην τοῦ Ἀββᾶ Μαβλὺ, οὐκ ἔξεστι ρητορεύειν ἐν τῇ ἱστορίᾳ· διότι αἱ νέαι πρόοδοι τοῦ ἀνθρωπίνου νοὸς παρέσχον ἡμῖν ἔννοιαν σαφεστέραν περὶ τοῦ χαρακτῆρος καὶ τοῦ σκοποῦ αὐτῆς. Ἡ ὀρθὴ φιλοκαλία διέγραψεν αὐτῇ κανόνας ἀμεταβλήτους, καὶ διεχώρισεν ἐσαεὶ τὴν ἱστορίαν ἀπὸ τῆς ποιήσεως καὶ τῶν ἀνθέων τῆς εὐγλωτίας, ἀναθεῖσα τῇ ἱστορίᾳ τὸ χρέος τοῦ εἶναι πιστόν· χάτοπτρον τοῦ παρελθόντος καὶ πιστὴ ἡχὼ τῶν λόγων, ὅσους τῷ ὄντι εἶπον οἱ ἥρωες τῶν αἰώνων· διότι ἡ καλλίστη πλαστὴ δημηγορία ἀπαγλαίζει τὴν ἱστορίαν, σκοποῦσαν οὐχὶ τὴν δόξαν τοῦ συγγραφέως, οὔτε τὴν τέρψιν τοῦ ἀναγνώστου, οὐδὲ καὶ αὐτὴν τὴν ἡθι-

κὴν διδασκαλίαν, ἀλλὰ μόνην τὴν ἀληθειαν, καθ' ἑαυ-
τὴν οὖσαν πηγὴν ἡδονῆς καὶ ὠφελείας. Ὡς δὲ ἡ φυ-
σικὴ, οὕτω καὶ ἡ πολιτικὴ ἱστορία ἀποδιοπομπεῖται τὰ
ἐπινοήματα, ἐξεικονίζουσα τί ἐστὶ καὶ τί ἦν, οὐχὶ δὲ
καὶ τί ἡδύνατο εἶναι. Ἀλλὰ, λέγουσιν, ἡ ἱστορία ἐστὶ
πλήρης ψευδολογιῶν· ἡμεῖς δ' ἐροῦμεν ἀμεινον ὅτι ἐν
αὐτῇ, ὅτε ἔργῳ ἀνθρωπίνῳ, ἐνυπάρχει καὶ μίξις τις
ψεύδους· καὶ ὅμως ὁ χαρακτήρ τῆς ἀληθείας πάντοτε,
κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον, τηρεῖται ἐν αὐτῇ. Τοῦτο
ἄρκει ὅπως δῶ ἡμῖν ἐννοίαν γενικὴν περὶ τῶν ἀνθρώ-
πων καὶ τῶν πράξεων αὐτῶν. Πολλῶ δ' αὐστηροτέ-
ρα ἐστὶν ἡ κριτικὴ· ἐνεκα δὲ τούτου ἥττον ἐπιτρέπε-
ται τῷ ἱστορικῷ χάριν τῆς εὐφυίας αὐτοῦ ἀπατᾶν τὸν
εὐσυνείδητον ἀναγνώστην καὶ φρονεῖν καὶ λαλεῖν ἐπ'
ὀνόματι ἡρώων ἀπὸ πολλοῦ σιγῶντων ἐν τῷ τάφῳ.
Τί οὖν ὑπολείπεται αὐτῷ, δεσμίῳ, οὕτως εἰπεῖν, τῶν
ξηρῶν περγαμηνῶν τῆς ἀρχαιότητος; ἡ τάξις, ἡ σα-
φής, ἡ δύναμις, ἡ ζωγραφία. Αὐτὸς δημιουργεῖ ἐκ
δεδομένης ὕλης, μὴ παράγων δὲ χρυσὸν ἐκ χαλκοῦ,
ὁφείλει καθαρίσαι καὶ τὸν χαλκὸν καὶ γνῶναι τὴν ἀ-
ξίαν καὶ τὴν φύσιν ἐκάστου πράγματος, ἀποκαλύπτειν
τὰ μεγάλα, εἰ ἀποκρύπτονται, καὶ ἀφαιρεῖν τῶν μι-
κρῶν τὸ μέγα. Οὐδέν ἐστὶ τοσοῦτον ἐνδεές, ὥστε μὴ
δύνασθαι τὴν τέχνην παριστάναι αὐτὸ τερπνόν.

Μέχρι τοῦδε οἱ ἀρχαῖοι εἰσι πρωτότυπα παραδείγ-
ματα· διότι οὐδεὶς ὑπερέβαλε τὸν Αἰβιον κατὰ τὴν
γλαφυρότητα, οὐδὲ τὸν Τάχινον κατὰ τὴν δεινότητα
τοῦ λόγου. Τοῦτο τὸ πρῶτιστον. Ἡ γνῶσις πάντων
τῶν νόμων τοῦ κόσμου, ἡ Γερμανικὴ πολυμάθεια, ἡ
ἀγχίνοια τοῦ Βολταίρου καὶ αὕτη ἡ ἐμβροίθεια τοῦ Μα-
κιαθέλη ἐν τῷ ἱστορικῷ οὐκ ἀναπληροῦσι τὴν εὐφυίαν

περὶ τὴν ἐξεικόνισιν τῶν συμβεβηκότων. Δικαίως σε-
μνύεται ἡ Ἀγγλία ἐπὶ τῷ Οὔμῳ, ἡ δὲ Γερμανία ἐπὶ
τῷ Ἰωάννῃ Μύλλερῳ (α), οἵτινές εἰσιν ἄξιοι ἐφάμιλ-
λοι τῶν ἀρχαίων, οὐχὶ δὲ μιμηταὶ αὐτῶν· ἐπειδὴ ἕκα-
στος αἰὼν καὶ ἕκαστος λαὸς παρέχει τῷ ἐμπείρῳ ἱστο-
ρικῷ ἴδια χρώματα. Διὸ καὶ πρὸς τὴν μεγαλοφυΐαν
οὗτός ἐστιν ὁ κανὼν· « Μὴ δα μῶς μιμοῦ τὸν
» Τάκιτον, ἀλλ' ἄ γράψον ὥσει αὐτός
» ἔγραφεν ἀντὶ σοῦ! » Καὶ ἀγνοῶ μὲν, εἰ ὁ
Μύλλερὸς, παρενείρων ἐν ταῖς διηγήσεσιν ἠθικὰ ἀποφθέγ-
ματα, ἐσχόπει ὅπως ἐξομοιωθῇ πρὸς τὸν Τάκιτον· ἢ ἐπι-
θυμία ὁμῶς αὐτῇ τοῦ ἐπιδεικνῦναι εὐφυΐαν καὶ βαθύνει-
αν ἴσως ἀπάδει πρὸς τὴν ἀληθινὴν φιλοκαλίαν. Ὁ ἱστορι-
κὸς σκέπτεται μόνον πρὸς διασάφεισιν τῶν συμβεβηκότων,
ὅπου αἱ σκέψεις αὐτοῦ ἀναπληροῦσιν, οὕτως εἰπεῖν, τὴν
διαγραφὴν. Σημειωτέον δὲ ὅτι τὰ ἀποφθέγματα ταῦτά
εἰσι τοῖς ἐμβριθέσιν ἡμιαλήθειαι, ἢ ἀλήθειαι τοσοῦτον
κοιναί, ὥστε μικρὰν ἔχουσιν ἀξίαν ἐν τῇ ἱστορίᾳ, ἐν
ἣ ζήτοῦμεν πράγματα καὶ χαρακτῆρας. Καὶ ἔντεχνος
μὲν διήγησίς ἐστι καθ' ἣν καὶ τῷ ἱστορικῷ, ὀρθὴ δὲ
καὶ ἴδια ἐννοια, δῶρον, ὃ δ' ἀναγνώστης ἀπαιτεῖ τὸ
πρῶτον καὶ εὐγνωμονεῖ ἐπὶ τῷ δευτέρῳ, πληρωθείσης
ἤδη τῆς ἀξιώσεως αὐτοῦ. Οὐκ ἐφρόνει ἄρα οὕτω καὶ
ὁ συνετὸς Οὔμος, δαψιλῆς μὲν ἐνίοτε περὶ τὴν διασά-
φεισιν τῶν αἰτίων, ἀλλὰ στείρος ἐν ταῖς κρίσεσιν;

(α) Λέγομεν μόνον περὶ τῶν γραφάντων πλήρη ἱστορίαν τῶν λαῶν·
διότι ὁ Φελξέρας, ὁ Γιαννίλ, ὁ Μασκόβ, ὁ Δελίνος καὶ ὁ Μαλλέτ οὐκ
ἐξομοιοῦνται πρὸς τοὺς δύο τούτους ἱστορικοὺς, καί τοι οἱ εἰδήμονες,
ἐπαινοῦντες ἐνθέρμως τὸν Μύλλερν, ἱστορικὸν τῆς Ἑλβετίας, ἀπο-
δοκιμάζουσι τὴν Εἰσαγωγὴν αὐτοῦ, ἣν ἂν τις καλέσειε Γεωλογικὴν
ποίημα.

Τὸν ἱστορικὸν τοῦτον ἐδυνάμεθα καλέσαι τελειότερον πάντων τῶν νεωτέρων, εἰ μὴ ἀπεξενούτο ὑπὲρ το δέον τῆς Ἀγγλίας, καὶ εἰ μὴ ἐνηθρύνετο ὑπὲρ τὸ δέον ἐπὶ ἀμεροληψία καὶ ἐψύχραινεν οὕτω τὸ περικαλλές αὐτοῦ σύγγραμμα! Ἐν τῷ Θουκυδίδῃ βλέπομεν πάντοτε Ἀθηναῖον, τὸν δὲ Τίτον Λίβιον πάντοτε Ῥωμαῖον· καὶ θελγόμεθα καὶ πιστεύομεν αὐτοῖς. Τὸ αἶσθημα τοῦ ἡμεῖς καὶ ἡμέτερον ζωογονεῖ τὴν ἀφήγησιν, καὶ ὅσω παχυλὴ ἀμεροληψία, ἐπακολούθημα ἀσθενοῦς νοός, ἀφόρητός ἐστι τῷ ἱστορικῷ, τόσω ἡ πρὸς τὴν πατρίδα ἀγάπη παρέχει τῇ γραφίδι δύναμιν καὶ θέλγητρα. Ὅπου οὐδεμία ἀγάπη, οὐδεμία καὶ ψυχή.

Ἄλλ' ἐπάγω τὸν λόγον ἐπὶ τὸ ἔργον μου. Ἀποσχὼν τοῦ ἐπινοῆσαι τι, ἐθήρευσα τὰς μὲν ἐκφράσεις ἐν τῷ νῷ μου, τὰς δὲ ἐννοίας ἐν τοῖς μνημείοις μόνον· ἐζήτησα ψυχὴν καὶ ζῶην ἐν τοῖς φθειρομένοις χειρογράφοις· ἐσπούδασα ἵνα τὰ ὑπὸ τῶν αἰώνων παραδοθέντα ἡμῖν συνάψω εἰς ἓν σύστημα, σαφές καὶ ἁρμονικόν· διέγραψα οὐ μόνον τὰ δεινὰ καὶ τὴν δόξαν τοῦ πολέμου, ἀλλὰ καὶ πᾶν τὸ ἀναφερόμενον εἰς τὸ σύνολον τῆς πολιτικῆς ὑπάρξεως τῶν ἀνθρώπων, τουτέστι τὰς προόδους τοῦ νοῦ καὶ τῆς τέχνης, τὰ ἔθιμα, τοὺς νόμους καὶ τὴν βιομηχανίαν. Οὐκ ἐφοβήθην λαλεῖν μετὰ σεβασμοῦ περὶ τῶν ἱερῶν παρὰ τοῖς προγόνοις· ἐσπούδασα, μὴ προσκρούων τῷ αἰωνί μου, ἵνα ἄνευ ὑπερηφανίας καὶ εἰρωνείας διηγηθῶ τοὺς χρόνους τῆς ψυχικῆς νηπιότητος, τῆς εὐπιστίας καὶ μυθολογίας, διαγράψω δὲ πιστῶς καὶ τὸν χαρακτῆρα τῶν τε χρόνων καὶ τῶν χρονογράφων· διότι ἔκρινα ἀναγκαῖον τὸ ἐν ὑπὲρ τοῦ ἐτέρου. Ὅσω δὲ ἤσσανας εἰδήσεις εὗρισκον, τόσω μᾶλλον ἐξετίμων καὶ ἐποιούμην χρῆσιν αὐτῶν,

καὶ τοσοῦτω ἤττον ἐξέλεγον αὐτάς· διότι ἐκλέγουσιν οὐχὶ οἱ πτωχοί, ἀλλ' οἱ πλούσιοι· ἐπειδὴ ἦν ἀνάγκη ἡ οὐδὲν εἰπεῖν, ἢ εἰπεῖν πάντα περὶ τοῦ δεινὸς ἡγεμόνος, ὅπως μὴ ζῇ οὗτος ἐν τῇ μνήμῃ ἡμῶν κατ' ὄνομα μόνον, ἀλλὰ καὶ μετὰ τινος ἠθικῆς φυσιογνωμίας. Ἐξανα-
τλήων ἐπιμελῶς τὴν ὕλην τῆς ἀρχαίας Ῥωσσικῆς ἱστορίας, ἐθάρρουν ἀναλοριζόμενος, ὅτι ἡ φαντασία ἡμῶν εὐρίσκει ἀνέκφραστόν τι θέλγητρον ἐν τῇ δια-
γραφῇ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων· διότι αὐτοῖσι εἰσὶν αἱ
πηγαὶ τῆς ποιήσεως! Ὅταν θεωρῶμεν μέγαν τινα χώ-
ρον, τὰ βλέμματα ἡμῶν, πικρατρέχοντα συνήθως πᾶν
ὅ,τι λάμπει ἢ κεῖται ἐγγύς ἡμῶν, διήκουσιν εἰς τὸ
βάθος τοῦ ὀρίζοντος, ὅπου αἱ σκιαὶ καθίστανται φα-
νερώτεραι καὶ πυκνότεραι, καὶ ὅπου ἄρχεται τὸ ἄδυτον.

Ὁ ἀναγνώστης ὁψεται, ὅτι διαγράφω τὰ γεγονότα οὐχὶ χωρὶς, κατ' ἔτη καὶ ἡμέρας, ἀλλὰ συλλήθ-
δην, ὅπως ἐγχαράξω αὐτὰ βαθύτερον ἐν τῇ μνήμῃ.
Ὁ ἱστορικὸς οὐκ ἔστι χρονογράφος· διότι οὗτος μὲν
ἀσχολεῖται μόνον περὶ τὸν χρόνον, ἐκεῖνος δὲ περὶ τὴν
οὐσίαν καὶ τὸν σύνδεσμον τῶν γεγονότων· καὶ δύναται
μὲν ἀμαρτῆσαι εἰς τὴν διάταξιν τῶν τόπων, ἀλλ' ὀφεί-
λει τάξαι ἑλκυστον αὐτῶν δεόντως.

Ἡ πλῆθὺς τῶν σημειώσεων, ἃς συνέλεξα, ἐκπλήτ-
τους καὶ ἐμὲ αὐτόν. Εὐτυχεῖς τῷ ὄντι οἱ ἀρχαῖοι,
οἵτινες ἡγνόουν τὴν λεπτολόγον ταύτην ἐργασίαν, ἐν
ᾗ, κατατριβομένου τοῦ ἡμίσεος τοῦ χρόνου, βαρύνεται
μὲν ὁ νοῦς, μαραίνεται δὲ καὶ ἡ φαντασία. Τοῦτο δ' ἐ-
στιν ἐπικυρῆς θυσία, γινομένη χάριν τῆς ἀξιοπιστίας,
ἀλλ' ἀπαραίτητος. Εἰ πάντα ἡ ὕλη ἦν συνηθροισμένη,
ἐκδοδομένη καὶ ἐκκεκαθαρισμένη ὑπὸ τῆς κριτικῆς, οὐ-
δὲν ὑπελείπετο ἡμῖν ἡ πικραπέμπειν· ἀλλὰ τῆς πλεί-

στης οὔσης ἐν χειρογράφοις καὶ οὐδενὸς σχεδὸν ὑπάρχοντος ἐπεξεργασμένου καὶ συνηρμολογημένου, ἣν ἀνάγκη ὑπομονῆς. Ἰὼ ἀναγνώστη δὲ κεῖται ἰδεῖν τὴν ποικίλην ταύτην μίξιν, ἣτις ὅτε μὲν ἐστι μαρτυρία, ἐπεὶ δὲ διασάφησις ἢ συμπλήρωσις. Πάντα διαφέρει-σι τῷ περιέρῳ καὶ τὰ ἀρχαῖα ὀνόματα καὶ ἡ ἀρχαία λέξις καὶ ὁ ἐλάχιστος χαρακτὴρ ἀρχαιότητος παρέχουσιν ἀφορμὴν πρὸς σκέψεις. Ἀπὸ τοῦ ΙΕ' αἰῶνος ἤττον ἤδη ἀντιγραφῶ· διότι αἱ πηγαὶ ἀφθονώτεραι καὶ διαυγέστεραι.

Ὁ περικλητὸς καὶ σοφώτατος ἀνὴρ Σχλοῖζερο εἶπεν, ὅτι ἡ ἡμετέρα ἱστορία ἔχει πέντε κυρίως περιόδους· ὅτι ἀπὸ τοῦ 862 μέχρι τοῦ Σβιατοπόλκου ἡ Ῥωσσία κλητέα γιγνομένη (nascens), ἀπὸ δὲ τοῦ Ἰωροσλάβου μέχρι τῶν Μογόλων διηρημένη (divisa), ἀπὸ δὲ τοῦ Βάτη μέχρις Ἰωάννου τοῦ Γ', κατὰ τεθλιμμένη (oppressa), ἀπὸ δὲ Ἰωάννου τοῦ Γ' μέχρι Πέτρου τοῦ Μεγάλου νικητρία (victrix), ἀπὸ τούτου δὲ μέχρις Αἰκατερίνης τῆς Β' ἀκμάζουσα. Ἀλλ' ἡ γνώμη αὕτη εὐφυῆς μᾶλλον ἐφάνη μοι ἢ ὀρθή· διότι α.) Ὁ αἰὼν τοῦ Ἀγίου Βλιδιμίρου ἦν ἡδὴ αἰὼν ἰσχύος καὶ δόξης, οὐκ ἰσχύος γενομένης. β.) Ἡ ἐπικράτεια καὶ πρὸ τοῦ 1015 διηρεῖτο. γ.) Εἰ ἀνάγκη διαιρεῖν εἰς περιόδους κατὰ τὴν ἐσωτερικὴν κατάστασιν καὶ τὰς πρὸς τὰ ἔξω ἔθνη πράξεις τῆς Ῥωσσίας, δύναται τις περιλαβεῖν ἐν τῇ αὐτῇ ἐποχῇ τὸν Μέγαν Ἡγεμόνα Δημήτριον τὸν Ἀλεξάνδρου καὶ τὸν Ἰβανόβιτς, τὴν σιωπηλὴν δουλείαν μετὰ τῆς νίκης καὶ δόξης; δ.) Ἡ ἐποχὴ τῶν ψευδοβασιλέων φέρει χαρακτῆρα συμφορῶν μᾶλλον ἢ νικῶν· ὥστε πολλῶν κρείσσον καὶ ὀρθότερον καὶ ἀπλούστερον διελεῖν τὴν ἡμετέραν ἱστορίαν οὕτως· εἰς ἀρχαίαν μὲν ἀπὸ Ρουρίκου μέχρις Ἰω-

άννου τοῦ Γ', εἰς μέσην δὲ ἀπὸ τούτου μέχρι Πέτρου τοῦ Α', εἰς νεωτέραν δὲ ἀπὸ τούτου μέχρις Ἀλεξάνδρου. Καὶ αἱ μὲν κληρουχίαι εἰσὶν ὁ χαρακτήρ τῆς πρώτης· ἡ δὲ μοναρχία, τῆς δευτέρας· ἡ δὲ ἀλλοίωσις τῶν κοινωνικῶν ἡθῶν, τῆς τρίτης. Ἐν τούτοις δὲ οὐδεμία ἡ ἀνάγκη τάττειν ὅρια, ὅπου οἱ τόποι εἰσὶν ὡς ζῶντα σημεῖα.

Προθύμως καὶ μετὰ ζήλου δαπανήσας ὀδώδεκα ἔτη, τὸν κάλλιστον χρόνον τοῦ βίου μου, εἰς τὴν συγγραφὴν τῶν ὀκτῶ ἡ ἐννέα τούτων τόμων, δύναμαι ἐξ ἀδυναμίας ἐπιθυμεῖν μὲν ἐπαίνου, φοβεῖσθαι δὲ τὸν ψόγον· ἀλλὰ τολμῶ εἰπεῖν, ὅτι τοῦτο οὐκ ἔστι τὸ μᾶλλον διαφέρον μοι. Μόνη ἡ φιλοδοξία οὐκ ἠδύνατο παρασχεῖν συνεχῇ, πολυχρόνιον καὶ ἀναγκάζειν καρτερίαν εἰς τοιοῦτον ἔργον, εἰ μὴ εὑρισκον ἀληθινὴν ἡδονὴν ἐν αὐτῷ τῷ μόχθῳ, καὶ ἡλπιζον ὥρ' ἔλθαι, τουτέστι καταστήται τὴν Ῥωστικὴν Ἱστορίαν γνωστότεραν τοῖς πολλοῖς καὶ μάλιστα καὶ σὺ τοῖς τοῖς αὐτῆς χρῆταις μου.

Ἀπονέμων δὲ εὐγνωμοσύνην τοῖς τε ζῶσι καὶ τεθνεῶσι, ὧν ὁ νοῦς, αἱ γνώσεις, ἡ εὐφυΐα καὶ τέχνη ἐγένοντό μοι ὁδηγοί, παραδίδω ἐμυτὸν τῇ ἐπιεικείᾳ τῶν ἀγαθῶν συμπολιτῶν μου. Τὸ μέλημα ἡμῶν τὸ αὐτό. Ἀγαπῶμεν τὴν πατρίδα καὶ εὐχόμεθα αὐτῇ εὐημερίαν μᾶλλον ἢ ὀΐαν, εὐχόμεθα ἵνα μὴ ἀλλοιωθῇ ποτε ἡ ἐδραία βᾶσις τοῦ ἡμετέρου μεγαλείου, ὅπως αἱ ἀρχαὶ τῆς συνετῆς μοναρχίας καὶ τῆς ἀγίας πίστεως ἐπὶ μᾶλλον στερεῶσι τὸν σύνδεσμον τῶν μελῶν· ὅπως ἀκμάζῃ ἡ Ῥωσσία . . . τοῦλάχιστον ἐπὶ πολὺ καὶ μακρὸν χρόνον, εἰ καὶ ἐπὶ τῆς γῆς οὐδέν ἐστιν ἀθάνατον πλὴν τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς !

Τῇ 7 Δεκεμβρίου 1815.

ΠΗΓΑΙ ΤΗΣ ΡΩΣΣΙΚΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΜΕΧΡΙ ΤΟΥ ΙΗ' ΑΙΩΝΟΣ.

Ι. Τὰ Χρονικά. Ὁ Νέστωρ, μοναχὸς τοῦ ἐν Κιέ-
βῳ μοναστηρίου τῆς Πετσέρκης, ἐπικληθεὶς πατήρ
τῆς Ῥωσσικῆς Ἱστορίας, ἔζη κατὰ τὸν ἐνδέκατον αἰ-
ῶνα. Φιλομαθὴς δ' ὢν, ἤκουε μετὰ προσοχῆς τὰς
προφορικὰς παραδόσεις τῶν ἀρχαίων χρόνων, τὰ ἰσο-
ρικὰ διηγήματα τοῦ λαοῦ· εἶδε τὰ μνημεῖα καὶ τοὺς
τάφους τῶν ἡγεμόνων, συνδιελέχθη πρὸς τοὺς μεγα-
στᾶνας, τοὺς γέροντας τοῦ Κιέβου, τοὺς ὁδοιπόρους
καὶ τοὺς κατοίκους τῶν ἄλλων ἡγεμονιῶν τῆς Ῥωσ-
σίας· ἀνέγνω τὰ Βυζαντινὰ χρονικά καὶ τὰ ἐκκλησιαστι-
κὰ ἀπομνημονεύματα (α) καὶ ἐγένετο ὁ πρῶτος
χρονογράφος τῆς ἡμετέρας πατρίδος (β). Ὁ δεῦτερος

(α) Ἴσως κατὰ τὰ ἀπομνημονεύματα ταῦτα ὁ Νέστωρ ἐσημείω-
σεν τὴν ἡμερομηνίαν τῆς τελευτῆς ἀρχαίων τινῶν ἡγεμόνων.

(β) Νομίζομεν ἀναγκαῖον ἵνα μνημονεύσωμεν ὑποτιθεμένου τινὸς
ἀρχαιοτέρου χρονογράφου, Ἰωακείμ, πρώτου Ἐπισκόπου τοῦ Νοβο-
γορόδου, ἐλθόντος εἰς Ῥωσίαν μετὰ τῆς Ἀννης, γυναικὸς τοῦ ἁγίου
Βλαδιμίρου. Ὁ Τατίστσεβ διηγείται περὶ τούτου τὰ ἑξῆς.

Ὁ Ἀρχιμανδρίτης Μελχισεδὲκ παρέσχεν αὐτῷ (τῷ Τατίστσεβ), ὡς
φιλαρχαίῳ, τρία τετράδια, ἅτινα ἔλαβε παρὰ τοῦ μοναχοῦ Βενιαμίν,
ἀντιγραφέντα ἐκ παλαιοῦ τινος βιβλίου, ὅπερ αὐτὸς ὁ Βενιαμίν ἐκό-
μιζε πρὸς τὸν Τατίστσεβ, ἀλλ' ἐτελεύτησε καθ' ὁδόν. Ἦν δὲ γεγραμ-
μένοι ἐν τοῖς τετραδίοις, ὅτι ὁ Νέστωρ ἐγίνωσκεν οὐχὶ ἀκριβῶς τὰ ἐν
Νοβογορόδῳ συμβεβηκότα, ἅτινα ὁ Ἰωακείμ κάλλιον ἐγίνωσκεν· ὅτι
κατὰ τοὺς λόγους τοῦ Ἐπισκόπου τούτου ὁ Σλαβὲν, ἕγγονος τοῦ
Ἰάρεθ, ἔκτισεν ἐν Ῥωσίᾳ τὴν πόλιν Σλάβενσκον· ὅτι εἶτα ἐβασί-
λευσε τούτου ἡγεμῶντις, Βάνδαλος τοῦνομα, συγγενὴς τῶν ἡγεμόνων
Γαρδιρίκου καὶ Οὐνιγάρου, κατακτητῶν πολλῶν χωρῶν· ὅτι οἱ υἱοὶ
τοῦ Βανδάλου ἐκαλοῦντο Ἰσβόρος, Στολποσβιάτος καὶ Βλαδίμιρος,

καλούμενος Βασίλειος, ἤκμαζεν ὡσαύτως περὶ τὸ τέλος τοῦ ἐνδεκάτου αἰῶνος· διαπραγματευθεὶς δὲ κατὰ παρχγγελίαν τοῦ Δαβὶδ ἡγεμόνος τοῦ Βλαδιμίρου πρὸς τὸν δυστυχῆ Βασιλκον, διέγραψεν ἡμῖν τὴν μεγαλοψυχίαν τούτου καὶ ἄλλα συμβεβηκότα τοῦ χρόνου τούτου ἐν τῇ νοτιοδυτικῇ Ῥωσσίᾳ. Πάντες οἱ ἄλλοι χρο-

ὅς ἔγρημε τὴν Ἀδρίνδην· ὅτι ὁ Βλαδίμιρος ἐγέννησε τὸν Βουριγόην, πατέρα τοῦ Γοστομισλου, τοῦ ἐκβαλόντος τοὺς Βαράγγους ἐκ τῆς Ῥωσσίας καὶ θεμελιώσαντος τὸ Βιβούργον· ὅτι ὁ Ῥουρίκος ἦν ἔγγονος αὐτοῦ, ἡ δὲ καλὴ Ολγα ὡσαύτως συγγενὴς αὐτοῦ· ὅτι ὁ Σβιατοσλάβος ἐγένετο δι' αὐτῆς χριστειανῶν· ὅτι ὁ ἅγιος Βλαδίμιρος ἐβαπτίσθη οὐχὶ ἐν Χερσῶνι, ἀλλ' ἐν Βουλγαρίᾳ· ὅτι τοὺς υἱοὺς αὐτοῦ Βορίσην καὶ Γλέβην ἔτεκεν ἡ ἡγεμονὶς Ἄννα, ἥτις, κατὰ τὸν Τατίστεβ, οὐκ ἦν Ἕλληνίς, ἀλλ' ἐκ Βουλγαρίας κτλ. (Ὁρ. τὴν ὑπ' αὐτοῦ Ῥωσικὴν Ἱστορίαν, Τόμ. Α', σελ. 29 καὶ 51).

Πολλοὶ, νομίσαντες ἀληθῆ τὸν μῦθον τοῦτον, ἤρξαντο ποιούμενοι σπουδαῖον λόγον περὶ τῶν Χρονικῶν τοῦ Ἰωακείμ, ἀλλ' οἱ λόγοι τοῦ Τατίστεβ, ὅτι ὁ μοναχὸς Βενιαμὶν ἐπενοήθη μόνον πρὸς κάλυψιν τοῦ ψεύδους (σελ. 42), ὑποδεικνύουσιν ὅτι ἐνταῦθά ἐστι λόγος περὶ πλασμάτων. Ο μῦθος τοῦ ἡγεμόνος Σλαβέν, τοῦ Ἰσβόρου κτλ., ἦν ἤδη γνωστὸς ἀπὸ πολλοῦ (ὅρ. κατωτέρω τὰς σημειώσεις). Καὶ ἄλλα διηγήματα τοῦ Ἰωακείμ δῆθεν ἀναντιρρήτως εἰσὶ τῆς αὐτῆς κατηγορίας· διότι ὁ χαρακτηρ τοῦ λόγου αὐτῶν ἐστὶ νεώτερος, ἀνοίκειος τοῦ Ἰωακείμ καὶ τοῦ Γ' αἰῶνος.

Ἀποδεδειγμένον ἐστὶν ὅτι ἡ γυνὴ τοῦ Βλαδιμίρου Ἄννα ἦν Ἕλληνίς, ἀδελφὴ τῶν Ἀυτοκρατόρων Βασιλείου καὶ Κωνσταντίνου; Οὐδεμία ἀμφιβολία· διότι τοῦτο βεβαιοῦται οὐ μόνον ὑπὸ τοῦ Νέστορος καὶ ὑπὸ τῶν συγχρόνων Γερμανῶν καὶ Ἀράβων χρονογράφων, ἀλλὰ καὶ ὑπὸ τῶν Βυζαντινῶν Ἱστορικῶν. Πῶς οὖν ὁ Ἰωακείμ, ὁ προπύμας εἰς Ῥωσσίαν τὴν Ἄνναν, ἐδύνατο νομίσαι αὐτὴν ἐκ Βουλγαρίας; Γνωστὸν ἡμῖν τὸ αἶτιον τοῦ ἐπινοήματος. Ὁ Τατίστεβ, ἀγνοῶν ὅτι ὁ Ζωναράς καὶ Κεδρηνὸς καλοῦσι τὸν Βλαδίμιρον γαμβρὸν τῶν Ἀυτοκρατόρων, μὴ γινώσκων δὲ τὸν Δίτιμχρον καὶ Ἑλμκινον, ἀμφέβαλλε περὶ τῆς ἀληθείας τῆς τοῦ Νέστορος ἀληθείας καὶ ἐπεθύμει διορθῶσαι τὸ νομιζόμενον ἀμάρτημα αὐτοῦ λέγων· «Τοῦτο ὠφελεῖ πολὺ» πρὸς διασάφησιν τῆς ἀρχαιότητος καὶ ἀσαφοῦς διηγήσεως τοῦ Νέστορος, ἕως εὐρεθῇ πληρεστέρα ἱστορία τῶν χρόνων ἐκείνων. (Ὁρ. Τατίστεβ, Ῥωσ. Ις σελ. 51). Λέγω δὲ πάλιν, ὅτι οὐδόλως προὔτιθετο τὴν ἀπατήσιν· ἀλλ' ἡ ὑπόθεσις αὐτοῦ ἐστὶ περιέργος, ἀλλ' οὐχὶ ἱστορικός.

νογράφοι εἰσὶν ἁ ν ὠ ν υ μ ο ι, εἰκάζομεν δὲ μόνον πότε καὶ ποῦ ἤκμασαν. Παραδείγματος χάριν, ἐν μὲν Νοβογορόδῳ ἱερεὺς τις, χειροτονηθεὶς ὑπὸ τοῦ Ἐπισκόπου Νήφωνος τῷ 1144, ἕτερος δ' ἐξήσεν ἐν Βλαδιμίρῳ παρὰ τὸν Κλιάσμαν ἐπὶ Βσεβολέδου τοῦ Μεγάλου· τρίτος δὲ ἐν Κιέβῳ ἐπὶ Ῥουρίκου τοῦ Β', τέταρτος δὲ, ἐν Βολυνίᾳ περὶ τὸ 1290, συγχρόνως δὲ πέμπτος ἐν Πσκόβῳ. Εἰ δὲ δυστυχῶς οὐκ εἶπον πάντα τὰ διαφορὰ τοῖς μεταγενεστέροις, τοῦλάχιστον οὐδὲν ἐπενόησαν, καὶ οἱ ἀξιοπιστότατοί εἰσι σύμφωνοι πρὸς αὐτούς. Ἡ σειρὰ αὕτη τῶν χρονικῶν διήκει μέχρι τῆς βασιλείας Ἀλεξίου τοῦ Μιχαήλ (α). Τινὰ δὲ εἰσὶν ἀνέχδοτα μέχρι τοῦδε ἡ χάριστα ἐκδεδωμένα· ἀλλ' ἐγὼ ἐξήτουν τὰ ἀρχαιότατα ἀντίγραφα. Τα ἄριστα τοῦ Νέστορος καὶ τῶν μετ' αὐτὸν εἰσι τὰ τοῦ Πουσκιν καὶ τὰ τῆς παρὰ τῇ ἐν Μόσχᾳ Λαύρας τῆς Ἀγίας Τριάδος, γεγραμμένα κατὰ τὸν δέκατον τέταρτον καὶ δέκατον πέμπτον αἰῶνα (β). Ἀξία σημειώσεώς εἰσιν ἐτι τὰ τῆς μονῆς τοῦ Ὑπατίου, τοῦ Χβενικόβου, τῆς Καινισβέργης, τοῦ Ῥοστόβου, τῆς μονῆς τῆς Ἀναστάσεως τοῦ Λβόβου καὶ τῶν ἀρχείων. Ἐκαστον δὲ τούτων περιέχει ἰδιόν τι ἀληθῶς ἱστορικόν, προστεθὲν, ὡς νομίζομεν, ὑπὸ τῶν συγχρόνων, ἢ κατὰ τὰ ἀπομνημονεύματα αὐτῶν.

Β'. Βαθμολογικὴ Βίβλος (Στεπάνναια Κνίγα) γραπτῆσα ἐπὶ Ἰωάννου τοῦ Φοβεροῦ, κατὰ τὴν γνῶ-

(α) Δύο σπουδαιότατα κενὰ εἰσὶν ἐν τῇ βασιλείᾳ Βασιλείου τοῦ Δημητρίου καὶ Ἰωάννου τοῦ Δ', τοῦ καὶ φοβεροῦ, προελθόντα ἴσως ἐκ τῆς τελευταίας τῶν δύο συγχρόνων χρονογράφων.

(β) Τὸ πρῶτον ἀντίγραφον προσήνεγκε τῷ αὐτοκράτορι ὁ κόμης Μούσιν Πούσκιν, τὸ δὲ δεύτερον εὗρον ἐν τῷ μοναστηρίῳ τῆς Τριάδος καὶ παρέδωκε τῇ ἐταιρίᾳ τῆς ἱστορίας τῶν ὁμογενητῶν· ἐπυροπολήθη δὲ κατὰ τὴν εἰσβολὴν τῶν Γάλλων.

μην καὶ ὁδηγίαν τοῦ Μητροπολίτου Μακαρίου. Αὕτη ἐστὶ συλλογὴ χρονικῶν μετὰ προσθηκῶν μᾶλλον ἢ ἡττον ἀξιοπίστων. Καλεῖται δὲ Στεπάνναια ἐκ τῆς λέξεως Στιέπεν, βαθμὸς, ἐπεὶ δὲ ὀρίζει τοὺς βαθμοὺς τῇ γενεᾷ τῶν ἡγεμόνων.

Γ'. Οἱ Χρονογράφοι, ἤτοι Γενικὴ ἱστορία, κατὰ τὰ Βυζαντινὰ Χρονικά, μετὰ προσθήκης τῆς ἡμετέρας λῖαν συντόμου. Ταῦτά εἰσι περίεργα ἀπὸ τοῦ δεκάτου ἐβδόμου αἰῶνος ὡς περιέχοντα πολλὰς λεπτομερείας συγχρόνους, αἵτινες οὐκ εἰσὶν ἐν τοῖς Χρονογράφοις.

Δ'. Οἱ βίοι τῶν Ἀγίων ἐν τῷ Πατερικῷ, τοῖς Προλόγοις, Μηναίοις καὶ ἰδιαιτέροις χειρογράφοις. Πολλοὶ τῶν βίων τούτων εἰσὶν ἔργα νεώτερα, ἀλλὰ καὶ πολλοὶ, ὡς αἱ τοῦ Ἀγίου Βλαδιμίρου, Βορίση, Γλέβη καὶ Θεοδοσίου εὐρίσκονται καὶ ἐν τοῖς ἀρχαίοις Προλόγοις, τὸ δὲ Πατερικὸν συνεγράφη κατὰ τὸν δέκατον τρίτον αἰῶνα (α).

Ε'. Ἰδιαι ἱστορίαι, ὡς τὰ διηγήματα περὶ τοῦ ἐκ Πιλόβου Δουδμόντου καὶ Ἀλεξάνδρου τοῦ Νεταϊκοῦ, τὰ σύγχρονα ἀπομνημονεύματα τοῦ Κούρβσκη καὶ Παλίτσιν, ἡ διήγησις τῆς κατὰ τὸ 1581 πολιορκίας τοῦ Πσκόβου, ὁ βίος τοῦ Μητροπολίτου Φιλίππου καὶ τὰ ἐξῆς.

ΣΤ'. Αἱ διατάξεις, ἤτοι διορισμοὶ τῶν στρατηγῶν καὶ στρατευμάτων, ἀρχόμενοι ἀπὸ Ἰωάννου τοῦ Γ'. Τὰ χειρόγραφα ταῦτα β.βλῖα οὐκ εἰσὶ σπάνια.

Ζ'. Ἡ Γενεαλογικὴ Βίβλος. Αὕτη ἐστὶν ἐντυπος, ἀλλ' ἡ πληρεστέρα καὶ ἀκριβεστέρα ἐγράφη τῷ 1660. Σώζεται δ' ἐν τῇ Βιβλιοθήκῃ τῆς Συνόδου.

Η'. Οἱ χειρόγραφοι κατὰ λόγοι τῶν

(α) Ὑπὸ Σίμωνος καὶ Πολυκάριου. Ἀντίγραφα τοῦ Προλόγου ἔχον τοῦ ΙΓ' καὶ ΙΔ' αἰῶνος. Τὸ Μηναιὸν ἐγράφη κατὰ τὸν ΙΣΓ' αἰῶνα, διωρθώθη δὲ κατὰ τὸν ΙΖ'. Ὁ Μητροπολίτης Μακάριος συνέλεγεν ὑπὲρ αὐτῶν τοὺς βίους τῶν Ἀγίων Ῥώσων, συντηθέντας ἔπειτα ὑπὸ τοῦ Ἀγίου Δημητρίου τοῦ Ῥοστόβου. Τὰ Μηναιὰ τοῦ Μακαρίου σώζονται ἐν τῇ Βιβλιοθήκῃ τῆς Συνόδου.

Μητροπολιτῶν καὶ Ἐπισκόπων. Αἱ δύο αὗται πηγαὶ οὐκ εἰσὶ λίαν ἀξιόπιστοι· διὸ ἀνάγκη ὅπως παραβάλλωνται πρὸς τὰ Χρονικά.

Θ'. Αἱ Ἐπιστολαὶ τῶν Ἐπισκόπων πρὸς τοὺς ἡγεμόνας, κληρικοὺς καὶ λαϊκοὺς, ὧν σπουδαιοτάτη ἡ πρὸς τὸν Σεριάκον, καίτοι καὶ αἱ ἄλλαι περιέχουσι πολλὰ ἀξιομνημόνευτα.

Ι'. Τὰ ἀρχαῖα νομίσματα, νομισματοσημα, ἐπιγραφαὶ (α), διηγήματα, ἄσματα καὶ παροιμίαι. Πηγὴ σείρα μὲν, ἀλλ' οὐχὶ πάντῃ ἀνωφελής.

ΙΑ'. Οἱ Χάρται. Ὁ ἀρχαιότερος τῶν γνητίων ἐγράφη τῷ 1125. Οἱ ἐν τοῖς ἀρχείοις τοῦ Νοβογορόδου χάρται καὶ αἱ διειθῆκαι τῶν ἡγεμόνων ἄρχονται ἀπὸ τοῦ δεκάτου τρίτου αἰῶνος. Ἡ πηγὴ αὕτη ἐστὶ μὲν ἀφθονος, ἀλλ' ἀφθονωτέρα, ἢ

ΙΒ'. Συλλογὴ τῶν κιλούμένων διπλωματικῶν ὑπομνημάτων ἢ τῶν πρεσβευτικῶν ἀπὸ τοῦ ΙΕ' αἰῶνος, σωζομένη ἐν τοῖς ἀρχείοις τοῦ Ὑπουργείου τῶν Ἐξωτερικῶν. Πρὸς ταύτην τὴν περιουσίαν ἡμῶν προστίθενται,

ΙΓ'. Τὰ σύγχρονα ἀλλοδαπὰ Χρονικά, ἥτοι τὰ Βυζαντινὰ, Σκανδιναβικὰ, Γερμανικὰ, Πολωνικὰ, Οὐγγρικὰ, ὡς καὶ τὰ ὀδοιπορικὰ.

ΙΔ'. Τὰ πολιτικὰ ἔγγραφα τῶν ἀλλοδαπῶν ἀρχείων, ἐξ ὧν πρὸ πάντων ἀρυσόμεθα ἐκ τῶν τῆς Καϊνισβέργης.

Τοιούτη ἐστὶν ἡ ὕλη τῆς Ρωσικῆς Ἱστορίας καὶ ἡ ὑπόθεσις τῆς ἱστορικῆς κριτικῆς.

(α) Δυστυχῶς οὐδεμία ὑπάρχει ἐπιγραφή ἐπὶ τῶν ἀρχαίων τάφων, ἢ ἐνεχαράχθησαν ἐν νεωτέροις χρόνοις. Σῶζονται ὅμως ἐν τοῖς χειρογράφοις Εὐαγγελίοις, ἐν ταῖς Πράξεσι τῶν Ἀποστόλων καὶ ἐν ἄλλοις ἐκκλησιαστικοῖς βιβλίοις ἱστορικαὶ ἐπιγραφαί, οἷον «Ἐγράφη ἐπὶ τοῦ ἡγεμόνος . . . καὶ ἐν ταῖς δεῖνα πολιτικαῖς περιστάσεσιν.»

ΙΣΤΟΡΙΑ

ΤΗΣ

ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑΣ

ΤΗΣ

ΡΩΣΣΙΑΣ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΠΡΩΤΟΝ.

ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΚΑΤΟΙΚΟΥΝΤΩΝ ΕΚΠΑΛΛΙ ΤΗΝ ΡΩΣΣΙΑΝ, ΕΝ ΓΕΝΕΙ ΔΕ
ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΣΛΑΒΩΝ.

Ἀρχαῖαι εἰδήσεις τῶν Ἑλλήνων περὶ τῆς Ῥωσσίας— Ἐκστρατεία τῶν Ἀργοναυτῶν— Ταῦροι καὶ Κιμμέριοι— Ὑπερβόρειοι— Ἀποικίαι Ἑλληνικαὶ— Ὀλβία— Παντικάπαιον— Φαναγορία— Τάναϊς— Χερσὼν— Σκυθαι καὶ ἄλλα γένη— Φῆμαι ἀδέσποτοι περὶ τῶν ἀρκτῶν λαῶν— Περιγραφὴ τῆς Σκυθίας— Ποταμοὶ γνωστοὶ τοῖς Ἕλλησι— Ἡθὴ τῶν Σκυθῶν— Παρακμὴ αὐτῶν— Μιθριδάτης— Γέται— Σαρμάται— Ἄλανοι— Γότθοι— Βένεδοι— Οὐννοι— Ἄνται— Οὐγροι— Βούλγγραι— Σλάβοι— Κατορθώματα αὐτῶν— Ἀβαροι— Τοῦρκοι— Ὀγοροι— Διασπορὰ τῶν Σλάβων— Πτώσις τῶν Ἀθάρων— Βουλγαρία— Τύχῃ ὀριστικὴ τῶν Σλάβων.

 ΡΩΣΣΙΑ, μέγιστον τῆς Εὐρώπης καὶ τῆς Ἀσίας μέρος, ἥτις ἀνέκαθεν οἰκουμένη κατὰ τὰ εὐκρατα αὐτῆς κλίματα ἀλλ' ἡ ὑπαρξίς τῶν λαῶν αὐτῆς, ὡς ἀγρίων ἔτι καὶ ἀμυθῶν, διέμεινεν ἀφανὴς καὶ ἀμάρτυρος ἐν τῇ ἱστορίᾳ. Εἰδήσεις δέ τινες περὶ τῆς ἀρχαίας καταστάσεως αὐτοῦ ἐκ

Ἀρχαῖαι εἰδήσεις περὶ τῆς Ῥωσσίας.

τῆς πατρίδος ἡμῶν διεσώθησαν ἐν τοῖς συγγράμμασι τῶν τε Ἑλλήνων καὶ τῶν Ῥωμαίων, ἐπειδὴ δώδεκα σχεδὸν αἰῶνας πρὸ Χριστοῦ ἀνεκάλυψαν οἱ πρῶτοι τὸν διὰ τοῦ Ἑλλησπόντου καὶ τοῦ Θρακικοῦ Βοσπόρου διέκπλουν εἰς τὸν Εὐξείνιον Πόντον, κατὰ τὴν περίφημον τῶν Ἀργοναυτῶν ἐκστρατείαν εἰς τὴν Κολχίδα, ἐξυμνηθεῖσαν, ὡς λέγεται, παρὰ τοῦ συναποδήμου αὐτῶν Ὀρφείως (1). Τὸ περίεργον αὐτοῦ ποίημα, ἔχον ὑποθεσιν ἀρχαίας τινας παραδόσεις, ἀναφέρει ἤδη τὰ ὀνόματα τοῦ Καυκάσου, γνωστοῦ διὰ τὴν μυθώδη τιμωρίαν τοῦ δυστυχοῦς Προμηθεῖως, τοῦ Φάσιδος ποταμοῦ (νῦν Ῥίου), τῆς Μαιώτιδος λίμνης, τοῦ Βοσπόρου, τῶν Κασπίων, τῶν Ταύρων καὶ τῶν Κιμμερίων, κατοικούντων τὴν Μεσημβρινὴν Ῥωσίαν. Ἀλλὰ καὶ ὁ Ὅμηρος αὐτὸς εἶπε περὶ τῶν Κιμμερίων,

« Ἡ δ' ἐς πείραθ' ἔκανε βαθυρρόου Ὠκεανοῖο·
 Ἔνθα δὲ Κιμμερίων ἀνδρῶν δῆμός τε, πόλις τε,
 Ἡέρι καὶ νεφέλη κεκαλυμμένοι· οὐδὲ ποτ' αὐτοῦς
 Ἡέλιος φαέθων ἐπιδέρκεται ἀκτίνεσσιν,
 Οὐθ' ὁπότε ἂν στείχῃσι πρὸς οὐρανὸν ἀστερόεντα,
 Οὐθ' ὅτ' ἂν ἄψ' ἐπὶ γαῖαν ἀπ' οὐρανόθεν προτράπηται.
 Ἀλλ' ἐπὶ νύξ' ὀλοή τέταται δειλοῖσι βροτοῖσι. » (2).

Εἰ καὶ ἦσαν σφαλεραί αἱ περὶ τῶν συγχρόνων τοῦ ἐνδόξου ποιητοῦ γνώσεις περὶ τῶν νοτιανατολικῶν τόπων τῆς Εὐρώπης, ὁ περὶ τῶν ζοφερῶν Κιμμερίων μῦθος κατήντησεν εἰς παροιμίαν· καὶ ὁ Εὐξείνιος δὲ Πόντος πιθανῶς ἐκ τούτου ἐκλήθη Μαύρη Θάλασσα (3). Ἡ ἀνθηρὰ φαντασία τῶν Ἑλλήνων, ὡς γόνιμος πηγὴ ἱερπνῶν ἀπολόγων, ἐπλασεν ἀμύμονας τοὺς Ὑπερβορείους ἀνθρώπους, διατρίβοντας πέραν καὶ πρὸς βορρᾶν τῆς θαλάσσης ταύτης, ἐπέκεινα δὲ τῶν Ῥιπαίων ὀρέων

Ἑπερβόρειοι.

ἐν εἰρηνικαῖς καὶ εὐδαίμοσι χώραις, ἐνθα ἀγνοοῦνται οἱ βιωτικοὶ περισπασμοὶ καὶ τὰ πάθη, οἱ δὲ θνητοὶ τρέφονται διὰ τῆς δρόσου καὶ τοῦ χυμοῦ τῶν ἀνθέων, διάγοντες μακάριον βίον ἐπὶ τινας αἰώνας, βεβαρημένοι δὲ ἤδη ἐκ τῆς ζωῆς ἐμπίπτουσιν εἰς τὴν θάλασσαν (4).

Ἀλλὰ μετὰ τοὺς χαρίεντας τούτους μύθους ἐπηλ-
θον γνώσεις ἀληθεῖς καὶ ἱστορικαί. Πεντακόσια σχεδὸν
ἔτη πρὸ Χριστοῦ οἱ Ἕλληνες ἤρξαντο πέμποντες ἀποικίας
εἰς τοῦ Εὐξείνου Πόντου τὰ παράλια. Ἡ Ὀλβία, κειμένη
40 βέρστια ἀπὸ τῶν ἐκβολῶν τοῦ Βορυσθένους ποτα-
μοῦ, ἐκτίσθη ὑπὸ Μηθησίων ἐπὶ τῶν ἐνδόξων χρόνων
τῆς βασιλείας τῶν Μήδων, ἐκ τοῦ πλούτου δ' αὐτῆς καὶ
παρωνομάσθη διαρκέσασα μέχρι τῆς πτώσεως τοῦ Ῥω-
μαϊκοῦ Κράτους. Ἐπὶ δὲ Τραϊανοῦ οἱ κάτοικοι αὐτῆς,
ἀρχοῦντως ἤδη πεπολιτισμένοι, ἠγάπων τὴν ἀνάγνωσιν
τοῦ Πλάτωνος, ἀπερνημόνευσον τὴν Ἰλιάδα καὶ κατὰ τὰς
μάχας αὐτῶν ἔψαλλον τὰ Ὀμηρικὰ ἔπη.

Ἑλληνικαὶ ἀ-
ποικίαι.

Τὸ Παντικάπαιον καὶ ἡ Φαναγορία ἦσαν περιφανέστα-
ται πόλεις τοῦ Βοσποριανοῦ βασιλείου, συσταθέντος ὑπὸ
τῶν Ἑλλήνων τῆς Ἀσίας περὶ τὸν Κιμμέριον πορθμόν.
Ἡ Ταναῖς, ὅπου κεῖται νῦν τὸ Ἀζόφ, ἀνῆκεν αὐτῷ ἢ
δὲ Χερσῶν τῆς Ταυρίδος, ἧς ἡ ἀρχὴ ἀγνοεῖται, διετη-
ρήθη αὐτόνομος μέχρι Μιθριδάτου. Οἱ ἀποικοὶ οὗτοι,
συγκοινωνοῦντες μετὰ τῶν ὁμογενῶν διὰ τῆς ἐμπορίας,
ἔδωκαν αὐτοῖς ἀκριβεῖς πληροφορίες περὶ τῆς μεσημβρι-
νῆς Ῥωσσίας· ὅθεν καὶ ὁ Ἡρόδοτος ἀκμάσας κατὰ τὸ 445
π. Χ. ἐδίδαξεν ἡμᾶς τὰ περὶ αὐτῆς διὰ τῆς πολυτίμου
αὐτοῦ ἱστορίας.

Παντικάπαιον
καὶ Φαναγορία.

Ταναῖς.

Οἱ Κιμμέριοι, ἀρχαιότατοι κάτοικοι τῶν Ἐπαρχιῶν
Χερσῶνος καὶ Αἰκατερινοσλαβίας, φαίνονται καταγόμε-
νοι ἐκ τῆς αὐτῆς ρίζης, ἐξ ἧς καὶ οἱ Κίμβροι τῆς Γερ-

Σκοπεῖται καὶ
ἄλλα ἔθνη.

ἡ γλῶσσαι.

τῆς πατρίδος ἡμῶν διεσώθησαν ἐν τοῖς συγγράμμασι τῶν τε Ἑλλήνων καὶ τῶν Ῥωμαίων, ἐπειδὴ δώδεκα σχεδὸν αἰῶνας πρὸ Χριστοῦ ἀνεκάλυψαν οἱ πρῶτοι τὸν διὰ τοῦ Ἑλλησπόντου καὶ τοῦ Θρακικοῦ Βοσπόρου διέκπλουν εἰς τὸν Εὐξείνιον Πόντον, κατὰ τὴν περίφημον τῶν Ἀργοναυτῶν ἐκστρατείαν εἰς τὴν Κολχίδα, ἐξυμνηθεῖσαν, ὡς λέγεται, παρὰ τοῦ συναποδήμου αὐτῶν Ὀρφέως (1). Τὸ περίεργον αὐτοῦ ποίημα, ἔχον ὑπόθεσιν ἀρχαίας τινας παραδόσεις, ἀναφέρει ἤδη τὰ ὀνόματα τοῦ Καυκάσου, γνωστοῦ διὰ τὴν μυθώδη τιμωρίαν τοῦ δυστυχοῦς Προμηθέως, τοῦ Φάσιδος ποταμοῦ (νῦν Ῥίου), τῆς Μαιώτιδος λίμνης, τοῦ Βοσπόρου, τῶν Κασπίων, τῶν Ταύρων καὶ τῶν Κιμμερίων, κατοικούντων τὴν Μεσημβρινὴν Ῥωσίαν. Ἀλλὰ καὶ ὁ Ὅμηρος αὐτὸς εἶπε περὶ τῶν Κιμμερίων,

« Ἡ δ' ἐξ πείραθ' ἔκανε βαθυδρόου Ὠκεανοῖο·
 Ἔνθα δὲ Κιμμερίων ἀνδρῶν δῆμός τε, πόλις τε,
 Ἡέρι καὶ νεφέλη κεκαλυμμένοι· οὐδὲ ποτ' αὐτοὺς
 Ἡέλιος φαέθων ἐπιδέρκεται ἀκτίνεσσιν,
 Οὐθ' ὅπότε ἄν στείλῃσι πρὸς οὐρανὸν ἀστερόεντα,
 Οὐθ' ὅτ' ἄν ἄψ' ἐπὶ γαῖαν ἀπ' οὐρανόθεν προτράπηται.
 Ἀλλ' ἐπὶ νύξ' ὅλοη τέταται δειλοῖσι βροτοῖσι. » (2).

Εἰ καὶ ἦσαν σφαλεραί αἱ περὶ τῶν συγχρόνων τοῦ ἐνδόξου ποιητοῦ γνώσεις περὶ τῶν νοτιανατολικῶν τόπων τῆς Εὐρώπης, ὁ περὶ τῶν ζοφερῶν Κιμμερίων μῦθος κατήντησεν εἰς παροιμίαν· καὶ ὁ Εὐξείνιος δὲ Πόντος πιθανῶς ἐκ τούτου ἐκλήθη Μαύρη Θάλασσα (3). Ἡ ἀνθηρὰ φαντασία τῶν Ἑλλήνων, ὡς γόνιμος πηγὴ ἱπερβόρειων ἀπολόγων, ἐπλασεν ἀμύμονας τοὺς Ἱπερβορείους ἀνθρώπους, διατρίβοντας πέραν καὶ πρὸς βορρᾶν τῆς θαλάσσης ταύτης, ἐπέκεινα δὲ τῶν Ῥιπαίων ὁρέων

Ἱπερβόρειοι.

ἐν εἰρηνικαῖς καὶ εὐδαίμοσι χώραις, ἐνθα ἀγνοοῦνται οἱ βιωτικοὶ περισπασμοὶ καὶ τὰ πάθη, οἱ δὲ θνητοὶ τρέφονται διὰ τῆς δρόσου καὶ τοῦ χυμοῦ τῶν ἀνθέων, διάγοντες μακάριον βίον ἐπὶ τινας αἰῶνας, βεβαρημένοι δὲ ἤδη ἐκ τῆς ζωῆς ἐμπίπτουσιν εἰς τὴν θάλασσαν (4).

Ἀλλὰ μετὰ τοὺς χαρίεντας τούτους μύθους ἐπηλ-
θον γνώσεις ἀληθεῖς καὶ ἱστορικαί. Πεντακόσια σχεδὸν
ἔτη πρὸ Χριστοῦ οἱ Ἕλληνες ἤρξαντο πέμποντες ἀποικίας
εἰς τοῦ Εὐξείνου Πόντου τὰ παράλια. Ἡ Ὀλβία, κειμένη
40 βέρστια ἀπὸ τῶν ἐκβολῶν τοῦ Βορυσθένους ποτα-
μοῦ, ἐκτίσθη ὑπὸ Μηθησίων ἐπὶ τῶν ἐνδόξων χρόνων
τῆς βασιλείας τῶν Μήδων, ἐκ τοῦ πλούτου δ' αὐτῆς καὶ
παρωνομάσθη διαρκέσασα μέχρι τῆς πτώσεως τοῦ Ῥω-
μαϊκοῦ Κράτους. Ἐπὶ δὲ Τραϊανοῦ οἱ κάτοικοι αὐτῆς,
ἀρχοῦντως ἤδη πεπολιτισμένοι, ἠγάπων τὴν ἀνάγνωσιν
τοῦ Πλάτωνος, ἀπεμνημόνευσον τὴν Ἰλιάδα καὶ κατὰ τὰς
μάχας αὐτῶν ἔψαλλον τὰ Ὀμηρικὰ ἔπη.

Ἑλληνικαὶ ἀ-
ποικίαι.

Τὸ Παντικάπαιον καὶ ἡ Φαναγορία ἦσαν περιφανέστα-
ται πόλεις τοῦ Βοσποριανοῦ βασιλείου, συσταθέντος ὑπὸ
τῶν Ἑλλήνων τῆς Ἀσίας περὶ τὸν Κιμμέριον πορθμόν.
Ἡ Ταναῖς, ὅπου κεῖται νῦν τὸ Ἀζόφ, ἀνῆκεν αὐτῷ ἢ
δὲ Χερσῶν τῆς Ταυρίδος, ἧς ἡ ἀρχὴ ἀγνοεῖται, διετη-
ρήθη αὐτόνομος μέχρι Μ.θριδάτου. Οἱ ἀποικοὶ οὗτοι,
συγκοινωνοῦντες μετὰ τῶν ὁμογενῶν διὰ τῆς ἐμπορίας,
ἔδωκαν αὐτοῖς ἀκριβεῖς πληροφορίες περὶ τῆς μεσημβρι-
νῆς Ῥωσσίας· ὅθεν καὶ ὁ Ἡρόδοτος ἀκμάσας κατὰ τὸ 445
π. Χ. ἐδίδαξεν ἡμᾶς τὰ περὶ αὐτῆς διὰ τῆς πολυτίμου
αὐτοῦ ἱστορίας.

Παντικάπαιον
καὶ Φαναγορία.

Ταναῖς.

Οἱ Κιμμέριοι, ἀρχαιότατοι κάτοικοι τῶν Ἐπαρχιῶν
Χερσῶνος καὶ Αἰκατερινοσλαβίας, φαίνονται καταγόμε-
νοι ἐκ τῆς αὐτῆς ρίζης, ἐξ ἧς καὶ οἱ Κίμβροι τῆς Γερ-

Σκέψαι καὶ
ἄλλα εἶναι.

Ἡ ἀνατολή.

μανίας, ἐδιώχθησαν δὲ ἑκατὸν ἔτη πρὸ τοῦ Κύρου ἐκ τῆς πατρίδος αὐτῶν ὑπὸ τῶν Σκυθῶν ἢ Σκολότων, οἵτινες καὶ αὐτοὶ ὠθούμενοι ὁμοίως παρὰ τῶν Μασσαγετῶν ἀπὸ τῶν ἀνατολικῶν παραλίῳν τῆς Κασπίας θαλάσσης, ὅπου ἡϋλίζοντο ἑκπαλαι, διῆλθον τὸν Ῥᾶ (Βόλγα) καὶ εἰελάτησαν πολλοὺς τῆς μεσημβρινῆς Ἀσίας τόπους, ἕως οὗ τέλος ἐγκατεστάθησαν μεταξύ Ἰστρου καὶ Ταναΐδος. Ἐκεῖ δ' ἐπάλαισαν πρὸς τὸν κραταῖον Δαρρεῖον, ὅς τις πνέων ἐκδίκησιν διὰ τὴν καταστροφὴν τοῦ βασιλείου τῶν Μήδων, παρ' ὀλίγον σχεδὸν ἀπωλέσθη μετὰ πολυαρίθμου στρατιᾶς καταδιώκων αὐτοὺς εἰς ἐρήμους ἀπεράντους. Οἱ δὲ Σκύθαι, φέροντες διαφορὰ νόματα, διῆγον νομαδικὸν βίον, ὡς οἱ Κίργιοι καὶ Καλμοῦκοι, ἡγάπων τὴν ἐλευθερίαν ὑπὲρ πᾶν ἄλλο, ἦσαν ἀμαθεῖς τεχνῶν, ἅπιστα δὲ ἡ ἐπιστήμη αὐτῶν περιωρίζετο εἰς τὸ ἐφικνεῖσθαι τῶν πολεμίων καὶ πανταχοῦ κρύπτεσθαι ἀπ' αὐτῶν. Ἄλλ' ἠνείχοντο τῶν ἀποίκων Ἑλλήνων ἐν τῇ χώρᾳ αὐτῶν, καὶ παρ' αὐτῶν ἡρανίζοντο τὰ πρῶτα σπέρματα τοῦ πολιτισμοῦ· ὁ δὲ βασιλεὺς αὐτῶν ὠκοδόμησεν ἐν Ὀλβίᾳ μεγίστην οἰκίαν, κατηγλαῖσμένην διὰ κοσμημάτων γλυπτικῶν, σφίγγων καὶ γρυπῶν. Πρὸς δυσμὰς δὲ τῆς Ὀλβίας ἦσαν οἱ Καλλιπίδαι, μεγάδες ἐξ Ἑλλήνων καὶ ἀγρίων Σκυθῶν· τὰ δὲ περίξ τοῦ Ὑπάνεως ποταμοῦ κατεῖχον οἱ Ἀλαζῶνες, πολὺ δ' ἐνδότερον κατὰ τὰ μεσόγεια πρὸς βορρᾶν ἔνθεν καὶ ἔνθεν τοῦ Βορουσθένους ἦσαν οἱ Σκύθαι, οἱ ἐπονομζόμενοι ἄροτῆρες (α). Οἱ τρεῖς οὗτοι λαοὶ ἐκαλλιέργουν τὸν σίτον χάριν ἐμπορίας (β). Ἐπὶ δὲ τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης καὶ τοῦ αὐτοῦ ποταμοῦ,

(α) Ἡροδ., Βιβ. Δ. κεφ. 17.

(β) Ἡδ. αὐτόθι.

εἰς δεκατεσσάρων ἡμερῶν ὁδὸν ἀπὸ τῶν ἐκβολῶν (πιθανὲν πλησίον τοῦ Κιέβου) μεταξὺ τῶν ἀροτήρων Σχυθῶν καὶ τῶν νομάδων, ἐφαίνετο ὁ τόπος τῶν τάφων τῶν βασιλέων αὐτῶν, περίβολος ἱερὸς τῷ λαῷ καὶ ἀπρόσιτος τοῖς πολέμοις. Τὸ πρῶτιστον πλῆθος τῶν Σχυθῶν, βασιλικὸν λεγόμενον, περιεπλανᾶτο πρὸς ἀνατολὰς μέχρι τῆς Μαιώτιδος λίμνης, τοῦ Τανάϊδος καὶ τῆς Ταυρικῆς Χερσονήσου, κατοικουμένης ὑπὸ τῶν Ταύρων. Οἱ βάρβαροι οὗτοι λαοί, ἔχοντες τὴν αὐτὴν κατὰγωγὴν τῶν Κιμμερίων, ἔσφαζον τοὺς προσπελαζοντας τῇ πατρίδι αὐτῶν ξένους καὶ προσέφερον ὡς θυσίαν τῇ Θεᾷ Κόρη διὰ καὶ τὸ ἀκρωτήριον τῆς Σεβαστουπόλεως, ὅπου ἔκειτο ὁ ναὸς αὐτῆς, ἐκαλεῖτο ἐπὶ πολὺν χρόνον Π α ρ θ ἔ ν ι ο ν.

Ὁ Ἡρόδοτος λέγει ἔτι καὶ περὶ πολλῶν ἑτεροφύλων ἄλλων γενῶν, οἷον τῶν Ἀγαθόρσων ἐν τῇ χώρᾳ τῆς Ἐπταπόλεως, ἢ τῆς Τρανσυλθανίας, τῶν Νευρῶν ἐν τῇ Πολωνίᾳ, τῶν Ἀνδροφάγων, ἢ Μελαγχλαίνων ἐν Ῥωσσίᾳ ἐγκαθεστταμένων. Ἐκ τούτων δὲ οἱ τελευταῖοι, ἐπονομασθέντες οὕτω, κατὰ τὸν ἱστορικόν (α), διότι ἔφερον μέλανα ἐνδύματα, κατῴκουν τετρακισχιλίους σταδίους, ἢ 800 βέρστια πρὸς Ἀρχτον τοῦ Εὐξείνου Πόντου, γειτνιάζοντες πρὸς τοὺς Ἀνδροφάγους· ἀμφότεροι δ' οἱ λαοὶ οὗτοι ἔτρωγον ἀνθρώπινα κρέατα. Οἱ δὲ Νευροὶ κατὰ πᾶν ἔτος μετεμορφοῦντο ἐπὶ τινὰς μῆνας (β) εἰς λύκους, ἐκλύπτοντο δηλ. κατὰ τὸν χειμῶνα διὰ τοῦ δέρματος τῶν ζώων τούτων. Πέραν δὲ τοῦ Τανάϊδος κατὰ τὰς ἐρήμους τοῦ Ἀστραχανίου περιεπλανῶντο οἱ Σαρμάται, ἢ Σαυρομάται ἀπωτέρω δὲ ἐν μέσῳ πυκνῶν

(α) Ἡρ. Βιβλ. Δ. κερ. 107.

(β) Ὁ Ἡρὸς. λέγει ἡ μέτρας. Ὁρ. Βιβλ. Δ. 105.

δασῶν ἔζων οἱ Βουδῖνοι, οἱ Γέλωνες (λαὸς Ἑλληνικῆς φυλῆς, ἔχων ξύλινον φρούριον) οἱ Ἰῶραι, καὶ οἱ Θυσσαγέ-
ται, περίφημοι ὡς κυνηγοί· πρὸς ἀνατολὰς δὲ οἱ λειπο-
τάκται Σκύθαι τοῦ βασιλικοῦ λεγομένου φύλου. Ἐνταῦθα
κατὰ τὸν Ἡρόδοτον ἤρχοντο τὰ λιθώδη ὄρη (τὰ Οὐρά-
λια), καθὼς καὶ ἡ χώρα τῶν Ἀγριππαίων, σιμῶν πιθα-
νῶς τὴν ῤίνα, ὡς οἱ Καλμουκοί. Ἔως ἐκεῖ προσχώρου-
αὶ ἐμπορικαὶ συνοδαὶ τῶν πόλεων τοῦ Εὐξεινίου Πόν-
του, ὥστε εἶχον ἀναγκαίως ἀκριβῆ γνῶσιν τῶν τε τό-
πων καὶ τῶν περιούκων λαῶν, λαλούντων ἐπὶ διαφό-
ρους γλώσσας (α).

Φῆμαι ἀδέσ-
ποτοι περὶ τῶν
ἀρκτικῶν λαῶν.

Περὶ δὲ τῶν πρὸς βορρᾶν ἀπωτάτων λαῶν οὐδὲν ἦτο
γνωστὸν, εἰμὴ ἐξ ἀκουσμάτων πάντη παραδόξων καὶ
ἀμφιβόλων· οὕτω π. χ. οἱ Ἀγριππαῖοι ἐβεβχίουν, ὅτι
πέραν τῆς χώρας αὐτῶν ὑπῆρχον ἄνθρωποι καθεύδοντες
ἐπὶ μῆνας ἐξ ἐνιαυσίως. Καὶ τοῦτο μὲν ἐφάνη ἀπίστευ-
τον τῷ Ἡροδότῃ· ἡμεῖς δ' ὁμῶς καταλαμβάνομεν σή-
μερον τὴν ἀρχὴν τῆς τοιαύτης φήμης· διότι τὰς διεξο-
δικὰς νύκτας τῶν κατεψυγμένων τούτων κλιμάτων φω-
τίζει ἐπὶ πολλοὺς μῆνας τὸ βόρειον σέλας μόνον. Πρὸς
ἀνατολὰς δὲ τῶν Ἀγριππαίων ἐν τῇ μεγάλῃ Ταταρίᾳ κα-
τῶκουν οἱ Ἰσσηδόνες, λέγοντες ὅτι οὐ μακρὰν αὐτῶν
ἦσαν οἱ χρυσοφύλακες γρύπες. Ὁ δὲ περὶ αὐτῶν μῦθος
καλύπτει ἀδιστάκτως ἱστορικὴν ἀλήθειαν, ὡς ὑπαινιτ-
τόμενος ὅτι τὰ βαρύτιμα μεταλλεῖα τῆς μεσημβρινῆς
Σιβηρίας ἦσαν ἐκπαλαι γνωστά. Ἡ ἄρκτος διεθρυλλεῖτο
ἐν γένει διὰ τὴν ἀφθονίαν τοῦ ἀνορυπτομένου αὐτόθι
χρυσοῦ. Ὁ Ἡρόδοτος, μνημονεύων παντοίων γενῶν,
περιπλανωμένων πρὸς ἀνατολὰς τῆς Κασπίας, ἀναφέ-

ρει καὶ τὸ πρῶτιστον ἔθνος τῶν ἐρήμων, ὅπου σήμερον περιπολοῦσιν οἱ Κίργιοι, οἱ ἄνδρεῖοι τουτέστι Μασσαγέται, νικηταὶ τοῦ Κύρου, λέγων ὅτι τὰ ἤθη αὐτῶν καὶ ἐνδύματα ἦσαν ὅμοια τῶν Σκυθικῶν, ὅτι ἐκόσμου διὰ χρυσῶν πετάλων τὰ κράνη, τοὺς ζωστήρας καὶ μασχαλιστήρας τῶν ἵππων ἀγνοοῦντες δὲ καὶ τὸν σίδηρον, καὶ τὸν ἄργυρον, κατεσκεύαζον ἐκ χαλκοῦ τὰς αἰχμὰς καὶ σαγάρεις (α).

Ἡ δὲ Ῥωσικὴ Σκυθία, κατὰ τὸν Ἡρόδοτον, ἦτο ἀπέραντος καὶ ἄδενδρος πεδιάς, ἐκτὸς τοῦ μεταξὺ τῆς Περιγραφή
τῆς Σκυθίας. Ταυρίδος καὶ τῶν ἐκβολῶν τοῦ Βορυσθένους τόπου. Ὡς θαῦμα δὲ διηγεῖται πρὸς τοὺς συμπατριώτας αὐτοῦ ὁ ἱστορικὸς οὗτος, ὅτι ὁ χειμὼν διαρκεῖ αὐτέθι ὀκτῶ μηνάς καὶ ὅτι κατὰ τὸν χρόνον τοῦτον, ὡς λέγουσιν οἱ Σκύθαι, ὁ ἀὴρ φέρεται ἀνάπλεως πτερῶν, τουτέστι κροκίδων χιόνος (β). Κατὰ τὸν αὐτὸν δὲ συγγραφέα, πηγνυομένης κατ' ἔτος τῆς Μαιώτιδος Λίμνης, οἱ κάτοικοι διέρχονται διὰ χσμουλκῶν τὰ ἀκίνητα αὐτῆς ὕδατα, οἱ δὲ ἵπποι μάχονται ἐπὶ τοῦ κρυσταλλώδους αὐτῆς ἐδάφους· τέλος οὔτε βροντὴ ἀκούεται, οὔτ' ἀστραπὴ λάμπει κατ' ἄλλον καιρὸν παρὰ τὸ θέρος (γ). Ὁ Ἡρόδοτος λέγων, ὅτι περὶ τὰς ἐκβολὰς τοῦ Τύρα κατῴκουν οἱ καλούμενοι Τυρῖται Ἕλληνες (δ), ἀναφέρει ἐκτὸς τοῦ Βορυσθένους, Ὑπάνεως καὶ Γανάϊδος, πηγάζοντος ἐκ λίμνης, τὸν Πύρηθον (Πόρατα) καὶ τὸν Ὀρδησσόν (ε) λέ-

(α) Ἡροδ. Βιβλ. Α. κεφ. 215.

(β) Ἡροδ. Βιβλ. Δ. κεφ. 13.

(γ) Ἰδὲ τὸ καίμενον, Βιβλ. Δ. κεφ. 28. α τὸ δὲ θέρος, ὕων οὐκ ἀνίει· βρονταὶ τε ἤμος καὶ ἄλλη γίνονται, τινικαῦτα μὲν οὐ γίνονται, θέρος δὲ ἀμφιλαφές· ἦν δὲ χειμῶνος βροντὴ γένηται, ὡς τέρει θαυμάζεται π.

(δ) αὐτέθι 51.

(ε) αὐτέθι 48.

γαι δὲ, ὅτι ἡ Σκυθία γενικῶς ἦτο περιώνυμος διὰ τοὺς μεγάλους πλωτοὺς ποταμοὺς αὐτῆς, ὁ δὲ Βορυσθένης ὑπερβαίνει πάντας τοὺς ἄλλους τοὺς κατὰ διαφόρους τῆς γῆς τόπους, πλὴν τοῦ Νείλου καὶ Ἰστροῦ, καὶ νομὰς καλλίστας καὶ εὐκομιδεστάτας κτήνεσι παρέχεται, ἰχθύας τε ἀρίστους διακριδὸν καὶ πλείστους· πίνεσθαί τε ἡδιστός ἐστι· ῥέει τε καθαρὸς παρὰ θολεροῖσι· οἱ δὲ πηγαὶ τοῦ ποταμοῦ τούτου ἦσαν ἄγνωστοι καὶ αὐτοῖς τοῖς Σκύθαις (α). Οὕτω τὸ βορειανατολικὸν μέρος τῆς Εὐρώπης, ἀποχωριζόμενον, ὥς εἰπεῖν, ἐκ τοῦ ἐπιλοιποῦ κόσμου διὰ τε ἐρήμων καὶ τῆς θηριωδίας τῶν διατρεχόντων αὐτὰς βαρβάρων διετέλει μυστηριώδης τις χώρα. Ἄν δὲ καὶ οἱ Σκύθαι ἦσαν μακρὰν τῆς μεσημβρινῆς Ῥωσσίας, οἱ δὲ Ἄνδροφάγοι, οἱ Μελάγχλαινοι καὶ ἄλλα γένη τῆς ἄρκτου εἶχον διάφορον καταγωγὴν, ὥς ἀποφαίνεται αὐτὸς ὁ Ἡρόδοτος, οἱ Ἕλληνες ὅμως Ῥωσσίαν ἐκάλεον ἅπασαν τὴν νῦν Ἀσιατικὴν καὶ Εὐρωπαϊκὴν Ῥωσσίαν, συλλήβδην δὲ καὶ πάσας τὰς βορείους χώρας, καθὼς Αἰθιοπίαν ἐλεγον ἅπαν τὸ μεσημβρινὸν τοῦ κόσμου μέρος, Κελτικὴν δὲ τὸ δυσμικόν, τὸ δὲ ἀνατολικὸν Ἰνδίαν, ἀκολουθοῦντες κατὰ τοῦτο τὴν γνώμην τοῦ ἱστορικοῦ Ἐφόρου, ἀκμάσαντος κατὰ τὸ 350 ἔτος π. Χ.

ἦθη τῶν Σκυ-
θῶν.

Συναναστρεφόμενοι δὲ μετὰ τῶν Ἑλλήνων οἱ Σκύθαι ἐκαυχῶντο, ὅτι διετήρουν τὰ βάρβαρα ἦθη τῶν προγόνων. Ὅθεν καὶ ὁ περικλεὲς συμπατριώτης αὐτῶν, ὁ φιλόσοφος Ἀνάχαρσις, μαθητὴς τοῦ Σόλωνος, ἐφονεύθη, ὥς βουλευόμενος, ἵνα εἰσαγάγῃ παρ' αὐτοῖς τοὺς τῶν Ἀθηνῶν νόμους. Οἱ Σκύθαι οὐδένα ἐχθρὸν ἐφροῦντο, πε-

(α) Ἡρ. δ. Βιβλ. Δ κεφ. 53.

ποιθότες ἐπὶ τὸ πλῆθος καὶ τὴν ἀνδρίαν αὐτῶν, ἐρρό-
φων τὸ αἷμα τῶν φονευομένων πολεμίων, δέψαντες δὲ
τὸ δέριμα αὐτῶν, μετεχειρίζοντο εἰς ἐνδυμασίαν, τὰ δὲ
κρανία αὐτῶν ἐχρησίμευον παρ' αὐτοῖς ὡς ποτήρια· ἐν
σχήματι δὲ ῥομφαίας ἐλάτρευον τὸν θεόν τοῦ πολέμου
ὡς ἰσχυρότατον τῶν ἄλλων πάντων (α).

Τὸ κράτος τῶν Σκυθῶν παρήκμαζεν ἤδη ἀπὸ Φιλίπ- Ἡ πτώσις αὐ-
τῶν.
που, βασιλέως τῆς Μακεδονίας, ὅς τις κατ' ἀρχαῖόν
τινα ἱστορικὸν (β) ἐνίκησεν αὐτοὺς μᾶλλον διὰ τοῦ δό-
λου, ἢ τῆς ὑπεροχῆς τῆς ἀνδρίας. Σημειοῦται δ' ἐξαιρέ-
τως ἡ νίκη αὕτη ὑπὸ τῆς ἱστορίας· καθότι ὁ νικητὴς,
ἀντι χρυσοῦ καὶ ἀργύρου, ἅπερ ἤλπιζεν ἵνα εὕρῃ ἐν τῷ
στρατοπέδῳ τῶν πολεμίων, ἀπῆντησε γυναῖκας, παι-
δία καὶ γέροντας. Κατετρυχώθησαν δὲ οἱ Σκύθαι
καὶ ὑπὸ Μιθριδάτου τοῦ Εὐπάτορος, ὅς τις, ὑποτάξας
τὰ μεσημβρινὰ παράλια τοῦ Εὐξείνου, κατεκτήτατο τὸ
βασιλεῖον τοῦ Βοσπόρου (δ), ἐξέλιπε δὲ παντελῶς ἡ
ἰσχὺς αὐτῶν ἐπὶ τῶν φονικῶν πολέμων τοῦ ἡγεμόνος τού-
του κατὰ τῶν Ῥωμαίων· διότι οἱ νικηφόροι αὐτῶν ἀετοὶ
εἰσέδυσαν καὶ μέχρι τῶν ἐπαρχιῶν τοῦ Καυκάσου, περι-
λαμβανομένων νῦν ἐν τῇ Ῥωσσίᾳ. Ὀλίγα δ' ἔτη π. Χ.
καὶ οἱ Γέται (λαὸς Θρακικὸς) ἠττηθέντες κατὰ τὸν Ἰ- Γέται.
στρον ὑπ' Ἀλεξάνδρου τοῦ Μεγάλου, διέσπειραν τρόμον
μετὰ ταῦτα μέχρι καὶ αὐτῆς τῆς Ῥώμης ἐπὶ τοῦ περι-
φήμου Βερεθίστου, ἀφείλον δὲ τῶν Σκυθῶν ἅπασαν τὴν
μεταξὺ Ἰστροῦ καὶ Βορυσθένους χώραν. Τέλος καὶ οἱ
κατοικοῦντες ἐν Ἀσίᾳ παρὰ τὸν Τάναϊν Σαρμάται, Σαρμάται.
εἰσ-
βαλόντες εἰς Σκυθίαν, κατὰ τὸν Σικελιώτην Διόδωρον,
ἐξωλόθρευσαν τὸ πλεῖστον τῶν κατοίκων, εἰ δὲ περιλι-

(α) Ἡροδ. Βιβλ. Δ. κεφ. 64.

(β) Τρέγος Παμπίας, αὐτὸς ἱστορικός· ἴδουκε αὐτοῦ.

πόμενοι συνεχωνεύθησαν μετ' αὐτῶν, ὥστε ἔκτοτε οὐδεμία μνεία γίνεται ἰδίως τοῦ ὀνόματος τῶν Σκυθῶν· ἀλλὰ πολὺν ἔτι χρόνον ἐκαλοῦντο δι' αὐτοῦ παρὰ τῶν Ῥωμαίων καὶ Ἑλλήνων πάντα τὰ ἄγνωστα ἔθνη τῶν ὑπερβορείων κλιμάτων (6).

Οἱ Σαρμάται, ἢ Σαυρομάται τοῦ Ἡροδότου διαφηρίζονται ἀπὸ τοῦ πρώτου αἰῶνος, ὅτε οἱ Ῥωμαῖοι καταστήσαντες τὰς λεγεῶνας αὐτῶν ἐν τῇ Θράκῃ καὶ περὶ τὰς ὄχθας τοῦ Ἰστροῦ, ἦσαν γείτονες τῶν φοβερῶν βαρβάρων. Ἐκτοτε δὲ οἱ Ῥωμαῖοι ἱστορικοὶ ἀναφέρουσι τὸ γένος τοῦτο, ὡς ἐπικρατοῦν ἀπὸ τῆς Μαιώτιδος λίμνης μέχρι τοῦ Ἰστροῦ καὶ διαιρούμενον εἰς δύο μεγάλους κλάδους, τοὺς Ῥωξολάνους καὶ Ἰάξυγας (7). Ἀτόπως ἄρα, μιμούμενοι τοὺς ἀρχαίους, ἐκλαμβάνοντες δι' ἑνὸς ὀνόματος ὡς Σκύθας πάντας τοὺς βορείους λαοὺς, καὶ οἱ τότε γεωγράφοι, ἐθεώρουν τοὺς αὐτοὺς λαοὺς ὡς Σαρμάτας· Σαρματίαν δ' ἔλεγον πολλὰς χώρας τῆς Ἀσίας καὶ Εὐρώπης, πρὸς ἀνατολὰς μὲν ἐκτεινομένης ἀπὸ τοῦ Εὐξείνου Πόντου καὶ τῆς Κασπίας θαλάσσης μέχρι τῆς Γερμανίας, πρὸς βορρᾶν δὲ μέχρι τῶν ἐσχατιῶν αὐτῶν τῆς Ἀρκτου. Οἱ Ῥωξολάνοι συνωκίσθησαν περὶ τὴν Μαιωτὴν λίμνην καὶ τὸν Εὐξείνον Πόντον, μετ' οὗ πολὺ δὲ καὶ οἱ Ἰάξυγες μετέβησαν εἰς Δακίαν περὶ τὸν Τίβισκον καὶ Ἰστρον· πρῶτοι δ' αὐτοὶ ἐτόλμησαν ἵνα συνταράξωσι τὰς Ῥωμαϊκὰς ἐπαρχίας, δόντες τὸ σύνθημα πολυχρονίου καὶ φοβεροῦ πολέμου βαρβαρότητος, κατατροπούσης τὸν πολιτισμὸν· διότι οἱ μὲν Ῥωξολάνοι κατέθραυσαν τὰ πεζὰ Ῥωμαϊκά συντάγματα ἐν Δακίᾳ, οἱ δὲ Ἰάξυγες ἐλεηλάτησαν τὴν Μοισίαν. Ἡ τέχνη τοῦ πολέμου μετὰ νίκας ἀδιακόπους ὀκτῶ αἰῶνων κατέστελλε μέχρι τινὸς τοὺς βαρβάρους, κολά-

ζουσα αὐτῶν τὸ θράσος· ἀλλ' ἡ Ῥώμη, ἡδυπαθὴς ἤδη καὶ μαλθακὴ, ἀπολέτασα δὲ μετὰ τῆς ἐλευθερίας καὶ τὴν κληρονομικὴν αὐτῆς ὑπερηφανίαν, ἡγόραζεν ἀναισχύντως διὰ βάρους χρυσοῦ τὴν τῶν Σαρματῶν συμμαχίαν. Ὅθεν ὁ Τάκιτος καλεῖ τοὺς Ἰαζύγας συμμάχους τοῦ ἔθνους αὐτοῦ, ἡ ἀλαζῶν δ' ἐκείνη Γερουσία, ἀπολυτός ποτε κυριάρχης τῆς τύχης τῶν ἐθνῶν καὶ τῶν βασιλέων, ἐξήρχετο μετὰ σεβασμοῦ εἰς προϋπάντησιν τῶν πρέσβειων λαοῦ νομάδος! Ἄν δὲ καὶ οἱ Σαρμάται ἠνωμένοι μετὰ τῶν Γερμανῶν κατεπολεμήθησαν ὑπὸ τῶν Μαρκομάνων, ἐταπεινώθησαν δὲ μάλιστα ὑπὸ τοῦ Μάρκου Αὐρηλίου, περιορίσαντος τὰς κατακτήσεις αὐτῶν, περιπλανώμενοι ὁμῶς κατὰ τὴν μεσημβρινὴν Ῥωσσίαν καὶ παρὰ τὸν Τίβισκον, ἐτάραττον ἐπὶ πολὺν ἔτι χρόνον τοὺς Ῥωμαίους διὰ συχῶν ἐπιδρομῶν.

Κατ' αὐτὴν σχεδὸν τὴν ἐποχὴν βλέπομεν διαπρέπον μετὰ τῶν Ἰαζύγων καὶ Ῥωξολανῶν ἄλλο τι ἔθνος τῆς αὐτῆς καταγωγῆς, τοὺς Ἀλανοὺς, οἵτινες κατὰ τὴν τοῦ Ἀμμιανοῦ Μαρκελλίνου μαρτυρίαν ἦσαν οἱ ἀρχαῖοι Μασσαγέται, κατοικοῦντες τότε μεταξὺ τοῦ Εὐξείνου καὶ τῆς Κασπίας θαλάσσης. Καθὼς δὲ πάντες οἱ Ἀσιανοὶ ἄγριοι λαοὶ, κατεφρόνουν καὶ αὐτοὶ τῆς γεωργίας, ἦσαν ἀνέστιοι καὶ ἀμαξόβιοι (ἔφερον δηλ. τὰς γυναῖκας καὶ τὰ τέκνα αὐτῶν ἐπ' ὀχημάτων), διατρέχοντες τὰς ἐρήμους τῆς Ἀσίας μέχρι τῶν πρὸς ἄρκτον τῆς Ἰνδίας τόπων, λειλατοῦντες τὴν Ἀρμενίαν καὶ Μηδίαν ἐν Εὐρώπῃ μέχρι τοῦ Εὐξείνου καὶ τῆς Μαιώτιδος λίμνης καὶ ὀλιγοροῦντες τοῦ θανάτου ἐν ταῖς μάχαις, ὥστε ἐθαυμαστώθησαν κατὰ τὴν ἀνδρίαν. Τοῦ πολυαρίθμου τούτου ἔθνους φυλαὶ ἦσαν καθ' ὅλα τὰ φαινόμενα οἱ Ἄορσοι καὶ Σιρακοὶ, περὶ ὧν πολλοὶ ἱστορικοὶ τοῦ πρώτου αἰῶνος πραγματεύονται,

Ἀλανοί.

ὡς κατοικούντων μεταξὺ Καυκάσου καὶ Ταναΐδος· καὶ ὅτε μὲν ὡς πολεμίων, ὅτε δὲ ὡς συμμάχων τῶν Ῥωμαίων. Οἱ δ' Ἄλανοι διώξαντες τοὺς Σαρμάτας ἀπὸ τοῦ νοτιανατολικοῦ τῆς Ῥωσσίας, ἐκυρίευσαν μέρος τῆς Ταυρίδος.

Γότθοι.

Κατὰ τὸν τρίτον αἰῶνα οἱ Γότθοι καὶ ἄλλα τῆς Γερμανίας ἔθνη, ἐξορμήσαντες ἀπὸ τῶν παραλίων τῆς Βαλτικῆς ἕως τῶν τοῦ Εὐξείνου, εἰσέβαλον εἰς Δακίαν, ἐπαρχίαν Ῥωμαϊκὴν ἤδη ἀπὸ τοῦ Τραϊανοῦ, καὶ κατέστησαν ἐπιφοβώτατοι τῆς αὐτοκρατορίας πολέμιοι (8). Ὀλίγω δ' ὕστερον μεταβάντες διὰ θαλάσσης εἰς τὴν Ἀσίαν, ἐπυρπόλησαν τὸν περίφημον ναὸν τῆς Ἐφέσου καὶ πολλὰς εὐάνδρους πόλεις τῆς Βιθυνίας, Γαλατίας καὶ Καππαδοκίας. Ἐν δὲ τῇ Εὐρώπῃ ἐξεπόρθησαν ὡσαύτως τὴν Θράκην, τὴν Μακεδονίαν καὶ τὴν Ἑλλάδα μέχρι τῆς Πελοποννήσου· καταλαβόντες δὲ τὰς Ἀθήνας ἠθρούντο μὲν κατ' ἀρχὰς ἵνα πυρπολήσωσι πάντα τὰ ἐν τῇ πόλει ἑλληνικὰ βιβλία· ἀλλὰ τις τῶν συνετῶν ὁμοφύλων αὐτῶν ἀπεῖρξεν αὐτοὺς τοῦ ἐγχειρήματος εἰπὼν, « ὡς » περὶ ταῦτα οἱ Ἕλληνες ἀσχολούμενοι, πολεμικῶν ἀμελοῦσιν ἔργων καὶ οὕτως εὐχείρωτοι γίνονται. » (α). Οἱ Γότθοι, ἐπίφοβοι διὰ τε τὴν ὀμότητα καὶ τὴν γενναίότητα, συνέστησαν ἰσχυρὰν ἐπικράτειαν, διαιρουμένην εἰς δύο βασιλεία τῆς Δύσεως καὶ τῆς Ἀνατολῆς, ἐκτεινόμενην δὲ κατὰ τὸν τέταρτον αἰῶνα ἐπὶ τοῦ βασιλέως Ἑρμαρρίκου ἀπὸ τῆς Ταυρίδος καὶ τοῦ Εὐξείνου μέχρι τῆς Βαλτικῆς, καὶ περιλαμβάνουσαν οὕτω μέγα μέρος τῆς Εὐρωπαϊκῆς Ῥωσσίας.

Βενέδοι.

Ἰορνάνδης, ἱστορικὸς τῶν Γότθων, ἀκμάσας κατὰ τὸν

(α) Ὁρ. Ζωναρ. ΙΒ. κεφ. 26.

ἑκτον αἰῶνα, γράφει ὅτι μεταξὺ πολλῶν ἄλλων φυλῶν ὁ Ἑρμάρρικοις ὑπέταξεν ἐπίσης τοὺς Βενέδους, γείτονας τῶν Ἑστών καὶ Ἑρούλων, κατοικοῦντας τὰ παράλια τῆς Βαλτικῆς, γνωστοὺς δὲ μάλλον ἐκ τοῦ ἀριθμοῦ αὐτῶν ἢ ἐκ τῶν στρατιωτικῶν γνώσεων (9). Ἡ εἰδήσις αὕτη ὑπάρχει περιεργωτάτῃ καὶ σπουδαιοτάτῃ ἡμῖν, διότι οἱ Βένεδοι, κατὰ τὸν ἱστορικὸν τοῦτον, εἶχον τὴν αὐτὴν καταγωγὴν τῶν Σλάβων, προγόνων τοῦ Ῥωσσηκοῦ λαοῦ. Ἀπο τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων, 450 π. Χ., ἐγίνωσκον οἱ Ἕλλη- νες, ὅτι τὸ ἤλεκτρον εὕρισκετο κατὰ τὰς ἐσχατίας τῆς Εὐρώπης, ὅπου ὁ Ἡριδανὸς ἐκβάλλει εἰς τὸν βόρειον Ὠκεανὸν καὶ περὶ τὴν χώραν τῶν Βενέδων (10). Νομί- ζομεν δ' ὅτι οἱ τολμηροὶ θαλασσοπόροι Φοίνικες, δι' ὧν τὰ πεπολιτισμένα ἔθνη τῆς ἀρχαιότητος ἐγνώρισαν τὴν Εὐρώπην, ἀνεκάλυψαν καὶ τοὺς αἰγιαλοὺς τῆς πλουτοῦ- σης κατὰ τὸ ἤλεκτρον Πρωσσίας, καὶ ὅτι οἱ Βένεδοι ἐ- πώλουν τὸ πολύτιμον τοῦτο προϊόν. (11) Κατ' ὅσον δ' οὗτοι ἐπὶ μὲν τοῦ Ἡλινίου καὶ Τακίτου, εἴτε κατὰ τὸν πρῶτον αἰῶνα, παρὰ τὸν Βίστουλαν, καὶ ἡ χώρα αὐτῶν ὠρίζετο πρὸς μεσημβρίαν ὑπὲρ τῆς Δακίας (12)· κατὰ δὲ τὸν Ἡτολεμαῖον, ἀστρονόμον καὶ γεωγράφον τοῦ δευ- τέρου αἰῶνος, ἐπὶ τῶν ἀνατολικῶν παραλίων τῆς Βαλ- τικῆς, καλουμένης ἤδη ἐκ πολλοῦ Βενεδικῆς (13)· ὥ- στε, ἐὰν οἱ Σλάβοι καὶ οἱ Βένεδοι ἦσαν ἐν καὶ τὸ αὐτὸ ἔθνος, οἱ πρόγονοι ἡμῶν ὁμολογουμένως ἐγνωρίζοντο ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων καὶ Ῥωμαίων ὡς κατοικοὶ τῶν με- σημβρινῶν τῆς Βαλτικῆς τόπων. Ἀμφισβητεῖται ὅμως, ἐὰν ὠρμήθησαν ἐκ τῆς Ἀσίας καὶ πότε τοῦτο συνέβη (14). Ἡ γνώμη ὅτι τὸ μέρος τοῦτο τοῦ κόσμου ἐχρημάτισε κοιτὶς πάντων τῶν λαῶν, φαίνεται λογικῶ- τάτῃ, ὡς συνάδουσα μάλιστα πρὸς τὰς ἱερὰς παραδό-

σεις. Ἐκτὸς τούτου, ἂν καὶ πολυτρόπως παρηλλάχθησαν πᾶσαι αἱ γλῶσσαι τῆς Εὐρώπης, διατηροῦσιν ὁμῶς συγγενεῖάν τινα πρὸς τὰς ἀρχαίας ἀσιατικὰς (15). Ἄλλ' ἡμεῖς, μὴ δυνάμενοι ἔν' ἀποδείξωμεν τὴν πιθανότητα ταύτην δι' ἱστορικῶν τεκμηρίων ἀναμφιρρήστων, τάττομεν τοὺς Βενέδους ἐν τοῖς ἔθνεσι τῆς Εὐρώπης· ἐπεὶ δὴ αὐτόθι εὐρέθησαν τὸ πρῶτον· διέφερον δὲ κατὰ τὰ ἦθη καὶ ἔθιμα τῶν Ἀσιατικῶν λαῶν μεταναστευσάντων πρὸς ἡμᾶς, καθότι διήγον μὲν σκηνῖται, ἡ ἀμαξόδοιοι, ἐμάχοντο δ' ἔφιπποι· ἐν ᾧ οἱ τοῦ Τακίτου Βένεδοι εἶχον οἰκήσεις μονίμους, ἐπολέμουν πεζῇ καὶ διεθρυλλοῦντο ὡς διαφερόντως ὠκύποδες.

Οὐννοι.

Τοῦ τετάρτου αἰῶνος τὸ τέλος διεκρίθη διὰ συμβάντων τὰ μάλιστα ἀξίων λόγου. Περὶ τὸ 377 ἔτος οἱ Οὐννοι, ἔθνος νομαδικόν, ἀναχωρήσαντες ἐκ τῶν ἀρκτικῶν μεθορίων τῆς Σινικῆς, ἀφικνοῦνται δι' ἀπεράντων ἐρήμων μέχρι τῆς νοτιανατολικῆς Ῥωσσίας καὶ προσβάλλουσι τοὺς Ἀλανοὺς καὶ Γότθους, καταστρέφοντες τὰς Ῥωμαϊκὰς ἐπαρχίας διὰ πυρὸς καὶ μαχαίρας, ὥστε οἱ σύγχρονοι ἱστορικοὶ ἀμοιροῦσι λέξεων πρὸς παράστασιν τῆς θηριώδους βαρβαρότητος τῶν Οὐννων καὶ τοῦ δυσειδοῦς αὐτῶν ἥθους. Φρίκη γενικὴ προηγείτο αὐτῶν πανταχοῦ· ὅθεν καὶ Ἑρμᾶρρίκος, ὁ ὑπερεκατοντούτης ἐκεῖνος ἥρως, ἀπεδειλίασεν ἐνώπιον αὐτῶν, οὐδ' ἠθέλησεν ἵνα διακυβεύσῃ τὴν τύχην τῶν ὀπλων καὶ κατὰ μίαν καὶ μάχην, μὴ ἐλπίζων δὲ ἀπαλλαγὴν τῆς δουλείας ἧστο· χειρίσθη. Ἐκτοτε οἱ μὲν Γότθοι τῆς Ἀνατολῆς ὑπετάχθησαν, οἱ δὲ τῆς Δύσεως ἐζήτησαν ἄσυλον ἐν Θράκῃ, ὅπου οἱ Ῥωμαῖοι πρὸς ἰδίαν αὐτῶν δυστυχίαν ἐπέτρεψαν αὐτοῖς ἔν' ἐγκατασταθῶσιν· διότι οἱ Γότθοι ἐνῶ-

θέντες μετ' ἄλλων ἀλκίμων λαῶν τῆς Γερμανίας, ἐκυρ-
 ρεύσαν πολλῶν χωρῶν τῆς Αὐτοκρατορίας.

Ἡ ἱστορία τῶν χρόνων τούτων μνημονεύει ὡσαύτως Ἀνται.
 καὶ τῶν Ἄντων, οἵτινες, κατὰ τὸν Ἰορνανδὴν καὶ τοὺς
 Βυζαντινοὺς, ἦσαν ὡς οἱ Βένεδοι, ὁμόφυλοι τῶν Σλάβ-
 θων (18). Ὁ τοῦ Ἑρμαρρίκου βασιλέως τῶν Γόθων
 διάδοχος Βινίταρος, εἰ καὶ ὑποτελὴς τῶν Οὐννων, ὤ-
 λησας ἵνα κατεξουσιάσῃ ἐπίσης ἄλλων λαῶν, κατέκτησε
 τὴν χώραν τῶν Ἄντων, κειμένην πρὸς βορρᾶν τοῦ Εὐ-
 ξείνου, καὶ ἐπομένως ἐν Ῥωσίᾳ ἀπέκτεινε δ' ὡμῶς τὸν
 ἀρχηγὸν αὐτῶν, ὀνομαζόμενον Βόξον, μεθ' ἑβδομήκοντα
 τῶν διασημοτάτων μεγιστάνων. Ἀλλ' ὁ Βαλάρμθηρος,
 βασιλεὺς τῶν Οὐννων, κηρυχθεὶς προστάτης τῶν κατα-
 πιεζομένων, κατετρόπωσε τὸν Βινίτορον, καὶ οὕτως
 ἀπήλλαξε τοὺς Ἄντας τοῦ γοθικοῦ ζυγοῦ. Οἱ δ' Ἄνται
 οὗτοι καὶ οἱ Βένεδοι ἀναμειβόλως ἀνεγνώριζον τὴν τῶν
 Οὐννων ὑπεροχὴν· διότι ἀπο τοῦ φοβεροῦ βασιλέως
 αὐτῶν Ἀττίλα ὁ δορυκτῆτωρ οὗτος λαὸς ἐδέσποζε τῶν
 ἀπὸ τοῦ Ῥᾶ μέχρι τοῦ Ῥήνου χωρῶν, ἀπὸ δὲ τῆς Μα-
 κεδονίας μέχρι τῶν νήσων τῆς Βαλτικῆς. (19). Ὁ δ'
 Ἀττίλας, ὅλως αἵματοβαφής, κατεδαφίτας τὰς πόλεις
 καὶ τὰ φρούρια τοῦ Ἰστρου, πυρπολήσας τὰ χωρία καὶ
 περικυκλωθεὶς, οὕτως εἰπεῖν, ὑπ' ἀπεράντων ἐρήμων,
 σεμνυνόμενος δὲ καὶ κατὰ τὸν τίτλον, ὃν ἔφερε, τουτέστι
 τ ρ ό μ ο ς τ ο ὕ κ ό σ μ ο υ καὶ μ ά σ τ ι ξ τ ο ὕ Θ ε ο ὕ ,
 ἀνήγειρεν ὑπὸ σκηνὴν τὸν θρόνον αὐτοῦ ἐν Δακίᾳ, λαμβά-
 νων φόρον παρὰ τῶν αὐτοκρατόρων τῆς Κωνσταντινου-
 πόλεως, ἧς κατεφρόνει τοῦ χρυσοῦ καὶ τῆς ἡδυπαθείας.
 Ἀλλὰ τὸ κράτος τῶν Οὐννων ἠφανίσθη εἰσαεὶ μετὰ τὸν
 θάνατον τοῦ βαρβάρου μὲν, ἀλλὰ τεραστίου ἀνδρὸς ἐκείνου,
 ἀποθανόντος κατὰ τὸ 454. Τὰ καταδραμασθέντα ὑπὸ τοῦ

Ἀττίλα ἔθνη ἀπέσεισαν μετ' οὐ πολὺ τὸν ζυγὸν τῶν ἐριζέντων πρὸς ἀλλήλους υἱῶν αὐτοῦ, διώξαντα τῆς Παννονίας, ἢ Οὐγγρίας διὰ τῶν Γηπαίδων Γερμανῶν τοὺς Οὐννους· ἀλλ' ἐξ αὐτῶν τινες μόνον διετηρήθησαν ἔτι χρόνον τινα μετὰ τοῦ Τύρα καὶ Ἰστρου· ὅθεν καὶ ὁ τότε οὗτος ἐκλήθη Οὐννιβάρ (20). ἄλλοι δὲ διεσπάρησαν εἰς τὰς περὶ τὸν Ἰστρον ἐπαρχίας τῆς Αὐτοκρατορίας, ἕως τοῦ κατ' ὀλίγον ἐξηφανίσθησαν ἐντελῶς καὶ τὰ ἔχνη τῆς φρικώδους αὐτῶν ὑπάρξεως. Τοιοῦτοτρόπως οἱ βάρβαροι οὗτοι εἰσβαλόντες ἀπὸ τοῦ βάρους τῆς Ἀσίας, ἔδειξαν κατὰ τὴν Εὐρώπην τὰ φοινικὰ αὐτῶν στίφη· ἀλλ' ἡ καταστρεπτικὴ αὕτη μάστιξ, καταπλήξασα τὸν κόσμον, καταστρέψασα δὲ ὀλοκλήρους λαοὺς, ἠφανίσθη ὡς τρομερὸν φάντασμα.

Τότε ἡ μεσημβρινὴ Ῥωσσία κατέστη πλατυτάτη ἔρημος, ὅπου περιεπλανῶντο κατὰ τύχην τὰ ταλοίπωρα λείψανα τῶν παντοδαπῶν τούτων ἐθνῶν. Οἱ Γότθοι τῆς ἀνατολῆς κατέφυγον ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον εἰς Παννονίαν, περὶ δὲ τῶν Ῥωξολανῶν οὐδὲν ἀναφέρουσι τὰ χρονικὰ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης. Ἀναμιχθέντες πιθανῶς μετὰ τῶν Οὐννων, ἢ συμπεριληφθέντες κοινῷ ὀνόματι μετὰ τῶν Σαρματῶν, διεσπάρησαν βεβαίως καὶ αὐτοί, ὡς οἱ Ἰάζυγες, ὑπὸ τοῦ Αὐτοκράτορος Μαρκιανοῦ εἰς Ἰλλυρίαν καὶ εἰς ἄλλας τῆς Αὐτοκρατορίας ἐπαρχίας, ἐνθα ἀπώλεσαν καὶ τὸ ἴδιον αὐτῶν ὄνομα, συγχωνευθέντες τῇ φυλῇ τῶν Γότθων (21), διότι, λήγοντος τοῦ πέμπτου αἰῶνος, οὐδὲν περὶ Σαρματῶν ἀναφέρεται. Ἀμετρα δὲ πλήθη Ἀλανῶν, Βανδαλο-Γερμανῶν καὶ Σουήθων, διελθόντα τὸν Ῥήνον, ὑπερβαινουσι τὰ Πυρρηνναῖα καὶ καθίστανται ἐν Ἰσπανίᾳ καὶ Πορτογαλίᾳ. Ἐν τούτοις οἱ Οὐγροὶ καὶ Βούλγαροι, τέως ἄγνωστοι μὲν, ὑπὸ δὲ τῶν Βυζαντινῶν συναπτόμενοι ὡς

δῆθεν ὁμογενεῖς τῶν Οὐννων, ἐγκαταλιπόντες τὰς ἀρχαίας αὐτῶν κατοικίας τὰς παρὰ τὸν Ρᾶ καὶ τὰ Οὐράλια ὄρη, ἐκράτησαν τῶν παραλίων τῆς Μαιώτιδος λίμνης, τοῦ Εὐξείνου καὶ τῆς Ταυρίδος, ὅπου κατῴκουν Γότθοι τινὲς ἐπιστρέψαντες εἰς τὴν χριστιανικὴν θρησκείαν, ἀπὸ δὲ τοῦ ἔτους 474 ἄρχονται λεηλατοῦντες τὴν Μοισίαν, καὶ τὴν Θράκην, ἕως οὗ προσέβαλον καὶ αὐτὰ τοῦ Βυζαντίου τὰ προάστεια (22).

Βλέπομεν ἔπειτα ἀναφαινομένους ἐπὶ τοῦ μεγάλου σλάβοι. θεάτρου τῆς Ἱστορίας τοῦ Σλάβου, ὄνομα ἀρμόδιον παντὶ γενναίῳ καὶ μαχίμῳ ἀνδρὶ, ὡς ἐκ τῆς ἐτυμολογίας τῆς λέξεως, παραγομένης ἐκ τοῦ σλάβα, δόξα (23). Ὁ λαὸς οὗτος, ὃν μόλις ἐγινώσκομεν, κατέχει ἀπὸ τοῦ ἔκτου αἰῶνος μέγα μέρος τῆς Εὐρώπης ἀπὸ τῆς Βαλτικῆς θαλάσσης καὶ τῶν τοῦ Ἄλβιος ὀχθῶν μέχρι τοῦ Τιθίσκου καὶ τοῦ Εὐξείνου. Ἐκ τῶν Σλάβων δὲ τούτων τινὲς, ὑπήκοοι ὄντες τοῦ Ἑρμαρρίκου καὶ τοῦ Ἀττίλα, ὑπηρέτησαν πιθανῶς ὡς στρατιῶται αὐτῶν. Πιθανώτατον δὲ, ὅτι ἀπεπειράθησαν τῆς ἀνδρείας αὐτῶν μετὰ τούτων τῶν πορθητῶν, καὶ ὅτι δελεαζόμενοι ὑπὸ τῆς λεηλασίας τῶν πλουσίων ἐπαρχιῶν τῆς Ἑλληνικῆς Αὐτοκρατορίας, διήγειραν τὴν ἐπιθυμίαν τῶν ὁμοφύλων, ἵνα πλησιάσωσι τῶν εὐφόρων τόπων τῆς Ἑλλάδος καὶ οὕτως αὐξήσωσι τὰς κτήσεις αὐτῶν. Τὰ πάντα δὲ συντέλεσαν κατὰ τοῦτο· διότι ἡ μὲν Γερμανία ἦτο ἔρημος, οἱ δὲ μάχιμοι λαοὶ τῆς μεγάλης ταύτης χώρας μετέστησαν πρὸς μεσημβρίαν καὶ δυσμὰς διώκοντες τύχην. Ἐπὶ τῶν παραλίων τοῦ Εὐξείνου, μεταξὺ δὲ τῶν ἐκβολῶν τοῦ Τύρα καὶ τοῦ Ἰστρου, μόλις ὑπῆρχον ἴσως ἤδη στίφη τινὰ ἄγρια καὶ νομαδικὰ συμπορευθέντα μετὰ τῶν Οὐννων εἰς τὴν ἐπὶ τῆς Εὐρώπης ἐπιδρομὴν καὶ

διασπαρέντα μετὰ τὴν φθορὰν αὐτῶν. Καὶ τὸ μὲν ἀπὸ τοῦ Ἰστρου καὶ Ἀλούτα μέχρι Μοραβοῦ διάστημα κατείχετο ὑπὸ τῶν Γερμανο-Λομβάρδων καὶ Γηπαίδων, τὸ δὲ ἀπὸ τοῦ Βορυσθένους μέχρι τῆς Κασπίας Θαλάσσης ὑπὸ τῶν Οὐγρων καὶ Βουλγάρων· πρὸς βορρᾶν δὲ τοῦ Εὐξείνου καὶ Ἰστρου περιεπλανῶντο οἱ Ἄνται καὶ οἱ Σλάβοι (24). Φυλαὶ δὲ τινες τῶν τελευταίων τούτων εἰσέδυσαν μέχρι τῆς Βοημίας, Σαξωνίας καὶ Μοραβίας, ἅλλαι δὲ διέμειναν ἐπὶ τῶν παραλίῳ τῆς Βαλτικῆς. Μόνον ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ταύτης οἱ Βυζαντινοὶ ἱστορικοὶ ἄρχονται διηγούμενοι τὰ περὶ Σλάβων καὶ διαγράφοντες τὸν χαρακτῆρα αὐτῶν, τὸν τρόπον τοῦ ζῆν καὶ τοῦ μάχεσθαι, τὰ ἥθη καὶ ἔθιμα, ὡς πάντῃ διάφορα τῶν Γερμανικῶν καὶ Σαρματικῶν. Ταῦτα πάντα ἀποδεικνύουσιν ἐναργῶς, ὅτι πρὸ τοῦ χρόνου τούτου οἱ Ἕλληνες πάνυ ὀλίγον ἐγίνωσκον τὸ ἔθνος τοῦτο, ὡς περιωρισμένον ἐν τοῖς ἐνδοτάτοις τῆς Ῥωσσίας, Πολωνίας, Λιθουανίας καὶ Πρωσσίας, τόποις ἀποκέντροις, οὕτως εἰπεῖν, καὶ ὡς πρὸς τὴν ἔρευναν αὐτῶν ἀνεφίχτοis (26).

Τὰ Βυζαντινὰ χρονικά, λήγοντος τοῦ πέμπτου αἰῶνος, μνημονεύουσιν ἤδη τῶν Σλάβων, ὡς ἐπιτρεψάντων κατὰ τὸ 495, ἵνα διαβῶσι διὰ τῆς χώρας αὐτῶν οἱ Γερμανοὶ Ἑρουλοι, ἡττηθέντες ὑπὸ τῶν Λομβαρδῶν ἐν Οὐγγρία, συνελανόμενοι δὲ εἰς τὴν Βαλτικὴν (27). Ἄλλ' ἐπὶ τοῦ Ἰουστινιανοῦ, κατὰ τὸ ἔτος δηλ. 527, κατασταθέντες ἐν τῇ ἀρκτικῇ Δακίᾳ, ἐπεχείρησαν ἐπιδρομὰς κατὰ τῆς αὐτοκρατορίας μετὰ τῶν Οὐγρων καὶ Ἀντῶν, ὁμόρων τῶν Βουλγάρων παρὰ τὸν Εὐξείνιον. Οὐδέποτε οἱ Σαρμάται, Γότθοι, καὶ αὐτοὶ δὲ οἱ Οὐννοι, ὑπῆρξαν ἐπίφοβοι πρὸς τοὺς Αὐτοκράτορας, ὅσον οἱ

Σλάβοι. Ἡ Ἰλλυρία, ἡ Θράκη, ἡ Ἑλλάς, ἡ Χερσόνησος, πᾶσαι αἱ ἀπὸ τοῦ Ἰονικοῦ κόλπου μέχρι τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐπαρχίαι ἐλεηλατήθησαν ὑπὸ τῶν βαρβάρων τούτων (28). Ὁ ἀτρόμητος Χιλβούδιος, στρατηγὸς τοῦ Ἰουστινιανοῦ, μόνος εὐθαρσῶς ἀντέστη καὶ ἠὺδοκίμησε μάλιστα ὅπως οὖν κατὰ τοῦτο. Ἀλλὰ, τῶν Σλάβων φονευσάντων αὐτὸν ἐν μάχῃ τινι πέραν τοῦ Ἰστρου, αἱ Ἑλληνικαὶ ἐπαρχίαι διέμειναν πάλιν ὑποκείμεναι ταῖς δειναῖς ἐπιδρομαῖς, ὥστε καθ' ἐκάστην πληθος κατοίκων ἐφρονεῦετο, ἢ ὑπεδουλοῦτο· οὕτω δὲ ἡρημώθησαν τὰ πρὸς μεσημβρίαν τοῦ Ἰστρου, ὅπου ἐπλημμύρουν μὲν τὰ αἵματα τῶν δυστυχῶν κατοίκων, ἔκειντο δὲ σωρηδὸν ἡ τέφρα καὶ τὰ ἐρείπια. Οὐδὲν ἀνεχαίτισε τοὺς ἀτρομήτους ἅμα καὶ ὠμούς Σλάβους, οὔτε αἱ Ῥωμαϊκαὶ λεγεῶνες, σχεδὸν πάντοτε τρεπόμεναι εἰς φυγὴν, οὔτε τὸ ἀνεγερθὲν πρὸς ἄμυναν τῆς πρωτευούσης μέγα Ἀναστασιακὸν τεῖχος (29). Τὸ ὑπήκοον τοῦ Βασιλείου εἶδε μετ' αἰσχύνης καὶ φρίκης τὴν σημαίαν τοῦ Κωνσταντίνου ἀνεμουμένην ἐν ταῖς χερσὶ τῶν βαρβάρων τούτων. Ὅθεν ὁ Ἰουστινιανὸς αὐτὸς, οἱ συγκλητικοὶ καὶ οἱ μεγιστᾶνες ἀναγκασθέντες ἐξῆλθον ἐνοπλοὶ πρὸς ὑπεράσπισιν τοῦ Θεοδοσείου τεύχους, ὡς τελευταίου προμαχῶνος τῆς αὐτοκρατορικῆς καθέδρας· διότι ἐφοβήθησαν μὴ ἴδωσι τοὺς Σλάβους καὶ τοὺς Βουλγάρους πολιορκοῦντας καὶ αὐτὰς τὰς πύλας τῆς πόλεως. Μόνος ὁμως ὁ Βελισάριος, παράδειγμα ἡρωικῆς ἀνδρίας καὶ ἀρετῆς, ἐγγηράσας ἐν πολέμοις, ἐτόλμησεν ἵνα ἔλθῃ εἰς συνάντησιν αὐτῶν· ἐπέτυχε δὲ ἵν' ἀποτρέψῃ τῆς Κωνσταντινουπόλεως τὴν τρομερὰν ταύτην καταγίδα μᾶλλον διὰ τοῦ χρυσίου, ἢ διὰ τῆς νίκης. Οἱ Σλάβοι διήγον ἥσυχοι ἐν τοῖς κόλποις τοῦ Ἑλληνι-

κοῦ βασιλείου, ὡς ἐν τῇ ἰδίᾳ αὐτῶν πατρίδι, ἡ δὲ ὑποχώρησις αὐτῶν ἦτο πάντοτε ἀσφαλὴς διὰ τοῦ Ἰστρου· ἐπειδὴ οἱ Γήπαιδες, οἵτινες ἦσαν κύριοι τότε τῶν πλείστων παρὰ τὰς ἀρκτικὰς αὐτοῦ ὄχθας ἐπαρχιῶν, ἐκράτουν πλοιάρια ἑτοιμα πρὸς διαβίβασιν αὐτῶν (30). Καὶ ὁ Ἰουστινιανὸς ὁμῶς ἐπωνόμασεν ἑαυτὸν Σλαβικόν, ἥτοι νικητὴν τῶν Σλάβων! Ἀλλ' ἡ ἐπωνυμία αὕτη τοῦ τροπαιούχου ἀπεδείκνυε μᾶλλον τὴν αἰσχύνην, ἢ τὴν δόξαν τῶν ὅπλων αὐτοῦ ὡς πρὸς τοὺς ἀγρίους προγόνους ἡμῶν, οἵτινες κατὰ τὴν ἰδιοτροπίαν αὐτῶν κατατέμνοντες καὶ ἐκπορθοῦντες τὸ βασιλεῖον, ὅτε μὲν διωμολόγουν μετ' αὐτοῦ συνθήκας συμμαχίας, ὅτε δὲ ἐμισθοφοροῦντο ὡς ἐπίκουροι καὶ συνετέλουν ταῖς τῶν αὐτοκρατόρων νίκαις. Διὸ κατὰ τὸ δεύτερον ἔτος τοῦ περιφήμου Γοτθικοῦ πολέμου, τῷ 556, ὁ Βαλεριανὸς ἤγαγεν εἰς Ἰταλίαν 1600 ἵππεῖς Σλάβους (α), ὁ δὲ Τουλλιανὸς, Ῥωμαῖος στρατηγός, ἀνέθηκε τοῖς Ἀνταῖς (β) τὴν ὑπεράσπισιν τῆς Λευκανίας, ἔνθα τῷ 547 κατεπολέμησαν τὸν βασιλέα τῶν Γόθων Τωτίλαν.

Ἐνῷ δὲ πρὸ τριάκοντα ἤδη ἐτῶν οἱ Σλάβοι ἦγον καὶ ἔφερον τὴν Εὐρώπην, νέος Ἀσιανὸς λαὸς προέβη νικῶν καὶ ἐκπορθῶν μέχρι τοῦ Εὐξείνου. Ἄπας ὁ γνωστός κόσμος ἦτο τότε θέατρον τῆς παραδόξου κινήσεως καὶ παλιντραπέλου τύχης αὐτῶν. Οἱ Ἀβάροι ἐπέδειξαν τὰ ὅπλα αὐτῶν ἐν τοῖς ἐρήμοις τῆς Τα-

Ἀβάροι

(α) Κατὰ τὸν Προκόπιον περὶ Γοθθ. πολ. Βιβλ. Α. κεφ. κζ'. • Μαρτίνος τε καὶ Βαλεριανὸς ἦσαν ἑξακοσίους τε καὶ χιλίους ἵππεῖς ἐπαγόμενοι· καὶ αὐτῶν οἱ πλείστοι Οὐννοὶ τε ἦσαν καὶ Σκλαβηνοὶ καὶ Ἀνταῖ, οἱ ὑπὲρ ποταμὸν Ἰστρον, οὐ μακρὴν τῆς ἐκείνου ὄχθης ἴδρυνται. »

(β) Ὁ αὐτὸς αὐτίθι Βιβλ. Γ. κεφ. κβ'.

ταρίας, ἀλλὰ κατὰ τὸν ἕκτον αἰῶνα, ἡττηθέντες ὑπὸ τῶν Τούρκων, ἐγκατέλιπον καὶ τὴν ἰδίαν αὐτῶν πατρίδα (31). Οἱ Τούρκοι δὲ οὗτοι, κατὰ τοὺς Σίνας ἱστορικοὺς, ἦσαν λείψανα τῶν Οὐννων, οἰκησάντων πάλαι ποτε, τὰς ἀρκτικὰς τῆς Σινικῆς χώρας, μετὰ τινα δὲ χρόνον, προσλαβόντες καὶ ἄλλα πολλὰ ὁμόφυλα γένη, ὑπεδούλωσαν ἅπαντας τοὺς μεσημβρινοὺς τῆς Σιβηρίας τόπους. Ὁ Χαγάνος αὐτῶν, καλούμενος Διζάβουλος (32) ὑπὸ τῶν Βυζαντινῶν χρονικῶν, πορθητῆς, ὡς ὁ Ἀττίλας, πολλῶν ἐθνῶν, κατὰκει ἐν μέσῳ τοῦ Ἰμάου ὄρους (Ἀλταϊκῶν ὀρέων (α)) ὑπὸ σκηνὴν κεκοσμημένην διὰ σηρικῶν ταπήτων καὶ ἀπείρων χρυσῶν σκευῶν. Αὐτόθι δὲ, καθήμενος ἐπὶ πολυτελοῦς θρόνου, ἐδέχετο τοὺς πρεσβευτὰς τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ τὰ τοῦ Ἰουστινιανοῦ δῶρα, καὶ συνωμολόγει συνθήκας μετὰ τοῦ Αὐτοκράτορος τούτου, ἐν ᾧ οἱ νικηφόροι αὐτοῦ στρατοὶ κατεπολέμουν τοὺς Πέρσας. Οἱ Ῥῶσσοι, κύριοι ἤδη κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους τῆς μεσημβρινῆς Σιβηρίας, εὔρον ἐκεῖ ἐν τοῖς τάφοις μέγαν ἀριθμὸν πολυτίμων πραγμάτων (33), ἀνηκόντων πιθανώτατα τοῖς Τούρκοις τούτοις τοῦ Ἰμάου ὄρους, οἵτινες ἦσαν, ὡς φαίνεται, πεπολιτισμένοι ὅπωςδὴ ποτε διὰ τὰς μετὰ τῆς Σινικῆς, Περσίας καὶ Ἑλλάδος ἐμπορικὰς αὐτῶν συναλλαγὰς.

Ὁ Διζάβουλος, ἐκτὸς πολλῶν ἄλων φυλῶν, εἶχεν ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν αὐτοῦ τοὺς Κιργίους καὶ τοὺς Οὐννογόρους (34), ὑποτελεῖς μὲν τὸ πρῶτον τῶν Ἀβάρων, εἶτα δὲ ὑπὸ τῶν Τούρκων ἡττηθέντα τὰ πλήθη ταῦτα, με-

Τούρκοι

Ὁ γόροι

(α) Ὁ Μένανδρος φαίνεται ὀνομάζων τὸ ὄρος τοῦτο Ἐκτὰγ καὶ Ἐκτέλ, τουτέστιν, ὡς λέγει, χρυσοῦν. Ἀλλὰ καὶ τὸ Ἀλτάι κατὰ τὴν Ἀσιατικὴν φωνὴν Ἀ λ τ ἰ γ, τὸ αὐτὸ τοῦτο σημαίνει. Ὁρ. περὶ Πρεσβειῶν Ῥωμαίων κερ. ἡ καὶ ισ'.

τέθησαν εἰς τὰς δυτικάς ὄχθας τοῦ Ῥᾶ καὶ, λαβόντα τοῦνομα τῶν περιβοήτων διὰ τὴν ἰσχὺν Ἀβάρων, προσήνεγκον τὴν συμμαχίαν αὐτῶν τῷ Αὐτοκράτορι τοῦ Βυζαντίου. Οἱ Ἕλληνες ἐθεώρουν τοὺς πρεσβευτὰς αὐτῶν μετὰ περιεργείας συνάμα καὶ φρίκης. Τὸ ἔνδυμα τῶν βαρβάρων τούτων ἀνεκάλει ἐν τῇ μνήμῃ αὐτῶν τοὺς τρομεροὺς Οὐννοὺς τοῦ Ἀπτίλα, ἐν ᾧ οἱ ψευδώνυμοι οὗτοι Ἀβαροὶ κατὰ τοῦτο μόνον διέφερον, ὅτι εἶχον «τὰς κόμας ὅπισθεν μακρὰς πάνυ δεδεμένους πρην-» δίοις, καὶ πεπλεγμένους» (α). ἄλλ' ὁ ἀρχηγὸς τῶν πρεσβευτῶν εἶπε τῷ Ἰουστινιανῷ, ὅτι οἱ ἀνδρεῖοι καὶ ἀήττητοι Ἀβαροὶ ἐπεθύμουν μὲν τῆς φιλίας τοῦ Αὐτοκράτορος, ἀπήτουν δὲ παρ' αὐτοῦ δῶρα, μισθοφορὰν καὶ πρόσφορον γῆν πρὸς ἀποίκησιν. Ὁ δ' Αὐτοκράτωρ οὐδὲν τούτων ἐτόλμησεν ἵν' ἀποποιηθῇ πρὸς λαόν, ὅστις φυγὰς τὸ πρῶτον ἐκ τῆς Ἀσίας, ἀνεῦρε τὴν ἰσχὺν καὶ γενναϊότητα αὐτοῦ εἰσβάλλων εἰς Εὐρώπην. Ἀλλὰ καὶ οἱ Οὐγροὶ καὶ Βούλγαροι ὑπετάχθησαν ὡσαύτως παρ' αὐτοῦ. Οἱ δ' Ἄνται μάτην ἐπειράθησαν ἵν' ἀντιστῶσι, διότι ὁ Χαγάνος τῶν Ἀβάρων, ὁ ὠμὸς Βαϊανὸς, κατέθραυσε τὸν στρατὸν αὐτῶν, ἐφόνευσε τὸν περιώνυμον πρεσβευτὴν αὐτῶν Μεζάμηρον (35), ἐλεηλάτησε τὴν χώραν αὐτῶν καὶ ὑπεδούλωσε τοὺς κατοίκους. Γενόμενος δὲ κύριος τῆς Μοραβίας καὶ Βοημίας, ὅπου κατῴκουν οἱ Τσέχοι καὶ ἄλλαι Σλαβικαὶ φυλαὶ, νικήσας δὲ καὶ τὸν Σιγίσμπερτον, βασιλέα τῶν Φράγκων, ἐπανῆλθεν εἰς Ἰστρον, ὅπου οἱ Λογγοβάρδοι εἶχον φονικώτατον πρὸς τοὺς Γήπαιδας πόλεμον. Τούτων δὲ γενομένων, ἐνωθεὶς μετὰ τῶν πρώτων, ἐμηδένισε τὴν τῶν Γη-

παίδων δύναμιν, υπέταξε πολλήν γῆν τῆς Δακίας, ὀλίγῳ δ' ὕστερον καὶ τὴν Παννονίαν, ἣ Οὐγγρίαν, ἣν παρεχώρησαν ἐκουσίως πρὸς αὐτόν οἱ Λογγοθάργοι, ὡς προτιμῶντες τὰς ἐν Ἰταλίᾳ κατακτήσεις. Οὕτω τὸ κράτος τῶν Ἀβάρων ἐξετείνεται κατὰ τὸ 568 ἀπὸ τοῦ Ῥᾶ μέχρι τοῦ Ἄλβιος· ἀρχομένου δὲ τοῦ ἐβδόμου αἰῶνος, ἐπέδραμον ἅπασαν τὴν Δαλματίαν ἐκτὸς τῶν παραλίων αὐτῆς πόλεων. Ἀλλὰ καὶ οἱ Τοῦρκοι, κύριοι τῶν περὶ τὸν Ἰρτιν (Ἰρτίσχ) καὶ Οὐράλην χωρῶν (36) κατεπτόησαν διὰ τῶν διηνεκῶν ἐπιδρομῶν τὴν Περσίαν καὶ Σινικὴν, κατὰ δὲ τὸ 580, ἐπελθόντες καὶ κατὰ τῆς Ταυρίδος παρὰ τὸν Βόσπορον, ἐπολιόρχησαν τὴν Χερσῶνα· μετὰ μικρὸν ὅμως ἠφανίσθησαν ἐκ τῆς Εὐρώπης, καταλιπόντες πᾶσαν τὴν παραλίαν τοῦ Εὐξείνου τῇ τῶν Ἀβάρων ἐξουσίᾳ.

Οἱ Ἄνται, οἱ Τσέχοι τῆς Βοημίας καὶ οἱ Μοραβοὶ ὑπήκουον ἤδη τῷ Χαγάνῳ· ἀλλ' οἱ περὶ τὸν Ἰστρον κυρίως λεγόμενοι Σλάβοι διέμενον ἀνεξάρτητοι, κατὰ δὲ τὸ 581 ὥρμησαν μάλιστα μετὰ πολυαρίθμου στρατοῦ πρὸς διαρπαγὴν τῆς Θράκης καὶ ἄλλων τῆς Αὐτοκρατορίας ἐπαρχιῶν μέχρι τῆς Ἑλλάδος (37). Ἐβασίλευε δὲ τότε ἐν Κωνσταντινουπόλει ὁ Τιβέριος, ὃς τις βεβαρημένος ὑπὸ πολλῶν φροντίδων τοῦ πρὸς τοὺς Πέρσας πολέμου, ἠδυνάτει ἵν' ἀποκρούσῃ τοὺς Σλάβους· διὰ τοῦτο ἔπεισε τὸν Χαγάνον, ἵνα εἰσβάλῃ εἰς τὴν χώραν αὐτῶν, ὥς ὁ Βαϊανός, προσαγορευόμενος μὲν φίλος τοῦ Τιβερίου, ἐπιθυμῶν δὲ ἵνα ἀναγορευθῇ Ῥωμανοσ Πατρικιος, παρεδέχθη τόσῳ προθυμότερον τοὺς σκοποὺς τοῦ Αὐτοκράτορος, ὅσῳ πρὸ πολλοῦ ἀπεστρέφετο τοὺς Σλάβους ἕνεκα τοῦ ἀγερῶχου αὐτῶν. Τὴν αἰτίαν δὲ τοῦ μίσους τούτου οἱ Βυζαντινοὶ διηγοῦνται ὡς

ἐφεξῆς. Ὁ Χαγάνος, ὑποτάξας τοὺς Ἄντας, ἀπήτει παρὰ τῶν Σλάβων τὴν αὐτὴν ὑποταγὴν· ἀλλ' ὁ Λαυρίτας καὶ οἱ σὺν αὐτῷ ἡγεμόνες « καὶ τίς ἄρα, ἔφασαν, οὗτος » πέφυκεν ἀνθρώπων καὶ ταῖς τοῦ ἡλίου θέρεται ἀκτῖ-
 » σιν, ὃς τὴν καθ' ἡμᾶς ὑπήκοον ποιήσεται δύναμιν ;
 » Κρατεῖν γὰρ ἡμεῖς τῆς ἀλλοτρίας εἰώθαμεν, καὶ οὐχ
 » ἕτεροι τῆς ἡμεδαπῆς, καὶ ταῦτα ἡμῖν ἐν βεβαίῳ, μέ-
 » χρι πόλεμοί τε ὧσι καὶ ξίφη » (α). Ὁ τοῦ Χαγάνου
 πρεσβευτῆς ἠρέθισεν αὐτοὺς τοσοῦτον διὰ τῶν ὑπερη-
 φάνων αὐτοῦ ὁμιλιῶν, ὥστε πρὸς τιμωρίαν τῆς ἀλα-
 ζονίας καὶ ἀφροσύνης αὐτοῦ ἀπετμήθη τὴν κεφαλὴν.
 Ἄλλ' ὁ Βαϊανός, ἐνθυμούμενος τῆς ὕβρεως ταύτης, ἀνε-
 φλέγετο εἰς ταχυτέραν ἐκδίκησιν, φρονῶν ἅμα ὅτι εὐ-
 ρήσει πλούσια λάφυρα παρὰ τοῖς Σλάβοις, οἵτινες πρὸ
 πεντήκοντα ἐτῶν ἐλεηλάτουν τὴν Ἑλλάδα, οὐδέποτε
 ἐπὶ τῆς ἰδίας αὐτῶν χώρας ἐνοχληθέντες. Διὸ εἰσβα-
 λὼν μεθ' ἐξήκοντα χιλιάδων ἐπιλέκτων ἱππέων, διήρ-
 πασε μὲν τὰς πόλεις καὶ κώμας, ἐπυρπόλησε δὲ τοὺς
 ἀγροὺς καὶ ἐξωλόθρευσεν τὸν λαόν, ὥστε οἱ περιλιπό-
 μενοι διεσώθησαν φεύγοντες εἰς συνηρεφῆ δάση. Ἐκ-
 τοτε δὲ ἡ τῶν Σλάβων ἰσχὺς ἐξησθένησε κατὰ πολὺ, εἰ
 καὶ ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐφοβοῦντο ἐπὶ μακρόν ἔτι
 χρόνον τὰς ἐπιδρομὰς αὐτῶν· ὁ δὲ Χαγάνος τῶν Ἀβάρων
 κατεξουσίασε μετὰ μικρὸν πάσης τῆς Δακίας. Ὁ-
 θεν ἠναγκάσθησαν, ἵνα συστρατεύσωσιν ἀποθνήσκοντες
 ὑπὲρ αὐτοῦ καὶ πρῶτοι φονευόμενοι ἐν ταῖς μάχαις. Ὁ-
 τε δὲ κατὰ τὸ 626 ὁ Χαγάνος, παραβιάσας τὴν μετὰ
 τῆς Ἑλλάδος εἰρήνην, ἐπολιόρκησε τὴν Κωνσταντι-
 νούπολιν, ἐλεεινῶς ἀπώλοντο πάντες οἱ Σλάβοι. Ἐχυρί-

(α) Ὁρ. Μενάν. ἐκλογὰς περὶ Πριεβ. Ῥωμαίων πρὸς ἔθνη κερ. 15.

ευον δ' ἴσως κατ' αὐτὴν τὴν ἐκστρατείαν τῆς πρωτευούσης τοῦ Βασιλείου, ἐὰν μὴ ἀνεκαλύπτετο διὰ προδοσίας παρὰ τῶν Ἑλλήνων ὁ ἀπόκρυφος αὐτῶν σκοπός, περικυκλωθέντες δὲ ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν, ἐπολέμησαν μανιωδῶς, ἀλλ' ἠττήθησαν· ὀλίγοι δέ τινες μόνον διαφυγόντες τὴν σφαγὴν, ἐφονεύθησαν διαταγῇ τοῦ Χαγάνου πρὸς ἀπόδειξιν εὐγνωμοσύνης! (38).

Ἄλλ' ἐκ τῶν Σλαβικῶν λαῶν διέμεινάν τινες ἔτι ἀνεξάρτητοι ἀπὸ τοῦ ἀρχηγοῦ τούτου τῶν Ἀβάρων· διότι οἱ κατοικοῦντες πέραν τοῦ Βιστούλα καὶ ἀρκτικώτερον διέφυγον τὴν δουλείαν. Οὕτω, λήγοντος τοῦ ἕκτου αἰῶνος, ὑπῆρχον ἐπὶ τῶν παραλίων τῆς Βαλτικῆς θαλάσσης εἰρηνικοὶ καὶ εὐδαίμονες Σλάβοι, οὓς μάττην ὁ Χαγάνος ἐξώρμα κατὰ τῆς Ἑλλάδος. Τὸ ἀκόλουθον γεγονός, περιγραφόμενον ὑπὸ τῶν Βυζαντινῶν ἱστορικῶν (39), ὑπάρχει ἄξιον περιεργείας καὶ προσοχῆς.

« Οἱ Ἕλληνες, λέγουσιν, ἠχμαλώτισαν τρεῖς ἐξ αὐ-
 » τῶν, οἵτινες ἀντὶ τῶν ὀπλῶν ἔφερον κιθάρας καὶ λύ-
 » ρας (α)· ὁ Αὐτοκράτωρ διερωτήσας αὐτούς, τίνες ἦσαν,
 » Σ λ ά β ο ι, ἀπεκρίθησαν οἱ ξένοι, καὶ κατοικοῦ-
 » μεν πρὸς τὸ τέρμα τοῦ δυτικοῦ Ὠκεανοῦ
 » (τῆς Βαλτικῆς θαλάσσης.) Ὁ Χαγάνος τῶν
 » Ἀβάρων ἔπεμψε δῶρα τοῖς πρεσβυτέροις
 » ἡμῶν, ἀπαιτῶν παρ' αὐτῶν στρατιὰν κατὰ
 » τῶν Ἑλλήνων· οἱ δὲ πρεσβύτεροι ἐδέχθη-
 » σαν μὲν τὰ δῶρα, ἀπέστειλαν δ' ἡμᾶς πρεσ-
 » βευτὰς πρὸς τὸν Χαγάνον, ὅπως αἰτήσω-
 » μεν παρ' αὐτοῦ συγγνώμην, διότι ἡ μεγάλη
 » ἀπόστασις καθίστα ἀδύνατον τὴν τοιαύτην

(α) Κατὰ τὸν Θεοφάνην, κατὰ δὲ τὸν Καραμζῖνον κινύρας καὶ χέλεις·

» ἐπικουρίαν. Πεντεκαίδεκα μῆνας ὥδοιπορή-
 » σαμεν. Ὁ δὲ Χαγάνος, ἐπιλαθόμενος τοῦ νό-
 » μου τῶν πρέσβειων, διέταξεν ἵνα κωλύσωσι
 » τὴν εἰς πατρίδα ἐπιστροφὴν ἡμῶν. Ἀλλ' ἡ-
 » μεῖς, μαθόντες τόν τε πλοῦτον καὶ τὴν φι-
 » λανθρωπίαν τῶν Ἑλλήνων, ἀνεχωρήσαμεν
 » εἰς Θράκην, εὐκαιρίας τυχούσης. ὄντες
 » δ' ἀνίκανοι πρὸς τὴν τῶν ὀπλῶν χρῆσιν,
 » κρούομεν τὴν λύραν. Ἀγνοοῦντες τὴν τοῦ πο-
 » λέμου τέχνην, ἀγαπῶμεν περιπαθῶς τὴν
 » μουσικὴν, διάγομεν δὲ βίον εἰρηναῖον καὶ
 » ἀστασίαστον. Ὁ Αὐτοκράτωρ θαυμάσας τὰ ἡμέρα
 » ἦθη τῶν ἀνθρώπων τούτων, τὸ μέγεθος τῶν σωμάτων
 » καὶ τὸ μεγαλοφυὲς τῶν μελῶν, ἠξίωσεν αὐτοὺς φιλοξε-
 » νίας καὶ ἐχορήγησε πάντα ἀναγκαῖα τῆς εἰς τὴν πατρί-
 » δα αὐτῶν ἐπανόδου. » Τὸ εἰρηνικὸν ἦθος τῶν Σλάβων τῆς
 Βαλτικῆς ἐν τῷ μέσῳ τῆς φρικώδους βαρβαρότητος ἐξει-
 κονίζει φανταστικὴν τινα εὐδαιμονίαν. Ἡ δὲ σύμφωνος
 κατὰ τοῦτο μαρτυρία τῶν Βυζαντινῶν ἱστορικῶν ἀπο-
 δεικνύει, νομίζομεν, ἀρχοῦντως τὸ ἀξιόπιστον τῆς τοι-
 αύτης ἀφηγήσεως, ἐπιβεβαιοῦσι δὲ καὶ αἱ περιστάσεις
 τῶν βορείων ἐκείνων τόπων, ὅπου οἱ Σλάβοι ἐδύναντο ἵνα
 ζῶσιν ἐντελῶς εὐτυχεῖς, καθ' ὅσον οἱ μὲν Γερμανοὶ ἀ-
 πῆλθον πρὸς τὴν μεσημβρίαν, τὸ δὲ τῶν Οὐννων κρά-
 τος ἐμῆδενίσθη.

Τελευταῖον οἱ Σλάβοι τῆς Βοημίας, παροξυνθέντες
 ὑπὸ τῆς ἀπελπισίας, ἀπετόλμησαν ἵνα δρᾷξωσι τῶν ὀπλῶν,
 κατεδάμασαν τὴν τῶν Ἀβάρων ἀλαζονίαν καὶ ἐπανε-
 λαβον τὴν ἀρχαίαν αὐτῶν ἀνεξαρτησίαν. Τὰ δὲ χρονικὰ
 τῆς ἐποχῆς λέγουσιν, ὅτι ἀνὴρ τις, ἐπιδέξιος καὶ γεν-
 ναῖος, Σάμος τοῦνομα, ἐγένετο ἀρχηγὸς αὐτῶν, καὶ

ὅτι οἱ δοῦλοι ἐλευθερωθέντες, εὐγνωμοσύνης ἕνεκα ἀνηγόρευσαν αὐτὸν βασιλέα (40). Οὗτος δὲ πολεμήσας πρὸς τὸν βασιλέα τῷ Φράγκων Δαγοβέρτην, κατέθραυσε τὸν πολυάριθμον αὐτοῦ στρατόν.

Οἱ Σλάβοι ἠϋξήσαν μετ' οὐ πολὺ τὸ κράτος αὐτῶν διὰ νέων κατακτήσεων, καὶ πιθινώτατον φαίνεται, ὅτι κατὰ τὸν ἕκτον αἰῶνα μέγας ἀριθμὸς αὐτῶν μετηνάστευσεν εἰς Οὐγγρίαν· ἄλλοι δὲ, ἀρχομένου τοῦ ἑβδόμου, συμμαχήσαντες μετὰ τῆς αὐτοκρατορίας, εἰσῆλθον εἰς Ἰλλυρίαν, ἐδίωξεν τοὺς Ἀβάρους καὶ κατέστησαν αὐτόθι νέα κράτη, τὴν Κροατίαν, Σλαβονίαν, Σερβίαν, Βοσνίαν καὶ Δαλματίαν (41). Οἱ Αὐτοκράτορες προθύμως ἐπέτρεπον τὴν ἐγκατάστασιν ταύτην ἐν ταῖς Ἑλληνικαῖς ἐπαρχίαις, θεωροῦντες τὴν γενικῶς ἀνεγνωρισμένην ἀνδρίαν αὐτῶν ὡς ἀκράδαντον προμαχῶνα κατὰ τῆς ἐφόδου ἄλλων βαρβάρων. Εὐρίσκομεν τῶνόντι κατὰ τὸν ἑβδόμον αἰῶνα τοὺς Σλάβους ἐπὶ τοῦ Στρουμῶνος ἐν Θράκῃ, περίξ τῆς Θεσσαλονίκης, καὶ ἐν τῇ Μοισίᾳ, ἣ νῦν Βουλγαρία· ἅπαντα ἡ Πελοπόννησος ὑπετάσσετο μάλιστα αὐτοῖς ἐπὶ τινα χρόνον· ὠφεληθέντες δὲ καὶ ἐκ τοῦ ἐρημοῦντος τὴν Ἑλλάδα λοιμοῦ, ἐκυρίευσαν τῆς ἀρχαίας πατρίδος τῶν ἐπιστημῶν καὶ τῆς δόξης. Τινὲς τέλος αὐτῶν ἐγκατεστάθησαν καὶ ἐν Βιθυνίᾳ, Φρυγίᾳ, Δαρδανίᾳ καὶ Συρίᾳ (42).

Ἐν ᾧ δ' οἱ Τσέχοι καὶ ἄλλοι Σλάβοι ὑπῆρχον ἤδη ἐντελῶς αὐτόνομοι ἐν τε ταῖς ἀρχαίαις καὶ ἐν ταῖς νέαις κατακτήσεσι, φαίνεται ὅτι οἱ κατὰ τὸν Ἰστρον ὑπετάσσοντο ἔτι τοῖς Ἀβάροις, καὶ τοι παρακμαζούσης κατὰ τὸν ἑβδόμον αἰῶνα τῆς ἰσχύος τούτου τοῦ περιωνύμου Ἀσιατικοῦ λαοῦ. Κουβράτης ὁ τῶν Βουλγάρων ἡγεμὼν, ὑποτελής τοῦ Χάνου, ἀπέσεισε τὸν ζυ-

γὼν ἐν ἔτει 635, οἱ δ' Ἄβαροι, διαιρέσαντες τὸν στρατὸν αὐτῶν εἰς ἐννέα ὀχυρὰ στρατόπεδα (43), διετηρήθησαν ἐπὶ πολὺν ἔτι χρόνον ἐν Δακίᾳ καὶ Παννονίᾳ, συγκροτήσαντες φονικούς πολέμους πρὸς τε τοὺς Βαβαροὺς καὶ Σλάβους ἐν τῇ Καρινθίᾳ καὶ Βοημίᾳ· ἀλλὰ τέλος τοῦ ὀνόματος αὐτῶν οὐδεμία μνεῖα γίνεται ἐν τοῖς χρονικοῖς. Ὁ Κουβράτης, τῶν Ῥωμαίων φίλος καὶ σύμμαχος, ἐβασίλευε τῶν περὶ τῆς Μαιώτιδος λίμνης. Τὰς δὲ τοῦ ἡγεμόνος τούτου κατακτήσεις διεμερίσθησαν πρὸς ἀλλήλους οἱ υἱοὶ αὐτοῦ, καὶ τοι οὗτος ἀποθνήσκων παρήγγειλεν αὐτοῖς, ἵνα μὴ διαμελίσωσι τὸ Βασίλειον. Καὶ ὁ μὲν πρεσβύτερος ἐξ αὐτῶν Βατθάιος ἔμεινε παρὰ τὸν Τάναϊν· ὁ δεύτερος, Κοτράγος, διέβη εἰς τὴν ἀπέναντι ὄχθην τοῦ ποταμοῦ τούτου· ὁ τέταρτος ἀπῆλθεν ἐγκατασταθσόμενος ἐν Παννονίᾳ, ἢ Οὐγγρίᾳ, πλησίον τῶν Ἀβάρων· ὁ πέμπτος εἰς Ἰταλίαν (44), καὶ ὁ τρίτος ὀνομαζόμενος Ἀσπάρουκος κατ' ἀρχὰς μὲν διέτριβε μετὰ Τύρα καὶ Ἰστρου, κύριος δὲ γενόμενος τῆς Μοισίας (κατὰ τὸ 679), ὅπου εὔρε πολλοὺς Σλάβους, ἀνήγειρε τὸ ἰσχυρὸν βασίλειον τῶν Βουλγάρων.

Βουλγαρία.

Ὁ ἀναγνώστης, βλέπων τοὺς Σλάβους διεσπαρμένους καθ' ὅλην τῆς γῆς τὴν ἐπιφάνειαν, ἀπὸ τῆς Βαλτικῆς μέχρι τῆς Ἀδριατικῆς θαλάσσης, καὶ ἀπὸ τοῦ Ἀλβίου μέχρι τῆς Πελοποννήσου καὶ Ἀσίας, ἐννοεῖ εὐκόλως, ὅτι ὄντες πολυάριθμοι καὶ ἀνδρεῖοι, ἐδύναντο συμμαχοῦντες ἵνα κατακτήσωσιν ἅπασαν τὴν Εὐρώπην· ἀλλ' ἐξασθενήσαντες ὑπὸ τῆς μεγίστης διασπορᾶς τῶν ἰδίων δυνάμεων καὶ τῶν διηνεκῶν διαφωνιῶν, σπῶλεσαν ἅπαντες σχεδὸν τὴν ἀνεξαρτησίαν αὐτῶν. Εἰς δ' ἐξ αὐτῶν μόνος, δοκιμασθεὶς διὰ πολλῶν περιπετειῶν, ἐκπλήττει

ἤδη τὰ ἔθνη διὰ τοῦ μεγέθους τῆς ἰσχύος (45). Πᾶσαι δὲ αἱ ἄλλαι φυλαί, αἱ τινες διέμειναν ἐν Γερμανίᾳ, ἐν τῇ ἀρχαίᾳ Ἰλλυρίᾳ καὶ ἐν τῇ Μοισίᾳ, ὑπόκεινται ξένοις δυνάσταις, καὶ τινες μάλιστα ἐπελάθοντο καὶ αὐτῆς τῆς πατρικῆς αὐτῶν γλώσσης.

Τοῦ λοιποῦ σκοποῦμεν ἵνα ἐνασχοληθῶμεν περὶ τὴν Ῥωσσικὴν ἱστορίαν, κατὰ τὰς παραδόσεις τοῦ ἀρχαίου ἡμῶν χρονογράφου.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΔΕΥΤΕΡΟΝ.

ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΣΛΑΒΩΝ ΚΑΙ ΛΛΩΝ ΛΑΩΝ ΕΞ ὧΝ ΣΥΝΕΚΡΟΤΗΘΗ
Ἡ ΡΩΣΣΙΚΗ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑ.

Καταγωγὴ τῶν Σλάβων τῆς Ῥωσσίας— Πολανοί— Ῥαδίμιτσοι καὶ Βιάτιτσοι— Δρεβλιανοί— Δουλέβοι καὶ Βουζιανοί— Λούτιτσοι καὶ Τιθέρτσοι— Κροβίτσι— Σεβεριανοί— Δρεγόβιτσοι— Κρίζετσοι— Πολοτσιανοί— Σλάβοι τοῦ Νοβογορόδου— Κίεβον— Ἰζβορσκον, Πόλοτσκον, Σμόλενσκον, Λούβετσον— Τσερνίγκον— Φίννοι ἢ Τσουδικαὶ λαοὶ ἐν Ῥωσίᾳ— Λιτσιοὶ— Διχόνιοι τῶν Σλάβων— Ῥῶσσοι— Ἰσχύς καὶ Πτώσις τῶν Ὀδρῶν— Βέραγγοι— Ῥωσσία.

Ἐξ ἀμνημονεύτων ἤδη χρόνων, κατὰ τὸν Νέστορα, οἱ Σλάβοι κατώκουν τὰς περὶ τὸν Ἰστρον χώρας, διωχθέντες δὲ ἐκ μὲν τῆς Μοισίας ὑπὸ τῶν Βουλγάρων, ἐκ δὲ τῆς Παννονίας ὑπὸ τῶν ἐν Οὐγγρίᾳ μέχρι τοῦδε διαμενόντων Βολόκων, μετηνάστευσαν εἰς Ῥωσσίαν, Πολωνίαν καὶ εἰς ἄλλους παρακειμένους τόπους. Ἡ δὲ λωσις αὕτη τῆς πρώτης τῶν προγόνων ἡμῶν διαμονῆς ἐλήφθη, ὡς φαίνεται, ἐκ τῶν Βυζαντινῶν χρονογράφων, οἱ τινες ἐν τῷ ἕκτῳ αἰῶνι εὗρον αὐτοὺς περὶ τὸν Ἰστρον. Ὁ Νέστωρ ὅμως λέγει ἀλλαχοῦ, ὅτι ὁ Ἀπόστολος Ἅγιος Ἀνδρέας, κηρύξας τὸ ὄνομα τοῦ Σωτῆρος

Καταγωγὴ τῶν
Σλάβων τῆς
Ῥωσσίας.

ἐν Σκυθία, ὑψώσας τὸν σταυρὸν ἐπὶ τῶν ὁρέων τοῦ τέως ἀοικήτου Κιέβου, καὶ ἀγγέλλων τὴν μέλλουσαν δόξαν τῆς ἀρχαίας ἡμῶν πρωτευούσης, εἰσεχώρησε μέχρι τῆς Ἰλμένης λίμνης, ἐπου εὔρε Σλάβους· οὕτω δὲ, κατὰ τὴν ἀφήγησιν αὐτοῦ τούτου τοῦ Νέστορος, οὗτοι κατῴκουν ἤδη ἐν Ῥωσσίᾳ κατὰ τὸν πρῶτον αἰῶνα καὶ πολὺ πρὸ τῆς ἐν Μοισίᾳ ἐγκαταστήσεως τῶν Βουλγάρων. Ὑπάρχει ὁμως πιθανόν, ὅτι οἱ Σλάβοι, καταπιεσθέντες μετέπειτα ὑπὸ τῶν τελευταίων τούτων, ἐγκατέλιπον τὴν Μοισίαν, ἵνα ἐνωθῶσι μετὰ τῶν ἀρκτῶν συμπατριωτῶν. Ἴσως δὲ καὶ οἱ Βολόκοι, ἀπόγονοι τῶν ἀρχαίων Γετῶν καὶ τῶν ἐν Δακίᾳ ἀποίκων Ῥωμαίων ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Τραϊανοῦ, παραχωρήσαντες τὰς χώρας ταύτας τοῖς Γότθοις, τοῖς Οὐννοις καὶ ἄλλοις λαοῖς, κατέφυγον εἰς τὰ ὄρη· ὠφελούμενοι δὲ ὑπὸ τῆς ἀδυναμίας τῶν Ἀβάρων, ἐκυρίευσαν τῆς Τρανσιλθανίας καὶ πολλῶν τόπων τῆς Οὐγγρίας, ὅπου οἱ Σλάβοι ἡναγκάσθησαν, ἵνα ὑποκύψωσιν αὐτοῖς.

Ἴσως προσέτι οἱ Σλάβοι, γνωστοὶ ἤδη ἀπὸ πολλῶν αἰώνων π. Χ. ἐπ' ὀνόματι τῶν Βενέδων, ὡς κάτοικοι τῶν ἀνατολικῶν τῆς Βαλτικῆς παραλίων, ἀπωκίσθησαν συγχρόνως εἰς τὰ ἐνδότερα τῆς Ῥωσσίας· ἴσως δὲ καὶ οἱ Ἀνδροφάγοι, Μελάγχλαινοι καὶ Νεῦροι τοῦ Ἡροδότου ἦσαν ἐκ τῶν πολυαρίθμων τούτων φυλῶν (46). Οἱ ἀρχαιότατοι τῆς Δακίας κάτοικοι, οἱ Γέται, ὑποταχθέντες ὑπὸ τοῦ Τραϊανοῦ, ἦσαν πιθανῶς καὶ αὐτοὶ ἡμέτεροι πρόγονοι. Ἡ δὲ γνώμη αὕτη ὑπάρχει τοσοῦτον εὐλογωτέρα, ὅσον ἐν τοῖς Ῥωσσικοῖς τοῦ δωδεκάτου αἰῶνος μύθοις γίνεται μνεία τῶν ἐν Δακίᾳ θριάμβων τοῦ Τραϊανοῦ, οἱ δὲ Σλάβοι τῆς Ῥωσσίας ἔλαβον κατὰ τὸ φαινόμενον ὡς ἀρχὴν τῆς ἐθνικῆς χρονολο-

γίαις αὐτῶν τὴν βασιλείαν τοῦ ἀνδρείου τούτου Αὐτοκράτορος. Παρατηρητέα ὡσαύτως ὡς πρὸς τοῦτο ἀρχαία τις τῶν Σλαδικῶν λαῶν παράδοσις, ἀναφέρουσα πολέμους γενομένους παρ' αὐτῶν πρὸς Ἀλέξανδρον τὸν Μέγαν, νικητὴν τῶν Γετῶν (47). Ἀλλ' ἐπειδὴ ὁ ἱστορικὸς ὀφείλει, ἵνα μὴ προσφέρῃ τὸ πιθανὸν ὡς ἀλήθειαν, αὕτη δ' ἔχει χρεῖαν εὐκρινοῦς καὶ ἀναμφιβόλου ἐπιβεβαιώσεως τῶν συγχρόνων, ἐπέχομεν τοῦ ἀκριβοῦς προσδιορισμοῦ τῆς κοιτίδος τῶν Σλάβων, ὡς καὶ τῆς ἐποχῆς τῆς ἐν Ῥωσσίᾳ ἐγκαταστάσεως αὐτῶν, περιοριζόμενοι ἐν τῇ διαγραφῇ τοῦ βίου καὶ τῆς διαίτης αὐτῶν ἐπὶ πολὺν χρόνον πρὸ τῆς συστάσεως τῆς Ῥωσσικῆς μοναρχίας.

Πολλοὶ τῶν Σλάβων, ἐχόντων τὴν αὐτὴν καταγωγὴν τῶν παρὰ τὸν Βιστούλαν Λέχων, μετόκησαν εἰς τὰς ὄχθας τοῦ Βορυσθένους κατὰ τὸν νομὸν τοῦ Κιέβου, κληθέντες Πολανοὶ ἕνεκεν τῆς ὠραιότητος τῶν ἀγρῶν. Τὸ ὄνομα τοῦτο ἐξέλιπεν ἐν τῇ ἀρχαίᾳ Ῥωσσίᾳ καὶ παρεδέχθη γενικῶς τὸ τῶν Λέχων, θεμελιωτῶν τοῦ βασιλείου τῆς Πολωνίας. Δύο δ' ἀδελφοὶ Ῥαδίμος καὶ Βιάτκος, καταγόμενοι ἐκ τοῦ αὐτοῦ κλάδου τῶν Σλάβων, ἐγένοντο ἀρχηγοὶ τῶν Ῥαδιμίτσων καὶ Βιατίτσων. Καὶ ὁ μὲν περιωρίσθη ἐν ταῖς ὄχθαις τοῦ ποταμοῦ Σόζια ἐν τῷ νόμῳ Μοϊλέβου, ὁ δὲ κατόκησε περὶ τὸν Ὀκκαν ποταμὸν ἐν τοῖς νομοῖς Καλούγας, Τούλας καὶ Ὀρέλου. Οἱ Δρεβλιανοί, οὕτω καλούμενοι ἕνεκα τῆς δασύδους αὐτῶν χώρας, ἔζων ἐν τῷ νόμῳ τῆς Βολυνίας· οἱ Δουλέβοι καὶ Βουζιανοὶ περὶ τὸν Ὑπανιν, τὸν ἐκβάλλοντα εἰς τὸν Βιστούλαν· οἱ Λούτιτσοι καὶ οἱ Τιβέρτσοι, κάτοχοι ἤδη πόλεων τινων παρὰ τὰς ὄχθας τοῦ Βορυσθένους μέχρι τῆς θαλάσσης καὶ τοῦ Ἰστρου.

Πολανοί.

Ῥαδιμίτσοι
καὶ Βιάτιτσοι

Δρεβλιανοί.

Δουλέβοι καὶ
Βουζιανοί.
Λούτιτσοι καὶ
Τιβέρτσοι.

Κροβάται.
Σεβεριανοί.

Δρεγόβιτσοι.

Κρίβιτσοι.

Πολοτσιανοί.

Σλάβοι τοῦ
Νοβογορόδου.

οἱ λευκοὶ Κροβάται περὶ τὰ Καρπάθια ὄρη· οἱ Σεβερια-
νοί, γείτονες τῶν Πολανῶν, ἐπὶ τῶν ὀχθῶν τῶν ποτα-
μῶν Δέσνα, Σέμα καὶ Σούλα ἐν τοῖς νομοῖς Τσερνιγό-
βου καὶ Πουλτάβας· οἱ Δρεγόβιτσοι ἐν τοῖς τοῦ Μίν-
σκου καὶ τοῦ Βιτέβσκου μεταξύ τοῦ Πριπέτα καὶ τοῦ
δυτικοῦ Δουίνα· οἱ Κρίβιτσοι ἐν τοῖς τοῦ Πσκόβου, Βι-
τέβσκου, Τβέρης καὶ τοῦ Σμολένσκου, κατὰ τὰς πη-
γὰς τοῦ Δουίνα, Βορυσθένους καὶ Ῥᾶ· οἱ Πολοτσια-
νοί, ὁμόφυλοι μετὰ τῶν τελευταίων τούτων, ἐπὶ τοῦ
Δουίνα κατὰ τὸ χωρίον, ὅπου ἐκβάλλει ὁ Πολότας· τέ-
λος δὲ ἐπὶ τῶν ὀχθῶν τῆς Ἰλμένης λίμνης οἱ κυρίως
λεγόμενοι Σλάβοι, οἵτινες μετὰ τὴν γέννησιν τοῦ Ἰη-
σοῦ Χριστοῦ ἱδρυσαν τὸ Νοβογορόδον.

Κατὰ τὸν αὐτὸν τοῦτον χρόνον ἀναφέρει ὁ Νέστωρ
τὴν κτίσιν τοῦ Κιέβου, διηγούμενος αὐτὴν ὡς ἐφεξῆς.
« Ὑπῆρχον μεταξύ τῶν Πολανῶν τρεῖς ἀδελφοί, Κίις,
Στσέκος καὶ Χόριθος σὺν τῇ ἀδελφῇ αὐτῶν Ληβεδιά.
» Οἱ τρεῖς οὗτοι ἀδελφοὶ κατῴκουν ἐπὶ τριῶν ὀρέων, ἐξ
» ὧν τὸ μὲν ἐκαλεῖτο Σχτεκοβίτζα, τὸ δὲ, Χωροβίτσα
» ἐκ τοῦ ὀνόματος τῶν νεωτέρων δύω ἀδελφῶν· ὁ δὲ
» πρωτότοκος κατῴκει ἐκεῖ, ὅπου ἦτο (ἐπὶ τοῦ Νέστορος)
» ἡ ἄνοδος τοῦ Ζβορίτση. Οὗτοι δὲ ἦσαν ἄνδρες πεπαι-
» δευμένοι καὶ φρόνιμοι, ἀσκούμενοι διὰ τῆς θήρας ἐντὸς
» τῶν δασῶν παρὰ τὰς ὀχθὰς τοῦ Βορυσθένους, ὅπου
» ἐθεμελίωσαν πόλιν, Κιέβον κληθεῖσαν, τουτέστι πό-
» λιν τοῦ Κίου. Πολλοὶ διατείνονται, ὅτι ὁ Κίις ἦτο
» πορθμεὺς, ὡς ὄντος ποτε κατ' αὐτὸν τὸν τόπον πορ-
» θμείου Κίεφ καλουμένου. Ἄλλοι ὅμως βεβαιοῦσιν,
» ὅτι ὁ Κίις, ἄρχων ἤδη τῆς φυλῆς αὐτοῦ, ἀπῆλθε μά-
» λιστα εἰς Κωνσταντινούπολιν, ὅπου ὑπεδέχθη αὐτὸν
» φιλοφρονέστατα ὁ Ἑλλήν Ἀυτοκράτωρ. Ἐπανερχόμε-

» νος δὲ κατεθέλχθη ἐκ τῆς θέας τῶν παραδουναβίων θέ-
 » σεων τοσοῦτον, ὥστε ἔκτισεν ἐκεῖ πόλιν, προθέμενος ἵνα
 » ἐγκατασταθῇ μετὰ τῆς οἰκογενείας αὐτοῦ· ἀλλὰ τῶν ἐγ-
 » χωρίων μὴ ἐπιτρεφάντων παντελῶς αὐτῷ τὴν διαμο-
 » νὴν ἐν τῷ τόπῳ ἐκείνῳ, ὅστις σφῶζει μέχρι τοῦ νῦν τοῦ-
 » νομα ἐρείπια τοῦ Κιέβετς, ἐπανέκαμψεν εἰς τὴν
 » πόλιν τοῦ Κιέβου παρὰ τὸν Βορυσθένη, ὅπου ἀπεβίω-
 » σεν, ὡς καὶ οἱ ἀδελφοὶ καὶ ἡ ἀδελφή».

Τὸ Νεστόρειον τοῦτο διήγημα ἔλαβεν ἀρχὴν ἐξ ἀ-
 πλῶν ἀκουσμάτων. Μεταγενέστερος ὢν ὁ χρονογρά-
 φος οὗτος κατὰ πολλοὺς αἰῶνας τῶν ἐξιστορουμέ-
 νων παρ' αὐτοῦ συμβάντων, πῶς δύναται ἵνα ἐπι-
 κυρώσῃ τὸ ἀξιόπιστον τοιοῦτου εἵδους ἀποδείξεων,
 σχεδὸν πάντοτε σφαλερῶν περὶ τὰ καθ' ἕκαστα; Ἰ-
 σως μάλιστα καὶ οὔτε ὑπῆρξάν ποτε ὁ Κίϊς καὶ οἱ
 ἀδελφοὶ αὐτοῦ· τὸ δὲ λεγόμενον ὑπάρχει ἐν τῶν
 δημῶδων ἐκείνων πλασμάτων, ἐξ ὧν παράγονται ὀνό-
 ματα ἀνθρώπων καὶ τόπων, ὧν ἡ ἐτυμολογία ἀποβαίνει
 δυστέκμαρτος. Τὰ ὀνόματα τοῦ Κιέβου, τοῦ ὄρους Σχτε-
 κοβίτσα, τοῦ νῦν Σκαβίτσα, τοῦ λοφίσκου Χωροβίτσα,
 ἀμνημονεύτου ἤδη, καὶ τοῦ ποταμίου Ληβεδίου, ἐκβάλ-
 λοντος εἰς τὸν Βορυσθένη μικρὸν ἀπωτέρω τῆς νέας
 ἀκροπόλεως τοῦ Κιέβου, ἐγέννησαν ἴσως τὸν μῦθον αὐ-
 τὸν τῶν τριῶν ἀδελφῶν καὶ τῆς ἀδελφῆς. Πολλὰ δὲ
 ἀνάλογα παραδείγματα αὐτοῦ περιέχουσιν οἱ Βυζαντινοὶ
 ἱστορικοί, ὡς καὶ οἱ τῆς ἄρκτου, οἵτινες, τρέφοντες τὴν
 περιέργειαν τοῦ λαοῦ κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους τῆς
 δεισιδαίμονος ἀμαθείας, ἐπὶ γεωγραφικῶν τινῶν ὀνο-
 μάτων ἔπλαττον βιογραφίας καὶ ἱστορίας ὀλοκλήρους.
 Ὑπάρχουσιν ὁμῶς δύο περιστάσεις ἐξαιρέτως λόγου ἄ-
 ξιαι κατ' αὐτὴν τὴν διήγησιν τοῦ Νέστορος· ἡ μὲν, ὅτι

οἱ Σλάβοι τοῦ Κιέβου ἐκοινώνουν μετὰ τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἡ δὲ, ὅτι ἔκτισαν πόλιν ἐπὶ τοῦ Ἰστρου πολὺ πρότερον τῆς τῶν Ῥώσων ἐκστρατείας κατὰ τῆς Ἑλλάδος. Οἱ Δουλέβοι, οἱ Πολανοὶ τοῦ Βορυσθένους, οἱ Λούτιτσοι καὶ οἱ Τιβέρτσοι μετέσχον ἴσως τῶν προειρημένων ἐπιδρομῶν τῶν Σλάβων τοῦ Ἰστρου, αἱ τινες ἀπέβησαν ὀλέθριαι τῇ Αὐτοκρατορίᾳ, ἔλαβον δ' ἐκ τῶν Ἑλληνικῶν ἐπαρχιῶν παντοίας ἐφευρέσεις προαγαγούσας ταχύτερον τὸν πολιτισμόν.

Ἰζβορσκον.
Πόλοτσκον.
Σμόλενσκον.
Λούβετσον.
Τσερνίγοβον.

Ὁ Νέστωρ παρατρέχει ὡσαύτως καὶ τὸν χρόνον τῆς κτίσεως ἄλλων Σλαβικῶν πόλεων τῆς Ῥωσσίας ἀρχαιοτάτων, ὅποιαι τὸ Ἰζβορσκον, Πόλοτσκον, Σμόλενσκον, Λούβετσον καὶ Τσερνίγοβον. Γινώσκομεν μόνον, ὅτι αἱ τρεῖς πρῶται ἀνεγερθεῖσαι ὑπὸ τῶν Κριβίτσων ὑπῆρχον ἤδη ἀπὸ τοῦ ἐννάτου αἰῶνος· αἱ δ' ἕτεραι δύο, ἀνήκουσαι τοῖς Σεβεριανοῖς, ἐγένοντο γνωσταὶ ἀρχομένου τοῦ δεκάτου, ἀλλ' ἦσαν ἴσως ὠκοδομημέναι καὶ πολὺ πρότερον. Ἐκτὸς δὲ τῶν Σλαβικῶν λαῶν, ἡ Ῥωσσία περιεῖχε πολλοὺς ἀλλοφύλους, ὡς τοὺς Μερρίους περὶ τὸ Ῥόστοβον καὶ περὶ τὴν λίμνην Κλεστσίην, ἡ Περεάσλαβον· τοὺς Μουρομίους περὶ τὸν Ὀκκαν κατὰ τὰς εἰς τὸν Ῥᾶ ἐκβολὰς αὐτοῦ· τοὺς Τσερεμίους, Μεστσέρους καὶ Μόρδβους κατὰ τὸ νοτιανατολικὸν τῶν Μερρίων· τοὺς Λιβίους ἐν Λιβονίᾳ· τοὺς Τσούδους ἐν Ἑστονίᾳ καὶ κατ' ἀνατολὰς πρὸς τὴν λίμνην Λαδόγαν· τοὺς Ναρόβους παρὰ τὸν Νάρβαν· τοὺς Ἰάμους, ἡ Ἐμούς ἐν Φινλανδίᾳ· τοὺς Βέσσους κατὰ τὴν Λευκὴν Λίμνην· τοὺς Περμίους ἐν τῷ φερωνύμῳ νομῷ· τοὺς Ἰούγρους, ἡ τοὺς νῦν Ὀστιάκους τοῦ Βερεζόδου, ἐπὶ τοῦ Ὀθίου καὶ Σόζβα, καὶ τοὺς Πετσόρους ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Πετζόρα. Τινὰ τῶν γενῶν τούτων κατὰ τοὺς

Φίννοι, ἢ Τσου-
δικοὶ λαοὶ ἐν
Ῥωσίᾳ.

νεωτέρους χρόνους ἠφανίσθησαν, ἢ συνεχωνεύθησαν με-
τὰ τῶν Ῥώσων· ἄλλα δὲ, μέχρι τοῦδε σωζόμενα, ὁ-
μιλοῦσι γλώσσας συγγενεῖς· οἷον, οἱ Λάπωνες, Ζιρα-
νοὶ, Ὅστιάκοι τοῦ Ὀβίου, Τσουβάσοι καὶ Βοτιάκοι, ὥς τε
ἀδιστάκτως θεωροῦμεν αὐτοὺς ὡς ἔχοντας τὴν αὐτὴν κα-
ταγωγὴν, ἐπικαλοῦντες αὐτοὺς διὰ γενικοῦ ὀνόματος Φίν-
νους (48). Περὶ τούτων ἀναφέρει ἤδη ὁ Τάκιτος, ἀκ-
μάσας κατὰ τὸν πρῶτον αἰῶνα, ὡς περὶ λαοῦ ὁμόρου
μὲν τῶν Βενέδων, κατοικοῦντος δὲ πρότερον τὰς ἀρ-
κτικὰς τῆς Εὐρώπης χώρας. Ἀλλὰ καὶ ὁ Λεϊβνίτιος καὶ
ἄλλοι ἱστορικοὶ Σουηδοὶ γνωματεύουσι πάντες, ὅτι κα-
τῶκησαν πάλαι ποτε τὴν Νορβηγίαν καὶ Σουηδίαν καὶ
αὐτὴν τὴν Δανίαν, κατὰ τὴν γνώμην τοῦ Γροτίου. Τὰ
πολυάριθμα αὐτῶν πλήθη διεσπάρησαν ἀπὸ τῆς Βαλ-
τικῆς μέχρι τῆς κατεφυγμένης θαλάσσης, καὶ ἀπὸ τῆς
βορειοδυτικῆς Εὐρώπης μέχρι τῆς Σιβηρίας, τοῦ Οὐ-
ράλου καὶ τοῦ Ῥᾶ. Ἄν καὶ ἀγνοῇται, πότε ἐγκατεστά-
θησαν ἐν Ῥωσίᾳ, οὐδὲν ὁμῶς ἄλλο ἔθνος ὑπάρχει ὁ-
μολογουμένως ἀρχαιότερον κατὰ τὰς ἀρκτικὰς καὶ ἀ-
νατολικὰς τῆς Αὐτοκρατορίας ταύτης χώρας. Τὸ γένος
αὐτὸ, τὸ περιλαβὸν καὶ περιλαμβάνον ἔτι ἐπὶ τῶν ἡ-
μερῶν ἡμῶν μέγιστον μέρος τῆς Εὐρώπης καὶ Ἀσίας,
ἐστερεῖτο ἱστορικοῦ ἰδίου, διότι οὐδέποτε διεθρύλλησε
τὰς νίκας αὐτοῦ· πάντοτε δὲ σχεδὸν εὐρίσκεται πα-
ραχωροῦν ἄλλοις τὴν ἰδίαν αὐτοῦ γῆν, ἀντὶ τοῦ
φροντίζειν περὶ κατακτήσεως ἀλλοτρίων τόπων. Οὐ-
τως ἐν μὲν τῇ Σουηδίᾳ καὶ Νορβηγίᾳ παρεχώρει τοῖς
Γότθοις, ἐν δὲ τῇ Ῥωσίᾳ ἴσως τοῖς Σλάβοις.
« Θεωροῦντες ὡς ἐντελῇ ἀσφάλειαν τὴν ἐνδειαν, ἐ-
» στεροῦντο, λέγει ὁ Τάκιτος, οἰκιῶν, ἵππων καὶ ὀπλων·
» καὶ ἔτρωγον μὲν χόρτα, ἐνεδύοντο δὲ δέρματα ζώων

» ων καὶ ἐτίθεντο ὑπὸ κλάδους δένδρων συμπεπλεγμέ-
 » νων, προφυλαττόμενοι ἐκ τῶν ἀλληλοδιαδόχων ἐπη-
 » ρειῶν τοῦ περιέχοντος (49) ». Ἡ ὑπὸ τοῦ Τακίτου
 εἰκονογραφία αὕτη περὶ τῶν ἀρχαίων Φίννων παριστᾷ
 τὴν ὑπάρχουσαν καὶ σήμερον κατάστασιν, μάλιστα
 δὲ ὡς πρὸς τοὺς Λάπωνας, διατηρήσαντας τὰ ἀπειρό-
 καλα ἦθη τῶν προγόνων αὐτῶν, τὴν πτωχείαν καὶ εἰ-
 ρηνικὴν ἀπραγμοσύνην τῆς ἀμαθείας. « Μὴ φοβούμενοι
 » μηδὲ τὸ φιλάρπαγον τῶν ἀνθρώπων, μηδὲ τὴν θεο-
 » μηνίαν, προστίθῃσιν ὁ εὐγλωττος ἱστορικός, ἀπέκτη-
 » σαν τὸ πολυτιμότεον τῶν ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ ἀγα-
 » θῶν, τὴν εὐδαίμονα ἐκ τῆς τύχης ἀνεξαρτησίαν ».

Ἄλλα, κατὰ τὸν Νέστορα, οἱ Φίννοι τῆς Ῥωσσίας οὔτε
 τοσοῦτον βράναυσοι, οὔτε τοσοῦτον ἄγριοι ἦσαν, ὅσον οἱ περὶ
 ὧν λόγον ποιεῖται ὁ Τάκιτος· ἐπειδὴ οὐ μόνον οἰκίας μονί-
 μους εἶχον, ἀλλὰ καὶ πόλεις. Οἱ Βέσσοι κατῴκουν τὸ Βιέ-
 λο-Ὁζερρον, οἱ Μέριοι, τὸ Ῥόστοβον· οἱ Μουρόμοιοι,
 τὸ Μούρομον. Καὶ ὅμως ὁ χρονογράφος, μνημονεύων
 τῶν πόλεων τούτων ἐν τοῖς περὶ τοῦ ἐννάτου αἰῶνος,
 ἀποσιωπᾷ τὸν χρόνον τῆς κτίσεως αὐτῶν. Ἡ ἀρχαία
 ἱστορία τῶν Σκανδιναβῶν (Δανῶν, Νορβηγῶν καὶ Σου-
 ηδῶν) συχνάκις ἀναφέρει δύο αὐτονόμους ἐκ τῶν πρω-
 τίστων Φιννικῶν χωρῶν, τὴν Κιριαλανδίαν καὶ τὴν Βι-
 αρμίαν, ἐξ ὧν ἡ μὲν ἐξετείνετο ἀπὸ τοῦ Φινλανδικοῦ
 κόλπου μέχρι τῆς Λευκῆς θαλάσσης, περιλαμβάνουσα
 τὴν νῦν Φινλανδίαν, τὸν νομὸν Ὀλονέτσου μετὰ μέρους
 τινος τοῦ νομοῦ Ἀρχαγγέλου, καὶ ἔχουσα ὅρια πρὸς
 ἀνατολὰς μὲν τὴν Βιαρμίαν, πρὸς ἄρκτον δὲ καὶ
 δυσμὰς τὴν Κοελανδίαν, ἡ Καϊανίαν (51)· οἱ κάτοικοι δ'
 αὐτῆς ἐτάραττον τὰς ὁμόρους χώρας δι' ἐπιδρομῶν ἐν
 γένει ὅμως ἦσαν μᾶλλον περιώνυμοι διὰ τὴν πρὸς τὴν

μαγείαν ἐπιδεξιότητα, ἢ διὰ τὴν ἀνδρίαν. Ἡ δὲ Βιαρμμία, κατὰ τοὺς Σκανδιναβοὺς, περιελάμβανε τὰς εὐρείας χώρας τὰς ἀπὸ τοῦ ἀρκτικοῦ Δουίνα καὶ τῆς Λευκῆς θαλάσσης διηκούσας μέχρι τοῦ ποταμοῦ Πετσόρα, πέραν δὲ τούτου ἐφαντάζοντο τὴν χώραν τοῦ Ἰοτουγτ χάιμ, τόπον τρομερῶν φαινομένων τῆς φύσεως καὶ ἀποτροπαίου μαγείας. Ἡ καὶ ἡμᾶς Περμία οὐδόλως διαφέρει τῆς παλαιᾶς Βιαρμμίας· περιελάμβανε δὲ τοὺς νομοὺς Ἀρχαγγέλου, Βολόγδα, Βιάτκας καὶ Πέρμης. Τὰ Ἰσλανδικὰ διηγήματα ἀναφέρουσι συχνάκις τὴν μεγάλην ταύτην Φιννικὴν ἐπαρχίαν (52)· ἀλλ' οἱ μῦθοι ἀρμόζουσι μόνον τοῖς δεισιδαίμοσιν. Ἱστορικὴν δ' ἀπόδειξιν κυρίως περὶ Βιαρμμίας ἔχομεν τὴν ἐν τῇ περιηγήσει τοῦ Ὀτέρου, θαλασσοπόρου Νορθηγοῦ, ὅς τις κατὰ τὸν ἔννατον αἰῶνα κάμψας τὸ Βόρειον ἀκρωτήριον, προσωρμίσθη πρὸς αὐτὰς τὰς ἐκβολὰς τοῦ ἀρκτικοῦ Δουίνα· ἤκουσε δὲ παρὰ τῶν κατοίκων πολλὰ θαύματα περὶ τῆς χώρας αὐτῶν καὶ τῶν ὁμόρων· λέγει δὲ μόνον, ὅτι οἱ Βιαρμοὶ ἦσαν πολυάριθμοι, λαλοῦντες τὴν αὐτὴν, ὡς καὶ οἱ Φῖννοι, γλῶσσαν (53).

Ἐκ τῶν ξένων λαῶν, κατοίκων, ἢ ὁμόρων τῆς ἀρχαίας Ῥωσσίας, ὁ Νέστωρ ἀναφέρει ἔτι τοὺς Λειγόλους, ἢ Λατισοὺς τῆς Λιβονίας, τοὺς Ζιμγόλους ἐν τῇ Σεμιγαλίᾳ, τοὺς Κορσίους ἐν τῇ Κουρλανδίᾳ, καὶ τοὺς Λιθουανοὺς, οἵτινες μετὰ τῶν ἀρχαίων Πρώσων ἦσαν αὐτοὶ οἱ Λατισοί, πάντα διάφοροι τῶν Φίννων (54). Ἐπειδὴ δὲ ἐν τῇ γλώσσῃ αὐτῶν εὐρίσκονταί πολλαὶ Σλαβικαί, Γοθικαὶ καὶ Φιννικαὶ λέξεις, οἱ ἱστορικοὶ δικαίως συμπεραίνουσιν, ὅτι οἱ Λατισοὶ κατὰγονται ἐκ τῶν λαῶν τούτων. Προσδιορίζεται μάλιστα πιθανῶς καὶ ἡ ἐποχὴ τῆς υπάρξεως αὐτῶν ὡς ἔθνους.

Μαγία

Λατισοί.

Ὅτε οἱ Γότθοι ἐπλησίασαν τῶν μεθορίων τῆς Αὐτοκρατορίας, οἱ Βένεδοι καὶ οἱ Φῖννοι, γενόμενοι κύριοι τῶν νοτιανατολικῶν παραλίων τῆς Βαλτικῆς θαλάσσης, συνεμίγησαν μετὰ τῶν ὑπολιπομένων ἰθαγενῶν, τουτέστι τῶν Γότθων, καὶ ἤρξαντο δενδροτομοῦντες τὰ δάση, ἵνα καταστήσωσι καλλιεργήσιμον τὴν γῆν· ἐκ τούτου δὲ Λατισοὶ παρωνομάσθησαν, εἴτε κάτοικοι ἀροσίμων γαιῶν· διότι λάτα λιθουανιστὶ δηλοῖ τὴν καλλιέργειαν χέρσου γῆς. Τούτους δὲ κατὰ τὸ φαινόμενον ὁ Ἰορνάνδης καλεῖ Βιδιβαρίους, ἔθνος μικτὸν κατοικοῦν περὶ τὰ μέσα τοῦ ἔκτου αἰῶνος τὰ περίχωρα τοῦ Δαντίσκου· συνάδει δ' ἐντελῶς κατὰ τοῦτο ἀρχαία τις παράδοσις τῶν Λατισῶν, βεβαιούντων, ὅτι ὁ πρῶτος αὐτῶν βασιλεὺς, Βιδβούττος καλούμενος, βασιλεύσας ἐπὶ τῶν ὀχθῶν τοῦ Βιστούλα, διωργάνωσε τὸ ἔθνος αὐτοῦ, κατοικοῦν ἔκτοτε, ὡς καὶ σήμερον, τὴν Πρωσσίαν, Κουρλανδίαν καὶ Λετλανδίαν, ὅπου μέχρι τῆς τοῦ χριστιανισμοῦ εἰσαγωγῆς διωκθήτη ὑπὸ Δαλαῖ-Λάμα τῆς ἄρκτου, ἀρχιδικαστοῦ, καὶ μεγάλου ἱερέως Κριβέ, ἐδρεύοντος ἐν Ῥομέβη, Πρωσσικῶ πολιχνίῳ.

Πολλὰ τῶν γενῶν τούτων Φῖννοι, ἢ Λατισοὶ ἦσαν, κατὰ τὸν Νέστορα, ὑποτελῆ τοῖς Ῥώσσοις. Ἀλλ' ὁ χρονογράφος διηγεῖται ἤδη περὶ τοῦ κατ' αὐτὸν, τουτέστι τοῦ ἐνδεκάτου, αἰῶνος, ὅτε οἱ πρόγονοι ἡμῶν ἐκυρίευσαν σχεδὸν ἀπάσης τῆς νῦν Εὐρωπαϊκῆς Ῥωσσίας· ἐπειδὴ μέχρι τοῦ Ῥουρίκου καὶ Ὀλέγου ἐξ ἀνάγκης ἦσαν περριωρισμένοι, ὡς ζῶντες μὲν διακριδὸν καὶ κατὰ φυλὰς, κατασπαρattόμενοι δὲ ὑπ' ἐμφυλίων πολέμων, ὅτε ἡ ὁμοφροσύνη τοῦναντίον ἦτο κοινῇ συμφέρουσα. Οὕτως ὁ Νέστωρ λέγει, ὅτι οἱ φιλήσυχοι τοῦ Κιέβου Πολλανοὶ προσεβλήθησαν ὑπὸ τῶν Δρεβλιανῶν καὶ ἄλλων

γειννιζόντων Σλάβων, ὡς μᾶλλον ἐκ τῶν ἀγαθῶν τοῦ πολιτισμοῦ ὠφελοῦμενοι καὶ διὰ τοῦτο κινοῦντες τῶν περιόικων τὸν φόβον· διότι οἱ ἄγριοι, μὴ ὀδηγούμενοι, ὑπὸ πνεύματος ἐθνικοῦ, προτιμῶσι μᾶλλον τὰς ἀρπαγὰς, ἢ τὰ ἐκ τῆς εἰρηνικῆς φιλοπονίας καὶ τοῦ χρόνου προσ- γινόμενα ὠφελήματα. Οὕτω διχονοοῦντες καὶ στασιάζοντες ἀνείχοντο ἀδιαλείπτως οἱ Σλάβοι τῆς Ῥωσσίας τὰς ἐξωτερικὰς ἐφόδους. Οἱ Ὅθροι, εἴτε Ἀθαροὶ, κύριοι τῆς Δακίας κατὰ τὸν ἕκτον καὶ ἑβδομον αἰῶνα, ὑπέταξαν ὡσαύτως τοὺς περὶ τὸν Ὑπανιν κατοικοῦντας Δουλέ- βους, ἐκτελέσαντες μυρίας καὶ ὠμὰς κακουργίας μέχρι καὶ τῆς ἀτιμώσεως αὐτῆς τῶν γυναικῶν, ἃς μετεχειρίζοντο καὶ ὡς ὑποζύγια τῶν ἀμαξῶν· ὁ λοιμὸς ὁμῶς ἐκαθάρισε τὴν χώραν ἡμῶν ἐκ τῶν βαρβάρων τούτων, οὓς ὁ Νέστωρ καλεῖ πελωρίους καὶ γαύρους· ὅθεν καὶ ἡ καταστροφή αὐτῶν ἐγέννησε παροιμίαν τινα ἐπὶ πολὺν χρόνον ἐπικρατήσασαν μεταξὺ τῶν Ῥώσσω. Ὁ- λίγῳ δ' ὕστερον ἀνεφάνησαν ἄλλοι δορυκτῆτορες, ἐκ μὲν μεσημβρίας οἱ Χοζάροι, ἐκ δὲ τῆς ἄρκτου οἱ Βάραγγοι. (α).

Ὅθροι ἢ
Ἀθαροὶ.

Οἱ Χοζάροι, ἢ Χαζάροι, ὁμόφυλοι τῶν Γούρκων, κατῴ- κουν ἐκ πολλοῦ τὰ δυτικὰ παράλια τῆς Κασπίας θαλάσσης, καλουμένης Χοζαρικῆς ὑπὸ τῶν Ἀνατολικῶν γεωγράφων. Τὰ Ἀρμενικὰ χρονικὰ μνημονεύουσι τούτων ἀπὸ τοῦ τρί- του ἡδὴ αἰῶνος, ἡ δὲ Εὐρώπη ἐγνώρισεν αὐτοὺς κατὰ τὸ τέ- τартον ἀναμίκτους μετὰ τῶν Οὐννων κατὰ τὰς ἐρήμους τοῦ Ἀστραχανίου μεταξὺ Εὐξείνου καὶ Κασπίας θαλάσσης. Εἰ καὶ ὑπεδουλώθησαν οἱ Χοζάροι πρῶτον μὲν ὑπὸ τοῦ Ἀτιίλα, ἔπειτα δὲ ὑπὸ τῶν Βουλγάρων, λήγοντος τοῦ πέμπτου αἰῶ- νος, ἦσαν ὁμῶς ἀρκοῦντως ἰσχυροὶ πρὸς λεηλάτησιν τῆς

Χοζήροι.

(α) Οὗτοι Ῥώσσις καλοῦνται Βαριίγοι.

μεσημβρινῆς Ἀσίας, ὥστε Χοσρόης, ὁ τῶν Περσῶν βασιλεὺς, πρὸς ἐξασφάλισιν τῶν ἐπαρχιῶν περιέβαλε τὸ βασίλειον αὐτοῦ διὰ μακροῦ τείχους, ἐπικληθέντος παρὰ τῆς ἰστορίας **Καυκασίου**, θαυμαζομένου δὲ μέχρι τοῦδε ὑπὸ τῶν περιηγητῶν, ἃν καὶ ψιλὰ μόνον αὐτοῦ ἐρείπια εὐρίσκωνται (56). Κατὰ τὸν ἑβδομον αἰῶνα ἀναφαίνονται ἰσχυροὶ ἐν τῇ Βυζαντικῇ ἱστορίᾳ, χορηγοῦντες πολυάριθμον στρατὸν πρὸς βοήθειαν τοῦ Αὐτοκράτορος· οὗτος δ' εὐγνώμων ἔσπεψε δι' αὐτοκρατορικοῦ διαδήματος τὸν **Χαγάνον**, ἢ **Χακάνον**, ἐπικαλῶν αὐτὸν καὶ υἱόν (57). Δις εἰσβάλλουσι μετὰ τοῦ Αὐτοκράτορος εἰς Περσίαν, ἐπιπίπτουσι κατὰ τῶν Οὐγρῶν καὶ Βουλγάρων, ἐξησθενημένων ἐκ τῆς διαιρέσεως τῶν υἱῶν τοῦ Κούβράτου, καὶ ὑποτάσσουσι διὰ τῶν ὀπλων πάσας τὰς χώρας ἀπὸ τῶν ἐκβολῶν τοῦ Ῥᾶ μέχρι τοῦ Εὐξείνου καὶ τῆς Μαιώτιδος, τῆς Φαναγορίας, τοῦ Βοσπόρου καὶ τῶν πλείστων τόπων τῆς Ταυρίδος· διὸ ἐκαλεῖτο ἕκτοτε τὸ κράτος τοῦτο ἐπὶ πολλοὺς αἰῶνας **Χοζαρία** (58). Οἱ Ἕλληνες Αὐτοκράτορες, λίαν ἀσθενεῖς πρὸς ἀποδίωξιν τῶν νέων τούτων κατακτητῶν, κατέφυγον εἰς τὰ στρατόπεδα αὐτῶν· πρὸς ἔνδειξιν δὲ τῆς πρὸς αὐτοὺς ἀφοσιώσεως καὶ ἀγάπης περιεβάλλοντο κατὰ τὰς ἐπισήμους ἡμέρας τὴν στολὴν τῶν Χοζάρων· καὶ ἡ φρουρὰ δὲ αὐτῶν συνέκειτο ἐκ τῶν ἀνδρείων τούτων Ἀσιανῶν. Ἡ Αὐτοκρατορία ἐδύνατο τωόντι ἵνα καυχῇθῃ, ὅτι ἀπέκτησε τὴν φιλίαν αὐτῶν, διότι μὴ θέλοντες ἵνα διαταράξωσι τὴν ἡσυχίαν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἀπῆλθον πρὸς λεηλασίαν τῆς Ἀρμενίας, Ἰβηρίας καὶ Μηδίας, συνάψαντες αἱματηρὰς μάχας μετὰ τῶν Ἀράβων, καταπληττόντων τότε πάντας διὰ τῆς κρατερᾶς αὐτῶν δυνάμεως, ὥστε ἐθριάμβευσαν πολλάκις κατὰ τῶν ἐνδοξοτάτων Καλιφῶν.

Ἡ ἐπικρατοῦσα τῶν Σλαβικῶν γενῶν διχόνοια, καθίστα αὐτοὺς ἀνικάνους πρὸς ἄμυναν τοιοῦτων πολεμίων, ὅτε, λήγοντος τοῦ ἐβδόμου αἰῶνος καὶ ἀρχομένου τοῦ ὀγδόου, ἐξεστράτευσαν κατ' αὐτῶν παρὰ τὸν Βορυσθένη καὶ τὸν Ὅκκαν· διὰ τοῦτο οἱ Κιεβίται, οἱ Σεβεριανοί, οἱ Ῥαδίμιτσοι καὶ οἱ Βιάτιτσοι ὑπετάγησαν ὑπὸ τὸ κράτος τοῦ Χαγάνου. « Οἱ Κιεβίται, λέγει ὁ Νέστωρ, ἔδωκαν τοῖς κα-
 » τακτηταῖς αὐτῶν καθ' ἐκάστην οἰκίαν ἀνὰ ἓν ξίφος· ἀλλ'
 » οἱ μᾶλλον προβεβηκότες τῇ ἡλικίᾳ καὶ συνετώτατοι
 » τῶν Χοζάρων ἔλεγον μετ' ἀλγεινοῦ προαισθήματος·
 » ἐσόμεθ' ἂν ποτε ὑποτελεῖς τῶν ἀνθρώπων τούτων, ἐ-
 » πειδὴ τὰ ξίφη αὐτῶν εἰσὶ δίστομα, ἐν ᾧ ἡμεῖς ἔχο-
 » μεν αὐτὰ μονόστομα. » Ὁ μῦθος οὗτος ἐπενοήθη ἴσως κατὰ τὸν δέκατον, ἢ ἐνδέκατον αἰῶνα, ὅτε ἐθριάμβευσαν τὰ Ῥωσσικὰ ὅπλα. Τοῦλάχιστον ὑπάρχει βέβαιον, ὅτι οἱ νικηταί, μὴ ἀρκούμενοι τοῖς ξίφεσιν, ἐζήτουν παρ' ἐκάστης οἰκογενείας, ὡς λέγει ὁ ἱστορικὸς, ἀνὰ ἓνα σκίουρον, φόρον φυσικώτατον κατὰ τὰ ψυχρὰ κλίματα, ὅπου ἡ θερμότης τῶν ἐνδυμάτων ἀποβαίνει ἀνάγκη κατεπεύγουσα, ἢ δὲ βιομηχανία τῶν ἀνθρώπων περὶωρίζετο τότε ἐξαιρέτως τοῖς ἀπολύτως πρὸς συντήρησιν ἀρμοδίοις καὶ ἀναγκαίοις. Οἱ Σλάβοι, ἔχοντες ἤδη τὴν ἕξιν τοῦ διαρπάζειν τὰς πέραν τοῦ Ἰστροῦ Ἑλληνικὰς ἐπαρχίας, ἐγίνωσκον τὴν ἀξίαν τοῦ χρυσοῦ καὶ ἀργύρου· ἀλλὰ τὰ μέταλλα ταῦτα ἐφαίνοντο σπάνια μεταξὺ τοῦ λαοῦ, οἱ δὲ Χοζάροι, εὐρίσκοντες μὲν ἐν Ἀσίᾳ, λαμβάνοντες δὲ παρὰ τῶν Αὐτοκρατόρων τοιαῦτα τιμαλφῇ λάφυρα, οὐδόλως ἀπήτουν ταῦτα παρὰ τῆς Ῥωσσίας, ὡς πλουτούσης μόνον κατὰ τὰ ἐγγεῖα προϊόντα. Ἡρκοῦντο ἄρα ὑποδουλοῦντες τοὺς κατοίκους καὶ ἀφαιροῦντες τὴν θήραν αὐτῶν. Φαίνεται ὅμως ὅτι οἱ Σλάβοι

βοι ὑπέφερον τὸν ζυγὸν τῶν Χοζάρων· τοῦλάχιστον ὁ
 χρονογράφος, ἐξιστορῶν ὅσα ὑπέφερεν ἐκ τῆς τῶν Ὀ-
 θρων ὠμότητος τὸ ἔθνος αὐτοῦ, οὐδέν τι τοιοῦτο ἀναφέρει
 περὶ τῶν Χοζάρων· τὰ πάντα δὲ ἀποδεικνύουσιν, ὅτι
 εἶχον πεπολιτισμένα ἤθη. Οἱ Χάναι αὐτῶν πρὸ πολ-
 λοῦ ἐξέλεξαν ὥς μόνιμον κατοικίαν τὸ Βαλαγγιάρ, ἡ
 Ἄτελ, εὐδαίμονα καὶ πολυάνθρωπον πόλιν, κτισθεῖσαν
 ὑπὸ τοῦ βασιλέως τῶν Περσῶν Χοσρόη παρὰ τὰς ἐκβο-
 λὰς τοῦ Ῥᾶ, εἴτα δὲ τὴν Ταυρίδα, περιώνυμον διὰ τὴν
 ἐμπορίαν αὐτῆς. Οἱ Οὐννοι καὶ οἱ ἄλλοι τῆς Ἀσίας
 βάρβαροι ἐνησμενίζοντο καταστρέφοντες τὰς πόλεις, οἱ
 δὲ Χοζάροι τοῦναντίον, ζητοῦντες ἐπιδεξίους ἀρχιτέ-
 κτονας παρὰ τοῦ Αὐτοκράτορος Θεοφίλου, ἔκτισαν
 παρὰ τὸν Τάναϊν, ὅπου νῦν διατρίβουσιν οἱ Κοζάκοι,
 τὸ φρούριον Σάρκελ πρὸς ὑπεράσπισιν τῶν κτήσεων αὐ-
 τῶν ἀπὸ τῆς ἐπιδρομῆς τῶν νομαδικῶν λαῶν. Πιθα-
 νώτατον ὅτι τὰ Καχανικὰ ἐρείπια παρὰ τὸ Χάλκοβον
 καὶ ἄλλα τοιαῦτα Χοζαρικὰ καλούμενα παρὰ τῷ Βορο-
 νέζῳ εἰσὶ λείψανα ἀρχαίων πόλεων παρ' ἡμῶν ἀγνώ-
 στων. Οἱ Χοζάροι, ὄντες κατ' ἀρχὰς εἰδωλολάτραι,
 ἡσπᾶσθησαν τὸν Ἰουδαϊσμόν κατὰ τὸν ὀγδοὸν αἰῶνα,
 τὸν δὲ Χριστιανισμόν κατὰ τὸ 856 (59). Καταστάν-
 τες δὲ φρόνητρον τῶν Περσῶν μοναρχῶν, καθὼς καὶ
 αὐτῶν τῶν τρομερῶν Καλιφῶν, καὶ προστατεύοντες τοὺς
 Ἑλληνας Αὐτοκράτορας, ἠδύναντο ἵνα προῖδωσιν, ὅτι οἱ
 ἀναιμωτὶ χειρωθέντες παρ' αὐτῶν Σλάβοι ἐμελλόν ποτε
 ἵνα ὑποσκελίσωσι τὴν κλοσσαίαν αὐτῶν δύναμιν;

Ἄλλ' ὑποδουλωθέντες πρὸς ἄρκτον οἱ ἡμέτεροι πρό-
 γονοι, ἐνισχύθησαν πρὸς μεσημβρίαν. Ἡ δεσποτεία τῶν
 Χοζάρων ἐν Ῥωσσίᾳ ἐξετείνετο μόνον μέχρι τοῦ Ὀκκα.
 Οἱ Νοβογορόδιοι καὶ οἱ Κρίβιτσοι διετήρησαν τὴν ἐλευ-
 θερίαν αὐτῶν ἕως τοῦ 859· ἀλλὰ τότε (παρατηρητέον

δὲ τὸ πρῶτον τοῦτο χρονολογικὸν τεκμήριον τοῦ Νέστορος) οἱ θρασεῖς καὶ ἀτρόμητοι κατακτηταί, Βάραγγοι ὀνομαζόμενοι ἐν τοῖς χρονικοῖς ἡμῶν, ἤλθον ἀπὸ τῶν ἐσχατιῶν τῆς Βαλτικῆς θαλάσσης καὶ ἐπέβαλον φόρους τοῖς Τσούδοις, Σλάβοις τῆς Γλμένης, Κριβίτσοις καὶ Μερίοις· ἐδιώχθησαν μὲν ὑπὸ τῶν αὐτῶν λαῶν μετὰ δύο ἔτη, ἀλλ' ἀποκαμώντες, ἐκ τῶν ἐμφυλίων διχονοιῶν οἱ Σλάβοι ἐκάλεσαν τῷ 862 τρεῖς ἀδελφοὺς Βαράγγους, Ῥωσικῆς φυλῆς, οἳ τινες πρῶτοι ἐγένοντο κυρίαρχοι τῆς ἀρχαίας ἡμῶν πατρίδος καὶ πρὶν αὐτῶν ἐκλήθη ἡ χώρα Ῥωσσία. Τὸ σπουδαῖον τοῦτο συμβεβηκὸς, ὡς βάσιν τῆς ἱστορίας καὶ τοῦ μεγαλείου τῆς χώρας ἡμῶν, ἐκρίναμεν συντόνου προσοχῆς ἄξιον πρὸς ἐξερεύνησιν πασῶν τῶν καθ' ἕκαστα περιστάσεων.

Βάραγγοι.

Ῥωσσία.

Ἐπάρχει δὲ πρὸ πάντων οὐσιώδης ἡ λύσις τοῦ ἐξῆς ζητήματος. Τίνες λαοὶ καλοῦνται ὑπὸ τοῦ Νέστορος Βάραγγοι; Γνωστὸν μὲν ὅτι τὸ πάλαι ἡ Βαλτικὴ ἐκαλεῖτο θάλασσα τῶν Βαράγγων. Ἀλλὰ τίς ἤρχεν αὐτῆς κατὰ τὸν ἑννατον αἰῶνα; Οἱ Σκανδιναβοί, τουτέστιν οἱ κατ' οἰκοὶ τῶν τριῶν βασιλείων Δανίας, Σουηδίας καὶ Νορβηγίας, οἵτινες, ὄντες τῆς αὐτῆς καταγωγῆς μετὰ τῶν Γότθων, κατέπληττον τότε τὴν Εὐρώπην διὰ τοῦ γενικοῦ ὀνόματος Νορμανδῶν, ἢ Ἀρκτῶν ἀνθρώπων. Ὁ Τάκιτος ἀναφέρει μάλιστα καὶ θαλασσοπορίας τῶν Σουεόνων, ἢ Σουηδῶν· οἱ δὲ Δανοὶ ἀπὸ τοῦ ἑκτοῦ αἰῶνος ἀπεβιβάζοντο ἐπὶ τῶν παραλίῶν τῆς Γαλλίας (60)· λήγοντος τοῦ ὀγδόου ἀντήχει πανταχοῦ ἡ φήμη τῶν κατ' οἰκιστῶν τοῦ ἔθνους τούτου, αἱ δὲ Σκανδιναβικαὶ σημαῖαι, πρὸ ὀφθαλμῶν αὐτοῦ τοῦ μεγάλου Καρόλου ἀνεμυρμέναι, κατέττελλον τὴν ἀγέρωχον ὄφρυν τοῦ μο-

νάρχου τούτου, ἐμαίνεται δὲ βλέπων τὴν φοβερὰν αὐτοῦ ἰσχὺν ὑπὸ τῶν Νορμανδῶν ὀλιγωρουμένην. Κατὰ τὸν ἔννα-
 τοναῖωνα διαπορθήσαντες τὴν Σκωτίαν, Γαλλίαν, Ἀγγλίαν,
 Ἀνδαλουσίαν, καὶ Ἰταλίαν, ἐγκατέστησαν ἐν Ἱρλανδίᾳ, ὅ-
 που ἔκτισαν πόλεις σωζομένας καὶ μέχρι τοῦδε. Ἐνέτει 911
 ὑπέταξαν τὴν Νορμανδίαν, ἔπειτα δὲ, τῷ 1066, θεμελι-
 ῶσαντες καὶ τὸ βασίλειον τῆς Νεαπόλεως, εἰσέβαλον
 εἰς Ἀγγλίαν, ἀρχηγοῦντος Γουλιέλμου τοῦ κατακτη-
 τοῦ. Ἐγένετο ἤδη λόγος περὶ τῆς θαλασσοπορίας αὐ-
 τῶν κατὰ τὸ Βόρειον ἁκρωτήριο· οὐδεμία δ' ἀμ-
 φιβολία ὑπάρχει, ὅτι 500 ἔτη πρὸ τοῦ Χριστοφό-
 ρου Κολόμβου εἶχον ἀνακαλύψαντες τὴν βόρειον Ἀ-
 μερικὴν καὶ ἐμπορεύοντο μετὰ τῶν αὐτοχθόνων (61).
 Τοιοῦτοτρόπως ἐπιχειροῦντες οἱ Νορμανδοὶ μακρὰς ναυ-
 τιλίας καὶ κατακτήσεις εἰς ἀπώτατα διαστήμα-
 τα ἐδύναντο ἵνα ἐγκαταλίπωσιν ἡσύχους πολὺ
 πλησιεστέρας χώρας· οἷον, τὴν Ἑστωνίαν, Φινλανδίαν
 καὶ Ῥωσίαν; Δυσκόλως πειθόμεθα παρὰ Σάξωνος τοῦ
 Γραμματικοῦ, Δανοῦ ἱστορικοῦ, ἀναφέροντος ἡγεμόνας
 βασιλεύσαντας ἐν τῇ πατρίδι ἡμῶν Π. Χ., καὶ συνομο-
 λογήσαντας συμμαχίας μετὰ τῶν Σκανδιναβῶν βασι-
 λέων (62)· διότι ὁ συγγραφεὺς αὐτὸς, οὐδὲν μνημεῖον
 ἱστορικὸν ἔχων πρὸς βεβαίωσιν τῆς τοιαύτης ἀρχαιό-
 τητος, ἀντικατέστησε πράγματα τῆς ἰδίας αὐτοῦ φαν-
 τασίας. Δυσπιστοῦμεν δὲ ὡσαύτως καὶ πρὸς τὰς ἀρ-
 χαίας μυθώδεις Ἰσλανδικὰς διηγήσεις, συρράφεισας μὲν
 ὡς παρετηρήσαμεν ἤδη, κατὰ νεωτέρους χρόνους, μνη-
 μονευούσας δὲ συχνάκις τῆς ἀρχαίας Ῥωσσίας διὰ
 τῶν ὀνομάτων Ὁστραγαρδίας, Γαρδαρικί-
 ας, Ὀλμαγαρδίας καὶ Ἑλλάδος. Ἀλλὰ
 λίθοι τινες Ῥουνικοί, εὑρεθέντες ἐν Σουηδίᾳ, Νορβηγίᾳ

καὶ Δανίμ, πολὺ δὲ προγενέστεροι τοῦ Χριστιανισμοῦ, εἰσαχθέντος ἐν Σκανδιναβίᾳ κατὰ τὸν δέκατον αἰῶνα, ἀποδεικνύουσιν ἐναργῶς διὰ τῶν ἐπιγραφῶν, ὅτι πρὸ πολλοῦ χρόνου οἱ Νορμανδοὶ συνεκοινῶνουν μετὰ τῆς ἡμετέρας χώρας, ἐμφαινομένης διὰ τῶν ὀνομάτων Γερκίας, Γρικίας, ἢ Ρωσσίας (63)· ἐπομένως, ἐπειδὴ καθ' ὃν χρόνον οἱ Βάραγγοι εἰσέβαλον εἰς τὴν χώραν τῶν Τσούδων, Σλάβων, Κριβίτσων καὶ Μεριῶν οὐδόλως ὑπῆρχον ἐν τῇ ἄρκτῃ ἄλλοι λαοί, ἢ οἱ Σκανδιναβοί, ἀρκούντως εὐτολμοὶ καὶ ἐπιχειρηματαίαι πρὸς κατάκτησιν πάσης αὐτῆς τῆς ἀπεράντου χώρας, ἐκτεινομένης ἀπὸ τῆς Βαλτικῆς μέχρι τοῦ Ῥοστόβου, ὅπου διέμενον οἱ Μέριοι, εἰκάζομεν μετὰ πολλῆς πιθανότητος, ὅτι ὁ ἡμέτερος ἱστορικὸς, λέγων Βαράγγους, ἐννοεῖ αὐτὸ τὸ ἔθνος.

Ἄλλ' ἡ πιθανότης αὕτη μεταβάλλεται εἰς πλήρη βεβαιότητα ἐκ τῶν ἀκολουθῶν περιστάσεων.

α. Τὰ ὀνόματα τῶν τριῶν Βαράγγων ἡγεμόνων Ῥουρίκου, Σινέου καὶ Τρουβόρου, προσκληθέντων παρὰ τῶν Σλάβων καὶ Τσούδων, ἵνα βασιλεύσωσιν αὐτῶν, ὑπάρχουσιν ἀναμφισβητήτως Νορμανδικά. Νομίζομεν δ' ἄξιον παρατηρήσεως, ὅτι περὶ τὰ 850 τὰ χρονικά τῶν Φράγκων πραγματεύονται περὶ τριῶν Ῥουρίκων, ἐξ ὧν ὁ μὲν πρῶτος χαρακτηρίζεται ὡς ἀρχηγὸς τῶν Δανῶν, ὁ δὲ δεῦτερος ὡς βασιλεὺς τῶν Νορμανδῶν, καὶ ὁ τρίτος ἀπλῶς ὡς Νορμανδός. Ἀλλὰ καὶ οἱ τρεῖς ἐπολέμουν κατὰ τὰ παράλια τῆς Φλανδρίας καὶ παρὰ τὰς ὀχθας τοῦ Ἀλβίου καὶ τοῦ Ῥήνου. Ἐν δὲ τοῖς συγγράμμασι Σάξωνος τοῦ Γραμματικοῦ, τοῦ Στουρλεζῶνος καὶ ἐν τοῖς Ἰσλανδικοῖς μύθοις εὐρίσκομεν μεταξὺ τῶν ὀνομάτων τῶν Σκανδιναβῶν ἡγεμόνων καὶ ἡρώων, καὶ τὰ

τοῦ Ρουρίκου, Ρερίκου, Τρουβάρου, Τρούβρου, Σνίου καὶ Σινίου.

β'. Οἱ Σλάβοι τῆς Ῥωσσίας, γενόμενοι ὑπήκοοι τῶν Βαράγγων ἡγεμόνων, ἐλέγοντο ἐν Εὐρώπῃ Νορμανδοί· τοῦτο δὲ βεβαιοῦται ὑπὸ ἀξιόπιστου μαρτυρίας τοῦ Λιουπράνδου, ἐπισκόπου Κρεμώνης, πρεσβεύσαντος δις εἰς Κωνσταντινούπολιν κατὰ τὸν δέκατον αἰῶνα καὶ λέγοντος ῥητῶς «ὅτι οἱ Ῥῶσσοι ἐκαλοῦντο ὠσαύτως Νορμανδοί.»

γ'. Κατὰ τὸν ἐνδέκατον αἰῶνα οἱ Ἕλληνες Αὐτοκράτορες περιστοιχοῦντο ὑπὸ ἰδιαιτέρων σωματοφυλάκων, Βαράγγων καλουμένων, κατ' αὐτοὺς δὲ Βέριγγαρ, ἐξ ὧν οἱ πλεῖστοι ἦσαν Νορμανδοί (66). Ἡ λέξις *vaere vara*, ἀρχαία Γοτθική, σημαίνει συμμαχίαν· ἴσως δὲ οἱ Σκανδιναβοὶ ἥρωες, οἵτινες ἀπεπλανήθησαν παμπληθεῖς εἰς Ῥωσίαν καὶ Ἑλλάδα ὡς τυχοδιώκται, μετωνομάσθησαν Βάραγγοι, κατὰ τὴν σημασίαν τῆς λέξεως συμμαχων, ἢ ἐταίρων, τὸ δ' ἐπίθετον τοῦτο ὄνομα κατέστη ἔπειτα κύριον.

δ'. Κωνσταντῖνος ὁ Πορφυρογέννητος, ὃς τις ἐβασίλευσε κατὰ τὸν δέκατον αἰῶνα, ἐξιστορῶν τὰς ἐφόρους τῆς αὐτοκρατορίας χώρας καὶ ἀναφέρων περὶ τῶν κατὰρράκτων τοῦ Βορυσθένους (α), γράφει τὰ ὀνόματα Σλαβιστί καὶ Ῥωσσιστί. Τὰ Ῥωσσικὰ ὀνόματα φαίνονται Σκανδιναβικά· κατ' ἄλλον δὲ τρόπον οὐδόλως ἐρμηνεύονται.

ε. Οἱ δοθέντες τῇ ἡμετέρᾳ χώρᾳ ὑπὸ τῶν ἡγεμόνων Βαράγγων νόμοι συμφωνοῦσι πολὺ πρὸς τοὺς τῶν Νορ-

(α) Πρὸς Ῥωμάνον, κεφ. θ'.

μανδῶν. Αἰλέξεις τιοῦνος, βίρα τῆς Ῥωσσικῆς νομολογίας (α), ὑπάρχουσιν ἀρχαῖαι Σκανδιναβικαί, ἡ Γερμανικαί, ὡς ἐν οἰκείῳ τόπῳ καὶ χρόνῳ γενήσεται περὶ τούτου λόγος.

ς'. Ὁ αὐτὸς Νέστωρ λέγει, ὅτι οἱ Βάραγγοι κατῴκουν πρὸς δυσμῖς τῆς Βαλτικῆς, ἦσαν δὲ μιγάδες ἐκ διαφόρων λαῶν Οὐρμενῶν, Σουήβων, Ἀγγλων καὶ Γόθων. Τὸ πρῶτον τῶν ὀνομάτων τούτων σημαίνει ἰδίᾳ τοὺς Νορβηγούς, τὸ δεύτερον τοὺς Σουηδοὺς, διὰ δὲ τοῦ τρίτου ὁ Νέστωρ ἐννοεῖ τοὺς κατοίκους τῆς Σουηδικῆς Γοθίας. Οἱ δ' Ἀγγλοι συγκατελέγησαν μετὰ τῶν Βαράγγων, ὡς ἀποτελοῦντες μετὰ τῶν Νορμανδῶν τὴν Βαράγγειον φρουρὰν τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ἡ μαρτυρία τοῦ χρονογράφου ἡμῶν ἐπικυροῖ τὴν ἀλήθειαν ταύτην, ὅτι οἱ Βάραγγοι ἦσαν Σκανδιναβοί.

Ἀλλὰ τὸ κοινὸν τοῦτο ὄνομα τοῖς Δανοῖς, Νορβηγοῖς καὶ Σουηδοῖς μόλις πείθει τὴν τοῦ ἱστορικοῦ περιέργειαν. Ἐπιθυμοῦμεν τῶνόντι, ἵνα μάθωμεν, τίς ὑπῆρξεν αὐτὸς ὁ λαὸς, ὁ ἰδίᾳ Ῥωσσικὸς καλούμενος, ἐξ οὗ κατάγονται οἱ πρῶτοι ἡμῶν βασιλεῖς, καὶ αὐτὸ τὸ ἀπὸ τέλους τοῦ ἐννάτου αἰῶνος τοσοῦτον τοῖς Βυζαντινοῖς Αὐτοκράτορσιν ἐπίφοβον γενόμενον ὄνομα; Μάτην ζητοῦνται διασαφήσεις περὶ τούτου ἐν τοῖς ἀρχαίοις Σκανδιναβικοῖς χρονικοῖς· διότι αὐτόθι οὐδεμία μνεία γίνεται, οὔτε τοῦ Ῥουρίκου, οὔτε τῶν προσκληθέντων παρὰ τῶν Σλάβων εἰς τὸν θρόνον ἀδελφῶν αὐτοῦ.

(α) Ἡ ἀρχαιοτέρα συλλογὴ τῶν Ῥωσσικῶν νόμων, τουτέστιν ἡ τοῦ Ἱεροσλάβου, καλεῖται Ῥωσσικὸν Δίκαιον (Ῥοῦσσικα ια π ρ ά φ δ α,) καὶ ἐν ταύτῃ τὸ πρῶτον ἤδη ἀπαιτῶνται τὰ ὀνόματα ταῦτα.

Οἱ ἱστορικοὶ, πειθόμενοι ὑπὸ βασίμων λόγων, πιστεύουσιν ὅτι οἱ Βαραγγο-Ῥῶσσοι τοῦ Νέστορος κατῴκουν ἄλλοτε τῆς Σουηδίας τὸ βασίλειον, ὅπου πρὸ πολλοῦ ὑπάρχει ἐπαρχία Ῥωσσικὴ, Ῥως-Λάγεν καλουμένη, οἱ δὲ κάτοικοι ἐγνώσθησαν κατὰ τὸν ἑβδομον, ἢ ὄγδοον αἰῶνα ἐν ταῖς ὁμόροις χώραις δι' ἰδιαιτέρου ὀνόματος, ὡς οἱ Γοτλανδοὶ, διακρινόμενοι πάντοτε τῶν Σουηδῶν ὑπὸ τοῦ Νέστορος. Οἱ Φῖννοι, οἳ τινες πάλαι ποτε συνεκοινῶνουν μᾶλλον μετὰ τοῦ Ῥως-Λάγεν, ἢ μετὰ τῶν ἄλλων τόπων τῆς Σουηδίας, καλοῦσιν ἔτι σήμερον πάντας τοὺς κατοίκους Ῥῶς, Ῥῶτςς, καὶ Ῥοῦῶτς· ἰδοὺ δὲ συμβεβηκὸς περιεργότατον, ὑποστηρίζον τὴν δόξαν ταύτην.

Ἐν τοῖς δημοσιευθεῖσιν ὑπὸ τοῦ Δουσχένου Βερτινοῖς χρονικοῖς μεταξύ ἄλλων συμβάντων τοῦ 839 ἀναγινώσκεται καὶ τὸ ἀκόλουθον (67). « Ὁ Ἕλλην » Αὐτοκράτωρ Θεόφιλος ἔπεμψε πρὸς Λουδοβίκον τὸν » Ἀπλοῦν, Αὐτοκράτορα τῶν Γάλλων, πρεσβευτὰς, ἔ- » χοντας ἐν τῇ ἀκολουθίᾳ αὐτῶν ἀνθρώπους καλου- » μένους Ῥῶς, ὁ δὲ βασιλεὺς αὐτῶν ὠνομάζετο Χα- » χάν, ἢ Ἀχάν. Ἦσαν δ' ἐλθόντες οὗτοι εἰς Κωνσταν- » τινούπολιν, ὅπως συνομολογήσωσι συνθήκην συμμα- » χίας μετὰ τοῦ Αὐτοκράτορος. Ὁ Θεόφιλος παρεκάλει » τὸν Λουδοβίκον, ἵνα χορηγήσῃ τοῖς ἀνθρώποις τού- » τοις τὰ ἀναγκαῖα πρὸς ἀσφαλῆ εἰς τὸν τόπον αὐτῶν » ἐπάνοδον· διότι ἐπεθύμει, ἵνα μὴ κινδυνεύσῃσι πάλιν, » ἀφ' οὗ ἡναγκάσθησαν κατευθυνόμενοι εἰς Βυζάντιον, » ἵνα διέλθωσι τόπους πολλάκις ὑπὸ λαῶν ἀγρίων, » βαρβάρων καὶ θηριωδῶν κατοικουμένων. Ὁ δὲ Λου- » δοβίκος ἐρωτήσας αὐτοὺς ἔμαθεν, ὅτι κατήγοντο ἐκ » Σουηδῶν ». Ὁ Χαχάν ἦτο ἀναμφιβόλως ἡγεμὼν

τῆς Σουηδίας (χώρας διαιρουμένης τότε εἰς πολλάς ἐπαρχίας), ὅστις ἀκούσας τὴν δόξαν τοῦ Ἑλληνος Αὐτοκράτορος, ἔκρινε κατάλληλον ἵνα πέμψῃ πρὸς αὐτὸν πρεσβείαν.

Ἐρανίζομεθα δὲ καὶ ἅλλῃ τὴν γνώμην μετ' ἀποδείξεων πρὸς πλείονα τοῦ προκειμένου ἐμπέδωσιν. Ἐν Ἱστορικῷ Ῥωσσικῷ συγγράμματι τοῦ δεκάτου ἔκτου αἰῶνος, Βαθμολογικῇ βίβλῳ (Στεπένναιε κνίγα), καλουμένῳ, ὡς καὶ ἐν ἄλλοις νεωτέροις χρονικοῖς, λέγεται, ὅτι ὁ Ῥουρῖκος καὶ οἱ ἀδελφοὶ αὐτοῦ ἦλθον ἐκ τῆς Πρωσσίας, ὅπου πρὸς πολλοῦ χρόνου ὁ Κουρικός κόλπος ἐκαλεῖτο Ῥούσνα, ὁ δ' ἀρκτικός βραχίων τοῦ Νιέμεν, ἡ Μεμελίου ποταμοῦ, Ῥούσσα, τὰ δὲ περίξ Ποροουσιέ (Πρωσσία). Μετέβησαν δ' ἴσως ἐκεῖσε οἱ Βαραγγο-Ῥῶσσοι ἐκ τῆς Σκανδιναβίας, Σουηδίας καὶ μάλιστα ἐκ τοῦ Ῥως-Λάγεν. Τοῦτο δὲ συμφωνεῖ ἐντελῶς μετὰ τῶν ἀρχαιοτάτων τῆς Πρωσσίας χρονογράφων, ὡς βεβαιούντων ὅτι οἱ πρῶτοι κάτοικοι τῆς χώρας αὐτῶν, οἱ Οὐλμιγανοὶ, ἢ Οὐλμιγέροι, ἐπολιτίσθησαν ὑπὸ μεταναστῶν Σκανδιναβῶν, εἰδότες ἤδη τὸ ἀναγινώσκειν καὶ γράφειν· διὰ δὲ τὴν πολυχρόνιον μεταξὺ τῶν Λατισῶν διαμονὴν ἐξήσκηθησαν περὶ τὴν κατάληψιν τῆς Σλαβικῆς γλώσσης, παρεδέχθησαν δὲ τὰ ἔθιμα καὶ ἤθη τῶν Σλάβων τοῦ Νοβογορόδου. Ἡ ἐξήγησις αὕτη ἀποδεικνύει προσφυῶς, τίνος ἕνεκα ὁδός τις ἐκ τῶν πολυπληθεστάτων τοῦ ἀρχαίου Νοβογορόδου ἐκαλεῖτο Πρωσσικὴ ὁδός. Ἐξετάσωμεν ὡσαύτως τὴν μαρτυρίαν τοῦ γεωγράφου τῆς Ῥαβέννης, ἀκμάσαντος κατὰ τὸν ἑβδόμον αἰῶνα. « Παρὰ τὴν θάλασσαν, ὅπου ἐκβάλλει ὁ Βίστουλας, » κεῖται ὁ τόπος τῶν Ῥωξολανῶν ». Οἱ Ῥωξολαν

νοὶ οὗτοι ἴσως ὑπάρχουσιν οἱ καθ' ἡμᾶς Ῥῶσσοι, ἄρχοντες ἀπὸ τοῦ Κουρικοῦ κόλπου μέχρι τῶν ἐκβολῶν τοῦ Βιστούλα. Ἡ ἀμφισβήτησις διαμένει πάντοτε ὁμοία· ἀλλὰ τοῦλάχιστον γινώσκουμεν, ὅτι λαὸς τις Σουηδικὸς ἐν ἔτει 839, δηλ. πρὸ τῆς ἀφίξεως τῶν Βαράγγων ἡγεμόνων εἰς τὸν τόπον τῶν Νοβογοροδιῶν καὶ Τσουδων, ἐκαλοῦντο Ῥῶσσοι ἐν Κωνσταντινουπόλει καὶ ἐν Γερμανίᾳ.

Λύσαντες ἐν γένει τὰ περὶ Βαράγγων καὶ Βαραγγο-Ῥώσων εἰδικῶς ζητήματα, προστίθεμεν καὶ τὴν ἰδίαν ἡμῶν γνώμην ὡς πρὸς τὴν Νεστορείου χρονολογίαν. Οὐδόλως ἐδύναντο οἱ Βάραγγοι ἵνα ἐπὶ μικρὸν χρόνον ὑποτάξωσι τὴν ἀπέραντον ταύτην χώραν ἀπὸ τῆς Βαλτικῆς μέχρι τοῦ Ῥοστόβου, ὅπου κατῴκουν οἱ Μέριοι. Οὐδόλως ἐδύναντο ἵνα ἐπὶ μικρὸν χρόνον κατασταθῶσιν οὕτως, ὥστε ἐπιβάλλωσι φόρους πᾶσι τοῖς κατοικοῖς· οὐδ' οἱ Σλάβοι καὶ Τσουδοὶ ἠδύναντο ἵνα ἐνώσωσι τὰς δυνάμεις αὐτῶν ἐντὸς ὀλίγου πρὸς ἀποδίωξιν τῶν κατακτητῶν· ἔτι δὲ δυσκολώτερον πιστεύομεν, ὅτι ἅμ' ἀποσεύσαντες τὸν τῆς δουλείας ζυγόν, ὑπέκυψαν πάραυτα ἄλλῳ τινι γένει. Ἄλλ' ὁ Νέστωρ κηρύττει διαρρήδη, ὅτι οἱ Βάραγγοι ἦλθον ἀπὸ τῶν παραλίῳν τῆς Βαλτικῆς κατὰ τὸ 859, κατὰ δὲ τὸ 862 ὁ Βάραγγος Ῥουρῖκος καὶ οἱ ἀδελφοὶ αὐτοῦ ἐβασίλευον ἤδη τῆς ἀρκτικῆς Ῥωσσίας. Ἐκ τῶν ἐμφυλίων πολέμων καὶ τῶν παρεπομένων αὐτοῖς ἀταξιῶν ἔμαθον οἱ Σλάβοι τοὺς κινδύνους καὶ τὰ ὀλέθρια ἀποτελέσματα δημώδους κυβερνήσεως· ἀλλὰ μὴ γνωρίσαντες ἄλλην ἐπὶ πολλοὺς αἰῶνας ὑπάρχει πιθανόν, ὅτι ἐντὸς τινῶν μηνῶν, ἀποστραφέντες αὐτὴν, ἐπέισθησαν περὶ τῶν πλεονεκτημάτων τῆς μοναρχίας· Ἡρὸς τοῦτο ἦτο ἀνάγκη μεγάλῃς μετα-

βολῆς τῶν ἡθῶν καὶ ἐθίμων αὐτῶν· ἔπρεπεν ἵνα δι-
 δαχθῶσιν ὑπὸ μακροχρονίου πείρας τὰ προξενούμενα
 ὑπὸ τῆς ἀναρχίας δυστυχήματα. Ἄλλ' ἀδύνατον ἦτο,
 ἵνα τὰ ἡθῆ καὶ ἔθιμα ταῦτα μεταβληθῶσιν ἐν δια-
 στήματι δύο ἐτῶν, καθ' ἃ ἡ βασιλεία τῶν Βαράγγων
 διήρκεσεν, ἐν ᾧ πρὸ τῆς εἰσβολῆς αὐτῶν, ὡς λέγει
 αὐτὸς οὗτος ὁ Νέστωρ, ἤρχοντο τοῖς τῶς προγόνων
 νόμοις. Τίς ὥπλισε τοὺς Σλάβους κατὰ τῶν κατακτη-
 τῶν τούτων Νορμανδῶν; Οὐχὶ ὁ τῆς ἀνεξαρτησίας ἔ-
 ρως; Καὶ ἔπειτα ὁ λαὸς οὗτος, δύναται τις εἰπεῖν,
 ζητεῖ διὰ μιᾶς κυριάρχας; Ὁ ἱστορικὸς ὀφείλει τοῦ-
 λάχιστον, ἵνα ἐκφράσῃ ἀμφιβολίαν τινα ἀναγνωρίζων
 ὡς πιθανὴν τὴν γνώμην λογίων τινων, οἳ τινες νομί-
 ζουσι τοὺς Τσούδους καὶ Σλάβους ὑποτελεῖς τῶν Νορ-
 μανδῶν πολὺ πρότερον τοῦ 859. Ἄλλ' ὁ Νέστωρ, ὁ
 λέγων ὅτι οἱ Σλάβοι ἠγγύουν τότε τὴν χρῆσιν τῶν
 γραμμάτων, ἐγίνωσκε τὴν ἀκριβῆ χρονολογίαν συμ-
 βάντων τινων τοῦλάχιστον διακόσια ἔτη πρὸ αὐτοῦ;
 Μὴ ἔχων μηδὲν γραπτὸν μνημεῖον, ὅπως διασκεδάσῃ
 τὰ σκότῃ τῆς ἀρχαίας ἱστορίας ἡμῶν, χρονολογεῖ
 ἀπὸ τοῦ Αὐτοκράτορος Μιχαήλ· ἐπειδὴ, κατὰ τοὺς ἰ-
 δίους αὐτοῦ λόγους, οἱ Ἕλληνες ἱστορικοὶ εἰς τὴν βα-
 σιλείαν τοῦ ἡγεμόνος τούτου ἀναφέρουσι τὴν πρώτην εἰς-
 βολὴν τῶν Ῥώσων εἰς τὴν αὐτοκρατορίαν. Συμπεραί-
 νομεν οὖν πιθανῶς ἐκ τούτων, ὅτι ὁ Νέστωρ χρονο-
 λογεῖ τὰ πρῶτα συμβάντα, περὶ ὧν λαλεῖ, ἐξ ἀπλῶν
 εἰκασιῶν, ἢ ἐκ φαινομένης τινος ὁμοιότητος τῶν ἀνα-
 φερομένων ὑπ' αὐτοῦ πραγμάτων καὶ τῶν περιγραφόμε-
 νων ἐν τοῖς Βυζαντινοῖς ἀπομνημονεύμασιν, ἐκ δὲ τῆς
 Λακωνικῆς διαγραφῆς τῶν χρόνων τοῦ Ρουρίκου καὶ
 τῶν ἀκολουθῶν συμβεβηκότων πειθόμεθα, ὅτι λαλεῖ

περὶ τούτων κατὰ πατροπαραδότους ἀφηγήσεις, συνήθως συντόμους. Ἄλλως τε ἡ βραχυλογία αὕτη ἀποδεικνύει, ὅτι οὐδὲν προσέθηκεν οἰκοθεν τοῦτο δὲ πιστοποιεῖ ἔτι μᾶλλον τὰς διηγήσεις αὐτοῦ περὶ τῶν κυρίων καὶ σπουδαίων γεγονότων· ἀλλ' ἐξίστιν ἴν' ἀμφιβάλλωμεν περὶ τῆς χρονολογίας αὐτοῦ. Ἐν τῇ αὐτῇ τῶν Μεγάλων Ἡγεμόνων, μεταξὺ τῶν μεγιστάνων καὶ αὐτοῦ τοῦ λαοῦ διετηρεῖτο ἀναγκαίως ἐπὶ πολὺν χρόνον ἡ μνήμη τῆς κατακτήσεως τῶν Βαράγγων καὶ ἡ τῶν πρώτων κυριαρχῶν τῆς Ῥωσσίας. Ἀλλὰ τίς πιστεύει, ὅτι οἱ γέροντες καὶ οἱ μεγιστᾶνες (βογιάροι) τοῦ ἡγεμόνος, ὧν τὰ διηγήματα ἐχρησίμευσαν ἴσως ὡς βάσις παρὰ τοῖς ἀρχαίοις ἡμῶν χρονογράφοις, ἦσαν ἀρμόδιοι περὶ τὴν ἐξακρίβωσιν τῆς χρονολογίας ἐκάστου συμβάντος; Δοθέντος δὲ, ὅτι οἱ Σλάβοι, ἔτι εἰδωολάτραι, εἶχον ἀκριβῆ χρονολογίαν δηλοῦντες τὰ ἔτη δι' ἰδιαιτέρων συμβόλων, μήπως ὁ ἡμέτερος χρονογράφος ἠπατήθη ὡς ἐπιθυμῶν ἵνα συνδυάσῃ ταύτην μετὰ τῆς τῶν Βυζαντινῶν ἱστορικῶν, εἰσαχθείσης ἐπὶ τοῦ Χριστιανισμοῦ; Καὶ ὅμως μὴ δυνάμενοι, ἵνα ὑποκαταστήσωμεν χρονολογίας βεβαιωτέρας τῶν τοῦ Νέστορος, μήτ' ἀνασχευάσωμεν, ἢ διορθώσωμεν αὐτὰς κατὰ τινὰ τρόπον ὀριστικόν, παραδεχόμεθα ἀκριβῶς τὰς ἐκείνου ἀρχόμενοι ἀπὸ τοῦ 862 τῆς ἱστορίας τοῦ Ῥωσικοῦ Κράτους.

Ἀλλὰ χάριν σαφηνείας καὶ πρὸς μείζονα ἐξακρίβωσιν τῆς σπουδαίας ἱστορίας τῶν Σλαβο-Ῥώσων ὑποτυποῦμεν προηγουμένως τὸν ἀρχαῖον αὐτῶν χαρρακτῆρα ἐν γένει, κατὰ τε τοὺς συγχρόνους Βυζαντινοὺς ἱστορικοὺς καὶ ἄλλους ἐπίσης ἀξιοπίστους, προστιθέντες ἰδιαιτέρως τὰς περὶ αὐτῶν πληροφορίας τοῦ Νέστορος.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΤΡΙΤΟΝ.

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΦΥΣΙΚΟΥ ΚΑΙ ΗΘΙΚΟΥ ΧΑΡΑΚΤΗΡΟΣ ΤΩΝ
ΑΡΧΑΙΩΝ ΣΛΑΒΩΝ

Κρᾶσις καὶ ιδιότητες τοῦ σώματος τῶν ἀρχαίων Σλάβων ἐν γένει — Θέρ-
σος αὐτῶν — Φιλάρπαγον — Ὁμότης — Ἀπλοϊκότης — Φιλοξενία — Συ-
ζυγικὴ πίστις — Γυναῖκες — Τέκνα — ἦθη τῶν Σλάβων — Ῥώσσοι ιδιαι-
τέρως — Κατοικίαι — Θρίμματα — Γεωργία — Τροφή — Περιβολή — Ἐμ-
πορία — Τέχναι — Ἀρχιτεκτονικὴ — Μουσικὴ — Χορὸς — Παιδιά — Ἀ-
ριθμητικὴ — Ὀνόματα μηνῶν, — Κυβέρνησις — Θρησκεία — Γλῶσσαι καὶ
Γραφή.

Διαφέρουσι πολὺ τὰ ἔθνη πάντοτε οὐ μόνον κατὰ τοὺς
βαθμοὺς τοῦ πολιτισμοῦ, τὰ ἦθη καὶ ἔθιμα, ἢ τὰς ψυ-
χικὰς καὶ διανοητικὰς δυνάμεις, ἀλλὰ καὶ κατὰ τοὺς
φυσικοὺς χαρακτῆρας, ὥστε ὁ ἀγγχινούστατος τοῦ δε-
κάτου ὀγδόου αἰῶνος συγγραφεὺς Βολταῖρος ἀμφί-
βαλλεν, ἂν ἦσαν πάντες βλαστοὶ τῆς αὐτῆς ρίζης. Ἄλ-
λοι ὅμως, ὀρθότερον κρίνοντες, συνάδοντες δὲ μάλ-
λον καὶ πρὸς τὰς ἱεράς ἡμῶν παραδόσεις, νομίζουσι
τὴν διαφορὰν ταύτην ἀποτελεσμα τῶν κλιμάτων καὶ
ἀκουσίων τινῶν ἕξεων ὑπ' αὐτῆς τῆς φύσεως διὰ ταῦτα
ἐπιβαλλομένων. Ἐὰν ἄρα δύο ἔθνη τὸ αὐτὸ κατοικοῦντα
κλίμα παραλλάσσωσιν κατὰ τὸ ἐξωτερικὸν καὶ κατὰ τὰς
ἄλλας τοῦ σώματος ιδιότητας, ἐξ ἀνάγκης καὶ πεποιθό-
τως μάλιστα εἰκάζομεν, ὅτι ἀπὸ τινος χρόνου μόνον γει-
τνιάζουσιν. Ὑπόψυχρος εὐκρασία τοῦ ἀέρος συντείνει εἰς
μακροβιότητα, ὡς δοξάζουσιν οἱ ἱατροὶ, καθόσον ἐνισχύει
τὴν κρᾶσιν καὶ τὰς σωματικὰς ἐνεργείας. Οὕτως ὁ μὲν
τῆς διακεκαυμένης ζώνης κάτοικος, ὡς ἐκλελυμένος
ὑπὸ τῆς θερμότητος, προτιμᾷ τῆς ἐργασίας τὴν ἀνά-
παυσιν, χαυνοῦται δ' ἐκ τῆς μαλθακότητος καὶ ραθυ-

Κράσις τοῦ
σώματος.

μίας· τοῦναντίον δὲ ὁ τῆς ἄρκτου ἀγαπᾷ τὴν κίνησιν, ἥτις μόνη διατηρεῖ τὴν τοῦ αἵματος θερμότητα· φύσει δὲ ὑπάρχων δραστήριος, ἀντέχει διὰ τῆς συνηθείας πρὸς τὰς τῆς ἀτμοσφαίρας ἀλλεπαλλήλους μεταβολὰς, ῥωμαλεοῦται δὲ διὰ τῶν μόχθων. Τοιοῦτοι δ' ἐχρημάτισαν οἱ ἀρχαῖοι Σλάβοι κατὰ τοὺς συγχρόνους ἱστορικούς· διότι ἅπαντες ὁμοθυμαδὸν παριστῶσιν αὐτοὺς ἀγρύπνους, ἰσχυροὺς, ἀκαμάτους καὶ μὴ φοβουμένους μήτε τὰς ἀτμοσφαιρικὰς ἐπηρείας, μήτε τὸ δυσχεῖμερον τῶν βορείων τόπων, ἀνεκτικούς δὲ τῶν δεινοτάτων στερήσεων, καὶ τρεφομένους δι' εὐτελεστάτων, ἥ καὶ ὠμῶν μάλιστα σιτίων. Διὸ ἐξέπληττον τοὺς Ἕλληνας, ὅτε μὲν διὰ τῆς εὐστροφίας αὐτῶν, ὡς ἀναρρίχῶμενοι εἰς ἀποτόμους βράχους, ἢ καταβαίνοντες βαθεῖς κρημνοὺς, ὅτε δὲ εἰς ἔλη ἐπικίνδυνα καὶ βαθυτάτους ποταμοὺς εἰσερχόμενοι. Ἄλλ' ἐκεῖνοι, ὡς πεπεισμένοι βεβαίως, ὅτι ἡ ἔξοχος τοῦ ἀνθρώπου ὠραιότης κεῖται ἐν τῇ ἰσχύϊ καὶ εὐκίνησίᾳ τοῦ σώματος, ῥώμῃ δὲ τῶν χειρῶν, ὠλιγώρουν τοῦ προσθέτου μὲν καλλωπισμοῦ, παρίσταντο δὲ κατὰ πολυαρίθμους ὁμίλους πλήρεις πηλοῦ καὶ κονιορτοῦ, ἢ ἀθλιέστατα ἐνδεδυμένοι. Οἱ δ' Ἕλληνες, καὶ τοὶ μεμφόμενοι ὅλως τὴν ῥυπαρίαν ταύτην (68), ἐπαινοῦσιν ὁμῶς τὴν συμμετρίαν καὶ χάριν τοῦ ὑψηλοῦ αὐτῶν ἀναστήματος, ὡς καὶ τὴν ἐπίχαριν ἀνδρικήν φυσιογνωμίαν. Καταφλεγόμενοι ὑπὸ τοῦ καύσωνος τοῦ ἡλίου, ἐφαίνοντο κατὰ φυσικὸν λόγον μελάγχροες· ἀλλ' ἐν γένει ἦσαν ὑπέρυθροι, ὡς πάντες οἱ ἐξ Εὐρωπαϊκῆς καταγωγῆς ἔλχοντες τὸ γένος λαοί. Τὴν εἰκονογραφίαν ταύτην τῶν Σλάβων καὶ τῶν Ἄντων ἠρρανίσθημεν ἐκ τῆς μαρτυρίας Προκοπίου τοῦ Καισαρέως (α), καὶ τοῦ

(α) Βεζλ. Γοτθ. πλ. Β. 6. Γ'. κζφ. ιβ'.

Μαυρικίου, γινωσκόντων αὐτοὺς ἀπὸ τοῦ ἕκτου ἤδη αἰῶνος (69).

Ἐὰν, ὡς ὁ Ἰορνάνδης λέγει, οἱ Βένεδοι ὑπετάχθησαν εὐχερῶς κατὰ τὸν τέταρτον αἰῶνα ὑπὸ τοῦ Ἑρμαρρίκου βασιλέως τῶν Γόθων, εἰκάζομεν ὅτι ἦσαν εἰσέτι τῶν πολεμικῶν ἔργων πρωτόπειροι. Εἶδομεν δὲ ἤδη, ὅτι καὶ οἱ τῶν Σλάβων τῆς Βαλτικῆς πρεσβευταί, οἵτινες ἀπὸ τοῦ στρατοπέδου τοῦ Βαϊανοῦ κατέφυγον εἰς Θράκην, ἐξεικόνισαν τὸ γένος αὐτῶν, ὡς φιλήσυχον καὶ εἰρηνικόν. Ἀλλὰ κατὰ τὸν ἕκτον αἰῶνα οἱ περὶ τὸν Ἰστρον Σλάβοι, καταλιπόντες τὴν ἀρχαίαν αὐτῶν ἀρκτῶαν πατρίδα, ἀπέδειξαν πρὸς τοὺς Ἑλληνας, ὅτι ἡ ἀνδρία ἦτο φυσικὴ αὐτῶν ἀρετὴ, προσλαβοῦσα δὲ μικράν τινα πείραν, ὑπερτερεῖ καὶ τῆς πολυχρονίως ἐξησκημένης τέχνης. Οἱ Σλάβοι, κατὰ τοὺς Βυζαντινοὺς συγγραφεῖς, ἀπέφευγον ἐπὶ πολὺν χρόνον τὰς ἐκ τοῦ συστάδην κατὰ τὸ πεδῖον γενικὰς μάχας, ἐφοβοῦντο δὲ τὰ φρούρια (70). ἀλλ' ἐννοήσαντες ἐπειτα, ὅτι διὰ προπετοῦς καὶ ῥαγδαίας προσβολῆς διαρρήγνυμεναι αἱ φάλαγγες τῶν Ῥωμαϊκῶν λεγεῶνων, περιπίπτουσιν εἰς ἀταξίαν, οὐδέποτε ἐφυγομάχησαν μετ' οὐ πολὺ δ' ἔμαθον ἵνα κυριεύωσι καὶ τῶν ὀχυρωτάτων αὐτῶν θέσεων. Οὐδενὸς ὡς ἀρχιστρατήγου τῶν Σλάβων μνημονεύουσιν οἱ Βυζαντινοὶ ἱστορικοί· διότι κατ' ἰδιαιτέρα σώματα ταξιαρχούμενοι, οὐδέποτε δ' ἐκ παρατάξεως ἀγωνιζόμενοι, οὔτε κατὰ πυκνὰς φάλαγγας, ἐφώρμων κατὰ μικρὰ ἀποσπάσματα καὶ διεσχορπισμένοι πάντοτε πεζῇ κατὰ τὴν ὁρμὴν τῆς γενναιότητος καὶ τῆς ἰδίας αὐτῶν τόλμης, ὥστε οὔτε γενικὴν προσταγὴν ἐδέχοντο, οὔτε ὑπὸ στρατιωτικoὺς συνδυασμοὺς ὑπεβάλλοντο. Ἀγνοοῦντες δὲ τὴν

Θάρες.

ἔμφρονα ἐκείνην περίσκεψιν, ἥτις προλαμβάνουσα τὸν κίνδυνον φεῖδεται καὶ τῶν ἀνθρώπων, ἐνέπιπτον ῥοθίως ἐν μέσῳ τῶν ἐχθρῶν. Ἡ δ' ἐκπληκτικὴ ἀφοβία αὐτῶν ἦτο τοσοῦτον πασίγνωστος, ὥστε ὁ Χάνης τῶν Ἀβάρων συνεκρότει πάντοτε ἐκ Σλάβων τὴν πρωτοπορείαν τῶν πολυαρίθμων αὐτοῦ στρατῶν· πολλάκις δὲ οἱ ἀνδρεῖοι οὗτοι πρόμαχοι, προδοθέντες ὑπὸ τῶν ἐπιβούλων Ἀβάρων, ἀπώλοντο διὰ τὴν σταθερὰν αὐτῶν ἐπιμονήν. Ἄλλ' ἐκτὸς τῆς πασιδήλου ἡδὴ ἀνδρίας, ἐξεῖχον, κατὰ τοὺς Βυζαντινοὺς, καὶ ὡς μαχόμενοι ἐν δυσχωρίαις, κρυπτόμενοι ὑπὸ τὸν χόρτον, ἐπιπίπτοντες ἐξαίφνης κατὰ τῶν πολεμίων, ἐκπλήττοντες αὐτοὺς διὰ τῆς ταχύτητος τῶν ἐπιθέσεων, καὶ αἰχμαλωτίζοντες δι' ἐπιδεξιότητος τόσον θαυμασίας, ὥστε, πολιορκουμένου ταῦ Αὐξίμου (α), ὁ περιώνυμος Βελισάριος διέταξε Σλάβον ἐκ τοῦ στρατοῦ ἐκλεχθέντα, ἵνα συλλαβὼν προσαγάγῃ ζῶντα Γότθον τινά, ὃν ὑπέδειξεν. Ἐγίνωσκον δ' ἔτι καὶ τὸν τρόπον τοῦ κρύπτεσθαι ἐπὶ πολὺν χρόνον ὑπὸ τοὺς ποταμοὺς, ἀναπνέοντες ἀνέτως διὰ καλάμων, ὧν ἡ ἄκρα μόνον ἐξεῖχε τοῦ ὕδατος. Ἦσαν δὲ τὰ ἀρχαῖα τῶν Σλάβων ὄπλα, ξίφη, ἄκοντες, βέλη φαρμακερὰ καὶ ἀσπίδες μεγάλαι καὶ βαρύνονται (71).

Φιλάρπκγον.

Ἡ ἀνδρία, ἡ διάσημος αὕτη ἀρετὴ τῶν λαῶν, γεννᾶται, ἢ ὑποθάλπεται ποτε παρὰ τοῖς ἡμιβαρβάροις ἀνθρώποις ὑπὸ μόνῃς τῆς φιλοδοξίας, ἥ τις παρορμᾷ τὸν πεπολιτισμένον ἀνθρωπον εἰς γενναίας πράξεις; Εἴπωμεν θαρρᾶλέως, ὅτι, πρὶν ἢ καταστῇ ἀρετὴ στηρίζουσα τὴν εὐδαιμονίαν τῶν βασιλείων, ἦτο κακούργημα· ἐπειδὴ προελθοῦσα ἐκ τῆς ἀρπαγῆς διετηρεῖτο

(α) Προκ. περὶ Γοτθ. πολ. Βιβ. Β'. κεφ. κς'.

ὑπὸ τῆς πλεονεξίας. Οἱ δὲ Σλάβοι, ἐνθαρρυνόμενοι ὑπὸ τῆς τῶν ὀπλῶν αὐτῶν ἐπιτυχίας, ἡσθάνθησαν ἀναμφιβόλως μετ' ὀλίγον ἀναφυόμενα ἐν ἑαυτοῖς τὰ σπέρματα τῆς ἐθνικῆς ὑπερηφανίας, ἐξ ἧς πηγάζουσι τὰ εὐγενῆ καὶ ἐνδοξὰ ἔργα. Μαρτυρεῖ δὲ τὴν γενναίαν ταύτην ἔπαρσιν ἡ πρὸς τὸν πρεσβευτὴν τοῦ Βαϊανοῦ ἀπάντησις τοῦ Λαυρίτα. Ἀλλὰ τί τὸ αἴτιον τὸ ἐξοπλίσαν αὐτοὺς ἐν ἀρχῇ κατὰ τῶν Ῥωμαίων; Ἀρά γε ὁ τῆς δόξης ἔρω; Οὐχί· ἀλλὰ τὸ δέλεαρ τῆς λείας, ἐξ ἧς ἐπλούτισθησαν οἱ Γότθοι, οἱ Οὐννοι καὶ ἄλλοι λαοί. Διὰ ταύτην δὲ καὶ οἱ Σλάβοι ἐθυσίαζον τὴν ζωὴν αὐτῶν, ὥστε οὐδενὸς ἄλλου βαρβάρου ἔθνους ὑπελείποντο κατὰ τὴν ἄρπαγὴν. Διὸ, ἅμα οἱ κάτοικοι τῶν Ῥωμαϊκῶν χωρίων μανθάνοντες, ὅτι οἱ Σλάβοι ἐπέρασαν τὸν Ἰστρον, κατελίμπανον τὰς οἰκίας αὐτῶν καὶ ἔφευγον δρομαίως εἰς Κωνσταντινούπολιν συναποκομιζόντες καὶ παῖσαν αὐτῶν τὴν περιουσίαν, οἱ δὲ ἱερεῖς μεταφέροντες τὰ πολύτιμα σκεύη καὶ ἄλλα τῶν ἱερῶν ναῶν κοσμήματα. (72). Ἐκεῖνοι δὲ, ἐὰν κατεδιώκοντό ποτε ὑπὸ τῶν φοβερωτάτων λεγεόνων τῆς αὐτοκρατορίας, ἀπηλπίζοντο δὲ ἵνα διασώσωσι τὰ πλούσια αὐτῶν λάφυρα, ἔρριπτον αὐτὰ εἰς τὸ πῦρ, καταλείποντες ὀπίσω αὐτῶν σωροὺς τέφρας. Καταδιωκόντων δ' αὐτοὺς τῶν Ῥωμαϊκῶν στρατῶν, μέγας ἀριθμὸς αὐτῶν ἐναυλιζόμενος ἐντὸς παλαιῶν φρουρίων, ἢ σπηλαίων περὶ τὰς μεσημβρινὰς ὄχθας τοῦ Ἰστροῦ, ἐλυμαίνοντο μὲν αὐτόθεν τὰς κώμας, κατέπληττον δὲ τοὺς κατοίκους καὶ ὁδοιπόρους (73). Διὸ τὰ χρονικὰ τοῦ ἑκτοῦ αἰῶνος ἐκτραγωδοῦσι τὰς ὑπὸ τῶν Σλάβων πρατταμένους κατὰ τῶν Ἑλλήνων κακουργίας (74). Ἡ δ' ὠμότης αὐτῶν, συνήθης παρὰ τοῖς βαρβάροις καὶ πολεμικοῖς λαοῖς,

ἀνερρίπιζετο καὶ ὑπὸ τῆς ἀντεκδικήσεως, καθ' ὅσον οἱ Ἕλληνες ἐκ τῶν συχνῶν ἐπιδρομῶν παροργιζόμενοι, ἐβασάνιζον ἀνηλεῶς τοὺς περιπίπτοντας εἰς τὰς χεῖρας αὐτῶν Σλάβους. Ἄλλ' οἱ ἀτρόμητοι οὗτοι ἄνδρες, ἀνεχόμενοι καρτερικῶς τὰ κολαστήρια καὶ τὸν θάνατον, ἀπεσιώπων τὴν ἀπάντησιν πρὸς τὰς τῶν πολεμίων ἐρωτήσεις περὶ τῆς δυνάμεως καὶ τῶν σκοπῶν τοῦ στρατοῦ αὐτῶν (75). Οὕτω δὲ διάγοντες, διεπόρθουν μὲν τὴν αὐτοκρατορίαν, ἐξέχεον δ' ἀφθόνως τὸ αἷμα πρὸς ἀπόκτησιν πλούτου πάντῃ ἀχρήστου, ὥς κατορρύττοντες αὐτὸν καὶ οὐδόλως ἐκ τῆς χρήσεως αὐτοῦ ὠφελούμενοι (76).

Ἀπλοϊκότης.

Ἄλλ' οἱ σκληρότατοι οὗτοι ἐν ταῖς μάχαις ἄνθρωποι, ὧν τὴν θηριωδίαν ἀναπολοῦσι μετὰ φρίκης οἱ Ἕλληνες, ἀνελάμβανον ἐπανερχόμενοι οἵκαδε τὴν φυσικὴν αὐτῶν ἀπλότητα καὶ ἀφέλειαν. Κατὰ δὲ τοὺς συγχρόνους ἱστορικοὺς οὐδόλως ψευδόμενοι, ἢ πονηρευόμενοι (77), διετήρουν κατὰ τὰ ἥθη αὐτῶν τὴν ἀθωότητα τῆς πρώτης ἡλικίας, ἄγνωστον τοῖς τότε Ἕλλησι· μετεχειρίζοντο δὲ φιλανθρωπῶς τοὺς ζωγρηθέντας, προσδιορίζοντες μὲν τὸν χρόνον τῆς αἰχμαλωσίας αὐτῶν, ἐπιτρέποντες δὲ αὐτοῖς, ἵν' ἀπολυτρωθῶσι καὶ ἐπανέλθωσιν εἰς τὴν πατρίδα, ἢ συζήσωσι μετ' αὐτῶν ἐν ἐλευθερίᾳ καὶ ἀδελφότητι.

Φιλοξενία.

Ἐπαινοῦσι δ' ὁμοθυμαδὸν οἱ ἱστορικοὶ καὶ τὴν φιλοξενίαν τῶν Σλάβων, ἀρετὴν σπανίαν μὲν ἐν τοῖς ἄλλοις ἔθνεσι, κοινὴν δὲ μέχρι τοῦδε παρὰ πᾶσι τοῖς ἀπογόνους αὐτῶν. Τοιουτοτρόπως διαιωνίζονται τὰ ἔχνη τῶν ἀρχαίων ἐθίμων, ἡ δὲ νεωτέρα γενεὰ κληρονομεῖ τῶν προγόνων τὰ ἥθη. Ἐτίμων οἱ Σλάβοι ὥς ἱερὸν τὸν ὁδοιπόρον, περιχαρῶς ὑποδεχόμενοι· ξενίζοντες δὲ καὶ

προπέμποντες αὐτὸν εὐμενῶς, ἐπηύχοντο αὐτῷ πᾶν εἶδος εὐτυχίας· οὐδέποτε ὁμως ἀπεχωρίζοντο, πρὶν ἢ ἐμπιστευθῶσιν αὐτὸν τῇ προστασίᾳ ἄλλου τινος Σλάβου. Ὁ οἰκοδεσπότης ἡγγυᾶτο πρὸς τὸν λαὸν περὶ τῆς ἀσυλίας τοῦ ξένου, ὁ δὲ μὴ ἐξασφαλίσας τοῦτον ἀπὸ κινδύνου, ἢ χαλεποῦ τινος συμβεβηκότος ἄλλου, ἐτιμωρεῖτο ὑπὸ τῶν γειτόνων διὰ τὴν ὕβριν ταύτην, ὡς ἂν ἀνήγετο αὕτη πρὸς αὐτούς (78). Πᾶς δὲ Σλάβος, ἐξερχόμενος τῆς οἰκίας, κατέλειπεν ἀνοικτὴν μὲν τὴν θύραν, τροφὴν δὲ ἐτοίμην ὑπὲρ τοῦ ὁδοιπόρου. Οἱ ἔμποροι καὶ οἱ τεχνῖται ἐπεσκέπτοντο ἀσμένως τοὺς Σλάβους· διότι οὔτε κλέπται, οὔτε λησταὶ ὑπῆρχον ἐν μέσῳ αὐτῶν (79). Ὁ πτωχὸς ὁμως, ὁ μὴ ἔχων τὰ πρὸς ξένισιν, παρεβλέπετο κλέπτων ἀπὸ πλουσίου τινος γείτονος τὰ πρὸς τοῦτο ἐπιτήδεια, τὸ δ' ἐγκλήμα τοῦτο ἐδικαιούτο ὑπὸ τοῦ ἱεροῦ τῆς φιλοξενίας καθήκοντος. Ἀξιοθαύμαστον δικαίως φαίνεται τὸ εἶδος τῆς ἀποδιδομένης λατρείας πρὸς τὴν ἡδεῖαν ταύτην ἀρετὴν ὑπ' ἀνθρώπων τόσῳ ἀγροίκων καὶ φιλαρπάγων, ὅποιοι ἦσαν οἱ Σλάβοι τοῦ Ἰστρου. Ἄλλ' ἐπειδὴ αἱ ἀρεταὶ καὶ αἱ κακίαι τῶν λαῶν προέρχονται πάντοτε ἐκ τινων γεγονότων, ἢ περιστάσεων ἰδιαιτέρων, συμπεραίνομεν ὡς πιθανόν, ὅτι οἱ Σλάβοι εὐεργετηθέντες ποτε ὑπὸ τῶν ξένων, μετεχειρίζοντο ὑπ' εὐγνωμοσύνης τὴν φιλοξενίαν, ὁ δὲ χρόνος μετέβαλεν αὐτὴν εἰς ἔθος καὶ ὑποχρέωσιν ἱεράν· . . . Τοῦτο δ' ἐνθυμίζει ἡμῖν τοὺς περιβοήτους Φοίνικας, οἵτινες αἰῶνας τινὰς π. Χ. ἐμπορεύοντο μετὰ τῶν Βενέδων τῆς Βαλτικῆς, ἀνακοινοῦντες τὰς πρώτας ἀγαθοεργοὺς ἰδέας καὶ ἐφευρέσεις τῶν πεπολιτισμένων ἐθνῶν.

Ἐγκωμιάζουσιν ὡσαύτως οἱ ἀρχαῖοι ἱστορικοὶ τὴν Συζυγικὴ πρί-στης.

σωφροσύνην οὐ μόνον τῶν Σλάβων γυναικῶν, ἀλλὰ καὶ τῶν ἀνδρῶν αὐτῶν· διότι ἀπαιτοῦντες οὗτοι παρὰ τῆς μνηστῆς ἀναμφισβητήτους τῆς παρθενίας ἐλέγχους, ἐθεώρουν τὴν συζυγικὴν πίστιν ὡς ἱερὸν χρέος (80). Κατὰ δὲ τοὺς χρονογράφους τοῦ μέσου αἰῶνος αἱ Σλάβαι γυναῖκες, οὐδόλως στέργουσαι ἵνα ἐπιζήσωσι μετὰ τὸν θάνατον τῶν συζύγων, εἰσέπιπτον ἐκουσίως εἰς τὴν πυρὰν, τὴν ὠρισμένην πρὸς κατανάλωσιν τοῦ νεκροῦ τοῦ ἀποθανόντος. Ἄν δέ τις χήρα ἤθελεν ἵνα ἐπιζήσῃ, ἐγίνετο ὄνειδος ἀπάσης τῆς οἰκογενείας. Πιστεύεται δ' ὅτι τὸ βάρβαρον τοῦτο ἔθος, καταργηθὲν ἤδη ὑπὸ τοῦ χριστιανισμοῦ, εἰσήχθη παρὰ τοῖς Σλάβοις, ὡς καὶ παρὰ τοῖς Ἰνδοῖς, ὅπως μὴ ἐπιβουλεύωνται τὴν ζωὴν τῶν ἰδίων ἀνδρῶν αἱ γυναῖκες· ἀλλὰ τὸ προφυλακτικὸν τοῦτο μέσον ἦτο βάρβαρον, ὅσω καὶ τὸ προλαμβανόμενον ἀνουςιούργημα.

Γυναῖκες.

Αἱ δὲ γυναῖκες, θεωρούμεναι ὡς ἀνδράποδα, οὐτ' ἀντέλεγον, οὔτε ἐμεμψιμοίρουν, ἀλλ' ἐνησχολοῦντο ἐπιπόνως περὶ τὰς οἰκιακὰς φροντίδας καὶ ἐργασίας. Ἐφαντάζοντο δὲ οἱ Σλάβοι, ὅτι ἡ συγχρόνως μετὰ τοῦ συζύγου αὐτῆς ἀποθανοῦσα γυνὴ ἐμελλεν ἵνα διακονήσῃ αὐτῷ κατὰ τὴν ἄλλην ζωὴν. Ἄλλ' αἱ γυναῖκες ἐξηυτελίζοντο, καθόσον οἱ ἄνδρες ἡγόραζον ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον αὐτάς, ἡ δὲ συνήθεια αὕτη διατηρεῖται ἔτι καὶ νῦν παρὰ τοῖς Ἰλλυριοῖς (81). Ἀπέχουσαι δὲ τῶν δημοσίων ὑποθέσεων, παρηκολούθουν ἐνίοτε τοῖς γονεῦσι καὶ συζύγοις αὐτῶν κατὰ τὸν πόλεμον, ὅπου ὠλιγώρουν γενναίως τοῦ θανάτου. Οὕτω, πολιορκουμένης τῆς Κωνσταντινουπόλεως τῷ 626, οἱ Ἕλληνες εὗρον μεταξὺ τῶν νεκρῶν πολλὰ γυναικεῖα πτώματα. Αἱ δὲ μητέρες ἀνατρέφουσαι τὰ τέκνα αὐτῶν ὡς μέλλοντάς ποτε στρατιώτας, παρήγγελλον αὐτοῖς

καὶ ἀδιάλλακτον ἔχθραν πρὸς ἐκείνους, παρ' ὧν αὐται, ἢ οἱ οἰκεῖοι αὐτῶν, ὅπωςδὴποτε ἐξυθρίσθησαν· διότι οἱ Σλάβοι, ὡς καὶ ἄλλοι εἰδωλολάτραι λαοὶ, οὐδέποτε ἔπελανθάνοντο τῆς ὕβρεως, μόνον δ' ὁ φόβος ἀπαραιτήτου ἐκδικήσεως ἐκώλυεν ἐνίοτε τὸ ἔγκλημα. Ἐν περιπτώσει δὲ φόνου οὐ μόνον ὁ ἔνοχος, ἀλλὰ καὶ ἅπασα αὐτοῦ οἰκογένεια ἀπεκτείνεται διὰ χειρὸς τῶν τέκνων τοῦ ἀποθανόντος, διεκδικούντων αἷμα ἀντὶ αἵματος (82).

Λαλοῦντες περὶ τῶν ὠμῶν ἡθῶν τῶν εἰδωλολατρῶν Σλάβων, ὁμολογοῦμεν ἔτι κατὰ χρέος, ὅτι παρ' αὐτοῖς ἡ μήτηρ εἶχε τὸ δικαίωμα, πολυαρίθμου οὔσης τῆς οἰκογενείας, τοῦ φονεύειν τὰ νεογνὰ τέκνα, ἐὰν ἐγεννῶντο θήλεια· διετῆρει ὅμως τοὺς υἱοὺς αὐτῆς, ὡς προωρισμένους πρὸς ὑπηρεσίαν τῆς πατρίδος (83). Ἐτερον δ' ἔθος, ὡσαύτως βάρβαρον, ἦτο τὸ δικαίωμα τῶν τέκνων τοῦ ἀποκτείνειν τοὺς γονεῖς, ὁπότε, ἀπηυδνηκότες, ἔκτε τοῦ γήρατος καὶ τῶν νόσων, ἀπέβαινον βάρος μὲν τῶν οἰκογενειῶν, ἄχρηστοι δὲ πρὸς τοὺς συμπολίτας (84). Ἴδου πῶς λαοὶ, εὐφυῶς ἔχοντες κατὰ τὰ ἄλλα, ἐστερημένοι ὅμως πολιτισμοῦ καὶ τοῦ φωτός τῆς ἀληθινῆς θρησκείας, ἀπαθῶς καὶ ἄνευ ἐλέγχου συνειδήσεως ὑβρίζουσι τὴν φύσιν καὶ ὑπερβαίνουν τὰ ἀγριώτατα θηρία κατὰ τὴν ὠμότητα. Ἐφύλαττον δὲ τὰ τέκνα τὸ γενικὸν παράδειγμα τοῦτο ὡς ἀρχαῖον νόμον, ἀντὶ τοῦ μισεῖσθαι ὡς τέρατα· ἄλλως δ' ὅμως ἐσέβοντο σφόδρα τοὺς γονεῖς καὶ ἐμερίμνων ὑπὲρ αὐτῶν (85).

Ἐπὶ τῶν χαρακτῆρων τῆς εἰκόνης ταύτης τῶν Σλάβων ἐν γένει προσθετέον καὶ ὅ,τι λέγει ὁ Νέστωρ ἰδίᾳ περὶ τῶν ἡθῶν τῶν Σλαβο-Ρώσων. Οἱ Πολανοὶ ἦσαν μάλιστα πεπολιτισμένοι καὶ ἡμεροθέεις. Αἱ γυναῖκες περιεῖπον

Τέκνῳ.

Ἡθῶν τῶν
Σλαβο-Ρώσων.

τὴν αἰδῶ ὡς πρῶτιστον αὐτῶν ἐγκαλλώπισμα, σεβόμεναι ἐξαιρέτως τὸν ἱερῶτατον δεσμὸν τοῦ γάμου, ὥστε ἡ σωφροσύνη καὶ εἰρήνη ἐπεκράτουν κατὰ πάντα ἐν μέσῳ τῶν οἰκογενειῶν. Ἀλλὰ τὰ τῶν Δρεβλιανῶν ἔθνη ἦσαν ἄγρια, ὡς τὰ τῶν Θηρίων, μεθ' ὧν συνδιητῶντο ἐν τῷ σκότει τῶν δασῶν, ζῶντες ἐκ παντὸς εἵδους τροφῆς ἀκαθάρτου. Αἱ ἔριδες αὐτῶν ἀπέβαινον πάντοτε αἱματηραί· ὡς μὴδ' ἀμυδρὰν δὲ ἔχοντες ἰδέαν γάμου, κατὰ συναίνεσιν τινα ἀμοιβαίαν συγγενῶν καὶ συζύγων, ἀπεπλάνων, ἢ ἥρπαζον τὰς παρθένους. Ὅμοιοι δὲ σχεδὸν τούτων κατὰ ταῦτα πάντα ἦσαν καὶ οἱ Σεβερῖανοι, Ῥαδίμιτσοι καὶ Βιάτιτσοι, ὡς μῆτε τὸν γάμον, μῆτε τὴν συζυγικὴν πίστιν σεβόμενοι. Ὅθεν οἱ ἐπίγαμοι τῶν δύο γενῶν συνερχόμενοι εἰς τόπους δισχεδάσεως ἐν ταῖς κώμαις, συνεφώνουν ἀμοιβαίως περὶ τῆς συνοικήσεως αὐτῶν, μῆτε προηγουμένης, μῆτε ἐπομένης μηδεμιᾶς ἄλλης τελετῆς. Ἦτο δ' ἐν χρήσει παρ' αὐτοῖς καὶ ἡ πολυγαμία (86).

Κατοικίαι.

Οἱ τρεῖς οὗτοι λαοὶ, ὡς καὶ οἱ Δρεβλιανοὶ, ἐνέμοντο συνηρεφεῖς δρυμῶνας, ἔχοντες μὲν αὐτοὺς καὶ ὡς ὀχυρώματα κατὰ τῶν ἐχθρῶν, διατρέχοντες δὲ αὐτοὺς καὶ θήρας ἕνεκα (87). Τὰ αὐτὰ ἀκριβῶς ἀναφέρουσι τὰ χρονικά τοῦ ἔκτου αἰῶνος καὶ περὶ τῶν Σλάβων τοῦ Ἰστρου, οἵτινες ὠκοδόμουν τὰς ἀθλίας αὐτῶν καλύβας κατὰ τόπους ἀγρίους καὶ μονήρεις, ἢ ἐν μέσῳ τόσῳ ἀδιάβατων ἐλῶν, ὥστε οὐδεὶς ξένος εἰσεχώρει μέχρις αὐτῶν ἀνοδήγητος. Ἀλλ' ὡς ὑποκείμενοι πάντοτε αἰφνιδίαις τῶν πολεμίων ἐφόδοις προεφυλάσσοντο καὶ κατ' ἄλλον τρόπον, παντοίας διεξόδους μηχανώμενοι ἐν ταῖς οἰκίαις αὐτῶν, ὅπως ἐν περιπτώσει εἰσβολῆς ἐκφύγῳσιν εὐκολώτερον τοὺς κινδύνους. Ἀγορύττοντες

δὲ πρὸς τούτοις βόθρους βαθεῖς κατώρυσσον οὐ μόνον τὰ πολύτιμα αὐτῶν σκεύη, ἀλλὰ καὶ αὐτὸν τὸν ἄρτον.

Οἰστρηλατούμενοι ὑπ' ἀκορέστου φιλοχρηματίας οἱ Σλάβοι ἐπορεύοντο εἰς Ἑλλάδα πρὸς εὖρεσιν θησαυρῶν φανταστικῶν, ἐν ᾧ εἶχον ἐπὶ τῆς ἰδίας αὐτῶν χώρας ἐν τε Δακίᾳ καὶ τοῖς περίξ τὸν ἀληθῆ τοῦ ἀνθρώπου πλοῦτον (88), μεγάλους δηλ. λειμῶνας, λιπαρὰς νομάς ὑπὲρ τῶν θρεμμάτων καὶ ἀγροὺς καταλληλοτάτους πρὸς καλλιέργειαν, περισπουδάστους δὲ αὐτοῖς ἀνέκαθεν. Ὅθεν ἐπιμελούμενοι αὐτῶν ὅπωςδῆποτε ἐμαχρύνθησαν αἰῶνάς τινας π. Χ. ἀπὸ τοῦ ἀγρίου καὶ πλανητικοῦ αὐτῶν βίου· διότι ἡ ἀγαθοεργὸς γεωργία ὑπῆρξε πανταχοῦ πρῶτον τοῦ ἀνθρώπου βῆμα πρὸς τὴν ὁδὸν τοῦ πολιτισμοῦ. Αὕτῃ κατέβαλε τὰ θεμέλια τῆς κοινωνίας, συνδῆσασα μὲν αὐτὴν μετὰ τῆς πατρικῆς οἰκίας καὶ τοῦ γενεθλίου ἐδάφους, ἐμπνέουσα δὲ τὴν πρὸς τὸν πλησίον ἀγάπην καὶ τέλος τὸν πρὸς τὴν πατρίδα ἔρωτα. Οἱ δὲ Σλάβοι ἤρξαντο κατὰ τινας διατρέφοντες θρέμματα ἐν Δακίᾳ· ὅθεν καὶ ἡ λέξις αὐτῶν *paslyr*, ποιμὴν, λατινικὴ τὴν καταγωγὴν, ἐλήφθη προφανῶς παρὰ τῶν κατοίκων τοῦ τόπου ἐκείνου, ἐνθα ἐλαλεῖτο τῶν Ῥωμαίων ἡ γλῶσσα (89). Ἀλλ' ἡ γνώμη αὕτη φαίνεται ἀπίθανος· διότι κατ' ἀρχὰς οἱ Βένεδοι, ἢ Σλάβοι, κάτοικοι τῆς Ἀρκτου, ὁμοροὶ δὲ τῶν Γερμανῶν, Σκυθῶν καὶ Σαρματῶν, πλουσιωτάτων ἐν ποιμνίσις, ἐγίνωσκον τὸ οὐσιωδέστατον τοῦτο ἐφεύρημα τῆς ἀνθρωπίνου οἰκονομίας, ὡς προηγήθεν σχεδὸν πανταχοῦ τῆς γεωπονίας. Ἐκ δὲ τῆς ἀπολαύσεως τῶν πλεονεκτημάτων τούτων ἐπορίζοντο πάντα τὰ πρὸς ζωάρχειαν, ὥστε οὔτε τὴν πείναν ἐφοβοῦντο, οὔτε τὴν δριμύτητα τοῦ χειμῶνος· διότι οἱ ἄγροὶ καὶ τὰ ποιμνία προσέφερον ἀφθόγως καὶ τροφὴν καὶ ἐνδυ-

Τροφή.

μασίαν. Κατὰ τὸν ἕκτον αἰῶνα οἱ Σλάβοι ἔζων ἐκ κέγχρου, ζειᾶς καὶ γάλακτος· ὕστερον δ' ἔμαθον καὶ τὴν κατασκευὴν διαφόρων ἡδέων βρωμάτων. Ἐγεύοντο δὲ τούτων μάλιστα ἐστιῶντες φίλους, δι' οὓς οὐδενὸς ἐφείδοντο, δαφιλεύοντες τὰ πάντα ἐπὶ τῆς τραπεζῆς πρὸς ἐνδειξιν τῆς ἐγκαρδίου ἀγάπης, ἣν μέχρι τοῦδε ἐκληρονόμησαν παρὰ τῶν προγόνων. Τὸ ὑδρόμελι ὑπῆρξεν ἐν ἀρχῇ προσφιλέστατον αὐτοῖς ποτόν· πιθανὸν δέ, νομίζομεν, ὅτι κατ' ἀρχὰς κατεσκεύαζον αὐτὸ ἐκ τοῦ κατὰ τὰ δάση μέλιτος τῶν ἀγρίων μελισσῶν, ὧν μετ' ὀλίγον διαφερόντως ἐπεμελήθησαν (90). Οἱ Βένεδοι, κατὰ τὴν τοῦ Τακίτου μαρτυρίαν, οὐδόλως σχεδὸν διέφερον τῶν Γερμανῶν κατὰ τὴν περιβολήν, τουτέστι μόλις τὴν γύμνωσιν αὐτῶν ἐκάλυπτον. Οἱ τοῦ ἕκτου αἰῶνος Σλάβοι ἐμάχοντο ἄνευ ἱματίου, τινὲς δὲ καὶ ὅλως ἀχίτωνες, ῥάκη τινα μόνον καὶ ψιλὰς περισκελίδας φέροντες (α). Τὸ δέρμα τῶν ἀγρίων καὶ ἡμέρων ζώων ἐχρησίμευεν αὐτοῖς πρὸς ἱματισμὸν κατὰ τὸν χειμῶνα. Αἱ δὲ γυναῖκες ἔφερον μακρὰς ἐσθῆτας, κοσμούμεναι δι' ὑαλίνων κόκκων καὶ τεμαχίων μετάλλου, ληφθέντων ἐν πολέμῳ, ἢ ἀγορασθέντων παρὰ ξένων ἐμπόρων.

Περὶβολή.

Οἱ δ' ἐμποροὶ οὗτοι, ἔχοντες μεγίστην ἀσφάλειαν κατὰ τὰς Σλαβικὰς χώρας, ἀντήλλαττον τὰ ἐμπορεύματα αὐτῶν πρὸς θρέμματα, ὑφάσματα, δέρματα, σῖτον καὶ διάφορα τοῦ πολέμου λάφυρα. Ἀλλὰ κατὰ τὸν ὀγδοὸν αἰῶνα καὶ οἱ Σλάβοι αὐτοὶ ἀπῆρχοντο εἰς τὴν ἀλλοδαπὴν χάριν ἐμπορίας· ὅθεν καὶ Κάρολος ὁ Μέγας διέταξέ τινας ὑπαλλήλους ἵνα συναλλάττωνται μετ' αὐτῶν ἐν ταῖς Γερμανικαῖς πόλεσι (92). Κατὰ δὲ τὸν μέσον αἰῶνα ἡ ἐμπορία ἤκμαζεν ἤδη ἐν πολλαῖς

Σλαβικαῖς πόλεσιν, ὡς ἐν Βινέττῃ, ἢ Ἰουλίνῳ (93), κατὰ τὰς ἐκβολὰς τοῦ Ὀδέρου, ἐν Ἀρκονίᾳ, κατὰ τὴν νῆσον τῆς Ρουγίας, ἐν Δεμίνῃ, ἐν Βολγάστῃ τῆς Πομερανίας κλπ. Ἰδοὺ δὲ ἡ διαγραφὴ τῆς πρώτης κατὰ τὸν Ἑλμόλδον. « Καθ' ὃ χωρίον ἐκβάλλει εἰς τὴν » Βαλτικὴν ὁ Ὀδερος, ἐκεῖτο πάλαι ποτε ἡ ἐξάκου- » στος Βινέττα, ἥς ὁ λιμὴν ἦτο ἄριστος πάντων τῶν » πέριξ. Διηγοῦνται πολλὰ ἀξιόλογα πράγματα περὶ » τῆς πόλεως ταύτης· μεταξὺ δὲ τῶν ἄλλων, ὅτι ὁ » περέβαινε κατὰ τὸ μεγαλεῖον πάσας τῆς Εὐρώπης » τὰς πόλεις. Οἱ Σάξωνες εἶχον ἄδειαν, ἵνα κατοική- » σωσιν αὐτόθι· ἀπηγορεύετο μόνον αὐτοῖς ἡ δημοσία » τελετὴ ἱεροπραξιῶν τῆς χριστιανικῆς θρησκείας, ἣν » εἶχον ἤδη ἀσπασάμενοι· διότι οἱ Βινέττιοι ἦσαν σφό- » δρα εἰδωλολάτραι. Ἄλλως τε οὐδενὸς ἄλλου λαοῦ » ἦσαν δεύτεροι κατὰ τε τὴν τιμιότητα, τὴν χρη- » στοθήειαν καὶ τὴν φιλοξενίαν. Ἡ δὲ Βινέττα ὡς ἐπί- » νειον ἐμπορευμάτων πάσης τῆς χώρας, περιελάμ- » βανε δαψιλῶς πλῆθος σπανίων καὶ τερπνῶν ἐν τῷ » κόσμῳ πραγμάτων. Λέγεται μάλιστα, ὅτι βασιλεὺς » τις τῆς Δανίας, ἄρχων ἰσχυροῦ στόλου, ἐξεπο- » λιόρκησε τὴν πόλιν ταύτην. Ἀλλὰ τὰ ἐρείπια αὐ- » τῆς φαίνονται μέχρι τῆς σήμερον, (τουτέστι κατὰ » τὸν δωδέκατον ἕκτον αἰῶνα). » Ἡ ἐμπορία τῶν Σλάβων, ἕως οὗ εἰσῆχθη ὁ χριστιανισμὸς, ἐγίνετο μόνον δι' ἀνταλλαγῶν· ἐπειδὴ ἡ χρῆσις τοῦ ἀργύρου ἦτο ἄγνωστος αὐτοῖς, ἐλάμβανον δὲ τὸν χρυσὸν τῶν ξένων ὡς ἐμπόρευμα (94).

Οἱ Σλάβοι, ἐλθόντες εἰς τὴν αὐτοκρατορίαν καὶ ἰ-
δόντες αὐτοφεῖ τὰ ἀριστουργήματα τῶν Ἑλλήνων
καλλιτεχνῶν, ἔκτισαν καὶ αὐτοὶ πόλεις καὶ ἐνησχον

λήθησαν περὶ τὴν ἐμπορίαν· ἤρξαντο δὲ λαμβάνειν περὶ τῶν τεχνῶν ιδέας τινὰς ἀναλόγους πρὸς ὅσας εἶχον γνώσεις. Οὕτως ἔγλυφον ἐπὶ ξύλου εἰκόνας ἀνθρώπων, πτηνῶν καὶ ζώων, ἐζωγράφουν δ' αὐτὰς κατόπιν διὰ ποικίλων χρωμάτων, ἀντεχόντων πρὸς τὴν βροχὴν καὶ τοῦ ἡλίου τὸν καύσωνα. Εὐρέθησαν δ' ἐν τοῖς ἀρχαίοις τάφοις τῶν Βενέδων πολλαὶ κάλπαι ἀργιλλώδεις, ἐντελῶς ἐξεργασμέναι καὶ ἐπίχριστοι, φέρουσαι δὲ εἰκόνας λεόντων, ἄρκτων καὶ αἰετῶν. Ἀνεκαλύφθησαν δ' ὡσαύτως καὶ λόγχαι, μάχαιραι, ξίφη καὶ ἐγχειρίδια τεχνηέντως κατεσκευασμένα, ἔχοντα δὲ τὴν κώπην ἀργυρότευκτον (95). Πολὺν χρόνον πρὸ Καρόλου τοῦ Μεγάλου οἱ Τσέχοι καὶ οἱ Σλαβο-Βοημοὶ ἐνησχολοῦντο ἤδη περὶ τὴν μεταλλωρυχίαν (96)· ἐν δὲ τῷ δουκάτῳ τοῦ Μεκλεμβούργου περὶ τὸν δέκατον ἑβδομον αἰῶνα, κατὰ τὸ Πρίλεβιτς, κείμενον πρὸς τὴν μεσημβρινὴν ἀκτὴν τῆς λίμνης Τολλένης, εὐρέθησαν ἀγάλματα χάλκινα Σλαβικῶν θεοτήτων, ἔργα τῶν ἰδίων αὐτῶν τεχνιτῶν, οἵτινες ἄλλως τε οὐδεμίαν ἔχοντες ιδέαν τελειοποιήσεως μεταλλίνων εἰκόνων, ἐχώνευον διακριδὸν καὶ ἀπειροχάλως πάντα αὐτῶν τὰ μέρη (97). Ἀλλὰ τὸ αὐτὸ τοῦτο συνέβη καὶ ἐν Ἑλλάδι, ἔνθα ἐπὶ τῶν Ὀμηρικῶν χρόνων ὑπῆρχον ἤδη διάσημοι τεχνῖται, μὴ γινώσκοντες ὁμῶς τὴν τέχνην τοῦ χωνεύειν ἀκέραια ἀγάλματα. Τοῦ δὲ τρόπου τῆς λατομίας οὐδὲν ἀπελείφθη μέχρις ἡμῶν ἄλλο μνημεῖον, εἰ μὴ μεγάλαι τινὲς πλάκες μονόλιθοι, παριστῶσαι χεῖρας, πτέρνας, πόδας ἵππων κλπ. Οἱ πρόγονοι ἡμῶν ὑπὸ τῶν πολεμικῶν προκατειλημμένοι, διάγοντες δ' ἐν ταραχαῖς καὶ ἀδιαλείπτως μετὰ κινδύνων παλαίοντες, ὀλίγον ἐπέδωκαν κατὰ τὴν

ἀρχιτεκτονικήν, ἐπίδεομένην χρόνου, ἡσυχίας καὶ ὑπο- Ἀρχιτεκτονική.
μονῆς· οὐδ' ἐπεχείρησάν ποτε ἵνα κατασκευάσωσι στα-
θερά ἐνδαιτιήματα. Κατὰ δὲ τὸν ἕκτον αἰῶνα καὶ ἔτι
βραδύτερον ἤρκοῦντο ἀπλαῖς καλύβαις, ὅπου μόλις διε-
φυλάττοντο ἐκ τῶν ἐπηρεϊῶν τῆς ἀτμοσφαίρας. Αἱ δὲ
Σλαβικαὶ πόλεις περιεῖχον μόνον καλύβας περικυκλου-
μένας ἐκ δρυφάκτων, ἐνίοτε δὲ καὶ διὰ προχώματος ἐ-
ξησφαλισμένας· ἀνεγείροντο δὲ ξυλοπαγεῖς (98) ναοὶ εἰ-
δώλων, ἀντὶ τῶν πολυτελῶν ἐκείνων οἰκοδομημάτων
τῆς Αἰγύπτου, Ἑλλάδος καὶ Ῥώμης. Οἱ Βένδοι ὠνό-
μαζον αὐτοὺς γοντίνας ἐκ τῆς λέξεως γόντε, ση-
μαινούσης μέχρι τοῦδε Ῥωσσιστὶ σχίδακας, ἡ πέταυρα,
δι' ὧν καλύπτεται τῶν οἰκιῶν ἡ στέγη.

Οἱ ἀρχαῖοι Σλάβοι οὐδεμίαν εἶχον ἰδέαν τῶν πλεο-
νεκτημάτων τῆς πολυτελείας τῶν μεγάλων οἰκοδομη-
μάτων καὶ λαμπρῶν ἐξωτερικῶν κοσμημάτων. Ἄλλ'
ἐντὸς τῶν καλυβῶν αὐτῶν ἀπῆλαιον τῶν τέρψεων, ἃς
παρέχουσιν αἱ ἐλευθέριοι τέχναι· διότι πρώτη ἀνάγκη τοῦ
ἀνθρώπου ὑπάρχει ἡ τροφή καὶ ἡ κατοικία, δευτέρα δὲ
ἡ ἡδονή· ὅθεν καὶ οἱ τὰ μάλιστα ἄγριοι λαοὶ ζητοῦσιν αὐ-
τὴν διὰ τῆς ἁρμονίας ἤχων τινων εὐφραϊνόντων τὴν
ψυχὴν καὶ κατακηλούντων τὸ οὖς. Διὰ τοῦτο περὶ τὸν
ἕκτον αἰῶνα οἱ βόρειοι Βένεδοι εἶπον πρὸς τὸν Αὐτο-
κράτορα τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ὅτι κυρίαν ἡδονὴν
εἶχον τὴν μουσικὴν, καὶ ὅτι συνήθως ὁδοιποροῦντες οὐ-
δέποτε ἔφερον ὄπλα, ἀλλὰ κιθάρας καὶ λύρας (α)
ὑπ' αὐτῶν κατασκευαζομένας (99). Ὁ ἄσκαρος, τὸ γου-

Μουσική.

(α) Γόσσι ἐνομάζεται Ῥωσσιστὶ, ἔχον σχῆμα ἐπιμήκους τραπέζης μετὰ
πολλῶν μεταλλίγων χορδῶν.

δόκ (β) καὶ ὁ ποιμενικὸς αὐλὸς ἦσαν ἐπίσης γνωστὰ τοῖς προγόνοις ἡμῶν. Πάντα δὲ ταῦτα τὰ μουσικὰ ὄργανα εὐφραίνουσι σήμερον τοὺς Σλαβικοὺς λαούς. Οἱ Σλάβοι οὐ μόνον ἐν καιρῷ εἰρήνης καὶ ἐντὸς τῆς πατρίδος ἐθέλγοντο διὰ τῆς μουσικῆς, ἀλλὰ καὶ κατὰ τὰς ἐπιδρομὰς αὐτῶν, μάλιστα ἐνώπιον πολυαρίθμων πολεμίων ἐφαλλον καὶ εὐωχοῦντο, ἐπιλανθανόμενοι οὕτω τοῦ κινδύνου. Τοῦτο ἀναφέρει ὁ Προκόπιος, διηγούμενος αἰφνιδίον τινα ἔφοδον στρατηγοῦ Ἑλλήνος κατὰ τῶν Σλάβων τῷ 592, ὅτε ἅπας ὁ στρατὸς αὐτῶν ἔκδοτος τῇ μελωδίᾳ κατελήφθη παντελῶς ἀπροφύλακτος. Πολλὰ δημῶδη ᾄσματα Σλάβων τῆς Λουσατίας, Λουνεβούργου καὶ Δαλματίας φαίνονται ἀρχαιότατα (100), ὡς πολλαὶ Ῥωσικαὶ ἐπῶδαί, ἐν αἷς μεγαλύνουσι τὰ ὀνόματα τῶν Θεῶν τῆς εἰδωλολατρείας, ὡς καὶ τὸ τοῦ Ἰστρου, προσφιλοῦς τοῖς προγόνοις ἡμῶν ποταμοῦ· διότι ἐπὶ τῶν ὄχθων αὐτοῦ ἐπεχείρησαν πάλαι ποτε τὰ πρῶτα δοκίμια τῆς πολεμικῆς ἀνδρίας, ἔτυχον δὲ τῶν πρώτων θριάμβων. Ἴσως δὲ τὰ εἰρηνικὰ ταῦτα μέλη ἐν τῇ ἀρχαιοτάτῃ πατρίδι τῶν Βενέδων, ἀγνοοῦντων τὴν δόξαν καὶ τὴν νίκην, μετεβλήθησαν εἰς ἐνυάλια, ἅμα ὁ λαὸς αὐτῶν προσήγγισε τῆς αὐτοκρατορίας καὶ εἰσεχώρησεν εἰς Δακίαν. Ἡ πολεμικὴ αὕτη μελωδία ἐξῆπτεν ἐν ταῖς καρδίαις αὐτῶν εὐγενῆ εὐτολμίαν καὶ ἄμιλλαν· ἐξεικόνιζε τὰς φρικώδεις σκηνὰς τῶν ἀγώνων καὶ τῆς αἵματοχυσίας· διετήρει τὴν μνήμην ἡρωικῶν ἔργων ὡς πρώτη, τρόπον τινα, καὶ ἀρχαιοτάτη ἱστορία τῶν

(β) Μουσικὸν ὄργανον ὅμοιον τοῦ βιολίου, ἔχον δὲ τρεῖς χορδαί, ὧν μία μόνον κρούεται, καὶ δὲ ἄλλαι χρησιμεύουσιν ὡς προσοδία.

Σλάβων. Οὕτως ἡ ποίησις ἐγεννήθη πανταχοῦ, ἐκφράζουσα τὸ πρῶτον μόνον τὰς κλίσεις τοῦ λαοῦ. Οὕτω τὰ ἄσματα τῶν νῦν Κροατῶν ἐξυμνοῦσι διαφερόντως τὴν ἀνδρίαν καὶ τὴν μνήμην ἐνδόξων προγόνων, τὰ δὲ προσφιλῆ παρὰ τοῖς Βένδοις τῆς Γερμανίας διεγείρουσι τὴν εὐθυμίαν, ἢ τὴν εὐτυχὴ λήθην τῶν θλίψεων καὶ τῶν συμφορῶν τοῦ βίου· ἄλλα τέλος, οὐδεμίαν ἔχοντα σημασίαν, ὥς τινα Ῥωσσικὰ ἄσματα, τέρπουσι διὰ τῆς χαριέσσης ἁρμονίας τῶν ἤχων καὶ τῆς ἡδύτητος τῶν φράσεων, κατακηλοῦντα καὶ θέλγοντα μόνον τὴν ἀκοήν.

Ἄλλ' ἡ ζωηρότης τῶν ἐκ τῆς μουσικῆς εὐαρέστων αἰσθημάτων παρήγαγε τὴν ἀνάγκην καὶ τῆς διὰ χειρονομιῶν παραστάσεως· ἐντεῦθεν δὲ προῆλθεν ὁ χορὸς, ψυχαγωγία προσφιλῆς καὶ τῶν σκαιοτάτων λαῶν. Οἱ καθεστῶτες χοροὶ τῶν Ῥώσων, Βοημῶν καὶ Δαλματῶν ὑποτυποῦσι τὴν ἀρχαίαν ὄρχησιν τῶν Σλάβων, δι' ἧς ἐτέλουν τὰς ἱεράς ἀγιστείας πρὸς τιμὴν τῶν Θεῶν, ἢ ἡγάλλοντο διὰ συμβεβηκότα τινὰ αἴσια (101). Ἐπὶ τοῦ χοροῦ τούτου ἐνετείνοντο οἱ μυῶνες, ἐκινουντο οἱ βραχίονες, ἐγίνοντο περιστροφαὶ ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ τόπου, ἀνεκάθητο τὸ σῶμα, ἐπτερνοχοπεῖτο τὸ ἔδαφος. Τοιοῦτος χορὸς συνάδει τῶνόντι πρὸς τὸν χαρακτῆρα Ῥωμαλέων, δραστηρίων καὶ ἀκαμάτων ἀνθρώπων. Αἱ παιδαι καὶ διασκεδάσεις τοῦ λαοῦ εἰσιν ἔτι αἱ αὐταὶ ἐν ταῖς Σλαβικαῖς χώραις· ὁ δὲ δρόμος, ἡ πάλῃ καὶ ἡ πυγμαχία διέμειναν ὡς μνημεῖα τῶν ἀρχαίων διατριβῶν, εἰκό-
νες δὲ τοῦ πολέμου καὶ τῆς ἰσχύος.

Πρὸς συμπλήρωσιν τῶν ἐρευνῶν τούτων παρατηροῦμεν, ὅτι οἱ Σλάβοι, καὶ τοὶ ἄπειροι τοῦ γράφειν, εἶχον ὅμως γνώσεις τινὰς ἀριθμητικῆς καὶ χρονολογίας.

Χορὸς.

Παιδικαί.

Ἀριθμητικὴ.

Ἡ οἰκιακὴ διαχείρισις, ὁ πόλεμος, καὶ ἡ ἐμπορία ἀναγκαίως συνωκείωσαν αὐτοὺς μετὰ τῶν συνθέτων ὑπολογισμῶν. Ἡ λέξις *τμα* (σκότος), σημαίνουσα μύρια, ἔχει ἀρχαίαν Σλαβικὴν καταγωγὴν. Ἐξετάζοντες δὲ τὸν δρόμον τοῦ ἡλίου εἶχον, ὥς οἱ Ῥωμαῖοι, διηρημένον τὸν ἐνιαυτὸν εἰς δώδεκα μῆνας, φέροντας ἴδιον ὄνομα κατὰ τὰ φαινόμενα τῶν ὥρῶν τοῦ ἔτους καὶ τὰ προϊόντα τῆς φύσεως. Οὕτως ἐκάλουν τὸν Ἰανουάριον *πρόσινετς*, πιθανῶς κατὰ τὸ κυανοῦν χρῶμα (*σινετὰ*) τοῦ οὐρανοῦ· τὸν Φεβρουάριον *σέτσεν* (ἐκ τῆς λέξεως *τέμνειν*, *σέτς*)· τὸν Μάρτιον *σούχι* (*ξηρόν*)· τὸν Ἀπρίλιον, *βερεσοσόλ*, ἐκ τῆς τέφρας (*κόνεως*) τῆς σημύδης· τὸν Μάιον, *τραβνι*, *χορτοφόρον*· τὸν Ἰούνιον *ισόκ*, ὄνομα πτηνοῦ τινος ὠδικοῦ· τὸν Ἰούλιον *τσερβέν*, ἐκ τοῦ ἐρυθροῦ χρώματος τῶν καρπῶν καὶ τῶν κόκκων· τὸν Αὐγουστον *ζάρεφ* ἀπὸ τῆς λάμψεως τῆς ἑω· τὸν Σεπτέμβριον *ρουέν*, ἥτοι *ῥεβούν* ἐκ τοῦ βρυχηθμοῦ τῶν θηρίων· τὸν Ὀκτώβριον *λιπτοπάδ*, εἴτε *φυλλοβρόησιν*· τὸν Νοέμβριον *γρουδέν*, *σωρόν χιόνων*, καὶ τὸν Δεκέμβριον *στουδέν*, *ψυχρὸν καιρόν*. Ἐκάλουν δὲ τὸν αἰῶνα *βέκ*, τουτέστι *διάρκειαν* τῆς ἀνθρωπίνης ζωῆς, ὅπερ ἀποδεικνύει τὴν μακροβιότητα τῶν προγόνων ἡμῶν, κληρωθέντων ἐκ φύσεως ὑγιεῖαν καὶ κράσιν εὖ ρωστον, ὑπὸ τῶν πόνων ἐνισχυομένην.

Κυβέρνησις.

Οἱ Σλάβοι, ὥς καὶ ἅπαντες οἱ ἄλλοι λαοὶ, κατ' ἀρχὰς τῆς πολιτικῆς αὐτῶν ὑπάρξεως, ἡγνόουν τὰς ἀρετὰς εὐνόμου κυβερνήσεως· μὴ ὑποφέροντες δὲ μήτε δεσπότας, μήτε δούλους, ὥς μέγιστον πάντων ἀγαθὸν τοῦ ἀνθρώπου ἐθεώρουν τὴν ἀπόλαυσιν ἀπεριορίστου τινος καὶ ἀγρίας ἐλευθερίας (102). Οὕτως ὁ δεσπότης ἦρχε τῶν τοῦ οἰ-

κου, ὁ πατήρ τῶν τέκνων, ὁ ἀνὴρ τῆς συζύγου, ὁ ἀδελφὸς τῶν ἀδελφῶν· ἕκαστος δ' ἐπήγνυε καλύβην ἐπὶ τόπου ἰδιαιτέρου καὶ ἀπέχουσαν κατὰ τι διάστημα τῆς τῶν ἄλλων, ὅπως ζήσῃ ἐν αὐτῇ ἡσυχαιότερον καὶ ἀσφαλέςτερον. Εἰς τὸ δάσος, τοὺς ῥυάκας, τοὺς ἀγροὺς ἐξετείνετο ἅπαντα ἡ κυριαρχία τοῦ Σλάβου· οὔτε εἰσῆρχετο τις αὐτόθι ἀδύνατος, ἢ ἄοπλος. Ἐκάστη οἰκογένεια συνεκρότει μικράν τινα δημοκρατίαν ἀνεξάρτητον, τὰ δὲ ἀρχαῖα ἔθιμα, κοινὰ ἅπαντος τοῦ ἔθνους, ἐχρησίμευον αὐτοῖς ὡς κοινωνικοὶ δεσμοί. Αἱ διάφοροι φυλαὶ κατὰ τὰς σπουδαίας περιστάσεις συνήρχοντο, ὅπως συσκεφθῶσι περὶ τῶν κοινῇ συμφερόντων· συνεβουλεύοντο δὲ τοὺς γέροντας, ὡς ζώσας βίβλους τῆς πείρας καὶ τοῦ ὀρθοῦ λόγου, σεβόμενοι ἐξαιρέτως τὰς γυνώμας αὐτῶν. Κατὰ τὸν αὐτὸν δὲ τρόπον ἐξέλεγον τοὺς ἀρχηγούς, ἐπιχειροῦντές τινα πόλεμον· ἀλλ' ὁ ὑπερβολικὸς αὐτῶν πρὸς τὴν ἐλευθερίαν ἔρωσ καὶ τὸ πρὸς τὴν βίαν μῖσος περιώριζε τὴν ἐξουσίαν τῶν ἀρχηγῶν, ὥστε παρήκουον αὐτοῖς συχνάκις καὶ κατ' αὐτὰς τὰς μάχας. Περαιτωθείσης δὲ τῆς ἐκστρατείας, ἕκαστος ἐπανερχόμενος οἴκαδε, ἀνελάμβανε τὴν ἐπὶ τῆς ἰδίας αὐτοῦ καλύβης κυριότητα.

Ἄλλ' ἡ σκαιότης αὕτη τῶν ἡθῶν ἐμελλεν ἵνα ἀλλοιωθῇ ἐξ ἀνάγκης διὰ τοῦ χρόνου. Ἡ σύλλησις τοῦ Βυζαντινοῦ Κράτους, ὡς καταγωγίου τρυφῆς καὶ πλούτου, ἐδίδαξε τοὺς Σλάβους νέας ἡδονάς, ἐγέννησεν ἀνυπάρχτους τέως χρείας, αἵτινες περιτέλλουσαι τὴν ἀνεξαρτησίαν, συνέσφιγγον αὐτοὺς διὰ κοινωνικοῦ βίου. Αἰσθανόμενοι δ' ἕκτοτε ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον τὴν ἀνάγκην ἀλλήλων, προσήγγισαν τὰς κατοικίας καὶ ἔκτισαν κωμοπόλεις (103). Ἄλλοι δὲ, ἰδόντες ξένων τόπων μεγαλοπρεπεῖς πόλεις καὶ κώμας ἀκμαζούσας, ἐπαυσαν

ἡδυνόμενοι περὶ τὸ σκότος τῶν δασῶν, τοσοῦτον πρό-
 τερον προσφιλῶν καὶ περισπουδάστων ζήλω τῆς ἐ-
 λευθερίας· μεταβάντες δὲ εἰς τὰς ἐπαρχίας τῆς Ἑλ-
 λάδος, ὑπετάχθησαν αὐτοπροαιρέτως τῇ τῶν Αὐτοκρα-
 τῶν κυριαρχίᾳ. Καὶ ἡ μὲν τοῦ πολέμου τύχη κατέτα-
 ξεν ὑπὸ τὸ κράτος Καρόλου τοῦ Μεγάλου καὶ τῶν
 αὐτοῦ διαδόχων πλῆθος Σλάβων τῆς Γερμανίας· ἀλλ'
 ἀκάθεκτος ῥοπή πρὸς τὴν ἀνεξαρτησίαν ὑπῆρξε πάντοτε
 βάσις τοῦ χαρακτήρος αὐτῶν, ὥστε, ἅμα εὐρίσκοντες
 ἀρμόδιόν τινα εὐκαιρίαν, ἀπέσειον τὸν ζυγὸν καὶ ἐξε-
 δικοῦντο ὡμῶς τὴν ἐφήμερον ὑποταγὴν. Ἀλλὰ τέλος
 πάντων κατεδαμάσθησαν δυνάμει τῆς χριστιανικῆς
 θρησκείας.

Αἱ πολυάριθμοι Σλαβικαὶ ἐπαρχίαι συνεκοινώνουν
 πρὸς ἀλλήλας, ὁ δὲ λαλῶν τὴν γλῶσσαν αὐτῶν εὐρι-
 σκεν ἐκεῖ φίλους καὶ συμπολίτας. Διὸ ὁ Βαϊανός, Χά-
 νης τῶν Ἀβάρων, γνωρίζων τὸν στενὸν τοῦτον σύν-
 δεσμον τῶν Σλαβικῶν φυλῶν, ἐξ ὧν πολλαὶ ἤδη
 ἦσαν ὑποτελεῖς αὐτοῦ ἐν Δακίᾳ, Παννονίᾳ καὶ Βοημίᾳ,
 ἐνόμισεν ὅτι καὶ αὐτοὶ οἱ ἀπώτατοι ὤφειλον τὴν αὐ-
 τὴν ταύτην πρὸς αὐτὸν ὑπακοήν· ἔνεκα τούτου ἐζήτη-
 σε τῷ 590 στρατολογίαν παρὰ τῶν Σλάβων τῆς Βαλ-
 τικῆς (105). Κατὰ δὲ τὸν μέσον αἰῶνα ἡ ἑνωσις αὐ-
 τῇ ἠύξησε καὶ ἐκ τῆς φήμης πολλῶν ναῶν, ὅπου ἐκ
 διαφόρων χωρῶν προσέδραμον οἱ Σλάβοι, ὅπως συμ-
 βουλευθῶσι τοὺς θεοὺς, συχνάκις δ' ἐπείθοντο παρὰ
 τῶν ἱερέων διὰ στόματος τοῦ εἰδώλου, ἵνα συμπολι-
 τεύωνται πρὸς τὸ κοινῇ συμφέρον μᾶλλον, ἢ πρὸς τὸ
 ἰδιαιτέρον ἐκάστου λαοῦ. Αὐτόθι δὲ ὅσοι τῶν Σλάβων
 ἔτυχον ὑβρισθέντες ὑπὸ ξένων, ἐκοινοποιοῦν τὰς αἰτιά-
 σεις αὐτῶν πρὸς τοὺς συμπατριώτας, ἐξώρχιζον δ' αὐ-

τοὺς εἰς κοινὴν ἐκδίκησιν τῆς τε πατρίδος καὶ τῆς θρησκείας. Αὐτόθι προσέτι καθ' ὠρισμένους καιροὺς οἱ πρεσβύτεροι καὶ διασημότατοι τοῦ ἔθνους συνεκρότουν εἰδὸς τι συνεδρίου, ὅπου πολλάκις ἡ φρόνησις καὶ δικαιοσύνη ὑπεχώρουν τῇ τόλμῃ καὶ βίᾳ. Ὁ δὲ ναὸς τῆς πόλεως Ῥέτρας ἐν Μεκλεμβούργῳ παρὰ τὴν λίμνην Τολλένην ἦτο πάντοτε τῶν ἄλλων περιφημώτατος διὰ τὰς τοιαύτας ὁμηγύρεις (106).

Μετά τινας αἰῶνας ἡ δημοτικὴ Κυβέρνησις τῶν Σλάβων μετεβλήθη εἰς ἀριστοκρατικὴν. Στρατηγοί, ἐκλεγόμενοι ἀριστίνδην κατὰ γενικὴν συγκατάθεσιν, ἐχρημάτισαν πρῶτοι δυνάσται τῆς πατρίδος αὐτῶν. Ἐνδοξοὶ πράξεις ἦσαν ἄξιοι τῆς εὐγνωμοσύνης τοῦ λαοῦ, ὅς τις ἐκθαμβούμενος ὑπὸ τῆς εὐτυχίας τῶν ἡρώων τούτων, ἐθεώρει αὐτοὺς ὡς ὄντα τινὰ προνομιοῦχα καὶ ἐξέχοντα κατὰ τὰ πλεονεκτήματα καὶ τὸν νοῦν. Οἱ δὲ Βοημοί, στερούμενοι ἔτι καὶ πολιτικῶν νόμων καὶ δικαστῶν τακτικῶν, ὑπέβαλλον τὰς προσωπικὰς διαφορὰς αὐτῶν ὑπὸ τὴν κρίσιν τῶν προϊσταμένων ἀρχηγῶν (107) κατὰ τε τὴν πολεμικὴν ἀνδρίαν, ὡς καὶ κατὰ τὸν πλοῦτον, ὅς τις ἐξ αὐτῆς ἐπήγαζε. Τελευταῖον δ' ἡ συνήθεια μετεβλήθη κατὰ μικρὸν εἰς νόμον, ὥστε καθιερώθησαν συγχρόνως τό τε δικαίωμα τοῦ ἄρχειν καὶ τὸ καθῆκον τοῦ ὑπακούειν. Ὅτε δὲ υἱὸς ἡρώος ἐνδόξου καὶ ἀνδρὸς πλουσίου ἐκκληρονομεῖ τὰ προτερήματα τοῦ πατρὸς, ἐλάμβανεν ἀναγκαίως καὶ τῆς οἰκογενείας αὐτοῦ τὴν πολιτικὴν δύναμιν.

Ἡ ἐξουσία δ' αὕτη ἐδηλοῦτο παρὰ τοῖς Σλάβοις διὰ τῶν ὀνομάτων βοϊάρος (μεγιστὰν), βοϊβόδος (στρατηγός), κνιάζ (ἡγεμὼν), πὰν (κύριος), ζουπὰν, κορόλ

ἡ κράλ (βασιλεὺς) κτλ. Τὸ πρῶτον παραγόμενον ἀναμφιβόλως ἐκ τοῦ βόϊ (μάχης), ἴσως ἐσήμαινε κατ' ἀρχὰς πολεμιστὴν ἐξαιρέτου ἀνδρίας, ὕστερον δὲ κατέστη δημόσιον ἀξίωμα. Τὰ Βυζαντινὰ χρονικὰ τοῦ 764 ἀναφέρουσι περὶ βογιάρων (μεγιστάνων), ἡ πρῶτων ἀρχόντων τῶν Σλάβων τῆς Βουλγαρίας. Στρατηγοὶ δὲ προσηγορεύοντο κατ' ἀρχὰς μόνον οἱ πολεμάρχαι· ἀλλ' ἐπειδὴ ἐν καιρῷ εἰρήνης οὗτοι ἐσφετερίζοντο τὸ δικαίωμα τῆς ὑπεροχῆς, ἡ προσηγορία αὕτη ἐσήμαινε γενικῶς ἀρχηγόν, ἡ δεσπότην παρὰ τοῖς Βοημοῖς, ἡ Βένδοις τῆς Σαξωνίας· ἐν τῇ Καρνιόλῃ, ἀνακτα· ἐν δὲ τῇ Πολωνίᾳ οὐ μόνον στρατηγόν, ἀλλὰ καὶ δικαστὴν. Ἡ λέξις κνιάζ (ἡγεμῶν) παράγεται ἴσως ἐκ τοῦ κόν (ἵππος), εἰ καὶ πολλοὶ τῶν λογίων ἐτυμολογοῦσιν αὐτὴν ἐκ τοῦ ἀνατολικοῦ ὀνόματος καγάν, ἢ ἐκ τοῦ Γερμανικοῦ Konig. Ἐν ταῖς Σλαβικαῖς χώραις ὁ ἵππος ἦτο πολυτιμότερον ἀγαθόν. Διὰ παρὰ τοῖς Πομερανοῖς τριάκοντα ἵπποι ἀπετέλουν ἤδη μέγαν πλοῦτον κατὰ τὸν μέσον αἰῶνα, πᾶς δὲ ἰδιοκτῆτης ἵππου ἐκαλεῖτο κνιάζ (109), εὐπατρίδης, στρατηγός, ἡγεμῶν, nobilis, capitaneus et Princeps. Ἐν Κροατίᾳ καὶ Σερβίᾳ προσηγορεύοντο οὕτως οἱ ἀδελφοὶ τῶν βασιλέων, ἐν δὲ Δαλματίᾳ ὁ ὑπέρτατος δικαστὴς ἔφερε τὴν προσηγορίαν τοῦ Μεγάλου Ἡγεμόνος, ἡ βελίκι κνιάζ. Κατὰ Κωνσταντῖνον τὸν Πορφυρογέννητον, εἰς πᾶν (κύριος) Σλάβος ἐκυβέρνα ἐν Κροατίᾳ τρεῖς μεγάλας ἐπαρχίας καὶ προέδρευε τῶν συνεδρίων, ὅποτε ὁ λαὸς συνηθοροῖζετο ἐν πλήρει ἀγορᾷ πρὸς κοινὴν συνδιάσκεψιν. Μέχρι τοῦ δεκάτου τρίτου αἰῶνος τὸ ὄνομα τῶν Πάνων, οἵτινες ὑπῆρξαν ἐπὶ πολὺν χρόνον παντοδύναμοι ἐν Οὐγγρίᾳ, ἐσήμαινε παρὰ τοῖς Βοημοῖς

πλουσίους ιδιοκτήτας, καὶ μέχρι τοῦ νῦν δὲ Πολωνιστὶ σημαίνει κύριον (110). Αἱ Σλαβικαὶ ἐπαρχίαι ἐκαλοῦντο ζουπανίαι, οἱ δὲ διοικηταὶ αὐτῶν ζουπάνοι, ἢ γέροντες, καθὼς ἐξηγεῖ τοῦτο Κωνσταντῖνος ὁ Πορφυρογέννητος, (α) ὡς σημαίνουσης τῆς ἀρχαίας λέξεως ζούπας κώμην· κύριον δ' ἔργον τῶν μεγιστάνων τούτων ἦτο ἡ ἀπονομή τῆς δικαιοσύνης· διότι καὶ σήμερον, μάλιστα δ' ἐν Αὐστρίᾳ καὶ ἐν τῇ Ἄνω Σαξωνίᾳ, οἱ χωρικοὶ Σλάβοι οὕτως ἀποκαλοῦσι τοὺς δικαστὰς αὐτῶν. Κατὰ τὸν μέσον αἰῶνα ὁμως τὸ ἀξίωμα τῶν ζουπάνων ἦτο ἐντιμότερον τοῦ τῶν κνιάζ. Οἱ δὲ διοικηταὶ οὗτοι (ζουπάνοι) εἶχον ὑπὸ τὰς διαταγὰς αὐτῶν σουδδάβους, ἢ ἰδιαιτέρους δικαστὰς, ὡς βοηθοὺς ἐπὶ τῶν δικαστικῶν ὑποθέσεων. Κατὰ τινα δὲ Σλαβικὰ χωρία τῆς Λουσατίας καὶ Βρανδεβούργου διετηρήθη καὶ παράδοξόν τι ἄλλο ἔθιμον· ἐπειδὴ οἱ γεωργοὶ ἐκλέγουσι κρύφα μεταξὺ αὐτῶν βασιλέα, πρὸς ὃν τελοῦσι τὸν αὐτὸν φόρον, τὸν παρὰ τῶν προγόνων αὐτῶν ἀποδιδόμενον τοῖς διοικηταῖς (ζουπάνοις) (112), ἐν ᾧ ἦσαν ἐτι ἐλεύθεροι. Τέλος ἐν Σερβίᾳ, Δαλματία καὶ Βοημία οἱ ἀνώτατοι ἄρχοντες, ἐλέγοντο Κράλοι, ἢ Κορολοῖ, τουτέστι, κατὰ τινας, τιμωροὶ τῶν ἐγκληματιῶν, ἐκ τῆς λέξεως κάρα, τιμωρίας (113.)

Οὕτως ἡ πρώτη ἐγκατασταθεῖσα ἀρχὴ παρὰ τοῖς ἀγρίοις καὶ ἀνεξαρτήτοις ἡμῶν προγόνοις ὑπῆρξε στρατιωτικὴ. Ἐγεννήθη δ' αὕτη ἐκ τῆς τέχνης αὐτῆς τοῦ πολεμεῖν, ἢ τις ἀπαιτεῖ ἓνα μόνον σκοπὸν καὶ σύμφωνον ἐνέργειαν τῶν κατὰ μέρος δυνάμεων· τούτου δ' ἕνεκα ἐξέλεγον τοὺς στρατηγούς. Ἀλλ' ἐν ταῖς στενωπάταις

(α) Πρὸς Ῥωμηνὲν κίφ. καί,

μετὰ τῶν πλησίον σχέσεσιν ἀνεγνώρισαν ταχέως τὴν ἀναπόφευκτον ἀνάγκην ἄλλης τινὸς ἐξουσίας, τεινούσης πρὸς συμβιβασμὸν μὲν τῶν πολιτῶν κατὰ τὰς διαφορὰς αὐτῶν, περιστολὴν δὲ τῶν ἀξιώσεων τῆς πλεονεξίας· διὸ ὠρίσθησαν δικασταί, ὧν οἱ πρῶτοι ἦσαν διασημότατοι ἥρωες. Οὗτοι δὲ συνῆπτον ἀμφοτέρας τὰς ἀρχάς, ὥστε οἱ αὐτοὶ ἄνθρωποι ἀπήλαυον τῆς δημοσίου ἐξουσίας κατὰ τε τὸν πόλεμον καὶ τὴν εἰρήνην. Ἡ ἱστορία τῶν Σλάβων ὁμοιάζει πρὸς τὴν τῶν λοιπῶν λαῶν, τῶν ἀπὸ τῆς βαρβαρότητος ἐξερχομένων· μόνον δὲ μακρὰ πείρα, βοηθουμένη ὑπὸ τῆς φρονήσεως, διδάσκει τοὺς ἀνθρώπους τὸν διχασμὸν τῆς ἐξουσίας εἰς στρατιωτικὴν καὶ πολιτικὴν.

Ἐν τούτοις οἱ ἀρχαῖοι βοϊάροι, βοϊβόδοι, κνιάζοι, πάνοι, ζουπάνοι, καὶ αὐτοὶ δὲ οἱ βασιλεῖς τῶν Σλάβων ὑπέκειντο διὰ πολλοὺς λόγους ταῖς ἰδιοτροπίαις καὶ τῇ θελήσει τῶν πολιτῶν· διότι ἀνακηρύττοντες ὁμοθυμαδὸν ἀρχηγόν τινα, ἀφήρουν αἴφνης τὴν πίστιν αὐτῶν ἄνευ οὐδενὸς λόγου, ἐνίοτε δὲ καὶ ὑπὸ κουφονοίας παραφερόμενοι, ἢ συκοφαντία ὑπενδιόδοντες, ἢ ὑπὸ δυστυχοῦς τινος συμβάντος κινούμενοι· καθόσον ὁ λαὸς κακίζει ἐκ φύσεως τοὺς κυβερνῶντας αὐτὸν, ὅσάκις ἀδυνατοῦσιν οὗτοι ἢ ἀποτρέψωσι τὰς δημοσίους συμφοράς. Πολλὰ δὲ τούτου παραδείγματα βλέπομεν καὶ ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῶν Σλάβων, εἴτε ὡς εἰδωλολατρῶν, εἴτε ὡς χριστιανῶν (114). Ἐν γένει δὲ ἀπεδυσπέτουν πρὸς τὴν διαδοχικὴν ἐξουσίαν, καὶ ἀναγκαζόμενοι μόνον ὑπήκουον υἱῷ ἡγεμόνος τινος, ἢ στρατηγοῦ ἀποθανόντος. Ἡ ἐκλογὴ Δουκὸς, τουτέστι βοϊβόδα, ἐν τῇ Σλαβικῇ Καρινθίᾳ ἐγένετο μετὰ περιεργοτάτης τινος τελετῆς. Ὁ χειροτονούμενος ἀνεφαίνετο ἐν τῇ συνελεύσει τοῦ λαοῦ πενιχρῶς

ἐνδεδυμένος· γεωργὸς δέ τις ἐκάθητο ὡς ἐπὶ θρόνου ἐπὶ μεγάλου τινος ἀλαξεύτου λίθου. Καὶ ὁ μὲν νέος κυριάρχης ὦμνυε προστασίαν τῆς θρησκείας καὶ τῆς δικαιοσύνης, κηδεμονίαν δὲ τῶν χηρῶν καὶ ὀρφανῶν· μετὰ δὲ ταῦτα, τοῦ γεωργοῦ παραχωροῦντος αὐτῷ τὴν θέσιν, ἅπαντες οἱ πολῖται ὦμνουν ὄρκον πίστεως. Κατὰ δὲ τὸν χρόνον τοῦτον δύο οἰκογένειαι ἐκ τῶν ἐγκρίτων εἶχον τὸ δικαίωμα, ἵνα θερίζωσι πανταχοῦ καὶ καίωσι μάλιστα τὰ χωρία, ὑπαινιττόμενοι, ὅτι οἱ ἄρχαῖοι Σλάβοι ἐξέλεξαν τὸν πρῶτον αὐτῶν κυριάρχην κατὰ τῶν προσβολῶν τῆς βίας καὶ τῆς δηώσεως (115).

Καὶ ὁμῶς πολλοὶ ἡγεμόνες, ἐπὶ πολλὰ ἔτη εὐτυχῶς ἡγεμονεύσαντες, διεβίβασαν πρὸς τὰ τέκνα αὐτῶν τὸ τῆς κυριαρχίας δικαίωμα. Ἐν τῇ δυτικῇ Σερβίᾳ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ κνιάζου Δοβροσλάβου ἐκυβέρνησε τὴν ἐπικράτειαν ἡ σύζυγος αὐτοῦ. Οἱ μονάρχαι Σλάβοι, κατὰ τὸ παράδειγμα καὶ ἄλλων κυριαρχῶν, ἐξησθένησαν πολ- λάκις τὸ κράτος διαμεριζόμενοι τὰς κτήσεις αὐτῶν, του- τέστι διδόντες ἀνὰ μίαν ἐπαρχίαν πρὸς ἕκαστον τῶν υἱῶν αὐτῶν· ἀλλὰ ταῦτα ἀποδεικνύουσι πολιτικὴν ἄγνοίαν, ὑπῆρξαν δὲ σπάνια ἐπὶ τῆς εἰδωλολατρείας. Οἱ δ' ἡγεμόνες, ἐκλεγόμενοι ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ, ἐνόμιζον, ὅτι οὐδὲν ἔχουσι δικαίωμα ἵνα ἀποφασίζωσι κατὰ τὸ δο- κοῦν περὶ τῆς τύχης ἀνθρώπων, ἀπλῶς μόνον αὐτοῖς ὑποταχθέντων (116).

Ὁ ἀνώτατος ἄρχων, ἡ κυβερνήτης, ἀπένεμεν ἐπισή- μως τὴν δικαιοσύνην ἐν κοινῇ συνελεύσει τῶν πρεσβυ-τέρων, συγκαλουμένη ἐντὸς πυκνοῦ τινος δάσους· διότι οἱ Σλάβοι ἐφρόνουν, ὅτι ὁ Προβέ, θεὸς τῆς δικαιοσύ-νης, διέτριβεν ὑπὸ τὴν σκιὰν ἀρχαίων καὶ ἀμφιλαφῶν δρυῶν (117.) Οἱ τόποι δ' οὗτοι ἦσαν ἱεροί, ὡς καὶ αὕτη

τῶν ἡγεμόνων ἢ κατοικία· οὐδ' εἰσῆρχετό τις ἔνοπλος· αὐτόθι μάλιστα εὕρισκον καὶ αὐτοὶ οἱ ἐγκληματαῖαι ἀπαραβίαστον ἄσυλον. Ὁ κνιάζ, βοϊβόδος, ἡ κορολ ἦρχε τῆς στρατιωτικῆς δυνάμεως· ἀλλ' οἱ ἱερεῖς, διὰ τοῦ στόματος τῶν εἰδώλων, καὶ ἡ θέλησις τοῦ λαοῦ, διέγραφον αὐτῷ τὸν πόλεμον, ἢ τὴν εἰρήνην· μετὰ τὴν συνομολόγησιν δὲ τῆς εἰρήνης οἱ Σλάβοι, ρίπτοντες πέτραν εἰς τὴν θάλασσαν (118), ἀπετίθεντο τὰ ὅπλα, ἢ βάλλοντες τὸ χρυσίον ὑπὸ τοὺς πόδας τοῦ εἰδώλου, ὠρεγον τὴν δεξιὰν πρὸς τοὺς πρῶην ἐχθροὺς αὐτῶν, προσφέροντες ὡς τεκμήριον φιλίας πολύπην ἐκ τῶν τριχῶν τῆς κεφαλῆς αὐτῶν καὶ δράγμα χόρτου. Ὁ λαὸς ἐτέλει ταῖς κυριάρχαις αὐτοῦ φόρον ἐκούσιον (119).

Οὕτως οἱ Σλάβοι κατὰ διαφοροὺς αἰῶνας καὶ τόπους ὑπῆκουον τῇ πολιτικῇ ἐξουσίᾳ· οἱ δὲ τῆς Ῥωσσίας ἀγνοοῦντες, κατὰ τὸν Νέστορα, ὡς καὶ οἱ ἄλλοι, τὸ μοναρχικὸν πολίτευμα, ἐτήρουν τοὺς καθεστῶτας νόμους, τουτέστι τὰ ἀρχαῖα ἔθιμα καὶ τὰς πατρῴας παραδόσεις, περὶ ὧν ἱστορικός τις Ἑλλήν (120) λέγει ἤδη κατὰ τὸν ἕκτον αἰῶνα, ὅτι εἶχον ἰσχὺν γραπτῶν νόμων, καθόσον αἱ πολιτικαὶ κοινωνίαι οὐδέποτε συγκροτοῦνται ἄνευ κανονισμῶν καὶ συνθηκῶν ἐπὶ τῆς δικαιοσύνης θεμελιουμένων· ἀλλ' οἱ ὅροι οὗτοι χρήζουσιν ἐπιτηρήσεως καὶ ἐξουσίας τιμωροῦ τῶν κακούργων· διὰ τοῦτο καὶ οἱ ἀγριώτατοι λαοὶ ἐκλέγουσι μεσίτας μεταξὺ ἀνθρώπων καὶ νόμου. Πιστεύομεν ἄρα, καὶ τοι σιγῶντος τοῦ χρονογράφου ἡμῶν ὡς πρὸς τοῦτο, ὅτι τὰ δικαιώματα δυναστῶν τινῶν τῶν Σλάβων τῆς Ῥωσσίας περιορίζοντο ὑπὸ τῶν ὠφελειῶν τοῦ λαοῦ καὶ τῶν ἀρχαίων τῆς ἐλευθερίας ἐθίμων. Ἐν τῇ μετὰ τῶν Ἑλλήνων συνθήκῃ τοῦ Ὀλέγου

ἀπὸ τοῦ 912 γίνεται ἤδη μνεία καὶ τῶν Μεγάλων Μεγιστάνων Ῥώσων, τὸ δ' ἀξίωμα τοῦτο, σημεῖον στρατιωτικῆς δόξης, οὐδαμῶς εἰσῆχθη ἐν Ῥωσσίᾳ ὑπὸ τῶν Βαράγγων, ὡς προϋπάρχον ἐκ πολλοῦ παρὰ τοῖς Σλάβοις· καὶ αὐτὸ δὲ τὸ ὄνομα τοῦ κνιάζου, δοθέν τοῦ Ῥουρίκου ὑπὸ τῶν ἡμετέρων προγόνων, θεωρεῖται ὡς παλαιόν, ἐσήμαινε δὲ ἀναμφιβόλως ἀρχαιότερον βαθμόν τινα ἐπίσημον πολιτικόν, ἢ στρατιωτικόν.

Ἡ κοινωνικὴ κατάστασις διεγείρουσα, ἢ ἐπισπεύδουσα τὴν ἐνέργειαν τοῦ νοὸς ὑπνώττοντος, ἢ βραδύνοντος παρὰ τοῖς ἀγρίοις λαοῖς, καθόσον ζῶσι σποραδικῶς καὶ ἀπ' ἀλλήλων ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ κεχωρισμένοι, ἐπιφέρει οὐ μόνον τοὺς νόμους καὶ τὴν κυβέρνησιν, ἀλλὰ καὶ τὴν θρησκείαν· διότι αὕτη ὑπάρχει ἔμφυτος τῷ ἀνθρώπῳ, ἀπαραίτητος δὲ τοσοῦτον πάσης κοινωνίας, ὥστε οὐδὲν παράδειγμα λαοῦ, μὴ δοξάζοντος ὑπαρξίν θεότητος, εὐρίσκομεν καθ' ὅλην τὴν παγκόσμιον ἱστορίαν. Οἱ ἄνθρωποι, καθὼς καὶ οἱ λαοὶ αὐτοί, συνειδότες τὴν ἀσθένειαν καὶ τὴν ταπείνωσιν αὐτῶν, ἐνισχύονται ὅταν πιστεύωσιν εἰς ἀνωτέραν τινα δύναμιν, προστάτιδα μὲν τῶν ἀγαθῶν, ποινῇτειραν δὲ τῶν κρυφίων κακουργημάτων καὶ ἄρωγόν αὐτῶν ἐν δυσπραγίαις, ὅσας ἅπασα ἡ ἀνθρώπινος σοφία ἀδυνατεῖ ἔν' ἀποτρέψῃ. Ἐκτὸς τούτου ἡ θρησκεία συνάπτει ἐπὶ τὸ αὐτὸ τοὺς πολίτας τοῦ αὐτοῦ τόπου· οὗτοι δὲ σεβόμενοι ἓνα καὶ τὸν αὐτὸν Θεὸν καὶ ὁμοίως λατρεύοντες αὐτόν, συνδέονται διὰ τε τοῦ νοὸς καὶ τῆς καρδίας. Τὸ ἀγαθὸν τοῦτο ἦτο ἀληθέστατον καὶ ἀναγκαιότατον ὑπὲρ τῆς εὐημερίας τῶν ἀνθρώπων, ὥστε οὐδόλως διέφυγε τὴν προσοχὴν τῶν οἰκογενειάρχων, ὅσοι συνέστησαν τὰς πρώτας κοινωνίας.

Θρησκεία.

Κατὰ τὸν ἕκτον αἰῶνα οἱ Σλάβοι ἐλάτρευον τὸν δημιουργὸν τῆς ἀστραπῆς, ὡς θεὸν τοῦ παντός (121). Τὸ μεγαλοπρεπές τῶν θυελλῶν θέαμα, ὅτε χεὶρ ἀόρατος φαίνεται ἐξακοντίζουσα οὐρανόθεν τὸ πῦρ κατὰ τῆς γῆς, κατέπληττε σφοδρῶς τὸν ἄνθρωπον, ὡς παριστάνον ζωηρότατα τὴν μεγαλωσύνην τοῦ ὑπερτάτου ὄντος, ἐπλήρου δὲ τὴν καρδίαν αὐτοῦ εὐλαθείας, ἥτοι τῆς ἱερᾶς ἐκεῖνης φρίκης, ἣτις ἐπεκράτει ἐν ταῖς τῶν εἰδωλολατρῶν θρησκειαῖς. Οἱ Ἄνται καὶ οἱ Σλάβοι, ὡς λέγει καὶ ὁ Προκόπιος, οὐδόλως ἐπίστευον τῇ εἰμαρμένῃ· ἀλλὰ τὰ πάντα κατ' αὐτοὺς ἐξηρτῶντο ἐκ τῆς θελήσεως ἐνὸς κυβερνήτου τοῦ παντός (122). Διὰ τοῦτο ἐπὶ τῶν πεδίων τῆς μάχης, ἐν μέσῳ δὲ τῶν κινδύνων καὶ κατὰ τὰς νόσους ἐσπούδαζον ἵνα ἐξιλεώσων αὐτὸν δι' εὐχῶν καὶ θυσίας βοῶν, ἢ ἄλλων ζώων, ἐλπίζοντες, ὅτι ἔμελλεν ἵνα σώσῃ τὴν ζωὴν αὐτῶν. Ἐλάτρευον δ' ἐπίσης τοὺς ποταμοὺς, τὰς νύμφας καὶ τὰ δαιμόνια, καὶ ἐμαντεύοντο περὶ τοῦ μέλλοντος. Κατὰ δὲ τοὺς μεταγενεστέρους χρόνους οἱ Σλάβοι εἶχον πολλὰ εἰδῶλα πεποιθότες, ὅτι ἡ μὲν σωτηρία τῶν θνητῶν ἀσφαλίζεται κατὰ λόγον τοῦ ἀριθμοῦ τῶν θεοτήτων, ἀληθῶς δὲ καὶ κυρίως σοφὸς ὑπῆρχεν ὁ γινώσκων τὰ ὀνόματα καὶ προσόντα τῶν ὑποτιθεμένων προστατῶν τούτων. Τὰ ἀγάλματα ἐθεώρουν οὐχὶ ὡς εἰκόνα, ἀλλ' ὡς τὸ σῶμα αὐτὸ τῶν Θεῶν, ἐμψυχούμενον ὑπ' αὐτῶν (123)· διὸ καὶ ὁ λαὸς ἐγονυπέτει ἐνώπιον τεμαχίου ξύλου, ἢ μετάλλου, προσδοκῶν ἐξ αὐτοῦ σωτηρίαν καὶ εὐδαιμονίαν.

Ἄλλ' ἐν μέσῳ τῶν μωρῶν τούτων δεισιδαιμονιῶν οἱ Σλάβοι εἶχον τὴν ἔννοιαν ἐνὸς μόνου καὶ ὑψίστου Θεοῦ, οὗτινος ὁ ἄπειρος οὐρανός, καθωραϊσμένος ὑπὸ τῶν φεγ-

γοβόλων ἀστέρων, ἦτο ναὸς ἄξιος τῆς ὑπερτάτης αὐτοῦ μεγαλειότητος· ἀλλ' ὁ Θεὸς οὗτος μόνον τῶν ἐπουρανίων κήδεται, πρὸς κυβέρνησιν δὲ τῶν ἐπιγείων πραγμάτων ἐξέλεξεν ἄλλους ὑποδεεστέρους θεοὺς, τοὺς υἱοὺς αὐτοῦ. Τοῦτον, ὡς φαίνεται ἐκάλουν Βέλκι-βόγ(α). Ὅθεν οὐδ' ἀνήγειρον ναὸν πρὸς τιμὴν αὐτοῦ ὡς πεποιθότες, ὅτι οἱ θνητοὶ οὐδόλως συγκοινωνοῦσι μετ' αὐτοῦ, ὀφείλουσι δ' ἐν ταῖς ἀνάγκαις αὐτῶν ἵνα προστρέχωσι πρὸς τὰς τῆς δευτέρας τάξεως θεότητας, ὡς ἄρωγους παντὸς ἀνθρώπου, ἐναρέτου μὲν ἐν εἰρήνῃ, εὐψύχου δ' ἐν πολέμῳ καὶ ἐκπληροῦντος τῆς φιλοξενίας τὰ καθήκοντα, θαψιλῶς δὲ τρέφοντος τοὺς πεινῶντας (124).

Ἀμυχανοῦντες οἱ Σλάβοι τῆς Βαλτικῆς, πῶς συμβιβάσωσι τὰς συμφοράς, τὰς νόσους καὶ τοσαῦτα ἄλλα δεινὰ μαστιζόντα τὸ ἀνθρώπινον γένος μετὰ τῆς ἀγαθότητος τῶν διεπόντων τὰ τοῦ κόσμου, ἀπένεμον τὸ κακὸν ἰδιαιτέρῳ τινι δαίμονι διηνεκεῖ πολεμίῳ τῶν ἀνθρώπων, ὃν περ ἐκάλουν Τσέρνι-βόγ (β). Ἐξίλασκόμενοι δὲ αὐτόν διὰ θυσιῶν, ἔπινον κατὰ τὰς δημοτελεῖς ὁμηγύρεις ἐκ φιάλης ἀφιερωμένης αὐτῷ καὶ τοῖς ἀγαθοεργοῖς θεοῖς. Ἀλλ' ἐπειδὴ παρίστανον τὴν εἰκόνα αὐτοῦ ἐν εἴδει λέοντος, ἐνόμισάν τινες ὅτι οἱ Σλάβοι ἔλαβον τὴν ἰδέαν αὐτοῦ παρὰ τῶν χριστιανῶν, παραβαλλόντων τὸν διάβολον πρὸς τὸ εἰρημένον θηρίον· ἴσως ὅμως διὰ τὸ κατὰ τῶν Σαξῶνων μῖστος, οἵτινες ἦσαν ἐπιφοβώτατοι ἐχθροὶ τῶν Βένδων τῆς Ἀρχτοῦ καὶ ἔφερον ἐπὶ τῶν σημαιῶν αὐτῶν τὸν λέοντα, ἀπεικόνιζον τὸ κακοποιόν

(α) Λευκὸν Θεόν.

(β) Μελανθ Θεόν.

ὃν διὰ τῆς μορφῆς του ζώου τούτου (125). Ἐπίστευον δὲ προσέτι, ὅτι τὸ πονηρὸν τοῦτο πνεῦμα καταπλήττει τοὺς ἀνθρώπους διὰ φρικωδῶν φοβήτρων, ἥ δὲ ὀργὴ αὐτοῦ κατεπραýνετο διὰ μάγων, ἢ μάντεων· διὰ τοῦτο ὁ λαὸς καὶ μισῶν ἐσέβετο τούτους ἕνεκα τῆς ὑποτιθεμένης αὐτῶν ἐπιστήμης (126). Οἱ δὲ μάγοι οὗτοι, ὧν καὶ ὁ Νέστωρ μνημονεύει ἐν τοῖς χρονικοῖς αὐτοῦ, ὅμοιοι τῶν Σαμάνων τῆς Σιθηρίας, ἐκίνουν διὰ τῆς μουσικῆς τὴν φαντασίαν τῶν κουφονόων· ἐπειδὴ δ' ἔκρουον τὴν κινύραν (γούσσυ) προσηγορεύοντο ἐν τισὶ Σλαβικοῖς τόποις Γουσσλιάροι, ἢ κινυροφάλται (127).

Τῶν δ' ἀγαθοεργῶν θεῶν ἐξεῖχε διαφερόντως ὁ Σβιατοβίδ, ἔχων ναὸν ἐν Ἀρχονίᾳ κατὰ τὴν νῆσον τῆς Ῥουγίας, ὅπου ἐπέμποντο δῶρα οὐ μόνον παρὰ τῶν ἄλλων Βένδων, ἀλλ' ἐτι καὶ παρὰ τῶν βασιλέων τῆς Δανίας, ὁπαδῶν ἤδη τοῦ χριστιανισμοῦ. Αὐτὸς προέλεγε τὸ μέλλον καὶ ἐβοήθει ἐν πολέμῳ. Τὸ ἄγαλμα αὐτοῦ, ὑψηλότερον τοῦ φυσικοῦ μεγέθους, περιεβάλλετο ὑπὸ βραχείας ἐσθῆτος, κατεσκευασμένης ἐκ διαφόρων εἰδῶν ξύλου· ἔφερε δὲ τέσσαρας κεφαλὰς, δύο στήθη, πῶγωνας τεχνηέντως ἐκτενισμένους καὶ τὴν κόμην κεκαρμένην· ἴστατο δὲ ὀρθίος ἐπὶ τῆς γῆς κρατῶν διὰ μὲν τῆς μιᾶς χειρὸς κέρας πλήρες οἶνου, διὰ δὲ τῆς ἐτέρας τόξον. Παρὰ δὲ τῷ εἰδώλῳ ἀπηωροῦντο χαλινὸς, ἐφίππιον καὶ ξίφος, οὗ ἡ θήκη καὶ ἡ κώπη ἦσαν ἀργυρότευκτοι. Ὁ Ἐλμόλδος διηγεῖται, ὅτι οἱ κάτοικοι τῆς νήσου Ῥουγίας ἐλάτρευον ὑπὸ τὸ πρόσχημα τοῦ εἰδώλου τούτου χριστιανὸν Ἅγιον, Βίτον ὀνόματι, οὗ εἶχον μαθόντες τὰ θαύματα ἐκ στόματος τῶν μοναχῶν τῆς Κορβίας, ἐλθόντων πάλαι ποτε ἵνα ἐπιστρέψωσιν αὐτοὺς εἰς τὴν χριστιανικὴν

θηρσκειάν. Σημειωτέον δὲ, ὅτι οἱ Σλάβοι τῆς Ἰλlyρίας πανηγυρίζουσιν ἔτι καὶ νῦν τὴν ἡμέραν τοῦ ἁγίου Βίτου διὰ πολλῶν τελετῶν τῆς εἰδωλολατρείας (128). Ἄλλως τε ἡ παράδοσις αὕτη τοῦ Ἑλμόλδου, ἐπιβεβαιουμένη ὑπὸ Σάξωνος τοῦ Γραμματικοῦ, ὑπάρχει ἴσως ἀπλῆ εἰκασία διὰ τὴν τῶν ὀνομάτων ἀναλογίαν. Τῶνόντι, κατὰ τὸν Μαῦρον Οὐρβῖνον, χριστιανός τις ἡγεμὼν τῆς Βοημίας μετεκόμισε τὰ λείψανα τοῦ Ἀγίου Βίτου, προτιθέμενος ἵνα ἐλκύσῃ ἐπ' αὐτῶν τὴν εὐσέβειαν τοῦ λαοῦ, ὃς τις διετέλει λατρεύων τὸν Σβιατοβιδ (129). Ἡ δ' ἀφοσίωσις οὐ μόνον τῶν τῆς Βαλτικῆς, ἀλλὰ καὶ ἄλλων Σλάβων πρὸς αὐτὸ τὸ εἶδωλον, ἀποδεικνύει ἀρκούντως τὴν ἀρχαιότητα αὐτοῦ.

Ὁ λαὸς τῆς Ρουγίας ἐσέβετο ἔτι τρία ἄλλα εἶδωλα. Τούτων δὲ τὸ πρῶτον ἐλέγετο Ρουγεβίτ, ἡ Ρουγεβίτσ, θεὸς τοῦ πολέμου, ἐξεικονιζόμενος δι' ἑπτὰ προσώπων, ὀκτῶ δὲ ξιφῶν, ἐξ ὧν τὰ μὲν ἑπτὰ ἐκρέμαντο ἐκ τῆς ζώνης αὐτοῦ, τὸ δὲ ὄγδοον ἐκράτει ἐπὶ τῆς χειρὸς γυμνόν. Τὸ ξόανον αὐτοῦ ἦτο ἐκ δρυὸς καὶ κατερρύπωμένον ὑπὸ τῶν χελιδόνων, αἵ τινες ἐκαλιόπῃσιν ἐπ' αὐτοῦ (130). Τὸ δεύτερον Ποροβίτ, οὗ ἀγνοεῖται ἡ σημασία, ἔφερε πέντε κεφαλὰς, ἀλλ' ἦτο ἄοπλον. Τὸ δὲ τρίτον Πορενοῦτ, παριστανόμενον διὰ τεσσάρων προσώπων καὶ πέμπτου ἐτέρου ἐπὶ τοῦ στήθους, οὗ περ ἐκράτει διὰ τῆς δεξιᾶς χειρὸς τὸν πῶγωνα, διὰ δὲ τῆς ἀριστερᾶς τὸ μέτωπον, ἐτίμων ὡς Θεὸν τῶν τεσσάρων ὠρῶν τοῦ ἔτους. Τὸ πρῶτιστον εἶδωλον τῆς πόλεως Ρέτρας ἐκαλεῖτο Ραδεγάστ, (α), ἡ θεὸς τῆς φιλοξενίας, κατὰ τὴν γνώ-

(*) Ραδεγάστ, παράγεται ἐκ τῶν λέξεων Ράδ-ἡ-στ-α-μ. φιλοξενία.

μην τινων· διότι αείποτε οἱ Σλάβοι ἔχαιρον ξενίζοντες· ἀλλ' ἡ ἑρμηνεία φαίνεται ἐπισφαλής, διότι παρίστανον τὸν θεὸν τοῦτον κατὰ σχῆμα φρικῶδες μᾶλλον, ἢ προσηνές, δηλ. μετὰ κεφαλῆς λέοντος, ἐφ' ἧς ἐκάθητο χῆν, καὶ μετὰ κεφαλῆς βουβάλου κατὰ τὸ στήθος· ἔφερε δ' ἐπὶ τῆς χειρὸς μέγαν πέλεκυν, καὶ ἐνίστε μὲν ἦτο γυμνός, ἄλλοτε δ' ἐνδεδυμένος. Αἱ εὐρεθεῖσαι ἐπὶ τοῦ ἀγάλματος τῆς Ῥέτρας ἐπιγραφαὶ ἀποδεικνύουσιν ἐναργῶς, ὅτι ὁ Ῥαδεγάστ, εἰ καὶ συγκατελέγετο μετὰ τῶν ἀγοθοεργῶν θεῶν, ἔβλαπτε τοὺς ἀνθρώπους κατὰ τινας περιστάσεις. Ἀδὰμ δ' ὁ ἐκ Βρέμης διηγεῖται τὰ περὶ τοῦ χρυσοῦ εἰδώλου καὶ τῆς πορφυρᾶς κλίνης τοῦ Ῥαδεγάστ (131), ἀλλ' ἀμφιβάλλομεν περὶ τοῦ ἀξιοπίστου τῆς διηγήσεως αὐτοῦ· διότι ἀλλαχοῦ ὁ αὐτὸς ἱστορικὸς βεβαιοῖ, ὅτι ὁ τῆς Οὐψάλης ναὸς ἦτο ὁλόχρυσος.

Ἡ Σίβα, ἢ ἴσως Ζίβα, ὑπελαμβάνετο ὡς θεὰ τῆς ζωῆς καὶ ἀγαθῆ σύμβουλος, ἔχουσα τὸν πρῶτον αὐτῆς ναὸν ἐν Ῥατσεβούργῳ (132.) Παριστάνετο δ' ἐνδεδυμένη καὶ φέρουσα μικρὸν παιδίον γυμνὸν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς, βότρυν δὲ σταφυλῆς κρατοῦσα ἐπὶ τῆς χειρός. Οἱ Σλάβοι τῆς Δαλματίας ἐλάτρευον τὴν ἀγαθὴν Φριχίαν, θεὰν τῶν Γερμανῶν· ἀλλ' ἐπειδὴ ἐν ταῖς ἀρχαιοτάταις διηγήσεσι τῆς Ἰσλανδίας Φριχία, ἢ ἡ ὠραία, Φρεὰ ἐκαλεῖτο Βαναδὶς, ἢ τῶν Βενέδων, πιθανώτατον νομίζομεν, ὅτι οἱ Γότθοι ἐδανείσθησαν παρὰ τῶν Σλάβων τὴν θεὰν ταύτην, καὶ ὅτι ἡ αὐτὴ ἐκαλεῖτο καὶ Σίβα.

Μεταξὺ τῶν ἀγαλμάτων τῆς Ῥέτρας εὕρισκοντο καὶ Γερμανικὰ, Πρωσσικὰ, τουτέστι Λατισικὰ, καὶ μάλιστα Ἑλληνικὰ ξόανα. Οἱ Σλάβοι τῆς Βαλτικῆς ἐλά-

τρευνον τὸν Βοδάνην, ἢ Ὀδίνον τῶν Σκανδιναβῶν, περὶ οὗ εἶχον ἀκούσαντες ἐν τοῖς λαοῖς τῆς Γερμανίας, καθόσον διέμειναν ἐν Δανία, ἦσαν δὲ πρὸ πλείστου χρόνου γείτονες αὐτῶν (133.) Οἱ Βένδοι τοῦ Μεκλεμβούργου διετήρησαν μέχρι τοῦδε ἀγιστείας τινὰς θρησκευτικὰς τοῦ Ὀδίνου. Πρωσσικαὶ δ' ἐπιγραφαι, εὑρεθεῖσαι ἐπὶ τῶν ἀγαλμάτων τοῦ Περκούνου, θεοῦ τοῦ κεραυνοῦ, καὶ τῶν Παρστούκων, ἢ Βερστούκων (134), ἀποδεικνύουσι ταῦτα ὡς εἰδῶλα τῶν Λατισῶν. Ἄλλ' οἱ Σλάβοι ἐλάτρευον αὐτὰ ἐν τῷ ναῷ τῆς Ῥέτρας, καθὼς καὶ τὰ Ἑλληνικὰ εἰδῶλα τοῦ Ἑρωτος, τοῦ Ὑμεναίου καὶ τοῦ Φθινοπύρου, ἅπερ εἶχον ἀναμφιβόλως ἀρπάσαντες, ἢ ἀγοράσαντες ἐξ Ἑλλάδος. Πλὴν αὐτῶν τῶν ξένων θεῶν, ἴσταντο ἐκεῖ καὶ τὰ ξόανα τοῦ Τσιλοβόγου (α) Ἰπαβόγου, Ζιβόγου, ἢ Ζεμβόγου (β) καὶ Νεμίζου (135.) Ὁ πρῶτος τούτων, παριστανόμενος ἐν εἰδῇ γυναικὸς μετὰ σελήνης, ἐσήμαινεν, ὡς φαίνεται, τὸν σεληνιακὸν μῆνα, πρώτην βάσιν τοῦ ὑπολογισμοῦ τοῦ χρόνου. Τὸ δ' ὄνομα τοῦ δευτέρου ἀποβαίνει ἀκατάληπτον· ἀλλ' ἴσως ἦτο ὁ θεὸς τῆς θήρας· τοῦτο εἰκάζεται τοῦλάχιστον ὡς ἐκ τῶν ἐνδυμάτων. Ὁ τρίτος ἐλατρεύετο ἐν Βοημίᾳ, ὡς ἰσχυρὸν πνεῦμα γῆς. Ὁ δὲ Νεμίζας ἦρχε τοῦ ἀέρος καὶ τῶν ἀνέμων, φέρων τὴν μὲν κεφαλὴν ἀκτινοβόλον καὶ πτερυγώδη, ἐπὶ δὲ τοῦ σώματος πτηνὸν ἱπτάμενον.

Οἱ αὐτόπται ἱστορικοὶ τῶν ἐθνικῶν Βένδων διετήρησαν τὰ ὀνόματα καὶ τινων ἄλλων εἰδώλων. Ἐν Ἰουλίνω, ἢ Βιννέτῃ, τὸ περιφημότατον ἐκαλεῖτο Τριγ-

(α) Θεὸς τῶν ἀριθμῶν.

(β) Θεὸς τῆς γῆς.

λάοβ. (α) (136.) Ὁ ἀνδριάς αὐτοῦ ἦτο ξύλινος καὶ γιγαντώδους μεγέθους· ὑπῆρχε δὲ καὶ ἕτερος μικρὸς χρυσοῦς τρικέφαλος, δι' ἐνὸς μόνου κράνους κεκαλυμμένος. Καὶ ταῦτα μὲν περὶ τοῦ εἰδώλου τούτου. Ὁ δὲ Πριπεκάλας ἐσήμαινεν, ὡς φαίνεται, τὴν τρυφήν· διότι οἱ χριστιανοὶ ἱστορικοὶ παραβάλλουσιν αὐτὸν πρὸς τὸν Πρίαπον. Ὑπῆρχε δὲ καὶ τρίτος Γεροβίτ, ἡ Ἰαροβιδ, θεὸς τοῦ πολέμου, ἔχων μὲν ναὸν ἐν Ἀβελθέργῃ καὶ ἐν Βολγάστη, πλησίον δ' αὐτοῦ χρυσοῦν ἀσπίδα ἀνηρτημένην ἐκ τοῦ τοίχου. Οἱ κάτοικοι τῆς Βαγρίας (137) ἐσέβοντο ἐξόχως τὸν Πρόβον, θεὸν τῆς δικαιοσύνης, καὶ τὸν Ποδάγαν, θεὸν τῆς θήρας. Τοῦ πρώτου ναὸς ἦσαν γεράνδρυα, περιεκυκλωμένα ὑπὸ δρυφάκτων διθύρων. Ἐν δὲ τῷ ἀπροσίτῳ τούτῳ δάσει καὶ ἐν τῷ ἱερῷ αὐτοῦ κατῴκει ὁ μέγας ἱερεὺς, ἐγίνοντο δημοτελεῖς θυσίαι καὶ ἐδικάζετο ὁ λαὸς, οἱ δὲ ὑπὸ τοῦ θανάτου ἐπαπειλούμενοι εὕρισκον ἀπαραβίαστον ἄσυλον. Ὁ Πρόβος εἰκονίζετο πρεσβύτης ἐν ἱματισμῷ πολυπτύχῳ, φέρων μὲν ἀλύσεις ἐπὶ τοῦ στήθους, κρατῶν δὲ μάχαιραν ἐν τῇ χειρί. Τὸν δὲ δεύτερον, τουτέστι τὸν Ποδάγαν, ἐνόμιζον ὡς θεὸν τῆς θήρας, ἐπεὶ δὴ ἐπὶ τῶν ἱματίων τοῦ διπροσώπου αὐτοῦ εἰδώλου, ὡς καὶ ἐπὶ τῆς κύλικος τῶν θυσιῶν, εὐρεθείσης μεταξὺ τῶν ἀρχαιοτήτων τῆς Ῥέτρας, εἰκονίζετο θηρευτῆς, ἔλαφος καὶ κάπρος, ὁ δὲ θεὸς ἐκράτει ἐν ταῖς χερσὶ θηρίον τι· ἄλλοι δὲ ἐξεικόνιζον αὐτὸν ὡς θεὸν τῶν γαληνιαίων ἡμερῶν, Πογόδαν ὑπὸ τῶν Σέρβων καλούμενον· διότι τὸ ἕτερον τῶν προσώπων, τὸ πρὸς τὰ νῶτα, περιεκυκλοῦτο ὑπὸ ἀκτίνων, αἱ δὲ ἐγκεχαραγ-

(α) Θεὸς τρικέφαλος.

μέναι ἐπὶ τοῦ ἀγάλματος λέξεις δηλοῦσι τὴν γαλήνην τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς εὐδίας (139.) Οἱ Βένδοι τοῦ Μερζερβούργου ἐλάτρευον τὸ εἶδωλον τοῦ Ἐνίλ, προστάτου τῶν ἰδιοκτησιῶν· κατὰ τινα δὲ χρόνον τοῦ ἔτους οἱ ποιμένες περιέφερον ἀπὸ οἰκίας εἰς οἰκίαν τὴν συμβολικὴν αὐτοῦ εἰκόνα· ἦτο δ' αὕτη χεὶρ κεκλεισμένη, φέρουσα δακτύλιον καὶ τεθειμένη ἐπὶ μακροῦ δόρατος (140).

Ἀγνοοῦμεν παντάπασι τὴν θρησκείαν τῶν Σλάβων τῆς Ἰλλυρίας· ἀλλ' ἐπειδὴ οἱ Μορλάχοι (141) πανηγυρίζουσιν ἔτι καὶ νῦν κατὰ τὰς γαμηλίους εὐωχίας τὸν Δάβορον, Δάμορον, τὴν ἀγαθὴν Φριχίαν, τὸν Ὑάρον καὶ Πῖχον, συμπεραίνομεν μετὰ πιθανότητος ὅτι οὕτως ὠνομάζοντο οἱ ἐθνικοὶ αὐτῶν θεοί. Τὰ δὲ ὑπὸ τῶν ἱστορικῶν Πολωνῶν περὶ τοῦ ἀρχαίου τῆς πατρίδος αὐτῶν θρησκευματος ἀναφερόμενα πηγάζουσι κυρίως ἐκ παραδόσεων καὶ εἰκασιῶν. Λέγουσι δ' ὅτι ἐν Γνέσνη ὑπῆρχεν ὁ ἐξάρχουστος τοῦ Νία, τοῦ Πλούτωνος τῶν Σλάβων, ναὸς, πρὸς ὃν ἀνέπεμπον εὐχὰς ὑπὲρ τῆς ἀναπαύσεως τῶν τεθνεώτων. Προσεκύνουν δ' ἔτι τὴν Μαρζάναν, ἢ τὴν Δήμητραν, φέροντες καὶ τὴν δεκάτην τῶν ἐγγείων καρπῶν· τὸν Ἰάσσαν, ἢ Ἰασναν, τὸν Δία τῶν Ῥωμαίων, τὸν Λάδον, ἢ Λιάδον, Ἀρην τὴν Δζιδζιλίαν, θεὰν τοῦ ἔρωτος καὶ τῆς τεκνογονίας· τὴν Ζιβονίαν, ἢ Ζιβάναν, Ἀρτεμιν· τὸν Ζίβον, ἢ θεὸν τῆς ζωῆς· τὸν Λέλην καὶ Πολέλην, ἢ τοὺς διδύμους Ἑλληνας, Κάστορα καὶ Πολυδεύκην· τὸν Πογόδαν καὶ Πόχβιστον, θεοὺς τῶν γαληνιαίων ἡμερῶν καὶ τῶν σφοδρῶν ἀνέμων. Ἀκούοντες δὲ οἱ εἰδωλολάτραι οὗτοι (ὡς γράφει ὁ Στριχόφσκης) τὴν βοήν τῆς θυέλλης, ἔκλινον μετ' εὐλαθείας γόνυ.

Πρὸ τῆς τοῦ χριστιανισμοῦ εἰσαγωγῆς ὁ Περσὺ-
 νος (142), θεὸς τοῦ κεραυνοῦ, ἐπεῖχε τὴν πρώτην
 τάξιν μεταξύ τῶν εἰδώλων τῶν Σλάβων τῆς Ῥωσ-
 σίας, ὃν ἐλάτρευον μέχρι τοῦ ἔκτου ἔτι αἰῶνος ὡς
 κοσμοκράτορα. Τὸ ἄγαλμα αὐτοῦ ἵστατο ἐν Κιέβῳ
 ἐπὶ λόφου ἔξω τῆς αὐλῆς τοῦ Βλαδιμίρου, ἐν δὲ
 Νοβογορόδῳ παρὰ τὰς ὁχθας τοῦ Βολχόβου· ἦτο
 δὲ ξύλινον, ἀργυροκέφαλον καὶ χρυσομούστακον. Ὁ αὐ-
 τὸς ἱστορικὸς μνημονεύει ἔτι τῶν εἰδώλων τοῦ Χόρ-
 σου, Δαζεβόγου, Στριβόγου, Σαμαργλοῦ καὶ
 Μοκόσου, μὴ ὀρίζων ὅμως, μήτε τὰ προσόντα, μή-
 τε τὰ ἀποδιδόμενα πρὸς αὐτοὺς ὑπὸ τῶν εἰ-
 δωλολατρῶν κατηγορήματα. Ἐν δὲ τῇ συνθήκῃ τοῦ
 Ὀλέγου μετὰ τῶν Ἑλλήνων ἀναφέρεται ἐπίσης καὶ ὁ
 Βολόσσος, οὗ τὸ ὄνομα, ὡς καὶ τὸ τοῦ Περούνου,
 ἐπεκαλοῦντο οἱ Ῥῶσσοι ἐν ταῖς ὀρκωμοσίαις, σεβό-
 μενοι διαφερόντως αὐτὸν ὡς προστάτην τῶν κτηνῶν,
 ἐξ ὧν συνίστατο ὁ κύριος τοῦ λαοῦ τούτου πλοῦτος.
 Τοῖς λεγομένοις ὑπὸ τοῦ Νέστορος περὶ τῆς τῶν Σλάβων
 θρησκείας προστίθεμεν καὶ νεωτέρας τινὰς παραδόσεις,
 δημοσιευθείσας ἐν τῇ Συνόψει τοῦ Κιέβου· διότι, ἂν καὶ
 ὑπάρχουσιν ἀπίθανοι, ὡς πηγάζουσαι ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ἐκ
 χρονογράφων Πολωνῶν, ὀλιγῶρων μὲν τῆς ἱστορικῆς ἀ-
 κριβείας, συμφωνούντων δὲ πρὸς τὰ ἀρχαῖα τοῦ Ῥωσσικοῦ
 λαοῦ ἔθιμα, φαίνονται τοῦλάχιστον ἄξια προσοχῆς τινος.
 Ὁ θεὸς τῆς Εὐθυμίας, τοῦ Ἑρωτος, τῆς Ὁμο-
 νοίας καὶ παντὸς εἶδους εὐδαιμονίας, ἐκαλεῖτο Ῥωσ-
 σιστί Λάδος, οἱ δὲ συνδεόμενοι διὰ τῶν νόμων τοῦ
 Ὑμεναίου προσέφερον αὐτῷ θυσίας καὶ ἑψάλλον χαρ-
 μασύνως τὸ ἄνομα αὐτοῦ, σωζόμενον ἔτι καὶ σήμε-
 ρον ἐν ἀρχαίαις ἐπωδαῖς. Ὁ Στρικόφσκης ἰσχυρίζε-

ται, ὅτι ὁ Θεὸς οὗτος ἦτο Λατισὸς (143). Ἐν Λιθουανίᾳ δὲ καὶ Σαμογετία ὁ λαὸς ἐπανηγύριζε πρὸς τιμὴν αὐτοῦ ἑορτὰς, διαρκούσας ἀπὸ τῆς 25 Μαΐου μέχρι τῆς 25 Μαΐου μέχρι τῆς 25 Ἰουνίου· οἱ πατέρες καὶ οἱ σύζυγοι διήνυον τὰς ἑορτὰς αὐτὰς ἐν ξενοδοχείοις, αἱ δὲ γυναῖκες καὶ αἱ θυγατέρες κατὰ τὰς ὁδοὺς καὶ τοὺς λειμῶνας κρατούμεναι δὲ διὰ τῶν χειρῶν καὶ ὀρχούμεναι ἤδον Λάδο, Λάδο, διδὶς Λάδο, μέγιστε Λάδο. Ἡ συνήθεια αὕτη ἐπικρατεῖ καὶ νῦν ἐν ταῖς κώμαις ἡμῶν, ὅπου αἱ νεάνιδες συνερχόμεναι κατὰ τὸ ἔαρ διασκεδάζουσι καὶ ᾄδουσι χορεύουσαι κυκλοτερεῶς λάδα, δίδι, λάδα. Εἴπομεν ἤδη, ὅτι οἱ Σλάβοι, αὐξάνοντες εὐχαρίστως τὴν πληθὺν τῶν Θεῶν, παρεδέχοντο καὶ ἀλλοδαπούς. Οἱ εἰδωλολάτραι Ῥῶσσοι, κατὰ τὸν ἐκ Βρέμης Ἀδάμ, ἀπῆρχοντο εἰς Κουρλανδίαν καὶ Σαμογετίαν χάριν προσκυνήσεως τῶν αὐτόθι εἰδώλων. Ἐπομένως, εἰ οὐχὶ πᾶσαι αἱ Σλαβικαὶ φυλαὶ τῆς Ῥωσσίας, τινὲς τοῦλάχιστον, καὶ πιθανῶς οἱ Κρίβιτσοι, εἶχον τοὺς αὐτοὺς θεοὺς μετὰ τῶν Λατισῶν, διότι αὐτὸ τὸ ὄνομα ἀποδεικνύει ὅτι ἀνεγνώριζον ὡς ἀρχηγὸν τῆς θρησκείας αὐτῶν τὸν Κριβέ, ἀρχιερέα τῶν Λατισῶν. Ἀλλως τε ὁ Λάδος ἦτο ἴσως ἀρχαία τις τῶν Σλάβων θεότης, διότι οἱ καθ' ἡμᾶς Μολδαβοὶ καὶ Βλάχοι ἐπαναλαμβάνουσι τὸ ὄνομα Λάδα ἐν πολλαῖς τῶν δεισιδαιμόνων τελετῶν (144).

Αἱ θυσίαι πρὸς τὸν Κουπάλον, Θεὸν τῶν ἐγγείων καρπῶν, ἐτελοῦντο πρὸ τοῦ θερισμοῦ. Τὴν 23 Ἰουνίου, ἡμέραν τῆς Ἀγίας Ἀγριππίνης, καλουμένην ἕνεκα τοῦτου Κουπάλνιτσαν, ἀνθοστεφεῖς οἱ νέοι ἤναπτον μεγάλην πυρὰν, συνερχόμενοι δὲ περὶ αὐτὴν ἤδον καὶ ἐχόρευον τὸν Κουπάλον. Λεῖψανα τῆς εἰδωλολατρείας ταύτης

της σώζονται ἔτι ἐν τισι Ῥωσσικαῖς χώραις, ὅπου αἱ νυκτεριναὶ παιδιαὶ καὶ ὀρχήσεις τῶν χωρικῶν κύκλῳ πυρᾶς τελοῦνται ἐπὶ σκοπῶ πάντῃ ἄθῳ πρὸς τιμὴν τοῦ ἐθνικοῦ εἰδώλου (145). Τῇ 23 Ἰουνίου, πολλοὶ τῶν χωρικῶν τοῦ νομοῦ τοῦ Ἀρχαγγέλου θερμαίνουσι τὰ λουτρά, ὑποστρωννύντες δὲ δριμύ βατράχιον (*gamuneculus aeris*) ἀπέρχονται κολυμβήσοντες ἐν τῷ ποταμῷ. Τὴν παραμονὴν τοῦ Ἀγίου Ἰωάννου, ἡ κατ' αὐτὴν τὴν ἡμέραν τῆς ἑορτῆς, οἱ Σέρβοι πλέκοντες Ἰωαννεῖους στεφάνους ἀναρτῶσιν ἐκ τῆς στέγης τῶν οἰκιῶν, ἡ τῶν σταύλων, πρὸς ἀποσόβησιν τῶν ἀκαθάρτων πνευμάτων.

Τῇ 24 Δεκεμβρίου οἱ Ῥῶσοι εἰδωλολάτραι ἐπανηγύριζον τὴν ἑορτὴν τοῦ Κολιαδᾶ, Θεοῦ τῆς εἰρήνης καὶ τῶν πανηγύρεων. Οὕτω δὲ καὶ ἐφ' ἡμῶν κατὰ τὴν παραμονὴν τῆς Χριστοῦ γεννήσεως τὰ τέκνα τῶν γεωργῶν, συνερχόμενα ὑπὸ τὰς θυρίδας τῶν πλουσίων χωρικῶν, κολιαδῶσι, τουτέστιν ἐξυμνοῦσι δι' ᾠμάτων τὸν οἰκοδεσπότην, ἐπαναλαμβάνουσι τὸ ὄνομα τοῦ Κολιαδᾶ καὶ αἰτοῦσι χρήματα (146.) Αἱ κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς Χριστοῦ γεννήσεως παιδιαὶ καὶ αἱ τότε γινόμεναι μαντεῖαι φαίνονται λείψανα τῆς ἐθνικῆς ταύτης ἑορτῆς.

Καὶ ἐν ταῖς δεισιδαίμοσι δὲ παραδόσεσι τοῦ Ῥωστικοῦ λαοῦ ἀνακαλύπτονται ὡσαύτως ἵχνη τῆς ἀρχαίας Θεολατρείας τῶν Σλάβων· διότι εἰσέτι ὁ χυδαῖος λαὸς λαλεῖ περὶ Λεσίων (α), ὁμοίων κατὰ τὸ σχῆμα πρὸς τοὺς Σατύρους, κατοικούντων τὰ σκιερὰ δάση, καὶ ἐνίοτε μὲν ὑψηλῶν ὡς τὰ δένδρα, ἐνίοτε δὲ μικρῶν ὡς τὸ χόρτον· οὗτοι δ' ἐκπλήττουσι τοὺς ὁδοιπόρους, περικυκλοῦντες αὐτοὺς καὶ ἀποπλανῶντες τῆς εὐθείας ὁδοῦ.

(α) Λεσί, κάτοικος δάσους ἐκ τῆς λέξεως λῆς, δάσος.

ἔπειτα περὶ τῶν Ῥουσσάλκων, ἡ δρυάδων νυμφῶν, αἵτινες διατρέχουσι διὰ μέσου τῶν δασῶν, ἔχουσαι τὴν κόμην ἐξηπλωμένην, κυρίως δὲ πρὸ τῆς Πεντηκοστῆς· περὶ τῶν ἀγαθῶν καὶ κακοποιῶν δομοβοίῶν (ἐφεστῶν δαιμόνων), περὶ τῶν νυχτερινῶν κιχιμόρων κλπ.

• Οὕτω τὸ ἀγροῖχον πνεῦμα τῶν ἀμαθῶν ἀνθρώπων, πλανώμενον ἐν τῇ ἀπάτῃ καὶ τῷ σκότει τῆς εἰδωλολατρείας, χαλκεύει θεοὺς κατὰ πᾶν βῆμα πρὸς ἐξήγησιν τῶν ἐλαχίστων τῆς φύσεως ἔργων, διὰ δὲ τῆς προσδοκίας ὑπερφυοῦς τινος ἀρωγῆς καθησυχάζει τὴν ἀνθρώπινον καρδίαν ὡς πρὸς τὸ ἄδηλον μέλλον. Οἱ Σλάβοι, ὡς παράδειγμα τῆς δυνάμεως καὶ φοβερότητος τῶν θεῶν, παρίστανον αὐτοὺς γιγαντώδεις, πολυκεφάλους καὶ τερατομόρφους. Οἱ δὲ Ἕλληνες φιλοτεχνοῦντες ἀγλαόμορφα καὶ κομψὰ τὰ ἀγάλματα, ἐπεθύμουν ὡς φαίνεται, ἵνα καταστήσωσι τοὺς θεοὺς αὐτῶν ἀγαπητοὺς, ὡς οἱ Σλάβοι φοβεροὺς. Καὶ οἱ μὲν ἐλάτρευον τὰς χάριτας καὶ τὸ κάλλος, οἱ δὲ μόνον τὴν δύναμιν· μὴ ἀρκούμενοι δὲ τῇ ἀποτροπαίῳ δυσειδίᾳ τῶν εἰδώλων, περιεχύκλουν ἔτι αὐτὰ διὰ στυγερῶν εἰκόνων ἰοβόλων ζώων· οἶον, ὄφρων, βατράχων, σαύρων κλπ. (147.) Ἐκτὸς τῶν εἰδώλων οἱ Σλάβοι τῆς Γερμανίας, ὡς οἱ τοῦ Ἰστρου, ἐλάτρευον ἔτι τοὺς ποταμοὺς, τὰς λίμνας, τὰς κρήνας καὶ τὰ δάση (148), προσέφερον δὲ θυσίας καὶ τοῖς ἀοράτοις αὐτῶν δαίμοσιν, οἵτινες, κατὰ τὴν γνώμην τῶν δεισιδαιμόνων, ἐλάλουν ἐνίοτε πρὸς τοὺς ἀνθρώπους ἐμφανιζόμενοι κατὰ σπουδαίας τινὰς περιστάσεις. Οὕτως, ὅτε ὁ Σλαβικὸς λαὸς ἠπειλεῖτο ὑπὸ μεγάλων κινδύνων, ὁ δαίμων τῆς λίμνης Ῥέτρας προσήρχετο ταῖς ὄχθαις ἐν

εἶδαι κάπρου, ἐκπέμπων φρικώδεις γρυλλισμούς καὶ ἐβυθίζετο ἐν τοῖς ὕδασι (149.) Γινώσκουμεν δὲ, ὅτι οἱ Σλάβοι τῆς Ῥωσσίας ἀπένεμον ιδιότητάς τινας θαυμαστάς καὶ ταῖς λίμναις καὶ τοῖς ποταμοῖς, ὡς θεαίαις καὶ ἱεραῖς δυνάμεσιν. Ἀλγοῦντες τοὺς ὀφθαλμούς, ἐνίπτοντο διὰ τοῦ ὕδατος πηγῶν τινων, ἃς ἐδόξαζον ἐχούσας τὴν δύναμιν τοῦ θεραπεύειν τὰ τοιαῦτα πάθη, ἔρριπτον δ' ἐν αὐταῖς ἀργυρᾶ νομίσματα. Ἡ κοινὴ συνήθεια τοῦ πλύνειν, ἢ ἐπιχέειν ὕδωρ τῷ μὴ παρעυρεθέντι ἐν τῷ ναῶ κατὰ τὸν ὄρθρον τοῦ Πάσχα, ὡς ἐκκαθαρισμός τις ἀπὸ τῆς ἁμαρτίας, προέρχεται ἴσως ἐξ ἀναλόγου τινος ἐθνικῆς δεισιδαιμονίας. Παρὰ πολλοῖς Σλαβικοῖς λαοῖς ὑπῆρχον ἄλση ἱερὰ, ὅπου οὐδέποτε ὁ τοῦ πελέκεως δοῦπος ἠκούσθη, οὐδ' οἱ ἀσπουδότατοι πολέμιοι διεπληκτίζοντο. Τοιοῦτο ἱερὸν δάσος ἦτο τὸ τῆς πόλεως Ῥέτρας. Οἱ κάτοικοι τοῦ Στετίνου ἐλάτρευον δρυὶν τινα καὶ ποντικὴν καρύαν, παρ' ἧ παραεκάθητο πάντοτε ἱερεὺς, οἱ δὲ τοῦ Ἰουλίνου ἐσέβοντο θεὸν, κατοικοῦντα ἐν τινι κολοβῷ δένδρῳ (150), περὶ ὃ συνερχόμενοι κατὰ τὸ ἔαρ ἐχόρευον. Οἱ Σλάβοι τῆς Ῥωσσίας ἰκέτευσαν ἐπίσης καὶ ἄλλα δένδρα, μάλιστα δὲ τὰ φέροντα κοιλότητος, κοσμοῦντες τοὺς κλάδους διὰ χειρομάκτρων. Κωνσταντῖνος δὲ ὁ Πορφυρογέννητος (α) ἀναφέρει ὅτι, μεταβαίνοντες εἰς Κωνσταντινούπολιν ἐνδιέτριβον ἐν τῇ νήσῳ τῇ ἐπιλεγομένῃ τοῦ Ἀγίου Γρηγορίου, « ἐν ἧ νήσῳ καὶ τὰς θυσίας αὐτῶν ἐπιτελοῦσι » διὰ τὸ ἐκεῖσε ἴστασθαι παμμεγέθη δρυὶν, καὶ θύουσι » πετεινοὺς ζῶντας, πηγνύουσι δὲ καὶ σαγίττας γύρωθεν, ἄλλοι δὲ καὶ ψωμία καὶ κρέατα, καὶ ἐξ ὧν ἔχει

(α) Πρὸς Ῥωμανόν, Κεφ. Θ'.

» ἕκαστος, ὡς τὸ ἔθος αὐτῶν ἐπικρατεῖ· ρίπτουσι δὲ
 » καὶ σκαφία περὶ τῶν πετεινῶν, εἴτε καὶ φαγεῖν, εἴτε
 » καὶ σφάζαι αὐτοὺς, εἴτε καὶ ζῶντας ἐάσειν» (151).
 Ἡ ἑορτὴ τοῦ Σεμὶκ καὶ ἡ συνήθεια τοῦ λαοῦ τοῦ πλέ-
 κειν στεφάνους κατὰ τὴν ἡμέραν ταύτην ἐν τοῖς δάσεσιν
 εἰσιν ἐπίσης ἀρχαίας τινος δεσποδαιμονίας λείψανα. Ταύ-
 τῃς δὲ αἱ τελεταὶ ἐτηροῦντο ἔτι ἐν Βοημία καὶ μετὰ τὴν
 εἰσαγωγὴν τῆς χριστιανικῆς θρησκείας, ὥστε κατὰ τὸ
 1093 ὁ δούξ Βριατσισλάβος ἀπεφάσισεν ἵνα πυρπο-
 λήσῃ πάντα τὰ ὑποτιθέμενα ἱερὰ ἄλση τοῦ λαοῦ
 (152).

Οἱ Σλάβοι ἐλάτρευον ὡσαύτως τὰς στρατιωτικὰς ση-
 μαΐας, νομίζοντες αὐτὰς ἐν πολέμῳ ἱερωτέρας πάντων
 τῶν εἰδώλων. Ἡ σημαία τῶν Βένδων τῆς Βαλτικῆς
 ἦτο ὑπερμεγέθης καὶ ποικιλόχρους, ἀπετίθετο δὲ συνή-
 θως ἐν τῷ ναῷ τοῦ Σβιατοβιδ καὶ ἐτιμᾶτο ὡς ἰσχυρὰ
 θεότης, παρέχουσα τοῖς παρακολουθοῦσι πολεμισταῖς
 οὐ μόνον τὸ δικαίωμα τοῦ ἀθετεῖν τοὺς νόμους, ἀλλὰ
 καὶ τοῦ περὺβρίζειν τὰ εἰδῶλα. Ἐκὰς δ' αὕτη ὑπὸ Βολ-
 δεμάρου, βασιλέως τῆς Δανίας, κατὰ τὴν τῆς πόλεως
 Ἀρκονίας ἄλωσιν. Μεταξὺ τῶν περιέργων μνημείων
 τῆς Ρέτρας εὐρέθη ὡσαύτως ἱερὰ τις σημαία· ἦτο δὲ
 δράκων χαλκοῦς, φέρων κεφαλὰς γυναικῶν καὶ χεῖρας
 ἐνόπλους. Μνημονεύονται προσέτι ἐν τῷ χρονικῷ τοῦ
 Διτμάρου δύο Σλαβικαὶ σημαῖαι, νομιζόμεναι ὡσαύτως
 ὡς θεαὶ (153). Ἡ λατρεία αὕτη εἰσῆχθη ἀναμφιβόλως
 ὑπὸ πολυμηχάνων στρατηγῶν, οἵτινες διὰ τῶν ἱερῶν
 τούτων σημαιῶν ἐξῆπτον τὴν ἀνδρίαν τῶν στρατιωτῶν,
 κατέστελλον δ' ἐνίοτε τὴν ἀπειθειαν.

Οἱ ἀρχαῖοι τῆς Γερμανίας Σλάβοι οὐδένα ναὸν εἶ-
 χον ἔτι· προσέφερον δὲ τὰς θυσίας τῷ θεῷ τοῦ οὐρανοῦ

ἐπὶ πετρῶν, ἃς περιεκύχλουν δι' ἄλλων, τεθειμένων κατὰ
 τινὰ ἀπόστασιν τοιουτοτρόπως, ὥστε ἐσχημάτιζον εἴ-
 δός τι ἱεροῦ τεμένου (154). Οἱ ἱερεῖς, ὅπως κάλλιον
 ἐκφράσωσι τὸ μεγαλεῖον τοῦ Ὑψίστου, ἤρξαντο ἐγείρον-
 τεσ ὡς βωμὸν πέτρας ὀργυιῶν τινων ὕψους· τὰ δὲ
 τοιαῦτα μνημεῖα ἦσαν σχεδὸν ὡς μεγάλοι βράχοι· ἐ-
 πειδὴ δὲ διέμενον ἄθικτα ἐπὶ πολλοὺς αἰῶνας, ὁ λαὸς
 ἐθεώρει τούτους ὡς ἔργον θείας χειρός. Ἀλλ' ἀποροῦ-
 μεν πῶς οἱ Σλάβοι, μὴ γινώσκοντες τὴν τέχνην τῆς
 μηχανικῆς, ἐκίνησαν τοιούτους ὑπερμεγέθεις ὄγκους
 (155). Κατ' ἀρχὰς ἐπὶ τῶν μεγαλοπρεπῶν τούτων
 βωμῶν καὶ ἐνώπιον τοῦ λαοῦ ἐτέλουν οἱ ἱερεῖς τὰς
 θρησκευτικὰς τελετάς· κατόπιν ὅμως πρὸς κατάπληξιν
 τῆς φαντασίας τῶν εὐπίστων ἀνθρώπων ἐπενόησαν
 κατὰ τὸ παράδειγμα τῶν Δρουιδῶν, ἵνα εἰσδύσωσιν εἰς
 ἱερὰ καὶ κατάσκια ἄλση ἀνεγείροντες αὐτόθι βωμούς.
 Διαδοθείσης δὲ τῆς εἰδωλολατρείας, πρὸς προφύλαξιν
 ἀπὸ τῆς χιόνος τῶν βραχῶν, ἐτίθεντο τὰ εἰδῶλα ὑπὸ
 στέγην· τὸ στοιχειῶδες τοῦτο οἰκοδόμημα ὑπῆρξεν ὁ
 πρῶτος ναός. Ἐπειτα ὁ ζῆλος πρὸς κατασκευὴν ἀξιο-
 πρεπεστέρων τῆς θεότητος ἐνδαιτημάτων ἀπῆτει με-
 γαλοπρέπειάν τιναν· ἀλλ' οἱ Σλάβοι, μὴ δυνάμενοι ἵνα
 μιμηθῶσι τοὺς Ἕλληνας καὶ Ῥωμαίους κατὰ τὸ ὑ-
 περήφανον ὕψος τῶν κτιρίων, ἐσπούδαζον ἵν' ἀναπλη-
 ρώσωσιν αὐτὰ διὰ τῆς γλυπτικῆς, τοῦ ποικίλου χρω-
 ματισμοῦ καὶ τῆς πολυτελείας τῶν κοσμημάτων. Οἱ
 σύγχρονοι ἱστορικοὶ διέγραψαν τοὺς ναοὺς τούτους
 περιέργως καὶ λεπτομερῶς. Ὁ βιογράφος τοῦ Ἀ-
 γίου Ὁθωνος ἀναφέρει περὶ τοῦ ἐν Στετίνῳ (156).
 « Ὑπῆρχον τέσσαρες ναοί, ἐξ ὧν ὁ περιφημότετος
 « ἐξεῖχε τῶν ἄλλων κατὰ τὴν τέχνην διότι ἐκοσμεῖτο

» ἐσωτερικῶς καὶ ἐξωτερικῶς δι' ἀναγλύφων, παρι-
 » στανόντων ἀνθρώπους, πτηνὰ καὶ ζῶα τοσοῦτον
 » ἀκριβῶς, ὥστε ἐφαίνοντο ἔμψυχα· καὶ αὐτὰ δὲ τὰ
 » χρώματα τοῦ ἐξωτάτου περιβάλλου τοῦ ναοῦ, μὴ φθει-
 » ρόμενα ὑπὸ τῆς βροχῆς, διετηροῦντο ἀνεξίτηλα καὶ
 » λαμπρά. Κατὰ τὸ ἀρχαῖον ἔθιμον τῶν προγόνων οἱ
 » κάτοικοι τοῦ Στετίνου ἀπετίθουν ἐν τῷ ναῷ τὴν δεκά-
 » την τῶν λαφύρων καὶ τὰ ὅπλα τῶν ἡττηθέντων πο-
 » λεμίων. Ἐφύλαττον δ' ἐν τῷ θυσιαστηρίῳ καὶ ἀργυ-
 » ρᾶς, ἢ χρυσᾶς φιάλας, ἐξ ὧν οἱ περιφανέστατοι τῶν
 » πολιτῶν ἔπινον ἐσθίοντες κατὰ τὰς ἐπισήμους τε-
 » λετάς· ὡσαύτως δὲ καὶ κέρατα βουβάλλων περὶ χρυσα-
 » ἐχρησίμευον ὡς ποτήρια καὶ σάλπιγγες. Ἦτο δὲ
 » ἀξιοθαύμαστος ἡ τε τέχνη καὶ ἡ πολυτέλεια τῶν
 » μαχαίρων καὶ ἄλλων πολυτίμων πραγμάτων, ἐν τῷ
 » ναῷ τούτῳ φυλαττομένων. Ἐν δὲ τοῖς ἐτέροις τρισὶ
 » ναοῖς (γοντίναις), ἤττον τούτου ὠραίοις καὶ πε-
 » ριωνύμοις, ἐφαίνοντο ἐδώλια ἀμφιθεατρικῶς διατε-
 » θεμένα καὶ τράπεζαι ὑπὲρ τῶν συνελεύσεων τοῦ
 » λαοῦ· διότι ἦσαν ὠρισμέναι ἡμέραι καὶ ὥραι, καθ'
 » αἷς οἱ Σλάβοι συνεξεκλησίαζον ἐν τοῖς ναοῖς τούτοις εὐ-
 » θυμίας χάριν, ἢ ὅπως ἐνασχοληθῶσι συγχρόνως περὶ
 » μεγάλων πραγμάτων τῆς πατρίδος. » Ὁ ναὸς τῆς
 » Ἀρχονίας, εἰ καὶ ξύλινος, ἦτο τεχνικώτατα κατηγλαΐ-
 » σμένος διὰ γλυφῶν καὶ γραφῶν· εἶχε δὲ μίαν μόνον
 » θύραν κατὰ τὸν περίβολον. Ὁ σηκὸς αὐτοῦ διεχωρί-
 » ζετο ἀπὸ τῆς ἐσωτερικῆς αὐλῆς διὰ ταπήτων πορφυ-
 » ρῶν ἀνηρτημένων μεταξὺ τεσσάρων στηλῶν, ὥστε αἱ
 » δύο αὐλαὶ ἦσαν ὁμόστεγοι (157.) Τὸ εἶδωλον ἵστατο
 » ἐν τῷ θυσιαστηρίῳ, ὃ δὲ ἵππος αὐτοῦ ἐν ἰδιαιτέρῳ κα-
 » ταχωρίῳ, ὅπου ἀπεταμιεύοντο τὰ χρήματα τοῦ ναοῦ

καὶ ἐφυλάσσοντο πάντα τὰ τιμαλφῇ σκεύη. Ὁ ναὸς τῆς Ῥέτρας ἦτο ἐπίσης ξύλινος καὶ περιλάλητος διὰ τὰς ἐγγεγλυμμένας ἐπὶ τῶν ἐξωτερικῶν τοίχων εἰκόνας θεῶν τε καὶ θεαινῶν. Τὰ εἰδῶλα, φέροντα κράνος καὶ θώρακας, ἔκειντο ἐντὸς τοῦ οἰκοδομήματος, ὅπου ἐν καιρῷ εἰρήνης διετηροῦντο ὡσαύτως καὶ αἱ σημαῖαι (158). Περιεστοιχίζετο δ' ὁ τόπος οὗτος ὑπὸ πυκνοῦ δάσους, διὰ δὲ τῆς κατασκευασθείσης διόδου ἐφαίνετο τὸ μεγαλοπρεπὲς καὶ ἐκπληκτικὸν θέαμα τῆς θαλάσσης. Σημειωτέον ὡσαύτως, ὅτι οἱ Σλάβοι τῆς Βαλτικῆς ἠὺλαβοῦντο ἐν γένει μεγάλως τοὺς ναοὺς, ὥστε καὶ ἐπὶ ξένης ἐφοβοῦντο μὴ βεβηλώσωσιν αὐτούς. Οὐδόλως γινώσκομεν τοὺς ναοὺς τῶν Σλάβων τῆς Ῥωσσίας, διότι ὁ Νέστωρ ἀναφέρει μόνον περὶ τῶν εἰδῶλων καὶ τῶν βωμῶν αὐτῶν. Ἐν τούτοις διὰ τὴν εὐκολίαν τοῦ θυσιάζειν ἐν παντὶ καιρῷ καὶ τὸ πρὸς τὰς εἰδῶλα σέβας ἐπενοήθη ὁ περιτειχισμὸς καὶ ὁ στεγασμὸς, προφυλάττων κατὰ τοὺς βορείους τόπους, ὡς ψυχροὺς ἐν γένει καὶ δυσχειμέρους. Οὐδεμία ἀμφιβολία, ὅτι ἐπὶ τοῦ λόφου τοῦ Κιέβου καὶ ἐπὶ τῶν ὄχθων τοῦ Βολχόφου, ὅπου ἴστατο ὁ Περοῦνος, ὑπῆρχον ναοὶ, μικροὶ μὲν καὶ ταπεινοί, ἀνάλογοι δὲ πρὸς τὴν ἐπικρατοῦσαν ἀπλότητα τῶν ἡθῶν καὶ ὀλίγας ἀρχιτεκτονικὰς γνώσεις τῶν Σλάβων.

Σιωπᾷ ὁ Νέστωρ ὡσαύτως τὰ περὶ τῶν ἱερέων. Ἀλλὰ πᾶσα δημῶδης θρησκεία ἔχει τελετάς· τούτων δὲ τὴν ἱεροπραξίαν ἐμπιστεύονται λογάδες τινὲς τιμώμενοι ἕνεκα τῆς ἀληθοῦς, ἢ ὑποτιθεμένης αὐτῶν ἀρετῆς καὶ σοφίας. Τούλάχιστον πάντες οἱ ἄλλοι Σλάβοι εἶχον ἱερεῖς, τηρητὰς τῆς θρησκείας, μεσίτας δὲ μεταξὺ τῆς ἀνθρωπίνου συνειδήσεως καὶ τῶν θεῶν. Παρ' αὐτοῖς οὐ

μόνον πᾶς ναός, ἀλλ' ἔτι πᾶν δένδρον ἱερόν, πᾶσα πηγὴ, ὡς ἀντικείμενον τῆς κοινῆς λατρείας, εἶχε φύλακας ἰδιαιτέρους, κατοικοῦντας πλησιέστατα ἐν μικραῖς καλύβαις καὶ τρεφομένους ἐκ τῶν πρὸς τὴν θεότητα θυσιαζομένων ἱερέων. Οἱ τοιοῦτοι δὲ τιμώμενοι ὑπὸ τοῦ λαοῦ ἦσαν κατ' ἐξαιρετικὸν δικαίωμα μακροπώγωνες, ἐκάθηντο κατὰ τὰς θυσίας καὶ μόνοι εἰσεχῶρουν εἰς τὸ θυσιαστήριον. Πᾶς δὲ πολεμιστὴς, ἐπανερχόμενος τροπαιοῦχος ἐκ τινος ἐκστρατείας, ἀνατιθεὶς τοῖς εἰδώλοις τὴν αἰσίαν ἐκβασιν τοῦ πολέμου, πρὸς ἀπόδειξιν εὐγνωμοσύνης, συνεμερίζετο τὴν λείαν μετὰ τῶν ἱερέων. Οἱ ἀρχηγοὶ τοῦ λαοῦ ἀναμφιβόλως ὑπέθαλπον τὸ σέβας τοῦτο πρὸς τοὺς ἱερεῖς, ὡς χαλιναγωγοῦντας ἐν ὀνόματι τῶν Θεῶν τὴν αὐτογνωμοσύνην τῶν ἀγρίων ἀνθρώπων, μόλις ἤδη πολιτιζομένων, μηκέτι δὲ τεταπεινωμένων ὑπὸ τῆς ἐνεργείας διαρκοῦς τινος, ἢ βεβαίας ἀρχῆς. Ἀλλ' ὁμως τινὲς τῶν ἱερέων, λαβόντες διὰ τῆς πανουργίας μᾶλλον, ἢ διὰ τῆς ἐξόχου φήμης τοῦ ναοῦ αὐτῶν τὴν δύναμιν, κατεχρῶντο ταύτης καὶ ἐσφετερίζοντο τὰ τῆς πολιτικῆς ἐξουσίας. Οὕτως ὁ ἀρχιερεὺς τῆς Ρουγίας τιμώμενος μᾶλλον καὶ τοῦ βασιλέως αὐτοῦ, ἤρχε πολλῶν Σλαβικῶν φυλῶν, αἵτινες οὔτε εἰρήνην, οὔτε πόλεμον συνωμολόγουν ἄνευ τῆς συναινεσεως αὐτοῦ. Ἐφορολόγει δὲ αὐτὸς καὶ τοὺς πολίτας καὶ τοὺς ξένους ἐμπόρους, διατηρῶν στρατὸν ἐκ τριακοσίων ἱππέων, οὓς ἐπέμπε πρὸς διαρπαγὴν, ὅπως αὐξήσῃ τοὺς θησαυροὺς τοῦ ναοῦ, ἀνήκοντας μᾶλλον αὐτῷ, ἢ τῷ εἰδώλῳ. Διεκρίνετο δ' ὁ ἀρχιερεὺς οὗτος τῶν λοιπῶν πολιτῶν διὰ τῆς μακρᾶς κόμης, τοῦ πώγωνος καὶ τῶν ἐνδυμάτων.

Ἐν ὀνόματι τοῦ λαοῦ οἱ ἱερεῖς ἐθυσίαζον καὶ προσέ-

λεγον τὸ μέλλον. Καὶ πρότερον μὲν οἱ Σλάβοι ἔθυσον πρὸς τιμὴν τοῦ ἁοράτου Θεοῦ βόας, ἢ ἄλλα ζῶα· ὅστερον δέ, τυφλούμενοι ὑπὸ δεισιδαίμονος εἰδωλολατρείας, κατέβρεχον τὰ θυσιαστήρια καὶ τῷ αἵματι τῶν χριστιανῶν, ἐκλεγομένων διὰ κλήρου ἐξ ἐκείνων, οὓς ἐζώγρησαν, ἢ ἡγόρασαν παρὰ πειρατῶν (159.) Οἱ ἱερεῖς ἐπίστευον, ὅτι τὰ αἷμα τῶν χριστιανῶν ἦτο θυσία εὐπρόσδεκτος τῷ εἰδῶλῳ· ὥς ἐπίμετρον δὲ τῆς στυγεραῆς ταύτης πράξεως καὶ ἔπινον μάλιστα αὐτὸ, φανταζόμενοι ὅτι ἐπληροῦντο προφητικῆς χάριτος ὑπὸ τοῦ φρικώδους τούτου πόματος. Ἐν Ῥωσσίᾳ, ἐπὶ Βλαδιμίρου τοῦλάχιστον, ἐσφαγιάζοντο ἐπίσης καὶ ἄνθρωποι, οἱ δὲ τῆς Βαλτικῆς Σλάβοι προσέφερον τοῖς ξοάνοις αὐτῶν τὰς κεφαλὰς τῶν φονευθέντων πολεμίων, ἰδιαιτέρως δ' ἐκείνων, οἱ τινες ὑπῆρξαν τῶν ἄλλων ἐπιφοβώτατοι (160). Οἱ ἱερεῖς ἀνήγγελλον τὸ μέλλον διὰ τῶν ἵππων· ὑπῆρχε δὲ τις τούτων λευκὸς ἐν τῷ ναῷ τῆς Ἀρκονίας, καὶ οἱ δεισιδαίμονες ἐπίστευον, ὅτι καθ' ἐκάστην νύκτα ὁ Σβιατοβιδῆς ἔτρεχεν ἐπ' αὐτοῦ. Κατὰ σπουδαίαν τινὰ ἐπιχείρησιν ἠνάγκαζον αὐτὸν ἵνα διέλθῃ ἐπὶ λογχῶν· ἂν δ' ὑφούτο ὁ δεξιὸς ποὺς τοῦ ζώου, τοῦτο ἦτο σημεῖον βέβαιον, ὅτι ἡ ἐκστρατεία ἔσται εὐτυχῆς, ὁ δὲ λαὸς ὑπερπλησθήσεται δόξης καὶ πλούτου. Ὁ ἐν τῷ ναῷ τοῦ Στετίνου ἵππος, ἐμπεπιστευμένος ἐνὶ τῶν τεσσάρων ἐφημερίων ἱερέων, ἦτο ὅλως μέλας· προεμήνυε δὲ αἰσίαν ἔκθασιν, ἂν μὴ ἐπάτουν οἱ πόδες αὐτοῦ ἐπάνω τῶν λογχῶν. Οἱ οἰωνοσκόποι τῆς Ῥέτρας, καθήμενοι κατὰ γῆς ἐπιθυροῖζον λέξεις τινάς, εἴτα δὲ σκάπτοντες τὸν τόπον, ἐφ' οὗ ἐκάθηντο, προέλεγον τὸ μέλλον κατὰ τὰ ἀντικείμενα, ὅσα ἐκεῖ εὑρίσκον. Οἱ ἱερεῖς τῆς Ἀρκονίας καὶ τοῦ Στετίνου ἔρριπτον ἐπὶ γῆς τρία μικρὰ σανίδια,

λευκὰ μὲν ἀφ' ἑνὸς, μέλανα δ' ἀφ' ἑτέρου· ἐὰν δέ, πιπτόντων αὐτῶν, τὸ λευκὸν χρῶμα ἐφαίνετο ἄνωθεν, ὑπισχνοῦντο εὐνοϊκὰ συμβάντα, ἐὰν δὲ τὸ μέλαν, ἦτο οἰωνὸς δυστυχημάτων. Αἱ γυναῖκες μάλιστα τῆς 'Ρουγίας διεθρυλλοῦντο ὥς ἐπιτηδειόταται μάγισσαι. Καθήμεναι παρὰ τὴν πυρὰν ἐχάραττον τυχαίως πολλὰς γραμμάς ἐπὶ τῆς σποδοῦ, καὶ ἐὰν ὁ ἀριθμὸς τῶν γραμμῶν τούτων ἦτο ἄρτιος, ἐσήμαινεν ἐπιτυχίαν (161). Οἱ Σλάβοι εἰδωλολάτραι, ἀγαπῶντες περιπαθῶς τὰς δημοσίας πομπάς, εἶχον κατ' ἔτος παντοίας ἐορτάς, ὧν ἡ πρωτίστη συνέπιπτε μετὰ τὸν Θερισμὸν, ἐτελεῖτο δὲ ἐν 'Αρκονίᾳ ὡς ἐφεξῆς. Τὴν προτεραίαν τῆς ἐορτῆς ὁ ἀρχιερεὺς ἐκαθάριζε τὸ θυσιαστήριον, ἀπρόσιτον πρὸς πάντα ἄλλον· κατ' αὐτὴν δὲ τὴν ἐορτὴν λαμβάνων ἐκ τῶν χειρῶν τοῦ Σβιατοβιδ' κέρας περυσينوῦ οἴνου, ἔβλεπεν ἐὰν ἦτο πληρὲς· τούτου γενομένου, ἀνήγγελλε ποία ἔσεται ἡ μέλλουσα συγκομιδὴ. Πιὼν δὲ τὸν οἶνον καὶ πληρώσας ἐκ νέου τὸ ἀγγεῖον ἐνεχείριζε τῷ Σβιατοβιδ'· κατόπιν δὲ προσέφερε καὶ μελιτοῦτταν ἀνθρωπομεγέθῃ· ἐρωτῶν δὲ τὸν λαόν, ἐὰν ἔβλεπε τὸν πλακοῦντα τοῦτον, ἤρχετο ἵνα τὸ εἰδωλὸν ἔχη καταβεβρωμένον αὐτὸν εἰς τὸ ἐπὶν ἔτος πρὸς εὐτυχίαν τῆς νήσου. Τέλος πάντων, ἀναγγέλλων πρὸς πάντας τὴν εὐλογίαν τοῦ Σβιατοβιδ', ὑπέσχετο τοῖς στρατιώταις θριάμβους καὶ λάφυρα. Κατὰ δὲ τὴν ἐορτὴν τῆς συγκομιδῆς οἱ ἄλλοι Σλάβοι ἀφιέρουν ἀλεκτρυῶνα τοῖς θεοῖς, πρὸς προφύλαξιν δὲ τῶν κτηνῶν ἀπὸ πάσης νόσου (162), κατερῥάντιζον αὐτοὺς διὰ ζύθου καθηγιασμένου ἐπὶ τῶν θυσιαστηρίων. Κατὰ τὸν Μάιον μῆνα ἐώρταζον ἐν Βοημία τὰς χρήνας. Ἐν Βαγρία εἶχον ὡς ἡμέρας κοινῆς ἀγαλλιάσεως τὰς

δικασίμους, καθ' ἃς οἱ γεραίτεροι καθήμενοι ὑπὸ τὴν σκιὰν ἱερῶν δρυῶν, ὥς ἐάν ᾤσαν ἐνώπιον τοῦ θεοῦ. Προβὲ, ἀπεφάσιζον περὶ τῆς τύχης τῶν πολιτῶν (163). Εἴπαμεν δ' ἤδη ἐξ εἰκασίας περὶ τῶν πανηγύρεων τῶν εἰδωλολατρῶν Σλάβων τῆς Ῥωσσίας, ὧν μέχρι τοῦδε οἱ ἀπόγονοι πανηγυρίζουσι τὸ ἔαρ, τὸν ἔρωτα καὶ τὸν θεὸν Λάδον δι' ἀγροτικῶν ὀρχήσεων. Οὗτοι, πορευόμενοι εἰς τὰ δάση καθ' ὁμίλους χαρμοσύνους καὶ θορυβώδεις, πλέκουσι στεφάνους, οὓς καθιεροῦσι διὰ νυκτός τῳ Κουπάλῳ, τὸν δὲ χειμῶνα ἄδουσι τὸ ὄνομα τοῦ Κολιαδᾶ. Ἐν πολλαῖς Σλαβικαῖς χώραις φαίνονται τὰ ἔχνη ἐορτῆς τινος καὶ πρὸς τιμὴν τῶν τεθνεώτων. Οὕτω τὴν πρώτην Μαρτίου, ἅμ' ἀνατείλαντος τοῦ ἡλίου, οἱ λαοὶ τῆς Σαξωνίας, Λουσατίας, Βοημίας, Σιλεσίας καὶ Πολωνίας ἀπήρχοντο μετὰ λαμπάδων εἰς τὰ κοιμητήρια, ὅπου προσέφερον θυσίας τοῖς νεκροῖς (164). Αὐθήμερόν δὲ οἱ Σλάβοι τῆς Γερμανίας κομίζοντες ἕξω τῶν χωρίων ἀχύρινον εἰδώλιον, ὥς εἰκόνα τοῦ θανάτου, καίουσιν, ἢ ῥίπτουσιν αὐτὸ εἰς ποταμόν τινα, ὑμνοῦντες δι' ἁσμάτων τὸ θέρος· ἐν δὲ Βοημίᾳ συνείθιζον προσέτι ἵνα κατασκευάζωσιν ἐν ταῖς τριόδοις καὶ εἶδη τινα θεάτρου, ἐνθα πρὸς ἀνάπαυσιν τῶν ψυχῶν παρίστανον διὰ προσωπίδων τὰς σκιάς τῶν τεθνεώτων, πανηγυρίζοντες τὴν μνήμην αὐτῶν διὰ τῶν παιδιῶν τούτων. Ἀρά γε τὰ ἔθιμα ταῦτα οὐκ ἀποδεικνύουσιν, ὅτι οἱ Σλάβοι εἶχον ἰδέαν τινα τῆς ἀθανασίας τῆς ψυχῆς, εἰ καὶ ὁ Δίτμαρος, ἱστορικὸς τοῦ ἐνδεκάτου αἰῶνος, βεβαιῶι τὸ ἐναντίον λέγων, ὅτι ἐθεώρουν τὸν πρόσκαιρον θάνατον, ἢ τὴν φθορὰν τοῦ σώματος ὥς τέλος τῆς ἀνθρωπίνης ὑπάρξεως; (165).

Αἱ κηδεῖαι ἐθεωροῦντο ὑπὸ τῶν εἰδωλολατρῶν Σλάβ-

θων ὥς ἱερὰ τελετὴ. Ἄλλ' οἱ Γερμανοὶ ἱστορικοὶ ἐξιστοροῦσι ταύτας κρίνοντες μᾶλλον ἐξ εἰκασιῶν θεμελιουμένων ἐπὶ ἀρχαίων ἐθίμων καὶ παραδόσεων, ἢ ἐκ πραγμάτων, μαρτυρουμένων ὑπὸ συγχρόνων συγγραφέων. Ἀποθνήσκοντός τινος Σλάβου, ὁ πρεσβύτερος τῆς κώμης ἀνήγγελλε τοῦτο τοῖς κατοικοῖς διὰ μελαίνης ράβδου, περιφερομένης ἀπὸ οἰκίας εἰς οἰκίαν· πάντες προέπεμπον τὸν νεκρὸν μετὰ φρικαλέων ὀλοφυρμῶν· γυναῖκες δέ τινες λευχειμονοῦσαι ἐδέχοντο τὰ δάκρυα αὐτῶν ἐν ληκύθοις. Μετὰ δὲ ταῦτα, ἀνάπτοντες μεγάλην πυρὰν, ἔκαιον τὸν τεθνεῶτα μετὰ τῆς συζύγου, τοῦ ἵππου, τῶν ὀπλῶν αὐτοῦ κλπ. Ὑστερον δὲ συλλέγοντες τὴν τέφραν ἐν κάλπῃ ἐξ ἀργίλλου, χαλκοῦ, ἢ ὕλου, ἔθαπτον ὑπὸ τὴν γῆν μετὰ τῶν δακρυδοχείων. Ἐνίοτε δὲ ἀνεγείροντες καὶ μνημεῖα πρὸς τιμὴν τοῦ τεθνεῶτος περιεκύκλουν τὸν τάφον δι' ἀλαξεύτων λίθων, ἢ περιετείχιζον αὐτὸν διὰ στηλῶν (166). Ἐληγε δὲ ἡ κηδεῖα αὕτη διὰ πομπῆς περιχαροῦς, καλουμένης στράβας, ἣτις ὑπῆρξε κατὰ τὸν ἕκτον αἰῶνα αἰτία μεγάλης συμφορᾶς τῶν Σλάβων· διότι ὠφελθέντες ποτε οἱ Ἕλληνες ἐκ τοῦ πρὸς τιμὴν τεθνεῶτων συμποσίου, ἐπέπεσον ἐξαίφνης καὶ κατέκοψαν αὐτῶν τὸ στράτευμα.

Οἱ Σλάβοι τῆς Ῥωσσίας, Κρίβιτσοι, Σεβεριανοὶ, Βιάτιτσοι καὶ Ῥαδίμιτσοι ἐτέλουν ἐπὶ τοῦ τάφου τῶν τεθνεῶτων μνημόσυνον (τρίζναν) μεθ' ἵπποτικῶν ἀγώνων, ἐνθα ἐπεδείκνυον τὴν δύναμιν αὐτῶν διὰ παντοίων πολεμικῶν γυμνασμάτων. Καίοντες τὸν νεκρὸν ἐπὶ μεγάλης πυρᾶς, περιέκλειον τὴν κόνιν ἐν κάλπῃ, ἣν ἐτίθουν ἐπὶ στήλης πλησίον τῶν λεωφόρων. Ἡ τελετὴ αὕτη, ἐπικρατοῦσα ἔτι ἐπὶ Νέστορος παρὰ τοῖς

Βιατίτσοις καὶ Κριθίτσοις, ἐμφαίνει τὸ πολεμικὸν πνεῦμα τῶν λαῶν τούτων· διότι ἐπανηγύριζον τὸν θάνατον ὅπως περιφρονῶσιν αὐτὸν ἐν ταῖς μάχαις, διεκόσμουν δὲ τὰς ὁδοὺς διὰ τῶν τεφροδόχων καλπῶν, ὅπως συνεθίστῃσι τοὺς ὀφθαλμοὺς καὶ τὸν νοῦν τοῖς σημείοις τούτοις τῆς ματαιότητος τῶν ἀνθρωπίνων πραγμάτων. Ἀλλὰ πρὸ πολλοῦ χρόνου οἱ Σλάβοι τοῦ Κιέβου καὶ τῆς Βολυνίας ἔθαπτον τοὺς τεθνεῶτας, τινὲς δ' ἐξ αὐτῶν συνέθαπτον μετὰ τοῦ νεκροῦ καὶ κλίμακας ἐξ ἱμάντων δερματίνων πεπλεγμένας. Οἱ δὲ συγγενεῖς τοῦ ἀποθνήσκοντος, μωλωπίζοντες τὰ πρόσωπα αὐτῶν, ἐθυσίαζον ἐπὶ τοῦ τάφου τὸν προσφιλεῖ αὐτοῦ ἵππον (167).

Πάντες οἱ λαοὶ σέβονται τὴν πατρικὴν θρησκείαν καὶ θεωροῦσιν ὡς ἱερὰ τὰ ἀγροικότατα καὶ βαρβαρώτατα ἥθη, ἐὰν στηριζῶνται ἐπὶ τοιαύτης βάσεως, τύχῃ δὲ καθιερωμένα ὑπὸ μακροῦ χρόνου. Διὰ τοῦτο οἱ εἰδωλολάτραι Σλάβοι ἀπέκρουσαν ἰσχυρογνῶμόνως ἐπὶ πολλοὺς αἰῶνας τὴν θείαν τοῦ Εὐαγγελίου χάριν. Κατὰ τὸ 613 ὁ Ἅγιος Κολομβάνος, ἐπιστρέψας εἰς τὴν ἀληθινὴν θρησκείαν πολλοὺς εἰδωλολάτρας τῆς Γερμανίας, ἠθέλητεν ἵνα κηρύξῃ τὸ θεῖον δόγμα καὶ ἐν Σλαβικαῖς χώραις· ἀλλὰ φοβούμενος τὴν σκαιότητα τῶν κατοίκων ἀπεχώρησεν ἀνωφελῶς κηρύξας, ὅτι ἡ ὥρα τῆς σωτηρίας τοῦ λαοῦ τούτου ἦτο μακρὰν ἔτι. Οἱ δὲ Σλάβοι συνέλαβον κατὰ τοῦ χριστιανισμοῦ μῖσος τοσούτῳ ἰσχυρότερον, ὅσῳ ἐνόουν πόσον ἀντίκειται ταῖς πλάναις τῆς εἰδωλολατρείας, καὶ κατὰ λόγον τῆς ταχύτητος, μεθ' ἧς ἐπὶ τοῦ μέσου αἰῶνος διεδίδετο καθ' ἅπασαν τὴν Εὐρώπην. Διὸ πρᾶδεχόμενοι φιλοφρόνως πάντας τοὺς ἄλλους Σλάβους ὡς συμπολίτας, καὶ ἀνοίγοντες τοὺς λιμένας τῆς

Βαλτικῆς πρὸς τοὺς ἄλλους θαλασσοπόρους, ἀπέκλειον μόνον τοὺς χριστιανοὺς, ὧν τὰ μὲν πλοῖα ἐγίνοντο λεία, οἱ δὲ ἱερεῖς ἐθυσιάζοντο τοῖς εἰδώλοις. Οἱ κατακτηταὶ Γερμανοὶ, ὑποτάξαντες τοὺς Βένδους τῆς Γερμανίας, ὑπέμειναν πολὺν χρόνον τὰς δεισιδαιμονίας αὐτῶν· ἀλλ' ἐρεθισθέντες τελευταῖον ἐκ τῆς ἐπιμόνου αὐτῶν εἰδωλολατρείας καὶ τῶν ἀρχαίων ἡθῶν κατηδάφισαν τοὺς ναοὺς, ἔκαυσαν τὰ ἱερὰ δάση, ἐξωλόθρευσαν δὲ καὶ τοὺς ἱερεῖς (168). Ταῦτα δὲ συνέβησαν πολὺ κατόπιν τοῦ καιροῦ, καθ' ὃν ὁ Βλαδὶμίρος εἶχεν ἐξηπλωμένα ἐν Ῥωσσίᾳ τῆς χριστιανικῆς θρησκείας τὰ φῶτα.

Συλλέξαντες πᾶν ὅ,τι ὑπάρχει ἀξιωμακτικόν ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῶν ἀρχαίων Σλάβων, εἰπόμεν ὀλίγα τινὰ καὶ περὶ τῆς γλώσσης αὐτῶν. Ἐπειδὴ στοιχειώδεις μόνον ἰδέας καὶ τὰς πρώτας ἀπλῶς ἀνάγκας ἀγροίκων ἀνθρώπων, γεγεννημένων ἐν δριμεῖ κλίματι, ἐξέφραζεν ἔτι, οἱ εὐαίσθητοι καὶ ζηλωταὶ τῆς καλλιτεχνίας πρὸ τοσούτων αἰῶνων Ἕλληνες εὖρον αὐτὴν κατὰ τὸν ἕκτον αἰῶνα λίαν βάρβαρον (169), συμπαραβαλλομένην πρὸς τὴν εὐφρονον αὐτῶν γλώσσαν, τελειοποιηθεῖσαν ὑπὸ μακρᾶς ἔξεως τοῦ κοινωνικοῦ βίου καὶ τῶν τῆς πολυτελείας ἡδονῶν. Ἡμεῖς δ' ὅμως ἐστερημένοι παντὸς μνημείου τῆς πρωτοτύπου ταύτης τῶν Σλάβων διαλέκτου, κρίνομεν ἐκ νεωτέρων τεκμηρίων μόνον, ὧν τὰ ἀρχαιότατά εἰσιν ἡ ἱερὰ Γραφή καὶ ἄλλα ἐκκλησιαστικὰ βιβλία ἐκ τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης μεθηρμηνευμένα κατὰ τὸν ἑννατον αἰῶνα ὑπὸ τῶν Ἀγίων Κυρίλλου καὶ Μεθοδίου καὶ τῶν βοηθῶν αὐτῶν. Διότι οἱ Σλάβοι, δεχθέντες τὴν χριστιανικὴν θρησκείαν, ἔλαβον παρ' αὐτῆς καὶ ἰδέας καινὰς, ἔπλασαν δὲ καὶ λέξεις καὶ ἐκφράσεις νέας, ὥστε τοιαύτη διαφορὰ ὑ-

Γλῶσσα.
Γραφή.

πῆρχεν ἀναμφιβόλως μεταξὺ τῆς γλώσσης τοῦ μέσου αἰῶνος καὶ τῆς ἀρχαίας, οἷα μεταξὺ ταύτης καὶ τῆς καθολοιουμένης. Αἱ Σλαβικαὶ ὁμως φυλαὶ, διασπαρεῖσαι εἰς τὴν Εὐρώπην καὶ περικυκλωθεῖσαι ὑπὸ ξένων ἐθνῶν, πολ- λάκις δὲ καὶ ὑποταχθεῖσαι αὐτοῖς, ἀπώλεσαν τῆς γλώσσης τὴν ἐνότητα· ἐκ τούτου δ' ἐγεννήθησαν ὕστερον διάφο- ροι διάλεκτοι, ὧν ἐξεῖχον μάλιστα αἱ ἀκόλουθοι.

α'. Ἡ Ῥωσικὴ, ἡ σπουδαιότατη πασῶν τῶν ἄλλων, ἐλάχιστον δὲ ὑπὸ ξένων λέξεων βεβαρημένη· ἐπειδὴ αἱ νίκαι, αἱ κατακτήσεις καὶ ἡ αὐξήσις τῆς Ἐπικρα- τείας, ὑψοῦσαι τὸ πνεῦμα τοῦ Ῥωσικοῦ λαοῦ, ἀνέ- πτυξαν τὴν γλῶσσαν αὐτοῦ. Ὅθεν, διασκευαζομένη μετὰ φιλοκαλίας ὑπ' εὐφυῶν ἀνδρῶν, ἐξισοῦται κατὰ τὴν δύναμιν, καλλονὴν καὶ χάριν πρὸς τὰς χαριεστά- τας ἀρχαίας τε καὶ νεωτέρας, εἰς δὲ τὸ μέλλον ἀκο- λουθήσει τὸν προορισμὸν τῆς Αὐτοκρατορίας.

β'. Ἡ Πολωνικὴ, σύμμικτος ἐκ πολλῶν λέξεων Λατινικῶν καὶ Γερμανικῶν, ὁμιλουμένη δ' οὐ μόνον ἐν Πολωνίᾳ, ἀλλὰ καὶ ἐν τισι τῆς Πρωσσίας χώραις, ὑπὸ τῶν εὐπατριδῶν τῆς Λιθουανίας καὶ τοῦ λαοῦ τῆς Σιλεσίας ἐντεῦθεν τοῦ Ὀδέρου.

γ'. Ἡ Τσεχικὴ, εὐχρηστος ἐν Βοημία, Μορα- βία καὶ Οὐγγρία, πλησιάζει μᾶλλον πασῶν τῶν ἄλ- λων, κατὰ τὸν Ἰορνάνδην, τῆς ἡμετέρας ἀρχαίας μεταφράσεως τῆς ἱερᾶς Βίβλου· κατ' ἄλλους δὲ σο- φοὺς Βοημοὺς, ἐπέχει τὸ μέσον τῆς Κροατικῆς καὶ Πο- λωνικῆς. Ἡ Οὐγγρικὴ διάλεκτος ὀνομάζεται Σλαβακι- κή, διαφέρει δὲ τῆς Τσεχικῆς κατὰ τὴν προφορὰν, εἰ καὶ οἱ συγγραφεῖς τοῦ Πολυγλώττου λεξικοῦ ἀναγνω- ρίζουσιν αὐτὴν ὡς διάλεκτον ἰδιαιτέραν. Ἄλλως λα- λοῦνται ἔτι ἐν Οὐγγρίᾳ πολλαὶ διάλεκτοι Σλαβικαί (171).

δ'. Ἡ Ἰλλυρικὴ, τουτέστιν ἡ Βουλγαρικὴ, βα-
ναυσοτάτη πασῶν τῶν ἄλλων, ἡ Βοσνικὴ καὶ ἡ
Σερβικὴ, εὐηχοτάτη τῶν λοιπῶν, ὡς ἀξιοῦσί τινες, ἡ
Σλαβωνικὴ καὶ ἡ Δαλματικὴ (172).

έ. Ἡ Κροατικὴ, συμφωνοῦσα πρὸς τὴν τῶν Βέν-
δων ἐν Στυρίᾳ, Καρινθίᾳ καὶ Καρνιόλῃ, καθὼς καὶ
πρὸς τὴν τῆς Λουσατίας, Κοτθούζης, Κασιούβης καὶ
Λιουχόβης. Ἐν Μισνίᾳ, Βρανδεβούργῳ, Πομερανίᾳ,
Μεκλεμβούργῳ, ὅπου ἄλλοτε ἡ Σλαβικὴ ὑπῆρχεν ἐ-
θνικὴ, ἡ Γερμανικὴ ἀνεπλήρωσεν αὐτὴν (173). Ἀλλὰ
πᾶσαι αὗται αἱ μεταβολαὶ οὐδόλως ἐδυνήθησαν ἵνα
ἐξαφανίσωσι τὴν ἀρχικὴν μορφήν τῆς γλώσσης ἡμῶν,
διασωζούσης κατὰ τὰς ἐρεῦνας τῶν ἱστορικῶν ἔχνη
τῆς δυσδιαγνώστου ἐκ Σλάβων καταγωγῆς. Πολλοὶ δὲ
διατείνονται, ὅτι αὕτη ὁμοιάζει μεγάλως πρὸς τὰς
γλώσσας τῆς Ἀσίας (174). ἄλλ' ἀκριβέστεραι πα-
ρατηρήσεις ἀπέδειξαν, ὅτι ἡ ὑποτιθεμένη αὕτη σχέσις
συνίσταται ἐκ μικροῦ τινος ἀριθμοῦ λέξεων Ἑβραϊ-
κῶν, Χαλδαϊκῶν, Συριακῶν, ἢ Ἀραβικῶν, εὐρισκομέ-
νων μὲν καὶ ἐν ταῖς ἄλλαις Εὐρωπαϊκαῖς γλώσσαις, ἀ-
ποδεικνυσουσῶν δὲ μόνον τὴν κοινὴν ἐξ Ἀσίας καταγω-
γὴν. Ἐπεῖσθησαν δὲ οἱ φιλολόγοι καὶ ὅτι ἡ Σλαβικὴ ἐπλη-
σίαζε μᾶλλον τῆς Ἑλληνικῆς, Λατινικῆς καὶ Γερμανικῆς,
ἢ τῆς Ἑβραϊκῆς καὶ τῶν ἄλλων ἀνατολικῶν γλωσσῶν.
Ἡ μεγάλη δ' αὕτη καὶ ψηλαφητὴ ὁμοιότης (175) ἀπαντᾷ-
ται οὐ μόνον ἐν πεπονημέναις λέξεσι, (διότι αἱ ὀνομασίαι
τῆς βροντῆς, τοῦ φλοίσβου τῶν ὑδάτων, τοῦ ῥοίζου τῶν
πτηνῶν, τοῦ βρυχηθμοῦ τῶν ἀγρίων ζώων ἀναλογοῦσιν
ἴσως ἐν πάσαις ταῖς γλώσσαις ὡς ἐκ τῆς ἀπομιμήσεως
τῆς φύσεως) ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ ἐκφράσει τῶν πρωτίστων ἐν-
νοιῶν, ἐν τῇ παρυστάσει τῶν κυριωτέρων ἀναγκῶν τοῦ οἰ-

κριακοῦ βίου δι' ὄρων ὅλως αὐθαιρέτων. Γινώσκουμεν δὲ ὅτι οἱ Βένεδοι καὶ Γερμανοὶ ἐγειτόνευον ἐξ ἀμνημονεύτων ἤδη χρόνων, ὅτι οἱ Βένεδοι κατώκησαν ἐπὶ πολὺ ἐν Δακίᾳ, ὅπου ἀπὸ Τραϊανοῦ ἡ Λατινικὴ γλῶσσα ἐλαλεῖτο παρὰ πάντων, ἐπολέμησαν δ' ἐν τῇ αὐτοκρατορίᾳ καὶ ἐστράτευσαν ὑπὸ τὰς σημαίας τῶν Ἑλλήνων Αὐτοκρατόρων. Ἀλλὰ πᾶσαι αὗται αἱ περιστάσεις, διὰ τινων μόνον λέξεων Γερμανικῶν, Λατινικῶν καὶ Ἑλληνικῶν πλουτίζουσαι τὴν ἀρχαίαν Σλαβικὴν γλῶσσαν οὐδόλως ἐξήλειπον ἐκ τῆς μνήμης αὐτῶν τὰς ἰδίας αὐτῶν λέξεις, τὰς πρωτοτύπους καὶ ἀναγκαίας ἐπὶ τῶν πρώτων κοινωνιῶν, τουτέστιν ἐν ταῖς οἰκογενείαις αὐταῖς. Ἐντεῦθεν δὲ συμπεραίνεται πιθανώτατα, ὅτι οἱ πρόγονοι τῶν ἐθνῶν τούτων ὠμίλουν πάλαι ποτε τὴν αὐτὴν γλῶσσαν. Ἀλλὰ τίνα ἄρα γε (176); Τοῦτο δυσκόλως ὀρίζεται· πιστεύομεν ὅμως, ὅτι ἦτο ἡ ἀρχαιοτάτη τῆς Εὐρώπης, διότι αὐτὴν ἱστορικῶς εὐρίσκονται λαλοῦντες· καθόσον ἡ Ἑλλάς, μετ' αὐτὴν δὲ καὶ μέρος τῆς Ἰταλίας, κατωκίσθησαν ὑπὸ Πελασγῶν, ὀρμωμένων μὲν ἐκ τῆς Θράκης, μεταναστευσάντων δὲ εἰς Πελοπόννησον πρὸ τῶν Ἑλλήνων· ἦσαν δὲ ἴσως τῆς αὐτῆς καταγωγῆς μετὰ τῶν Γερμανῶν καὶ Σλάβων (177). Ἀλλ' ἀποχωρισθέντες τούτων ἠῤῥησαν, προϊόντος τοῦ χρόνου, καὶ τὰς πολιτικὰς αὐτῶν ἰδέας· ὅθεν ἐφεῦρον μὲν νέας λέξεις, εἰσεποίησαν δὲ καὶ ἀλλοφύλους, ὥστε ἴσως μετὰ τινὰς αἰῶνας ἐλάλουν διαφόρους γλώσσας. Αἱ δὲ κοιναὶ λέξεις, τουτέστιν αἱ πρωτότυποι, εὐκόλως ἡλλοιοῦντο ὑπὸ τῆς προφορᾶς, μὴ γινωσκόντων ἔτι τῶν ἀνθρώπων μήτε τὰ στοιχεῖα, μήτε τὴν γραφὴν αὐτὴν, ἥτις ἀκριβῶς ὀρίζει τὴν προφοράν.

Ἡ σπουδαία αὕτη τέχνη τοῦ ἐξεικονίζειν διὰ τινων χαρακτήρων τὴν ἄπειρον ποικιλίαν τῶν ἤχων τῆς φωνῆς ἐγνώσθη ἐν Εὐρώπῃ, καθὼς πολλαχῶς πιθανολογεῖται, περὶ τοὺς ἐσχάτους αἰῶνας· διεχοίνωσαν δὲ αὐτὴν βεβαίως οἱ Φοίνικες εἴτε ἀμέσως, εἴτε διὰ τῶν Πελασγῶν καὶ τῶν Ἑλλήνων· ἐπειδὴ οὐδαμῶς πιστεύομεν, ὅτι οἱ ἀρχαῖοι τῆς Πελοποννήσου κάτοικοι, Λατίου καὶ Ἰσπανίας μόλις τῆς βαρβαρότητος ἐξερχόμενοι, ἐφεῦρον ἀφ' ἑαυτῶν τὴν γραφὴν, ἔργον μεγαλοφυΐας καὶ τοσοῦτον δυσκατάληπτον τοῖς ἀπλοῖς ἀνθρώποις, ὥστε ἀπεδίδοτο πανταχοῦ ἢ ἐπινόησις αὐτοῦ τοῖς θεοῖς. Οὕτως οἱ Αἰγύπτιοι ἐνόμιζον ἐφευρέτην τὸν Θῶθ, οἱ Ἕλληνες τὸν Ἑρμῆν, οἱ δὲ Ῥωμαῖοι τὴν θεὰν Καρμέντην· χριστιανοὶ δὲ τινες φιλόσοφοι ἐκλαμβάνουσι τὰς ἐπὶ τοῦ ὄρους Σινᾶ θεοχαράκτους δέκα ἐντολὰς τοῦ Μωϋσέως ὡς πρῶτιστον γραφῆς μνημεῖον (178). Ἐκτὸς δὲ τούτου πάντες οἱ ἀλφabethικοὶ χαρακτῆρες τῶν Εὐρωπαϊκῶν γενῶν, τῶν Ἑλλήνων, δηλ. Μελιταίων, Πελασγῶν τῆς Ἰταλίας καὶ Τυρρηνῶν, οὓς βλέπομεν ἔτι ἐπὶ τεχνουργημάτων τοῦ λαοῦ τούτου, οἱ Γαλατικοὶ, οἱ ἐπὶ τοῦ τάφου τοῦ Ἀγίου μάρτυρος Γορδιανοῦ (179), οἱ Οὐλφιλικοὶ, ἢ Γοτθικοὶ, οἱ Κελτιθηρικοὶ, οἱ Βαιτικοὶ, οἱ ἐν Ἰσπανίᾳ Τουρδιτανικοὶ, καὶ οἱ Ῥουνικοὶ τῶν Σκανδιναβῶν καὶ Γερμανῶν ὑπάρχουσι πάντες μᾶλλον, ἢ ἥττον ὅμοιοι τῶν Φοινικικῶν γραμμάτων· ἐντεῦθεν δὲ εἰκάζομεν ὅτι παρὰγονται ἅπασαι αἱ διάλεκτοι αὗται ἐκ τῆς αὐτῆς ἀρχῆς (180). Εἰσῆγαγον δὲ αὐτοὺς οἱ Πελασγοὶ καὶ οἱ Ἀρχάδες εἰς τὴν Ἰταλίαν, μάλιστα δὲ εἰς Μασσαλίαν παρὰ τοῖς Γαλάταις ταύτης. Οἱ δὲ Ἰβήρες, ἢ Ἰσπανοὶ, ἔμαθον ἴσως τὸ γράφειν παρὰ τῶν Φοινίκων

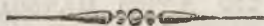
αὐτῶν κτισάντων τὰς πόλεις Ταρτησσὸν καὶ Γάδειρα κατὰ τὸ 1100 ἔτος π. Χ (181). Ἐπὶ δὲ τοῦ Στράβωνος οἱ Τουρδιτανοὶ εἶχον ἤδη νόμους γραπτοὺς, ἱστορίαν καὶ ποιήματα (182). Εἰς τὴν ἀρκτῶαν ὅμως Εὐρώπην ἀγνοοῦμεν ἐντελῶς τίνι τρόπῳ ἦλθεν ἡ γραφή· ἀνδρὶ λ. εἰσέχθη διὰ τῶν πλωϊζομένων Φοινίκων, οἳ τινες ἀπήρχοντο εἰς μὲν τὰς Βρετανικὰς νήσους πρὸς ἀγορὰν κασσιτέρου, εἰς δὲ τὴν Πρωσσίαν χάριν τοῦ ἡλέκτρου, ἢ διὰ τῶν κατοίκων τῆς μεσημβρινῆς Εὐρώπης. Τοῦτο δὲ πιθανολογεῖται· διότι τὰ Ῥουνικὰ καὶ Γοθτικὰ στοιχεῖα ἀναλογοῦσι μᾶλλον πρὸς τὰ τῶν Ἑλλήνων καὶ Λατίνων, ἢ πρὸς τὰ τῶν Φοινίκων (183). Προϊόντων δὲ τῶν αἰώνων, ἡ γραφή διὰ τῆς Γερμανίας καὶ Παννονίας μετέβη ἴσως ἀπὸ τῆς Μεσογείου εἰς τὴν Βαλτικὴν θάλασσαν μετὰ τινων ἴσως ἀλλουίσεων περὶ τὸν σχηματισμόν (184).

Ὅπως ποτ' ἂν ᾗ, διαμένει βέβαιον ὅτι οἱ Βένδοι, ἢ Σλάβοι εἰδωλολάτραι, κάτοικοι τῶν περιχώρων τῆς Βαλτικῆς, ἐγίνωσκον τὴν χρῆσιν τῶν γραμμάτων· διότι ὁ Δίτμαρος ἀναφέρει ἐπιγραφὰς Σλαβικῶν εἰδώλων· τὰ δ' ἀγάλματα τῆς Ῥέτρας, εὑρεθέντα παρὰ τὴν λίμνην Τολένην ἐπεβεβαίωσαν τὴν ἀλήθειαν ταύτην. Φέρουσι δ' αἱ ἐπιγραφαὶ αὗται Ῥουνικοὺς χαρακτῆρας, οὓς ἔλαβον οἱ Βένδοι παρὰ τῶν Γοθικῶν λαῶν. Ἄλλ' αὐτοὶ δεκαῆξ τὸν ἀριθμόν ὄντες, ὡς οἱ Φοινικικοὶ (185), φαίνονται ἀνεπαρκέστατοι ὡς πρὸς τὴν Σλαβικὴν γλῶσσαν· διότι μόλις παριστῶσι τοὺς συνήθεις ἤχους· ἦσαν δὲ γνωστοὶ πιθανῶς τοῖς ἱερεῦσι μόνοις, καθότι δι' αὐτῶν ἐσημειοῦντο τὰ ὀνόματα τῶν λατρευομένων εἰδώλων. Οἱ δὲ Σλάβοι, Βοημοὶ, Ἰλλυριοὶ καὶ Ῥῶσσοι ἐστεροῦντο παντάπασιν ἀλφαβήτου μέχρι τοῦ

863, ὅτε ὁ φιλόσοφος Κωνσταντῖνος, Κύριλλος μετονομασθεὶς ἐν τῇ μοναχικῇ τάξει, καὶ Μεθόδιος ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ, κάτοικοι Θεσσαλονίκης, ἀμφοτέρω πεμφθέντες ὑπὸ τοῦ Αὐτοκράτορος τῆς Ἀνατολῆς Μιχαὴλ πρὸς τοὺς Χριστιανοὺς ἡγεμόνας τῆς Μοραβίας Ῥοστισλάβον, Σβιατοπόλκον καὶ Κοτσέλον χάριν μεταφράσεως τῶν ἱερῶν βιβλίων ἀπὸ τῆς Ἑλληνικῆς εἰς τὴν ἐγγώριον γλῶσσαν, ἐπενόησαν ἰδιαίτερον Σλαβικὸν ἀλφάβητον, διατυπωθέντα ἐκ τοῦ Ἑλληνικοῦ ἀλφάβητου, προστιθέντες καὶ τὰ νέα γράμματα μπέ, ζιέ, τσέ, σσέ, στέ, γιέρ, γιερί, γιάτι, ιού, ιά, γιούς. Ὁ ἀλφάβητος οὗτος, καλούμενος Κυριλλιανός, ἐπικρατεῖ ἤδη, ἐκτός τινων παραλλαγῶν, ἐν Ῥωσσίᾳ, Βλαχίᾳ, Μολδαβίᾳ, Βουλγαρίᾳ, Σερβίᾳ κτλ. Ἄλλ' οἱ Σλάβοι τῆς Δαλματίας ἔχουσιν ἕτερον λεγόμενον γλαγολικόν, ἢ βούκβιτσα, θεωρούμενον παραλόγως ὡς ἔργον τοῦ Ἁγίου Ἱερωνύμου· διότι κατὰ τὸν τέταρτον καὶ πέμπτον αἰῶνα, ὅτε ἔζη ὁ Ἱερώνυμος, οὔτε ὑπῆρχον ἔτι Σλάβοι ἐν ταῖς Ῥωμαϊκαῖς ἐπαρχίαις. Ἐκ τῶν γνωστῶν ἡμῖν μνημείων τοῦ ἀλφάβητου τούτου ἀρχαιότατον ὑπάρχει τὸ Ψαλτήριον τοῦ δεκάτου τρίτου αἰῶνος ἐπὶ περγαμηνῆς γεγραμμένον· ἔχομεν δὲ καὶ χειρόγραφα ἐκκλησιαστικὰ βιβλία διὰ Κυριλλιανῶν χαρακτήρων ἀπὸ τοῦ 1056. Ἡ ἐπιγραφή τοῦ ἐν Κιέβῳ ναοῦ τῆς Δεκάτης κατάγεται ἀπὸ τῶν χρόνων τοῦ Ἁγίου Βλαδιμίρου. Ὁ δὲ γλαγολικὸς ἀλφάβητος καταφαίνεται φιλὴ ἀντιτύπωσις τοῦ ἡμετέρου (186), διαφέρων μόνον κατὰ τὸ ἀλλόκοτον τῶν χαρακτήρων, οἵτινες διὰ τοῦτο ἀποβαίνουσι καὶ δύσχρηστοι. Ἄλλ' οἱ χριστιανοὶ τῆς Μοραβίας, ἀσπασθέντες τὸ Ῥωμαϊκὸν δόγμα, ἤρξαντο συγχρόνως

μετὰ τῶν Πολωνῶν χρώμενοι Λατινικοῖς γράμμασι ἀφέντες τὰ τοῦ Κυρίλλου, ὡς ἀπηγορευμένα ἐπισήμως ὑπὸ τοῦ Πάπα Ἰωάννου ΙΓ' (187). Οἱ τοῦ ἐνδεκάτου αἰῶνος Ἐπίσκοποι Σαλῶνων ἐκήρυξαν μάλιστα τὸν μὲν Μεθόδιον αἵρετικόν, τὴν δὲ Σλαβικὴν γραφὴν ὡς ἐφεύρεσιν τῶν Ἀρειανῶν Γότθων. Ἴσως δὲ αὕτη κυρίως ἢ καταδίωξις ἠνάγκασε μοναχόν τινα τῆς Δαλματίας, ἵνα ἐφεύρῃ νέον ἀλφάβητον, τουτέστι τὸν γλαγολικόν, ὑπερασπιζόμενος αὐτὸν ἐν ὀνόματι τοῦ Ἀγίου Ἱερωνύμου κατὰ τῶν ἐπανειλημμένων προσβολῶν δεισιδαιμόνων Λατίνων. Ἐν Βοημία, Μοραβία, Σιλεσία, Λουσατία καὶ Κασσουβία μεταχειρίζονται νῦν Γερμανικὰ γράμματα· ἐν δὲ Ἰλλυρία, Καρνιόλη, Οὐγγρία καὶ Πολωνία, Λατινικά. Τελευταῖον οἱ Σλάβοι, οἱ κατὰ τὸν ὀγδοὸν αἰῶνα ἐγκαταστάντες ἐν Πελοποννήσῳ, παρεδέχθησαν ἐκεῖ τὸν Ἑλληνικὸν ἀλφάβητον.

Τῷ χριστιανισμῷ ἄρα οἱ πρόγονοι ἡμῶν ὀφείλουσιν οὐ μόνον τὰς ὀρθὰς ἰδέας περὶ τοῦ δημιουργοῦ, τὰς ἀρίστας θεσμοθεσίας καὶ τὴν ἀκριβεστάτην ἠθικὴν, ἀλλ' ἔτι καὶ τὴν ἀπόκτησιν τοῦ εὐεργετικωτάτου καὶ θαυμασιωτάτου τῶν ἀνθρωπίνων ἐφευρημάτων, τὴν σοφὴν δηλαδή τῶν ἰδεῶν εἰκονογραφίαν, ἥτις ἔλαμψεν ὡς τὸ λυκαυγὲς κατὰ τοὺς ζοφεροὺς αἰῶνας τῆς ἀμαθείας, προαναγγέλλουσα τῶν ἐπιστημῶν τὰ φῶτα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΤΕΤΑΡΤΟΝ.

ΡΟΥΡΙΚΟΣ, ΣΙΝΕΟΣ ΚΑΙ ΤΡΟΥΒΟΡΟΣ

862—879.

Πρόσκλησις· εἰς Ῥωσσίαν τῶν ἡγεμόνων Βαράγγων— Σύστασις τῆς μοναρχίας—
 Ἀσκόλδος καὶ Δίρος— Πρώτη εἰσβολὴ τῶν Ῥώσων εἰς τὴν Αὐτοκρατορίαν—
 Ἀρχὴ τῆς Χριστιανικῆς πίστεως ἐν Κιέβῳ— Τελευτὴ Ῥουρίκου.

Ἀπ' ἀρχῆς ἀμέσως τῆς Ῥωσσικῆς ἱστορίας ἀναφαίνεται γεγονός τι παράδοξον καὶ σχεδὸν ἀπαρδειγμάτιστον ἐν τοῖς τοῦ ἀνθρωπίνου γένους χρονικοῖς· εὐρίσκομεν ὁγδ. τοὺς Σλάβους καταργοῦντας ἐκουσίως τὴν ἀρχαίαν δημοκρατικὴν κυβέρνησιν, ὅπως ζητήσωσιν ἡγεμόνας παρὰ τῶν Βαράγγων, οἵτινες ὑπῆρξαν αὐτῶν πολέμιοι. Πανταχοῦ ἡ ἐξουσία εἰσῆχθη διὰ τῆς ῥομφαίας τοῦ ἰσχυροῦ, ἢ διὰ τῆς ἐπιδεξιότητος τοῦ φιλοδοξοτάτου τῶν ἄλλων· ἐπειδὴ πάντες οἱ λαοὶ, ἐπιθυμοῦντες νόμων, ἐφοβοῦντο τὴν δουλείαν· ἐν δὲ τῇ Ῥωσσίᾳ, κατὰ τὸν ἡμέτερον ἱστορικόν, αὕτη καθιδρύθη κοινῇ τῶν πολιτῶν ψήφῳ, καὶ αἱ διεσπαρμέναι Σλαβικαὶ φυλαὶ συνέστησαν Κράτος, ἔχον ὅρια ἔνθεν μὲν τὴν Δακίαν, ἔνθεν δὲ τὰς βορείους χώρας τῆς Ἀμερικῆς, τὴν Σουηδίαν καὶ τὴν Σινικὴν, συνάπτον δὲ διὰ τῶν ὁρίων αὐτῆς τὰ τρία τοῦ κόσμου μέρη. Οὕτως οἱ μεγάλοι λαοὶ καθὼς καὶ οἱ μεγάλοι ἄνδρες ὑπῆρξαν ποτε νήπια, ὥστε οὔτε πρέπει ἵνα ἐρυθριῶσι διὰ τοῦτο. Ἡ δὲ ἡμετέρα πατρίς ὥς ἀδύνατος καὶ διηρημένη εἰς μικρὰς

ἡγεμονίας μέχρι τοῦ 862, κατὰ τὴν Νεστόρειον χρονολογίαν, ἐμεγαλύνθη ἐκ τῆς εὐτυχοῦς καθιδρύσεως τῆς μοναρχίας.

Πρὸς ἐξήγησιν, τρόπον τινά, τοῦ σπουδαίου τοῦτου συμβεβηκότος, νομίζομεν ὅτι οἱ Βάραγγοι, ἢ Νορμανδοὶ, οἵτινες πρὸ ὀλίγων ἐτῶν ἐκυρίευσαν τῆς χώρας τῶν Τσούδων καὶ Σλάβων, ἐκυβέρνησαν τοὺς κατοίκους μετὰ πραότητος καὶ δικαιοσύνης, ἀπαιτοῦντες παρ' αὐτῶν ἐλαφρότατον φόρον. Φαίνεται δὲ ὅτι ἦσαν πολὺ μᾶλλον πεπολιτισμέκοι τῶν περιωρισμένων ἐν ταῖς ἀγρίαις χώραις τῆς ἄρκτου Φίννων καὶ Σλάβων· καθότι ἤρχον μὲν τῶν θαλασσῶν, ἀπὸ τοῦ ἐννάτου δὲ αἰῶνος ἐμπορεύοντο μετὰ τῶν μεσημβρινῶν καὶ δυτικῶν τόπων τῆς Εὐρώπης, ἔνθα ἐπὶ τῶν ἐρειπίων τοῦ Ῥωμαϊκοῦ κολοσσοῦ ἀνηγέρθησαν νέαι ἐπικράτειαι, τὰ δὲ αἵματηρὰ ἔχνη τῆς καταδρασθείσης ὑπὸ τοῦ φιλανθρώπου πνεύματος τοῦ χριστιανισμοῦ βαρβαρότητος ἐξηλείφθησαν ἐν μέρει διὰ τῶν ὠφελίμων ἔργων τοῦ πολιτισμοῦ (188). Ἐκοινώνουν δ' ἴσως οἱ εἰρημένοι πρὸς τοὺς Σλάβους πλεονεκτήματά τινα τῆς νέας βιομηχανίας καὶ ἐμπορίας, ἐξ ἧς πηγάζει τῶν λαῶν ἡ εὐδαιμονία. Ἀλλ' οἱ μεγιστᾶνες Σλάβοι, ἀπαρεσχόμενοι ἐξουσία, μηδενιζούσῃ τὴν ἐαυτῶν, ἐκίνησαν ἴσως εἰς ἐπανάστασιν τὸν κοῦφον λαόν, ἐξαπατῶντες δ' αὐτὸν ἐν ὀνόματι τῆς ἀρχαίας ἀνεξαρτησίας, ἐφώπλισαν κατὰ τῶν Νορμανδῶν, ὥστε καὶ ἀπεδίωξαν αὐτούς. Ἀλλ' αἱ ἀτομικαὶ ἐριδες ἐπῆνεγκον τὴν δυστυχίαν ἀντὶ τῆς ἐλευθερίας· διότι, μὴ ἀνορθώσαντες τοὺς ἀρχαίους νόμους, κατεκρήμνισαν τὴν πατρίδα εἰς τὴν ἄβυσσον τῶν δεινῶν τῆς διχονοίας. Οἱ παλῖται, ἀναμνησθέντες ἀναμφιβόλως τότε

τῆς ἐπωφελοῦς καὶ πράειας κυβερνήσεως τῶν Νορμανδῶν, παρέβλεψαν διὰ τὴν ἀνάγκην τῆς τάξεως καὶ ἡσυχίας τὴν ἐθνικὴν ὑπερηφανίαν. Πεισθέντες οὖν οἱ Σλάβοι, λέγει παράδοσίς τις ἀρχαία, τῇ συμβουλῇ τινος τῶν γερόντων τοῦ Νοβογορόδου, Γοστομύσλου καλουμένου, ἐζήτησαν παρὰ τῶν Βαράγγων κυριάρχας. Τοῦ φρονίμου τούτου συμβούλου οὐδόλως μνημονεύουσι τὰ χρονικά· ἐὰν ὁμως ἡ παράδοσις ἀληθεύῃ, τὸ ὄνομα τοῦ Γοστομύσλου κατέστη ἄξιον ἀθανάτου δόξης. Οἱ Νοβογορόδιοι καὶ οἱ Κρίβιτσοι ἦσαν τότε, ὡς φαίνεται, σύμμαχοι τῶν Φιννικῶν φυλῶν· ἐπειδὴ δ' αὐταί, ὡς ὑποτελεῖς τῶν Βαράγγων, ὑπέκυπτον ὑπὸ τὸν αὐτὸν ζυγὸν ἐπὶ τινα ἔτη καὶ ὑπετάσσοντο τοῖς νόμοις ἐνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ λαοῦ, εὐχερῶς συνέσφιγξαν ἐκ νέου τοὺς δεσμοὺς τῆς ὑπαρχούσης μεταξὺ αὐτῶν φιλίας. Οὕτως ὁ Νέστωρ λέγει, ὅτι οἱ Σλάβοι τοῦ Νοβογορόδου, οἱ Κρίβιτσοι, οἱ Βέσσοι καὶ οἱ Τσοῦδοι ἔπεμψαν διαπόντιον πρεσβείαν πρὸς τοὺς ὑπερθαλασσίους Βαραγγο-Ρώσσους λέγοντες αὐτοῖς· « Ἡ χώρα ἡμῶν ἐστὶ μεγάλη καὶ εὐφορος, ἀλλ' ἀσύντακτος· ἔλθετε οὖν ἵνα ἡγεμονεύσῃτε καὶ ἄρξῃτε ἡμῶν. » Οἱ λόγοι οὗτοι ἦσαν ἀπλοῖ, λακωνικοὶ καὶ ἰσχυροί. Τρεῖς δ' ἀδελφοί, Ρουρῖκος, Σινέος καὶ Τρουβόρος καλούμενοι, ἐνδοξοὶ δὲ ἔκτε τῆς γεννήσεως καὶ τῶν μεγάλων κατορθωμάτων, ἔστερξαν ἵνα ἀναλάβωσι τὰς ἡνίας τῆς κυβερνήσεως, παρ' ἀνθρώπων, ἀγνοούντων τὴν ἀπόλαυσιν τῆς ἐλευθερίας, ὑπὲρ ἧς ἀνδρεióτατα ἐμάχοντο. Οὗτοι δ' οἱ τρεῖς φιλόδοξοι ἀδελφοί, παρακολουθούμενοι ὑπὸ πολυαρίθμου Σκανδιναβικοῦ στρατοῦ, ἐτοίμου πρὸς ἐνοπλον ὑπεράσπισιν τοῦ δικαίωματος τῶν ἐκλεχθέντων ἡγεμόνων, ἐγ-

ἡγεμόνες
Βάραγγοι, προσ-
κληθέντες εἰς
Ρώσσιαν.

κατέλιπον διὰ παντός τὴν πατρίδα, ὥστε ὁ μὲν Ῥουρικός ἐγκατέστη ἐν Νοβογορόδῳ, ὁ δὲ Σινέος ἐν Βιέλῳ· Ὁζέρω κατὰ τὴν χώραν τῶν Βέσσων, λαοῦ Φιννικοῦ, ὁ δὲ Τρουβόρος ἐν Ἰζβόρσκῳ, πόλει τῶν Κριβίτσων. Τὸ Σμόλενσκον, κατοικηθὲν ὡσαύτως ὑπὸ τῶν τελευταίων τούτων, καὶ αὐτὸ τὸ Πόλοτσκον, διέμειναν ἀνεξάρτητα ὥς μὴ μετασχόντα τῆς πρὸς τοὺς Βαράγγους ἀποστολῆς. Οὕτω τὸ κράτος τῶν τριῶν ἡγεμόνων, ἡνωμένων διὰ τε συγγενείας καὶ ἀμοιβαίων ὠφελημάτων, ἐξετείνετο ἀπὸ τῆς Λευκῆς Λίμνης μέχρι τῆς Ἑσθονίας καὶ τῶν Σλαβικῶν πηγῶν, ὅπου βλέπομεν ἔτι τὰ ἑρείπια τοῦ ἀρχαίου Ἰζβόρσκου. Τότε δὲ ἡ χώρα τῶν νῦν νομῶν τῆς Πετροπόλεως, Ἑσθονίας, Νοβογορόδου, Πσκόβου, ἐκλήθη Ῥωσσία ἐξ ὀνόματος τῶν ἡγεμόνων Βαραγγο-Ῥώσων. Ταῦτα μόνον ἐμάθομεν ὥς πρὸς τὸ μέγα τοῦτο συμβεβηκός· ἀλλ' ἀγνοοῦμεν ἐὰν ὁ λαὸς ἐκ τῶν πραγμάτων πειθόμενος ἡγάπησε τὴν μεταβολὴν ταύτην τῆς πολιτείας, ἀπήλαυσε δὲ τῆς εὐτυχοῦς, ἀλλὰ τοσοῦτον σπανίας ἐν ταῖς δημοκρατικαῖς κοινωνίαις γαλήνης, ἢ ἐπόθησε τὴν ἀρχαίαν ἀνεξαρτησίαν. Οἱ νεώτεροι ὅμως ἱστορικοὶ διατείνονται, ὅτι οἱ Σλάβοι ἐγόγγυσαν ὀλίγῳ ὕστερον κατὰ τῆς δουλείας· Βαδῖμος δὲ τις, Γενναῖος τοῦ πίκλην, ἔπεσεν ἐν Νοβογορόδῳ, φονευθεὶς ὑπὸ τοῦ Ῥουρικοῦ μετὰ τῶν πολυαριθμῶν αὐτοῦ συστασιωτῶν. Τὸ πρᾶγμα φαίνεται πιθανόν, ἐὰν σκεφθῶμεν, ὅτι ἄνθρωποι εἰθισμένοι τῇ ἐλευθερίᾳ ἐπεθύμησαν μὲν ἡγεμόνων πρὸς καταστολὴν τῆς ἀναρχίας, οὐχ ἥττον δὲ καὶ ὅτι μετεμελήθησαν, ἐὰν κατεπιέζοντο ὑπὸ τῶν Βαράγγων, φίλων καὶ συμπατριωτῶν τοῦ Ῥουρικοῦ. Ἀλλὰ τὸ γεγονός τοῦτο, μὴ βεβαιούμενον ὑπὸ τοῦ Νέστορος, θεωροῦμεν ὥς ἀπλὴν εἰκασίαν.

Μετά δὲ δύο ἔτη ὁ μὲν Σινέος καὶ Τρουβόρος ἀπέθανον, ὁ δὲ Ῥουρίκος ἐνώσας τὰς ἡγεμονίας αὐτῶν μετὰ τοῦ ἰδίου κράτους, συνέστησεν οὕτω τὴν Ῥωσσικὴν μοναρχίαν. Ἐξετείνοντο δὲ τὰ ὅρια τοῦ νέου τούτου βασιλείου πρὸς ἀνατολὰς μὲν μέχρι τῶν νομῶν Ἰατροσλάβου καὶ Κάτω-Νοβογορόδου, πρὸς μεσημβρίαν δὲ μέχρι τοῦ δυτικοῦ Δουίνα. Τότε δὲ οἱ Μέριοι, Μουρόμιοι καὶ Πολοτσιανοὶ ἐξηρτῶντο ἐκ τοῦ Ῥουρίκου· διότι, γενόμενος μόνος κυριάρχης τῆς Ῥωσσίας, ἀνέθηκε τὴν διοίκησιν πάντων τούτων τῶν τόπων ὁμοεθνέσι διασήμεσι, ἐκτὸς τοῦ Βιέλου-Οἰζέρου, τοῦ Πολότσκου, Ῥοστόβου καὶ Μουρόμου, πόλεων πιθανῶς κυριευθεισῶν ὑπ' αὐτοῦ, ἢ ὑπὸ τῶν ἀδελφῶν, οὓς ἐκληρονόμησεν. Οὕτω μετὰ τῆς ἀνωτάτης ἡγεμονικῆς ἐξουσίας καθιδρύθη ἐν Ῥωσσίᾳ, ὡς φαίνεται, καὶ τὸ χωροδеспотικόν, ἥτοι τὸ κληρουχικὸν σύστημα (système féodal), ὅπερ ἐχρησίμευσεν ὡς βάσις κατὰ πάσας τὰς νέας πολιτικὰς κοινωνίας ἐν τε Σκανδιναβίᾳ καὶ ἐν πάσῃ τῇ Εὐρώπῃ, ἔνθα ἤρχον Γερμανικοὶ λαοί. Οἱ μονάρχαι ἤμειβον συνήθως τοὺς μεγιστᾶνας καὶ εὐνοουμένους κληρουχοῦντες αὐτοῖς ὀλοκλήρους ἐπαρχίας, ὅπου οὗτοι, διατελοῦντες ὑποτελεῖς, ἐδέσποζον ὡς ἡγεμόνες. Ἡ τάξις δ' αὕτη ἦτο σύμφωνος πρὸς τε τὰς περιστάσεις καὶ πρὸς τὰς ἐπικρατούσας κατ' ἐκείνους τοὺς χρόνους ἰδέας· διότι οὐδεμία εὐκολος συγκαίνωια ὑπῆρχεν ἔτι τῶν ἐπαρχιῶν τῆς αὐτῆς ἐπικρατείας, οὐδεὶς δὲ κανονισμὸς γενικὸς καὶ εὐσύντακτος, οὔτε βαθμολογία εὐδιάκριτος τῶν πολιτικῶν ἀξιομάτων· οἱ δὲ ἄνθρωποι ἐπιμένοντες ἐν τῇ ἀνεξαρτησίᾳ αὐτῶν ὑπῆκουον μόνον τῷ κρατοῦντι ἐπὶ τῆς κεφαλῆς αὐτῶν ξίφος. Ἀλλὰ καὶ ἡ εὐγνωμοσύνη

τῶν κυριαρχῶν πρὸς τοὺς πιστοὺς μεγιστᾶνας ἐνίσχυε τὴν συνήθειαν ταύτην, ὁ δὲ κατακτητῆς διεμοίραζε τὰς κατακτηθείσας χώρας πρὸς τοὺς ἀνδρείους συστρατιώτας, δι' ὧν κατέστη αὐτῶν κύριος.

Κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην ὁ χρονογράφος ἡμῶν ἀναφέρει συμβάν τι σπουδαιότατον. Δύο τοῦ Ῥουρίκου συμπατριῶται, Ἀσκόλδος καὶ Δίρος καλούμενοι, ἀδικηθέντες ἴσως παρὰ τοῦ ἡγεμόνος τούτου, ἀνεχώρησαν μετὰ συνεταίρων ἐκ Νοβογορόδου εἰς Κωνσταντινούπολιν ὡς τυχοδιῶκται· εὐρόντες δὲ καθ' ὁδὸν πολίχνην ὠκοδομημένην ἐπὶ τῆς ὑψηλῆς ὄχθης τοῦ Βορυσθένου, ἠρώτησαν καὶ ἔμαθον, ὅτι ἐκτίσθη μὲν ὑπὸ τριῶν ἀδελφῶν, πρὸ πολλοῦ ἀποθανόντων, κατωχεῖτο δὲ ὑπὸ λαοῦ εἰρηνικοῦ, ὑποτελοῦς τῶν Χοζάρων· ἦτο δ' αὕτη τὸ Κιέβον. Ὁ Ἀσκόλδος καὶ Δίρος ἐκυρίευσαν τότε αὐτῆς· ἐνώσαντες δὲ πολλοὺς τῶν Βαράγγων τοῦ Νοβογορόδου καὶ Ῥῶσσοι λεγόμενοι ἦρχον ὡς ἡγεμόνες ἐν Κιέβῳ, ὅπου ἐμελέτησαν μετ' οὐ πολὺ καὶ ἄλλην ἐπιχείρησιν πολὺ σπουδαιοτέραν, ἀξίαν δὲ τῆς τόλμης τῶν Νορμανδῶν. Καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν προέθεντο ἵν' ἀναχωρήσωσιν εἰς Κωνσταντινούπολιν, ὅπως ὑπηρετήσωσιν ἴσως τῷ Αὐτοκράτορι· ἐνθαῖρ' ὕμνησεν δ' ὑπὸ τῆς ἐπιτυχίας καὶ τοῦ πολυαρίθμου στρατοῦ αὐτῶν, ἐκηρύχθησαν ἀποτόλμως πολέμιοι τῆς Ἑλλάδος. Συνετέλει δὲ εἰς τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ σκοποῦ αὐτῶν καὶ ὁ Βορυσθένης ὡς πλώϊμος. Ὅθεν διακοσίας ναῦς καταρτίσαντες οἱ ἥρωες οὗτοι τῆς Ἀρκτου, πρὸ πολλοῦ ἐξησκημένοι περὶ τὴν ναυτιλίαν, ἐπορεύθησαν διὰ τοῦ Εὐξείνου Πόντου καὶ τοῦ Θρακικοῦ Βοσπόρου· διελθόντες δὲ διὰ πυρὸς καὶ μάχαιρας τὰς πικραλίους χώρας κατήντησαν μετὰ μιᾶς

Πρώτη εἰσβολὴ τῶν Ῥώσσοι εἰς τὴν αὐτοκρατορίαν.

κρὸν πρὸ τῶν πυλῶν αὐτῶν τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ ἀπέκλεισαν αὐτὴν κατὰ θάλασσαν. Κατὰ πρῶτον ἤδη ἡ πρωτεύουσα τῆς Ἀνατολικῆς Αὐτοκρατορίας εἶδε τοὺς φοβεροὺς τούτους πολεμίους. Οἱ κάτοικοι αὐτῆς προέφερον φρίσσοντες τὸ ὄνομα τῶν Ῥώσων (Ῥως), οὓς ὁ λαὸς ἐκάλει Σκύθας, ἐξελθόντας, ὡς ἔλεγεν, ἐκ τοῦ μυθώδους ὄρους Ταύρου καὶ ἤδη νικητὰς πολλῶν ὁμόρων ἐθνῶν. Ἐβασίλευε δὲ τότε ἐν Βυζαντίῳ Μιχαὴλ ὁ Γ', ὁ Νέρων τοῦ κατ' αὐτὸν αἰῶνος· ἀλλ' ἀποδημῶν ἐνησχολεῖτο περὶ τὸν πρὸς τοὺς Ἀγαρηνοὺς πόλεμον παρὰ τὰς ὄχθας τοῦ Μέλανος ποταμοῦ. Μαθὼν οὖν παρὰ τοῦ ὑπάρχου, ἡ διοικητοῦ τῆς Κωνσταντινουπόλεως, τίνες ἦσαν οἱ νέοι οὗτοι ἐχθροὶ, ἐπέστρεψεν ἐσπευσμένως εἰς τὴν πρωτεύουσαν, μετὰ πολλῶν δὲ κινδύνων διῆλθεν εὐτυχῶς διὰ τοῦ Ῥωσικοῦ στόλου. Μὴ τολμῶν ὁμῶς ἔν' ἀποκρούσῃ αὐτοὺς διὰ τῆς βίας, ἀνέμενε τὴν σωτηρίαν ἐκ θαύματος, ὅπερ καὶ ἐπληρώθη κατὰ τοὺς Βυζαντινοὺς ἱστορικοὺς. Ἐπειδὴ ἐν τῷ περιλαλήτῳ ναυί τῶν Βλαχερνῶν, οἰκοδομηθέντι ὑπὸ τοῦ Αὐτοκράτορος Μαρκιανοῦ κατὰ τὰς ἀκτὰς τοῦ Κερατίου κόλπου, μεταξὺ τοῦ νῦν προαστείου Πέρα καὶ τῆς καθέδρας, διετηρεῖτο ἡ τιμία ἐσθὴς τῆς Ὑπεραγίας Θεοτόκου, ἣν ἐπεκαλοῦντο κατὰ τὰς μεγάλας συμφοράς· ὁ δὲ Πατριάρχης Φώτιος μετακομίσας αὐτὴν μετὰ δημοτελῶν τελετῶν ἐπὶ τοῦ αἰγιαλοῦ ἐβύθισε τὸ ἄκρον αὐτῆς ἐν τῇ θαλάσσῃ, οὔσης γαλήνης. Αἶφνης δὲ διεγερθεῖσα ἰσχυρὰ τρικυμία, διεσκόρπισε καὶ κατέθραυσε τὰς ἐχθρικὰς λέμβους, ὧν δυστυχῇ τινα λείψανα μόνον ἐπέστρεψαν εἰς Κίεβον.

Ὁ Νέστωρ συμφωνῶν μετὰ τῶν Βυζαντινῶν ἱστο-

ρικῶν διαγράφει τὴν περίστασιν ταύτην· τινὲς ὁμῶς αὐτῶν προστιθέασιν, ὅτι οἱ εἰδωλολάτραι Ῥῶσσοι ἐκφοβισθέντες ὑπὸ τῆς θείας ὀργῆς ἔπεμψαν παρευθὺς πρεσβευτὰς εἰς Κωνσταντινούπολιν ζητοῦντες τὸ ἅγιον βάπτισμα. Τοῦτο δὲ τὸ σπουδαιότατον ἡμῖν γεγονὸς ἀποδεικνύεται ἐναργέστατα καὶ ἐξ ἐγκυκλίου ἐπιστολῆς τοῦ Πατριάρχου Φωτίου πρὸς τοὺς τῆς Ἀνατολῆς Ἀρχιερατικούς θρόνους, λήγοντος τοῦ 866 ἔτους (189). « Οὐ » μόνον τὸ ἔθνος τοῦτο (τῶν Βουλγάρων) τὴν εἰς Χριστὸν πίστιν-ἠλλάξατο-ἀλλὰ γε δὴ, καὶ τὸ παρὰ » πολλοῖς πολλαῖς θρυλλούμενον, καὶ εἰς ὠμότητα καὶ » μαιφονίαν πάντας δευτέρους ταττόμενον, τοῦτο δὴ » τὸ καλούμενον Τορῶς, οἱ δὴ καὶ κατὰ τῆς Ῥωμαϊκῆς » ἀρχῆς, τοὺς πέριξ αὐτῶν δουλωσάμενοι, κακείθεν ὑ- » πέρογκα φρονηματισθέντες, χεῖρας ἀντῆραν. Ἀλλ' » ὁμῶς νῦν καὶ οὗτοι τὴν τῶν χριστιανῶν καθαρὰν καὶ » ἀκίβδηλον θρησκείαν τῆς ἐλληνικῆς καὶ ἀθεοῦ δόξης, » ἐν ᾗ κατείχοντο πρότερον, ἀντηλλάξαντο, ἐν ὑπηκόων » ἑαυτοῦς καὶ προξένων τάξει, ἀντὶ τῆς πρὸ μικροῦ καθ' » ἡμῶν λεηλασίας καὶ τοῦ μεγάλου τολμήματος ἀγα- » πητῶς ἐγκαταστήσαντες, καὶ ἐπὶ τοσοῦτον αὐτοὺς ὁ » τῆς πίστεως πόθος καὶ ζῆλος ἀνέφλεξεν, ὥστε καὶ ἐ- » πίσκοπον καὶ ποιμένα δέξασθαι καὶ τὰ τῶν χριστιανῶν » θρησκευματα διὰ πολλῆς σπουδῆς καὶ ἐπιμελείας ἀ- » σπάξασθαι»(α). Ἀλλὰ καὶ Κωνσταντῖνος ὁ Πορφυρογέννητος καὶ ἄλλοι Ἕλληνες ἱστορικοὶ γράφουσιν, ὅτι οἱ Ῥῶσσοι ἐβαπτίσθησαν ἐπὶ Βασιλείου τοῦ Μακεδόνης καὶ τοῦ Πατριάρχου Ἰγνατίου, τουτέστι περὶ τὸ 867.

(α) Ὁρ. Τομον χαρτῆς σελ. 23.

« Κατ' αὐτοὺς ὁ Αὐτοκράτωρ, βλέπων ἀδύνατον τὴν
 » ἦτταν τῶν Ῥώσων, ἠγόρασε τὴν εἰρήνην διὰ πλου-
 » σίων δώρων συνισταμένων ἐκ χρυσοῦ, ἀργύρου καὶ ση-
 » ρικῶν ὑφασμάτων· ἐπεμψε δ' αὐτοῖς ἐπίσκοπον, χειρο-
 » τονηθέντα ὑπὸ τοῦ Ἰγνατίου καὶ ἐπιστρέψαντα αὐτοὺς
 » εἰς τὴν χριστιανικὴν θρησκείαν. » Αἱ δύο αὗται διη-
 γήσεις οὐδόλως ἀντιφάσκουσι πρὸς ἀλλήλας· διότι ἔως
 καὶ ὁ Φώτιος καὶ ὁ Ἰγνάτιος κατὰ τὸ 866 ἔπεμψαν ὁ-
 μοίως ἐκκλησιαστικοὺς διδασκάλους εἰς Κιέβον. Οἱ διδά-
 σκαλοι δ' οὗτοι κατέβαλον ἐν τῇ πόλει ταύτῃ τὰ πρῶτα
 σπέρματα τῆς ἀληθινῆς θρησκείας· διότι, κατὰ τὸ χρο-
 νικὸν τοῦ Νέστορος, ἐπὶ τοῦ Ἰγορος ὑπῆρχον ἐν Κιέβῳ
 πολλοὶ χριστιανοί. Ἴσως δὲ, οἱ ἀπόστολοι οὗτοι, χάριν
 πλειοτέρας ἐπιτυχίας, εἰσήγαγον τότε μεταξὺ τῶν χρι-
 στιανῶν τοῦ Κιέβου καὶ τὴν χρῆσιν τῶν νέων Σλαβικῶν
 χαρακτήρων, ἐφευρεθέντων πρό τινων ἐτῶν ὑπὸ τοῦ Ἀ-
 γίου Κυρίλλου ἐν Μοραβίᾳ. Αἱ περιστάσεις δὲ ἦσαν εὐ-
 μενεῖς τότε· ἐπειδὴ οἱ Σλάβοι διέφερον τῶν Βαράγγων
 κατὰ τὴν θρησκείαν. Ὁψόμεθα δὲ κατόπιν, ὅτι οἱ ἄρ-
 χαῖοι ἡγεμόνες τοῦ Κιέβου, φρονίμως κρίνοντες, διετή-
 ρουν πάσας τὰς ἱεράς ἀγιστείας τῶν Σλάβων· ἡ ἀφο-
 σίωσις ὅμως αὐτῶν πρὸς τὰ ξένα εἰδῶλα, ἃ ἐλάτρευον
 μόνον ἵνα ἀρέσκωσι τῷ λαῷ, ἦτο προσποιητὴ· ἡναγκά-
 ζοντο δὲ μάλιστα ὑπὸ τοῦ συμφέροντος τοῦ Κράτους,
 ἵνα εὐκολύνωσι τὴν διάδοσιν τῆς νέας θρησκείας, συνα-
 πτούσης τοὺς ὑπηκόους αὐτῶν Σλάβους μετὰ τῶν πι-
 στῶν συνεταίρων Βαράγγων δι' ἱερῶν δεσμῶν πνευματι-
 κῆς ἀδελφότητος. Ἀλλ' ἡ ἐποχὴ τοῦ θριάμβου τούτου
 ἀπεῖχεν ἔτι πολὺ. Οὕτως οἱ Βάραγγοι κατέστησαν δύο ἐ-
 πικρατείας μοναρχικὰς ἐν Ῥωσσίᾳ, ὧν τῆς μὲν πρὸς
 ἄρκτον ἦρχεν ὁ Ρουρικὸς, τῆς δὲ πρὸς μεσημβρίαν, ὁ

Ἀρχὴ τῆς
 Χριστιανικῆς
 πίστεως ἐν
 Κιέβῳ.

Ἀσκόλδος καὶ Δίρος. Ἄν δὲ καὶ ὁ Νέστωρ ἀποσιωπᾷ τὰ παρὰ τὸν Βορυσθένη στρατιωτικὰ κατορθώματα τοῦ Ἀσκόλδου καὶ Δίρου, νομίζομεν ἀπίθανον, ὅτι τὸ Κιέβον, ὑποτελὲς τῶν Χοζάρων, παρεχωρήθη ἐκουσίως ὑπ' αὐτῶν τοῖς Βαράγγοις. Ἡ τύχη τῶν ὅπλων ἔκρινεν ἀναμφιβόλως τὸν μέλλοντα βασιλέα τῶν εἰρηνικῶν Πολανῶν. Ἐὰν δὲ τῷ ὄντι οἱ Βάραγγοι, μεγάλην ὑποστάντες φθορὰν ἐπὶ τοῦ Εὐξείνου, ἐπανῆλθον ἀπὸ τῆς κατὰ Κωνσταντινουπόλεως ἀτελεσφόρου ἐκστρατείας, συμπεραίνομεν, ὅτι ηὐτύχησαν κατὰ ξηρὰν, ὡς κρατήσαντες τοῦ Κιέβου.

Οὐδὲν λέγει ἐπίσης ὁ Νέστωρ οὔτε περὶ τῶν ἄλλων ἐπιχειρήσεων τοῦ Ῥουρίκου ἐν Νοβογορόδῳ, ὡς στερούμενος συγχρόνων εἰδήσεων, οὐχὶ δὲ, διότι ὁ μεγαλεπήβολος οὗτος ἡγεμὼν, ὁ ἀγαπήσας τὴν δόξαν ὑπὲρ τὴν πατρίδα, διῆλθε τὸ ἐπίλοιπον τοῦ βίου ἀργός. Ἀπρακτεῖν δὲ κατὰ τοὺς χρόνους τούτους ἐσήμαινε τὸ μὴ πολεμεῖν· διότι λαμβάνοντες παρὰ τοῦ λαοῦ τὴν ὑπερτάτην ἐξουσίαν οἱ Σκανδιναβοὶ ἡγεμόνες, συμπατριῶται τοῦ Ῥουρίκου ὦμνον συνήθως ἐπὶ τῷ ὀνόματι τοῦ Ὀδίνου, ἵνα ὑποτάξωσι νέας χώρας. Ἡ ἡσυχία τοῦ Κράτους, ἡ συνετὴ νομοθεσία, καὶ ἡ δικαιοσύνη, ἀποτελοῦσι νῦν τὴν δόξαν τῶν βασιλέων· ἀλλὰ κατὰ τὸν ἐννατον καὶ δέκατον αἰῶνα οἱ Ῥῶσσοι ἡγεμόνες ἐνόμιζον μικρὰν τὴν ἐπωφελῆ καὶ φιλάνθρωπον ταύτην δόξαν. Ὁ δὲ Ῥουρίκος περικεκυκλωμένος ἐξ ἀνατολῶν, ἐξ ἄρκτου καὶ ἐκ δυσμῶν ὑπὸ Φιννικῶν λαῶν, πῶς ἐδύνατο ἵνα διαγῇ εἰρηνικῶς μετὰ τῶν πλησιεστάτων αὐτοῦ γειτόνων, ἐν ᾧ μέχρι τῶν ἀπωτάτων ὀχθῶν τοῦ Ὀκκα πάντες ἐξ ἀνάγκης ὑπετάγησαν ὑπὸ τὸ κράτος αὐτοῦ; Ἴσως οἱ περὶ τὰς λίμνας Τσούδης καὶ Λαδόγας κάτοικοι ὑπῆρξαν μάρ-

τυρες τῶν κατορθωμάτων αὐτοῦ, ἀνιστορήτων ὡς πρὸς ἡμᾶς. Μετὰ τὸν θάνατον ὅμως τοῦ Σινέου καὶ Τρου-
βόρου, ὁ Ῥουρίκος, κύριος τῆς Ῥωσσίας, ἐβασίλευσε
μόνος ἐπὶ δεκαπέντε ἔτη ἐν Νοβογορόδῳ, ἀπέθανε δὲ
τῷ 879, ἀφείς τῷ συγγενεῖ αὐτοῦ Ὀλέγω τὴν κυβέρ-
νησιν καὶ τὴν κηδεμονίαν τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ Ἰγορος, παι-
• δὸς ἔτι ὄντος.

Ἡ μνήμη τοῦ Ῥουρίκου ὡς πρώτου Αὐτοκράτορος
τῆς Ῥωσσίας διέμεινεν ἀθάνατος ἐν τῇ ἱστορίᾳ ἡμῶν·
κυρία δὲ πράξις τῆς κυβερνήσεως αὐτοῦ ἦτο ἡ στενὴ
ἔνωσις φυλῶν τινων Φιννικῶν μετὰ τοῦ Σλαβικοῦ
λαοῦ, ὥστε οἱ Βέσσοι, Μέριοι καὶ Μουρόμιοι συνεμίχ-
θησαν τέλος μετὰ τῶν Σλάβων, δεχθέντες τὰ ἔθιμα,
τὴν γλῶσσαν καὶ θρησκείαν αὐτῶν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΠΕΜΠΤΟΝ.

ΚΥΒΕΡΝΗΣΙΣ ΤΟΥ ΟΛΕΓΟΥ.

862—879.

Κατακτήσεις τοῦ Ὀλέγου— Εἰσβολὴ τῶν Οὐγγρων— Γάμος τοῦ Ἰγορος— Οἱ
Ῥῶσοι στρατεύουσι παρὰ τοῖς Ἕλλησι— Ἐκστρατεία τοῦ Ὀλέγου κατὰ
τῆς Κωνσταντινουπόλεως— Εἰρήνη μετὰ τῆς αὐτοκρατορίας— Θάνατος τοῦ
Ὀλέγου.

Κατὰ τὰ χρονικὰ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ὁ Ῥουρίκος ἀνέ-
θηκε τὴν κυβέρνησιν τῷ Ὀλέγω, ἐφ' ὅσον διετέλει ἀνῆλιξ
ὁ υἱὸς αὐτοῦ. Ὁ κηδεμὼν δ' οὗτος τοῦ Ἰγορος κατέστη πε-

Ἔτος 879.

ρίπυστος μετ' οὐ πολὺ διὰ τὴν μεγάλην τόλμην, τὰς νίκας, τὴν βαθεῖαν φρόνησιν καὶ τὴν πρὸς αὐτὸν ἀγάπην τῶν ὑπηκόων.

Ἡ φήμη τῶν λαμπρῶν κατορθωμάτων τοῦ Ῥουρίκου καὶ τῶν ἀδελφῶν αὐτοῦ, ἡ ἐπιθυμία τοῦ μετασχεῖν τῶν κατακτήσεων αὐτῶν καὶ ἡ ἐλπίς πλουτισμοῦ εἰλκυσεν ἀναμφιβόλως ἐν Ῥωσσίᾳ πολυαρίθμους Βαράγγους, τὴν δ' ἄφιξιν τῶν πιστῶν τούτων καὶ γενναίων συμπατριωτῶν ἔβλεπον ἀσμένως οἱ ἡγεμόνες, ὡς ἐνισχύουσαν τὸν πιστὸν καὶ εὐτολμον στρατὸν αὐτῶν. Ἀλλ' οὗτος οὐδαμῶς ἐξήρκει τῷ Ὀλέγῳ, ἐκκαιμένῳ ὑπὸ τῆς φιλοδοξίας τῶν ἡρώων. Ὅθεν αὐξήσας αὐτὸν διὰ πολλῶν Νοβογοροδίων, Κριβίτσων, Βέσσων, Τσούδων καὶ Μερίων ἀπῆλθε κατὰ τὸ 882 εἰς τὰς παρὰ τὸν Βορυσθένη χώρας. Τὸ Σμόλενσκον, πόλις τῶν ἐλευθέρων Κριβίτσων, ὑπετάχθη, ὡς φαίνεται, ἄνευ ἀντιστάσεως· εἰς τοῦτο δὲ ἴσως συνετέλεσαν οἱ ἐν τῷ στρατῷ αὐτοῦ ὑπηρετοῦντες Κρίβιτσοι. Τὸ πρῶτον τοῦτο τρόπαιον προσιώνιζε νέας ἄλλας· διότι ἀναθεις ὁ ἀτρόμητος ἡγεμὼν τὸ Σμόλενσκον τινὶ τῶν μεγιστάνων, εἰσέβαλεν εἰς τὴν χώραν τῶν Σεβερικῶν καὶ ἐκυρίευσεν τοῦ Λουβέτσου, ἀρχαίας παρὰ τὸν Βορυσθένη πόλεως. Ἀλλ' οἱ φιλόδοξοι τοῦ κατακτητοῦ σκοποὶ ἐξετάθησαν ἔτι περαιτέρω· ἐπειδὴ ἡ φήμη κράτους ἀνεξαρτήτου συσταθέντος ὑπὸ τοῦ Ἀσκόλδου καὶ Δίρου, τὸ τερπνὸν κλίμα καὶ αἱ ἄλλαι φυσικαὶ ἀρεταὶ τῆς μικρᾶς Ῥωσσίας, μεγαλοποιούμεναι ἴσως ὑπὸ τῆς κοινῆς φωνῆς, εἰλκυσαν τὸν Ὀλεγον εἰς τὸ Κίεβον. Ἐπειδὴ δ' ἦτο πιθανόν, ὅτι ὁ Ἀσκόλδος καὶ ὁ Δίρος, ἄρχοντες ἰσχυροῦ στρατοῦ, οὐχ ὑπετάσσοντο ἐκουσίως, μὴ θέλων δὲ ἵνα πολεμήσῃ πρὸς συμπατριώτας, ἐμπειροπολέμους μά-

Κατακτήσεις
τοῦ Ὀλέγου
κατὰ τὸ 882.

λιστα, ὁ Ὀλεγος μετεχειρίσθη τὸν δόλον. Καταλι-
πὼν οὖν τὸν στρατὸν ὀπίσω, διέπλευσε μόνον μετὰ τοῦ
νέου Ἴγορος καὶ τινων ἄλλων πρὸς τὰς ὑψηλὰς ὄχ-
θας τοῦ Βορυσθένους, ὅπου ἔκειτο τὸ ἀρχαῖον Κιέβον,
καὶ κρύψας τοὺς στρατιώτας ἐντὸς λέμβων, ἀνήγγει-
λε πρὸς τοὺς ἡγεμόνας τοῦ Κιέβου, ὅτι ἔμποροι Βά-
ραγγοι, πεμπόμενοι εἰς Ἑλλάδα ὑπὸ τοῦ ἡγεμόνος
τοῦ Νοβογορόδου, ἐπεθύμουν ἵνα ἰδῶσι τοὺς φίλους καὶ
συμπατριώτας αὐτῶν. Ὁ Ἀσκόλδος καὶ Δίρος, οὐδε-
μίαν ἐπιβουλὴν ὑποπτεύσαντες, ἐφάνησαν προθύμως
ἐπὶ τῆς ὄχθης. Ἀλλὰ περιεκυκλώθησαν πάραυτα ὑπὸ
τῶν στρατιωτῶν τοῦ Ὀλέγου, εἰπόντος αὐτοῖς, «Οὐτε
ἡγεμόνες ἐστέ, οὐτε ἔνδοξοι τὸ γένος· ἐγὼ
δ' εἰμι ἡγεμών.» δεικνύων δ' αὐτοῖς τὸν Ἴγορα,
προσέθηκεν, «Ἴδου ὁ υἱὸς τοῦ Ρουρίκου.»
Μετὰ τὰς λέξεις ταύτας, αἱ τινες ἦσαν ἀπόφασις τοῦ
Θανάτου αὐτῶν, ὁ Ἀσκόλδος καὶ Δίρος κατατραυμα-
τισθέντες ἔπεσον νεκροὶ πρὸ τῶν ποδῶν τοῦ Ὀλέγου.
Διὰ τὴν ἀπλότητα τῶν ἡθῶν τοῦ ἐννάτου αἰῶνος πι-
στεύομεν, ὅτι οἱ ψευδέμποροι οὗτοι ἠπάτησαν κατ' αὐ-
τὸν τὸν τρόπον τοὺς ἡγεμόνας τοῦ Κιέβου· ἀλλὰ καὶ
αὕτη ἡ ἐπικρατοῦσα γενικὴ βαρβαρότης κατ' ἐκείνους
τοὺς χρόνους ἀποδοκιμάζει τοιαύτην ἄπιστον καὶ σκλη-
ρὰν ἐπιβουλὴν. Οἱ νεκροὶ τῶν δυστυχῶν τούτων ἡγε-
μόνων ἐτάφησαν ἐπὶ τοῦ ὄρους κατὰ τινὰ ἑπαυλιν
Ὀλμα τινος σωζομένην ἐπὶ τοῦ Νέστορος. Καὶ τοῦ μὲν
Δίρου τὰ ὀστέα ἔκειντο ὀπισθεν τοῦ ναοῦ τῆς Ἀγίας Εἰρή-
νης, ἐπὶ δὲ τοῦ τάφου τοῦ Ἀσκόλδου, ἦτο ἰδρυμένος ὁ
ναὸς τοῦ Ἀγίου Νικολάου, καὶ οἱ κάτοικοι τοῦ Κιέβου
δεικνύουσι μέχρι τοῦδε τὴν θέσιν ταύτην παρὰ τὴν
ἀπότομον ὄχθην τοῦ Βορυσθένους κάτω τοῦ μοναστη-

ρίου τοῦ Ἀγίου Νικολάου, ὅπου ὑπάρχει ἀρχαῖον ναΐδιον ὑπὸ τὴν γῆν κεχωσμένον ἐν μέρει.

Μετὰ χειρῶν δ' ἔτι θερμῶν ἐκ τοῦ αἵματος τῶν ἀθῶων τούτων, ἀλλὰ περιφανῶν διὰ τὴν γενναιότητα ἡγεμόνων, ὁ Ὀλεγος, ἐλθὼν νικητὴς εἰς τὴν πόλιν, ἀνεγνωρίσθη ὡς νόμιμος ἡγεμὼν ὑπὸ τῶν κατοίκων, τεταραγμένων ὑπὸ τε τοῦ μεγέθους τοῦ κακουργήματος καὶ τοῦ ἰσχυροῦ στρατοῦ. Τὸ τερπνὸν τῆς θέσεως, ἡ πλωϊμότης τοῦ Βορυσθένου, ἡ εὐκολία τοῦ συγκαινωνεῖν, ἐμπορεύεσθαι καὶ πολεμεῖν πρὸς παντοίας πλουσιωτάτας χώρας, οἷαι ἦσαν ἡ Ἑλληνικὴ Χερσονήσος, ἡ Χοζαρικὴ Ταυρίς, ἡ Βουλγαρία καὶ ἡ Κωνσταντινούπολις, κατεγοήτευσαν τὸν Ὀλεγον· διὸ ἀνέκραξε· «Τὸ Κίεβον ἔστω ἡ μή-
«τηρ πασῶν τῶν Ῥωσσικῶν πόλεων.» Καὶ οἱ μὲν μονάρχαι τῶν πεπολιτισμένων ἐθνῶν καθιστῶσι τὴν πρωτεύουσαν αὐτῶν ἐν τῷ μέσῳ τῆς ἐπικρατείας· πρῶτον μὲν, πρὸς ἐπαγρύπνησιν ἄμεσον τῶν τῆς διοικήσεως, δεύτερον δὲ πρὸς ἰδίαν αὐτῶν ἀσφάλειαν. Ὁ Ὀλεγος ὅμως, σκεπτόμενος μόνον περὶ πολέμου, ἐγκατέστη ἐπὶ τῶν μεθορίων ἵνα ἐτοιμότερον κατατρέχη τὰς ξένας χώρας· διότι ἤθελεν ἵνα ἐκφοβίζῃ αὐτὸς τοὺς ὁμόρους, οὐχὶ δὲ φοβῆται αὐτούς. Ἀναθεὶς δὲ τοῖς ἀρχουσι τὴν διοίκησιν τῶν ἐσχατιωτίδων ἐπαρχιῶν, ᾠκοδόμησε πόλεις καὶ καταγῶγια τοῦ στρατοῦ, μετ' ὀλίγον μέλλοντος τρόμου τῶν τε ἐξωτερικῶν ἐχθρῶν καὶ τῶν ἐσωτερικῶν ἐπαναστατῶν, ἐπέβαλε δὲ καὶ φόρους ἴσους. Ἀλλὰ καὶ οἱ Σλάβοι, οἱ Κρίβιτσοι καὶ ἄλλοι λαοὶ ὑπετέλουν τοῖς Βαράγγοις, οἵτινες ὑπηρετοῦν ἐν Ῥωσίᾳ· ἡ δὲ πόλις τοῦ Νοβογορόδου ἐχορήγει αὐτῷ κατ' ἔτος ἀνὰ τριακοσίας γρίβνας τοῦ τότε Ῥωσσικοῦ νομίσματος, ἰσοφαρίζοντος κατὰ τὴν ἀξίαν πρὸς ἑκατὸν

πεντήκοντα λίτρας ἀργυρᾶς· ἀπεδίδοτο δὲ ὁ δασμὸς οὗτος, κατὰ τὸν Νέστορα, μέχρι τελευτῆς τοῦ Ἱεροσλάβου, μεθ' ὃν τὰ χρονικά οὐδὲν ἤδη λέγουσι περὶ ὑπηρεσίας τῶν Βαράγγων ἐν Ῥωσσίᾳ· ἀλλ' αἱ ἐκτεταμέναι κτήσεις τῶν Ῥώσσω διέμενον ἔτι ἀσύνδετοι πρὸς ἀλλήλας. Οἱ Σλάβοι τῆς Ἰλμένης ἦσαν ὁμοιοὶ τῶν Βέσσω· οἱ Βέσσοι τῶν Μερίων, καὶ οὗτοι τῶν Μουρομίω καὶ Κριβίτσων· ὑπῆρχον ὅμως ἔτι λαοὶ ἰσχυροὶ καὶ ἀνεξάρτητοι μεταξὺ Νοβογορόδου καὶ Κιέβου. Ὁ δ' ἀνδρεῖος Ὁλεγος, ἀναπαύσας ἐπ' ὀλίγον τὸ στράτευμα, ἀπῆλθεν ἐσπευσμένως εἰς τὰς ὄχθας τοῦ ποταμοῦ Πριπέτα, ὅπου οἱ ἐν τοῖς πυκνοῖς δάσεσιν ἄγριοι Δρεβλιανοὶ, αὐτόνομως ζῶντες, ἀπήντησαν αὐτῷ ἔνοπλοι. Ἡ νίκη ὅμως ἐδόξασε τὰ ὄπλα τοῦ Ὁλέγου, ἀναγκάσαντος τὸν πλοῦσιον κατὰ τὰ ἄγρια θηρία τοῦτον λαὸν εἰς ἀπόδοσιν φόρου ἐκ μαύρων διφθερῶν σαρθερίου. Κατὰ τὰ ἀκόλουθα δύο ἔτη ὁ ἡγεμὼν τῆς Ῥωσσίας ἐγένετο κύριος πάσης τῆς χώρας τῶν Σεβεριανῶν τοῦ Βορυσθένου καὶ τῶν ὁμόρων Ῥαδίμιτσων. Νικήσας δὲ τοὺς πρώτους, ἀπῆλλαξε τοῦ ζυγοῦ τῶν Χοζάρων, λέγων αὐτοῖς· τῶν Χοζάρων πολέμιός εἰμι, οὐχὶ δὲ ὑμῶν, καὶ ἠρκέσθη ἐλαφροτάτῳ φόρῳ. Ἡ πίστις καὶ ἡ πρὸς αὐτὸν ἀγαθὴ τῶν Σεβεριανῶν διάθεσις ἦσαν αὐτῷ περισπούδαστα διὰ τὴν ἀσφαλῆ συγκοινωνίαν μεταξὺ τῶν μεσημβρινῶν καὶ ἀρκτικῶν ἐπαρχιῶν. Οἱ Ῥαδίμιτσοι, καί τοιοι καὶ τῶν ὀχθῶν τοῦ Σόζια, συνήνεσαν ἵνα τελῶσι καὶ αὐτοὶ φόρους τοῖς Ῥώσσοις, ὡς τοῖς Χοζάροις, τουτέστι προσφέροντες σελήνιον (σλιάγ), ἢ μικρὸν νόμισμα καθ' ἕκαστον ἄροτρον. Οὕτω δὲ ὁ Ὁλεγος, ἐνώσας τὸ Κίεβον μετὰ τοῦ Νοβογορόδου δι' ἀλλεπαλλήλων κατακτήσεων, ἐμκηδένισε τὸ κράτος τοῦ Χάγου τῶν Χοζάρων ἐν

τοῖς νομοῖς Βιτέβσκου, καὶ Τσερνιγόβου· οὗτος δ' ὕπνω-
 τεν, ὡς φαίνεται, ἐν ταῖς ἡδοναῖς τῆς ἀνατολικῆς πο-
 λυτελείας καὶ μαλθακότητος. Ἐπειδὴ τὸ εὐφορον τῆς
 Ταυρίδος, ὁ πολυχρόνιος σύνδεσμος μετὰ τῆς εὐδαίμο-
 νος Χερσῶνος καὶ τῆς πρωτευούσης τῆς Αὐτοκρατο-
 ρίας, ἡ ἐμπορία καὶ αἱ εἰρηνικαὶ τέχναι τῆς Ἑλλάδος,
 εἶχον ἀπεσβεσμένον τὸ πολεμικὸν πνεῦμα τῶν Χοζάρων,
 καὶ ἤδη τὸ κράτος αὐτῶν παρήκμαζεν.

Ὁ δὲ ἡγεμὼν τῆς Ῥωσσίας ὑποτάξας τὰς ἀρκτικὰς
 χώρας, ἔστρεψε τὰ εὐτυχῆ ὄπλα πρὸς μεσημβρίαν. Πα-
 ρὰ τὸν Σούλαν πρὸς ἀριστερὰν τοῦ Βορυσθένους ὑπῆρ-
 χον ἔτι Σλάβοι ἔχοντες τὴν αὐτὴν μετὰ τῶν Τσερνιγο-
 βίων καταγωγὴν καὶ ἀνεξάρτητοι ἀπὸ τῆς Ῥωσσίας.
 Ὁ δ' Ὀλεγος ἐκυρίευσεν τῆς χώρας αὐτῶν, ὡς καὶ τῶν
 νῦν νομῶν Ποδολίας καὶ Βολυνίας, μέρους τοῦ τῆς Χερ-
 σῶνος, πιθανὸν δὲ μάλιστα καὶ τῆς Γαλικίας· διότι ὁ
 Νέστωρ συγκαταλέγει μετὰ τῶν ὑποχειρίων αὐτῷ λαῶν
 τοὺς Δουλέβους, Τιβίρτσους καὶ Κροάτας, κατοίκους
 τῆς χώρας ταύτης.

Ἀλλ' ἀνεμουμένων τῶν νικηφόρων σημαιῶν τοῦ ἥ-
 ρως τούτου ἐπὶ τοῦ Βορυσθένους καὶ τοῦ Ἰπάνεως, κα-
 τεσχίνουν ἤδη πρὸ τῶν τειχῶν τῆς νέας αὐτοῦ πρω-
 τευούσης πολυάριθμοι Οὐγροὶ (οἱ νῦν Μαδζάροι, ἢ Οὐγ-
 γροὶ), οἳ τινες κατοικοῦντες πάλαι ποτε παρὰ τὸν Οὐτ-
 ράλην, ἐγκατέστησαν κατὰ τὸν ἑννατον αἰῶνα πρὸς ἀνατο-
 λὰς τοῦ Κιέβου ἐν τῇ χώρᾳ τῆς Λεβεδίας, ἴσως ἐν τῷ
 καθ' ἡμᾶς νομῷ τοῦ Χαρκόβου, ὅπου σώζεται ἔτι νῦν ἡ
 πόλις Λεβεδίνη, ἀναμιμνήσκουσα τὸ ῥηθὲν ὄνομα. Διω-
 χθέντες δὲ ὑπὸ τῶν Πατσινακῶν καὶ νέας ἀναζητοῦντες
 χώρας πρὸς κατοικίαν, οἱ μὲν διέβησαν τὸν Τάναϊν καὶ ἐ-
 πορεύθησαν εἰς τὰ μεθόρια τῆς Περσίας, οἱ δὲ ὥρμησαν

Ἐπιδρομὴ
 τῶν Οὐγγρων.

πρὸς δυσμὰς· ὁ τόπος δὲ, ἐφ' οὗ ἐστρατοπέδευσαν πρὸ τοῦ Κιέβου, ἐκαλεῖτο ἔτι ἐπὶ τοῦ Νέστορος Οὐγγρικός. Ὑπάρχει ὁμῶς ἄγνωστον, ἐὰν ὁ Ὀλεγος ἐπέτρεψε φιλικῶς αὐτοῖς τὴν διὰ τῆς ἐπικρατείας διάβασιν, ἢ ἀπέκρουσεν αὐτοὺς διὰ τῆς βίας· βέβαιον δ' ὑπάρχει μόνον, ὅτι οἱ φυγάδες οὗτοι, διαβάντες τὸν Βορυσθένη, ἐκυρίευσαν τῆς Μολδαβίας, Βεσσαραβίας καὶ τῆς χώρας τῶν Βολόχων.

Οὐδεμίαν πληροφορίαν ἔχομεν οὔτε περὶ τῶν ἀκολουθῶν πράξεων τοῦ ἀκαμάτου Ὀλέγου μέχρι τοῦ 906· γινώσκουμεν δὲ μόνον, ὅτι ἐκυβέρνησα ἔτι τὸ Κράτος, καὶ τοι ἐνήλικος ὄντος τοῦ κηδεμονευομένου. Ὁ δὲ Ἰγῶρ, συνειθισμένος ἐκ νηπιότητος τῇ ὑπακοῇ, οὐδόλως ἐτόλμα ἐν ἀπαιτήσῃ τὴν κληρονομίαν παρὰ τοῦ φιλάρχου Κυβερνήτου, περιφανοῦς διὰ τε τοὺς θριάμβους καὶ τὴν δόξαν τῶν κατακτήσεων, περιστοιχουμένου δὲ καὶ ὑπὸ συστρατιωτῶν ἀνδρείων, θεωρούντων νόμιμον τὴν ἐξουσίαν αὐτοῦ, ἣν διεχειρίζετο μόνον πρὸς δόξαν τῆς ἐπικρατείας. Κατὰ τὸ 903 ὁ Ὀλεγος ἐξέλεξεν ὑπὲρ τοῦ Ἰγορος, σύζυγον τὴν περιώνυμον ἐκείνην Ὀλγαν, τὴν αἰμίνηστον καὶ ἀθάνατον ἐν τοῖς χρονικοῖς ἡμῶν, γνωστὴν δὲ τέως μόνον διὰ τὸ κάλλος καὶ τὴν ἀρετὴν. Ἦγαγον αὐτὴν, λέγει ὁ Νέστωρ, ἐκ Πλεσκόβου, ἣ νῦν Πσκοβου εἰς Κίεβον· ἀλλ' ἀναγινώσκεται ἐν τῇ βιογραφίᾳ τῆς ἡγεμονίδος ταύτης καὶ ἄλλοις τισι νεωτέροις ἱστορικοῖς βιβλίοις, ὅτι ἡ Ὀλγα εἶχε τὸ γένος ἐκ τῆς τελευταίας τάξεως οἰκογενείας Βαραγγικῆς, κατοικούσης παρὰ τῷ Πσκοβῷ ἐν τῇ κώμῃ Βηβοῦτσκη ὀνομαζομένη, ὅπου ὁ νέος Ἰγῶρ ἐλθὼν ἐκ Κιέβου πρὸς θήραν εἶδεν ἐκεῖ τὴν Ὀλγαν. Θαυμάσας δὲ τό τε ἔξοχον πνεῦμα καὶ τὴν σωφροσύνην αὐτῆς κατὰ τὰς μεταξὺ συνδιαλέξεις, προετίμησε τὴν ἀξίερατ

Γάμος τοῦ
Ἰγορος

στον ταύτην κόρην τῆς κώμης πασῶν τῶν προτεινομένων ἄλλων. Τὰ ἔθη καὶ ἥθη τοῦ χρόνου τούτου ἐπέτρεπον ἀναμφιβόλως τῷ ἡγεμόνι ἵνα ἐκλέξη σύζυγον ἐξ οἰκογενειῶν καὶ τῆς ἐσχάτης τάξεως· διότι ἡ καλλονὴ τότε κατίσχυε τοῦ ἐπισήμου γένους. Οὐδαμῶς ὁμως βεβαιούμεν τὰ τῆς παραδόσεως ταύτης, ὡς ἄγνωστα τῷ χρονογράφῳ ἡμῶν, ὃς τις βεβαίως ἀνέφερεν ἂν τόσῳ σπουδαῖον περιστατικὸν τοῦ βίου τῆς Ἀγίας Ὁλγας· τὸ ὄνομα δὲ τοῦτο παράγεται, ὡς φαίνεται, ἐκ τοῦ ὀνόματος τοῦ Ὀλέγου, εἴτε ὡς δεῖγμα τῆς ἀγάπης αὐτοῦ πρὸς τὴν περιφανῆ αὐτὴν ἡγεμονίδα, εἴτε πρὸς ἔνδειξιν τῆς ἀφοσιώσεως τοῦ Ἰγορος πρὸς τὸν αὐτοῦ κηδεμόνα.

Πιθανόν, ὅτι καὶ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἀσκόλδου καὶ Δίρου διετηροῦντο αἱ σχέσεις τοῦ Κιέβου καὶ τῆς Κωνσταντινουπόλεως, οἱ δὲ Αὐτοκράτορες καὶ Πατριάρχαι κατέβαλον πᾶσαν προσπάθειαν ὅπως πολλαπλασιάσωσι τοὺς Χριστιανοὺς ἐν Κιέβῳ, ἀποσπάσωσι δὲ καὶ αὐτὸν τὸν ἡγεμόνα τῆς εἰδωλολατρείας. Ἀλλ' ὁ Ὁλεγος, καὶ τοι δεχόμενος ἴσως τοὺς ἱερεῖς τοῦ Πατριάρχου καὶ τὰ δῶρα τοῦ Αὐτοκράτορος, ἐκ τοῦ ξίφους αὐτοῦ μάλιστα ἤλπιζεν· ἀνείχετο δὲ μόνον τὴν χριστιανικὴν πίστιν διατηρῶν τὴν εἰρήνην μετὰ τῶν Ἑλλήνων. Κατὰ δὲ τὰ Βυζαντινὰ χρονικά, ἡ Ῥωσσία ἦτο τότε ἐξηκοστὴ Ἀρχιεπισκοπὴ ἐπὶ τοῦ καταλόγου τῶν ἐκ τοῦ Πατριάρχου τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐξαρτωμένων ἐπαρχιῶν. Τὰ αὐτὰ δὲ χρονικά ἀ-

οἱ Ῥῶσσοι ναφέρουσι καὶ ὅτι κατὰ τὸ 902 ἑπτακόσιοι Ῥῶσσοι, στρατεύουσι παρὰ τοῖς Ἕλλησι. ἢ Βάραγγοι τοῦ Κιέβου ὑπηρέτουν ἐν τῷ Ἑλληνικῷ στόλῳ, λαμβάνοντες ἐκ τοῦ αὐτοκρατορικοῦ θησαυροφυλαχείου ἀνὰ ἑκατὸν χρυσᾶς λίτρας. Κατὰ δὲ τὴν εἰ-

ρήνην, ἥς ἡ Ῥωσσία ἀπήλαυσεν ἐπὶ τινα χρόνον ὑποτάξασα τοὺς ὁμόρους λαοὺς, ἐδράττοντο εὐκαιρίας οἱ μαχηταὶ τοῦ Ῥώσσου ἡγεμόνος, ἵνα ζητῶσι τὴν ὑπηρεσίαν τῶν Αὐτοκρατόρων, οἱ τινες ἐπεδαψίλευον τὸν χρυσὸν τοῖς οὕτω λεγομένοις βαρβάροις, ὥστε ἡ ἀγρία αὐτῶν ἀνδρία ἡπεῖλει οὐχὶ τὴν Κωνσταντινούπολιν, ἀλλὰ τοὺς πολεμίους αὐτῆς. Ὁ δὲ Ὀλεγος, βαρυνόμενος ὑπὸ τῆς ἐπικινδυνότητος φιλοπολέμοις ἔθνεσιν ἡσυχίας, εἴτε καὶ ἐποφθαλμίζων τοῖς θησαυροῖς τῆς αὐτοκρατορικῆς πόλεως, ἠθέλησεν ἵν' ἀποδείξῃ, ὅτι ὁ πλοῦτος τοῦ ἀνάνδρου ἀνήκει τῷ δυναμένῳ ἵν' ἀρπάσῃ αὐτόν· διὸ διεκήρυξε τὸν πόλεμον κατὰ τοῦ Αὐτοκράτορος. Πάντα τὰ ὑποτελῆ αὐτῷ γένη, Νοβογορόδιοι, Φῆννοι τοῦ Βιέλου-Ὀζέρου, Μέριοι τοῦ Ῥαστόβου, Κρίβιτσοι, Σεβεριανοὶ, Πολανοὶ τοῦ Κιέβου, Ῥαδίμιτσοι, Δουλέβοι, Κροάται καὶ Τιβέρτσοι ἐτάχθησαν ὑπὸ τὰς σημαίας αὐτοῦ μετὰ τῶν Βαράγγων. Ὁ Βορουσθένης ἐκαλύφθη ὑπὸ δισχιλίων ἐλαφρῶν λέμβων, φερούσης ἐκάστης ἀνὰ τεσσαράκοντα μαχητάς· τὸ δὲ ἱππικὸν παρεπορεύετο παρὰ τὸν ποταμόν. Ὁ Κυβερνήτης ἀφῆκε τὸν Ἰγορα ἐν Κιέβῳ, μὴ ἐπιθυμῶν ἵνα συμμετάσχη καὶ αὐτὸς μῆτε τῶν κινδύνων, μῆτε τῆς δόξης τῆς ἐκστρατείας ταύτης, καθ' ἣν προέκειτο ἵνα νικήσῃ οὐ μόνον τοὺς πολεμίους, ἀλλὰ καὶ αὐτὴν τὴν φύσιν δι' ἀγώνων ὑπερβολικῶν, καταπληττόντων καὶ τοὺς θρασυτάτους τῶν καθ' ἡμᾶς χρόνων ἐπιχειρητάς. Οἱ καταρῥάκται τοῦ Βορουσθένους κωλύουσιν ἔτι καὶ νῦν τὸν πλοῦν τοῦ ποταμοῦ τούτου, εἰ καὶ ἐπὶ πολλοὺς αἰῶνας ἡ ὁρμὴ τῶν ὑδάτων, ἡνωμένη μετὰ τῆς ἀνθρωπίνης τέχνης, κατέστρεψε πολλοὺς τῶν πετρίνων τούτων φραγμῶν, οἱ τινες κατὰ τὸν ἔννατον καὶ δέ-

Ὁ Ὀλεγος ἐκστρατεύει κατὰ τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

κατον αἰῶνα ἦσαν ἀσυγκρίτως ἐπικινδυνώτεροι. Πρῶτοι δ' οἱ Βάραγγοι τοῦ Κιέβου διήλθον τολμηρῶς μετὰ διακοσίων πλοίων τοὺς ὄξεις τούτους βράχους ἀνὰ μέσον τῶν ἀφρίζοντων ὑδάτων· ὁ δ' Ὀλεγος αὐτὸς διέβη μετὰ στόλου δεκάκισ μείζονος. Κωνσταντῖνος ὁ Πορφυρογέννητος (α) διέγραψε τὸν τρόπον, καθ' ὃν οἱ Ῥῶσσοι ὑπερέβησαν τὰς δυσχερείας τοῦ πλοῦς τούτου· ἐνέπιπτον τοῖς ὕδασι, ὅπως εὕρωσιν ὁμαλὸν ἔδαφος, ἦγον δὲ τὰ μονόξυλα αὐτῶν διὰ τῶν βράχων· πολλαχοῦ ὁμως ἠναγκάζοντο ἵνα ἐκβάλλωσιν αὐτὰ ἔξω τοῦ ποταμοῦ καὶ ἐλκύωσι παρὰ τὴν ὄχθην· ἐνιαχοῦ δὲ μετεκόμιζαν αὐτὰ καὶ κατ' ὤμων, ἔτοιμοι ὄντες πάντοτε καὶ πρὸς ἀπόκρουσιν τοῦ ἐχθροῦ. Καταπλεύσαντες δὲ εἰς ὄρμον τινὰ τοῦ ποταμοῦ (β), κατήρτυον μὲν ἱστούς, ἱστία καὶ πηδάλια, ἀπήρχοντο δ' εἰς Ἑλλάδα παραπλέοντες τὰ δυτικά παράλια. Ἀγνοοῦμεν, ἂν οἱ τῆς Βεσσαραβίας κάτοικοι καὶ οἱ ἰσχυροὶ Βούλγαροι ἀφῆκαν ἐλευθέραν τὴν διάβασιν τοῦ ἱππικοῦ, ὥπερ παρηκολούθει κατὰ ξηρὰν ὁ Ὀλεγος· ἀλλ' ὁ Νέστωρ λέγει μόνον, ὅτι ὁ ἥρως ἐπλησίασε τῆς πρωτευούσης τῶν Ἑλλήνων βασιλεύοντος τοῦ δεισιδαίμονος Λέοντος, τοῦ πίκλην Φιλοσόφου. Οὗτος δ' ἐνασχολούμενος μᾶλλον περὶ ἀστρολογικοὺς ὑπολογισμοὺς, ἢ τὴν τῆς πρωτευού-

(α) Πρὸς Ῥωμανόν, Κεφ. Θ'.

(β) Τοῦτον, νομίζομεν, ἐννοεῖ Κωνσταντῖνος ὁ Πορφυρογέννητος λέγων ἐν τῇ αὐτῇ Κεφ. « Εἰθ' οὕτως ἀποκινούντες . . . ἀποπλέουσιν, ἕως οὗ καταλάβωσιν εἰς τὴν λίμνην τοῦ ποταμοῦ στόμιον οὖσαν . . . ἐν ᾗ ἐστί καὶ ἡ νῆσος τοῦ Ἁγίου Διθερίου. Καταλαβόντες οὖν οὗτοι τὴν τοιαύτην νῆσον, προσαναπαύουσιν ἑαυτοὺς ἐκείσε ἐπὶ δύο καὶ τριῶν ἡμερῶν καὶ πάλιν τὰ ἑαυτῶν μονόξυλα εἰς ὅσας ἂν λείπωνται χρειᾶς περιποιῶνται, τότε ἄρμενα καὶ τὰ ἀχένια, ἅπερ ἐπιφέρονται . . . »

σης ἀσφάλειαν, ἔφραξε μόνον τὸν λιμένα δι' ἰσχυρᾶς ἀλύσεως, ὥστε ὁ Ὀλεγος ἐξηκολούθει λεηλατῶν τὰ προάστεια τοῦ Βυζαντίου, πυρπολῶν τὰς κώμας, τοὺς ναοὺς καὶ τὰς ἐπαύλεις τῶν μεγιστάνων. Πρὸς ἀπόδειξιν δὲ εἰλικρινείας ὁ Νέστορ ἐξεικονίζει φρικτῶς τὴν ὠμότητα καὶ βαρβαρότητα τῶν Ῥώσων· καθότι σφάζοντες ἀπηνῶς τοὺς δυστυχεῖς κατοίκους, ἐβασάνιζον τοὺς αἰχμαλώτους, κατεκρήμνιζον δ' ἀδιακρίτως εἰς τὴν θάλασσαν νεκροὺς τε καὶ ζῶντας. Οὕτως ἄλλοτε οἱ Οὐννοι καὶ οἱ λαοὶ τῆς Γερμανίας ἐκάκωσαν τὰς ἐπαρχίας τοῦ βασιλείου· οὕτω δὲ καὶ οἱ Νορμανδοὶ αὐτοὶ, οἱ συμπατριῶται τοῦ Ὀλέγου, διεπόρθουν κατὰ τὸν αὐτὸν καιρὸν τὴν δυτικὴν Εὐρώπην. Καὶ καθ' ἡμᾶς μὲν ὁ πόλεμος παρέχει τὸ δικαίωμα τοῦ φονεῦειν μόνον ἔνοπλον τὸν ἐχθρόν· τότε δ' ἐπέτρεπε τὸ πρᾶττειν παντοῖα ἐγκλήματα καὶ ἐν τῇ χώρᾳ τῶν πολεμίων, ὥστε ἐνεκαυχῶντο μάλιστα τοιαῦτα πρᾶττοντες. Οἱ δ' Ἕλληνες αὐτοὶ, λεγόμενοι τέως συμπολιταὶ τῶν Σκιπίωνων καὶ Βρούτων, μένοντες ἐντὸς τῶν τειχῶν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἐθεώρουν ἐντρομοὶ τὴν ἐκπόρθησιν τῶν περὶ τὴν καθέδραν. Ὁ δὲ Ὀλεγος, κατὰ τὸν Νέστορα, ἀνεκλύσας τὰ πλοιάρια αὐτοῦ εἰς τὴν ξηράν, ἔθηκεν ἐπὶ τροχῶν· οὕτω δὲ διὰ μόνης τῆς δυνάμεως τοῦ ἀνέμου ὁ στόλος προσήγγισε τῆς Κωνσταντινουπόλεως πλησίςτις. Ἴσως ἐκτελῶν ὅ,τι Μωᾶ μεθ' ὁ Β'. ἔπραξε μετὰ ταῦτα, διέταξε τοῖς στρατιώταις, ἵνα σύρῃσι τὰς λέμβους διὰ ξηρᾶς μέχρι τοῦ λιμένος, ὅπως προσβάλῃ αὐτὰ τὰ τεῖχη τῆς πόλεως· ὁ περὶ τῆς ἐνεργείας ὅμως τῶν ἰστίων κατὰ ξηράν μῦθος μετέβαλε τὴν δυσχερῆ, ἀλλὰ δυνατὴν, ἐπιχείρησιν ταύτην εἰς θαυμασίαν καὶ ἀπίθανον. Οἱ δ' Ἕλληνες,

κατάπληκτοι ἐκ τῶν γινομένων, ἔσπευσαν ἵνα προτείνωσι τῷ Ὀλέγῳ τὴν εἰρήνην, φόρον ὑποσχόμενοι· ἔπεμψαν δ' αὐτῷ ὑπὲρ τοῦ στρατοῦ τροφὰς καὶ οἶνον· ἀλλ' ὁ ἡγεμὼν ἀπεποιήθη τοιαῦτα δῶρα, ὑποπτεύων δγλητηρίασιν· διότι ὁ ἀνδρεῖος ἀνὴρ νομίζει πάντοτε τὸν ἄνανδρον δόλιον. Ἐὰν δ' αἱ ὑπόνοιαι αὗται τοῦ Ὀλέγου ἦσαν ὀρθαί, ὥς πιστεύει ὁ Νέστωρ, οἱ Ἕλληνες, οὐχὶ δ' οἱ Ῥῶσσοι, ἦσαν βάρβαροι τοῦ δεκάτου αἰῶνος.

Μετὰ δὲ ταῦτα ὁ μὲν νικητὴς ἀπήτησε δώδεκα γρίβνας καθ' ἕκαστον στρατιώτην τοῦ στόλου, οἱ δ' Ἕλληνες ἐδέχθησαν τὴν πρότασιν ταύτην, εἰ κατέπαυε τὰς ἐχθροπραξίας, ἐπιστρέφων εἰρηνικῶς εἰς τὴν πατρίδα. Οὕτως ὁ μὲν Ῥωσσικὸς στρατὸς ἐμακρύνθη τῷ ὄντι μικρόν τι ἀπὸ τῆς πόλεως, ὁ δὲ ἡγεμὼν ἔπεμψε πρὸς τὸν Αὐτοκράτορα πρεσβευτάς, ὧν τὸ χρονικὸν διετήρησε τὰ Νορμανδικὰ ὀνόματα· οἶον, τὸν Κάρολον, Φαρλάβον, Βερεμίδον, Ῥουλάβον καὶ Στεμίδον. Οὗτοι δὲ συνωμολόγησαν μετὰ τοῦ Αὐτοκράτορος τὴν ἀκόλουθον συνθήκην.

1. « Οἱ Ἕλληνες προσφέρουσιν ἀνὰ δώδεκα γρίβνας καθ' ἕκαστον στρατιώτην τοῦ στόλου, ἔτι δὲ τέλη »
 » ὑπὲρ τῶν πόλεων τοῦ Κιέβου, Τσερνιγόβου, Περεασλάβου, Πολτέσχου, Ῥοστόβου, Λουβέτσου καὶ ἄλλων »
 » κυβερνωμένων ὑφ' ἡγεμόνων ὑποκειμένων τῷ Ὀλέγῳ. » Ἐπειδὴ δ' ὁ πόλεμος ἐγένετο τότε ὡς ἐθνικὴ βιομηχανία, κατὰ τὸ παράδειγμα τῶν Σκανδιναβῶν καὶ Γερμανῶν, ὁ Ὀλεγὸς διεμοίρασε τὰ λάφυρα μετὰ τῶν στρατιωτῶν καὶ στρατηγῶν, μὴ παραβλέψας καὶ τοὺς ἐν Ῥωσσίᾳ καταλειφθέντας.

2. « Οἱ ἐν Κωνσταντινουπόλει πρεσβεύται τοῦ Ῥώσου ἡγεμόνος λαμβάνουσι πάντα τὰ ἀναγκαῖα αὐτοῖς »

Συνθήκη με-
τὰ τῶν Ἑλλή-
νων.

» ἐκ τοῦ αὐτοκρατορικοῦ θησαυροφυλακίου. Ὁ Αὐτο-
 » κράτωρ ὑπισχνεῖται προσέτι τὰ πρὸς ζωάρκειαν παν-
 » τὸς ἐμπόρου Ῥώσσου ἐν Ἑλλάδι, τουτέστιν ἄρτον,
 » οἶνον, κρέας, ἰχθῦς καὶ καρπούς ἐπὶ ἕξ μῆνας, ἐπι-
 » τρέπει αὐτῷ ἐλευθέραν τὴν ἐν τοῖς βαλανείοις εἴσο-
 » δον καὶ ἐπιδαψιλεύει αὐτῷ, ἐπανακάμπτοντι οἴκαδε,
 » πάντα τὰ ἀναγκαῖα ἐφόδια, προσέτι δὲ ἀγκύρας, ἄρ-
 » μενα καὶ ὅ,τι δῆποτ' ἄλλο πρὸς τὴν ἐνεστῶσαν χρεῖαν
 » ἐπιτήδειον. »

Οἱ δὲ Ἕλληνες προέτειναν τοὺς ἑξῆς ὅρους.

« Οἱ ἐρχόμενοι εἰς Κωνσταντινούπολιν δι' ἄλλην
 » ὑπόθεσιν, ἢ ἐμπορικὴν, οὐδὲν ἔχουσι δικαίωμα εἰς μη-
 » νιαίαν διατροφὴν. 2. Ὁ Ῥώσσος ἡγεμὼν ἀπαγορεύσει
 » τοῖς πρεσβευταῖς αὐτοῦ ἀδικεῖν τοὺς κατοίκους τῶν
 » Ἑλληνικῶν ἐπαρχιῶν καὶ κωμῶν. 3. Ἡ συνοικία τοῦ
 » Ἀγίου Μάμαντος προσδιορίζεται εἰδικῶς ὑπὲρ τῶν
 » Ῥώσσων. Καὶ αὐτοὶ μὲν ὀφείλουσιν ἰν' ἀναγγέλλωσι τὴν
 » ἀφίξιν αὐτῶν ταῖς Ἀρχαῖς τῆς πόλεως, αὐταὶ δὲ ἐγγρά-
 » φουσαι τὰ ὀνόματα αὐτῶν, ἀποδιδούσι κατὰ μῆνα τὰ
 » πρὸς ζωάρκειαν τοῖς πολίταις τοῦ Κιέβου, Τσερνιγόβου,
 » Περεασλάβου καὶ ἄλλων πόλεων. Προσδιορισθήσεται
 » δὲ καὶ θύρα, δι' ἧς εἰσέρχονται εἰς τὴν πόλιν, συνοδευό-
 » μενοι ὑπὸ αὐτοκρατορικοῦ Ἐπιτρόπου, ἄοπλοι καὶ
 » οὐδέποτε πλείονες τῶν πεντήκοντα συγχρόνως. Ἐ-
 » πιτρέπεται αὐτοῖς ἵνα ἐμπορεύωνται ἐλευθέρως ἐν
 » Κωνσταντινουπόλει οὐδένα φόρον τελοῦντες. »

Ἡ συμφορωτάτη αὕτη τοῖς Ῥώσσοις εἰρήνην ἐπεκυ-
 ρώθη διὰ θρησκευτικῶν τελετῶν. Καὶ ὁ μὲν Αὐτοκρά-
 τωρ ὤμοσεν ἐπὶ τοῦ Εὐαγγελίου, ὁ δὲ Ὁλεγος καὶ
 εἰ περὶ αὐτὸν ἐπὶ τῶν ὅπλων ἐν ὀνόματι τῶν θεῶν τοῦ
 Σλαβικοῦ λαοῦ, τοῦ Περούνου καὶ Βολόσσου. Ὡς ση-

κατάπληκτοι ἐκ τῶν γινομένων, ἔσπευσαν ἵνα προτείνωσι τῷ Ὀλέγῳ τὴν εἰρήνην, φόρον ὑποσχόμενοι· ἔπεμψαν δ' αὐτῷ ὑπὲρ τοῦ στρατοῦ τροφὰς καὶ οἶνον· ἀλλ' ὁ ἡγεμὼν ἀπεποιήθη τοιαῦτα δῶρα, ὑποπτεύων δγλητηρίασιν· διότι ὁ ἀνδρεῖος ἀνὴρ νομίζει πάντοτε τὸν ἄνανδρον δόλιον. Ἐὰν δ' αἱ ὑπόνοιαι αὗται τοῦ Ὀλέγου ἦσαν ὀρθαί, ὡς πιστεύει ὁ Νέστωρ, οἱ Ἕλληνες, οὐχὶ δ' οἱ Ῥῶσσοι, ἦσαν θάρβαροι τοῦ δεκάτου αἰῶνος.

Μετὰ δὲ ταῦτα ὁ μὲν νικητὴς ἀπήτησε δώδεκα γρίβνας καθ' ἕκαστον στρατιώτην τοῦ στόλου, οἱ δ' Ἕλληνες ἐδέχθησαν τὴν πρότασιν ταύτην, εἰ κατέπαυε τὰς ἐχθροπραξίας, ἐπιστρέφων εἰρηνικῶς εἰς τὴν πατρίδα. Οὕτως ὁ μὲν Ῥωσσικὸς στρατὸς ἐμακρύνθη τῷ ὄντι μικρόν τι ἀπὸ τῆς πόλεως, ὁ δὲ ἡγεμὼν ἔπεμψε πρὸς τὸν Αὐτοκράτορα πρεσβευτὰς, ὧν τὸ χρονικὸν διετήρησε τὰ Νορμανδικὰ ὀνόματα· οἶον, τὸν Κάρολον, Φαρλάβον, Βερεμῖδον, Ῥουλάβον καὶ Στεμῖδον. Οὗτοι δὲ συνωμολόγησαν μετὰ τοῦ Αὐτοκράτορος τὴν ἀκόλουθον συνθήκην.

Συνθήκη με-
τὰ τῶν Ἑλλή-
νων.

1. « Οἱ Ἕλληνες προσφέρουσιν ἀνὰ δώδεκα γρίβ-
» νας καθ' ἕκαστον στρατιώτην τοῦ στόλου, ἔτι δὲ τέλη
» ὑπὲρ τῶν πόλεων τοῦ Κιέβου, Τσερνιγόβου, Περεασ-
» λάβου, Πολτέσκου, Ῥοστόβου, Λουβέτσου καὶ ἄλλων
» κυβερνωμένων ὑφ' ἡγεμόνων ὑποκειμένων τῷ Ὀ-
» λέγῳ. » Ἐπειδὴ δ' ὁ πόλεμος ἐγένετο τότε ὡς ἐθνικὴ
βιομηχανία, κατὰ τὸ παράδειγμα τῶν Σκανδιναβῶν καὶ
Γερμανῶν, ὁ Ὀλεγος διεμοίρασε τὰ λάφυρα μετὰ τῶν
στρατιωτῶν καὶ στρατηγῶν, μὴ παραβλέψας καὶ τοὺς
ἐν Ῥωσσίᾳ καταλειφθέντας.

2. « Οἱ ἐν Κωνσταντινουπόλει πρεσβευταὶ τοῦ Ῥώσ-
» σου ἡγεμόνος λαμβάνουσι πάντα τὰ ἀναγκαῖα αὐτοῖς

» ἐκ τοῦ αὐτοκρατορικοῦ θησαυροφυλακίου. Ὁ Αὐτο-
 » κράτωρ ὑπισχνεῖται προσέτι τὰ πρὸς ζωάρκειαν παν-
 » τὸς ἐμπορίου Ῥώσσου ἐν Ἑλλάδι, τουτέστιν ἄρτον,
 » οἶνον, κρέας, ἰχθῦς καὶ καρποὺς ἐπὶ ἑξ μῆνας, ἐπι-
 » τρέπει αὐτῷ ἐλευθέραν τὴν ἐν τοῖς βαλανείοις εἴσο-
 » δον καὶ ἐπιδαψιλεύει αὐτῷ, ἐπανακάμπτοντι οἴκαδε,
 » πάντα τὰ ἀναγκαῖα ἐφόδια, προσέτι δὲ ἀγχύρας, ἄρ-
 » μενα καὶ ὅ,τι δῆποτ' ἄλλο πρὸς τὴν ἐνεστῶσαν χρεῖαν
 » ἐπιτήδειον. »

Οἱ δὲ Ἕλληνες προέτειναν τοὺς ἑξῆς ὅρους.

« Οἱ ἐρχόμενοι εἰς Κωνσταντινούπολιν δι' ἄλλην
 » ὑπόθεσιν, ἢ ἐμπορικὴν, οὐδὲν ἔχουσι δικαίωμα εἰς μη-
 » νιαίαν διατροφήν. 2. Ὁ Ῥώσσος ἡγεμὼν ἀπαγορεύσει
 » τοῖς πρεσβευταῖς αὐτοῦ ἀδικεῖν τοὺς κατοίκους τῶν
 » Ἑλληνικῶν ἐπαρχιῶν καὶ κωμῶν. 3. Ἡ συνοικία τοῦ
 » Ἀγίου Μάμαντος προσδιορίζεται εἰδικῶς ὑπὲρ τῶν
 » Ῥώσσων. Καὶ αὐτοὶ μὲν ὀφείλουσιν ἵν' ἀναγγέλλωσι τὴν
 » ἄφριξιν αὐτῶν ταῖς Ἀρχαῖς τῆς πόλεως, αὗται δὲ ἐγγρά-
 » φουσαι τὰ ὀνόματα αὐτῶν, ἀποδιδούσι κατὰ μῆνα τὰ
 » πρὸς ζωάρκειαν τοῖς πολίταις τοῦ Κιέβου, Τσερνιγόβου,
 » Περεασλάβου καὶ ἄλλων πόλεων. Προσδιορισθήσεται
 » δὲ καὶ θύρα, δι' ἧς εἰσέρχονται εἰς τὴν πόλιν, συνοδευό-
 » μενοι ὑπὸ αὐτοκρατορικοῦ Ἐπιτρόπου, ἅοπλοι καὶ
 » οὐδέποτε πλείονες τῶν πεντήκοντα συγχρόνως. Ἐ-
 » πιτρέπεται αὐτοῖς ἵνα ἐμπορεύωνται ἐλευθέρως ἐν
 » Κωνσταντινουπόλει οὐδένα φόρον τελοῦντες. »

Ἡ συμφορωτάτη αὕτη τοῖς Ῥώσσοις εἰρήνην ἐπεκυ-
 ρώθη διὰ θρησκευτικῶν τελετῶν. Καὶ ὁ μὲν Αὐτοκρά-
 τωρ ὤμοσεν ἐπὶ τοῦ Εὐαγγελίου, ὁ δὲ Ὀλεγος καὶ
 εἰ περὶ αὐτόν ἐπὶ τῶν ὄπλων ἐν ὀνόματι τῶν θεῶν τοῦ
 Σλαβικοῦ λαοῦ, τοῦ Περούγου καὶ Βολόσσου. Ὡς ση-

μεῖον δὲ τροπαίου ὁ Ὀλεγος, ἀναρτήσας τὴν ἀσπίδα αὐτοῦ ἐκ τῆς πύλης τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἐπανῆλθεν εἰς Κίεβον, ὅπου ὁ λαὸς ἐκθαμβούμενος ὑπὸ τῆς δόξης αὐτοῦ, θαυμάζων δὲ καὶ τὸν πλοῦτον, ὃν ἔφερεν· οἶον, χρυσὸν, ὑφάσματα καὶ πολύτιμα τεχνουργήματα καὶ φυσικὰ προϊόντα τοῦ εὐφόρου τῆς Ἑλλάδος κλίματος, ἐπυνόμασαν αὐτὸν ὁμοθυμαδὸν γνῶστην, τουτέστι σοφόν, ἢ μάγον. Τοιουτοτρόπως διηγεῖται ὁ Νέστωρ τὴν εὐτυχῇ καὶ ἐξάκουστον ταύτην ἐκστρατείαν, κορωνίδα τῆς στρατιωτικῆς τοῦ Ὀλέγου δόξης. Ἄλλ' οἱ Ἕλληνες ἱστορικοὶ οὐδεμίαν μνηεῖαν ποιοῦνται τοῦ ἀξιολόγου τούτου συμβεβηκότος (190). Πῶς ὅμως ὁ χρονογράφος ἡμῶν, ὅς τις διαγράφων τοὺς ἀρχαιοτάτους χρόνους οὐδὲν μετεχειρίσθη πλάσμα, ἐδύνατο ζῶν κατὰ τὸν ἐνδέκατον αἰῶνα ἵνα ἐπινοήσῃ συμβεβηκὸς τοῦ δεκάτου διατηρούμενον εἰσέτι ὅλως πρόσφατον ἐν τῇ μνήμῃ τοῦ λαοῦ; Πῶς ἐδύνατο ἵνα μετὰ θάρρους βεβαιώσῃ τοὺς συγχρόνους περὶ τῆς ἀληθείας αὐτοῦ, ἐὰν μὴ ἐπεκυροῦτο ὑπὸ τινος γενικῆς παραδόσεως; Ὁμολογοῦμεν, ὅτι περιστατικὰ τίνα ἴσως φαίνονται μυθώδη, καθόσον ἐκαλλωπίζοντο ὑπὸ τῶν περὶ τὸν Ὀλεγον ἐν τοῖς ἀνδραγαθήμασιν αὐτῶν ἐγκαυχωμένων, κατόπιν δὲ μετὰ νέων προσθηκῶν μετεβλήθησαν εἰς δημῶδες διήγημα, ἐπαναληφθὲν καὶ ὑπὸ τοῦ Νέστορος ἀνευ κριτικῆς ἐρεῦνης· τὸ οὐσιωδέστατον ὅμως μένει ἀναμφισβήτητον, ὅτι ὁ Ὀλεγος ἐξεστράτευσεν κατὰ τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ ἐπανῆλθε νικητής. Μέχρι τοῦδε ὁ Νέστωρ εἶχέ τυχον μόνον τὰς πατροπαραδότους ἱστορίας ὡς ὀδηγόν· ἀλλ' ὁ Ὀλεγος, παγιῶν τὴν μετὰ τῶν Ἑλλήνων εἰρήνην, ἔπεμψε πρεσβευτὰς εἰς Κωνσταντινούπο-

λιν, ὅπως συνομολογήσωσι γραπτὴν συνθήκην, πολύ-
τιμον καὶ ἀρχαιότατον μνημεῖον τῆς Ῥωσσικῆς ἱστο-
ρίας, διατηρηθὲν ἐν τοῖς χρονικοῖς ἡμῶν. Ἀρκούμεθα
δὲ διασαφήσεσί τισι τῆς ἐννοίας, ἥ καὶ φράσεων σκο-
τεινῶν, διατηροῦντες, ὅσον ἔνεστι, τὸ ἀρχαῖκόν τοῦ
ὕφους.

ΣΥΝΘΗΚΗ ΤΟΥ ΟΛΕΓΟΥ ΜΕΤΑ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ. .

« Ἡμεῖς, Ῥῶσσοι τὸ γένος, Κάρολος Ἰγγελότος, Φαρ-
» λόβος, Βερεμίδος, Ρουλάβος, Γούδης, Κάρνος, Φλελάβος,
» Ρυάρος, Ἀκτουτρουϊάνος, Λιδουλφόστος καὶ Στεμίδος,
» πρεσβευταὶ τοῦ Μεγάλου Ἡγεμόνος τῆς Ῥωσ-
» σίας Ὀλέγου καὶ πάντων τῶν ὑπὸ τὴν χεῖρα αὐτοῦ
» περιφανῶν μεγιστάνων, πρὸς Ἑμᾶς, Λέοντα, Ἀλέ-
» ξανδρον καὶ Κωνσταντῖνον (ἀδελφὸν καὶ υἱὸν τοῦ πρώ-
» του,) Μεγάλους τῆς Ἑλλάδος Βασιλεῖς, εἰς διατήρησιν
» καὶ βεβαίωσιν τῆς πρὸ πολλῶν ἐτῶν ὑπαρχούσης φι-
» λίας μεταξὺ τῶν Χριστιανῶν καὶ Ῥουσίας, κατὰ
» τὴν θέλησιν τῶν ἡγεμόνων ἡμῶν καὶ πάντων τῶν ὑπὸ
» τὴν χεῖρα τοῦ Ὀλέγου, ἐπαγιώσαμεν τὴν φιλίαν ταύ-
» την διὰ τῶν ἀκολούθων ἄρθρων, οὐχὶ προφορικῶς, ὡς
» πρότερον, ἀλλ' ἐγγράφως· κατὰ τὴν ἐγχώριον δὲ θρη-
» σκεῖαν ἡμῶν, ὡμόσαμεν ἐπὶ τοῖς ὅπλοις ἡμῶν.

Συνθήκη με-
τὰ τῆς Αὐτο-
κρατορίας.

1. Καὶ πρῶτον διατελῶμεν ἐν εἰρήνῃ, ὧ Ἕλληνες!
» Ἀγαπήσωμεν ἀλλήλους ἐξ ὅλης ψυχῆς, καὶ μὴ ἐπι-
» τρέψωμεν μηδενὶ τῶν ὑπὸ τὰς χεῖρας τῶν περιφανῶν
» ἡμῶν ἡγεμόνων ἔν' ἀδικήσῃ ἡμᾶς. Ἡμεῖς καταβαλοῦ-
» μεν πᾶσαν προσπάθειαν πάντοτε καὶ ἀμεταθέτως πρὸς
» διατήρησιν τῆς φιλίας ταύτης· ἀλλ' ἐπίσης καὶ ὑμεῖς,
» Ἕλληνες, τηρήσατε ἀείποτε ἀναλλοίωτον ἀγά-
» πην πρὸς τε τοὺς ἐνδόξους τῆς Ῥουσίας ἡγεμόνας

» καὶ πρὸς πάντας τοὺς ὑπηκόους τοῦ ἐνδόξου Ὀλέ-
 » γου. Ἐν περιπτώσει δὲ παραβάσεώς τινος καὶ ἐγκλή-
 » ματος πολιτευόμεθα οὕτω.

2. » Πᾶν ἐγκλημα ἀποδείκνυται διὰ μαρτυριῶν· ἐν
 » ἑλλείψει δὲ μαρτύρων ὁ κατηγορούμενος, οὐχὶ δ' ὁ
 » κατήγορος, ὁμνύει· ὁμνυέτω δ' ἕκαστος κατὰ
 » τὴν θρησκείαν αὐτοῦ. »

Πιθανόν, ὅτι αἱ συμβαίνουσαι ἐν Κωνσταντινουπόλει
 ἐρίδες καὶ ὕβρεις μεταξὺ Ἑλλήνων καὶ Ῥώσων ἡ-
 νάγκασαν τοὺς Αὐτοκράτορας καὶ τὸν ἡγεμόνα Ὀλε-
 γον, ἵνα ἐμπεριλάβωσιν ἐν τῇ περὶ εἰρήνης συνθήκῃ
 ἄρθρα ποινικοῦ κώδικος.

3. » Ἐὰν Ῥώσος φονεύσῃ Χριστιανόν, ἢ Χριστια-
 » νὸς Ῥώσσον, θανατωθήτω ἐπὶ τοῦ τόπου, ὅπου ἐ-
 » πράχθη τὸ κακούργημα. Ἐὰν δ' ὁ φονεὺς ἔχῃ οἰ-
 » κίαν καὶ κρυβῇ, ἡ οὐσία αὐτοῦ παραδίδοται τῷ πλη-
 » σιστάτῳ τοῦ φονευθέντος συγγενεῖ, μὴ στερουμένης
 » ὅμως τῆς γυναικὸς τοῦ φονέως τῆς κατὰ τὸν νόμον
 » μερίδος. Ἐὰν δ' ὁ ἔνοχος δραπετεύσῃ μὴ καταλι-
 » πὼν ὑπάρχοντα, λογίζεται ὑπόδικος, ἕως οὗ εὑρεθῇς
 » τιμωρηθῇ διὰ θανάτου·

4. » Ὁ διὰ ξίφους, ἢ ἄλλου ὅπλου πλήξας ἕτερον
 » ἀποτίνει τρεῖς λίτρας ἀργυρᾶς κατὰ τὸν Ῥωσικόν
 » νόμον· ἐὰν δὲ τύχῃ ἄπορος, προσφέρει τῷ παθόντι
 » ὅ,τι ἄλλο δύναται, μέχρι καὶ αὐτοῦ τοῦ ἐνδύματος,
 » ὁμνύων, κατὰ τὸ θρήσκευμα αὐτοῦ, ὅτι οὐδ' οἱ συγ-
 » γενεῖς, οὐδ' οἱ φίλοι αὐτοῦ θέλουσιν ἵνα ἐξαγοράσω-
 » σιν αὐτόν. Τότε δ' ἀπαλλάσσεται πάσης περαιτέρω
 » καταδιώξεως.

5. » Ἐὰν Ῥώσος κλέψῃ πρᾶγμα τι Χριστιανοῦ, ἢ
 » Χριστιανὸς Ῥώσου, ἐπ' αὐτοφώρῳ δὲ συλληφθεὶς ὁ

» ἔνοχος ἀντιστῆ, ὁ ἰδιοκτήτης τοῦ κλαπέντος πράγ-
 » ματος ἔχει τὸ δικαίωμα ἵνα φονεύσῃ αὐτόν καὶ ἀνα-
 » λάβῃ τὸ κλαπέν, μηδαμῶς καταδιωκόμενος. Ἀλλ'
 » εἰ ὁ κλέπτης παραδοθῇ ἄνευ ἀντιστάσεως τῷ ἰδιο-
 » κτῆτῃ, οὗτος ὀφείλει μόνον ἵνα δῇσῃ αὐτόν. Πᾶς
 » Ῥώσσος, ἡ Χριστιανός, ὅστις ἐπὶ προφάσει ἀναζη-
 » τήσεως τοῦ πράγματος εἰσέλθῃ εἰς ξένην οἰκίαν
 » καὶ λάβῃ ἄλλο τι, ἢ τὸ ἀνῆκον αὐτῷ, ἀποδίδωσι
 » τριπλασίαν τὴν ἀξίαν τοῦ πράγματος.

» Ἐὰν πλοῖον Ἑλληνικὸν ἐξοκεῖλῃ ὑπὸ τῶν ἀνέ-
 » μων εἰς ξένην παραλίαν, ὅπου ἡμεῖς Ῥώσσοι τύ-
 » χωμεν, διατηρήσομεν αὐτὸ μετὰ τοῦ φορτίου, ἀ-
 » ποστέλλοντες εἰς Ἑλληνικὴν χώραν καὶ συνοδεύον-
 » τες αὐτὸ ἐν παντὶ ἐπικινδύνῳ τόπῳ, ἕως οὗ ἐντε-
 » λῶς ἐξασφαλίσθῃ. Ἐὰν δὲ αἱ τρικυμῖαι, ἢ ἄλλο τι
 » πρόσκομμα, καθιστῶσιν ἀδύνατον τὴν ἐπιστροφὴν
 » αὐτοῦ εἰς τὴν πατρίδα, βοηθοῦντες τοῖς ναύταις, πα-
 » ραπέμψομεν εἰς τινὰ τῶν πλησιεστέρων Ῥωσσικῶν
 » λιμένων, ὅπου τὸ φορτίον καὶ πάντα τὰ εὐρεθέντα
 » ἐν τῷ σωθέντι ὑφ' ἡμῶν πλοίῳ πωλοῦνται ἐλευθέ-
 » ρως· ὅταν δ' οἱ πρεσβευταὶ ἡμῶν ἀπέλθωσιν εἰς Ἑλ-
 » λάδα πρὸς τὸν Αὐτοκράτορα, ἢ οἱ ἔμποροι χάριν ἰδίων
 » ὑποθέσεων, προσάξουσιν αὐτὸ ἐκεῖ μετὰ τιμῆς καὶ
 » ἀποδώσουσι σῶα τὰ εἰσπραχθέντα ἐκ τῶν πωληθέν-
 » των ἐν τῷ πλοίῳ ἐμπορευμάτων. Ἐὰν δέ τις τῶν
 » Ῥώσσων φονεύσῃ ἄνθρωπον ἐπὶ τοῦ πλοίου τούτου,
 » ἢ κλέψῃ πράγμα τι, ὑποβληθῇτω ὁ ἔνοχος τῇ ἀνω-
 » τέρῳ ὀρισθείσῃ ποινῇ.

» 7. Ἐὰν μεταξὺ ἀνδραπόδων ἀργυρωνήτων εὐρε-
 » θῶσιν ἐν Ἑλλάδι Ῥώσσοι, ἢ ἐν Ῥωσσίᾳ Ἕλληνες,
 » ἀπελευθεροῦνται· ὥς λύτρον δὲ δίδοται ὅτι ἐδαπά-

» νησεν ὁ ἔμπορος πρὸς ἀγορὰν τούτων, ἦτοι τὸ σὺ-
 » νηθες ἀντίτιμον τῶν ἀνδραπόδων. Οἱ δ' ἐλευθερωθέν-
 » τες ἀποστέλλονται οἴκαδε δι' ἕκαστον δ' αὐτῶν προσ-
 » φέρονται ὡς λύτρα εἴκοσι χρυσᾶ νομίσματα· ἀλλ' οἱ
 » Ῥῶσσοι στρατιῶται, οἱ ἐλθόντες ἵνα ὑπηρετήσωσι
 » τῷ Αὐτοκράτορι χάριν τιμῆς, μένουσιν ἐν Ἑλλά-
 » δι, ἐὰν θέλωσιν.

» 8. Ἐὰν δούλος Ῥῶσσος φύγη, ἢ κλαπῇ, ἢ ἄρ-
 » παγῇ, ἐπὶ προφάσει ἐμπορίας, ὁ κύριος αὐτοῦ ἀνα-
 » ζητήσας λαμβάνει αὐτὸν ὅθενδήποτε· ὁ δ' ἐναντιού-
 » μενος ταῖς περὶ αὐτοῦ ἐρεῦναις θεωρεῖται ἔνοχος.

» 9. Ἐὰν Ῥῶσσος, διατελῶν ἐν τῇ ὑπηρεσίᾳ τοῦ
 » Χριστιανοῦ Αὐτοκράτορος, ἀποθάνῃ ἐν Ἑλλάδι ἄ-
 » διάθετος, μὴ ἔχων μεθ' ἑαυτοῦ συγγενεῖς, ἢ οὐσία
 » αὐτοῦ ἀποστέλλεται εἰς Ῥωσσίαν πρὸς τοὺς πλη-
 » σιεστάτους. Ἐὰν δ' ἐκεῖνος διέταξε περὶ αὐτῆς τὰ
 » δέοντα, αὐτὴ ἀποδίδεται πρὸς τοὺς ὑπ' αὐτοῦ κλη-
 » ροδοτηθέντας.

» 10. Ἐὰν εὑρεθῶσιν ἐν Ἑλλάδι ἔμποροι, ἢ ἄλλοι
 » Ῥῶσσοι ἔνοχοι ἐγκλήματός τινος καὶ προσκληθῶσιν
 » ἵνα ἐμφανισθῶσιν ἐν τῇ αὐτῶν πατρίδι, ὅπως ὑπο-
 » στῶσιν αὐτόθι τὴν ποινὴν, ὁ Χριστιανὸς Αὐτοκρά-
 » τωρ ἀποστέλλει τοὺς ἐγκληματίας τούτους καὶ ἄ-
 » κοντας εἰς Ῥωσσίαν.

» Κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον φέρονται καὶ οἱ Ῥῶσ-
 » σοι πρὸς τοὺς Ἑλληνας.

» Πρὸς δεβαίωσιν τῆς ἀκριβοῦς ἐκτελέσεως τῶν
 » ὅρων τούτων μεταξὺ ἡμῶν, Ῥώσσων καὶ Ἑλλήνων,
 » διετάξαμεν ἵνα γραφῶσιν οὗτοι διὰ κινναβάρεως ἐπὶ
 » δύο χάρτων. Ὁ Ἑλλην Αὐτοκράτωρ ὑπέγραψεν ἱ-
 » διοχείρως, ὀρκισθεὶς ἐπὶ τοῦ Ἀγίου Σταυροῦ καὶ τῆς

» Ἀδιαίρέτου καὶ Ζωοποιοῦ Τριάδος τοῦ ἐνὸς Θεοῦ,
 » καὶ ἐνεχείρισε τὸν χάρτην τῇ ἡμετέρᾳ Ἐκλαμπρότητι.
 » Ἡμεῖς δὲ, Ῥώσσοι πρεσβευταί, ἐνεχειρίσαμεν αὐτῷ
 » ἕτερον, ὁμόσαντες ὡσαύτως κατὰ τὸν νόμον ἡμῶν
 » καὶ ἐν ὀνόματι ἀπάντων τῶν Ῥώσσων, ἵνα φυλάτ-
 » τωμεν ἀκριβῶς τοὺς συνομολογηθέντας ὅρους τῆς
 » εἰρήνης καὶ ἀγάπης μεταξὺ ἡμῶν Ῥώσσων καὶ Ἑλ-
 » λήνων.

» Ἐγένετο τὴν δευτέραν ἐβδομάδα Σεπτεμβρίου τοῦ
 » ἔτους δεκάτου πέμπτου (τουτέστι τῆς δεκάτης πέμ-
 » πτης Ἰνδικτιῶνος) ἀπὸ κτίσεως κόσμου..... »

Ἡ συνθήκη αὕτη ἴσως ἐγράφη Ἑλληνιστὶ καὶ Σλα-
 βιστὶ. Πρὸ πεντήκοντα ἤδη ἐτῶν οἱ Βάραγγοι κατεῖ-
 χον τὸ Κίεβον, πάντες δ' οἱ συστρατιῶται τοῦ Ἴγγο-
 ρος, γεγεννημένοι, ὡς καὶ αὐτὸς, μεταξὺ τῶν Σλά-
 βων, ἐλάλουν μᾶλλον τὴν ἐγχώριον γλῶσσαν, ἢ τὴν
 Σκανδιναβικὴν. Τὰ τέκνα τῶν Βαράγγων, ἐπιστρε-
 φάντων εἰς τὸν Χριστιανισμόν ἐπὶ τῶν χρόνων τοῦ
 Ἀσκόλδου καὶ Δίρου, εὐκόλως ἐμάνθανον τὴν ἐν Μο-
 ραβία ὑπὸ τοῦ Ἀγίου Κυρίλλου ἐπινοηθεῖσαν Σλαβι-
 κὴν γραφὴν. Εὐρίσκοντο δ' ἐκτὸς τούτου ἐν τῇ αὐτῇ
 τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ ἐν τῷ Ἑλληνικῷ στρα-
 τῷ πολλοὶ Σλάβοι, κάτοικοι τῆς Θράκης, τῆς Πε-
 λοποννήσου καὶ ἄλλων ἐπαρχιῶν τῆς Αὐτοκρατορίας.
 Κατὰ τὸν ὀγδοὸν αἰῶνα Σλάβος ἦτο ὁ κυβερνῶν τὴν
 Ἐκκλησίαν ὡς Πατριάρχης· ὅτε δ' ὁ Αὐτοκράτωρ Ἀ-
 λέξανδρος ὑπέγραψε τὴν μετὰ τοῦ Ὀλέγου εἰρήνην,
 εἶχεν εὐνοϊκοὺς δύο Σλάβους, Γαβριλόπουλον καὶ Βα-
 σιλίτσην, ἐξ ὧν τὸν τελευταῖον προώριζε μάλιστα

καὶ διάδοχον (α). Ἦτο δ' ἀνάγκη ἵνα οἱ ὄροι οὗτοι ὑπάρχωσιν εὐκατάληπτοι πρὸς τε τοὺς Ἑλληνας καὶ Βαράγγους. Ἀλλ' ἐκ τούτων οἱ μὲν πρῶτοι ἡγνόουν τὴν Νορμανδικήν, τὴν δὲ Σλαβικὴν ἐνόουν ἀμφοτέροι.

Ἐν τῇ συνθήκῃ ταύτῃ οἱ Ῥῶσσοι φαίνονται οὐχὶ ἄγριοι καὶ βάρβαροι, ὥς πρότερον, ἀλλ' ὥς γινώσκοντες τὸ ἱερὸν τῆς τιμῆς καὶ τῶν ἀλληλογενῶν συμβολαίων, ἔχοντες νόμους προστάτας τῆς προσωπικῆς ἀσφαλείας, τῆς ιδιοκτησίας, τοῦ κληρονομικοῦ δικαιώματος καὶ τῆς ἰσχύος τῶν διαθηκῶν, ἐμπορευόμενοι δὲ ἐσωτερικῶς καὶ ἐξωτερικῶς. Τὰ ἄρθρα 7 καὶ 8 τῆς συνθήκης, κατὰ τὰ ὑπὸ Κωνσταντίνου τοῦ Πορφυρογεννήτου ἀναφερόμενα, ἀποδεικνύουσιν, ὅτι οἱ ἔμποροι Ῥῶσσοι μετῆρχοντο τὴν ἐμπορίαν τῶν ἀνδραπόδων, ἢ τῶν αἰχμαλώτων τοῦ πολέμου καὶ τῶν δουλοπαροίκων, ἀγορασθέντων παρὰ τῶν ὁμόρων, ἢ τέλος τῶν ἐγκληματιῶν Ῥώσσω, δικαστικῶς ἀπεστηρημένων τῆς ἐλευθερίας. Σημειώσεως δ' ἄξιον νομίζομεν, ὅτι ἐκ τῶν δέκα καὶ τεσσάρων τὴν περὶ εἰρήνης συνθήκην ὑπογραψάντων μεγιστάνων, πληρεξουσίων τοῦ ἡγεμόνος Ὀλέγου, οὐδὲ εἰς ὑπάρχει Σλάβος· ἐκ τούτου δὲ φαίνεται, ὅτι οἱ πρῶτοι ἡμῶν κυριάρχαι εἶχον μόνον παρ' ἑαυτοῖς Βαράγγους, ἀπολαύοντας τῆς πίστεως αὐτῶν, μετέχοντας δὲ τῶν πραγμάτων τῆς κυβερνήσεως.

Δωρήσας ὁ Αὐτοκράτωρ τοῖς πρεσβευταῖς χρυσὸν, πολύτιμα ἐνδύματα καὶ ὑφάσματα, προσέταξεν ἵνα ἐπιδείξωσιν αὐτοῖς τὴν πολυτέλειαν καὶ κομψότητα τῶν

ναῶν. Ἐκ τῆς θέας δὲ ταύτης οἱ ἀγροῖκοι ἐκεῖνοι ἄνθρωποι συνελάμβανον ἰδέαν περὶ τῆς μεγαλειότητος τοῦ Θεοῦ τῶν Χριστιανῶν. Ἀξιοθέντες δ' ἔπειτα καὶ παντοίων ἄλλων τιμῶν ἀνεχώρησαν εἰς Κίεβον, ὅπου ἔδωκαν λόγον τῷ ἡγεμόνι περὶ τῆς αἰσίας ἐκβάσεως τῆς ἀποστολῆς αὐτῶν.

Ἄλλ' ὁ Ἡρως οὗτος καταδασθεὶς ὑπὸ τῆς ἡλικίας, ἐπεθύμησεν ἤδη τῆς ἡσυχίας καὶ ἀπῆλθε γενικῆς εἰρήνης, ἣν οὐδεὶς τῶν ὁμόρων αὐτοῦ ἐτόλμησεν ἵνα ταραξῇ. Ἡγεμὼν περιεστοιχισμένος ὑπὸ τροπαίων καὶ τεκμηρίων δόξης, κυριάρχης δὲ πολυαρίθμων ἐθνῶν καὶ ἀρχηγὸς στρατοῦ ἀνδρείου ἀνεδείχθη ἐπίφοβος καὶ κατ' αὐτὴν τὴν παρακμὴν τοῦ βίου. Οὕτω δ' ἔχων διήνυσεν τὸ στάδιον· ἀλλὰ καὶ ὁ θάνατος αὐτοῦ παρεστάθη θαυμαστὸς πρὸς τοὺς μεταγενεστέρους. Ὁ Νέστωρ ἀναφέρει, ὅτι εἶχεν ἵππον πολὺ ὑπ' αὐτοῦ ἀγαπώμενον· ἀλλὰ, τῶν μάντεων προειπόντων, ὅτι τὸ ζῶον τοῦτο ἔσται αἰτία τῆς τελευτῆς αὐτοῦ, ἔπαυσεν ἀναβαίνων αὐτὸν ἐπὶ τέσσαρα ὅλα ἔτη. Κατὰ δὲ τὸ φθινόπωρον τοῦ πέμπτου ἔτους ἀναμνησθεὶς ὁ Ὀλεγος τῆς προβόρῃσεως, ἔμαθεν ὅτι ὁ ἵππος πρὸ πολλοῦ ἀπέθανεν· ὅθεν σκώπτων τοὺς μάντεις ἠθέλησε τοῦλάχιστον ἵνα ἴδῃ τὰ ὀστέα τοῦ ζώου. Χάριν δὲ τούτου ἀπῆλθεν ὅπου ἦν ὁ σκελετὸς αὐτοῦ, καὶ πατήσας τὸ κρανίον, εἶπεν· «Τοῦτο πρέπει ἵνα φοβηθῶ;» Πάραυτα δ' ὅφρις κεκρυμμένος ἐν αὐτῷ, ἐξελθὼν ἐδήξε τὸν ἡγεμόνα, ὥστε καὶ ἀπέθανεν ἐκ τοῦ δήγματος.

Θάνατος Ὀ-
λέγου.

Σεβόμενοι τὴν μνήμην τῶν μεγάλων ἀνδρῶν καὶ περίεργοι ὄντες μαθεῖν πάντα τὰ κατ' αὐτοὺς, ἀγαπῶσιν οἱ ἄνθρωποι τὰ τοιαῦτα ἐπινοήματα, ὥστε μεταδίδονται ταῖς ἀπωτάτω γενεαῖς. Ἀδιάφορον δὲ ἐάν

πιστεύσωμεν ἢ μὴ, ὅτι τὸν Ὀλεγον τῷ ὄντι ἔπληξεν ὄφεις ἐπὶ τοῦ τόπου τῆς ταφῆς τοῦ ἵππου κεκρυμμένος· ἡ ὑποτιθεμένη ὅμως πρόβρῃσις τῶν μάγων καταφαίνεται δημῳδῆς μῦθος, ἄξιος προσοχῆς μόνον διὰ τὴν ἀρχαιότητα (191).

Ἀλλὰ πολὺ σπουδαιότερα καὶ βεβαιότερα θεωροῦνται τὰ ὑπὸ τοῦ Χρονογράφου ἀναφερόμενα ἐπακολουθήματα τοῦ θανάτου τοῦ Ὀλέγου. Ὁ λαὸς, λέγει, ἀνεστέναξε καὶ ἔχυσε δάκρυα. Τί δύναταί τις εἰπεῖν ἰσχυρότερον καὶ ἐμφαντικώτερον πρὸς ἔπαινον ἡγεμόνος ἀποβιώσαντος; Ὁ Ὀλεγος ἄρα οὐ μόνον κατεπτόει τοὺς ἐχθροὺς αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ ἡγαπᾶτο ὑπὸ τῶν ὑπηκόων· διὸ οἱ μὲν στρατιῶται ἐθρήνουν ἀρχηγὸν τολμηρὸν καὶ στρατηγηματικόν, ὁ δὲ λαὸς ἔνθερμον προστατήν. Ὁ ἡγεμὼν οὗτος ἐνώσας μετὰ τῆς ἐπικρατείας τὰς καλλίστας καὶ πλουσιωτάτας ἐπαρχίας τῆς νῦν Ῥωσσίας, ὑπῆρξε πρῶτιστος θεμελιωτῆς τοῦ μεγάλειου αὐτῆς· διότι ὁ μὲν Ρουρίκος ἐδέσποζεν ἀπὸ τῆς Ἑσθωνίας, τῶν Σλαβικῶν πηγῶν καὶ τοῦ Βολχόβου μέχρι τῆς Λευκῆς Λίμνης, τῶν ἐκβολῶν τοῦ Ὀκκα καὶ τῆς πόλεως Ῥοστόβου, ὁ δὲ Ὀλεγος ὑπέταξε πάντας τοὺς τόπους ἀπὸ τοῦ Σμολένσκου μέχρι Σούλα, Τύρα, πιθανῶς δὲ μέχρι καὶ αὐτῶν τῶν Καρπαθίων ὀρέων. Ἀλλ' ἐκ τῆς συνέσεως τοῦ κυβερνῶντος ἀκμάζουσι τὰ πεπολιτισμένα κράτη, ἡ δὲ ἡρωϊκὴ ἀνδρία καταβάλλει τὰ θεμέλια μεγάλης Αὐτοκρατορίας, γινομένης ἐδραίωμα ἀκράδαντον κατὰ τοὺς πρώτους τῆς ἐπισφαλοῦς συστάσεως χρόνους. Καὶ καυχᾶται μὲν ἡ ἀρχαία Ῥωσσία κατὰ πολλοὺς ἀριστεύσαντας ἥρωας ἡγεμόνας, οὐδεὶς δ' ὅμως αὐτῶν παραβάλλεται ἀξίως πρὸς τὸν Ὀλεγον κατὰ τὰς νίκας, αἵτινες ἐστερέωσαν

τὴν κραταιὰν αὐτῆς ὑπαρξιν. Ἀρά γε ἡ Ἱστορία θεωρήσει αὐτὸν ὡς ἄνομον δυνάστην ἀπὸ τῆς ἐνηλικότητος τοῦ κληρονόμου τοῦ Ῥουρίκου; Αἱ μεγάλαι αὐτοῦ πράξεις καὶ τὸ κοινῇ συμφέρον οὐ δικαιούσι τὴν φιλαρχίαν τοῦ Ὀλέγου; Κληρονομικὰ δὲ δικαιώματα μὴ καθιερωθέντα ἐν Ῥωσσίᾳ δι' ἐθίμων ἠδύναντο ἄρά γε ἵνα φανῶσιν αὐτῷ ἱερά; ... Ἀλλὰ τὸ αἷμα τοῦ Ἀσχόλδου καὶ Δίρου ἄμαυροῖ ὁμολογουμένως τὴν δόξαν αὐτοῦ.

Μετὰ τριάκοντα καὶ τριῶν ἐτῶν ἡγεμονίαν ὁ Ὀλεγος ἀπεβίωσε λίαν προβεβηκώς, καὶ ὑποτεθέντος ὅτι ἦτο ἔτη νεανίας, ὅτε μετὰ τοῦ Ῥουρίκου ἦλθεν εἰς Νοβογόροδον. Ὁ νεκρὸς αὐτοῦ ἐτάφη ἐπὶ τοῦ ὄρους Στσεκοβίτσα, οἱ δὲ κάτοικοι τοῦ Κιέβου, μέχρι τοῦ Νέστορος, ἐκάλουν τὸν τόπον ἐκεῖνον τάφον τοῦ Ὀλέγου.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΕΚΤΟΝ.

ΙΓΩΡ.

912—945.

Ἐπανάστασις τῶν Δρεβλιανῶν—ἐμφάνισις τῶν Πατσινακῶν—Εἰσβολὴ τοῦ Ἰγωρος εἰς Ἑλλάδα—Συνθήκη μετὰ τῶν Ἑλλήνων—Δεσφονία τοῦ Ἰγωρος.

Ὁ Ἰγωρ ἦτο ἤδη ὥριμος τὴν ἡλικίαν, ὅτε παρέλαβε τὴν ἀρχήν· ἦτο δὲ αὕτη ἐπικίνδυνος· διότι οἱ τε σύγχρονοι καὶ οἱ μεταγενέστεροι ἀπαιτοῦσι μεγάλα πράγματα παρὰ τῶν διαδεχομένων μέγαν τινὰ ἡγεμόνα, καταφρονοῦσι δὲ τῶν ἀναξίων. Ὁ θάνατος τοῦ

912—313

913—914
Ἐπανάστα-
σις τῶν Δρε-
βλιανῶν.

νικητοῦ ἐνθάρρυνε τοὺς ἡττημένους, οἱ δὲ Δρεβλιανοὶ ἐπανεστήσαν κατὰ τοῦ Κιέβου. Ὁ Ἰγωρ ὁμως ἀπέδειξε ταχέως, ὅτι ἐκράτει τὸ ξίφος τοῦ Ὀλέγου, καταδαμάσας καὶ τιμωρήσας αὐτοὺς δι' αὐξήσεως τῶν φόρων. Ἀλλὰ νέοι πολέμιοι, ἰσχυροὶ μὲν ὥς ἐκ τοῦ ἀριθμοῦ αὐτῶν, ἐπίφοβοι δὲ διὰ τὸ θράσος καὶ τὴν πρὸς τὴν λαφυραγωγίαν κλίσιν, ἐφάνησαν περὶ τὰ μεθόρια τῆς Ῥωσσίας. Ἦσαν δ' οὗτοι οἱ Πατσινάκαι, τοσοῦτον διαβόητοι ἐν τοῖς Ῥωσικοῖς, Βυζαντινοῖς καὶ Οὐγγρικοῖς Χρονικοῖς ἀπὸ τοῦ δεκάτου μέχρι τοῦ δωδεκάτου αἰῶνος, ὥστε εἰσερχόμενοι εἰς τὸ θέατρον τῆς ἱστορίας ὀφείλομεν ἵνα εἴπωμεν ὀλίγα τινα περὶ τε τοῦ χαρακτῆρος καὶ τῆς ἀρχαίας πατρίδος τοῦ λαοῦ τούτου.

Αἱ ἀνατολικαὶ χῶραι τῆς νῦν Ῥωσσίας, ὅπου ῥέουσιν ὁ Ἰρτης, ὁ Τοβόλος, ὁ Οὐράλης καὶ Ῥᾶ, ἐξέπληττον ἐπὶ πολλοὺς αἰῶνας τὴν Εὐρώπην, ὥς γεννῶσαι λαοὺς, οἵτινες ἀλληλοδιαδόχως ἐξήρχοντο ἐκ τῶν ἀχανῶν αὐτῶν ἐρήμων, διαφέροντες μὲν ἴσως κατὰ τὴν γλῶσσαν, ὁμοιάζοντες δ' ὁμως κατὰ τὴν φύσιν, τὴν δίαιταν καὶ τὴν ὠμότητα· πάντες δὲ ἦσαν νομάδες, τρεφόμενοι ἐκ τῆς κτηνοτροφίας καὶ θήρας. Τοιοῦτοι δ' ἐχρημάτισαν οἱ Οὐννοι, οἱ Οὐγγροι, οἱ Βούλγαροι, οἱ Ἀβαροι καὶ οἱ Τοῦρκοι, ἐξαφανισθέντες πάντες ἀπὸ τῆς Εὐρώπης, ἐκτὸς τῶν Οὐγγρων καὶ Τούρκων. Ἐκ τῶν λαῶν τούτων ἦσαν οἱ Οὐζοὶ καὶ οἱ Πατσινάκαι, ὡς ὁμόφυλοι τῶν Τουρκομάνων. Καὶ οἱ μὲν πρῶτοι, κατοικοῦντες μεταξὺ Ῥᾶ καὶ Τανάιδος, ἀπέδίδωκαν τοὺς γείτονας αὐτῶν Πατσινάκας ἐκ τῶν ἐρήμων τοῦ Σαρατόβου, οἱ δὲ ἀποδιωχθέντες ὤρμησαν πρὸς τὴν δύσιν, ἐκυρίευσαν τῆς Λεβεδίας καὶ ἐν δια-

914—915.
Ἐμφάνισις
τῶν Πατσινά-
κων.

στήμιτι ἐτῶν τινων (192) ἡρήμωσαν τὴν Βεσσαραβίαν, Μολδαβίαν καὶ Βλαχίαν, ἠνάγκασαν δὲ τοὺς Οὐγγρους ἵνα μεταναστεύσωσιν εἰς Παυνονίαν. Δεσπόζοντες δὲ ἀπὸ Ταναΐδος μέχρις Ἀλούτα, συνέστησαν ὁκτὼ διαφόρους ἐπαρχίας, ἐξ ὧν αἱ μὲν τέσσαρες ἦσαν πρὸς ἀνατολὰς τοῦ Βορυσθένους μεταξύ Ῥώσων καὶ Χοζάρων, αἱ δ' ἕτεραι πρὸς δυσμὰς τοῦ ποταμοῦ τούτου, ἐν Μολδαβίᾳ, Τρανσυλθανίᾳ, παρὰ τὸν Ὑπανιν καὶ παρὰ τῇ Γαλικίᾳ ἐν τῇ γειτονίᾳ Σλαβικῶν λαῶν, ἐξαρτωμένων ἐκ τῶν κυριαρχῶν τοῦ Κιέβου. Οἱ Πατσινάκαι οὗτοι ἀγνοοῦντες τὴν γεωργικὴν, διάγοντες δ' ὡς σκηνῖται, ἢ ἀμαξόβιοι, ἐζήτουν λιπαρὰς νομὰς ὑπὲρ τῶν ποιμνίων, πλουσίους δὲ γείτονας πρὸς διαρπαγὴν. Φημιζόμενοι κατὰ τῶν ἵππων τὴν ταχύτητα, ὠπλισμένοι δὲ διὰ λογχῶν καὶ τόξων, περιεκύκλουν ἐν ἀκαρεῖ τοὺς πολεμίους καὶ παραχρῆμα ἐγίνοντο ἄφαντοι. Ἐνέπιπτον ἔφιπποι εἰς τοὺς βαθυτάτους ποταμούς, διέβαινον δ' αὐτοὺς καὶ ἐπὶ μεγάλων δερμάτων ὡς ἐπὶ λέμβων ἔφερον Περσικὴν στολὴν, ἐπὶ δὲ τοῦ προσώπου αὐτῶν ἐξεικονίζετο ἡ ὠμότης (193).

Οἱ ἄνθρωποι οὗτοι ἐμελέτησαν ἴσως τὴν λεηλάτησιν τοῦ Κιέβου· ἀλλ' ἀπαντήσαντες στρατὸν ἑτοιμον πρὸς ἰσχυράν ἄμυναν, ἀπέφυγον τὸν κίνδυνον μάχης· ὅθεν ἀποχωρήσαντες εἰρηνικῶς εἰς Βεσσαραβίαν, ἢ εἰς Μολδαβίαν, ἐπαρχίας ὑποκειμένας τοῖς συμπατριώταις αὐτῶν, κατέστησαν τρόμος καὶ μάστιξ τῶν ὁμόρων, ὑποθάλλοντες μὲν μεταξύ τῶν λαῶν τὴν διχόνοιαν, δαπανῶντες δὲ χρήματα πρὸς ἀμοιβαῖον αὐτῶν ὀλεθρον. Ἀλλὰ καὶ οἱ Ἕλληνες ἐπεδαφίλειον πρὸς τὸ ἔθνος τοῦτο τὸν χρυσὸν διὰ καταστολὴν τῶν Οὐγγρων, Βουλγάρων καὶ μάλιστα τῶν Ῥώσων, οἵτινες ἐθῆ-

ρευον καὶ αὐτοὶ τὴν φιλίαν αὐτῶν, ὅπως ἐμπορεύωνται ἀνέτως καὶ ἀνεπηρεάστως μετὰ τῆς Κωνσταντινουπόλεως· διότι οἱ καταρράκται τοῦ Βορουσθένους καὶ αἱ ἐκβολαὶ τοῦ Ἰστρου κατείχοντο ὑπὸ τῶν Πατσινακῶν (194). Ἐκτὸς δὲ τούτου αὐτοὶ ἐλήϊζον τὴν Ῥωσσίαν ἐνθεν καὶ ἐνθεν τοῦ Βορουσθένους, ἐπυρπόλουν τὰ χωρία, ἤρπαζον τὰς γυναῖκας καὶ τὰ παῖδιά· ἐν περιπτώσει δὲ συμμαχίας ὑπεστήριζον τοὺς ἡγεμόνας τοῦ Κιέβου διὰ τοῦ μισθοφόρου αὐτῶν στρατοῦ. Ἔνεκα δὲ τοιαύτης κακῶς ἐννοουμένης πολιτικῆς ἐξήσκουν ἐλευθέρως ἐπὶ διχόσια καὶ ἐπέκεινα ἔτη τὴν ὀλεθρίαν ληστρικὴν αὐτῶν τέχνην. Ἀλλὰ, συμμαχήσαντες μετὰ τοῦ Ἰγορος, ἀφῆκαν ἡσυχον τὴν Ῥωσσίαν ἐπὶ πέντε ἔτη· τοῦλάχιστον ὁ Νέστωρ οὐδενὸς πολέμου πρὸς αὐτοὺς μνημονεύει πρὶν τοῦ συμβάντος κατὰ τὸ 912, οὐδὲ περὶ τῆς ἐκβάσεως δὲ τούτου ἐγίνωσκέ τι ἐκ παραδόσεως. Ἐν γένει ὁμως ἡ τοῦ Ἰγορος βασιλεία δι' οὐδενὸς συμβεβηκότος σπουδαίου διεκρίθη μέχρι τοῦ 941, ὅτε συνέπεσεν ὁ παρὰ τοῦ εἰρημένου ἱστορικοῦ καὶ τῶν Βυζαντινῶν διαγραφόμενος κατὰ τῶν Ἑλλήνων πόλεμος. Ὁ Ἰγὼρ διατελὼν τέως ἐν εἰρήνῃ μετὰ τοῦ Αὐτοκράτορος, καθόσον τῷ 935 τὰ πλοῖα καὶ οἱ στρατιῶται αὐτοῦ συνεξεστράτευσαν εἰς Ἰταλίαν, ἐπεθύμησε, κατὰ μίμησιν ταῦ Ὀλέγου, ἵνα δοξασθῇ περὶ τὸ γῆρας. Διὸ εἰσῆλθε, κατὰ τὰ χρονικά, εἰς τὸν Εὐξείνιον Πόντον μετὰ δέκα χιλιάδων πλοίων. Οἱ Βούλγαροι, σύμμαχοι τότε τῶν Ἑλλήνων, ἀνήγγειλαν πρὸς τὸν Αὐτοκράτορα τὰ τῆς ἐφόδου ταύτης· ἀλλ' ὁ Ἰγὼρ προλαβὼν ἤδη ἀπεβιβάσθη καὶ ἐλεηλάτησε τὰ περὶ τὸν Βόσπορον χωρία. Ἐνταῦθα, κατὰ τὴν μαρτυρίαν τῶν Βυζαντινῶν ἱστορικῶν, ὁ Νέστωρ διηγεῖται μετὰ νέας

941.

Εἰσβολὴ τοῦ
Ἰγορος εἰς Ἑλ-
λάδα.

φρίκης τὰ περὶ τῆς τῶν Ῥώσων θηριωδίας, ὅτι ἀπε-
 τεφρώθησαν ναοί, μοναὶ καὶ κῶμαι, ἐφονεύθησαν δὲ
 αἰχμάλωτοι ἀπηνῶς (195) κλπ. Ἀλλ' ὁ Ῥωμανὸς Λε-
 καπηνὸς, ἀνδρεῖος μαχητῆς, ἀνεπιτήδειος ὁμῶς ἡγε-
 μῶν, ἀπεφάσισε τέλος ἵνα πέμψῃ κατ' αὐτῶν στόλον
 διοικούμενον ὑπὸ τοῦ Πατρικίου Θεοφάνους, πρωτοβε-
 στιαρίου. Τὰ πλοῖα τοῦ Ἰγορος ἦσαν ἤδη ἡγκυροβο-
 λημένα παρὰ τῷ Φάρῳ καὶ ἐτοιμοπόλεμα· νομίζων
 δ' οὗτος βεβαίαν τὴν νίκην, διέταξε τοὺς στρατιώτας
 ἵνα, φειδόμενοι τῶν ἐχθρῶν, ζωγρῶσιν αὐτούς· ἀλλ' ἡ προσ-
 δοκία αὕτη ἐματαιώθη, διότι τὸ τρομερὸν Ἑλληνικὸν πῦρ,
 δι' οὗ ὁ Θεοφάνης ἐπυρπόλησεν ὡς διὰ κεραυνοῦ πολλὰ
 πλοῖα τοῦ Ἰγορος, κατέπληξε τοὺς ἐχθροὺς τοσοῦ-
 τον, ὥστε διεσκορπίσθησαν εἰς τῆς μικρᾶς Ἀσίας τὰ
 παράλια. Αὐτόθι δ' ἐπιτρέχοντες τὰς εὐθαλεῖς πεδιά-
 δας τῆς Βιθυνίας, συνωθίσθησαν εἰς τὰ πλοῖα ὑπὸ τοῦ
 Πατρικίου Βάρδα, ἀρχηγοῦντος πεζῶν καὶ ἐπιλέκτων
 ἱππέων, ὡς καὶ ὑπὸ τοῦ περιφήμου Δομεστίκου Ἰωάν-
 νου, ὀνομαστοῦ μὲν καὶ διὰ τὰς ἐν Συρίᾳ νίκας, διοι-
 κοῦντος δὲ τότε τὸν ἀρχαῖον στρατὸν τῆς Ἀσίας.
 Τοιουτοτρόπως οἱ Ῥῶσσοι διωκόμενοι ὑπὸ τε τοῦ κατὰ
 ξηρὰν στρατοῦ καὶ ὑπὸ τοῦ νικηφόρου στόλου τῶν Ἑλ-
 λήνων, ἐπαπειλούμενοι δὲ καὶ ὑπὸ λιμοῦ, ἀνήχθησαν
 διὰ νυκτός εἰς τὰ παράλια τῆς Θράκης· ναυμαχῆσαν-
 τες δ' ἐκεῖ, ἐπανελάβον τὴν εἰς τὴν πατρίδα αὐτῶν
 ἄγουσαν ὁδὸν μετὰ μεγάλης φθορᾶς. Ἀλλὰ τὰ ἔχνη
 τῶν κακουργημάτων, ὅσα ἔπραξαν ἐπὶ τρεῖς μῆνας ἐν
 τῇ αὐτοκρατορίᾳ, διέμειναν ἐπὶ πολὺν χρόνον ἀνεξί-
 τηλα ἐν τῇ μνήμῃ τῶν λαῶν τῆς τε Εὐρώπης καὶ
 Ἀσίας.

Τὴν ὀλεθρίαν τούτην ἐκστρατείαν τοῦ Ἰγορος διη-

γούνται οὐ μόνον οἱ Βυζαντινοὶ ἱστορικοί, ἀλλὰ καὶ ἄλλοι ἔτι· οἷον, ὁ Ἄραψ Ἑλμακῖνος καὶ Λιουτπράνδης, ἐπίσκοπος τῆς Κρεμώνης, λέγων, ὅτι ὁ πατριὸς αὐτοῦ, διατρίβων τότε ἐν Κωνσταντινουπόλει ὡς πρεσβευτῆς, εἶδεν αὐτοφει τιμωρουμένους πολλοὺς Ῥώσους αἰχμαλώτους παρὰ τῶν Ἑλλήνων. Βαρβάρότης φρικώδης! Οἱ Ἕλληνες ἐκτεθηλυμένοι ὑπὸ τῆς πολυτελείας ἀπέφευγον τοὺς κινδύνους, ἀλλ' οὐχὶ καὶ τὰ ἐγκλήματα.

943—944. Ἐν τούτοις μὴ ἀποδειλιάσας ὁ Ἰγῶρ ἠθέλησεν ἵνα ἐκδικηθῇ τοὺς Ἕλληνας. Συναγείρας οὖν πολλὴν δύναμιν προσεκάλεσε μὲν τοὺς πέραν τῆς Βαλτικῆς θαλάσσης Βαράγγους, οἵτινες ἔδραμον πρὸς βοήθειαν αὐτοῦ· μισθοφορήσας δὲ καὶ τοὺς Πατσινάκας, παρ' ὧν ἔλαβεν ὁμήρους πρὸς ἐγγύησιν τῆς πίστεως, ἐκστρατεύει τὸ δεύτερον ἔτος πάλιν κατὰ τῆς Ἑλλάδος μετὰ στόλου καὶ ἱππικοῦ. Πάραυτα δ' οἱ τῆς Χερσῶνος κάτοικοι καὶ οἱ Βούλγαροι ἀνήγγειλαν ἐκ νέου πρὸς τὸν Αὐτοκράτορα, ὅτι ἡ θάλασσα καλύπτεται ὑπὸ Ῥωσικῶν πλοίων. Ἄλλ' ὁ Ῥωμανὸς, ἀμφιβάλλων περὶ τῆς νίκης, ἐπιθυμῶν δὲ ἵνα προφυλάξῃ τὸ Βασίλειον ἀπὸ νέων συμφορῶν πολέμου πρὸς ἀπηλπισμένον ἐχθρόν, ἀποστέλλει ἀμέσως πρεσβευτὰς, οἵτινες, ἀπαντήσαντες τὸν Ἰγόρα παρὰ ταῖς ἐκβολαῖς τοῦ Ἰστρου, ὑπέσχοντο τὸν αὐτὸν φόρον, ὃν ὁ γενναῖος Ὀλεγος ἐπέβαλε πάλαι ποτε τῇ Ἑλλάδι, ἥ καὶ μείζονα ἔτι, ἐὰν ὁ ἡγεμὼν συγκατετίθετο ἵνα συνομολογήσῃ μετ' αὐτῶν εἰρήνην· ἔπειτα δὲ ἐσπούδασαν διὰ πλουσίων δώρων, ἵν' ἀφοπλίσωσι καὶ τῶν Πατσινάκων τὴν πλεονεξίαν. Σταθεὶς οὖν τότε ὁ Ἰγῶρ, ἐφάνέρωσε πρὸς τὸν ἐκλεκτὸν αὐτοῦ στρατὸν τὴν τῶν Ἑλλήνων

ἐπιθυμίαν. « Ἐὰν ὁ Αὐτοκράτωρ, ἀποκρίνονται οἱ
 » τοῦ Ῥώσσου ἡγεμόνος πιστοὶ συστρατιῶται,
 » προσφέρῃ ἡμῖν χρυσὸν καὶ ἄργυρον ἄνευ πολέ-
 » μου, τί πλέον ἐπιθυμοῦμεν ἄλλο; Γινώσκομεν,
 » τίς ἐξ ἡμῶν ἔσται νικητής; Τίς δὲ προ-
 » βλέπει τὰ κατὰ θάλασσαν ἐνδεχόμενα; διότι πατοῦμεν
 » τὴν ἄβυσσον τῶν ὑδάτων, οὐχὶ δὲ τὴν γῆν, ἐφ' ἧς
 » πάντες οἱ ἄνθρωποι ὁμοίως κινδυνεύουσιν». Ὁ Ἰγωρ
 τὴν συμβουλὴν αὐτῶν ἀποδεξάμενος ἔλαβε μὲν παρὰ
 τῶν Ἑλλήνων δῶρα δι' ἕκαστον στρατιώτην, διατά-
 ξας δὲ τοὺς μισθοφόρους αὐτοῦ Πατσινάκας, ἵνα λεη-
 λατώσι τὴν Βουλγαρίαν, ἐπέστρεψεν οἴκαδε.

Τὸ δ' ἐπὶ ὅν ἔτος ὁ Ῥωμανὸς ἀπέστειλε καὶ ἑτέρους
 πρεσβευτὰς πρὸς τὸν Ἰγώρα· τούτου δὲ ἀντιπέμψαντος
 τοὺς ἑαυτοῦ εἰς Κωνσταντινούπολιν, συνωμολογήθη
 ἐπισήμως συνθήκη εἰρήνης κατὰ τοὺς ἐξῆς ὅρους.

1. Ἡ ἀρχὴ ὁμοιάζει πρὸς τὴν Ὀλέγειον συνθήκην.
 « Ἡμεῖς, Ῥῶσσοι τὸ γένος, πρεσβευταὶ καὶ ἔμποροι
 » τοῦ Ἰγορος » κτλ. Ἐπονται κατόπιν πεντήκοντα ὀ-
 νόματα Νορμανδικὰ, ἐκτὸς δύο, ἧ τριῶν Σλαβικῶν· ἀλ-
 λά μνημονεύονται ἐν αὐτῇ πρεσβευταὶ καὶ ὑπάλλη-
 λοι τοῦ Ἰγορος, τῆς συζύγου αὐτοῦ Ὀλγας, τοῦ
 υἱοῦ Σβιατοσλάβου, τῶν δύο νετίων, τουτέστιν ἀ-
 δελφιδῶν, ἧ υἱῶν τῆς ἀδελφῆς, Οὐλέλου καὶ Ἀκούνη,
 καὶ τῆς Περεδσλάβας, συζύγου τοῦ Οὐλέλου· ἀκολου-
 θεῖ δ' ἔπειτα ἡ συνθήκη. « Ἡμεῖς, ἀπεσταλμένοι ὑπὸ
 » τοῦ Ἰγορος, Μεγάλου Ἡγεμόνος τῆς Ῥωσσίας, ὑπὸ
 » πάσης τῆς ἡγεμονίας καὶ ὑπὸ πάντων τῶν κατοί-
 » κων τῆς Ῥωσσικῆς χώρας, ὅπως κατὰ τοῦ φι-
 » λέχθρου καὶ μισοκάλου διαβόλου ἀνανεώσωμεν με-
 » τὰ τῶν ἰσχυρῶν Αὐτοκρατόρων Ῥωμανοῦ, Κων-

945.

Συνθήκη με-
 τα τῶν Ἑλ-
 λήνων.

ΒΕΛΙΟΥΘΗΚΗ
 ΜΟΝΑΤΑΤΕ

» σταντίνου καὶ Στεφάνου, ὡς καὶ μετὰ πάντων τῶν
 » μεγιστάνων καὶ πάντων τῶν Ἑλλήνων τὴν ἀρ-
 » χαίαν εἰρήνην, διαρκέσουσαν ἐφ' ὅσον λάμπει ὁ ἥλιος
 » καί ἴσταται ὁ κόσμος ... Μὴ τολμησάτωσαν οἱ Ῥῶσσαι
 » βεβαπτισμένοι τε καὶ ἀθάπτιστοι ἵνα παραβιά-
 » σωσι τὴν μετὰ τῶν Ἑλλήνων συμμαχίαν· ἄλλως τοὺς
 » μὲν βεβαπτισμένους καταδικάσει ὁ Παντοκράτωρ Θεὸς
 » εἰς αἰώνιαν καὶ πρόσκαιρον ἀπώλειαν, τοὺς δ' ἀ-
 » θαπτίστους ἀποστερήσει τῆς ἀρωγῆς ὁ Θεὸς Πε-
 » ροῦνος, ὅπως μὴ ἀμύνωνται διὰ τῶν ἀσπίδων αὐ-
 » τῶν, πέσωσιν ὑπὸ τὰ ἴδια αὐτῶν ξίφη, βέλη καὶ
 » ἄλλα ὅπλα, τέλος δὲ διατελῶσι δοῦλοι ἐν τε τῷ
 » νῦν αἰῶνι καὶ ἐν τῷ μέλλοντι.

» 2. Ὁ μέγας ἡγεμὼν τῆς Ῥωσσίας καὶ οἱ μεγα-
 » στᾶνες αὐτοῦ ἀποστέλλουσιν εἰς Ἑλλάδα τὰ πλοῖα
 » αὐτῶν ἐλευθέρως μετὰ πρεσβευτῶν, ἃ ἐμπόρων·
 » τούτων μὲν ἀργυρᾶς, ὡς ὠρίσθη προηγουμένως,
 » ἐκείνων δὲ χρυσᾶς σφραγίδας φερόντων, ἐρχομένων
 » δὲ μετὰ πιστοποιήσεων τοῦ Ῥώσσου ἡγεμόνος, ἐ-
 » πιβεβαιουσῶν τὰς εἰρηνικὰς αὐτῶν προθέσεις καὶ
 » ἀναφερουσῶν τὸν ἀριθμὸν τῶν τε ἀνθρώπων καὶ
 » τῶν πλοίων. Μὴ ὑπαρχόντων δὲ τῶν ἐγγράφων
 » τούτων κρατοῦνται ἐν φυλακῇ, ἕως οὗ ἀναγγελθῇ
 » πρὸς τὸν ἡγεμόνα ἡ ἔλευσις αὐτῶν. Καὶ ἐὰν μὲν ἀνθι-
 » στάμενοί τυχον φονευθῶσιν, ὁ Ῥώσσος ἡγεμὼν
 » οὐδαμῶς πολυπραγμονήσῃ τὰ περὶ θανάτου αὐτῶν·
 » ἐὰν δὲ φύγωσιν εἰς Ῥωσσίαν, ἡμεῖς, ὧς Ἕλληνες,
 » παραστήσομεν τῷ ἡγεμόνι τὰ περὶ τούτων, ἵνα
 » πράξῃ κατ' αὐτῶν ὅ, τι ἐγκρίνη».

3. Ἡ ἀρχὴ τοῦ ἄρθρου τούτου ἐπαναλαμβάνει
 τοὺς ὅρους, τοὺς ὑπογραφέντας ὑπὸ τοῦ Ὀλέγου

πρὸ τῶν τειχῶν τῆς Κωνσταντινουπόλεως περί τε τῆς ἐν Ἑλλάδι διαγωγῆς αὐτῶν τῶν πρεσβευτῶν καὶ ἐμπορῶν Ῥώσων, τῶν προσδιωρισμένων πρὸς διαμονὴν αὐτῶν τόπων, ὡς καὶ περὶ τοῦ δικαιώματος ἀπαιτήσεώς τινων ἀναγκαιῶν πραγμάτων κτλ. Ἐπειτα δ' ἀκολουθεῖ. «Οἱ ἔμποροι Ῥῶσσοι ὑποβάλλονται ὑπὸ
 • » εἰδικὴν προστασίαν ἀξιωματικοῦ τοῦ Αὐτοκράτο-
 » ρος, κρίνοντος τὰς μετὰ τῶν Ἑλλήνων διαφορὰς
 » αὐτῶν. Πᾶς τόμος ὑφάσματος, ἀγοραζόμενος πα-
 » ρὰ Ῥώσσου, ὑπερβαίνων κατὰ τὴν ἀξίαν τοὺς πεν-
 » τήκοντα χρυσοῦς, ἐμφανίζεται ἐνώπιον τοῦ ἀξιωμα-
 » τικοῦ τούτου, ὅπως ἐπισφραγίσῃ αὐτόν. Ὅταν δ' ἀνα-
 » χωρῶσιν οἱ Ῥῶσσοι ἀπὸ τῆς αὐτοκρατορικῆς πόλεως,
 » δίδονται αὐτοῖς μὲν τροφαί, τοῖς δὲ πλοίοις ἐξαρτύ-
 » σεις, κατὰ τὴν συνθήκην. Ἀπαγορεύεται αὐτοῖς ἢ
 » διαχείμασις παρὰ τῷ Ἀγίῳ Μάμαντι, ἀφείλουσι δὲ
 » ἵνα ἐπανέλθωσι μετ' ἀσφαλείας.

» 4. Ἐὰν δοῦλος οἷοςδήποτε δραπετεύσῃ ἐκ Ῥω-
 » σίας εἰς Ἑλλάδα, ἢ ἐγκαταλείψῃ τοὺς κατὰ τὸν
 » Ἅγιον Μάμαντα ἐμπόρους, οἱ Ῥῶσσοι ἔχουσι δι-
 » καίωμα ἵνα ζητήσωσι καὶ λάβωσιν αὐτόν· ἐὰν δέ
 » τυχὸν μὴ εὔρεθῇ, οἱ Ῥῶσσοι χριστιανοί τε καὶ εἰ-
 » δωλολάτραι, ὁμνύουσιν ἕκαστος κατὰ τὴν θρησκείαν
 » αὐτοῦ, ὅτι ἐδραπέτευσεν. Ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ
 » οἱ Ἕλληνες διδοῦσι κατὰ τὴν ἀρχαίαν συνθήκην,
 » δύο τόμους ὑφάσματος καθ' ἕκαστον δοῦλον. Ἐὰν
 » δὲ δουλοπάροικος Ἕλληνα φύγῃ πρὸς τοὺς Ῥώσ-
 » σους μετὰ κλοπιμαίων, οὗτοι παραπέμπουσιν αὐ-
 » τὸν μετὰ τῶν πραγμάτων, λαμβάνοντες δύο χρυ-
 » σοὺς πρὸς ἀμοιβήν.

» 5. Ἐὰν Ῥῶσσος κλέψῃ τι παρ' Ἑλλήνου, ἢ

» Ἑλλήν παρὰ Ῥώσσου, ὁ ἔνοχος τιμωρεῖται αὐ-
 » στηρῶς κατὰ τοὺς Ῥωσσικοὺς καὶ Ἑλληνικοὺς
 » νόμους, ἀποδιδούς προσέτι τό τε κλοπιμαῖον καὶ πρόσ-
 » τιμον διπλοῦν τῆς ἀξίας αὐτοῦ.

» 6. Ὅταν οἱ Ῥῶσσοι φέρωσιν εἰς Κωνσταντι-
 » νούπολιν αἰχμαλώτους Ἑλληνας, ἐπιτρέπεται αὐ-
 » τοῖς ἵνα λαμβάνωσιν ἀνὰ δέκα χρυσοὺς κατὰ νε-
 » ανίαν, ἢ ὡραίαν νεάνίδα, ἀνὰ ὀκτὼ κατὰ μεσόκοπον
 » ἄνθρωπον, ἀνὰ πέντε δὲ κατὰ γέροντα, ἢ παιδίον. Ἐὰν
 » δὲ εὐρεθῶσι Ῥῶσσοι αἰχμάλωτοι παρὰ τοῖς Ἑλ-
 » λησι, προσφέρουσι καθ' ἕκαστον ἀνὰ δέκα χρυ-
 » σοὺς λόγῳ λύτρων· ὑπὲρ δὲ δούλου ἀργυρωνή-
 » του δίδεται ἡ τιμὴ τῆς ἀγορᾶς, δηλουμένη ὑπὸ τοῦ
 » κυρίου δι' ὅρκου ἐν ὀνόματι τοῦ Σταυροῦ.

» 7. Ὁ Ῥῶσσος ἡγεμὼν παραιτεῖται πάσης ἐπὶ
 » τῆς Χερσονήσου ἐξουσίας, συμπεριλαμβανομένων καὶ
 » τῶν ἐπ' αὐτῆς πόλεων· ἂν δὲ πολεμῶν ἐν ταῖς χώ-
 » ραῖς ταύταις, ζητήσῃ παρ' ἡμῶν, τῶν Ἑλλήνων,
 » στρατὸν, προσφέρομεν αὐτῷ ὅσου χρήζει.

» 8. Ἐὰν οἱ Ῥῶσσοι εὕρωσιν ἐπὶ τῆς παραλίας
 » λέμβον Ἑλληνικὴν, παρατρέχουσιν αὐτὴν ἄθικτον·
 » ἐὰν δὲ τις αὐτῶν ὑπεξέλῃ τι ἐκ τοῦ προκειμένου σκά-
 » φους, ἢ φονεύσῃ, ἢ καὶ δουλώσῃ τινὰ τῶν τοῦ πληρώ-
 » ματος, τιμωρεῖται κατὰ τοὺς Ἑλληνικοὺς καὶ Ῥωσ-
 » σικοὺς νόμους.

» 9. Οἱ Ῥῶσσοι οὐδόλως κακοποιοῦσι τοὺς ἐγγω-
 » ρίους τῆς Χερσῶνος, τοὺς τὴν ἀλιεῖαν μετερχο-
 » μένους κατὰ τὰς ἐκβολὰς τοῦ Βορουσθένους, οὐδὲ
 » διαχειμάζουσιν ἐκεῖ, ὡς καὶ ἐν τῇ Βιελοβερέζῃ, οὔτε ἐν
 » τῇ νήσῳ τοῦ Ἀγίου Αἰθερίου, ἀλλ' ἐπανακάμπτου-
 » σιν εἰς Ῥωσσίαν ἐγγίζοντος τοῦ φθινοπώρου.

» 10. Ὁ ἡγεμὼν τῆς Ῥωσσίας ἀποτρέψει τοὺς
» Μαύρους Βουλγάρους, τοῦ πολεμεῖν ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ
» τῆς Χερσῶνος. » (ἐκάλουν δὲ Μαύρην Βουλγαρίαν
τὴν παράστριον πρὸς ἀντιδιαστολὴν τῆς ἀρχαίας πα-
τρίδος τῶν Βουλγάρων).

» 11. Ἐὰν οἱ ἐν Ῥωσσίᾳ Ἕλληνες πράξωσί τι ἔγ-
» κλημα, οὐδὲν ὁ Ἡγεμὼν ἔχει δικαίωμα πρὸς ποι-
» νὴν αὐτῶν, ἀλλὰ τιμωροῦνται ἐν τῷ Ἑλληνικῷ Βα-
» σιλείῳ.

» 12. Ἐὰν Χριστιανὸς φονεύσῃ Ῥῶσσον, ἢ Ῥῶσ-
» σος Χριστιανόν, οἱ συγγενεῖς τοῦ φονευθέντος συλ-
» λαμβάνουσι δικαιοματικῶς τὸν φονέα καὶ ἀποκτεί-
» νουσιν αὐτόν».

13. Ἡ συνέχεια ὡς ἐν τῷ 3 ἄρθρῳ τῆς προηγου-
μένης συνθήκης. Τὸ περὶ τῶν αἰκιῶν τοῦτο ἄρθρον
ἐπαναλαμβάνει τὸ 4 ἄρθρον τῆς Ὀλεγείου συνθήκης.

» 14. Ἐὰν οἱ Αὐτοκράτορες Ἕλληνες ζητήσωσι
» στρατεύματα παρὰ τοῦ Ῥώσσου Ἡγεμόνος, οὗτος
» ἐκπληροῖ τὴν αἴτησιν αὐτῶν, ὅπως ἀποδείξῃ πάσαις
» ταῖς ξέναις χώραις τὴν ἐπικρατοῦσαν μεταξὺ Ἑλ-
» λάδος καὶ Ῥωσσίας ἀγάπην.

Οἱ ὅροι οὗτοι ἐγράφησαν ἐπὶ δύο χάρτων, ἐξ ὧν ὁ
» μὲν μενεῖ παρὰ τοῖς Αὐτοκράτορσιν, ὁ δὲ, ὑπογε-
» γραμμένος παρ' αὐτῶν, ἀποσταλήσεται πρὸς τὸν
» Μέγαν Ἡγεμόνα τῆς Ῥωσσίας Ἰγορα καὶ τοὺς περὶ
» αὐτόν. Οὗτοι δ' ἅμα λαβόντες αὐτόν ὁμόσουσι περὶ
» τῆς πιστῆς τῶν ἐμπεριεχομένων τηρήσεως· καὶ οἱ
» μὲν θεβαπτισμένοι ἐν τῷ καθεδρικῷ ναῷ τοῦ Ἀγίου
» Ἡλιοῦ ἐπὶ τοῦ Τιμίου Σταυροῦ τιθεμένου ἐνώπιον
» αὐτῶν καὶ ἐπὶ τοῦ χάρτου τούτου, οἱ δ' ἔτι ἀβάπτι-
» στοι, ἀποθέντες κατὰ γῆς τὰς ἀσπίδας, τοὺς κύ-

» κλους (α) καὶ γυμνὰ τὰ ξίφη αὐτῶν».

Καθῆκον ὑπάρχει τοῦ ἱστορικοῦ ἡ ἀκριβὴς διατήρησις τῶν διπλωματικῶν τούτων μνημείων τῆς Ῥωσσίας, ὡς παριστῶντων τό τε πνεῦμα καὶ τὰ ἥθη τῶν ἡμετέρων προγόνων. Σπανίως εὐρίσκονται ἐν τοῖς χρονικοῖς τοῦ δεκάτου αἰῶνος συνθῆκαι τοσοῦτον λεπτομερεῖς, ὅσον αὐταί· διὸ κινοῦσι τὴν περιέργειαν οὐ μόνον τοῦ εὐμαθοῦς διπλωμάτου, ἀλλὰ καὶ παντὸς νοήμονος φιλίστορος, ἐπιθυμοῦντος ἵνα ἔχῃ ιδέαν τινὰ σαφῆ τῶν κοινωνικῶν ἡθῶν τοῦ χρόνου ἐκείνου. Εἰ δὲ καὶ οἱ Βυζαντινοὶ ἱστορικοὶ ἀποσιωπῶσι τὴν συνθήκην ταύτην, ὡς καὶ τὴν προηγηθεῖσαν ἐπὶ τοῦ Ὀλέγου, ἀλλ' ὅμως αἱ ῥῆτραι καταδηλοῦσι τὰς ἀμοιβαίας τῶν Ἑλλήνων καὶ Ῥώσων σχέσεις ὑπὸ τόσῳ σύμφωνον πρὸς τοὺς χαρακτῆρας καὶ τὰς περιστάσεις ἑποψιν, ὥστε οὐδαμῶς περὶ τῆς ἀληθείας αὐτῶν διστάζομεν.

Ὁ Αὐτοκράτωρ ἐπικυρώσας ἐνόρκως τὴν συμμαχίαν ταύτην ἀπέστειλεν ἐκ νέου πρεσβευτὰς εἰς Κίεβον, ὅπως ἐγχειρίσωσι τῷ Ῥώσῳ ἡγεμόνι τὸν χάρτην τῆς εἰρήνης. Ὁ δὲ Ἰγωρ, παρόντων αὐτῶν ἐπὶ τοῦ ἱεροῦ λόφου, ὅπου ἴστατο τὸ εἰδῶλον τοῦ Περούνου, ὑπέσχετο πανδῆμως, ὅτι τηρήσει φιλίαν μετὰ τῆς αὐτοκρατορίας. Καὶ οἱ πολεμισταὶ δ' αὐτοῦ πρὸς ἀπόδειξιν τῆς ὀρκωμοσίας κατετίθουν πρὸ τῶν ποδῶν τοῦ εἰδώλου τὰ ὅπλα αὐτῶν, τὰς ἀσπίδας καὶ χρυσόν. Ἡ τελετὴ αὕτη φαίνεται ἀξιοσημείωτος. Τὰ ὅπλα καὶ ὁ χρυσὸς ἦσαν ἱερὰ καὶ πολύτιμα παρὰ τοῖς Ῥώσσοις εἰδωλολάτραις. Ἀλλὰ καὶ οἱ Χριστιανοὶ Βά-

(α) Ἀμυντικὸν ὄπλον· ἴσως ὡς ἡ ἀσπίς.

ραγγοὶ ὤμοσαν ὡσαύτως ἐν τῷ καθεδρικῷ ναῷ τοῦ Ἀγίου Ἡλιοῦ, ἀρχαιοτάτῳ ἴσως τῶν ἐν Κιέβῳ. Ὁ Νέστωρ δ' ἀναφέρει θετικῶς, ὅτι κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην ὑπῆρχον πολυάριθμοι Χριστιανοὶ Βάραγγοι.

Χαρίσας ὁ Ἰγὼρ πλούσια δῶρα πρὸς τοὺς Ἑλληνας πρεσβευτὰς ἐκ διφθερῶν, κηροῦ καὶ αἰχμαλώτων, ἀντιπαρέπεμψεν αὐτοὺς πρὸς τὸν Αὐτοκράτορα μετὰ φιλικῶν διαβεβαιώσεων. Ἐπεθύμει τῶνόντι εἰρήνης διὰ τὸ γῆρας αὐτοῦ· ἀλλ' ἡ ἀκόρεστος πλεονεξία τῶν συστρατιωτῶν ἐματαίωσε τὴν ἐλπίζομένην ἀπολαυσιν τῶν ἡδονῶν αὐτῆς. « Ἐσμὲν ἀνυπόδητοι καὶ γυμνοὶ, ἔλεγον αὐτῷ, ἐν ᾧ οἱ τοῦ Σβενέλδου συνέταιροι πλουτοῦσιν ὅπλων καὶ ἐνδυμάτων. Ἀπελθε εἰς φόρον μεθ' ἡμῶν, ἵνα καὶ ἡμεῖς μετὰ σοῦ ἐπαρκώμεν ». Τὸ δ' ἀπέρχεσθαι εἰς φόρον ἐσήμαινε τότε περιέρχεσθαι τὴν Ῥωσσίαν καὶ δασμολογεῖν. Μανθάνομεν τῷ ὄντι παρὰ Κωνσταντίνου τοῦ Πορφυρογεννήτου (α), ὅτι κατὰ πᾶν ἔτος ἐν μηνὶ Νοεμβρίῳ οἱ ἀρχαῖοι ἡμῶν ἡγεμόνες ἀνεχώρουν ἐκ τοῦ Κιέβου μετὰ στρατιᾶς, ὅπως ἐπισκεφθῶσι τὰς πόλεις αὐτῶν, οὐδ' ὑπέστρεφον εἰς τὴν πρωτεύουσαν πρὸ τοῦ Ἀπριλίου. Αἱ δὲ περιηγήσεις αὗται σκοπὸν εἶχον πιθανῶς ἔνθεν μὲν τὴν στενωτέραν ἔνωσιν τῶν διαφορῶν μερῶν τῆς ἐπικρατείας, ἔνθεν δὲ τὴν συντήρησιν τοῦ λαοῦ καὶ τῶν ὑπαλλήλων ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν τῶν Μεγάλων Ἡγεμόνων. Ἄλλ' ὁ Ἰγὼρ, βεβαρημένος ἤδη ὑπὸ τῆς πρεσβυτικῆς ἡλικίας, ἔπεμπε φαίνεται ἀνθ' ἑαυτοῦ τοὺς μεγιστᾶνας καὶ ἄρχοντας, ἐν οἷς ἦτο καὶ ὁ περιφανὴς Σβενέλδος,

(α) Πρὸς Ῥωμηνὸν, κεφ. 4'.

ὅστις ἐμπεπιστευμένος τὴν τῶν φόρων εἴσπραξιν ἐπλου-
τίζετο, ὥς καὶ πάντες οἱ περὶ αὐτὸν νέοι μαχεται τοῦ
ἐπιλέκτου στρατοῦ. Ἀλλὰ πρὸς τοῦτον διέκειτο φθονε-
ρῶς ἡ φρουρὰ τοῦ Ἰγορος· διὸ ὁ ἡγεμὼν παρεδέχθη
τὴν γενομένην τότε αἴτησιν. Ἀρχομένου οὖν τοῦ φθι-
νοπώρου μετέβη παρὰ τοῖς Δρεβλιανοῖς· ἐπιλαθόμενος
δὲ, ὅτι ἡ μετριότης ὑπάρχει ἀρετὴ τῶν ἀρχόντων, κα-
τέθλιψε τὸν λαὸν τοῦτον δι' ἐπαχθῶν φόρων. Ἴσως
μάλιστα οἱ φρουροὶ αὐτοῦ διὰ τὴν ἀδυναμίαν τοῦ ἀρ-
χηγοῦ, ἥδη σοροδαίμονος, ἐπιθυμοῦντες πλούτου, ἐ-
λαφυραγώγουν τοὺς ἀτυχεῖς τούτους λαοὺς, ὑποτε-
ταγμένους μόνον διὰ τῆς ἰσχύος τῶν ὀπλων. Τέλος ὁ
Ἰγὼρ ἐξῆλθε τῆς χώρας αὐτῶν· ἀλλὰ παρασυρόμε-
νος ὑπὸ τοῦ πεπρωμένου, ἀπώλετο ἐξ ἀφροσύνης· ἐπει-
δὴ μὴ ἀρκούμενος τῷ εἰσπραχθέντι φόρῳ διενοήθη ἵνα
ἐξαποστείλῃ τὸν στρατὸν εἰς Κίεβον, αὐτὸς δ' ἐπιστρέ-
ψῃ μετὰ μέρους φρουρᾶς πρὸς τοὺς Δρεβλιανούς καὶ
ἀπαιτήσῃ παρ' αὐτῶν νέους δασμούς. Οἱ πρεσβευταὶ
αὐτῶν προαπαντήσαντες τὸν Ἰγορα, εἶπον· « Ἡγεμὼν,
» πάντα σοι ἀπεδώκαμεν, διὰ τί οὖν ἐπιστρέφεις πρὸς
» ἡμᾶς; Ἀλλ' ὁ Ἰγὼρ, τετυφλωμένος ὑπὸ τῆς πλεο-
νεξίας, προέβαινε. Τότε δὲ οἱ ἀπηλπισμένοι Δρεβλια-
νοὶ, βλέποντες, λέγει ὁ Νέστωρ, ὅτι ἦτο ἀνάγκη,
ἵνα φονευθῇ ὁ ἄρπαξ λύκος, ἅλλως πᾶν τὸ
ποιμνιον ἐγίνετο αὐτοῦ θῦμα, ὥρμησαν εἰς τὰ
ὄπλα· διοικούμενοι δὲ ὑπὸ τοῦ ἀρχηγοῦ αὐτῶν Μάλου,
ἐξέρχονται τοῦ Κοροσθένου, ἀποκτείνουσι τὸν Ἰγορα
καὶ τοὺς στρατιώτας, καὶ ἐνταφιάζουσιν αὐτοὺς ἐπὶ
τοῦ τόπου. Βυζαντινὸς δέ τις ἱστορικὸς (α) διηγεῖται

Δολοφονία
τοῦ Ἰγορος.

(α) Λέων Διάκ., Βιβλ. 5'. κεφ. 1'.

ὅτι ἔδῃσαν τὸν δυστυχῆ τοῦτον Ἡγεμόνα περίξ δένδρων καὶ οὕτως ἐτετάρτασαν αὐτόν. Ὁ Ἴγωρ ὑπῆρξεν ἥττον εὐτυχῆς τοῦ Ὀλέγου κατὰ τοὺς πρὸς τοὺς Ἑλλήνας πολέμους, ὡς φαίνεται· ἀλλὰ, καὶ περ στερούμενος τῶν μεγάλων ἐκείνου προτερημάτων, διετήρησεν ὅμως τὴν ἀκεραιότητα τῆς ὑπὸ τοῦ Ὀλέγου διοργανωθείσης Ῥωσικῆς μοναρχίας· προεφύλαξε δὲ πάντοτε τὴν τιμὴν καὶ τὰ συμφέροντα αὐτῆς ἐν ταῖς μετὰ τῆς αὐτοκρατορίας συνθήκαις. Εἰ καὶ εἰδωλολάτρης ἐπέτρεπε τοῖς νεοφύτοις Ῥώσοις, ἵνα δοξάζωσι δημοσίᾳ τὸν Θεὸν τῶν χριστιανῶν, ὥστε καθὼς ὁ Ὀλεγος, ἀφῆκε καὶ αὐτὸς τοῖς διαδόχοις αὐτοῦ παράδειγμα φρονίμου ἀνεξιθρησκείας, ἀξίας τῶν μάλιστα πεπολιτισμένων χρόνων. Δύο δὲ τινα μόνον καθάπτονται τῆς μνήμης αὐτοῦ· τὸ μὲν ὅτι ἐπέτρεψε τὴν ἐγκατάστασιν τῶν ἐπικινδύνων Πατσινακῶν ἐν τῇ γειτονίᾳ τῆς Ῥωσσίας, τὸ δὲ ὅτι μὴ ἐπαρκούμενος τῷ δικαίῳ, τουτέστι μετρίῳ φόρῳ τοῦ ὑποτελοῦς αὐτοῦ λαοῦ, ἀπεγύμνου αὐτόν ὡς ἀκόρεστος δορυκτῆτωρ. Ὁ Ἴγωρ ἠθέλησεν ἴσως ἵνα ἐκδικηθῇ τοὺς Δρεβλιανούς διὰ τὴν ἀρχαίαν αὐτῶν ἐπανάστασιν· ἀλλ' ἡ μακροχρόνιος ἐκδίκησις ἀτιμάζει τὸν ἡγεμόνα, ὁ δ' ἔνοχος ἅπαξ μόνον ὑπ' αὐτοῦ τιμωρεῖται. Ἐν ἐλλείψει παραδόσεων ὁ ἱστορικός οὐδὲν δύναται εἰπεῖν πρὸς ἔπαινον, ἢ πρὸς φόγον τοῦ Ἴγορος, ἡγεμονεύσαντος τριακονταδύο ἔτη.

Ἐπὶ τῆς ἡγεμονίας αὐτοῦ ἀναφέρεται ὑπὸ τοῦ Μασσούδη, συγχρόνου ἱστορικοῦ Ἀραβος, περιεργότατόν τι συμβεβηκός. Κατ' αὐτόν, Ῥῶσοι καὶ Σλάβοι εἰδωλολάτραι κατῴκουν τὸ Ἀτελ, πρωτεύουσαν τῶν Χοζάρων, ὑπηρετοῦντες τῷ Χαγάνῳ· τῷ δὲ 912 καὶ κατ' ἄδειαν τοῦ ἡγεμόνος τούτου ὁ στρατὸς αὐτῶν

ἐπιφανείς διὰ πλοίων ἐν τῇ Κασπίᾳ θαλάσσῃ, ἐλεηλάτησε μὲν τὸ Δεγεστὰν καὶ τὴν Μηδίαν (Σχιρβὰν), κατεστράφη ὅμως ὑπὸ τῶν Μωαμεθανῶν. Ἀβουλφεδὰχ δὲ, ἄλλος ἱστορικός Ἀραψ, ἀναφέρει, ὅτι ἐν ἔτει 944 οἱ Ῥῶσσοι κυριεύσαντες τῆς πόλεως Βάρδας, πρωτευούσης τοῦ Ἀρρὰν (ἀπεχούσης 70 βέρστια τῆς Γάνδζας) ἐπανῆλθον οἴκαδε διὰ τοῦ ποταμοῦ Κύρου καὶ τῆς Κασπίας θαλάσσης. Τρίτος δ' Ἀνατολικὸς ἱστορικός, ὁ Ἀβουλφαράγης, ἀναφέρει τὴν ἐκστρατείαν ταύτην τοῖς Ἀλανοῖς, Λέζγοις (198) καὶ Σλάβοις, λαοῖς τότε ὑποτελέσι τοῦ Χαγάνου κατὰ τὰς μεσημβρινὰς χώρας τῆς ἀρχαίας ἡμῶν πατρίδος. Οἱ Ῥῶσσοι εἰσῆλθον ἴσως εἰς Μηδίαν διὰ τοῦ Βορυσθένους, τοῦ Εὐξείνου, τῆς Μαιώτιδος, τοῦ Τανάϊδος καὶ Ῥᾶ, διαβαίνοντες τὸν μικρὸν πορθμὸν, τὸν διαχωρίζοντα τοὺς δύο τούτους ποταμοὺς ἐν τῇ νῦν κώμῃ Κατσαλίνσκη, διανύσαντες ὁδὸν διεξοδικωτάτην καὶ δυσχερεστάτην· ἀλλ' ὁ ἔρωσ τῶν λαφύρων ἐνεθάρρυνεν αὐτοὺς, ἔδειξαν δὲ καὶ τότε τὴν γενναιότητα καὶ καρτερίαν, αἵτινες ἐδόξασαν τὸ ὄνομα τῆς Ῥωσσίας ἐν τε Εὐρώπῃ καὶ Ἀσίᾳ, ἅμ' ἤρξατο ἡ πολιτικὴ αὐτῆς ὑπαρξίς.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΕΒΔΟΜΟΝ.

ΣΒΙΑΤΟΣΛΑΒΟΣ.

945—972.

Κυβέρνησις Ὀλγας—Ἐπίβουλος ἐκδίκησις—Σύνεσις Ὀλγας—Βάπτισμα αὐτῆς—Ῥῶσσοι ἐν Σικελίᾳ—Χαρακτὴρ καὶ ἀνδραγαθήματα τοῦ Σβιατοσλάβου—Ἄλωσις τῆς Βιελοβόζης.—Κατάκτησις τῆς Βουλγαρίας—Εἰσβολὴ τῶν Πατσινακῶν—Ἀποδίωσις Ὀλγας—Πρεσβεία εἰς Γερμανίαν—Πρώτη διαίρεσις τῆς Ῥωσσίας εἰς κληρουχίας—Δευτέρα κατάκτησις τῆς Βουλγαρίας—Πόλεμος κατὰ τοῦ Τιμισκῆ—Συνθήκη μετὰ τῶν Ἑλλήνων—Χαρακτηρισμὸς τοῦ Σβιατοσλάβου—Ἀποδίωσις αὐτοῦ.

Σβιατοσλάβος ὁ Ἰγορος, πρῶτος ἡγεμὼν φέρων Σλαβικὸν ὄνομα, ἦτο ἔτι ἔφηβος. Ὁ οἰκτρὸς θάνατος τοῦ πατρὸς αὐτοῦ, τὸ ἀρτισύστατον τοῦ Κράτους, θεμελιωθέντος καὶ τηρουμένου διὰ μόνων τῶν ὀπλῶν, ἡ ἐπανάστασις τῶν Δρεβλιανῶν, τὸ φιλοτάραχον πνεῦμα στρατοῦ δραστηρίου, ἀγαπῶντος ἐξ ἔθους κατακτήσεις καὶ λαφυραγωγίαν, ἡ φιλοτιμία τῶν τολμητικῶν καὶ ἀλαζόνων στρατηγῶν Βαράγγων, σεβαζομένων μόνον τὴν εὐτυχοῦσαν ἤδη ἐξουσίαν, ταῦτα πάντα ἐπηπείλουν κινδύνους αὐτῷ τε καὶ τῇ Ῥωσσίᾳ. Ἀλλ' ἡ θεία Πρόνοια ἠυδόκησεν ἵνα διατηρήσῃ τὴν τε ἀκεραιότητα τοῦ Κράτους καὶ τὴν ἰσχὺν τοῦ κυριαρχοῦ, ἐπιδαφιλεύσασα τῇ μητρὶ τοῦ Σβιατοσλάβου ἐξόχους ἀρετάς.

Τοῦ νέου ἡγεμόνος παιδαγωγὸς ἀνεδείχθη ὁ μεγιστὰν Ἀσμουδός, ὁ δὲ Σβενέλδος ἤρχε τοῦ στρατοῦ. Ἴσως δὲ βοηθείᾳ τῶν δύο τούτων ἐνδόξων ἀνδρῶν ἡ Ὀλγα, λαβοῦσα τὰς ἡνίας τοῦ Κράτους ἀπέδειξε διὰ

Κυβέρνησις
τῆς Ὀλγας.

τῆς φρονίμου κυβερνήσεως, ὅτι ἀσθενῆς γυνὴ ἐξισοῦται ἐνίοτε πρὸς μεγάλους ἄνδρας.

Πρῶτον πάντων φρόντισμα τῆς Ὀλγας ὑπῆρξεν ἡ τιμωρία τῶν φονέων τοῦ Ἴγορος. Ὁ χρονογράφος ἀναφέρει πολλὰς περὶ τούτου λεπτομερείας, ὁπιθάνους ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ, ἀναξίους δὲ καὶ τῆς ἱστορίας, ὡς ἐξαντληθείσας ἀναμφιβόλως ἐκ δημωδῶν ἀκουσμάτων· ἐπειδὴ ὁμως αἱ τοιαῦται ἀφηγήσεις στηρίζονται ἐπὶ ἀληθοῦς τινος γεγονότος, ὥστε καὶ αὐτοὶ οἱ ἀρχαῖοι μῦθοι ἀποβαίνουνσι περίεργοι τῷ ὀξυδερκεῖ παρατηρητῇ, ὡς ἐξεικονίζοντες τὰ ἥθη καὶ τὸ πνεῦμα τῆς ἐποχῆς, παρατίθεμεν τὰς ἀπλᾶς διηγήσεις τοῦ Νέστορος περὶ τῆς ἐκδικήσεως καὶ τῶν πανουργιῶν τῆς Ὀλγας· « Οἱ Δρεβλιανοὶ ἀλαζονευόμενοι διὰ τε
 » τὸν φόνον τοῦ Ἴγορος καὶ τὴν νίκην, καταφρονοῦν-
 » τες δὲ τὴν παιδικὴν τοῦ Σδιατοσλάβου ἡλικίαν, ἐ-
 » βουλεύθησαν ἵνα σφετερισθῶσι τὴν κυριότητα τοῦ
 » Κιέβου, συζεύξωσι δὲ τὴν χήραν τοῦ Ἴγορος μετὰ
 » τοῦ ἡγεμόνος αὐτῶν Μάλου· διότι, εἰ καὶ ὑποτε-
 » λεῖς τοῖς κυριάρχοις τοῦ Κιέβου, εἶχον ἰδιαιτέρους
 » ἡγεμόνας. Διὸ εἴκοσι πρεσβευταὶ ἐκ τῶν ἐπισήμων
 » Δρεβλιανῶν καταπλεύσαντες εἰς Κιέβον λέγουσι τῇ
 » Ὀλγα· « Ἐφονεύσαμεν τὸν σύζυγόν σου ἔνε-
 » κα τῆς πλεονεξίας αὐτοῦ καὶ τῆς πρὸς δι-
 » αρπαγὴν κλίσεως· ἀλλ' οἱ Δρεβλιανοὶ ἡγε-
 » μόνες εἰσὶν ἀγαθοὶ καὶ μεγαλόψυχοι· ἡ χώ-
 » ρα αὐτῶν ἀκμάζει καὶ εὐδαιμονεῖ· γενοῦ οὖν
 » σύζυγος τοῦ ἡγεμόνος ἡμῶν Μάλου. Ὁ λό-
 » γος ὑμῶν ἀρέσκει μοι, ὑπέλαβε χαριέντως
 » ἡ Ὀλγα, καθόσον ἀδύνατον ἤδη ἔν' ἀναστή-
 » σω τὸν σύζυγόν μου! Λῦριον διατάξω ἔν' ἀ-

Ἐκδικήσις
 τῆς Ὀλγας.

» ποδοθῶσιν ὑμῖν πᾶσαι αἱ ὀφειλόμεναι τι-
 » μαί· ἐπιστρέψατε νῦν εἰς τὴν λέμβον ὑμῶν.
 » ὅταν δὲ οἱ θεράποντές μου ἔλθωσι πρὸς ὑ-
 » μᾶς, διατάξατε αὐτοῖς ἵνα φέρωσιν ὑμᾶς ἐπὶ
 » τῶν βραχιόνων. Παραχρῆμα ἡ Ὑλγα ἀνορύττει
 » μέγαν βόθρον ἐν τῇ αὐλῇ τοῦ Καλλισκοπέιου (Τέρεμ),
 » τὴν δ' ἐπιούσαν πέμπει ζητήσουςα τοὺς πρεσβευ-
 » τὰς· οὗτοι δὲ, κατὰ τὴν παραγγελίαν αὐτῆς, εἶπον
 » πρὸς τοὺς θεράποντας τῆς Ἡγεμονίδος. Οὕτε πεζῇ, οὐ-
 » τε ἑφιπποὶ ἀπερχόμεθα· φέρετε ἡμᾶς ἐπὶ τῶν
 » βραχιόνων ἐν τῇ λέμβῳ ἡμῶν. Τί ποιήσω-
 » μεν; ἀπεκρίναντο οἱ Κιεβῖται, ἐσμέν δοῦλοι!
 » Ὁ μὲν Ἰγωρ ἐξέλιπεν ἤδη, ἡ δὲ Ἡγεμονὶς
 » συνήνεσεν ἵνα νυμφευθῇ τὸν ἡγεμόνα ὑμῶν·
 » καὶ οὕτω μετεκόμισαν αὐτούς. Ἡ Ὑλγα ἐκάθητο ἐπὶ
 » τοῦ Καλλισκοπέιου παρατηροῦσα τὴν ὑπερηφανίαν καὶ
 » τὸ ἀγέρωχον τῶν πρεσβευτῶν, οὐδόλως ὑποπτευόν-
 » των τὴν περιμένουσιν αὐτοὺς τύχην· διότι ἅμα ἐλ-
 » θόντας παρὰ τῷ βόθρῳ οἱ θεράποντες τῆς Ὑλγας
 » ἔρριψαν αὐτοὺς μετὰ τῆς λέμβου. Ἡ φιλέκδικος
 » Ἡγεμονὶς ἠρώτησεν αὐτοὺς τότε, ἐὰν ἀπεδέχθησαν
 » ἀσμένως τὴν τιμὴν ταύτην, οἱ δὲ δυστυχεῖς ἐκεῖνοι
 » ἔδειξαν κραυγάζοντες ὅτι μετεμέλοντο διὰ τὸν τοῦ
 » Ἰγορος φόνον· Ἄλλ' ἦτο πολὺ βραδεῖα ἡ τοιαύτη
 » μετάνοια· ἐπειδὴ ἡ Ὑλγα, θάψασα ζῶντας αὐτοὺς,
 » ἔπεμψε ταχυδρόμον πρὸς τοὺς Δρεβλιανούς, ἀπαι-
 » τοῦσα μείζονα ἀριθμὸν διασῆμων ἀνδρῶν καὶ προ-
 » φασίζομένη, ὅτι ὁ τοῦ Κιέβου λαὸς οὐδόλως ἐπέτρε-
 » πε τὴν ἀναχώρησιν αὐτῆς ἄνευ πολυπληθοῦς καὶ ἐ-
 » πισήμου συνοδίας. Οἱ δὲ ταῦτα ἀκούσαντες, ἀπέστει-
 » λαν πάραυτα εἰς Κιέβον τοὺς ἐπιφανεστάτους τῶν

» ἀρχόντων καὶ πολιτῶν· ἀλλὰ, παρασκευασθέντος αὐ-
 » τόθι λουτροῦ ὑπὲρ τῶν ξένων, κατὰ τὴν ἀρχαίαν
 » Σλαβικὴν συνήθειαν, ἐκάησαν πάντες ζῶντες. Ἡ δ'
 » Ὀλγα πέμψασα πάλιν τοῖς Δρεβλιανοῖς παρήγγει-
 » λεν ἵνα παρασκευάσωσι τὸ ὑδρόμελι ἐν Κοροσθένει·
 » διότι ἔμελλε ἵνα μεταβῇ παρ' αὐτοῖς· πρὸ τοῦ δευ-
 » τέρου ὁμως γάμου ἐπεθύμει ὅπως τελέσῃ μνημό-
 » συνον (τρίζναν) μεθ' ἵπποτικῶν ἀγώνων ἐπὶ τοῦ τά-
 » φου τοῦ πρώτου συζύγου. Ἐλθοῦσα δὲ εἰς ταύτην
 » τὴν πόλιν κατέβρεξε μὲν διὰ δακρύων τὴν κόνιν τοῦ
 » Ἰγορος, ἀνυψώσασα δ' ἐκεῖ τύμβον (σωζόμενον
 » ἕως τοῦ νῦν, ὡς δι᾽σχυρίζονται) ἐτέλεσε τὴν ἐπι-
 » κήδειον ἀγιστεῖαν πρὸς τιμὴν αὐτοῦ. Ἐπὶ τέλους
 » δὲ συμποσίου δοθέντος, οἱ Ἀκόλουθοι, ἡ Νεανίαί τῆς
 » Ἡγεμονίδος ἐξένιζον τοὺς ἐπιφανεστάτους Δρε-
 » βλιανούς· οὗτοι δ' ἐρωτήσαντες περὶ τῶν πρεσβευ-
 » τῶν αὐτῶν ἔμαθον, ὅτι ἐλεύσονται μετὰ τῶν φρου-
 » ρῶν τοῦ Ἰγορος. Ἀλλὰ μετ' οὐ πολὺ, ὅτε τὸ ὑδρόμελι
 » ἐτάραξεν ἤδη τὴν κεφαλὴν τῶν ἀπερισκέπτων Δρε-
 » βλιανῶν, ἀπομακρυνθεῖσα ἡ Ὀλγα ἔδωκε σημεῖον
 » πρὸς τοὺς στρατιώτας αὐτῆς, καὶ παρευθὺς πέντε
 » χιλιάδες Δρεβλιανῶν ἔπεσον νεκροὶ περὶ τὸν τά-
 » φον τοῦ Ἰγορος.

» Ἡ δ' Ὀλγα ἐπανελθοῦσα εἰς Κίεβον συναγείρει
 » πολυάριθμον στρατὸν καὶ πορεύεται κατὰ τῶν Δρε-
 » βλιανῶν, ἥδη διὰ τοῦ δόλου μόνον τιμωρηθέντων,
 » ἀλλὰ μὴ ὑποταχθέντων διὰ τῆς ἰσχύος. Συναντη-
 » θέντων οὖν τῶν δύο στρατῶν, πρῶτος ὁ νέος Σβια-
 » τοσλάβος ἤρξατο μαχόμενος. Ἡ ῥιφθεῖσα λόγχη
 » παρὰ τῆς ἀδυνατοῦ χειρὸς τοῦ ἐφήβου ἔπεσε πρὸ
 » τῶν ποδῶν τοῦ ἵππου· ἀλλ' οἱ στρατηγοὶ Ἀσμου-

» δος καὶ Σβενέλδος, ἐνθαρρύνουσι τὰ στρατεύματα
 » διὰ τοῦ παραδείγματος τοῦ νέου ἥρωος, καὶ βοή-
 » σαντες, Φίλοι στῶμεν ὑπὲρ τοῦ ἡγεμόνος, ἐ-
 » πιπίπτουσι κατὰ τοῦ ἐχθροῦ· ὅθεν οἱ Δρεβλιανοὶ
 » φυγόντες ἐκ τοῦ πεδίου, ἐνεκλείσθησαν ἐν ταῖς
 » πόλεσιν αὐτῶν. Οἱ δὲ κάτοικοι τοῦ Κοροσθένου, αἰ-
 » σθανόμενοι ἑαυτοὺς μᾶλλον ἐνόχους τῶν ἄλλων, ἡ-
 » μύναντο ὡς ἀπηλπισμένοι καθ' ὅλον τὸ θέρος. Ἄλλ'
 » ἡ Ὑλγα ἐπενόησε νέον μηχανεῦμα. « Διατί ἀμύ-
 » νεσθε τόσον πεισματωδῶς; εἶπε· πᾶσαι αἱ
 » ἄλλαι χῶραι ὑμῶν ὑπετάγησαν, οἱ δὲ κά-
 » τοικοι αὐτῶν γεωργοῦσιν ἐν εἰρήνῃ τοὺς
 » ἀγροὺς αὐτῶν, ἐν ᾧ ὑμεῖς ἀποθνήσκετε λι-
 » μώττοντες· μὴ φοβῆσθε ἐκδίκησιν, ἐχόρεσα
 » αὐτὴν ἐν Κιέβῳ καὶ ἐπὶ τοῦ τάφου τοῦ συ-
 » ζύγου μου. Τότε οἱ μὲν Δρεβλιανοὶ ὑπέσχοντο
 » αὐτῇ φόρον ἐκ μέλιτος καὶ διφθερῶν· ἡ δὲ Ἑγε-
 » μονίς, προσποιουμένη μεγαλοφυχίαν, ἀπεποιήθη αὐ-
 » τὸν, εἰποῦσα ὅτι ἤρκειτο τρισὶ στρουθοῖς καὶ μιᾷ
 » περιστερᾷ ἐξ ἐκάστης οἰκίας. Ὅθεν οἱ πολιορκούμε-
 » νοι ἐκπληρώσαντες περιχαρῶς τὴν ἐπιθυμίαν αὐτῆς
 » περιέμενον ἀνυπομόνως, ἵνα ὁ στρατὸς τοῦ Κιέβου
 » μακρυνθῇ ἀπὸ τῶν τειχῶν· μόλις δὲ γενομένης ἐσπέ-
 » ρας, πᾶσαι αἱ οἰκίαι αὐτῶν κατέστησαν ἐξαίφνης
 » παρανάλωμα τοῦ πυρός· διότι ἡ πολύμητις Ὑλγα,
 » ἐξαρτήσασα ἐκ τῶν σταλέντων πτηνῶν ἀγαρικὸν
 » μετὰ θείου ἀνημμένον ἀπέλυσε ταῦτα, ὥστε ἐπισρέ-
 » ψαντα εἰς τὰς φωλεὰς αὐτῶν διέδωκαν γενικὴν πυρ-
 » καϊὰν ἐν τῇ πόλει. Οἱ δὲ κάτοικοι, φεύγοντες ἐν-
 » τρομοὶ ὅπως διασωθῶσι, συνελαμβάνοντο ὑπὸ τῶν
 » στρατιωτῶν τῆς Ὑλγας. Αὐτὴ δὲ κατεδίκησε μὲν

» θανάτῳ τοὺς ἐπισημοτάτους αὐτῶν, ὑπεδούλωσε δὲ
 » τοὺς ἄλλους, πᾶσι δὲ τοῖς λοιποῖς ἐπέβαλεν ἐπα-
 » χθεῖς φόρους».

Τοιαῦτα διηγουμένου τοῦ Νέστορος, οὐδόλως ἐκ-
 πληττόμεθα διὰ τὴν τῆς Ὀλγας ὠμότητα· ἐπειδὴ ἡ τε
 θρησκεία καὶ αὐτοὶ οἱ πολιτικοὶ τῶν εἰδωλολατρῶν νό-
 μοι ἐπέτρεπον ἀδιάλλακτον ἐκδίκησιν, ὥστε ἡμεῖς πρέπει
 ἵνα κρίνωμεν τοὺς ἥρωας τῆς ἱστορίας κατὰ τὰ ἡθῆ
 καὶ ἔθιμα τοῦ χρόνου, καθ' ὃν ἔζησαν. Ἀλλ' ἄρά γε
 πιθανή ἐστίν ἡ ὀλιγωρία τῶν Δρεβλιανῶν καὶ ὁ τρό-
 πος, δι' οὗ ἐκυρίευσεν τοῦ Κοροσθένου, διὰ στρουθῶν
 καὶ περιστερῶν, εἰ καὶ ἡ ἐπινόησις αὕτη ἄλλως τιμᾷ
 τὴν ἀγχίνοιαν τῶν Ῥώσων τοῦ δεκάτου αἰῶνος; Ἐάν
 γυμνώσωμεν τὸ συμβεβηκὸς τοῦτο ἀπὸ τοῦ καλύπτον-
 τος αὐτὸ μυθώδους πέπλου, πιστεύομεν, ὅτι ἡ Ὀλγα
 τῶντι ἐθανάτωσεν ἐν Κιέβῳ τοὺς Δρεβλιανοὺς πρεσβευ-
 τὰς, ἀπολογούμενους διὰ τὸν τοῦ Ἰγορος φόνον, ὑ-
 πέταξε δεύτερον τὸν λαὸν τοῦτον διὰ τῶν ὀπλῶν
 καὶ ἐτιμώρησε τοὺς ἐνόχους κατοίκους τοῦ Κο-
 ροσθένου, κατὰ δὲ τῶν εἰδωλολατρῶν τὸ ἔθος ἐώρτασεν
 ἐπισήμως ἐν ταύτῃ τῇ πόλει δι' ἵπποτικῶν ἀγώνων τὴν
 μνήμην τοῦ υἱοῦ τοῦ Ῥουρίκου.

Ἡ Μεγάλη Ἡγεμονίς, συνοδευομένη ὑπὸ στρατιω-
 τικῆς ἀκολουθίας, διέδραμε μετὰ τοῦ νέου Σβιατοσλά-
 βου πᾶσαν τῶν Δρεβλιανῶν τὴν χώραν, ἐπιβάλλουσα
 αὐτοῖς φόρους ὑπὲρ τοῦ ἐθνικοῦ ταμείου· διέταξεν
 ὁμῶς τοῖς κατοίκοις τοῦ Κοροσθένου ἵνα πέμψωσι τὸ
 τρίτον τῶν νενομισμένων φόρων αὐτῇ εἰς τὴν ἰδι-
 αιτέραν αὐτῆς κληρουχίαν, εἰς Βησεγόροδον, κτισθὲν ἴσως
 ὑπὸ τοῦ ἥρωος Ὀλέγου, δόντος τοῦτο αὐτῇ προῖκα,
 ὡς μνηστῇ, ἢ συζύγῳ Μεγάλου Ἡγεμόνος. Ὀψόμεθα

δὲ τούτου πολλὰ παρχδεύγματα ἐν τῇ ἀρχαίᾳ ἡμῶν ἱστορίᾳ. Ἡ πόλις αὕτη, ἀναφερομένη ὑπὸ Κωνσταντίνου τοῦ Πορφυρογεννήτου (α), διαβόητος δὲ κατὰ τὸν δέκατον αἰῶνα, ὑπάρχει ἀπὸ πολλοῦ χωρίον ἀπέχον δεκαεπτὰ βέρστια τοῦ Κιέβου ἐπὶ τῆς ὑψηλῆς ὄχθης τοῦ Βορυσθένου καὶ ἀξιόλογον διὰ τὴν καλλονὴν τῆς τοποθεσίας. Εἰκάζομεν δ' ὅτι μετὰ ταῦτα ἡ Ὀλγα παρεμύθησε τοὺς Δρεβλιανούς διὰ τῶν εὐεργεσιῶν διοικήσεως συνετῆς· τοῦλάχιστον πάντα τὰ μνημεῖα, τουτέστιν, οἱ τόποι ἐνθα διενυκτέρευεν, ἢ, κατὰ τὰ ἔθιμα τῶν ἡρωϊκῶν ἐκείνων χρόνων, ἠδύνετο κυνηγετοῦσα, ἦσαν ἐπὶ πολὺν χρόνον ἱερὰ καὶ ἐφείλκυον τὴν ἰδιαιτέραν περιέργειαν τοῦ λαοῦ τούτου.

Τὸ δ' ἐπὶ τὸν ἔτος ἡ Ὀλγα ἀφείσα τὸν Σβιατοσλάβον ἐν Κιέβῳ περιώδευσε τὴν βόρειον Ῥωσσίαν, τουτέστι τὴν ἐπαρχίαν Νοβογορόδου· ἔταξεν ἐπὶ τῆς Λούγας καὶ Μστᾶς δασμοὺς, διεμέρισε τὰς γαίας κατὰ δήμους καὶ τμήματα· ἔπραξε δ' ἀναμφιβόλως πᾶν ὅ,τι ἦτο ἀναγκαῖον ὑπὲρ τοῦ Κράτους, καθ' ὅσον ἐπέτρεπε τοῦτο ἡ τότε πολιτικὴ κατάστασις τῆς Ῥωσσίας, καὶ ἔδειξε πανταχοῦ προορατικωτάτην φρόνησιν. Διὸ μετὰ ἑκατὸν πεντήκοντα ἔτη ὁ λαὸς ἐνεθυμεῖτο εἰσέτι εὐγνωμόνως τῆς εὐεργετικῆς περιηγήσεως τῆς Ὀλγας, ὁ δὲ Νέστωρ βεβαιοῖ ἡμᾶς ὅτι καὶ ἐπ' αὐτοῦ ἔτι οἱ κάτοικοι τοῦ Πσκόβου διετήρουν τὸ ἔλκυθρον αὐτῆς ὡς κειμήλιον. Γεννηθεῖσα δὲ ἡ Ἡγεμονίς αὕτη ἐν Πσκόβῳ, ἴσως συνετέλεσε διὰ τινων προνομιῶν χορηγηθεισῶν τοῖς πολίταις τῆς πόλεως ταύτης, ἵνα

(α) Πρὸς Ῥωμανὸν Κεφ. Θ'.

προαχθῇ εἰς τὴν ἀκμάζουσαν ἐκείνην κατάστασιν, καὶ μάλιστα τὴν δύναμιν, δι' ὧν κατέστη ἐφάμιλλος τοῦ Νοβογορόδου, ὥστε ἐκλείψαντος τοῦ ἀρχαίου Ἰσβόρσκου, ἐγένετο πρωτεύουσα περιωνύμου ἐπαρχίας.

Τοιουτοτρόπως ἐξασφαλίσασα τὴν ἐσωτερικὴν τάξιν τοῦ βασιλείου, ἀπῆλθεν ἡ Ὀλγα εἰς συνέντευξιν τοῦ νέου Σβιατοσλάβου ἐν Κιέβῳ, ὅπου ἐζήσεν ἐπὶ τινα ἔτη ἐν βαθυτάτῃ εἰρήνῃ, ἀπολαύουσα τῆς ἀγάπης υἱοῦ καὶ λαοῦ, ὁμοίως εὐγνωμονούντων. Καὶ ἐνταῦθα μὲν περατοῦνται, κατὰ τὸν Νέστορα, τὰ κυβερνητικὰ ἔργα τῆς Ἡγεμονίδος ταύτης, ἄρχεται δ' ὁμως ὑπὲρ αὐτῆς νέα ἐποχὴ δόξης ἐν τῇ ἐκκλησιαστικῇ ἡμῶν ἱστορίᾳ.

Ἡ Ὀλγα προέβη εἰς ἡλικίαν, ὅτε οἱ θνητοὶ διανύσαντες τὸ ἐπὶ τῆς γῆς στάδιον, βλέπουσι τὸν θάνατον ἐγγύτερον, ἀναγνωρίζουσι δὲ τὴν ματαιότητα τῶν μεγαλείων τοῦ κόσμου τούτου. Τότε ἡ ἀληθὴς θρησκεία, ὡς εἴπέρ ποτε, ὀρέγουσα χεῖρα ἀρωγὸν ἔρχεται ἵνα κολάσῃ διὰ τῶν παραμυθιῶν αὐτῆς τὴν πικρίαν τῶν σκέψεων ὡς πρὸς τὸ ἐπὶ κηρον τῆς ἀνθρωπίνης υπάρξεως. Καὶ αὕτη μὲν διέμενεν ἔτι εἰδωλολάτρις· ἀλλὰ τὸ Κίεβον ἀντήχει ἤδη ὑπὸ ἁσμάτων πρὸς τιμὴν τοῦ Παντοδυναμοῦ Θεοῦ· ἦτο αὐτόπτης τῶν πομπωδῶν Χριστιανικῶν τελετῶν καὶ ἔθελγε τὴν περιέργειαν αὐτῆς συνδιαλεγομένη μετὰ τῶν ποιμένων τῆς Ἐκκλησίας· ὡς ἐξέχουσα δὲ κατὰ τὸν νοῦν ἐπέσθη τοσοῦτον περὶ τῆς ἀγιότητος τῆς διδασκαλίας αὐτῶν, ὥστε ὁδηγουμένη ὑπὸ τῆς λάμπews τῶν ἀκτίνων τοῦ νέου τούτου φωτός, ἀπεφάσισεν ἵνα βαπτισθῇ χριστιανή. Ἀνεχώρησεν οὖν ἕνεκα τούτου εἰς τὴν πρωτεύουσαν τῆς Αὐτοκρατορίας καὶ τῆς θρησκείας τῶν Ἑλλήνων, ὅπως ἀντλήσῃ αὐτὴν ἐκ τῆς πηγῆς. Ὁ

Πατριάρχης αὐτὸς κατήχησε καὶ ἐβάπτισεν αὐτήν,
 Κωνσταντῖνος δὲ ὁ Πορφυρογέννητος ἀνεδέχθη ἐκ τῆς
 κολουμβήθρας. Ὁ Αὐτοκράτωρ, φιλοξενήσας ἀξιοπρεπῶς
 Ἡγεμονίδα περικλεοῦς λαοῦ, διέγραψεν ἰδιοχείρως τὰ
 καθ' ἕκαστα τῆς σπουδαίας ταύτης καὶ περιέργου τε-
 λετῆς. « Μηνὶ Σεπτεμβρίῳ θ', ἡμέρᾳ δ', ἐγένετο δοχὴ
 » κατὰ πάντα ὁμοίᾳ τῆς προῤῥηθείσης δοχῆς ἐπὶ τῇ
 » ἐφόδῳ Ἑλγας τῆς ἀρχοντίσεως Ῥωσσίας, καὶ εἰς-
 » ἦλθεν αὐτὴ ἡ ἀρχόντισσα μετὰ τῶν οἰκείων αὐτῆς
 » συγγενῶν ἀρχοντισσῶν καὶ προκριτοτέρων θεραπει-
 » νῶν, ἐκείνη μὲν προηγουμένη πασῶν τῶν ἄλλων
 » γυναικῶν, ἐκείναι δὲ ἐνορδίνως ἑτέρα τὴν ἑτέραν ἀ-
 » κολουθοῦναι, καὶ ἔστη ἐν ᾧ τόπῳ εἴωθεν ὁ λογοθέτης
 » τὰς ἐρωτήσεις ποιεῖσθαι. Ὅπισθεν δὲ αὐτῆς εἰςῆλ-
 » θον οἱ τῶν ἀρχόντων Ῥωσσίας ἀποκρισιάριοι καὶ
 » πραγματευταί, καὶ ἔστησαν κάτωθεν εἰς τὰ βῆλα,
 » καὶ τὰ ἐξῆς ἐτελέσθη κατὰ τὴν προῤῥηθεῖσαν δοχὴν.
 » καὶ ἐξελθοῦσα πάλιν διὰ τοῦ ἀναδενδραρίου καὶ τοῦ
 » τρικλίνου τῶν κανδιδάτων, τοῦ τε τρικλίνου, ἐν ᾧ
 » τὸ καμελαύχιον ἵσταται καὶ οἱ μάγιστροι γίνονται,
 » διῆλθε διὰ τοῦ ὀνόποδος καὶ τῆς χρυσοῦς χειρὸς,
 » ἥτοι τοῦ πόρτηκος τοῦ αὐγουστέως, καὶ ἐκαθέσθη
 » ἐκεῖσε. Τοῦ δὲ βασιλέως κατὰ τὴν εἰωθυῖαν τάξιν
 » εἰσελθόντος ἐν τῷ παλατίῳ, γέγονεν ἑτέρα δοχὴ
 » τρόπῳ τοιῷδε. Ἐν τῷ τρικλίνῳ τοῦ Ἰουστινιανοῦ
 » ἔστη πούλπιτον ἀπὸ ὀξέων δινισίων βλαττίων ἐ-
 » σκεπασμένον, καὶ ἐν αὐτῷ ἔστη ὁ μέγας θρόνος
 » Θεοφίλου τοῦ Βασιλέως, καὶ ἐκ πλαγίου σελλίον
 » χρυσοῦν βασιλικόν· τὰ δὲ δύο ἀργυρᾶ ὄργανα τῶν
 » δύο μερῶν ἔστησαν κάτωθεν, ἔσθθεν τῶν δύο βή-
 » λων· τὰ γὰρ αὐλοῦντα ἔξω τῶν βήλων ἔστησαν.

» καὶ προσκληθεῖσα ἡ ἀρχόντισσα ἀπὸ τοῦ αὐγουστέως,
 » τῆς τε ἀψίδος καὶ τοῦ ἵπποδρόμου τῶν ἐνδοτέρων
 » διαβατικῶν τοῦ αὐτοῦ αὐγουστέως διῆλθε, καὶ ἐλ-
 » θοῦσα ἐκαθέσθη εἰς τὰ σκύλα· ἡ δὲ δέσποινα ἐκαθέ-
 » σθη ἐν τῷ προῶρῳ θρόνῳ, καὶ ἡ νύμφη αὐτῆς
 » ἐν τῷ σελλίῳ, καὶ εἰσῆλθεν τὸ κουβούκλειον ἅπαν
 » καὶ διὰ τοῦ πραιποσίτου καὶ τῶν ὀστιάριων εἰσῆχθη-
 » σαν βῆλα· βῆλον α', αἱ ζωσταί· βῆλον β', αἱ μαγί-
 » στρισαι· βῆλον γ', αἱ πατρίκιαι· βῆλον δ', αἱ ὀφρι-
 » κιαλέαι πρωτοσπαθαρέαι· βῆλον ε', αἱ λοιπαὶ πρωτο-
 » σπαθαρέαι· βῆλον ς', αἱ σπαθαροκανδιδάτισσαι· βῆλον
 » ζ', αἱ σπαθαρέαι καὶ στρατώρισαι καὶ κανδιδάτισσαι·
 » εἴθ' οὕτως εἰσῆλθεν ἡ ἀρχόντισσα διὰ τοῦ πραιποσί-
 » του καὶ τῶν δύο ὀστιάριων, αὐτὴ μὲν προηγουμένη,
 » ἐπακολουθοῦσαι δὲ, καθὰ προεῖρηται, αἱ τε συγγε-
 » νεῖς αὐτῆς ἀρχόντισσαι καὶ αἱ προκριτότεραι τῶν θε-
 » ραπαινῶν αὐτῆς· καὶ γέγονε παρὰ τοῦ πραιποσίτου
 » ἐρώτησις πρὸς αὐτήν, ὡς ἐκ τῆς αὐγούστης, καὶ
 » ἐξελοῦσα ἐκαθέσθη εἰς τὰ σκύλα. Ἡ δὲ δέσποινα
 » ἀναστᾶσα ἀπὸ τοῦ θρόνου διῆλθεν διὰ τοῦ λαυσια-
 » κοῦ καὶ τοῦ τριπέτωνος, καὶ εἰσῆλθεν εἰς τὸν και-
 » νούργιον, καὶ δι' αὐτοῦ εἰς τὸν ἑαυτῆς κοιτῶνα, καὶ
 » εἴθ' οὕτως ἡ ἀρχόντισσα μετὰ τῶν συγγενῶν αὐτῆς
 » καὶ θεραπαινῶν, εἰσῆλθε διὰ τοῦ Ἰουστινιανοῦ καὶ
 » τοῦ λαυσιακοῦ καὶ τοῦ τριπέτωνος εἰς τὸν καινούρ-
 » γιον, καὶ ἀνεπαύσατο· εἶτα καθεσθεὶς ὁ βασιλεὺς μετὰ
 » τῆς αὐγούστης καὶ τῶν πορφυρογεννήτων αὐτοῦ τέ-
 » κνων, προσεκλήθη ἡ ἀρχόντισσα ἀπὸ τοῦ καινουρ-
 » γίου τρικλίνου, καὶ κελεύσει τοῦ βασιλέως καθεσθεῖ-
 » σα, ἐλάλησεν, ὅσα ἐβούλετο, πρὸς τὸν βασιλέα· τῇ
 » δὲ αὐτῇ ἡμέρᾳ γέγονεν κλητώριον ἐν τῷ αὐτῷ τρι-

» κλίνῳ τοῦ Ἰουστινιανοῦ. Ἐκαθέσθη ἐν τῷ προῶρῳ-
 » θέντι θρόνῳ ἡ δέσποινα καὶ ἡ νύμφη αὐτῆς, ἡ δὲ
 » ἀρχόντισσα ἐκ πλαγίου ἔστη· ὑπὸ δὲ τοῦ τῆς τρα-
 » πέζης κατὰ τὸν εἰωθότα τύπον εἰσελθουσῶν τῶν
 » ἀρχοντίσσων καὶ προσκυνησάντων, ἡ ἀρχόντισσα τὴν
 » κεφαλὴν μικρὸν ὑποκλίνας, ἐν ᾧ τόπῳ ἵστατο, ἐ-
 » καθέσθη εἰς τὸ ἀποκοπτὸν μετὰ τῶν ζωστῶν κατὰ
 » τὸν τύπον· Ἰστέον, ὅτι οἱ ἀποστολῆται ψάλλται καὶ οἱ
 » ἀγιοσοφῆται παρῆσαν ἐν τῷ αὐτῷ κλητωρίῳ ἄδοντες
 » τὰ βασιλικά. Ἐπαίξαν δὲ καὶ τὰ θυμελικά πάντα
 » παίγνια· ἐν δὲ τῷ χρυσοτρικλίνῳ γέγονεν ἕτερον κλη-
 » τώριον, καὶ ἔφαγον πάντες οἱ ἀποκρισιάριοι τῶν ἀρ-
 » χόντων Ῥωσσίας καὶ οἱ ἄνθρωποι καὶ συγγενεῖς τῆς
 » ἀρχοντίσσης καὶ οἱ πραγματευταί, καὶ ἔλαβον ὁ μὲν
 » ἀνεφιδὸς αὐτῆς μιλ. λ', οἱ ἡἱδιοὶ αὐτῆς ἀνὰ μιλ. κ',
 » οἱ κ' ἀποκρισιάριοι ἀνὰ μιλ. ιβ', οἱ μγ' πραγματευ-
 » ται ἀνὰ μιλ. ιβ', ὁ παπᾶς Γρηγόριος μιλ. ἡ, οἱ δύο
 » ἐρμηνευταί ἀνὰ μιλ. ιβ', οἱ ἄνθρωποι τοῦ Σφενδοσθλά-
 » βου ἀνὰ μιλ. ε', οἱ ς'. ἄνθρωποι τῶν ἀποκρισαρίων
 » ἀνὰ μιλ. γ', ὁ ἐρμηνεὺς τῆς ἀρχοντίσσης μιλ. ιε',
 » μετὰ δὲ τὸ ἀναστῆναι τὸν βασιλέα ἀπὸ τοῦ κλη-
 » τωρίου ἐγένετο δούλκιον ἐν τῷ ἀριστητηρίῳ, καὶ ἔ-
 » στη ἡ χρυσῇ μικρᾷ τράπεζᾳ ἡ ἐν τῷ πενταपुरγίῳ
 » ἵσταμένη, καὶ ἐτέθη ἐν αὐτῇ δούλκιον διὰ χειμευτῶν
 » καὶ διαλίθων σκουτελλίων, καὶ ἐκαθέσθη ὁ βασιλεὺς
 » καὶ Ῥωμανὸς ὁ Πορφυρογέννητος βασιλεὺς καὶ τὰ
 » πορφυρογέννητα τούτων τέκνα καὶ ἡ νύμφη καὶ ἡ ἀρ-
 » χόντισσα, καὶ ἐδόθη τῇ ἀρχοντίσσει ἐν χρυσῷ δια-
 » λίθῳ σκουτελλίῳ μιλ. φ', καὶ ταῖς ἐξ ἰδίαις αὐτῆς
 » ἀνὰ μιλ. κ', καὶ ταῖς ἐκ θεραπαίναις αὐτῆς ἀνὰ μιλ.
 » ἡ μηνὶ Ὀκτωβρίῳ ἡ, ἡμέρᾳ κυριακῇ, ἐγένετο κλη-

» τώριον ἐν τῷ χρυσοτρικλίνῳ, καὶ ἐκαθέσθη ὁ βασιλεὺς
 » μετὰ τῶν Ῥῶς· καὶ πάλιν γέγονεν ἕτερον κλητώ-
 » ριον ἐν τῷ πεντακουδουκλίῳ τοῦ Ἀγίου Παύλου, καὶ
 » ἐκαθέσθη ἡ δέσποινα μετὰ τῶν πορφυρογεννήτων αὐ-
 » τῆς τέκνων καὶ τῆς νύμφης καὶ τῆς ἀρχοντίσεως,
 » καὶ ἐδόθη τῇ μὲν ἀρχοντίσῃ μιλ. σ', τῷ δὲ ἀνεψιῷ
 » αὐτῆς μιλ. κ', τῷ παπᾶ Γρηγορίῳ μιλ. ή, ταῖς ις'.
 » ἰδίαις αὐτῆς ἀνὰ μιλ. ιβ', ταῖς ιή δούλαις αὐτῆς ἀνὰ
 » μιλ. ς', τοῖς κβ' ἀποκρισιαρίοις ἀνὰ μιλ. ιβ', τοῖς μδ'
 » πραγματευταῖς ἀνὰ μιλ. ς', τοῖς δύο ἐρμηνευταῖς ἀνὰ
 » μιλ. ιβ'. » Κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην βεβαίως οἱ μο-
 » νάρχαι Ῥῶσσοι ὀλίγον ἐπλούτουν πολυτίμων μετάλ-
 » λων· ἀλλὰ μόνον ἐξ ἀβροφροσύνης ἡ Ἡγεμονίς ἐδέχθη
 δῶρον ἐκ δεκαῆς δουκάτων (199).

Ἐκτὸς τῶν ἀξιολύστον τούτων διηγήσεων περὶ τῆς
 ἐν Κωνσταντινουπόλει διαμονῆς τῆς Ὁλγας, μυθολο-
 γία δημώδης ἀναφέρει ἐν τοῖς ἀρχαίοις ἡμῶν χρονι-
 κοῖς καὶ ἀπίθανόν τινα διήγησιν, ὅτι ὁ Αὐτοκράτωρ,
 θελγόμενος ὑπὸ τῆς συνέσεως καὶ τοῦ κάλλους τῆς
 Μεγάλης Ἡγεμονίδος, προσήνεγκεν αὐτῇ τὴν τε χεῖρα
 καὶ τὸ στέμμα· ἀλλ' ἡ Ὁλγα, βαπτισθεῖσα Ἑλένη
 τοῦνομα, ἀπερρίψε τὴν πρότασιν ταύτην, ὑπομιμνήσ-
 κουςα τῷ ἀναδόχῳ αὐτῆς, ὅτι ὑπῆρξε μεταξὺ αὐτῶν
 πνευματικὴ συγγένεια, θεωρουμένη ὑπὸ τῆς χριστια-
 νικῆς θρησκείας ὡς πρόσκομμα ἀνυπέρβλητον πρὸς
 σύνδεσμον γάμου. Ἀλλὰ πρῶτον μὲν ὁ Κωνσταντῖνος
 εἶχεν εἰσέτι τὴν σύζυγον αὐτοῦ, ἐπομένως δὲ ἡ Ὁλγα
 ἦτο τοῦλάχιστον ἐξηκοντοῦτις· ὑποτεθέντος δὲ ὅτι
 ἐθέλξει τὸν Αὐτοκράτορα, τοῦτο ἦτο ἀποτέλεσμα τοῦ
 φυσικοῦ αὐτῆς πνεύματος μᾶλλον, ἢ τῆς ὡραιότητος.

Ἡ Ὁλγα, κατηχηθεῖσα ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Πατριάρχου

ταῖς ἱεραῖς ἀρχαῖς τοῦ χριστιανισμοῦ, ἐπανῆλθεν εἰς Κίεβον. Ἀναχωροῦσαν δ' αὐτὴν ὁ Αὐτοκράτωρ προέπεμψε, κατὰ τὸν Νέστορα, προσενεγκῶν μὲν καὶ δῶρα πολυτελεῖ, καλέσας δὲ μάλιστα αὐτὴν θυγατέρα. Ἐν γένει ὁμῶς φαίνεται, ὅτι ὀλίγον αὕτη ηὔχαριστήθη ἐκ τῆς ὑποδοχῆς αὐτοῦ. Πείθεται δέ τις περὶ τούτου ἀναγινώσκων καὶ τὸ ἀκόλουθον· ἐπειδὴ ἐλθόντες μετ' οὐ πολὺ εἰς Κίεβον πρεσβευταὶ Ἕλληνες παρεκάλεσαν τὴν Μεγάλην Ἡγεμονίδα, ἵνα τηροῦσα τὴν ὑπόσχεσιν αὐτῆς ἀποστείλῃ εἰς τὴν Ἑλλάδα ἐπικουρικὰ στρατεύματα· ἐζήτησαν δὲ προσέτι δῶρα, δούλους, πολυτίμους διφθέρας καὶ κηρὸν, ἐκείνη ἀπήντησεν. «Ὅταν » ὁ Βασιλεὺς ὑμῶν μείνῃ τοσοῦτον χρόνον ἐν Ποτ- » σαίνῃ, ὅσον ἐγὼ ἔμεινα ἐν Σούδα (α) (λιμένι τῆς » Κωνσταντινουπόλεως), πέμψω πρὸς αὐτὸν στρατεύ- » ματα καὶ δῶρα· » μετὰ ταῦτα δὲ ἐπέστρεψαν οἱ πρεσβευταὶ πρὸς τὸν Αὐτοκράτορα. Ἡ ἀπόκρισις αὕτη ὑπαινίττεται, ὅτι οἱ Ἕλληνες, ὡς λίαν φιλύποπτοι, μετὰ παρέλευσιν ἱκανοῦ ἤδη χρόνου ἐπέστρεψαν τῇ Ὀλγα ἵνα εἰσέλθῃ εἰς τὴν πόλιν αὐτῶν, καὶ ὅτι τὸ σῦνθηες ἀγέρωχον τῆς Βυζαντινῆς Αὐλῆς ἀφῆκεν ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτῆς ἀναμνήσεις δυσαρέστους.

Ἄλλ' ἐπὶ τῆς βασιλείας Κωνσταντίνου τοῦ Πορφυρογεννήτου, τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ καὶ τοῦ Νικηφόρου Φωκά, οἱ Ῥῶσσοι ἐτήρουν τὴν εἰρήνην καὶ τὴν φιλίαν μετὰ τῆς Ἑλλάδος. Ὑπηρέτουν δὲ μάλιστα καὶ ἐν τῇ αὐλῇ

(α) Οὐδεὶς ἐκ τῶν λιμένων τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὀνομάζεται Σούδα. Ἴσως δ' εἰς ἐκ τῶν τεσσάρων, καὶ πιθανώτερον ὅ τῶν Βλαχερνῶν ὡς ὀρυκτῆς, ὠνομάζετο καὶ Σούδα· διότι ἡ λέξις κῆπη σημαίνει τὰ φρον, ἢ χάνδακ. (Ὁρ. Γλωσσ. Δουκαγγίου).

Ῥῶσσοι ἐν
Σικελίᾳ.

τῶν Αὐτοκρατόρων, ἐν τε τῷ στόλῳ καὶ ἐν τοῖς στρα-
τοῖς. Τῷ δὲ 964, ἀναφέρει ὁ Ἀραψ ἱστορικὸς Νοβαί-
ρης, ἐπολέμησαν ἐν Σικελίᾳ κατὰ τοῦ Ἀλῆ-Χασάν,
Σαρακηνοῦ στρατηγοῦ, ὡς μισθοφόροι τῶν Ἑλλήνων.
Ὁ Κωνσταντῖνος ἔπεμπε συχνάκις πρὸς τὸν Μέγαν Ἡ-
γεμόνα Χρυσόβουλλα, ἡ ἐπιστολὰς χρυσοσήμους
(200), φερούσας τὴν ἐπιγραφὴν ταύτην· Ἐπιστολὴ
τῶν φιλοχρίστων Αὐτοκρατόρων, Κωνσταν-
τίνου καὶ Ῥωμανοῦ, τῷ Ῥώσσω Μονάρχῃ.

Ἡ δ' Ὀλγα, φλεγομένη ὑπὸ ἱεροῦ ζήλου ὑπὲρ τῆς
νέας θρησκείας, ἔσπευσεν ἵν' ἀποκαλύψῃ τῷ υἱῷ αὐτῆς
τὰς πλάνας τῆς εἰδωλολατρείας· ἀλλ' ὁ νέος καὶ ὑπε-
ρήφανος Σβιατοσλάβος οὐδέποτε συνήνεσεν ἵν' ἀκούσῃ
τὰς νουθεσίας αὐτῆς. Μάτην δ' ἡ ἐνάρετος αὕτη μήτηρ
ἐλάλει αὐτῷ περὶ τῆς εὐδαιμονίας τοῦ χριστιανοῦ καὶ
περὶ τῆς εἰρήνης, ἧς ἀπήλαυεν ἡ ψυχὴ αὐτῆς, γνοῦσα
τὸν ἀληθινὸν Θεόν. «Ὁφείλω οὖν, ἀπεκρίνατο αὐτῇ ὁ
» Σβιατοσλάβος, ἵνα ἐγὼ μόνος παραδεχθῶ νέαν θρη-
» σκείαν, ὅπως πάντες οἱ συστρατιῶταί μου μυκτη-
» ρίζωσί με; » Ἀνωφελῶς ἡ Ὀλγα ἀντέλεγεν ὅτι τὸ
παράδειγμα αὐτοῦ ἔμελλεν ἵνα παρακινήσῃ πάντα τὸν
λαόν, ὅπως χριστιανίσῃ· διότι ὁ νεανίας διαμένων ἀ-
κλόνητος ἐλάτρευε τοὺς ψευδεῖς θεοὺς. Καὶ οὐδένα μὲν
ἐκώλυεν ἵνα βαπτισθῇ, ἐδείκνυε δ' ὅμως περιφρόνησιν
πρὸς τοὺς χριστιανοὺς καὶ ἀπέβαλλε μετ' ὀργῆς πά-
σας τὰς προτροπὰς τῆς μητρὸς, ὥστε ὡς ἀγαπῶσα
αὐτὸν μετὰ στοργῆς ἠναγκάσθη τέλος ἵνα σιωπήσῃ,
ἀνατιθεμένη τῷ Θεῷ τὴν τύχην τοῦ τε υἱοῦ αὐτῆς καὶ
τοῦ Ῥωσσικοῦ ἔθνους.

964—966.

Χαρακτὴρ
καὶ κατορθώμα-
τα τοῦ Σβιατοσ-
λάβου.

Ἐνῆλιξ δὲ γενόμενος ὁ ἡγεμὼν οὗτος διενоеῖτο
μόνον ἔργα μεγαλοψύχου ἀνδρίας· Ὅθεν ἐπιθυμῶν

ἵνα δοξάσῃ μὲν ἑαυτὸν διὰ πραγμάτων, ἀνανεώσῃ δὲ καὶ τὴν δόξαν τῶν Ῥωσσικῶν ὀπλῶν, τοσοῦτον φημισθέντων ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Ὀλέγου, ἀθροίζει πολυάριθμον στρατὸν καὶ ὁρμᾷ μετὰ νεανικοῦ θάρρους εἰς τὰ στρατόπεδα. Αὐτόθι σκληραγωγούμενος ἠνείχετο πάντας τοῦ πολέμου τοὺς μόχθους. Οὐδέποτε ἔφερεν οὔτε σκηνάς, οὔτ' ἀποσκευάς, ἐτρέφετο δὲ διὰ κρέατος ἵππου, ἢ ἀγρίων ζώων, ὀπτομένου παρ' αὐτοῦ ἐπὶ τῶν ἀνθράκων. Ἀντέχων δ' ἐκ συνηθείας πρὸς τε τὸ ψύχος καὶ τὸ δυσχείμερον τῶν ὑπερβορείων τόπων, εἶχεν ὡς στέγην μὲν μόνον τὸν οὐράνιον θόλον, ὡς κλίνην δὲ τὴν ἐφεστρίδα τοῦ ἵππου, καὶ ὡς προσκεφάλαιον αὐτὸ τὸ ἐφίππιον. Ὅθεν καὶ οἱ στρατιῶται ἐγίνοντο ἄξιοι τοιοῦτου στρατηγοῦ μιμηταί. Τὸ ἀρχαῖον χρονικὸν διετήρησε πρὸς τοὺς μεταγενεστέρους καὶ τὸ ἀκόλουθον τεκμήριον τοῦ εὐγενοῦς αὐτοῦ χαρακτῆρος· ἐπειδὴ μὴ ἐπιθυμῶν ἵνα ὠφεληθῇ ἐκ τῶν πλεονεκτημάτων αἰφνιδίου προσβολῆς, ἐφρόντιζε προηγουμένως ἵνα κηρύττῃ τὸν πόλεμον πρὸς λαοὺς πολεμίους, πρὶν ἢ ἐκστρατεύσῃ, μηνύων αὐτοῖς· Πορεύομαι καθ' ὑμῶν· ὥστε κατὰ τοὺς βαρβάρους ἐκείνους χρόνους ὁ ὑπερήφανος Σβιατοσλάβος ἐφύλαττεν ἀρχὰς ἀληθοῦς ἱπποτικῆς τιμῆς.

Ἐδοξάσθη δὲ κατὰ πρῶτον μὲν παρὰ τὰς ὄχθας τοῦ Ὀκκα, τοῦ Τανάιδος καὶ τοῦ Ῥᾶ, ὑποτάξας δὲ τοὺς Βιατίστους, ὄντας πάντοτε ὑποτελεῖς τοῦ Χάνου τῶν Χοζάρων, ἔστρεψε τὰ τρομερὰ αὐτοῦ ὅπλα κατὰ τοῦ πάλαι ποτὲ ἰσχυροτάτου τούτου δυνάστου. Ὅθεν κρατερὰ μάχῃ ἔκρινε τὴν τύχην τῶν δύο λαῶν. Καὶ ὁ μὲν Χαγάνος διώκει τὸν στρατὸν αὐτοῦ αὐτοπροσώπως· ἀλλ' ὁ Σβιατοσλάβος νικήσας αὐτὸν ἐγένετο κύριος

τοῦ Χοζαρικοῦ Βιελοβέγου, εἴτε Σάρκελ, τουτέστιν Ἀσπρου Ὀσπητίου κατὰ τοὺς Βυζαντινοὺς (α), πόλεως παρὰ τὸν Τάναϊν, ὠχυρωμένης ὑπὸ μηχανικῶν Ἑλλήνων. Ὁ Νέστωρ παρατρέχων τὰ καθ' ἕκαστα τῶν πράξεων τοῦ Ἡγεμόνος τούτου λέγει μόνον, ὅτι ὑπέταξεν ἐπίσης τοὺς Ἰάσσους καὶ Κασσόγους. Ἐκ τούτων οἱ μὲν πρῶτοί εἰσι πιθανῶς οἱ νῦν Ὀσσιοι, ἢ Ὀσσιτιανοὶ, καταγόμενοι ἐκ τῆς φυλῆς τῶν Ἀλανῶν, κατοικοῦντες δὲ τὰς κοιλάδας τοῦ Καυκάσου κατὰ τὸ Δαγεστὰν καὶ τὰς ἐκβολὰς τοῦ Ῥᾶ, οἱ δὲ δεύτεροι ὑπάρχουσιν οἱ Κιρκασοὶ, ὧν ἡ χώρα ἐκαλεῖτο Κασσαχία κατὰ τὸν δέκατον αἰῶνα· καὶ νῦν δὲ οἱ Ὀσσιτιανοὶ καλοῦσι τοὺς Κιρκασίους Κασσάκους. Κατὰ τὴν αὐτὴν δὲ ταύτην ἐποχὴν, ὡς εἰκάζομεν, οἱ Ῥῶσσοι ὑπεχείρωσαν καὶ τὴν πόλιν Ταματάρχαν, ἥτοι Φαναγορίαν καὶ πᾶσαν τὴν ἐπὶ τῶν ἀνατολικῶν παραλίῳν τῆς Μαιώτιδος λίμνης χώραν τῶν Χοζάρων· διότι τὸ μέρος τοῦτο τοῦ ἀρχαίου Βοσποριανοῦ βασιλείου, καλούμενον ἔκτοτε ἡγεμονία τοῦ Τμουτοροκάν, ἀνῆκεν ἤδη τοῖς Ῥώσσοις ἐπὶ τοῦ Βλαδιμίρου, ὡς ῥηθήσεται κατωτέρω. Ἡ δὲ κατάκτησις τοσοῦτον ἀπωτάτης χώρας ἐκπλήττει μὲν κατ' ἀρχάς, ἀλλὰ τὸ θυελλῶδες πνεῦμα τοῦ Σδιατοσλάβου ἐνησμενίζετο τοῖς κινδύνους καὶ μόχθοις. Ἀνοίξας οὖν δρόμον ὁ ἥρως οὗτος ἀπὸ τοῦ Ταναΐδος μέχρι τοῦ Κιμμερίου Βοσπόρου, εὐκόλυνε τὴν συγκοινωνίαν τοῦ Τμουτοροκάν καὶ Κιέβου διὰ τοῦ Εὐξείνου καὶ Βορυσθένους, ὥστε μόνον σκιά τις τοῦ κράτους τῶν Χαγάνων ὑπελείπετο ἐν Ταυρίδι.

(*) Ὁρ. Κωνστ. Παρφ. πρὸς Ῥωμαίων κεφ. μδ'.

Ἄλλ' ἡ κατὰ τοῦ βασιλέως τῶν Βουλγάρων Πέτρου 767.
 δυσμένεια τοῦ Αὐτοκράτορος Νικηφόρου Φωκά ἔδω-
 κεν ἀφορμὴν τῷ Σβιατοσλάβῳ νέας καὶ σπουδαιοτά-
 της ἄλλης κατακτήσεως· διότι ὁ Αὐτοκράτωρ, ἐπιθυ-
 μῶν ἵνα τιμωρήσῃ τοὺς Βουλγάρους, ὡς μὴ θέλον-
 τας ἔν' ἀποκρούσωσι τὰς καθ' Ἑλλάδος συχνὰς ἐπιδρο-
 μὰς τῶν Οὐγγρων, ἔπεμψεν εἰς Κίεβον ὡς πρέσβυν
 τὸν Καλοχύρην, υἱὸν τοῦ τῆς Χερσῶνος κυβερνήτου,
 ὑποσχόμενον πλούσια δῶρα πρὸς τὸν τῆς Ῥωσσίας
 ἀνδρεῖον Ἡγεμόνα, ἐὰν ἐκήρυττε τὸν κατὰ τῶν Βουλ-
 γάρων πόλεμον. Ὁ δὲ Σβιατοσλάβος ἀποδεξάμενος ἀ-
 σμένως τὰς προτάσεις τοῦ Αὐτοκράτορος, παρὰ δὲ τῶν
 Ἑλλήνων λαβὼν μεδίμνους τινὰς χρυσοῦ (α) πρὸς ἐφο-
 πλισμὸν, ἐπεφάνη παραπλέων τὸν Ἰστρον μετὰ στό-
 λου ἐξήχοντα χιλιάδων ἀνδρῶν. Μάτην οἱ Βούλγαροι
 ἐπεμελήθησαν ἔν' ἀποκρούσωσιν αὐτούς· ἐπειδὴ οἱ Ῥῶσ-
 σοι, κεκαλυμμένοι ὑπὸ τῶν ἀσπίδων, ἀπέβησαν ὀρμη-
 τικῶς καὶ ξιφῆρεις εἰς τὴν ξηρὰν, τρέψαντες δὲ τοὺς πο-
 λεμίους εἰς φυγὴν, ὑπέταξαν πάσας τὰς πόλεις, ὥστε
 ὁ βασιλεὺς τῶν Βουλγάρων ἀπέθανεν ὑπὸ τῆς λύπης.
 Οὕτως ὁ Ῥῶσσος Ἡγεμὼν ἱκανοποιήσας τοὺς Ἑλλη-
 νας, πλουτήσας δ' ἐκ τῶν τῆς νίκης λαφύρων καὶ ἐπαιρό-
 μενος τῇ δόξῃ, ἤρξατο ἄρχων ἐν τῇ ἀρχαίᾳ Μοισίᾳ,
 ἀπαιτῶν δὲ δῶρα καὶ παρὰ τοῦ Αὐτοκράτορος ὡς δεῖγ-
 μα εὐγνωμοσύνης, ἐνετρύφα ἐν τῇ Βουλγαρικῇ Περει-
 ασλάβῃ (201), μηδόλως ὑποπτεύων, ὅτι κατὰ τὸν αὐ-
 τὸν ἐκείνῳ χρόνον ἡ ἰδίᾳ αὐτοῦ πρωτεύουσα ἐκινδύνευεν.

Κατάκτησις
 τῆς Βουλγαρίας

(1) «Крѣпкіи пѣхотѣи дѣла, кѣтѣ Лѣонѣи тѣи Дѣлѣи». Вѣ. (ΣΤ.
 Κεφ. 5).

968. Γινώσκοντες τὴν ἀπουσίαν τοῦ ἀνδρείου Σβιατοσλάβου οἱ Πατσινάκαι ἐπέπεσον κατὰ τῆς Ῥωσσίας, ἐπῆλθον δὲ καὶ κατὰ τοῦ Κιέβου, ὅπου ἡ Ὀλγα μετὰ τῶν τέκνων τοῦ Σβιατοσλάβου ἐνεκλείσθη. Ὑπῆρχε μὲν πέραν τοῦ Βορυσθένου στρατηγὸς Ῥῶσσοι, Πρετίτσης καλούμενος· ἀλλ' ὁ στρατὸς αὐτοῦ, ὡς ὀλιγάρθμος, οὐδεμίαν εἶχε μετὰ τῶν πολιορκουμένων συκοινωνίαν, οἱ δ' ἀσθενεῖς ἤδη ὑπὸ λιμοῦ καὶ δίψης Κιεβῖται ἦσαν ἀπηλπισμένοι. Ἐν τῇ ἐσχάτῃ δὲ ταύτῃ ἀνάγκῃ τολμηρὸς τις ἔφηβος, λαλῶν τὴν τῶν Πατσινάκων γλῶσσαν, ἀνέλαβεν οἰκοθεν ἵνα πληροφορήσῃ τὸν Πρετίτσην περὶ τῆς δεινῆς αὐτῶν καταστάσεως. Ὅθεν ἐξέρχεται τῆς πόλεως κρατῶν χαλινὸν, βαδίζει κατ' εὐθείαν πρὸς τὰ πλήθη τῶν ἐχθρῶν καὶ ἐρωτᾷ αὐτοὺς, ἐὰν εἶδον τὸν ἵππον αὐτοῦ. Καὶ οἱ μὲν Πατσινάκαι, ἐκλαβόντες αὐτὸν ὡς οἰκεῖον, ἀφῆκαν ἐλευθέραν τὴν διέβασιν, ὁ δὲ νέος καταντήσας δρομαίως εἰς τὸν Βορυσθένη, ἐκδύεται καὶ νήχεται ἐν τῷ ποταμῷ. Τότε οἱ πολέμιοι γνόντες τὴν ἀπάτην, ἤρξαντο ἐκτοξεύειν κατ' αὐτοῦ βέλη, ἐκ δὲ τῆς ἐτέρας ὀχθῆς οἱ Ῥῶσσοι πλεύσαντες εἰς προὔπαντησιν ἔλαβον τὸν ἔφηβον ἐν τῇ λέμβῳ. Μαθὼν δὲ παρὰ τοῦ ἀπεσταλμένου τούτου ὁ στρατηγός, ὅτι ἀμηχανοῦντες οἱ Κιεβῖται, ἐβουλεύοντο ἵνα παραδοθῶσι τῇ ἐπιούσῃ, φοβούμενος δὲ καὶ τὴν ὀργὴν τοῦ Σβιατοσλάβου, ἔρριψε τὸν κύβον ὑπὲρ τῆς οἰκογενείας τοῦλάχιστον τοῦ Ἡγεμόνος. Τὴν ἐπαύριον οὖν, ἡμέρας ὑποφωσκούσης, οἱ Πατσινάκαι εἶδον τὰς Ῥωσσικὰς λέμβους πλεύσας πρὸς τὴν ὀχθὴν αὐτῶν ἐν ἡχῷ σαλπίγγων, πρὸς ὃν οἱ πολιορκούμενοι ἀπῆντων διὰ θορυβωδῶν ἀλαλαγμῶν χαρᾶς. Οἱ δ' ἐχθροὶ, νομίσαντες ὅτι αὐτὸς ὁ τρομερὸς Σβια-

τοσλάβος ἤρχετο πρὸς βοήθειαν τῆς πρωτευούσης διεσχορπίσθησαν ἔντρομοι, ὥστε ἡ Ἡγεμονὶς Ὀλγα ἐλευθερωθεῖσα, ἐξῆλθεν ἀκινδύνως τῶν τειχῶν τοῦ Κιέβου μετὰ τῶν ἐγγόνων εἰς προὔπαντησιν τῶν ἐλευθερωτῶν. Ὁ δὲ ἡγεμὼν τῶν Πατσινακῶν, καὶ περ ἐννοήσας τὸ εὐάριθμον τῶν ἐχθρῶν, ἀπεδειλίασεν ὁμῶς πρὸς μάχην· ἀνήγγειλε δὲ, ὅτι ἐπεθύμει ἵνα συνομιλήσῃ μετὰ τοῦ Ῥώσσου ἀρχηγοῦ. Ἰδὼν δὲ τοῦτον ἠρώτησεν, ἐὰν ᾗτο ὁ Ἡγεμὼν· ἀλλ' ὁ ἐπιτήδειος στρατηγὸς ἀπεκρίθη ὅτι διώκει τὴν ἐμπροσθοφυλακὴν τοῦ Σβιατοσλάβου, οὗτος δ' ἠκολούθει μετὰ φοβεροῦ στρατοῦ. Τότε ὁ Πατσινάκης ἀπατηθεὶς, προέτεινεν αὐτῷ τὴν εἰρήνην· ὡς δεῖγμα δὲ φιλίας οἱ δύο στρατηγοὶ ἀλλήλους δεξιωσάμενοι, ἀντήλλαξαν τὰ ὄπλα, καὶ ὁ μὲν ἡγεμὼν ἔδωκε τῷ στρατηγῷ τὴν σπάθην, τὰ βέλη καὶ τὸν ἵππον, ὁ δὲ στρατηγὸς τὴν ἀσπίδα, τὸν θώρακα καὶ τὸ ξίφος. Μετὰ ταῦτα δὲ ὁ Πατσινάκης ἀπεμακρύνθη μετὰ σπουδῆς πανστρατιᾶ ἐκ τῆς πόλεως.

Τοιουτοτρόπως διασωθέντες οἱ Κιεβῖται ἔπεμψαν ταχυδρόμον πρὸς τὸν Σβιατοσλάβον μεμφόμενοι μὲν αὐτὸν, ὅτι θυσιάζει τὴν ἰδίαν αὐτοῦ χώραν, ποθῶν τὴν κατάρκτησιν ἀλλοτρίων τόπων, ἀναγγέλλοντες δ' ὅτι ἀπηνεῖς πολέμιοι ἐκυρίευσαν παρ' ὀλίγον καὶ τῆς πρωτευούσης καὶ τῆς οἰκογενείας αὐτοῦ, ἥ δὲ ἀπουσία τοῦ μονάρχου καὶ ὑπερασπιστοῦ ἐπηπείλει νέους κινδύνους· διὸ παρεκάλουν αὐτὸν ἵνα οἰκτείρῃ διὰ τὰς ἐπικειμένους συμφορὰς τὴν πατρίδα, τὴν φιλόστοργον καὶ γεγηρακυῖαν αὐτοῦ μητέρα καὶ τὰ ἀπαλὰ τέκνα. Τότε ὁ Ἡγεμὼν καμφοθεὶς ἐπετάχυνε τὴν εἰς Κιέβον ἐπάνοδον· διότι, καίτοι προσφιλοῦς αὐτῷ οὕσης τῆς κλαγγῆς τῶν ὀπλων, ἔσωζεν ὁμῶς ἀκμαῖον ἐν τῇ

καρδία αὐτοῦ τὸ φίλτρον υἱοῦ καὶ πατρός. Ὅθεν ἡσπάσατο ἐνθέρμως, κατὰ τὸ χρονικὸν τὴν μητέρα καὶ τὰ τέκνα αὐτοῦ, ἔμπλεως χαρᾶς ἐπὶ τῇ σωτηρίᾳ αὐτῶν. Ἄλλ' ἡ τῶν Πατσινακῶν θρασύτης ἦτο τιμωρίας ἀξία, μία δὲ μόνη νίκη ἤρχεσε πρὸς τε ἀποσόβησιν αὐτῶν ἐκ τῶν μεθορίων καὶ πρὸς ἀποκατάστασιν τῆς ἀσφαλείας καὶ εἰρήνης ἐν τῇ πατρίδι.

Ἄλλ' ὁ ἐν Κιέβῳ ἡσυχος βίος αὐτοῦ ἀπῆρесе ταχέως ἡγεμόνι τοσοῦτον ἐπιχειρητῇ, χώρα δὲ κατακτηθεῖσα θέλγει πάντοτε τὸν νικητὴν, ὥστε ἡ καρδία τοῦ ἥρωος ἀνεπόλει ἀκαταπαύστως τὸν Ἴστρον. Συνανοροίσας οὖν τοὺς μεγιστᾶνας, παρούσης καὶ τῆς Ὀλγας, εἶπεν αὐτοῖς « ὅτι εὐφραίνεται διαμένων μᾶλλον ἐν Περεισλάβᾳ, ἢ ἐν Κιέβῳ· ὅτι ἡ πρωτεύουσα » τῶν Βουλγάρων ἦτο ταμεῖον τοῦ φυσικοῦ πλούτου » καὶ τῆς τέχνης· ὅτι οἱ Ἕλληνες πέμπουσιν ἐκεῖ » χρυσὸν, ὑφάσματα, οἶνον καὶ καρπούς, οἱ Βοημοὶ καὶ » Οὐγγροὶ ἄργυρον καὶ ἵππους, οἱ δὲ Ῥῶσσοι διφθέρας, κηρὸν, μέλι καὶ δούλους. » Θάψας ἄρα ἐμὲ, ὑπέλαβεν ἡ τεθλιμμένη μήτηρ, πορεύθητι, ὅπου ἀνθέλης· ἐπειδὴ τότε γῆρας καὶ αἰνόσοι ταχέως φέρουσιν ἐμὲ εἰς τὸν τάφον. Οἱ λόγοι οὗτοι ὑπῆρξαν, οὕτως εἰπεῖν, προφητικοί· διότι ἡ Ὀλγα μετὰ τέσσαρας ἡμέρας ἀπεβίωσεν ἀπαγορεύσασα ῥητῶς τὴν τελετὴν τῶν ἐθνικῶν ἀγώνων (τρίζνας) ὑπὲρ αὐτῆς, καὶ ἐτάφη ὑπὸ χριστιανοῦ ἱερέως ἐν προδιαταχθέντι τόπῳ. Ὁ δ' υἱός, οἱ ἐγγονοὶ αὐτῆς καὶ ὁ λαὸς ἅπας ἐθρήνησαν εὐγνωμονοῦντες τὴν ἡγεμονίδα ταύτην.

Ἡ μὲν παράδοσις ἐπεκάλεσε τὴν Ὀλγαν πολυμήχανον, ἡ δὲ ἐκκλησία τιμᾷ αὐτὴν ὡς Ἀγίαν, ἡ

Ἀπεβίωσεν
τῆς Ὀλγας.

ἱστορία δὲ ὡς σοφὴν. Ἐκδικηθεῖσα τοὺς Δρεβλιανούς ἐτήρησε τὴν τε ἡσυχίαν ἐν τῇ χώρᾳ ταύτῃ καὶ τὴν μετὰ τῶν ξένων εἰρήνην μέχρι τῆς τοῦ Σβιατοσλάβου ἐνηλικότητος· διὰ δὲ τῆς δραστηριότητος ἀξίας μεγάλου ἀνδρός κατώρθωσε ἵνα ἐγκαταστήσῃ τὴν τάξιν ἐν τῷ ἀπεράντῳ καὶ ἀρτισυστάτῳ αὐτῆς Κράτει. Ἴσως οὐδέποτε ἐξέδωκε νόμους· ἐδημοσίευσεν ὅμως διατάξεις ἀπλούς· ἀτας καὶ ἀναγκαιοτάτας ἀνθρώποις, οἵτινες διετέλουν ἐν τῇ νηπιότητι τῶν πολιτικῶν καὶ κοινωνικῶν θεσμῶν. Καὶ μέχρι μὲν τῆς βασιλείας τῆς Ὀλγας οἱ Μεγάλοι Ἡγεμόνες ἐπολέμουν, αὐτὴ δὲ ἐκυβέρνησε τὸ Κράτος. Ὁθεν καὶ ὁ Σβιατοσλάβος αὐτὸς, πεπεισμένος περὶ τῆς φρονήσεως αὐτῆς, καὶ ἐνῆλιξ ὧν ἀνετίθη αὐτῇ, ὡς φαίνεται, τὴν ἐσωτερικὴν τῆς ἐπικρατείας κυβέρνησιν, καθόσον ἀδιαλείπτως περὶ πολέμους ἐνασχολούμενος ἀπεμακρύνετο ἀναγκαίως τῆς πρωτευούσης. Ἐπὶ τῆς Ὀλγας δὲ ἡ Ῥωσσία ἐγένετο γνωστὴ καὶ ἐν ταῖς ἀπωτάταις Εὐρωπαϊκαῖς χώραις. Οὕτως οἱ Γερμανοὶ ἱστορικοὶ ἀναφέρουσι πρεσβείαν τινὰ πεμφθεῖσαν εἰς Γερμανίαν πρὸς τὸν Αὐτοκράτορα Ὁθωνα τὸν Α' (202). Ἡ Ἡγεμονὶς τῆς Ῥωσσίας, ἀκούσασα ἴσως τὴν δόξαν καὶ τὰς νίκας τοῦ Ὁθωνος, ἐπεθύμησεν ἵνα καὶ αὐτὸς γνωρίσῃ τὴν διασημότητα τοῦ λαοῦ αὐτῆς· διὸ προέτεινεν αὐτῷ διὰ τῶν πρεσβευτῶν αὐτῆς φιλικὴν συμμαχίαν. Τέλος πάντων ἕνεκα τοῦ πρὸς τὸν χριστιανισμόν ζήλου ἡ Ὀλγα, κατὰ τὴν Νεστόρειον ἔκφρασιν, ἐωσφόρος καὶ σελήνη τῆς σωτηρίας ἐχρησίμευσεν ὡς πειστικὸν παράδειγμα τῷ Βλαδιμίρῳ, παρεσκεύασε δὲ τὸν θρίμβον τῆς ἀληθινῆς θρησκείας ἐν τῇ πατρίδι.

Τελευτησάσης τῆς μητρὸς αὐτοῦ, ὁ Σβιατοσλάβος ἐδύνατο ἐλευθέρως ἵνα ἐκπληρώσῃ τὴν ἄφρονα αὐτοῦ

Πρεσβεία τῶν
Ῥώσων ἐν Γερ-
μανίᾳ.

πρόθεσιν, τοὔτέστι τὸν μετατοπισμὸν τῆς ἑδρας τοῦ Κράτους εἰς τὰς ὄχθας τοῦ Ἰστρου. Ἐκτὸς τῆς περιφιλαυτίας τοῦ κατακτητοῦ, ἡ Βουλγαρία ἤρεσκεν αὐτῷ καὶ ὡς εὐκραῆς, εὐφορος καὶ πλουσία διὰ τὴν σύντονον καὶ εὐχερῇ μετὰ τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐμπορίαν· ἴσως δὲ ἡ ὁμορος αὕτη πρὸς τὴν Αὐτοκρατορίαν χώρα ἦτο καὶ μᾶλλον πεπολιτισμένη τῆς Ῥωσσίας· ἀλλὰ ἔπρεπε καὶ τοιούτων ὑπαρχόντων πλεονεκτήματα ἵν' ἀρνηθῇ τὴν πατρίδα, πηγὴν, οὕτως εἰπεῖν, ἰσχύος καὶ δυνάμεως; Τούλάχιστον ἦτο ἀνάγκη προηγουμένως, ἵνα κυριεύσῃ τῆς Βεσσαραβίας, Μολδαβίας καὶ Βλαχίας, ἀποδιώκων τοὺς Πατσινάκας, ὅπως συνάψῃ δι' ἀλύσεως ἀλλεπαλλήλων κατακτήσεων τὴν Βουλγαρίαν μετὰ τῶν Ῥωσικῶν τόπων. Ἀλλ' ὁ Ἡγεμὼν οὗτος ἐθάρρει ὑπερβαλλόντως τῇ τύχῃ τῶν ὅπλων, ἐμεγαλοφρόνει δὲ καὶ ὡς νικητῆς τῶν Χοζάρων.

970. Ἐδωκεν οὖν πρὸς μὲν τὸν υἱὸν αὐτοῦ Ἱεροπόλκον τὴν κυβέρνησιν τοῦ Κιέβου, πρὸς δὲ τὸν δευτερότοκον Ὀλεγον τὰς χώρας τῶν Δρεβλιανῶν, οἵτινες πάλαι ποτε εἶχον τοὺς ἰδιαιτέρους αὐτῶν ἡγεμόνας. Τότε οἱ Νοβογορόδιοι, δυσανασχετοῦντες βεβαίως ἐκ τῆς διοικήσεως τῶν τοποτηρητῶν τοῦ Ἡγεμόνος, ἐζήτησαν παρὰ τοῦ Σβιατοσλάβου ἓνα τῶν υἱῶν αὐτοῦ ὡς κυβερνήτην, ἀπειλοῦντες ὅτι ἐν περιπτώσει ἀποποιήσεως, ἐσκόπευον ἵνα ἐκλέξωσιν αὐτοὶ οὗτοι Ἡγεμόνα. Ὁ Ἱεροπόλκος καὶ Ὀλεγοις ἀπεποιήθησαν τὴν κυβέρνησιν αὐτῶν· εὐτυχῶς ὅμως ὁ Σβιατοσλάβος εἶχε τρίτον υἱόν, Βλαδίμιρον ὀνομαζόμενον, γεννηθέντα αὐτῷ ἐκ γυναικὸς θεραπαινίδος τῆς Ὀλγας, Μαλούσης καλουμένης, θυγατρὸς δὲ κατοίκου τινος τοῦ Λουβέτσου, Μάλκου τούνομα. Τὸν νεανίαν οὖν τοῦτον, προωρισμέ-

νον ἵνα καταστῇ ποτε μεταρρωτῆς τῆς Ῥωσσίας, ἐξελέξαντο οἱ Νοβογορόδιοι ἡγεμόνα, κατὰ τὴν συμβουλήν τοῦ Δοβρίνια, ἀδελφοῦ τῆς Μαλούσης. Πρῶτος ἄρα ὁ Σβιατοσλάβος εἰσήγαγε τὴν χρῆσιν τῶν πρὸς τὰ τέκνα, ἰδιαιτέρων κληρουχιῶν, δυστυχῆς παράδειγμα, πηγὴν πάντων τῶν δεινῶν τῆς Ῥωσσίας!

Πρῶται κληρουχίαι ἐν Ῥωσσίᾳ.

• Πέμψας οὖν εἰς Νοβογόροδον τὸν Βλαδίμιρον μετὰ τοῦ Δοβρίνια ἀνεχώρησε παρευθὺς εἰς Βουλγαρίαν, ἣν ἐθεώρει ὡς χώραν ἰδίαν· ὁ λαὸς ὅμως αὐτῆς ὑπεδέχθη αὐτὸν ἐχθρικῶς, πολυάριθμος δὲ στρατὸς συνηθροισμένος ἐν Περεϊασλάβᾳ ἐπέπεσε κατὰ τῶν Ῥώσσω, ὥστε παραχρῆμα συνήφθη πολύωρος καὶ αἱματηρὰ μάχη. Ὅτε δὲ ἡ νίκη ἐκλίνε σχεδὸν πρὸς τοὺς Βουλγάρους, ὁ Σβιατοσλάβος ἀνέκραξεν· Ἀποθάνωμεν, ἀδελφοὶ καὶ σωματοφύλακες, ἀλλ' ἀποθάνωμεν καρτερικῶς καὶ ἀνδρείως. Ἐκ τῶν λόγων τούτων ἐνισχυθέντες οἱ Ῥῶσσοι, διπλασιάζουσι τὴν ἀνδρίαν, ὥστε περὶ τὸ ἑσπέρας ἀνεδείχθησαν νικηταί. Τοιοῦτοτρόπως γενόμενος ὁ Σβιατοσλάβος ἐξ ἐφόδου κύριος τῆς Περεϊασλάβας, δι' αὐτῆς δὲ καὶ ὅλου τοῦ βασιλείου τῶν Βουλγάρων, ἀπεφάσισεν ἵνα ἐγκατασταθῇ μονίμως ἐκεῖ. Ἐνεθαῤῥύνθη δ' εἰς τοῦτο ὑπὸ εὐπατρίδου τινὸς Ἑλληνοῦ, Καλοκύρου καλουμένου (203), πεμφθέντος ὑπὸ τοῦ Αὐτοκράτορος Νικηφόρου Φωκᾶ πρὸς αὐτὸν ἄλλοτε ὡς πρεσβευτοῦ· διότι ἤλπιζεν ὁ Καλοκύρης οὗτος ἵνα βοηθῇ τῶν Ῥώσσω ἐκθρονίσῃ τὸν κυριάρχην αὐτοῦ καὶ οὕτω βασιλεύσῃ τοῦ θρόνου τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ὅθεν χάριν τούτου ὑπεσχέθη αὐτοῖς ἵνα παραχωρήσῃ τὴν Βουλγαρίαν πρὸς διηνεκὴ κατοχὴν, τοῦ δὲ λοιποῦ πέμπῃ δῶρα. Ἀλλ' ὁ Σβιατοσλάβος, χαίρων ἤδη ὅτι ἤρχε

Δευτέρα κατὰ τὰς τάξεις τῆς Βουλγαρίας.

τῆς χώρας ταύτης, ἐπέτρεψε τῷ Βορίσῃ, υἱῷ τοῦ ἀποθανόντος βασιλέως αὐτῆς, ἵνα φέρῃ τὰ σημεῖα τῆς βασιλικῆς ἀξίας (204).

Οἱ Ἕλληνες συνεῖδον μετ' οὐ πολὺ τὸ σφάλμα αὐτῶν, προσκαλέσαντες τοὺς Ῥώσους παρὰ τὸν Ἴβρον· διότι ὁ τολμητίας καὶ φιλοπόλεμος Σβιατοσλάβος ἐφαίνετο αὐτοῖς ὡς γείτων πολὺ τρομερώτερος τῶν Βουλγάρων. Διὸ Ἰωάννης ὁ Τσιμισκῆς (205), Αὐτοκράτωρ τότε τῆς Κωνσταντινουπόλεως, προτείνων τῷ Ἡγεμόνι τούτῳ τὴν ἐκπλήρωσιν τῶν ὄρων τῆς συνομολογηθείσης μετ' αὐτοῦ ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Νικηφόρου συνθήκης, ἀπῆτει τὴν ἐκκένωσιν τῆς Βουλγαρίας· ἀλλ' ὁ Σβιατοσλάβος, ἀπορρίπτων τὰς προτάσεις τῶν πρεσβευτῶν, ἀπήντησεν ἀγερῶχος (α), ὅτι ἐντὸς ὀλίγου ἐλθὼν αὐτοπροσώπως εἰς Κωνσταντινούπολιν, ἀποδιώξει τοὺς Ἕλληνας εἰς Ἀσίαν. Ὁ Τσιμισκῆς, ὑπομνήσας αὐτῷ τὴν στυγεράν τύχην τοῦ ἀπλήστου Ἰγορος, παρεσκευάσθη πρὸς πόλεμον, ὃ δὲ Σβιατοσλάβος ἔσπευσεν ὁμοίως ἵνα προλάβῃ αὐτόν.

Ὁ Νέστωρ καὶ οἱ Βυζαντινοὶ διαφωνοῦσιν ὡς πρὸς τὴν ἀφήγησιν τοῦ φονικοῦ τούτου πολέμου. Ὁ μὲν ἀπονέμει τὴν τιμὴν καὶ τὴν δόξαν τῆς νίκης τῷ Ῥώσῳ Ἡγεμόνι, οἱ δὲ, καὶ τοῦτο φαίνεται πιθανώτερον, τῷ Αὐτοκράτορι· διότι, λήξαντος τοῦ πολέμου τούτου, ἡ Βουλγαρία ἔμεινεν ὑποτελὴς τῶν Ἑλλήνων, ὃ δὲ Σβιατοσλάβος ἠναγκάσθη εἰς ἀποχώρησιν μετ' ὀλιγίστων ἀνδρῶν, καὶ τὸ ἀποτέλεσμα τοῦτο ἦν βεβαίως ἀντίθετον τῆς αἰσίας τῶν ὀπλων αὐ-

τοῦ ἐκβάσεως. Ἐκτὸς δὲ τούτου, ἐπειδὴ οἱ Ἕλληνες ἱστορικοὶ διηγοῦνται πάντα τὰ καθ' ἕκαστα τῆς ἐκστρατείας ταύτης πολὺ ἀκριβέστερον καὶ σαφέστερον, προτιμῶντες τὴν ἀλήθειαν τῆς ἐθνικῆς φιλοτιμίας, παραδεχόμεθα τὰς περιέργους αὐτῶν διηγήσεις.

• Ὁ Μέγας Ἡγεμὼν, λέγουσιν οὗτοι, ἐνώσας μετὰ τοῦ Ῥωσικοῦ στρατοῦ τοὺς Βουλγάρους, νέους αὐτοῦ ὑπηκόους, τοὺς Οὐγγρους καὶ Πατσινάκας, τότε συμμάχους, εἰσήλασεν εἰς Θράκην καὶ ἡρῆμωσε πάσας τὰς κώμας μέχρις Ἀδριανουπόλεως (α). Βάρδας δὲ, ὁ τοῦπίκλην Σκληρὸς, στρατηγὸς τοῦ Αὐτοκράτορος, ἰδὼν τὸν πολυάριθμον ἐχθρικὸν στρατὸν (β), ἐνεκλείσθη ἐν τῇ πόλει ταύτῃ καὶ ἐπὶ πολὺν χρόνον ἐδειλία ἵνα συνάψῃ μάχην, τελευταῖον δ' ἠτύχησεν ἵνα νικήσῃ διὰ μηχανεύματος τοὺς Πατσινάκας. Τότε οἱ Ἕλληνες ἐνθαῤῥυνθέντες ἀντηγωνίσθησαν πρὸς τὸν ἡγεμόνα Σβιατοσλάβον, οἱ δὲ Ῥῶσσοι ἀνέπτυξαν ζέουσαν ἀνδρίαν, ἀλλ' ὁ Βάρδας καὶ ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ, ὁ Πατρίκιος Κωνσταντῖνος, ἔτρεψαν αὐτοὺς εἰς φυγὴν, φονεύσαντες ἐν μονομαχίᾳ δύο περιωνύμους ἥρωας Σχύθας.

Πόλεμος κατὰ
Τσιμισκῆ.

Ὁ δὲ Νέστωρ τούναντίον διηγεῖται ὡς ἐφεξῆς τὰ τῆς μάχης ταύτης. « Ὁ Αὐτοκράτωρ προέλαβε τὸν » Σβιατοσλάβον δι' εἰρηνικῶν προτάσεων ἐπιθυμήσας » δὲ ἵνα μάθῃ τὸν ἀριθμὸν τῶν στρατιωτῶν αὐτοῦ, » ὑπέσχετο ἐκάστω αὐτῶν φόρον. Ὁ δὲ Μέγας Ἡγε-

(α) Ἀρχαδιοσκόπεως κατὰ Κεδρ.

(β) « Εἰς οὐκασιχιλ ἱεὺς ἐπὶ τρεῖς·ντα μυριάσι κορυφουμένους » κατὰ Κεδρηγὴν (ζο. σ. 666).

» μὼν ἀπεκρίνατο, ὅτι εἶχεν 20,000, ἔχων πραγματικῶς
 » μόλις τοὺς ἡμίσεις. Ὑστερον δὲ οἱ Ἕλληνες, ὡς ἐπιτή-
 » δειοι περὶ τὸν δόλον, ὠφεληθέντες ἐκ τοῦ χρόνου, συ-
 » νήγαγον ἐτοιμῶς στρατὸν ἐξ 100,000 ἀνδρῶν, πε-
 » ρικυκλώσαντα πανταχόθεν τοὺς Ῥώσους. Ὁ με-
 » γαλόψυχος ὁμῶς Σβιατοσλάβος, ἰδὼν ἀταράχως
 » τὰς πολυαρίθμους ἐχθρικὰς φάλαγγας, εἶπε πρὸς
 » τοὺς στρατιώτας. Ἡ φυγὴ ἀποβαίνει ἀνωφε-
 » λής ἡμῖν· ἀνάγκη ἐκόντες ἄκοντες ἵνα πο-
 » λεμήσωμεν. Μὴ καταισχύνωμεν οὖν τὴν
 » πατρίδα, ἀλλὰ πέσωμεν ἐνταῦθα. Οἱ νε-
 » κροὶ εἰσὶν ἀκαταίσχυντοι· στυγνὸν οὖν ἰσχυ-
 » ρῶς, καὶ ἐγὼ μὲν προηγοῦμαι ὑμῶν, ὅταν
 » δὲ καταπέσω, πράξατε ὅ, τι θέλοιτε. » « Αἰ-
 » κεφαλαὶ ἡμῶν κείσονται μετὰ τῆς σῆς »
 » ἀνέκραξαν ὁμοφώνως οἱ μαχηταὶ αὐτοῦ, συνειθι-
 » σμένοι ἵνα ὀλιγωρῶσι τοῦ θανάτου, ἀφωσιωμένοι
 » δὲ πρὸς τὸν ἀτρόμητον αὐτῶν Ἡγεμόνα. Μετὰ τοὺς
 » λόγους τούτους, συνάψαντες αἱματηρὰν μάχην, ἀ-
 » πέδειξαν, ὅτι οὐχὶ ὁ ἀριθμὸς, ἀλλ' ἡ γενναιότης
 » νικᾷ. Οἱ δ' Ἕλληνες οὐδόλως ἀντιστάντες πρὸς
 » τὴν προσβολὴν, ἔστρεψαν τὰ νῶτα καὶ διεσκορπί-
 » σθησαν. Ἄλλ' ὁ Σβιατοσλάβος βαδίζων κατὰ τῆς
 » Κωνσταντινουπόλεως κατέτεμνε καὶ διεπόρθει τὰς
 » κώμας. » Ἡ διήγησις αὕτη τοῦ Νέστορος ὑπάρχει
 ἴσως πιθανὴ μέχρι τούτου· τὰ ἐπόμενα ὁμῶς φαίνον-
 » ται λίαν ἀπίθανα· « διότι ὁ Τσιμισκῆς ἀμνηχανῶν,
 » κατ' αὐτόν, συγκαλεῖ τοὺς μεγιστᾶνας τῆς αὐλῆς
 » εἰς συμβούλιον, ὅπου ἀπεφασίσθη ἵνα δελεάσω-
 » σι τὸν ἐχθρὸν διὰ προσφορᾶς δώρων χρυσοῦ καὶ
 » πολυτίμων ὑφασμάτων· ὅθεν ἔπεμψαν αὐτὰ δι' ἀν-

» θρώπου πανούργου, διαταχθέντος ἵνα μετὰ προσο-
 » χῆς παρατηρήσῃ πάντα τοῦ Σβιατοσλάβου τὰ κι-
 » νήματα. Ἄλλ' ὁ Ἡγεμὼν οὗτος, μηδαμῶς εἰς τὸ
 » πρὸ ποδῶν χρυσίον ἐμβλέψας, εἶπεν ἀδιαφόρως πρὸς
 » τοὺς περὶ αὐτόν· λάβετε τοῦτον. Τότε ὁ Αὐτο-
 » κράτωρ ἔπεμψεν αὐτῷ πονοπλίαν, ἣν ὁ ἡγεμὼν ἐ-
 » δέχθη μετὰ μεγίστης χαρᾶς, ἐκφράσας εὐγνωμο-
 » σύνην. Ὁ δὲ Τσιμισκῆς, μὴ τολμῶν ἵνα διαμάχη
 » ται πρὸς τοιοῦτον ἐχθρόν, ἀπέτισεν αὐτῷ φόρον,
 » ἐξ οὗ μετέλαβον πάντες οἱ στρατιῶται· τὸ δ' ἐπιβάλ-
 » λον τῆς τεθνεῶσι μετεδόθη τοῖς συγγενέσιν αὐτῶν.
 » τότε δ' ὁ ὑπερήφανος Σβιατοσλάβος ἐπανέκαμψεν ἐν-
 » θριάμβῳ εἰς Βουλγαρίαν. » Οἱ Ἕλληνες ἐγίνωσκον
 τὸν χαρακτῆρα τοῦ Μεγάλου Ἡγεμόνος· διότι μετ' εὐα-
 ρίθμου στρατοῦ κατέθραυσεν ἤδη τὴν ἰσχυράν αὐτῶν
 στρατιάν. Ἄλλ' ὅμως ὁ μῦθος οὗτος φαίνεται ἄξιος
 προσοχῆς, καθότι μαρτυρεῖ ὁποίαν γνώμην οἱ μετα-
 γενέστεροι εἶχον περὶ τοῦ χαρακτῆρος τοῦ Σβια-
 τοσλάβου.

Τὸ δ' ἐπιὸν ἔτος, κατὰ τοὺς Βυζαντινοὺς, ὁ Τσι-
 μισκῆς αὐτὸς ἐξῆλθε τῆς Κωνσταντινουπόλεως μετὰ
 τοῦ στρατοῦ, πέμψας πρότερον ἰσχυρόν στόλον (α)
 εἰς τὰς ἐκβολὰς τοῦ Ἰστροῦ, ἀναμφιβόλως ἵνα δια-
 κόψῃ τὴν διὰ θαλάσσης συγκοινωνίαν τῶν Ῥώσων
 μετὰ τοῦ Κιέβου. Ὁ Αὐτοκράτωρ οὗτος ἀνέβη μὲν
 τὸν θρόνον δι' ἐγκλήματος, ἐπειδὴ τὸ στέμμα αὐτοῦ
 ἦν μεμολυσμένον ἐκ τοῦ αἵματος τοῦ Αὐτοκράτορος
 Νικηφόρου, ἐκυβέρνα δ' ὅμως συνετῶς τὴν αὐτοκρα-

(α) Ὑπὲρ τὰς τριακοσίας λίμβους καὶ ἀκάτια (σρ. Λέοντα Διάκ. Βιβλ. Η' Κεφ. Α').

τορίαν, καὶ διέπρεπεν ὥς ἥρως ἐν τοῖς πολέμοις. Διότι προσέχων μὲν περὶ τὴν ἐκλογὴν ἐπιτηδείων στρατηγῶν, δαψιλῶς δ' ἀνταμείβων τὰς ὑπηρεσίας καὶ τῶν ἀπλῶν στρατιωτῶν, αὐστηρῶς δὲ τιμωρῶν καὶ τὴν ἐλαχίστην ἀπείθειαν, ἐνέπνευσε τοῖς μὲν τὴν ἀρχαίαν Ῥωμαϊκὴν φιλοδοξίαν, τοῖς δὲ τὴν ἕξιν τῆς ἀρχαϊκῆς πειθαρχίας, ἡ ἰδίᾳ δ' αὐτοῦ ἀνδρία ἐχρησίμευε πρὸς πάντας ὡς παράδειγμα. Οὕτως ἀπαντήσας ποτε καθ' ὁδὸν πρεσβευτὰς Ῥώσους, πεμφθέντας μόνον πρὸς κατασκόπησιν τῶν Ἑλληνικῶν δυνάμεων, ἄνευ οὐδεμιᾶς μετ' αὐτῶν συνδιαλέξεως, προσέταξεν ἵνα φέρωσιν αὐτοὺς ἐν μέσῳ τοῦ στρατοπέδου, ὅπως, ἐπιθεωρήσαντες αὐτὸ, ἐπιστρέψωσι πρὸς τὸν ἡγεμόνα αὐτῶν (α). Ἡ διαγωγὴ αὕτη ἀπέδειξεν ἀρχούντως τῷ Σβιατοσλάβῳ, πόσον τοιοῦτος ἐχθρὸς ἦτο ἐπικίνδυνος. Ὁ δὲ Αὐτοκράτωρ ἀφείς ὅπισθεν αὐτοῦ τὸ πλεῖστον μέρος τοῦ στρατοῦ, παραλαμβάνει στρατεύματά τινα ἐκλεκτὰ ἐκ τῆς φάλαγγος τῆς λεγομένης τῶν ἀθανάτων, ἀποτελούντων 13,000 ἱππέων καὶ 10500 ὀπλιτῶν (207), ἀναφανείς δ' ἐξαίφνης πρὸ τῶν τειχῶν τῆς Περειάσλάβας, ἐπέπεσε κατὰ ὀχτακισχιλίων Ῥώσων γυμναζομένων ἡσύχως. Ἄλλ' οὗτοι ἀκατάπληκτοι διαμείναντες ἐπολέμησαν μετὰ τῆς συνήθους ἀνδρίας, ἔπεσον ὅμως οἱ πλεῖστοι αὐτῶν, καὶ τοι οἱ πολιορκούμενοι ἐξώρμησαν πρὸς βοήθειαν. Ἄλλ' ὅμως ἡ νίκη ἀπέβη λίαν ἐπιζήμιος τοῖς Ἑλλησιν, ὁ δὲ Τσιμισκῆς περιέμενεν ἀνυπομόνως τὸν λοιπὸν στρατόν. Ὅθεν, ὅμ' οὗτος ἀφιχθεὶς, περιεκύκλωσε παν-

(α) Κεδρ. α. 671.

ταχύθεν τὴν πόλιν, ἥς ἤρχεν ὁ Ῥώσος στρατηγὸς Σφέγγελος· ὁ δὲ Ἡγεμὼν ἐστρατοπέδευεν ἐν ὀχυρώμασι μετὰ 60,000 ἀνδρῶν παρὰ τὸν Ἰστρον.

Τὰ Ἑλληνικὰ χρονικὰ ἀναφέρουσιν (α) ὅτι ὁ Καλοκύρης, ὁ πρωτουργὸς καὶ αἷτιος τοῦ πολέμου τούτου ἐξελθὼν τῆς Περεϊασλάβας, ἀνήγγειλε πρὸς τὸν Σβιατοσλάβον τὴν πολιορκίαν τῆς Βουλγαρικῆς πρωτεύουσος· ἀλλ' ὁ Τσιμισκῆς προέλαβε τὸν Ῥώσον Ἡγεμόνα διὰ τῆς ταχύτητος, ὥστε οὐδ' ὁ ἀναγκαῖος χρόνος πρὸς ἀπελευθέρωσιν τῆς πόλεως ὑπελείπετο. Μετὰ δὲ πολλὰς ματαίας ἀποπείρας καὶ προτάσεις περὶ παραδόσεως ὁ Τσιμισκῆς κατέλαβεν ἐξ ἐφόδου τὴν πόλιν. Καὶ ὁ μὲν κατ' ὄνομα βασιλεὺς Βορίσης ἐξωγρήθη μετὰ πολλῶν ἐπιφανῶν Βουλγάρων, ὁ δὲ Αὐτοκράτωρ, καλοκαγάθως προσφερόμενος, ὡς συμβαίνει τοῦτο ἐν τοιαύταις περιστάσεσιν, ἐβεβαίωσεν αὐτὸν ὅτι ὠπλίσθη μόνον ὅπως ἀπαλλάξῃ τοὺς Βουλγάρους τῆς δουλείας, οὐδένα δ' ἐθεώρει πολέμιον ἄλλον, ἢ τοὺς Ῥώσους. Ἐν τούτοις ὀκτακισχίλιοι στρατιῶται τοῦ Σβιατοσλάβου, μὴ παραδιδόμενοι, ἐνεκλείσθησαν ἐν τοῖς βασιλείοις, ἐκείθεν δ' ἀνδρείως ἀμυνόμενοι ἀντετάσσοντο πρὸς πάσας τὰς προσβολὰς τῶν πολυαρίθμων πολεμίων. Μάτην δ' αὐτὸς οὗτος ὁ Τσιμισκῆς, ἐκριπίζων τὴν ἀνδρίαν τῶν Ἑλλήνων ὥρμησε μετὰ τῆς φρουρᾶς αὐτοῦ εἰς τὴν ἐφοδὸν· ἐπειδὴ ἠναγκάσθη ἵνα ὑποχωρήσῃ τῇ ἀπηλπισμένῃ τῶν πολιορκουμένων ἀνδρίᾳ. Διὸ ἀγανακτῶν ἐνέπρησε τὰ βασίλεια, καὶ οὕτως ἀπώλοντο πάντες οἱ ἐν αὐτοῖς Ῥῶσοι.

(α) Λέων Διάκ. Κεφ. Η. Κεφ. ε. Κεφ. σ. 672.

‘Ο Σβιατοσλάβος ὁμως μαθὼν τὴν ἄλωσιν τῆς Βουλγαρικῆς πρωτευούσης, οὐτ’ ἀπεδειλίασεν, οὔτε λύπην ἔδειξε πρὸς τοὺς στρατιώτας· ἔσπευσε δὲ μόνον εἰς προὔπαντήσιν τοῦ Τσιμισκῆ, προβαίνοντος μετὰ πάσης αὐτοῦ τῆς δυνάμεως πρὸς τὸ Δορύστολον, τὴν νεωτέραν Σιλίστριαν. Οἱ δύο στρατοὶ συνηντήθησαν δώδεκα μίλια μακρὸν τῆς πόλεως. ‘Ο Τσιμισκῆς καὶ Σβιατοσλάβος, ἀμφοτέροι ἥρωες ἄξιοι δ’ ἀντίζηλοι τῆς μεταξὺ αὐτῶν δόξης καὶ νίκης, παροτρύναντες τὰς τάξεις αὐτῶν εἰς ἀνδρίαν ἔδωκαν τῆς μάχης τὸ σύνθημα, ἥ δὲ σφαγὴ ἤρξατο ἐν ἤχῳ σαλπείγων. Καὶ κατὰ μὲν τὴν ὁρμητικὴν προσβολὴν τῶν ‘Ελλήνων ἐκλονίσθησαν αἱ φάλαγγες τοῦ Σβιατοσλάβου· ἀλλ’ αὐθωρεὶ συνταχθέντες ὑπὸ τὸν ‘Ηγεμόνα αὐτῶν οἱ ‘Ρῶσσοι ἐφάνησαν ὡς τεῖχος ἰσχυρὸν ἀποκροῦον τοὺς πολεμίους. Ὅθεν ὁ ἀγὼν διετέλει ἰσοπαλὴς μέχρι τῆς ἐσπέρας· πολλάκις δ’ ἕκαστος τῶν στρατῶν νομίζων ἑαυτὸν νικητὴν ἡτοιμάζετο ἵνα στήσῃ τρόπαιον· ἀλλ’ ὁ Τσιμισκῆς, ἀναπετάσας τὴν ἱερὰν τῆς αὐτοκρατορίας σημαίαν, παρίστατο πανταχοῦ, ὅπου ἐπέκειτο κίνδυνος, διὰ δὲ τῆς λόγχης κωλύων τοὺς φυγάδας, ἐδείκνυε τὴν ἄγουσαν εἰς τὸ κέντρον τῶν πολεμίων ὁδόν. Τέλος δὲ κριθείσης τῆς αἵματηρᾶς ταύτης μάχης, ὁ Σβιατοσλάβος ἀπεχώρησεν, εἰσελθὼν εἰς Δορύστολον.

‘Αλλ’ ὁ Αὐτοκράτωρ ἀκολουθῶν κατόπιν ἐπολιόρκησεν αὐτόν· καταπλεύσας δὲ συγχρόνως καὶ ὁ ‘Ελλητικὸς στόλος διέκοψε τὸν ἐπὶ τοῦ Ἰστρου ἐλεύθερον πλοῦν τῶν ‘Ρώσων· ‘Η μεγαλόψυχος ὁμως τοῦ Σβιατοσλάβου δραστηριότης ἤυξανε κατὰ λόγον τῶν κινδύ-

νων· διὸ ἐδέσμευσε μὲν πολλοὺς Βουλγάρους, (α) προσίαν σκευωροῦντας· περικυκλώσας δὲ τὰ τεῖχη τῆς πόλεως διὰ βαθείας τάφρου ἐτάραττε τὸ στρατόπεδον τῶν Ἑλλήνων διὰ συχνῶν ἐξόδων. Ἀλλὰ οἱ Ῥῶσσοι ἐδείκνυον καὶ κατὰ τοὺς Βυζαντινοὺς αὐτοὺς ἱστορικοὺς, θαυμασίαν ὁρμὴν κατὰ πάντα· ὥς πεπεισμένοι δὲ ὅτι ἄνθρωπος φονευόμενος ὑπὸ τοῦ ἐχθροῦ, ἐγίνετο δοῦλος τοῦ νικητοῦ ἐν τῷ ἅδῃ, ὥθουν εἰς τὸ στήθος τὸ ἴδιον αὐτῶν ξίφος, ὅσάκις ἀπηλπίζοντο περὶ τῆς σωτηρίας· καθόσον τοιοῦτοτρόπως μόνον ἐνόμιζον ὅτι διετήρουν τὴν ἐλευθερίαν ἐν τῇ μελλούσῃ ζωῇ (208). Ἀλλὰ καὶ αἱ γυναῖκες αὐτῶν ὀπλιζόμεναι διηγωνίζοντο, ὥς αἱ ἀρχαῖαι ἀμαζόνες, ἐν αἱματηραῖς μάχαις, τὸ ἐλάχιστον δὲ κατὰ τὰς συμπλοκάς προτέρημα ἀνεζωογόνοι τὴν ἀνδρίαν τῶν πολιορκουμένων. Ὅθεν ἀρπάσαντές ποτε κατὰ τινὰ ἐξοδὸν διάσημόν τινα ἀξιωματικόν, τὸν Μάγιστρον Ἰωάννην, συγγενῇ τοῦ Τσιμισκῆ, καὶ ἐκλαβόντες ὥς Αὐτοκράτορα, κατεμέλισαν αὐτὸν ἀλαλάζοντες, ἐξέθηκάν δὲ πανηγυρικῶς τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ ἐπὶ τινος πύργου. Πολλάκις ὑποχωροῦντες ἐχθροῖς πολυαριθμωτέροις ἔστρεφον ἀσυστόλως τὰ νῶτα, ἐπανήρχοντο δὲ ὑπερηφάνως καὶ βραδεῖ βήματι εἰς τὸ φρούριον ἀναλαμβάνοντες κατ' ὤμων τὰς παμμεγέθεις ἀσπίδας. Νύκτωρ δὲ, σελήνης οὐσῆς, ἐξήρχοντο ὅπως καύσωσι τὰ σώματα τῶν φίλων καὶ ἀδελφῶν, πεσόντων ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς μάχης· ἐθυσίαζον ἐπ' αὐτῶν αἰχμαλώτους, μετὰ θρησκευτικῶν δὲ τελετῶν ἐβύθιζον βρέφη εἰς τὸν Ἰστρον. (β)

(α) « Περὶ τὰς κ'. χιλιάδας ἐριθμεύμενος » κατὰ Κεδρ σ. 675.

(β) Ὁρ. Ἀέοντι Διάκ. Βιβ. Θ. Κεφ. 5'.

Τὸ δὲ παράδειγμα τοῦ Στιατοσλάβου ἀνέκαιε τὸ θάρρος τῶν στρατιωτῶν τούτων.

Ἄλλ' ὁ ἀριθμὸς αὐτῶν ἤλαττοῦτο καθ' ἑκάστην· οἱ πρῶτιστοι ἀρχηγοὶ αὐτῶν Σφέγγελος καὶ Ἰκμωρ, μεγιστὰν ἐπισημότατος μᾶλλον κατὰ τὴν ἀνδρίαν, ἢ τὸ γένος, ὡς λέγουσιν οἱ Βυζαντινοί, ἔπεσον μαχόμενοι ἐν ταῖς φάλαγγι τῶν ἐχθρῶν, οἱ δ' ἄλλοι ἀποκεκλεισμένοι ἐν Δορυστόλῳ, μῆτε συγκοινωνοῦντες μετὰ τῶν εὐφόρων περιχώρων, ἐλίμωττον. Ὁ Σβιατοσλάβος ὁμῶς ἀπεφάσισε ἵν' ἀποσοβῇ τὴν μάστιγα ταύτην διὸ κατὰ νύκτα ἀσέληνον καὶ θυελλώδη, ἐπιβάς ἐπὶ μονοξύλων μετὰ δισχιλίῳ ἀνδρῶν ἐν μέσῳ τῆς ἀναλάμψεως τῶν ἀστραπῶν καὶ τοῦ τρομεροῦ πατάγου τῶν θρονίων, τῆς χαλάζης καὶ τῆς βροχῆς, περιπλεύσας δὲ τὸν Ἑλληνικὸν στόλον, συλλέγει σῖτον καὶ κέγχρον ἐκ τῶν πέριξ· ἄλλ' ἐπιστρέφων εἶδε κατὰ τὰς ὄχθας τοῦ ποταμοῦ οὐκ ὀλίγους πολεμίους στρατιώτας ποτίζοντας τοὺς ἵππους καὶ ξυλευομένους. (α) Καὶ ὁμῶς οἱ ἀτρόμητοι Ῥῶσσοι ἀποβάντες ἐπιπίπτουσιν ἐκ τοῦ δάσους κατὰ τῶν Ἑλλήνων, φονεύσαντες δὲ πολλοὺς ἐξ αὐτῶν ἐπανήλθον αἰσίως εἰς τὸν λιμένα. Ἄλλ' αὕτη ὑπῆρξεν ἡ τελευταία αὐτῶν ἐπιτυχία· καθόσον ὁ Αὐτοκράτωρ ἐπεμελήθη ἵνα τοῦντεῦθεν μηδεμία λέμβος Ῥωσικὴ ἐκπλεύσῃ τοῦ Δορυστόλου.

Ἡ πολιορκία διήρκει ἤδη ὑπὲρ τοὺς δύο μῆνας, ἡ δὲ τύχη ἐγκατέλιπεν ἐντελῶς τοὺς Ῥώσσους, οὐτ' ἐλπίδα εἶχον ἐπικουρίας, μακρὰν οὔσης τῆς πατρίδος, ἴσως δὲ καὶ ἀγνοοῦσης τῶν μαχητῶν αὐτῆς τὴν ἀμνηχα-

(α) Κατὰ τὸν Κεδρ. καὶ « χορτοβολοῦντες » σ. 403.

νίαν. Οἱ γείτονες λαοὶ, ἔμενον ἐκόντες ἄκοντες σύμ-
μαχοι τῶν Ἑλλήνων, ὥς φοβούμενοι τὸν Τσιμισκὴν.
Ὁ στρατὸς τοῦ Στιατοσλάβου ἐξησθενίζετο ὑπὸ τε τῶν
τραυμάτων καὶ τοῦ λιμοῦ, ἀπ' ἐναντίας δὲ ἡ ἀφθονία
ἐπεκράτει ἐν τῷ στρατοπέδῳ τῶν Ἑλλήνων, νέαι δὲ
φάλαγγες προσετίθεντο αὐτοῖς ἐκ Κωνσταντινουπόλεως
ἐρχόμεναι.

Κατὰ τοιαύτας δεινὰς περιστάσεις ὁ Σβιατοσλάβος
συνεκάλεσε τοὺς περὶ αὐτὸν, ὅπως συσκεφθῶσι περὶ τοῦ
πρακτέου. Τότε δὲ, οἱ μὲν προέτεινον τὴν διὰ νυκτὸς φυ-
γὴν, οἱ δὲ συνεβούλευον ἵνα ζητήσῃ τὴν εἰρήνην, ὥς μὴ
οὔσης ἄλλως δυνατῆς τῆς εἰς τὴν πατρίδα ἐπανόδου.
Πάντες δὲ συνωμολόγησαν ὅτι ὁ Ῥωσσικὸς στρατὸς ἔ-
παυσεν ὡς ἀξιόμαχος. Ἀλλ' ὁ Μέγας Ἡγεμὼν ἀποδοχι-
μάζων τὴν γνώμην ταύτην, ἐπεθύμει ἵν' ἀποπειραθῇ
ἔτι τῆς τύχης τῶν ὅπλων. « Τετέλεσται, λέγει οἰμώ-
» ξας βαθέως, τετέλεσται ἡ δόξα τῶν Ῥώσσων, ἐάν
» σήμερον καταπλήττῃ ἡμᾶς ὁ θάνατος. Ὅποια θέλ-
» γητρα ἔχει ἡ ζωὴ τῶν σωθέντων διὰ φυγῆς ; ἄρά
» γε οὐ περιφρονήσουσιν ἡμᾶς τὰ ὄμορα ἔθνη, ἅτινα τρέ-
» μουσι νῦν ἀκούοντα τὸ Ῥωσσικὸν ὄνομα ; (209) Ἄν-
» δρεῖοι ὥς ἐκ τῆς κληρονομίας τῶν προγόνων ἡμῶν,
» καὶ ἀήττητοι κατακτῆται πολλῶν χωρῶν καὶ φυλῶν,
» νικήσωμεν τοὺς Ἑλληνας, ἢ πέσωμεν ἀνδραγαθή-
» σαντες ». Ὑπὸ τῆς ἀγορεύσεως ταύτης συγκινηθέντες οἱ
ἄξιοι αὐτοῦ συμπολεμισταὶ ἐπιδοκιμάζουσι δι' ἀλαλαγμῶν
τὴν ἥρωϊκὴν ἀπόφασιν, τὴν δ' ἐπιοῦσαν ἅπας ὁ Ῥωσσι-
κὸς στρατὸς πλήρης θάρρους πορεύεται εἰς τὸ πεδῖον ἐπ-
πόμενος τῷ Σβιατοσλάβῳ, ὃς τις ἀπέκλεισε τὰς θύρας
τῆς πόλεως, ἵνα μηδεὶς μελετήσῃ φυγὴν, ἢ ἐπάνοδον
εἰς Δορύστολον. Συγκροτηθείσης δὲ τῆς μάχης ἀπὸ πρω-

ίας, οἱ Ἕλληνες κεκμηκότες ὑπὸ τοῦ καύσωνος καὶ τῆς δίψης, μάλιστα δὲ ἐκ τῆς ἀκαθέκτου ἐπιμονῆς τῶν πολεμίων, ἤρξαντο ὑποχωροῦντες· διὸ ὁ Ἰ. Τσιμισκῆς ἔδωκεν αὐτοῖς ἐξ ἀνάγκης καιρόν τινα ἀναπαύσεως· μετ' οὐ πολὺ δὲ ἡ συμβολὴ ἐπανελήφθη μετὰ νέας μανίας. Τότε ὁ Αὐτοκράτωρ κατανοήσας, ὅτι οἱ Ῥώσσοι, εὐάρημοι καταλειφθέντες, ἐβοηθοῦντο ἐκ τῶν περὶ τὸ Δορύστολον στενῶν διέταξε τοὺς ταξιάρχας ἵνα ἐλκύσωσιν αὐτοὺς εἰς τὸ πεδῖον διὰ προσποιητῆς φυγῆς· ἀλλ' ἀποτυχόντος τοῦ στρατηγήματος τούτου, οἱ δύο στρατοὶ ἀποχωρίζονται πάλιν περὶ τὴν νύκτα ἄνευ οὐσιώδους τινος ἀποτελέσματος.

Ὁ δὲ Τσιμισκῆς βλέπων εὐψυχότερον ἀγωνιζομένους τοὺς ἐχθροὺς πρὸς ταχεῖαν ἀποπεράτωσιν τοσοῦτον ὀλεθρίου πολέμου, προτείνει μονομαχίαν πρὸς τὸν Ἡγεμόνα Σβιατοσλάβον εἰπὼν, ὅτι παρὰ τὴν ἀπώλειαν πολλῶν κατ' ἀνωφελεῖς καὶ ματαίας μάχας ἦτο συμφορώτερος ὁ θάνατος ἑνὸς μόνου ἀνθρώπου. «Ἐνωρίζω μᾶλλον ἐγὼ, » ἢ ὁ ἐχθρὸς μου τὸ πρακτέον, ἀπήντησεν ὁ Σβιατοσλάβος· αὐτὸς δὲ, εἰ μὴ ζῆν ἄγει σχολήν, » εἰσὶ μυρίαι ἄλλαι θανάτου ὁδοί· τούτων » ὁποῖαν αἰρεῖται ἐλέσθω (α). Μετὰ τὴν ἀποκρίσιν ταύτην συνήφθη ἐκ νέου μάχη κρατερὰ ὡσαύτως καὶ φονικὴ. Ἐπεβουλεύοντο δὲ πρὸ πάντων οἱ Ἕλληνες τῇ ζωῇ αὐτοῦ τοῦ ἥρωος Ῥώσσου. Ὅθεν γιγαντιαῖός τις ἀνὴρ, Ἄνεμος τοῦνομα, ὁρμήσας ἐνθουσιωδῶς, διασχίζει τὰς ἐχθρικὰς φάλαγγας καὶ καταλαβὼν τὸν Ἡγεμόνα πλήττει τοσοῦτον βιαίως τὴν κεφαλὴν,

(α) Κεδρ. σ. 409.

ὥστε κατέβαλεν αὐτὸν ἐκ τοῦ ἵππου· τὸ κράνος δὲ μό-
νον σώζει αὐτόν. Ἀλλ' ὁ μὲν τολμηρὸς Ἀνεμᾶς, περι-
κυκλωθεὶς ὑπὸ τῶν σωματοφυλάκων τοῦ Ἡγεμόνος φο-
νεύεται· ἡ δὲ νίκη ἐταλαντεύετο ἔτι ἐπὶ πολὺ. Ἐπὶ δὲ
τέλους ἡ φύσις αὐτῇ, τρόπον τινα, ἐξωπλίσθη κατὰ τοῦ
Σβιατοσλάβου· διότι καταιγὶς βιαία πνεύσασα ἐκ νότου
ἀναφέρει νέφη κονιορτοῦ προσβάλλοντα τοὺς Ῥώσ-
σους κατὰ πρόσωπον καὶ τοσοῦτον βλάπτοντα τοὺς
ὀφθαλμοὺς αὐτῶν, ὥστε ἐξ ἀνάγκης τὴν μάχην διακό-
ψαντες, ἀφῆκαν ἐπὶ τοῦ πεδίου δεκαπέντε μὲν χιλι-
άδας καὶ πεντακοσίους νεκροὺς, εἴκοσι δὲ χιλιάδας
ἄσπίδων. Οἱ δ' Ἕλληνες, κηρυχθέντες τότε νικηταί,
ἐθρύλλουν τὴν νίκην ὡς θεοσημείας ἔργον, διηγούμε-
νοι πρὸς ἀλλήλους, ὅτι ἐπιφανεῖς ὁ Ἅγιος Θεόδωρος
ὁ Στρατηλάτης, ἐν μέσῳ τοῦ στρατοῦ αὐτῶν ἐπὶ ὤ-
ραιου λευκοῦ ἵππου, διέσπειρε τὴν ἀταξίαν μεταξὺ τῶν
πολεμίων φαλάγγων (210).

Ὁ Σβιατοσλάβος, θεωρήσας τὸ εὐάριθμον τῶν πε-
ρισωθέντων στρατιωτῶν, τετραυματισμένων τῶν πλεί-
στων, ὡς καὶ αὐτὸς, ἀπεφάσισε τέλος πάντων, ἵνα
ζητήσῃ τὴν εἰρήνην. Ὁ δὲ Τσιμισκῆς, χαίρων ἐπὶ
τῇ προτάσει, πέμπει εἰς τὸ στρατόπεδον αὐτοῦ πλού-
σια δῶρα.

« Δεχθῶμεν νῦν ταῦτα, λέγει ὁ Ῥώσσος Ἡγεμὼν
» πρὸς τοὺς περὶ αὐτόν· ὅταν δὲ δυσареστηθῶμεν κα-
» τὰ τῶν Ἑλλήνων, συλλέξαντες πολυάριθμον στρα-
» τόν, ἀνευρίσκομεν τὴν εἰς Κωνσταντινούπολιν ἄγου-
» σαν. » Καὶ ταῦτα μὲν λέγει ὁ Νέστωρ, οὐδαμῶς ἀ-
ναφέρων τὴν ἐκθασιν τῶν Ἑλληνικῶν ὀπλῶν· οἱ δὲ
Βυζαντινοὶ ἱστορικοὶ δι' ἄσχυρίζονται ὅτι ὁ Τσιμισκῆς
ἄφρεις τὸν Σβιατοσλάβον, ἵνα ἐξέλθῃ ἐλευθέρως τῆς

Βουλγαρίας, ἐπιτρέψας δὲ τοῖς ἐμπόροις Ῥώσσοις τὸ ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐμπορεύεσθαι, ἐπεῖπε μετὰ μεγαλοφύχου ὑπερηφανίας, « ὥς ἔθος Ῥωμαίοις τοὺς πολεμίους πλέον εὐεργεσίαις, ἢ ὅπλοις νικᾶν. » (α). Ὁ Θεοφάνης Σύγγελος, μεγιστάν τῆς αὐλῆς τοῦ Αὐτοκράτορος, καὶ ὁ Σβενέλδος, στρατηγὸς Ῥώσσος, συνωμολόγησαν ἐν ὀνόματι τῶν Βασιλέων αὐτῶν τὴν ἀκόλουθον συνθήκην, σωζομένην ἐν τοῖς χρονικοῖς τοῦ Νέστορος καὶ ἀποδεικνύουσαν ἀναντιρρήτως, ὅτι οἱ Ἕλληνες ἀνεδείχθησαν τωόντι νικηταὶ κατὰ τὴν ἐκστρατείαν ταύτην· διότι ὁ Σβιατοσλάβος παραδέχεται ἐν αὐτῇ πᾶν ὅ,τι συμφέρει τῇ Αὐτοκρατορίᾳ, οὐδὲν δὲ ἀπαιτεῖ ὑπὲρ τῆς Ῥωσσίας.

Συνθήκη μετὰ
τῶν Ἑλλήνων.

« Μηνὶ Ἰουλίῳ, Ἰνδικτιῶνος ΙΔ'. ἐν ἔτει 6479, ἐγώ,
» Σβιατοσλάβος, Ἡγεμὼν τῆς Ῥωσσίας κατὰ τὸν δοθέντα
» ὑπ' ἐμοῦ ὄρκον βούλομαι ἔχειν μέχρι συντελείας τοῦ
» αἰῶνος εἰρήνην καὶ πλήρη ἀγάπην μετὰ τοῦ Τσιμι-
» σκῆ, μεγάλου Βασιλέως τῶν Ἑλλήνων, μετὰ τοῦ
» Βασιλείου καὶ Κωνσταντίνου θεοπνεύστων Βασιλέων, ὡς
» καὶ μετὰ πάντων τῶν ὑμετέρων ἀνθρώπων, ὑπισχνού-
» μενος ἐν ὀνόματι ἀπάντων τῶν ὑπ' ἐμέ Ῥώσσων,
» μεγιστάνων καὶ ἄλλων, ἵνα μηδέποτε ἐπιχειρήσω τι
» καθ' ὑμῶν, μηδὲ συναγείρω στρατὸν ἐκ Ῥώσσων,
» ἢ ξένων κατὰ τῆς Ἑλλάδος, τῆς ἐπαρχίας Χερσῶ-
» νος καὶ Βουλγαρίας. Ἐὰν δέ τινες πολέμιοι ἐπιχειρή-
» σωσί τι κατὰ τῆς Ἑλλάδος, κηρυχθήσομαι κατ' αὐ-
» τῶν καὶ πολεμήσω αὐτοῖς. Ἐὰν δ' ἐγώ τε καὶ οἱ ὑπ'
» ἐμέ μὴ ἐκπληρώσωμεν τοὺς δικαίους τούτους ὁ-

» ρους, εἴημεν κατηραμένοι ὑπὸ τῶν λατρευομένων ὑφ'
 » ἡμῶν Θεῶν, Περσίου καὶ Βολόσσου, Θεοῦ τῶν κτη-
 » νῶν· γενοίμεθα τότε ὡχροὶ ὡς ὁ χρυσοῦς καὶ φο-
 » νευθεῖημεν διὰ τῶν ἰδίων ἡμῶν ὀπλων. Εἰς
 » πίστῳσιν τούτου ἐγράψαμεν τὴν παροῦσαν συνθήκην
 » ἐπὶ τοῦ χαρτοῦ τούτου ἐπιθέντες ἐπ' αὐτῆς τὴν σφρα-
 » γῖδα ἡμῶν. »

Καὶ ὁ μὲν Αὐτοκράτωρ, ἐπικυρώσας τὴν εἰρήνην,
 ἐχορήγησε τροφὰς τῷ Ῥωσσικῷ στρατοπέδῳ (211),
 ὁ δὲ Σβιατοσλάβος ἐζήτησεν ἵνα συνομιλήσῃ μετὰ τοῦ
 Τσιμισκῆ· ἴσως ἀμφοτέροι οἱ ἥρωες οὗτοι, γνωστοὶ ὄν-
 τες πρὸς ἀλλήλους ἐκ τῶν ἐνδόξων αὐτῶν ἔργων, εἶχον
 τὴν αὐτὴν περιέργειαν ἵνα γνωρισθῶσι καὶ αὐτοπρο-
 σώπως· ἐγένετο δὲ ἡ συνέντευξις ἐπὶ τῆς ὄχθης τοῦ
 Ἰστρου. Καὶ ὁ μὲν Αὐτοκράτωρ, ἀκολουθούμενος ὑπὸ
 τῶν χρυσοφόρων ἱππέων αὐτοῦ, περιβεβλημένος δὲ λαμ-
 πρὸν θώρακα, μετέβη ἔφιππος· ὁ δὲ Σβιατοσλάβος ἐνδε-
 δυμένος ἀπλὴν λευκὴν ἐσθῆτα, ἦλθεν ἐπὶ ἀκατίου καὶ
 κωπηλατῶν αὐτὸς οὗτος. (α) Οἱ Ἕλληνες ἐθαύμασαν
 βλέποντες αὐτόν· «Τὴν δὲ ἰδέαν (λέγουσι) τοιόςδε τις ἦν·
 » τὴν ἡλικίαν μεμετρημένος, οὔτε εἰς ὕψος παρὰ τοῦ
 » εἰκότος ἡρμένος, οὔτε εἰς βραχύτητα συστελλόμενος·
 » δασεῖς τὰς ὀφρῦς, γλαυκοὺς ἔχων τοὺς ὀφθαλμοὺς,
 » τὴν ῥίνα σιμὸς, ἐψιλωμένος τὸν πώγωνα, τῷ ἄνωθεν
 » χεῖλει δασεῖαις καὶ εἰς μῆκος καθειμέναις θριξὶ κο-
 » μῶν περιττῶς· τὴν δὲ κεφαλὴν πάνυ ἐψίλωτο· παρὰ
 » δὲ θάτερον μέρος αὐτῆς βόστρυχος ἀπηώρητο, τὴν

Χαρακτηρισ-
 μὸς τοῦ Σβια-
 τοσλάβου.

(α) Καὶ ὁ Σβενδοσλάβος δὲ ἦκεν ἐπὶ τινος Σκυθικοῦ ἀκατίου παραπλέων
 τὸν ποταμὸν, τῆς κώπης ἡμμένος καὶ σὺν τοῖς ἐτέροις ἐρέττων, ὡς εἰς τῶν
 λοιπῶν (Ὁρ. Λέοντα Δι' ἄλ. Β: 5. Θ. Κερ. ια.)

» τοῦ γένους ἐμφαίνων εὐγένειαν· εὐπαγῆς τὸν αὐχέ-
 » να, τὰ στέρνα εὐρύς, καὶ τὴν ἄλλην διάπλασιν εὖ
 » μάλιστα διηρθρωμένος· σκυθρωπὸς δέ τις καὶ θηριώ-
 » δης ἐδείκνυτο· θατέρῳ δὲ τῶν ὠτων χρύσειον ἐξῆ-
 » πτο ἐνώτιον, δυσὶ μαργάροις κεκοσμημένον, ἄνθρα-
 » κος λίθου αὐτοῖς μεσιτεύοντος. » (α) Ὁ μὲν Αὐτοκράτωρ
 κατέβη τοῦ ἵππου, ὁ δὲ Σβιατοσλάβος ἔμεινε καθή-
 μενος ἐν τῇ λέμβῳ· συνομιλήσαντες δὲ ἐπὶ ποσὸν,
 ἀπεχωρίσθησαν ὡς φίλοι.

Ἄλλ' ἡ φιλία αὕτη ἐδύνατο εἶναι εἰλικρινής ; Ὁ Σβια-
 ατοσλάβος, ἐπιβὰς τῶν πλοίων μετὰ στρατοῦ κατα-
 πεπονημένου καὶ ἀδυνάτου, ἀνέλαβε διὰ τοῦ Ἰστρου καὶ
 τοῦ Εὐξείνου Πόντου τὴν εἰς τὴν πατρίδα ἄγουσαν.
 Συγχρόνως δὲ ὁ Τσιμισκῆς ἔπεμψε πρὸς τοὺς Πατσι-
 νάκας πρεσβευτὰς, ὅπως συνομολογήσῃ μετ' αὐτῶν
 συνθήκην συμμαχίας, δι' ἧς ὑπισχνοῦντο ἵνα μὴ δια-
 βαίνωσι τὸν Ἰστρον καὶ ληΐζωνται τὴν Βουλγαρίαν,
 μηδ' ἐπιτρέπωσι τοῖς Ῥώσσοις ἐλευθέραν δίοδον διὰ τῆς
 χώρας αὐτῶν. Οἱ Πατσινάκαι παρεδέχθησαν πάντα
 ταῦτα, ἐκτὸς τοῦ τελευταίου ἄρθρου, δυσανασχετοῦν-
 τες πρὸς τοὺς Ῥώσσους ὅτι ἐσυνθηκολόγησαν με-
 τὰ τῶν Ἑλλήνων. Τοῦτο μὲν λέγουσιν οἱ Βυ-
 ζαντινοὶ ἱστορικοί· ἡμεῖς δὲ ἀναλογιζόμενοι ὅτι ἡ τότε
 πολιτικὴ τῶν Αὐτοκρατόρων ἦτο ἀλλοτρία τῆς γεν-
 ναιότητος, μετὰ μείζονος πιθανότητος πιστεύομεν τὸ ἐ-
 ναντίον. Ἴσως δὲ προβλέποντες οἱ Ἕλληνες ὅτι ὁ Σβια-
 ατοσλάβος μετὰ μικρὸν ταραῖξει αὐτοὺς, προέτρεψαν
 τοὺς Πατσινάκας, ἵνα ὠφεληθῶσιν ἐκ τῆς ἀδυναμίας

(*) Ὁρ. Λέοντα, τὸν Διάκ. Βιβλ. Θ. Κεφ. εἰ.

τοῦ Ῥωστικοῦ στρατοῦ. Ἀλλ' ὁ Νέστωρ αἰτιᾶται τοὺς κητοίκους αὐτῆς τῆς Περεϊατλάδας, λέγων ὅτι οὗτοι ἀνήγγειλαν πρὸς τοὺς Πατσινάκας τὴν ἐπάνοδον τοῦ Ἡγεμόνος τοῦ Κιέβου εἰς τὴν πρωτεύουσάν αὐτοῦ μετὰ πολλοῦ πλοῦτος καὶ εὐαριθμοῦ στρατοῦ.

Οἱ οὖν Πατσινάκαι περικυκλώσαντες τοὺς καταρ-
ράκτας τοῦ Βορυσθένους, περιέμενον τοὺς Ῥώσους·
ἀλλ' ὁ Σβιατοσλάβος ἐγίνωσκεν ἤδη τὸν ἐπικείμενον
τοῦτον κίνδυνον. Καὶ ὁ μὲν Σθενέλδος, ὁ περιφανὴς οὗ-
τος στρατηγὸς τοῦ Ἰγορος, συμβουλεύει αὐτῷ, ἵνα διὰ
ξηρᾶς περιέλθῃ τοὺς σκοπέλους, ἐγκαταλιμπάνων τὰς
λέμβους· ὁ δ' Ἡγεμὼν, ἀπρὸρρίπτων τοιαύτην συμβου-
λήν, ἐπιμένει ὅπως διαχειμάσῃ ἐν Βελοβερέζῃ κατὰ
τὰς ἐκβολὰς τοῦ Βορυσθένους, ὅπου οἱ Ῥῶσσοι ὑπέ-
στησαν δεινότατον λιμὸν καὶ πολλὰς ἄλλας κακοπα-
θείας, ὥστε κεφαλὴ ἵππου ἐπωλεῖτο ἡμισείας γρίβνας.

Ἴσως ὁ Σβιατοσλάβος περιέμενε ἐπικουρίας ἐκ τῆς Ῥωσ-
σίας· ἀλλ' αἱ ἐλπίδες αὐτοῦ ἐματαιώθησαν ὅθεν κατὰ τὴν ἐ-
πάνοδον τοῦ ἔαρος νέους κινδύνους ὑποδύεται, ὅπως ἐπιστρέ-
ψῃ εἰς τὴν πατρίδα. Ἄν δὲ καὶ οἱ στρατιῶται αὐτοῦ ἦσαν
ὀλίγοι καὶ καταπεπονημένοι, ἀναγκάζεται ὁμῶς ἵνα συνά-
ψῃ μάχην πρὸς τοὺς Πατσινάκας, ὅπου καὶ ἔπεσεν. Ὁ Ἡ-
γεμὼν τῶν πολεμίων Κουρίας ἀποκόψας τὴν κεφαλὴν
αὐτοῦ, μετεχειρίσθη ὡς κύπελλον τὸ κρανίον (212). Μό-
λις δ' εὐαριθμοὶ τινες Ῥῶσσοι, διοικούμενοι ὑπὸ τοῦ
Σθενέλδου, διασωθέντες κατήντησαν εἰς Κιέβον, ὅπου
ἀνήγγειλαν τὸν λυπηρὸν θάνατον τοῦ Ἡγεμόνος.

Τοιοιουτρόπως ἀπέθανεν ὁ Ἀλέξανδρος οὗτος τῆς
ἀρχαίας ἡμῶν ἱστορίας, ὅστις μετὰ τοσαύτης ἀν-
δρίας ἐπάλασε πρὸς τοὺς ἐχθροὺς ἐν ταύτῃ καὶ τὴν ἐ-
ναντίαν τύχην ἠττώμενος ἐνίοτε ἐξέπληττε τὸν νι-

Θάνατος τοῦ
Σβιατοσλάβου.

κητήν καὶ ἐν αὐταῖς ταῖς συμφοραῖς διὰ τῆς μεγαλοφυχίας. Ὅθεν κατὰ μὲν τὴν ταλαιπωρίαν στρατιωτικῆς διαίτης ἐξιώθη πρὸς τοὺς ὑπὸ τοῦ Ὀμήρου ἐξυμνουμένους ἥρωας, διὰ δὲ τῆς καρτερίας ἀντέχων ταῖς ἐπηρεαίαις τοῦ χρόνου, περιφρονῶν δὲ βαρυτάτους μόχθους, καὶ ἐνὶ λόγῳ ὅ,τι ἐκφοβίζει τὴν μαλθακότητα, ἐδίδαξε τοὺς Ῥώσους πῶς νικῶνται οἱ ἐχθροὶ ἐν παντὶ καιρῷ. Ἀλλ' ὁ Σβιατοσλάβος ὑπάρχει μὲν παράδειγμα τῶν μεγάλων στρατηγῶν, οὐχὶ δὲ καὶ τῶν μεγάλων μοναρχῶν· διότι προὔτιμησε μᾶλλον τῶν τροπαίων τὴν δόξαν, ἢ τὴν εὐδαιμονίαν τῆς ἐπικρατείας. Ὅθεν ὁ χαρακτήρ αὐτοῦ ἐξάπτει μὲν τὴν φαντασίαν τοῦ ποιητοῦ, καθίσταται ὁμως ἄξιος τῶν ἐπικρίσεων τοῦ ἱστορικοῦ. Ἐὰν ὁ Σβιατοσλάβος, ὡς λέγει ὁ Νέστωρ, ἦτο μόνον ἔφηβος κατὰ τὸ 946, διήνυσσε τὸ στάδιον αὐτοῦ κατὰ τὴν ἀκμὴν τῆς ἡλικίας· ἢ δ' ἰσχυρὰ χεῖρ αὐτοῦ ἐδύνατο ἐπὶ πολὺν ἔτι χρόνον ἵνα καταπλήξῃ τὰ ὄμορα ἔθνη.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΟΓΔΟΟΝ.

Ο ΜΕΓΑΣ ΗΓΕΜΩΝ ΙΑΡΟΠΟΛΚΟΣ.

972—980.

Ἐμφύλιος πόλεμος μεταξὺ τῶν Ηγεμόνων— Πρῶται πράξεις τοῦ Βλαδίμιρου— Γάμος αὐτοῦ— Ἀδελφοκτονίαι— Πρεσβευταὶ ἐν Γερμανίᾳ.

973. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Σβιατοσλάβου ὁ μὲν Ἰαροπόλκος ἐβασίλευεν ἐν Κιέβῳ, ὁ δὲ Ὀλεγος ἐν τῇ τῶν Δρεβλιανῶν χώρα, ὁ δὲ Βλαδίμιρος ἐν Νοβογο-

ρόδω. Ἡ μοναρχικὴ δύναμις ἐξέλιπεν ἤδη ἐκ τῆς Ἐπικρατείας· διότι ὁ Ἱαροπόλκος οὐδεμίαν ἐξουσίαν εἶχεν, ὥς φαίνεται, ἐπὶ τῶν κληρουχιῶν τῶν ἀδελφῶν αὐτοῦ, ταχέως δ' ἐφάνησαν αἱ ὀλέθριαι συνέπειαι τοῦ διαμελισμοῦ τούτου· διότι ἀδελφὸς κατεξανέστη κατ' ἀδελφοῦ.

Πρωταίτιος δὲ τῆς διχονοίας ταύτης ἦτο ὁ ἐξάρχουστος στρατηγὸς Σβενέλδος, περιφανὴς συστρατιώτης τοῦ Ἰγορος καὶ Σβιατοσλάβου, ἀποστρεφόμενος τὸν Ὁλεγον, ὥς φονεύσαντα τὸν υἱὸν αὐτοῦ Λύτον, ὃν ἀπῆντησε θηρεύοντα ἐπὶ τῶν κτημάτων αὐτοῦ· τοῦτο δὲ ἦτο ἱκανὴ ἀφορμὴ κατὰ τοὺς χρόνους τῆς βαρβαρότητος, ὅπως μελετήσῃ μονομαχίαν, ἢ καὶ αὐτὴν τὴν δολοφονίαν.

977.

977.

Ἐμφύλιος πόλεμος.

Ἡνέων οὖν ἐκδίκησιν ὁ Σβενέλδος, παροτρύνει τὸν Ἱαροπόλκον ἵνα κηρύξῃ τὸν πόλεμον κατὰ τοῦ Ἡγεμόνος τῶν Δρεβλιανῶν καὶ ἐνώσῃ τὴν χώραν τούτου μετὰ τῆς τοῦ Κιέβου. Ὁ δὲ Ὁλεγος, πληροφορηθεὶς περὶ τῶν διαβουλίων τοῦ ἀδελφοῦ, συναθροίζει ἐπίσης στρατὸν καὶ πορεύεται εἰς προὔπαντησιν. Ἀλλ' ἤττηθείς ὑπὸ τοῦ Ἱαροπόλκου, ἐσώθη φεύγων εἰς Ὀβρούτσην, πόλιν τῶν Δρεβλιανῶν, ἐνθα οἱ ἴδιοι αὐτοῦ στρατιῶται, ἀγεληδὸν ὑπὸ τοῦ καταδιώκοντος ἐχθροῦ ἐπὶ γεφύρας τινὸς πρὸ τῶν θυρῶν τῆς πόλεως συνελαυνόμενοι, συνώθησαν τὸν Ἡγεμόνα αὐτῶν εἰς βαθεῖαν τάφρον. Εἰσελθὼν δὲ εἰς Ὀβρούτσην ὁ Ἱαροπόλκος ἐπεθύμησεν ἵνα ἴδῃ τὸν ἀδελφόν· ἀλλ' ὁ δυστυχὴς οὗτος ἐπιέζετο ὑπὸ σωρείας ἀνδρῶν καὶ ἵππων, ἐπιπεσόντων κατόπιν αὐτοῦ ἐκ τῆς γεφύρας. Βλέπων οὖν ὁ νικητὴς καθημαγμένον τὸν νεκρὸν τοῦ ἀδελφοῦ ἐπὶ τάπητος, ἐ-

πιλανθανόμενος τῆς νίκης, κατέβρεξε τὸ σῶμα τοῦ Ὀλέγου διὰ δακρύων μετανοίας· δεικνύων δὲ τὸ πῶμα περίλυπος, λέγει τῷ Σβενέλδῳ· Ἄρά γε τοῦτου ἐπεθύμεις; Ὁ τάφος τοῦ Ὀλέγου ἐσώζετο ἐπὶ τοῦ Νέστορος παρὰ τῇ πόλει τῆς Ὀβρούτσης, ἔνθα καὶ νῦν μάλιστα δεικνύουσι τὴν θέσιν ταύτην τοῖς περιέργοις. Τὸ πεδῖον ἦτο τότε κοιμητήριον καὶ αὐτῶν τῶν βασιλευόντων ἡγεμόνων, λόφωμα δὲ ὑψούμενον ἐπὶ τοῦ τάφου αὐτῶν ἐχρησίμευεν ὡς μαυσωλεῖον.

Ἡ εἰλικρινὴς λύπη τοῦ Ἱαροπόλκου διὰ τὸν τοῦ Ὀλέγου θάνατον ἦτο εἰδὸς τι προαισθήματος τῆς μελλούσης αὐτοῦ συμφορᾶς. Βλαδίμιρος, ὁ ἡγεμὼν τοῦ Νοβογορόδου, μαθὼν τὸν θάνατον τοῦ ἀδελφοῦ καὶ τὴν τῆς χώρας τῶν Δρεβλιανῶν κατάκτησιν, ἐφοβήθη τὰ ἐπακολουθήματα τῆς φιλαρχίας τοῦ Ἱαροπόλκου, καὶ ἔφυγε πέραν τῆς θαλάσσης πρὸς τοὺς Βαράγγους. Ὁ δὲ Ἱαροπόλκος δραξάμενος τῆς εὐκαιρίας ταύτης πέμπει τοὺς τοποτηρητάς, ἢ Καθέδρους (α) εἰς Νοβογόροδον καὶ γίνεται οὕτω μονάρχης ἀπάσης τῆς Ῥωσσίας.

Ἐν τούτοις ὁ Βλαδίμιρος ἐσπούδαζε παντοιοτρόπως, ὅπως ἐπανέλθῃ εἰς τὴν ἐπικράτειαν αὐτοῦ μετὰ ἰσχύος καὶ δόξης. Κατὰ δὲ τὰ δύο ἔτη τῆς διατριβῆς αὐτοῦ ἐν τῇ χώρᾳ τῶν Βαράγγων, ἀρχαία τῶν προγόνων αὐτοῦ πατρίδι, ἴσως συμμετέσχε τῶν τολμηρῶν ἐπιχειρήσεων τῶν Νορμανδῶν, ὧν αἱ σημαῖαι

(α) Ποσσάδνικοι καλοῦνται οὔτοι Ῥωσσιῶτες, οἵτινες ἤρχον τῆς ἀστυνομίας καὶ προέδρευον τῶν δημοτικῶν συνελεύσεων, ἐκλεγόμενοι ὑπὸ τοῦ λαοῦ. Παράγεται δὲ ἡ λέξις ἐκ τοῦ πο (κατὰ) καὶ ααδλι (ἴζω).

ἀνεμίζοντο ἐπὶ πασῶν τῶν θαλασσῶν τῆς Εὐρώπης, τὸ δὲ θάρσος αὐτῶν διέσπειρε τρόμον πανταχοῦ ἀπὸ Γερμανίας μέχρις Ἰταλίας. Στρατολογήσας ἐπὶ τέλους πλῆθος Βαράγγων, πορεύεται μετὰ πιστῶν στρατευμάτων εἰς Νοβογόροδον, ὅθεν διώκει τοὺς τοποτηρητὰς τοῦ Ἱεροπόλκου, εἰπὼν πρὸς αὐτοὺς ὑπερηφάνως· « Ἀπέλθετε πρὸς τὸν ἀδελφόν μου· γινωσκέ- »
 » τω, ὅτι ἐξοπλίζομαι κατ' αὐτοῦ καὶ παρασκευα- »
 » σθήτω πρὸς ἀπόκρουσιν. »

Ἡ ἐπαρχία τοῦ Πολότσκου ἐν τῇ χώρᾳ τῶν Κριβίτσων ἐκυβερνᾶτο τότε ὑπὸ τοῦ Βαράγγου Ρογβολόδου, ὅστις ἐλθὼν ἀπὸ τῶν πέραν τῆς θαλάσσης τόπων διὰ πολιτικὴν ἴσως καὶ στρατιωτικὴν λειτουργίαν παρὰ τῷ Ῥώσῳ Ἡγεμόνι, ἔλαβε παρ' αὐτοῦ τὴν πόλιν ταύτην ὡς κληρουχίαν. Εἶχε δὲ θυγατέρα σπανίως περικαλλῆ, ὀνόματι μὲν Ῥογνέδαν, ἥδη δὲ μεμνηστευμένην μετὰ τοῦ Ἱεροπόλκου. Ἀλλ' ὁ Βλαδίμιρος, παρασκευαζόμενος ἰν' ἀρπάσῃ παρὰ τοῦ ἀδελφοῦ τὸ Κράτος, ἐμελέτησε καὶ τὴν ἀφαίρεσιν τῆς μελλούσης αὐτοῦ συζύγου. Πέμψας οὖν πρεσβευτὰς, ἐζήτει εἰς γάμον τὴν Ἡγεμονίδα· ἀλλ' ἡ Ῥογνέδα, πισή πρὸς τὸν Ἱεροπόλκον διαμένουσα, ἀπεκρίθη, ὅτι οὐδέποτε συζευχθήσεται μετὰ τοῦ υἱοῦ δούλης διότι ἡ μήτηρ τοῦ Βλαδιμίρου, ὡς προείπομεν, ἦν θεραπαινὶς τῆς Ὀλγας. Ὁ δὲ Βλαδίμιρος ὀργισθεὶς διὰ τοῦτο, κυριεύει μὲν τοῦ Πολότσκου, φονεύσας δὲ τὸν Ῥογβόλοδον καὶ τοὺς δύο αὐτοῦ υἱοὺς, νυμφεύεται τὴν Ῥογνέδαν. Μετὰ δὲ τὴν φρικτὴν ταύτην ἐκδίκησιν βαδίζει κατὰ τοῦ Κιέβου, ἄγων στρατὸν πολυμιγῆ, ἐκ Βαράγγων, Σλάβων τοῦ Νοβογορόδου, Τσούδων καὶ Κριβίτσων συγχείμενον, ἐπειδὴ οἱ τρεῖς οὗτοι λαοὶ τοῦ

Γάμος τοῦ
Βλαδιμίρου.

βορειοδυτικοῦ μέρους τῆς Ῥωσσίας ἀνεγνώριζον ἤδη αὐτὸν κυριάρχην· ὁ Ἱαροπόλκος ὁμως δειλιάσας ἵνα συνάψῃ μάχην, ἐνεκλείσθη ἐν τῇ πόλει. Ὁ δὲ Βλαδίμιρος περιετάφρωσε τὸ στρατόπεδον αὐτοῦ, σκοπεύων ἵνα κυριεύσῃ τοῦ Κιέβου οὐχὶ ἐξ ἐφόδου, ἀλλὰ δι' ἀθεμίτου δόλου. Γινώσκων δὲ τὴν ἄκραν πίστιν τοῦ Ἱαροπόλκου πρὸς στρατηγὸν τινα, Βλοῦδον καλούμενον, ἐπεχείρησεν ἀποκρύφους μετ' αὐτοῦ διαπραγματεύσεις « Ἐγὼ ἀνάγκην τῆς βοηθείας σου, ἐμήνυσεν αὐτῷ ὁ » Βλαδίμιρος· θεωρήσω σε ὡς δεῦτερον πατέρα μετὰ » τὴν καταστροφὴν τοῦ Ἱαροπόλκου, ὅστις ἤρξατο τῶν » ἀδελφοκτονιῶν, ἐγὼ δ' ὠπλίσθην μόνον πρὸς ἄμυναν » τῆς ζωῆς μου ». Ὁ δ' ἀνόσιος τοῦ Ἱαροπόλκου φίλος, παραδεχόμενος προθύμως τὴν προδοσίαν Ἡγεμόνος εὐεργέτου, συνεβούλευσε τὸν μὲν Βλαδίμιρον, ἵνα πολιορκήσῃ τὴν πόλιν, τὸν δὲ Ἱαροπόλκον ἵν' ἀποφύγῃ τὴν μάχην. Φοβούμενος δ' ἐν τούτοις τὴν ἀφοσίωσιν τῶν ἀγαθῶν Κιεβιτῶν, διαβουλεύόμενος δὲ τὴν παράδοσιν αὐτοῦ, ἔπεισε τὸν Ἡγεμόνα, ὅτι οὗτοι προσκαλοῦσι κρυφίως τὸν Βλαδίμιρον. Ὁ δ' ἀσθενέστατος Ἱαροπόλκος πρὸς ἀπαλλαγὴν τῆς ὑποτιθεμένης ταύτης συνωμοσίας, ἀπεχώρησεν εἰς Ῥόδνιαν, πόλιν παρακειμένην τῷ χωρίῳ, ἔνθα ὁ Ῥὸς ἐκβάλλει εἰς τὸν Βορυσθένη. Οἱ δὲ Κιεβίται, καταλειφθέντες ὑπὸ τοῦ Ἡγεμόνος αὐτῶν, παρεδόθησαν πρὸς τὸν Βλαδίμιρον· οὗτος δ' ἔσπευσε κατόπιν εἰς ἐκπολιόρκησιν τοῦ ἀδελφοῦ καὶ κατὰ τὸ τελευταῖον αὐτοῦ ἄσυλον. Ὁ Ἱαροπόλκος εἶδε μετὰ φρίκης τοὺς πολιορκοῦντας τὰ τεῖχη πολυαρίθμους πολεμίους, τοὺς δὲ ἐν τῷ φρουρίῳ στρατιώτας αὐτοῦ πάσχοντας πάντα τὰ δεινὰ τοῦ λιμοῦ· ὥστε ἡ ἀνάμνησις αὐτῶν κατήντησεν εἰς πα-

ροιμίαν (α). Τότε ὁ μὲν προδότης Βλοῦδος προτρέπει τὸν Ἡγεμόνα τοῦτον, ἵνα προτείνῃ τὴν εἰρήνην, ὡς ἀδυνάτου περιῖσταμένης τῆς ἀποκρούσεως τοῦ ἐχθροῦ, ὁ δὲ δυστυχὴς Ἱαροπόλκος ἀπεκρίθη αὐτῷ τελευταῖον· « Γενηθῆτω κατὰ τὴν συμβουλήν σου, καὶ » δέχομαι μόνον ὅ,τι μοὶ παραχωρήσῃ ὁ ἀδελφός. » Τότε ὁ παγκάκιστος ἐμήνυσε παρευθὺς τῷ Βλαδιμίρῳ, ὅτι αἱ ἐπιθυμίαι αὐτοῦ ἐξεπληρώθησαν καὶ ὁ Ἱαροπόλκος παρεδίδοτο. Ἐὰν ἀείποτε κατὰ τε τοὺς βαρβάρους καὶ τοὺς πεφωτισμένους χρόνους οἱ Ἡγεμόνες γίνωνται ἔρμαιον τοῦ δόλου καὶ τῆς ἀπιστίας τῶν προδοτῶν, ἔχουσιν ὅμως καὶ εἰλικρινεῖς, εἴτ' ἀγαθοὺς θεράποντας καὶ κατὰ τὴν ἐσχάτην μάλιστα δυστυχίαν αὐτῶν ἀφωσιωμένους. Τοιοῦτος δ' ἐχρημάτισε παρὰ τῷ Ἱαροπόλκῳ Βαριάσκος τις (ἡ μνήμη αὐτοῦ διατηρηθεῖν εἰς αἰῶνας ἐν τῇ ἱστορίᾳ...!) « Ἡγεμὼν, μὴ ὑπάγῃς πρὸς ἔντευξιν τοῦ ἀδελφοῦ σου, » εἶπε, διότι ῥιψοκινδυνεύεις, ἐγκαταλείπων δὲ μᾶλλον τὴν Ῥωσσίαν ἐπὶ τινι χρόνῳ, στρατολόγησον » παρὰ τοῖς Πατσινάκαις. » Ὁ Ἱαροπόλκος ὅμως ὑπὸ τοῦ ἐπαράτου Βλοῦδου παραπειθόμενος, μετέβη μετ' αὐτοῦ εἰς Κίεβον, ἐνθα ὁ Βλαδίμιρος περιέμενεν αὐτὸν ἐν τοῖς βασιλείοις τοῦ Σβιατοσλάβου. Καὶ ὁ μὲν ἀλάστωρ ἐκεῖνος φέρων τὸν εὖπιστον κυριάρχην εἰς τὸ οἶκημα τοῦ ἀδελφοῦ, ὡς εἰς κακούργων καταγῶγιον, κλείει τὴν θύραν, ὅπως κωλύσῃ τὴν εἴσοδον τῆς θεραπείας τοῦ Ἡγεμόνος· δύο δὲ μισθωτοὶ Βάραγγοι, ἐνεδρεύοντες ἐπὶ τούτῳ, ἐμπηγνύουσι τὰ ξίφη

Ἀδελφοκτονία.

(α) Ἀθλιότης ὡς ἐν Ῥωσσίᾳ.

εἰς τὸ στήθος τοῦ Ἰαροπόλκου..... Ὁ δὲ πιστὸς θεράπων, ὁ προειπὼν τὴν στυγεράν ταύτην δολοφονίαν, κατέφυγε πρὸς τοὺς Πατσινάκας· μόλις δ' ἔπεισεν αὐτὸν ὁ Βλαδίμιρος, ἵνα ἐπανεέλθῃ οἴκαδε, ὁμόσας ὅτι οὐδόλως τιμωρήσει αὐτὸν διὰ τὴν πρὸς τὸν Ἰαροπόλκον ἀφοσίωσιν.

Τοιοῦτον ὑπῆρξε τὸ λυπηρὸν τέλος τοῦ πρεσβυτέρου υἱοῦ τοῦ Σβιατοσλάβου μετὰ βασιλείαν ἑπτὰ ἐτῶν, ἐξ ὧν τὰ μὲν τέσσαρα διῆλθεν ὡς Ἡγεμῶν τοῦ Κιέβου, τὰ δὲ τρία ὡς μονάρχης πάσης τῆς Ῥωσσίας. Ἀφῆκε δὲ ἐν τῇ ἱστορίᾳ μόνον τὴν μνήμην ἀγαθοῦ, ἀλλ' ἀσθενοῦς ἀνδρός· ὅσα δ' ἔχυσε διὰ τὸν θάνατον τοῦ Ὀλέγου δάκρυα μαρτυροῦσιν, ὅτι οὐδόλως διανοεῖτο ἵνα πράξῃ ἀδελφοκτονίαν. Ἐπιθυμῶν δὲ τὴν ἑνωσιν τῆς χώρας τῶν Δρεβλιανῶν μετὰ τῆς ἡγεμονίας τοῦ Κιέβου, ἐκινεῖτο μᾶλλον ὑπὸ τοῦ κοινῇ συμφέροντος· Ἡ πρὸς τὴν τιμιότητα τοῦ Βλαδιμίρου πεποίθησις αὐτοῦ ἀποδεικνύει διαφερόντως τὴν ἀγαθότητα τῆς ἀπειροκάκου αὐτοῦ καρδίας· ἀλλ' ἡγεμὼν ὑπὸ εὐνοουμένων ἀνλικῶν παραγόμενος, μὴδὲ τὸ στέμμα αὐτοῦ ὑπερασπιζόμενος, ἢ ἡρωϊκῶς ἀποθνήσκων, χρειᾶς τυχοῦσης, λύπης μᾶλλον, ἢ ἐξουσίας ἐστὶν ἄξιος.

Ὁ Ἰαροπόλκος ἀφῆκεν ἔγχυον τὴν σύζυγον αὐτοῦ, ἣτις ἦτο ὠραιότατη τις μοναχὴ Ἑλληνίς, αἰχμαλωτισθεῖσα ὑπὸ τοῦ Σβιατοσλάβου, συζευχθεῖσα δὲ μετὰ τοῦ Ἰαροπόλκου, ζῶντος τοῦ πατρὸς αὐτοῦ· καὶ ὅμως ὁ ἡγεμὼν ἐζήτει τὴν Ῥογνέδαν εἰς γάμον. Τοῦτο δ' ἀποδεικνύει, ὅτι πρὸ τοῦ Βλαδιμίρου ἡ πολυγαμία οὐδαμῶς ἐθεωρεῖτο ὡς ἔγκλημα παρὰ τοῖς εἰδωλολόγαις Ῥώσοις.

Χρονογράφος τις Γερμανὸς ἀναφέρει, ὅτι ἐπὶ τῆς

βασιλείας τοῦ Ἱαροπόλκου, ἐν ἔτει 973, ἐφάνησαν ἐν Κβεδλιμβούργῳ πρεσβευταὶ Ῥώσσοι, πεμφθέντες πρὸς τὸν Αὐτοκράτορα Ὅθωνα (213). Καὶ ὁ μὲν σκοπὸς τῆς ἀληθοῦς ἀποστολῆς αὐτῶν ἦτο ἄγνωστος, διε-
 θρυλλήθη δὲ μόνον, ὅτι προσέφερον πλούσια δῶρα τῷ Αὐτοκράτορι.

Πρεσβευταὶ
 ἐν Γερμανίᾳ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΕΝΝΑΤΟΝ.

Ο ΜΕΓΑΣ ΗΓΕΜΩΝ ΒΛΑΔΙΜΙΡΟΣ ΒΑΠΤΙΣΘΕΙΣ ΥΠΟ
 ΤΟ ΟΝΟΜΑ ΤΟΥ ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ.

980—1014.

Δόλος τοῦ Βλαδιμίρου—Ζῆλος αὐτοῦ ὑπὲρ τῆς εἰδωλολατρείας—Θηλυμανία
 αὐτοῦ—Κατάκτησις τῆς Γαλικίας—Πρῶτοι μάρτυρες Χριστιανοὶ ἐν Κιέ-
 βῳ—Ἐπανάστασις τῶν Ῥαδιμίτων—Καμαϊκὴ Βουλγαρία—Τόρκοι—
 Ἀπελπισία Γορισλάβας—Γάμος τοῦ Βλαδιμίρου καὶ βάπτισμα τῶν Ῥώσ-
 σων—Διαμελισμὸς τῆς μοναρχίας—Κτίσις πόλεων—Πόλεμος κατὰ Κροα-
 τῶν καὶ Πατσινακῶν—Ναὸς τῆς Δεκάτης—Ἐπιδρομὴ τῶν Πατσινακῶν—
 Συμπόσιον τοῦ Βλαδιμίρου—Ἐπίεικεια αὐτοῦ—Πολιορκία Βιελγορόδου—
 Ἐπανίστασις τοῦ Ἱαροσλάβου—Τελευτὴ καὶ χαρακτηρ αὐτοῦ—Δημῳδοὶς
 μῦθοι—Ἡρώες.

Σφετερισθέντες διὰ κακουργήματος ὁ Βλαδίμιρος τὴν
 ἀνωτάτην ἀρχὴν βοηθεῖα τῶν Βαράγγων, ἀπέδειξε
 μετ' οὐ πολὺ, ὅτι ἔλαβε παρὰ τῆς φύσεως πάσας τὰς
 ἀρετὰς μεγάλου μονάρχου.

980.

Οἱ δ' ὑπερήφανοι Βάραγγοι, θεωρούμενοι ὡς νικηταὶ τοῦ Κιέβου, ἀπήτησαν φόρον δύο γρίβνας καθ' ἕκαστον
 κάτοικον. Ὁ Βλαδίμιρος ὁμως μὴ θέλων ἔν' ἀποτόμως
 ἀρνηθῇ, διεβουκόλει αὐτοὺς δι' ὑποσχέσεων, ἕως οὗ
 παρεσκευάσθη πρὸς ἄμυναν τῆς πρωτεύουσας καὶ κατὰ

Δόλος τοῦ Βλα-
 διμίρου.

πάσης αὐτῶν ἐπιχειρήσεως. Οἱ δὲ Βάραγγοι κατενόησαν μὲν τὸ τέχνασμα, ἀλλὰ βλέποντες καὶ τὸν ἐν Κιέβῳ Ῥωσσικὸν στρατὸν ἰσχυρότερον τοῦ ἑαυτῶν, ἀπεδειλίασαν πρὸς ἐπανάστασιν καὶ ἐζήτησαν ταπεινῶς τὴν ἄδειαν, ἵν' ἀπέλθωσιν εἰς τὴν Ἑλλάδα. Ὅθεν περιχαρῶς ὁ Βλαδίμιρος ἀπέλυσε τοὺς ἐπικινδύνους τούτους μισθοφόρους, κρατήσας παρ' ἑαυτῷ μόνον τοὺς ἐμπειροτάτους, οἷς καὶ ἀνέθηκε τὴν διοίκησιν πολλῶν πόλεων. Ἀπέστειλε δὲ συγχρόνως πρεσβευτὰς καὶ πρὸς τὸν Αὐτοκράτορα, συμβουλευῶν αὐτῷ, ὅπως μὴ ἐπιτρέψῃ τὴν διαμονὴν τῶν στασιαστῶν τούτων ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἀλλὰ διασκορπίσῃ αὐτοὺς εἰς τὰς ἄλλας πόλεις, παρακαλῶν προσέτι αὐτὸν, ἵνα ἐκ παντὸς τρόπου κωλύσῃ τὴν ἐπάνοδον αὐτῶν εἰς Ῥωσσίαν· διότι ὁ στρατὸς αὐτῆς ὡς ἰσχυρὸς καθ' ἑαυτὸν οὐδεμίαν εἶχεν αὐτῶν χρεῖαν.

Ζῆλος τοῦ
Βλαδιμίρου ὑπὲρ
τῆς εἰδωλολα-
τρείας.

Στερεώσας οὕτως ὁ Βλαδίμιρος τὸ κράτος αὐτοῦ, ἔδειξε μέγιστον ζῆλον ὑπὲρ τῶν θεῶν τῆς εἰδωλολατρείας· ἀναστήσας δὲ νέον ἄγαλμα τοῦ Περούνου ἀργυροκέφαλον, ἔθηκεν αὐτὸ πλησίον τῶν βασιλείων μετὰ τῶν ἄλλων ξοάνων ἐπὶ τοῦ ἱεροῦ λόφου. Αὐτόθι συνέτρεχε, κατὰ τὸν Νέστορα, ὁ τετυφλωμένος λαὸς, ἡ δὲ γῆ ἐμολύνετο ὑπὸ τοῦ αἵματος τῶν θυμάτων. Ἰσως δ' ὁ Βλαδίμιρος ὑπὸ τῆς συνειδήσεως ἐλεγχόμενος διὰ τὸν φόνον τοῦ ἀδελφοῦ, ἐνόμιζεν ὅτι ἐξιλάσκετο δι' αὐτῶν τὴν θεῖαν ὀργήν· ἐπειδὴ καὶ αὐτὴ ἡ εἰδωλολατρεία ἀπετροπιάζετο τοιαῦτα κακουργήματα! . . . Ἀλλὰ καὶ ὁ Δοβρίνιαις, ἀποσταλὲς ὑπ' αὐτοῦ πρὸς κυβέρνησιν τοῦ Νοβογορόδου, ἀνεστήλωσε πολυτελὲς ἄγαλμα τοῦ Περούνου παρὰ τὸν ποταμὸν Βόλχοβον.

Θηλυμανία
αὐτοῦ.

Εἰ καὶ εὐσεβὴς κατὰ τὰλλα ὁ Βλαδίμιρος, ἦτο ὅ-

μῶς ἔχδοτος ταῖς σαρκικαῖς ἡδοναῖς· ἐπειδὴ ἡ μὲν πρώτη σύζυγος αὐτοῦ ὑπῆρξεν ἡ Ῥογνέδα, ἐξ ἧς ἐπαυδοποίησε τὸν Ἡσιασλάβον, Μστισλάβον, Ἰαροσλάβον, Βσεβολόδον καὶ δύο θυγατέρας· μετὰ δὲ τὸν τοῦ Ἰαροπόλκου θάνατον προσέλαβεν ὡς παλλακίδα καὶ τὴν γυναικαδέλφην αὐτοῦ, ἔγκυον ἤδη καὶ μητέρα μετ' οὐ πολὺ τοῦ Σβιατοπόλκου. Ἐξ ἄλλης δὲ νομίμου γυναικὸς Τσέχης, ἡ Βοημίδος, ἔσχε τὸν Βησεσλάβον καλούμενον, ἐκ τρίτης τὸν Σβιατοσλάβον καὶ Μστισλάβον, ἐκ δὲ τετάρτης, Βουλγαρίδος τὸ γένος, τὸν Βορίσην καὶ Γλέβην. Ἄλλ' ἐκτὸς τῶν συζύγων τούτων εἶχε, κατὰ τὰ χρονικά, καὶ τριακοσίας παλλακίδας ἐν Βησεγορόδῳ, τριακοσίας ἑτέρας ἐν τῇ νῦν Βελογορόδῳ (παρὰ τῷ Κιέβῳ) καὶ διακοσίας ἐν τῇ κώμῃ τοῦ Βερεστόβου. Διὸ πᾶσα ὥραία γυνή, ἡ νεᾶνις, ἐφοβεῖτο τὰ ἀσελγῇ αὐτοῦ βλέμματα· καθόσον καὶ τὴν ἱερότητα τοῦ συζυγικοῦ δεσμοῦ καὶ τὴν ἀθωότητα περιεφρόνει, ὥστε ὁ Νέστωρ ὀποκαλεῖ αὐτὸν δεύτερον Σολομῶντα διὰ τὴν θηλυμανίαν. Ἄλλ' ὡς πολλοὶ ἥρωες, ἀρχαῖοι καὶ νεώτεροι, ἡγάπα καὶ αὐτὸς μετὰ τῆς αὐτῆς ζέσεως τὸν πόλεμον. Οἱ Σλάβοι τῆς Πολωνίας Λέχοι, κεκμητόκοτες, ὡς οἱ τῆς Ῥωσσίας, ὑπὸ τῆς θορυβώδους ἐλευθερίας, ἐπόθησαν πολὺ πρότερον τούτων τὴν μοναρχικὴν πολιτείαν. Ἐκυβερνῶντο δὲ τότε ὑπὸ τοῦ Μετ-σισλάβου, περιφήμου ἐν τῇ ἱστορίᾳ, ὡς εἰσαγαγόντος τὸν χριστιανισμὸν εἰς τὴν χώραν αὐτοῦ. Ἄλλ' ὁ Βλατδίμιρος ἐκήρυξε κατ' αὐτοῦ πόλεμον, ἐπιθυμῶν, ὡς φαίνεται, ἵν' ἀναλάβῃ τὰς ἐν Γαλικίᾳ κατακτήσεις τοῦ Ὀλέγου, ἀποδοθείσας ἴσως τῷ βασιλείῳ τῆς Πολωνίας ἐπὶ τοῦ ἀσθενοῦς Ἰαροπόλκου. Ἐκυρίευσεν οὖν τῆς πόλεως Τσερβένης (παρὰ τῇ Χέλμῃ), τῆς Πρεσ-

Κατάκτησις
τῆς Γαλικίας.

μιλίας καὶ ἄλλων, αἵτινες προσληφθεῖσαι ἔκτοτε εἰς τὴν Ῥωσσίαν, καλοῦνται Τσερβινικαί. Κατὰ δὲ τὰ ἀκόλουθα δύο ἔτη ὁ ἀνδρεῖος Ἡγεμὼν κατέστειλεν ἐπανάστασιν τινὰ τῶν Βιατίτσων, ἀρνηθέντων τὸν φόρον, ἐγένετο δὲ κύριος τῆς χώρας τῶν Ἰατβιάγων, ἀγρίας μὲν Λατισικῆς φυλῆς, ἀλλὰ γενναίας, κατοικούσης δὲ τὰ μεταξὺ Λιθουανίας καὶ Πολωνίας δάση. Ἐπειτα δ' ἐξέτεινεν ἔτι περαιτέρω πρὸς τὸ βορειοδυτικὸν τὴν ἐξουσίαν αὐτοῦ μέχρι τῆς Βαλτικῆς θαλάσσης· διότι κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Στουρλεζῶνος, χρονογράφου Ἰσλανδοῦ, ἡ Λιβονία ἀνῆκε τῷ Βλαδιμίρῳ, οἱ δὲ εἰσπράκτορες αὐτοῦ ἐφορολόγουν πάντας τοὺς κατοίκους ἀπὸ τῆς Κουρλανδίας μέχρι τοῦ Φινλανδικοῦ κόλπου.

Νικητῆς τοσούτων λαῶν ὁ Βλαδίμιρος ἠθέλησεν, εὐγνωμονῶν πρὸς τὰ εἰδῶλα, ἵνα βαντίσῃ τοὺς βωμοὺς αὐτῶν δι' ἀνθρωπίνου αἵματος. Ἀλλὰ κατὰ τὴν συμβουλὴν τῶν μεγιστάνων καὶ πρεσβυτέρων ἐκκληρώθησαν νέοι καὶ νεάνιδες τοῦ Κιέβου, ὅπως μά-

 Πρῶτοι Χρι-
 στιανοὶ μάρτυ-
 ρες ἐν Κιέβῳ.

 θωσι τίς ἐξ αὐτῶν θυσιασθῇσεται πρὸς ἀρέσκειαν τῶν ὑποτιθεμένων θεῶν. Ἐπεσε δ' ὁ κληρὸς ἐπὶ νέον Βά-
 ραγγον, ἀγαθὸν μὲν τὴν ψυχὴν, εὐειδῆ δὲ τὸ σῶμα καὶ ἔχοντα χριστιανὸν πατέρα. Πρεσβευταὶ ἐκ τῶν πρεσβυτέρων ἀναγγέλλουσι τῷ πατρὶ αὐτοῦ τὴν συμφορὰν ταύτην. Ὁ δὲ δυστυχὴς ἐκεῖνος, ἐμπνεόμενος ἔνθεν μὲν ὑπὸ φιλοστοργίας, ἔνθεν δὲ ὑπὸ μίσους πρὸς τοιαύτην ἀπάνθρωπον δεισιδαιμονίαν, λαλεῖ αὐτοῖς περὶ τῆς πλάνης τῆς εἰδωλολατρείας καὶ τῆς μωρίας τοῦ προσκυνεῖν τὸ φθαρτὸν ξύλον ἀντὶ τοῦ Θεοῦ τοῦ ζῶντος καὶ ἀληθοῦς Δημιουργοῦ τοῦ οὐρανοῦ, τῆς γῆς καὶ τῶν ἀνθρώπων. Οἱ Κιεβῖται ἠνείχοντο μὲν τὸν χριστιανισμὸν, ἀλλὰ δημοσία βλασφημία κατὰ τῆς θρησκείας

αὐτῶν διήγειρε γενικὴν στάσιν ἐν τῇ πόλει. Ὁ-
θεν ὀπλισθεὶς ὁ λαὸς κατεδαφίζει τὴν οἰκίαν τοῦ χρι-
στιανοῦ Βαράγγου καὶ ἀπαιτεῖ μεγαλοφώνως τὸ θῦμα.
« Ἐὰν τὰ εἰδῶλα ὑμῶν ὑπάρχωσιν ἀληθεῖς θεοὶ, λέ-
» γει ὁ πατήρ μετὰ παρρησίας, κρατῶν τὸν υἱὸν αὐτοῦ
» ἀπὸ τῆς χειρὸς, ἐλθέτωσαν αὐτοὶ οὗτοι, ἵν' ἀποσπά-
» σωσιν αὐτὸν ἐκ τῶν χειρῶν μου. » Μετὰ τοὺς λό-
γους τούτους ὁ λαὸς ὑπὸ μανίας οἰσטרηλατούμενος,
σφάζει συγχρόνως καὶ πατέρα καὶ υἱόν, γενομένους
οὕτω πρώτους καὶ τελευταίους μάρτυρας τοῦ χριστια-
νισμοῦ ἐν Κιέβῳ. Ἡ Ἐκκλησία ἡμῶν κατέταξεν αὐτοὺς
ἐν τῷ χορῷ τῶν Ἀγίων, ὀνομάζουσα αὐτοὺς Ἰωάννην
καὶ Θεόδωρον.

Ἐν τούτοις ὁ Βλαδίμιρος, τυχὼν εὐκαιρίας, ἐδή-
λωσε ταχέως τὸ θάρσος καὶ τὴν εὐτυχίαν αὐτοῦ διὰ
νέων νικῶν. Οἱ Ῥαδίμιτσοι, εἰρηνικοὶ τέως καὶ ὑποτε-
λεῖς τῶν Μεγάλων Ἡγεμόνων ἀπὸ τοῦ Ὀλέγου, αἵ-
φνης ἀπεφάσισαν ἵνα κηρυχθῶσιν ἀνεξάρτητοι ὅθεν ὁ
Βλαδίμιρος ἔσπευσε πρὸς τιμωρίαν τῆς τόλμης ταύτης.
Εἷς δ' ἐκ τῶν στρατηγῶν, Οὐρὰ λύκου ἐπιλεγόμενος,
διοικῶν τὴν πρωτοπορείαν αὐτοῦ, κατέθραυσε τοὺς
ἐπαναστάτας πρὸς τὸν ποταμὸν Πισὰν καὶ ὑπέταξε
πάλιν αὐτούς. Ἐκτοτε δὲ, κατὰ τὸν Νέστορα, οἱ Ῥῶσ-
σοι μετεχειρίζοντο τὴν παροιμίαν ταύτην· οἱ Ῥαδί-
μιτσοι φεύγουσι τὴν οὐρὰν τοῦ λύκου.

Παρὰ τὸν Ῥᾶ καὶ Κάμαν διέτριβον ἔκπαλαι οἱ Βούλ-
γαροι, ἧ ἴσως μετώκησαν αὐτόσε κατὰ τὸν ἐβδόμον
αἰῶνα ἀπὸ τοῦ Τανάιδος, ὅπως διαφύγῃσι τὸν ζυγὸν
τοῦ Χάνου τῶν Χοζάρων· προϊόντος δὲ τοῦ χρόνου,
ἐπολιτίσθησαν καὶ ἐμπορεύοντο, συγκοινωνοῦντες διὰ
μὲν τῶν πλωίμων ποταμῶν μετὰ τῶν ἀρκτικῶν τόπων

984.

Ἐπανστάσις
τῶν Ῥαδιμί-
ττων.Καμαίκα
Βούλγαρια.

ὄρκοι.

τῆς Ῥωσσίας, διὰ δὲ τοῦ Κασπίου πελάγους μετὰ τῆς Περσίας καὶ ἄλλων πλουσίων χωρῶν τῆς Ἀσίας. Ὁ δὲ Βλαδίμιρος πρὸς κατάκτησιν τῆς Καμαϊκῆς Βουλγαρίας κατέβη τὸν Ῥᾶ μετὰ τῶν Νοβογοροδίων, διοικουμένων ὑπὸ τοῦ περιφανοῦς Δοβρίνια, πρὶν δὲ τὴν ὄχθην παρ-
πορεύετο τὸ ἱππικὸν τῶν Τόρκων, συμμαχων, ἢ μισ-
θοφόρων τῶν Ῥώσων.

Πρῶτον ἤδη λαλοῦμεν περὶ τοῦ λαοῦ τούτου, ὁμο-
φύλου τῶν Τουργομένων καὶ Πατσινακῶν, πλανωμένων
δὲ, ὡς τὰ στίφη τῶν τελευταίων τούτων, ἐν ταῖς κατὰ
τὰ μεθόρια τῆς νοτιοανατολικῆς Ῥωσσίας ἐρήμοις.

Ὁ Μέγας Ἡγεμὼν ἐνίκησε τοὺς Βουλγάρους· ἀλλ'
ὁ φρόνιμος Δοβρίνιας ἐξετάσας, κατὰ τὸ χρονικόν, τοὺς
αἰχμαλώτους καὶ παρατηρήσας, ὅτι ἔφερον ὑποδήμα-
τα, εἶπε πρὸς τὸν Βλαδίμιρον. « Οἱ ἄνθρωποι οὗτοι
» οὐδόλως θελήσουσιν ἵνα ᾧτιν ὑποτελεῖς ἡμῶν ἀπέλθω-
» μεν μᾶλλον πρὸς εὗρεσιν λαῶν φερόντων λάπτι » (α).
Ἐπειδὴ ὁ Δοβρίνιας ἐφρόνει, ὅτι ἄνθρωποι εὐπο-
ροῦντες πλεονεκτοῦσι κατὰ τε τὰς ἀφορμὰς καὶ τοὺς
τρόπους πρὸς ἄμυναν. Διὸ ὁ Βλαδίμιρος, δεχόμε-
νος τὴν συμβουλὴν τοῦ θείου, συνωμολόγησε μετὰ
τῶν Βουλγάρων εἰρήνην, ὑποσχομένων ἐπισήμως ἵνα
ζῶσιν ἐν ὁμονοίᾳ μετὰ τῶν Ῥώσων· ὁ δ' ὄρκος αὐτῶν
ἐπεβεβαιώθη διὰ τῶν ἀπλῶν τούτων λέξεων. « Τότε
» διαρρήξομεν τὴν συνθήκην ἡμῶν, ὅταν ἡ λίθος ἐπιπλέη
» ἢ δὲ βρυωνία βυθίζεται ἐν τῷ ὕδατι. »

πελπισία
Γοροσλάβας

Μετὰ τὴν ἐκστρατείαν ταύτην, ἐξ ἧς ἔλαβε τοῦλά-
χιστον δῶρα ἀντὶ φόρων καὶ ἐδοξάσθη, ὁ Μέγας Ἡ-

(α) Ὑπόδημα κατασκευαζόμενον ἐκ φίλοιῦ φίλτρας, ὅπερ ἔφερον καὶ φέρου-
σιν οἱ Ῥῶσοι χωρικοὶ πανταχοῦ ὑπὸν φύεται τὸ δένδρον τοῦτο.

γεμῶν ἐπανῆλθεν εἰς τὴν πρωτεύουσαν. Περὶ τοὺς χρόνους τούτους, ὡς φαίνεται, συνέπεσε συμβεβηκός τι περίεργον καὶ σπαρακτικόν, περιγραφέν ἐν τῇ συνεχείᾳ τοῦ Νεστορείου χρονικοῦ. Ἡ Ῥογνέδα, ἐπικαλουμένη Γορισλάβα (α) ἔνεκα τῶν δυστυχημάτων, συνεχώρησε μὲν τῷ συζύγῳ αὐτῆς τὸν φόνον τοῦ πατρὸς καὶ τῶν ἀδελφῶν, ἀλλ' οὐδαμῶς ἠδυνήθη ἵνα συγχωρήσῃ ἐπίσης καὶ τὰς ἀπιστίας· ὁ δὲ δυνάστης, προτιμήσας ἄλλας γυναῖκας, ἀπέπεμψε τὴν δυστυχῆ τῶν ἀνακτόρων. Μεταβὰς δὲ ποτε πρὸς ἐπίσκεψιν αὐτῆς εἰς μονῆρες ἐνδιαίτημά τι παρὰ τὸ Ληβέδιον πλησίον τοῦ Κιέβου, ἐνθα ἐπὶ τοῦ Νέστορος ἐσώζετο τὸ χωρίον Πρεδσλάινον, ἀπεκοιμήθη νήδυμον ὕπνον· τότε δ' ἡ Ῥογνέδα δραξαμένη τῆς εὐκαιρίας ἀπεπειράθη φονεῦσαι αὐτὸν δι' ἐγχειριδίου· ἀλλ' ὁ Ἡγεμὼν ἐξηγέρθη ἐγκαίρως, ὅπως ἀποστρέψῃ τὸ ὄπλον. Ἡ δ' ἀτυχὴς Ῥογνέδα ὑπομνήσασα τῷ ὡμῷ τούτῳ ἀνδρὶ τὸν θάνατον τῶν οἰκείων αὐτῆς, καὶ κλαίουσα ἐμέμφετο αὐτόν, διότι ἔπαυσεν ἀγαπῶν αὐτὴν ἀπὸ πολλοῦ, ὡς καὶ τὸ ταλαίπωρον παιδίον τὸν Ἡσιασλάβον. Ὁ Βλαδίμιρος ἀποφασίσας ἔν' ἀποκτείνῃ τὴν ἔνοχον ἰδιοχείρως, προσέταξεν αὐτὴν ἵνα ἐνδυθῇ τὴν νυμφικὴν στολὴν καὶ περιμένη τὸν θάνατον, καθομένη ἐπὶ πολυτελοῦς κλίνης ἐν τῷ περικαλλεστάτῳ τῶν δωματίων αὐτῆς. Ἦδη δὲ ὁ παρωργισμένος σύζυγος καὶ δικαστὴς εἰσῆλθεν εἰς τὸ δωματίον, ἀλλὰ τότε ὁ νέος Ἡσιασλάβος, ὑπὸ τῆς Ῥογνέδας ὀδηγηθεὶς προσφέρει τῷ Ἡγεμόνι ξίφος γυμνὸν λέγων·

(*) Εἰς τῆς λέξεως γ' ῥε (δυστύχημα).

« Σὺ οὐκ εἶ μόνος, ὦ πάτερ! ὁ υἱός σου ἔσται μάρτυς τῆς πράξεώς σου! » Τίς ἐγίνωσκέ σε παρόντα ἐνταῦθα; ἀπεκρίθη ὁ Βλαδίμιρος, ρίπτων κατὰ γῆς τὸ ξίφος. Παρευθὺς δ' ἀπομακρυνθεὶς συγκαλεῖ τοὺς ἄρχοντας καὶ ζητεῖ παρ' αὐτῶν συμβουλάς. « Κύριε, λέγουσιν αὐτῷ, συγχώρησον τῇ ἐνόχῳ χάριν τοῦ παιδίου τούτου· δὸς δ' αὐτῷ εἰς κληρουχίαν τὴν ἐπαρχίαν, ἣτις ἀνῆκε τῷ πατρὶ αὐτῆς. » Ὁ Βλαδίμιρος ἐπιδοκιμάσας τὴν πρότατιν ταύτην, ἔκτισεν ἐν τῷ νῦν νομῷ τοῦ Βιτέβσκου νέαν πόλιν, κληθεῖσαν Ἑσιάσλοβον, ὅπου ἔπεμψε τὴν τε μητέρα καὶ τὸν υἱόν.

Περιήλθομεν ἤδη εἰς τὴν διήγησιν τῆς ἐνδοξοτάτης τῶν πράξεων τοῦ Βλαδιμίρου, ἣτις ἀπηθανάτισεν ἱστορικῶς τοῦ Ἡγεμόνος τούτου τὸ ὄνομα.... Διότι τότε τῶντι ἐξεπληρώθη ἡ εὐχή τῆς εὐσεβοῦς Ὀλγας, ἡ δὲ Ῥωσσία, ὅπου πρὸ ἐνὸς αἰῶνος καὶ ἐπέκεινα ὁ Χριστιανισμὸς ἐξετείνετο κατ' ὀλίγον, ἀνεγνώρισε τέλος ἅπανα πανδῆμως τὴν ἀγιότητα τῆς θείας ταύτης θρησκείας συγχρόνως σχεδὸν μετὰ τῶν ὁμόρων τόπων· οἷον, τῆς Οὐγγρίας, Πολωνίας, Σουηδίας, Νορβηγίας καὶ Δανίας. Καὶ ἡ διχοτομία δὲ αὐτῇ τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ εἰς Ἀνατολικὴν καὶ Δυτικὴν ἀπέβη ὠφέλιμος τῇ ἀληθινῇ πίστει· καθότι ἀμφοτέρων οἱ ἄρχηγοὶ ἀντεφιλοτιμοῦντο διαμιλλώμενοι ὑπὲρ τῆς ἐπιστροφῆς τῶν εἰδωλολατρῶν.

Τὸ δ' ἀρχαῖον χρονικὸν ἡμῶν ἀναφέρει, ὅτι οὐ μόνον οἱ χριστιανοὶ ἱεροκήρυκες, ἀλλὰ καὶ οἱ Μωαμεθανοὶ καὶ οἱ Ἰουδαῖοι, τὴν Χοζαρίαν, ἢ Ταυρίδα κατοικοῦντες, ἔπεμπον εἰς Κίεβον τοὺς σοφωτάτους τῶν

διδασκάλων αὐτῶν, ὅπως πείσωσι τὸν Βλαδίμιρον ἵν' ἀσπασθῇ τὴν θρησκείαν αὐτῶν· ὁ δὲ Μέγας Ἡγεμὼν εὐχαρίστως ἤκουε πάντων τὴν διδασκαλίαν· Τοῦτο ὑπάρχει πιθανόν· διότι καὶ οἱ γειτνιάζοντες λαοὶ ἐπεθύμουν ἴσως ἵνα ὁ περιώνυμος ἤδη διὰ τὰς ἐν Εὐρώπῃ καὶ Ἀσίᾳ κατακτήσεις οὗτος μονάρχης ὁμολογήσῃ τὸν πρεσβευόμενον παρ' αὐτοῖς Θεὸν, καὶ ὁ Βλαδίμιρος, κατανοήσας τῆς εἰδωλολατρείας τὴν πλάνην, ἐζήτησεν ἴσως, ὥς καὶ ἡ προμήτωρ αὐτοῦ, τὴν ἀλήθειαν ἐν ταῖς διαφοροῖς θρησκειαῖς.

Πρῶτοι δ' ἐκ τῶν παρ' αὐτῷ ἐλθόντων ἀποστόλων, ἦσαν οἱ τῶν Βουλγάρων τοῦ Ῥᾶ, ἡ τοῦ Κάμα. Ἡ θρησκεία τοῦ Μωάμεθ, διαδοθεῖσα διὰ τῶν νικηφόρων ὀπλων τῶν Ἀράβων, ἐθριάμβευεν ἀπὸ πολλοῦ ἤδη ἐπὶ τῶν ἀνατολικῶν καὶ μεσημβρινῶν παραλίῳ τῆς Κασπίας θαλάσσης· ὅθεν ὥς ὁπαδοὶ ταύτης γινόμενοι καὶ οἱ Βούλγαροι, ἐπεθύμουν ἵνα κατηχῶσιν ἐν αὐτῇ τὸν Βλαδίμιρον. Καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν ἡ διαγραφὴ τοῦ παραδείσου τοῦ Μωάμεθ, καθὼς καὶ ἡ εἰκὼν τῶν ἐν αὐτῷ χαριεστάτων νεανίδων, ἀνέφλεξαν τὴν φαντασίαν τοῦ θηλυμανοῦς ἀνακτος· ἀλλ' ἡ περιτομὴ προσώχθησεν αὐτῷ ὥς βδελυρὸν ἔθιμον, ἡ δ' ἀπαγόρευσις τοῦ οἴνου ἐφάνη πάντῃ γελοῖος νόμος. Ὁ οἶνος, εἶπεν, εὐφραίνει τοὺς Ῥώσους, ὥς ἐοὺς ἀνεχόμεθα τὴν στέρησιν αὐτοῦ. Ὅτε δὲ οἱ ἀπόστολοι τῶν καθολικῶν Γερμανῶν ὠμίλησαν αὐτῷ περὶ τοῦ μεγαλείου τοῦ ἀοράτου Παντοκράτορος καὶ τῆς τῶν εἰδώλων ματαιότητος, ἐπιστρέψατε οἱ καδε, ἀπεκρίνατο αὐτοῖς, οἱ γονεῖς ἡμῶν οὐκ ἔλαβον παρὰ τοῦ Πάπα τὴν θρησκείαν. Ὑστερον δ' ἀκούσας καὶ τοὺς Ἰουδαίους, ἠρώτησε ποία ἦτο ἡ

πατρίς αὐτῶν. Ἡ Ἱερουσαλήμ, ἀπήντησαν οἱ Ῥαβ-
βῖνοι· ἀλλ' ὁ Θεὸς ἐν τῇ ὀργῇ αὐτοῦ διέσπειρεν
ἡμᾶς ἐπὶ προσώπου τῆς γῆς. Πῶς, ὑπέλαβεν ὁ
Βλαδίμιρος, οὕτω τιμωρούμενοι ὑπὸ τοῦ Θεοῦ,
τολμᾶτε ἵνα κατηχήσητε ἄλλους; Οὐ θέλομεν
ἵνα καταντήσωμεν ἀπάτριδες, ὥς ὑμεῖς. Τέλος
πάντων φιλόσοφός τις Ἑλλην, ἀπόστολος τῶν Χρι-
στιανῶν Ἑλλήνων, οὗ ἀγνοοῦμεν τὸ ὄνομα, ἀποδεί-
ξας ἐν βραχυλογίᾳ τὸ ψεῦδος τῶν ἄλλων θρησκειῶν,
ἀνέπτυξε πρὸς τὸν Βλαδίμιρον ἅπαν τὸ πνεῦμα τῆς
Παλαιᾶς καὶ Καινῆς Διαθήκης, τὴν ἱστορίαν τῆς δη-
μιουργίας, τοῦ παραδείσου, τῆς ἁμαρτίας τῶν πρῶ-
των ἀνθρώπων, τοῦ κατακλυσμοῦ, τοῦ λαοῦ τοῦ Θεοῦ,
τῆς ἐνσάρχου οἰκονομίας, τοῦ χριστιανισμοῦ καὶ τῶν
ἐπτὰ οἰκουμενικῶν Συνόδων. Μετὰ δὲ ταῦτα ἔδειξεν αὐ-
τῷ εἰκόνα τοῦ ἀδεκάστου καὶ φοβεροῦ τῆς δευτέρας
παρουσίας λογοθεσίου, ὅπου ἐφαίνοντο οἱ μὲν δίκαιοι
ἀποχωροῦντες εἰς τὸν παράδεισον, οἱ δ' ἁμαρτωλοὶ,
καταδικαζόμενοι εἰς αἰώνιον κόλασιν. Ὁ Βλαδίμιρος
ἐκπλαγείς ὑπὸ τοῦ θεάματος, ἀνεφώνησε μετὰ στε-
ναγμοῦ, ὅποια μακαριότης μὲν τῶν δικαίων,
κακοδαιμονία δὲ τῶν φαύλων! Βαπτίσθητι
οὖν ἀπεκρίθη ὁ φιλόσοφος, καὶ ὁ παράδεισος ἔσται
ὁ κληρὸς σου...

Ὁ Νέστωρ συνεπέρανεν τίνι τρόπῳ ἱεροκήρυκες τῶν
διαφόρων θρησκειῶν ὠμίλησαν πρὸς τὸν Βλαδίμιρον·
ἀλλ' ἐὰν ὁ φιλόσοφος Ἑλλην ἦτο τῷ ὄντι ἄξιος τοῦ
ὀνόματος, εὐκολώτατα ἔπειθε νοήμονα εἰδωλολά-
τρην διὰ τῆς ὑπεροχῆς τοῦ Χριστιανισμοῦ. Ἡ τῶν
Σλάβων θρησκεία ἐξέπληττε τὴν φαντασίαν ἐνεκα τῶν
διαφόρων θεῶν πολλάκις μὲν ἄλληλομάχων, ἐμπαι-

ζόντων δὲ τὴν τύχην τῶν ἀνθρώπων, ὧν τὸ αἶμα ἔχαιρον βλέποντες ἐκχεόμενον. Εἰ καὶ οἱ Σλάβοι ἐγνώρισαν ὡσαύτως τὴν ὑπαρξιν μόνου τινος ὑπερτάτου ὄντος, τὸ ὃν τοῦτο ἦν κατ'αὐτοὺς ἄργον καὶ ἀδιάφορον ὡς πρὸς τὴν τύχην τοῦ κόσμου, ὃν τρόπον ὁ θεὸς τοῦ Ἐπικούρου καὶ τοῦ Λουκρετίου. Περὶ δὲ τῆς πέραν τοῦ τάφου ζωῆς, τῆς προσφιλεστάτης τοῖς ἀνθρώποις, ἡ θρησκεία αὐτῶν οὐδεμίαν σαφῆ ἰδέαν παρεῖχε· μόνον δὲ τὰ γήινα ἦσαν ἀντικείμενον αὐτοῖς. Καθιεροῦσα μὲν τὴν ἀρετὴν τῆς ἀνδρίας, τῆς μεγαλοψυχίας, τῆς χρηστότητος καὶ τῆς φιλοξενίας συνετέλει τῷ εὖ εἶναι τῶν ἀρτισυστάτων πολιτικῶν κοινωνιῶν, οὐδαμῶς ὅμως ἐπύρκει πρὸς εὐαίσθητον καρδίαν καὶ νοῦν βαθέως σκεπτόμενον. Ἀπ' ἐναντίας δὲ ὁ χριστιανισμὸς παριστάνων τὸν μόνον ἀόρατον Θεὸν ὡς δημιουργὸν καὶ πρῦτανιν τοῦ παντός, φιλόστοργον δὲ πατέρα τῶν ἀνθρώπων, συγκαταβαίνοντα ταῖς ἀδυναμίαις αὐτῶν καὶ ἀνταμείβοντα τοὺς ἀγαθοὺς, ἐνταῦθα μὲν διὰ τῆς εἰρήνης καὶ τοῦ ἡσύχου συνειδότος, ἐκεῖ δὲ πέραν τοῦ σκότους τοῦ προσκαίρου θανάτου διὰ τῆς αἰωνίου μακαριότητος, πληροῖ πάσας τὰς κυριωτέρας τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς ἐπιθυμίας.

Ἀποπέμψας οὖν ὁ Βλαδίμιρος τὸν φιλόσοφον μετὰ πολλῶν τιμῶν καὶ δώρων, συνεχάλεσε τότε τοὺς περὶ αὐτὸν μεγιστᾶνας καὶ πρεσβυτέρους τῆς πόλεως καὶ διακοινώσας τὰς προτάσεις τῶν Μωαμεθανῶν, Ἰουδαίων, Καθολικῶν καὶ Ἑλλήνων, ἐζήτησε τὴν γνώμην αὐτῶν. Ὡς Ἄναξ, ἀπήντησαν αὐτῷ οἱ μεγιστᾶνες καὶ πρεσβύτεροι, ἐπειδὴ πᾶς ἄνθρωπος ἐπαινεῖ τὴν ἰδίαν αὐτοῦ θρησκείαν, ἐὰν θέλῃς ἵνα ἐκλέξῃς τὴν ἀρίστην πέμψον εἰς διαφόρους χώρας

σοφούς ἄνδρας, ὅπως πληροφορηθῶσιν ἐκ τοῦ σύνεγγυς, τίς ἐκ πάντων τῶν λαῶν τιμᾷ ἀξιοπρεπέστερον τὸν Θεόν. Καὶ ὁ Μέγας Ἡγεμὼν ἀπέστειλε δέκα συνετοὺς ἄνδρας. Οὗτοι δὲ περιηγούμενοι, εἶδον παρὰ μὲν τοῖς Βουλγάροις ἄθλια προσκυνήματα, θλιβεράς δεήσεις καὶ κατηφῆ πρόσωπα· παρὰ δὲ τοῖς Καθολικοῖς Γερμανοῖς τελετὰς θρησκευτικὰς, ἀλλ' ὥς ἀναφέρει τὸ χρονικόν, τελετὰς ἄνευ μεγαλείου καὶ ἄνευ λαμπρότητός τινος. Ὅτε δ' ἐπορεύθησαν καὶ εἰς Κωνσταντινούπολιν, ιδέτωσαν τὴν δόξαν τοῦ Θεοῦ ἡμῶν, εἶπεν ὁ Αὐτοκράτωρ. Γνωρίζων δ' οὗτος, ὅτι οἱ ἀγροῖκοι ἐκπλήττονται μᾶλλον ἐκ τῆς ἐξωτερικῆς λαμπρότητος, ἢ ἐκ τῶν ἀφηρημένων ἀληθειῶν, διέταξεν ἵνα ὀδηγήσῃσι τοὺς πρεσβευτὰς εἰς τὸν ναὸν τῆς Ἀγίας Σοφίας, ἐν ᾧ αὐτὸς ὁ Πατριάρχης, τὴν ἀρχιερατικὴν στολὴν περιβεβλημένος, ἐτέλει τὴν ἱερὰν μυσταγωγίαν. Ἡ μεγαλοπρέπεια τοῦ ναοῦ, ἡ παρουσία παντὸς τοῦ Ἑλληνικοῦ κλήρου, ἡ πολυτέλεια τῶν ἱερατικῶν ἀμφίων, ὁ κόσμος τοῦ θυσιαστηρίου, ἡ ὠραιότης τῶν ζωγραφίων, ἡ εὐωδία τῶν θυμιαμάτων, ἡ μελωδία τῶν χορῶν, ἡ σιωπὴ τοῦ λαοῦ, ἡ θεία καὶ μυστηριώδης σεμνότης τῶν ἁγιστεῶν, ταῦτα πάντα τοσοῦτον τοὺς Ῥώσσους ἐξέπληξαν, ὥστε ἐνόμισαν ὅτι ὁ ναὸς ἐκεῖνος ἦν ἀληθὲς τοῦ Θεοῦ ἐνδιαίτημα, ὅπου τοῖς θνητοῖς ἐπεφαίνετο. Ὅθεν ἐπανακάμψαντες εἰς Κίεβον, ἐλάλησαν περιφρονητικῶς μὲν περὶ τῆς τοῦ Μωάμεθ λατρείας, μετὰ μικροῦ δὲ σεβασμοῦ περὶ τῆς τῶν Καθολικῶν, καὶ ἐνθουσιωδῶς περὶ τῆς Ἑλληνικῆς θρησκείας. Περαινόντες δὲ τὸν λόγον αὐτῶν εἶπον· Ἐπειδὴ πᾶς ὁ γευθεὶς γλυκέος τινος ποτοῦ ἀποστρέφε-

ται τὸ πικρὸν, οὕτω καὶ ἡμεῖς γνωρίσαντες τὴν Ἑλληνικὴν θρησκείαν, ἀποποιούμεθα πᾶσαν ἄλλην. Ὁ Βλαδίμιρος ὁμως ἠθέλησε προσέτι ἵνα συμβουλευθῇ τοὺς τε μεγιστᾶνας καὶ πρεσβυτέρους. Αὐτοὶ δὲ τῷ εἶπον· Ἐὰν ἡ Ἑλληνικὴ θρησκεία οὐχ ὑπερεῖχε πασῶν τῶν ἄλλων, ἡ σοφωτάτη μάμμη σου Ὅλγα οὐκ ἂν ἐδέχετο βεβαίως αὐτήν. Τούτων δὲ γενομένων, ὁ Μέγας Ἡγεμὼν ἀπεφάσισε ἵνα χριστιανίσῃ.

Οὕτως ὁ ἡμέτερος χρονογράφος γινώσκων ἀναμφιβόλως τοὺς συγχρόνους τοῦ Βλαδιμίρου, διηγεῖται τὰ περὶ τῆς ὑποθέσεως ταύτης. Πρέπει δὲ ἵνα πιστεύσωμεν ὡς ἀκριβῆ τὴν διήγησιν τῶν κυριωτάτων συμβάντων τῆς βασιλείας τοῦ Ἡγεμόνος τούτου· ἐπειδὴ ἡ γνησιότης τῆς Ῥωσικῆς ταύτης ἀποστολῆς παρά τε τοῖς δυτικοῖς καὶ τοῖς ἐν Κωνσταντινουπόλει μαρτυρεῖται καὶ ὑπὸ ἀρχαίου Ἑλληνικοῦ χειρογράφου, σωζομένου ἐν τῇ βασιλικῇ βιβλιοθήκῃ τῶν Παρισίων, κατὰ τοῦτο δὲ μόνον διαφέροντος, ὅτι ἀντὶ τοῦ τότε ἄρχοντος Αὐτακράτορος Βασιλείου τοῦ Πορφυρογεννήτου, ὀνομάζει τὸν Μακεδόνα (214).

Εὐχόλως ὁ Βλαδίμιρος ἐβαπτίζετο ἐν τῇ πρωτεύουσῃ τῆς Ἡγεμονίας αὐτοῦ, ὅπου πρὸ πολλοῦ καὶ ναοὶ καὶ ἱερεῖς Χριστιανοὶ ὑπῆρχον· ἀλλ' ἀγαπῶν τὴν λαμπρότητα καὶ τὸ μεγαλεῖον, ἐπὶ τοιαύτης μάλιστα σπουδαίας περιστάσεως, ἐνόμιζεν ὅτι μόνοι οἱ Αὐτοκράτορες καὶ οἱ Ἑλληνες Πατριάρχαι ἦσαν ἄξιοι ἵνα μεταδῶσι τῷ λαῷ αὐτοῦ τὰ ἱερὰ παραγγέλματα τῆς νέας θρησκείας. Ἀλλὰ τὸ ὑπερήφανον διὰ τε τὴν δύναμιν καὶ δόξαν ἀπέτρεπε τὸν Βλαδίμιρον τοῦ τα-

πεινωθῆναι ἐνώπιον τῶν Ἑλλήνων, ἀναγνωρίζων εἰλικρινῶς τὴν πλάνην τῆς εἰδωλολατρείας καὶ ζητῶν παρ' αὐτῶν ταπεινῶς τὸ βάπτισμα. Διὰ τοῦτο ἐμελέτησε ἵνα κατακτήσῃ, οὕτως εἰπεῖν, τὴν Χριστιανικὴν θρησκείαν, καὶ λάβῃ τὴν ἀγιότητα αὐτῆς διὰ χειρὸς νικητοῦ.

Συναθροίσας οὖν στρατὸν πολυάριθμον ἐπλευσεν εἰς τὴν Ἑλληνικὴν πόλιν Χερσῶνα, ἧς σώζονται ἔτι καὶ νῦν τὰ ἐρείπια παρὰ τῇ ἐν Ταυρίδι Σεβαστουπόλει. Ἡ ἐμπορικὴ αὕτη πόλις, κτισθεῖσα κατὰ τοὺς ἀρχαιοτάτους χρόνους ὑπὸ τῶν ἀποίκων τῆς Ἡρακλείας, ἐσώζετο ἔτι περιφανῆς κατὰ τὸν δέκατον αἰῶνα, καὶ τοι πολ-
λάκις λεηλατηθεῖτα ὑπὸ βαρβάρων λαῶν τοῦ Εὐξείνου Πόντου, ἀπὸ τῶν Σκυθῶν τοῦ Ἡροδότου μέχρι τῶν Χοζάρων καὶ Πατσινακῶν. Καὶ ἀνεγνώριζε μὲν ἀληθῶς τὸ κράτος τῶν Ἑλλήνων Αὐτοκρατόρων, οὐδένα ἐτέλει ὅμως φόρον, ἐξέλεγε δὲ τοὺς ἄρχοντας αὐτῆς, κυβερνωμένη δημοκρατικῶς ὑπὸ ἰδίους νόμους καὶ οἱ κάτοικοι αὐτῆς, ἐμπορευόμενοι ἐν πᾶσι τοῖς λιμέσι τοῦ Εὐξείνου Πόντου, ἀπελάμβανον πάντα τὰ ἐκ τῆς ἐμπορίας ἀγαθὰ.

Ναυλοχῶν ὁ Βλαδίμιρος ἐντὸς τοῦ λιμένος, ἡ μάλ-
λον ἐντὸς τοῦ κόλπου τῆς Χερσῶνος, ἀποβιβάζει τὸν στρατὸν αὐτοῦ καὶ περικυκλοῖ πανταχόθεν τὴν πόλιν. Οἱ δὲ Χερσωνῖται, αὐτονόμως ἐκ πολλοῦ ἤδη χρόνου πολιτευόμενοι, ἡμύναντο ἀνδρείως. Μάτην δὲ ἠπειλεῖ αὐτοὺς ὁ πολιορκητὴς, ὅτι ἐνδιατρίψει τρία ἔτη ὑπὸ τὰ τείχη, εἰ μὴ παρεδίδοντο· ἀλλ' οἱ ἀτρόμητοι οὗτοι πολῖται ἀπέβαλον πάσας αὐτοῦ τὰς προτάσεις, ἐλπίζον-
τες ἵνα ἴδωσι τοὺς Ἑλληνας ἐρχομένους μετ' ὀλίγον εἰς βοήθειαν. Ὅθεν ἐνησχολοῦντο μὲν εἰς καταστροφ

φὴν τῶν πολιορκητικῶν ἔργων, διορύξαντες δὲ καὶ ὑπό-
νομον, ὡς λέγει ὁ Νέστωρ, ὑπέκλεπτον λαθραίως ὄλην
τὴν ὑπὸ τῶν Ῥώσσων συσσωρευομένην γῆν πρὸς κατα-
σκευὴν ὀχυρώματος κατὰ τὴν ἀρχαίαν πολεμικὴν τέ-
χνην. Ἀλλὰ κατὰ τύχην εὐρέθη ἐν τῇ πόλει εὐνους τις
τοῦ Βλαδιμίρου, Ἀναστάσιος ὀνομαζόμενος, ὅστις ἐξε-
τόξευσεν εἰς τὸ τῶν Ῥώσσων στρατόπεδον βέλος, φέ-
ρον τὰς λέξεις ταύτας· Ὁπίσω ὑμῶν πρὸς ἀνα-
τολὰς εὐρίσκονται φρέατα διοχετεύοντα
εἰς τὴν πόλιν τὸ ὕδωρ· δύνασθε ἀποστερεῖσθαι
αὐτοῦ τὴν πόλιν. Τότε ὁ Μέγας Ἡγεμὼν, ὠφελοῦ-
μενος ἐκ τῆς σπουδαίας ταύτης εἰδήσεως, ἀπέ-
στρεψεν ἄλλοσε τὸ ὕδωρ τῶν ὑδραγωγείων, ὥστε οἱ
κάτοικοι ἐκ τῆς δίψης ἀποκαμόντες παρεδόθησαν τοῖς
Ῥώσσοις.

Ἡ πιῶσις πόλεως τοσοῦτον πλουσίας καὶ περιφανούς,
πρὸ πολλῶν δὲ αἰώνων δυνηθείσης ἰν' ἀποκρούσῃ τὰς
προσβολὰς τῶν βαρβάρων, ἠῤῥησε τὸ ἀγέρωχον τοῦ
Ῥώσσου δυνάστου· ὅθεν ἀνήγγειλε διὰ πρεσβευτῶν
εἰς τοὺς Ἑλληνας Αὐτοκράτορας Βασίλειον καὶ Κων-
σταντῖνον, ὅτι ἤθελεν ἵνα συζευχθῇ μετὰ τῆς νεάνιδος, καὶ
ἀδελφῆς αὐτῶν, τῆς βασιλόπαιδος Ἀννης, ἐπαπειλῶν,
ἐὰν ἤρνοῦντο, καὶ αὐτῆς τῆς Κωνσταντινουπόλεως τὴν
ἄλωσιν (215). Εὐφραίνεται δὲ ὑπὸ φιλοδοξίας ἀναλογιζό-
μενος, ὅτι ἔμελλεν ἵνα ἐνωθῇ ὅσον οὐπὼ διὰ δεσμῶν
αἵματος μετὰ τῶν ἰσχυρῶν τῆς Ἑλλάδος Αὐτοκρατό-
ρων. Ἀπὸ τοῦ θανάτου τοῦ ἥρωος Τσιμισκῆ ἡ αὐτοκρα-
τορία ἦτο ἔρμαιον στάσεων καὶ διχονοιῶν. Οἱ στρατη-
γοὶ Σκληρὸς καὶ Φωκᾶς, ἀπειθοῦντες τοῖς νομίμοις
αὐτῶν κυριάρχαις, καὶ τὸ στέμμα αὐτῶν ἐτόλμησαν ἰν'
ἀντιποιηθῶσι (216). Τοιαῦται περιστάσεις ἠγάγκασαν τοὺς

Αὐτοκράτορας ἵνα ἐπιλάβωνται τῆς συνήθους ὑπερηφάνιας τῶν Ἑλλήνων καὶ τῆς πρὸς τοὺς εἰδωλολάτρας περιφρονήσεως. Ὅθεν ὁ Βασίλειος καὶ Κωνσταντῖνος μὴ ἐλπίζοντες ἵνα σώσωσι τὸν θρόνον καὶ τὸ στέμμα ἄνευ τῆς βοηθείας τοῦ ἰσχυροῦ Βλαδίμιρου, ἀπεκρίναντο ὅτι παρ' αὐτῷ ἔκειτο ἵνα νυμφευθῇ τὴν ἀδελφὴν αὐτῶν, καὶ ὅτι χριστιανὸς γινόμενος ἤξειοτο οὐ μόνον τῆς βασιλόπαιδος, ἀλλὰ καὶ τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν. Ταῦτα διανοούμενος πρὸ πολλοῦ ὁ Βλαδίμιρος, ἀπήντησεν ὅτι συγκατετίθετο μὲν προθύμως ἵνα βαπτισθῇ, ἤθελεν ὁμῶς ὡς δεῖγμα πίστεως καὶ φιλίας ἵνα πέμψωσιν αὐτῷ πρότερον τὴν ἀδελφὴν αὐτῶν οἱ Αὐτοκράτορες. Ἡ Ἄννα ὁμῶς ἔφριξεν ἀκούσασα τὴν εἰδῆσιν ταύτην· διότι ἐθεώρει ὡς σκληρὰ ν αἰ χ μ α λ ω σί α ν, ἀπεχθεστέραν καὶ αὐτοῦ τοῦ θανάτου, τὴν συζυγίαν μεθ' Ἡγεμόνος λαῶν θηριῶδων καὶ ἀγρίων φημιζομένων.

Ἄλλ' ἡ πολιτικὴ ἀπῆτει τὴν θυσίαν ταύτην· ἐδίκαιολόγει δ' ἄλλως ὅπως οὖν αὐτὴν καὶ ὁ ὑπὲρ τῆς ἐπιστροφῆς τῶν εἰδωλολατρῶν ζῆλος, ὃς ὑπῆρξεν ὡς δικαιολόγησις, ἢ πρόφασις. Στυγνάζουσα οὖν καὶ περιλυπος διὰ ταῦτα ἡ βασιλόπαις ἀπέπλευσεν εἰς Χερσῶνα μετ' ἐπιφανῶν ἐκκλησιαστικῶν καὶ πολιτικῶν ὑπαλλήλων, ὅπου ὑπεδέξατο αὐτὴν ὁ λαὸς ὡς σωτῆρα, ἐνθουσιῶν ὑπὸ τε χαρᾶς καὶ ἀγάπης. Τὸ χρονικὸν ἀναφέρει, ὅτι ὁ ἑνδοξος Ἡγεμὼν ἔτυχε πάσχων τοιαύτην ὀφθαλμίαν κατ' ἐκείνας τὰς ἡμέρας, ὥστε σχεδὸν οὔτε ἔβλεπεν· ἀλλὰ πεισθεὶς ὑπὸ τῆς Ἀννης ἵνα βαπτισθῇ ἀνυπερθέτως, ἀνέλαβε τὴν ὄρασιν, ἅμα ἐπιθέντος ἐπ' αὐτοῦ τὰς χεῖρας τοῦ Ἱεράρχου. Τὸ γεγονὸς τοῦτο θαυμάζοντες οἱ μεγιστᾶνες ἐδέχθησαν καὶ αὐτοὶ συγχρόνως τὴν χριστιανικὴν πίστιν ἐν τῷ τοῦ Ἀγίου Βα-

σιλείου ναῶ, κειμένῳ ἐπὶ τῆς μεγάλης ἀγορᾶς τῆς πόλεως μεταξύ τῶν δύο ἀνακτόρων, ὅπου κατέκλειον ὁ Ἡγεμὼν καὶ ἡ μέλλουσα αὐτοῦ σύζυγος. Ὁ Μητροπολίτης Χερσῶνος καὶ οἱ ἱερεῖς τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐτέλεσαν ἀλληλοδιαδόχως τό τε βάπτισμα, τοὺς ἀρραβῶνας καὶ τὸν γάμον τῆς βασιλόπαιδος μετὰ τοῦ Βλαδίμιρου· ὑπῆρξε δ' αὐτὸς εὐδαιμονία μὲν τῆς Ῥωσσίας, ὠφέλιμος δὲ τῇ Κωνσταντινουπόλει· διότι ἐκπληρῶν τὰ ὑπεσχημένα ὁ Βλαδίμιρος, συνεμάχησε μετὰ τῶν Αὐτοκρατόρων καὶ ἐπεμψε μέρος τῶν στρατευμάτων αὐτοῦ, δι' ὧν ὁ Βασίλειος νικήσας τὸν ἐπαναστάτην Φωκᾶν, ἀποκατέστησε τὴν εἰρήνην.

Μετὰ ταῦτα ὁ Βλαδίμιρος διέταξε μὲν ἵνα οἰκοδομηθῇ ναὸς ἐπὶ τοῦ γηλόφου, τοῦ σχηματισθέντος ἐκ τῆς γῆς, ἣν οἱ κάτοικοι ὑπέκλεπτον διαρκούσης τῆς πολιορκίας, ἀπέδωκε δὲ τοῖς Ἑλλησιν Αὐτοκράτορσι τὴν παρ' αὐτοῦ ἀλωθεῖσαν πόλιν ὡς εὐγνωμοσύνης τεκμήριον διὰ τὸν γάμον τῆς ἀδελφῆς αὐτῶν. Ἀντὶ δ' αἰχμαλώτων παρέλαβεν ἐκ Χερσῶνος ἱερεῖς, καὶ τὸν Ἀναστάσιον, τὸν βοηθήσαντα αὐτῷ εἰς τὴν τῆς πόλεως ἄλωσιν. Ὡς φόρον δ' ἀπήγαγε σκεύη ἐκκλησιῶν, τὰ λείψανα τοῦ Ἀγίου Κλήμεντος καὶ τοῦ μαθητοῦ αὐτοῦ Φοίβου, ὡσαύτως δὲ καὶ δύο ἀγάλματα καὶ τέσσαρας ὀρεῖ-
 χαλκίους ἵππους εἰς μαρτύριον τῆς ἀγάπης αὐτοῦ πρὸς τὰς καλὰς τέχνας. Ἴσως τὰ ἔργα ταῦτα τῆς ἀρχαίας τέχνης ἔσταντο ἐπὶ τοῦ Νέστορος ἐν τῇ ἀγορᾷ τοῦ ἀρχαίου Κιέβου παρὰ τοῖς νῦν ναοῖς τοῦ Ἀγίου Ἀνδρέου καὶ τῆς Δεκάτης. Κατηχηθεὶς ὕστερον ὑπὸ τοῦ Μητροπολίτου Χερσῶνος τὰ μυστήρια καὶ τὴν ἡλικίην τοῦ χριστιανισμοῦ μετέβη παραχρῆμα εἰς τὴν πρωτεύουσαν, ὅπως φωτίσῃ τὸν λαὸν αὐ-

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
 Μ. ΟΜΑΤΕΙΑΣ

τοῦ διὰ τοῦ βαπτίσματος. Ἡ δὲ καταστροφή τῶν εἰ-
 δώλων προηγήθη τῆς πανηγύρεως ταύτης, τῶν μὲν
 συντριβέντων, τῶν δὲ παραδοθέντων εἰς τὸ πῦρ· τὸ τοῦ
 Περούνου περιωνυμώτατον ξόανον ἐδέθη εἰς οὐρὰν ἵππου,
 ὅστις πλητιόμενος διὰ μαστίγων κατεκρημνίσθη ἀπὸ
 ὄρους τινὸς εἰς τὸν Βορουσθένη. Ἵνα δὲ μὴ ἀνασυρθῇ ἐκ
 τοῦ ποταμοῦ ὑπὸ τῶν ζηλωτῶν τῆς εἰδωλολατρείας, οἱ
 στρατιῶται τοῦ Ἡγεμόνος παραπορευόμενοι τὴν ὄχθην
 ᾤθουν καὶ παρηκολούθουν αὐτῷ οὕτω μέχρι τῶν κα-
 τάρρακτῶν, πέραν δὲ τούτων τὰ κύματα ἔρριψαν αὐ-
 τὸ εἰς τὴν γῆν· ὤθεν καὶ ὁ τόπος ἐκεῖνος προσηγο-
 ρεῖτο Περούνιος ἐπὶ πολὺν χρόνον. Ὁ δὲ λαὸς
 ἐκθαμβος ἐπὶ πᾶσι τούτοις οὐδαμῶς μὲν ἐτόλμησεν ἵνα
 ὑπερασπίσῃ τοὺς ψευδοθεούς, ἔχυσεν ὁμῶς δάκρυα
 πικρά, ὕστατον δεῖγμα τῆς κληρονομικῆς αὐτοῦ δεισι-
 δαιμονίας· διότι τῇ ἐπαύριον ὁ Βλαδίμιρος προεκήρυ-
 ξεν, ὅτι ἅπαντες οἱ Ῥῶσσοι, κύριοι καὶ δούλοι, πτωχοὶ
 καὶ πλούσιοι, ὡφείλον ὁμοίως ἵνα βαπτισθῶσι. Τὸ πλῆ-
 θος στερηθὲν ἤδη τῶν ἀντικειμένων τῆς ἀρχαίας αὐ-
 τοῦ λατρείας, ἀθρόως ἔδραμεν ἐπὶ τῶν ὄχθων τοῦ
 Βορουσθένους, ἔκρινε δὲ σοφὴν καὶ ἀγίαν τὴν νέαν θρη-
 σκείαν, ἀφοῦ ὁ Μέγας Ἡγεμὼν καὶ οἱ μεγιστᾶνες
 προετίμησαν αὐτὴν τῆς προγονικῆς. Ὀλίγω δ' ὕστερον
 ἀνεφάνη μὲν ὁ Βλαδίμιρος μετὰ πολλῶν ἱερέων Ἑλ-
 λήνων· δοθέντος δὲ σημείου, πλῆθος ἀναρίθμητον ἀν-
 θρώπων κατέβη εἰς τὸν ποταμόν. Καὶ οἱ μὲν τέλειοι
 ἄνδρες ἐβυθίζοντο εἰς τὸ ὕδωρ μέχρις ὀσφύος καὶ τοῦ
 τραχήλου· οἱ δὲ πατέρες καὶ αἱ μητέρες ἐκράτουν ἐν
 τοῖς βραχίοσι τὰ βρέφη, τῶν ἱερέων ἀναγινωσκόν-
 των τὰς τοῦ βαπτίσματος εὐχὰς καὶ ψαλλόντων ὕ-
 μνους πρὸς δόξαν τοῦ Ὑψίστου. Καὶ ὅτε μετὰ τὴν τε-

λετήν οἱ ἱερεῖς συνηθροισμένοι ἐκάλεσαν πάντας τοὺς κατοίκους τοῦ Κιέβου χριστιανούς, ὁ Βλαδίμιρος ὑπὸ τῆς μεγάλης αὐτοῦ χαρᾶς ἀναβλέψας πρὸς οὐρανὸν ἀνέκραξε γεγωνυῖα τῇ φωνῇ· « Δημιουργέ τῆς γῆς » καὶ τοῦ οὐρανοῦ, κατὰπεμψον τὴν εὐλογίαν σου ἐπὶ » τῶν νέων σου τούτων τέκνων· ὁμολογησάτωσάν σε » Θεὸν ἀληθινὸν καὶ οἰκοδομηθήτωσαν ὑπὸ σοῦ ἐν τῇ » ἀληθινῇ θρησκείᾳ. Γενοῦ βοηθός μου ἐν τοῖς πειρασ- » μοῖς τοῦ πονηροῦ, ἵνα αἰνέσω ἐπαξίως τὸ πανάγιόν » σου ὄνομα». Ἐν ταύτῃ τῇ ἀξιομνημονεύτῳ ἡμέρᾳ, λέγει ὁ Νέστωρ, οἱ οὐρανοὶ καὶ ἡ γῆ ἡ γα-
 λιάσαντο..

Ἐπὶ τῶν ἐρειπίων τοῦ ζοφεροῦ τῆς εἰδωλολατρείας οἰκοδομήματος ταχέως ἀνεφάνησαν τὰ σύμβολα τῆς χριστιανικῆς πίστεως, εἰς ἣν ἐπέστρεψαν ὁ Ἡγεμὼν καὶ τὰ τέκνα αὐτοῦ, οἱ μεγιστᾶνες καὶ ὁ λαὸς, τὰ δὲ εἰδωλικά τεμένη ἀνεπληρώθησαν ὑπὸ τῶν θυσιαστη-
 ρίων τοῦ ἀληθοῦς Θεοῦ. Ὁ Μέγας Ἡγεμὼν ἀνήγει-
 ρεν ἐν Κιέβῳ ξυλοπαγὴ ναὸν ἐπ' ὀνόματι τοῦ Ἀγίου Βασιλείου, κατὰ τὸν αὐτὸν τόπον, ἐνθα πρότερον ἴστατο τὸ τοῦ Ἡερῶνους ἄγαλμα· προσεκάλεσε δὲ συγχρόνως δοχίμους ἀρχιτέκτονας ἐκ Κωνσταντινουπόλεως πρὸς ἀνέγερσιν λιθοδόμου ναοῦ τῆς Ὑπεραγίας Θεοτόκου ἐνθα κατὰ τὸ 983 ὁ εὐσεβὴς Βάραγγος καὶ ὁ υἱὸς αὐ-
 τοῦ ἔλαβον τὸν μαρτυρικὸν στέφανον. Ἐν τούτοις οἱ ἱερεῖς, θερμοὶ θεράποντες τῆς Ἐκκλησίας, ἐκήρυττον τὸν Χριστὸν κατὰ διαφόρους τοῦ Κράτους ἐπαρχίας. Καὶ οἱ μὲν πλεῖστοι τῶν κατοίκων, κρίνοντες ἀναμφι-
 βόλως κατὰ τοὺς Κιεβίτας, ἐβαπτίσθησαν· ἄλλοι δ' ὁμῶς, ἀφωσιωμένοι τῇ ἀρχαίᾳ θρησκείᾳ, ἀπέκρουον τὴν νέαν πίστιν· διότι ἡ εἰδωλολατερεία ἐπεκράτησε

κατὰ χώρας τινὰς τῆς Ῥωσσίας μέχρι τοῦ δωδεκάτου αἰῶνος. Οὐδόλως ὁμως ἠθέλησεν ὁ Βλαδίμιρος, ὡς φαίνεται, ἵνα παραβιάσῃ τὰς συνειδήσεις, ἐφρόντισε δὲ νουνεχῶς ἵνα ἐξαλείψῃ τὴν πλάνην τῆς εἰδωλολατρείας διὰ τοῦ φωτισμοῦ τῶν Ῥώσων. Καταβαλὼν δὲ τὰ θεμέλια τῆς θρησκείας ἐπὶ τῆς ὀρθῆς γνώσεως τῶν ἱερῶν βιβλίων, μεθερμηνευθέντων ἤδη Σλαβιστὶ κατὰ τὸν ἑννατον αἰῶνα ὑπὸ τοῦ Ἀγίου Κυρίλλου καὶ Μεθοδίου, γνωστῶν δ' ἀναμφιλέκτως πρὸ πολλοῦ χρόνου τοῖς χριστιανοῖς κατοικοῖς τοῦ Κιέβου, ὁ Ἡγεμὼν ἔκτισεν ὑπὲρ τῶν παιδίων σχολεῖα, χρησιμεύοντα ἐν Ῥωσσίᾳ ὡς βάσις δημοσίου ἐκπαιδεύσεως. Τὸ εὐεργέτημα τοῦτο ἐφάνη τότε φοβερὸς νεωτερισμὸς, καὶ διάσημοι γυναῖκες, ὧν ἐλάμβανον βιαίως τὰ τέκνα, ἐθρήνουν αὐτὰ ὡς νεκρά· διότι ἐνόμιζον τὴν γραφὴν ἐπικινδυνωτάτην τῆς μαγικῆς ἐφεύρεσιν.

Διαμερισμὸς
τῆς Ῥωσσίας
εἰς κληρουχίας

Ὁ Βλαδίμιρος εἶχε δώδεκα υἱοὺς ἔτι ἐφήβους, ἐξ ὧν ὠνομάσαμεν ἤδη τοὺς ἐννέα, ἐπειδὴ ὁ Στανισλάβος, Ποζ-βίζδος καὶ Σουδισλάβος ἐγεννήθησαν μετέπειτα, ὡς φαίνεται. Πειποθῶς δ' ὁ Ἡγεμὼν, ὅτι οἱ υἱοὶ ὀφείλουσιν ἵνα διατελῶσι πιστότατοι ὑπηρέται τοῦ πατρὸς, ἢ μᾶλλον ὀδηγούμενος ὑπὸ τοῦ δυστυχοῦς ἐθίμου τοῦ χρόνου ἐκείνου, διένειμε τὸ Κράτος εἰς ἐπαρχίας· ὅθεν ἔδωκε κληρουχίαν τῷ Βησεσλάβῳ τὸ Νοβογόροδον· τῷ Ἡσιασλάβῳ τὸν Πόλοτσκον, τῷ Ἰαροσλάβῳ τὸ Ῥόστοβον (ἀποθανόντος τοῦ Βησεσλάβου, τὸ Νοβογόροδον· τὸ δὲ Ῥόστοβον τῷ Βορίση), τῷ Γλέβῃ τὸ Μούρομον· τῷ Σβιατοσλάβῳ τὴν χώραν τῶν Δρεβλιανῶν· τῷ Βσεβολόδῳ τὸ ἐν Βολυνίᾳ Βλαδίμιρον· τῷ Μστισλάβῳ τὴν Τμουτοροκάνην εἴτε Ταματάρκην τῶν Ἑλλήνων, ἧς ἐγένετο ἴσως κύριος ὁ ἀτρόμητος αὐτοῦ πάππος.

τῷ δὲ Σβιατοπόλκῳ, ἀδελφιδεῖ υἱοθετημένῳ ὑπ' αὐτοῦ, ἐκληροδότησε τὸ Τούροβον, σωζόμενον ἔτι νῦν ἐν τῷ νομῷ τοῦ Μίνσκου, καὶ κληθὲν οὕτως ἐκ τοῦ ὀνόματος τοῦ Βαράγγου Τούρου, πάλαι ποτε ἄρχοντος τῆς χώρας ταύτης. Ἀπέστειλε δ' εἰς τὴν ἰδίαν ἐπαρχίαν ἕκαστον τῶν νέων τούτων ἡγεμόνων, οἵτινες μέχρι τῆς ἐνηλικότητος αὐτῶν παρεδόθησαν συνετοῖς παιδαγωγοῖς. Καὶ οὐδόλως μὲν εἶχε σκοπὸν τὸν διαμερισμὸν τῆς Μοναρχίας· διότι μόνον ὡς τοποτηρηταὶ ἀνεγνωρίζοντο οἱ υἱοὶ αὐτοῦ· ἀλλ' ὥφειλεν ἵνα προῖδῃ τὰς μετὰ θάνατον ὀλεθρίας συνεπείας τοῦ διαμελισμοῦ τούτου· ἐπειδὴ ἡγεμῶν κληροδοτηθεῖς, ὑπακούων τῷ πατρὶ αὐτοῦ, ὡς μονάρχῃ πάσης τῆς Ῥωσσίας, ἡδύνατο ἄρ' αὖ γε ὡσαύτως ἵνα ὑπακούῃ καὶ τῷ διαδόχῳ αὐτοῦ, τουτέστι τῷ ἀδελφῷ; Ὁ ἐμφύλιος πόλεμος τῶν υἱῶν τοῦ Σβιατοσλάβου ἀπέδειξε τὸ ἐναντίον· ἀλλ' ὁ Βλαδίμιρος, μὴ ὠφελούμενος ἐκ τῆς πείρας ταύτης, ἄλλως ἐσχέφθη· διότι καὶ οἱ μεγάλοι ἄνδρες κατὰ τὰς ἰδέας καὶ τὰ ἔθιμα τοῦ αἰῶνος αὐτῶν πολλάκις πολιτεύονται.

Πρὸς ταχεῖαν ἐκπολίτισιν τοῦ λαοῦ αὐτοῦ, προφύ- Οἰκοδομὴ πολ-
λῶν πόλεων.
λαξιν δὲ τῆς μεσημβρινῆς Ῥωσσίας ἀπὸ τῶν Πασι-
ναχῶν, ὁ Μέγας Ἡγεμὼν ἐθεμελίωσε παρὰ τὸν Δέσναν,
Ὁστερον, Τρουβέγον, Σούλαν καὶ Στούγναν νέας πό-
λεις, ἃς συνώκισεν ἐκ Σλάβων τοῦ Νοβογορόδου,
Κριβίτσων, Τσούδων καὶ Βιατίτσων. Περιετείχισε τὴν
παρὰ τῷ Κιέβῳ πόλιν τοῦ Βιελγορόδου καὶ μετέστησε
διαφόρους κατοίκους ἐξ ἄλλων πόλεων· διότι ἡγάπα
ἰδιαιτέρως τὴν πόλιν ταύτην, ὅπου συχνάκις ἐνδιέ-
τριβεν.

Ὁ πρὸς τοὺς Κροάτας πόλεμος, τοὺς κατοικήσαν-
τας, ὡς νομίζομεν, τὰ μεθόρια τῆς Τρανσυλβανίας

Πόλεμος πρὸς
τοὺς Κροάτας
καὶ Πατσινάκας

καὶ Γαλικίας, ἀπέσπασε τὸν Βλαδίμιρον τῆς ἐσωτερικῆς διοικήσεως τῆς ἐπικρατείας. Μόλις δὲ ἀποπερατωθέντος τοῦ πολέμου τούτου διὰ συνθήκης εἰρήνης, ἡ διὰ νίκης, ἔμαθε τὴν ἐπιδρομὴν τῶν Πατσινακῶν, οἵτινες διαβάντες τὸν Σούλαν, ἐληλάτησαν τὰ τοῦ Κιέβου περίχωρα. Διὸ ἐκστρατεύσας ὁ Μέγας Ἡγεμὼν ἀπῆντησεν αὐτοὺς περὶ τὰς ὄχθας τοῦ Τρουβέγου. Ἰδοῦ δὲ τί ἀναφέρεται ἐν τῷ χρονικῷ περὶ τούτου.

« Ὁ στρατὸς τῶν Πατσινακῶν ἦτο ἀντίπεραν. Ὁ
» ἡγεμὼν αὐτῶν προσεκάλεσε τὸν Βλαδίμιρον, ἵνα με-
» ταβῇ εἰς τὴν ὄχθην, καὶ προέτεινεν αὐτῷ ἵνα κρίνωσι
» τὴν διαφορὰν διὰ μονομαχίας δύο πρωταθλητῶν,
» ἐκλεχθέντων ἐξ ἑκατέρου τῶν στρατῶν. Ἐὰν ὁ
» Ῥῶσσος φονεύσῃ τὸν Πατσινάκην, εἶπεν, ὅ-
» πιςχνούμεθα ἵνα μὴ πολεμήσωμεν πρὸς
» ὑμᾶς ἐπὶ τρία ἔτη· ἐὰν δὲ ὁ ἡμέτερος νι-
» κήσῃ τὸν Ῥῶσσον, ἐπιτρέπεται ἵνα λεη-
» λατῶμεν τὴν χώραν ὑμῶν ἐπὶ ἶσον χρόνον.
» Ὁ Βλαδίμιρος δεχθεὶς τοὺς ὅρους τούτους, διέταξεν
» ἵνα διαθρυλληθῶσιν ἐν τῷ στρατοπέδῳ, προσκαλου-
» μένων τῶν πρωταθλητῶν· οὐδεὶς ὅμως ἐνεφανίσθη·
» τοῦτο δὲ ἐλύπησε σφόδρα τὸν Ῥῶσσον Ἡγεμόνα. Τέ-
» λος γέρων τις, προσελθὼν, λέγει αὐτῷ· Ἀνεχώ-
» ρησα εἰς τὸν πόλεμον μετὰ τεσσάρων υἱῶν,
» ἀλλ' ἔχω ἔτι ἓνα· οὗτός δ' ἐστὶν ὁ νεώτε-
» ρος, ὁ μείνας ἐν τῇ οἰκίᾳ. Ἀπὸ τῆς παι-
» δικῆς αὐτοῦ ἡλικίας οὐδεὶς ἐδυνήθη ἵνα
» καταβάλῃ αὐτόν. Ὁργισμένος δέ ποτε κατ'
» ἑμοῦ ἔσχισεν εἰς δύο δέρμα βουβάλου παχύ-
» τατον. Διατάξατε οὖν αὐτόν, Ἄναξ, ἵνα μο-
» νομαχήσῃ πρὸς τὸν Πατσινάκην. Μεταπεμ-

» φθείς δὲ παρευθείς ὁ νέος οὗτος παρὰ τοῦ Βλαδιμί-
 » ρου, ἐζήτησεν ἄγριον βοῦν πρὸς ἀπόδειξιν τῆς ῥώ-
 » μης αὐτοῦ. Τὸ ζῶον ἐρεθισθὲν διὰ πεφυρακτωμέ-
 » νου σιδήρου ὀρμᾶ κατ' αὐτοῦ· ἀλλ' ὁ ἥρως πα-
 » ραχρῆμα ἀρπάσας αὐτὸ ἀποσπᾷ ἐκ τῶν πλευρῶν
 » τεμάχιον κρέατος. Τῇ ἐπαύριον ἐμφανίζεται ὁ Πα-
 » τσινάκης· πελώριος δὲ ὢν αὐτὸς γίγας ἐγέλασεν,
 » ὅτε εἶδε τὸ μικρὸν ἀνάστημα τοῦ ἀνταγωνιστοῦ. Ἐν
 » τούτοις, ὀρισθείσης τῆς παλαίστρας, συμπλέκονται
 » οἱ μονομάχοι· ἐξ αὐτῶν δὲ ὁ Ῥώσσος περιλαβὼν
 » τὸν Πατσινάκην διὰ τῶν νευρωδῶν βραχιόνων αὐτοῦ,
 » πνίγει καὶ ρίπτει κατὰ γῆς νεκρόν. Τότε ἀλαλάζας διὰ
 » τὴν νίκην ὁ στρατὸς τοῦ Ἡγεμόνος ὀρμᾶ κατὰ τῶν ἐν-
 » τρόμων Πατσινακῶν, οὗτοι δὲ τραπέντες εἰς ταχεῖαν
 » φυγὴν μόλις διεσώθησαν. Πρὸς ἀνάμνησιν τοῦ συμ-
 » βάντος τούτου, ἔμπλεως χαρᾶς ὁ Ἡγεμὼν ἐθεμε-
 » λίωσεν ἐπὶ τῶν ὀχθῶν τοῦ Τρουβέγου πόλιν, καλέ-
 » σας αὐτὴν Περεάσλαβον (α) (διότι ὁ νεανίας Ῥώσσος
 » ἀφείλε τὴν δόξαν παρὰ τοῦ ἐχθροῦ)· ἀντήμειψε
 » δὲ τὸν τε νέον ἀθλητὴν καὶ τὸν πατέρα αὐτοῦ προα-
 » γαγὼν αὐτοὺς εἰς βαθμὸν μεγιστᾶνος, καὶ ἐπέστρε-
 » ψεν ἐν θριάμβῳ εἰς Κίεβον. » Καὶ ἡ μὲν μονομαχία
 ἴσως ἀληθεύει, ἡ ἀνέγερσις ὅμως τοῦ Περεασλάβου ἀμ-
 φισβητεῖται ὡς ἀναφερομένη ἤδη ἐν τῇ μετὰ τῶν Ἑλ-
 λήνων συνθήκῃ τοῦ Ὀλέγου.

Ἡ Ῥωσσία ἐπὶ δύο, ἢ τρία ἔτη ἀπῆλαυε τῆς εἰρή-
 νης, ὁ δὲ Βλαδίμιρος εἶδεν ὑπεράσμενος περαιωθέντα
 τὸν ἐπ' ὀνόματι τῆς Θεοτόκου λιθόδομον ναὸν τοῦ Κιέ-

994—996.

Ναὸς τῆς Δε-

(α) Ἐκ τοῦ περὶ αὐτοῦ (ἀφαιρῶ) καὶ σλ ἄδ α (δὲξ).

βου καὶ καλλωπισθέντα ὑφ' Ἑλλήνων καλλιτεχνῶν·
 Φλεγόμενος δὲ ὑπὸ ἱεροῦ ζήλου καὶ τῆς πρὸς τὸν λαὸν
 ἀγάπης, ἀνέκραξέ ποτε πρὸ τοῦ θυσιαστηρίου τοῦ Ἰ-
 ψίστου· «Κύριε, ἐν τῷ ὑπ' ἐμοῦ ἐγερθέντι τούτῳ ναῷ εἰ-
 »σάκουσον πάντοτε τῆς δεήσεως τῶν ἀγαθῶν Ῥώσων».

Πρὸς ἐνδειξιν δὲ εἰλικρινοῦς χαρᾶς εἰστίασεν ἐν τοῖς
 βασιλείοις τοὺς μεγιστᾶνας καὶ γεραιτέρους τῆς πόλεως,
 μὴ ἐπιλαθόμενος μήτε τῶν πτωχῶν· διότι περιέθαλψε
 δαφιλῶς καὶ αὐτῶν τὰς ἀνάγκας. Ἐδώρησε δὲ τῷ
 νεοδημῶτι ναῷ εἰκόνας, σταυροὺς καὶ σκεύη ληφ-
 θέντα ἐν Χερσῶνι, καὶ διατάξας ἵνα διακονῇται ὑπὸ
 ἱερέων, οὓς ἔφερεν ἐκ τῆς τελευταίας ταύτης πόλεως, πα-
 ρέδωκε τὴν διοίκησιν τῷ φίλῳ αὐτοῦ Ἀναστασίῳ. Πρὸς
 διατήρησιν δ' αὐτοῦ ἔταξε τὴν δεκάτην τῆς ἡγεμονι-
 κῆς προσόδου, παραδεχομένων τῶν κληρονόμων ἐνόρ-
 κως τὸ ἀπαρβίαστον τοῦ νόμου τούτου, κατατεθέντος
 ἐν τῷ ναῷ. Ἐντεῦθεν δ' εἰκάζομεν, ὅτι ὁ Ἀναστάσιος
 οὗτος ἦτο διάσημός τις κληρικός, ὡς ἐπιτηρῶν τὸν
 πρώτιστον τῆς πρωτευούσης ναὸν, ἐπικαλούμενον μέ-
 χρι τοῦδε ναὸν τῆς Δεκάτης. Οἱ νεώτεροι χρονο-
 γράφοι ῥητῶς μνημονεύουσι Μητροπολιτῶν ἐν Κιέβῳ
 κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην, ἀλλ' ἀντιφάσκουσι πρὸς ἀλ-
 λήλους κατὰ τὰ ὀνόματα αὐτῶν· ὁ δὲ Νέστωρ οὐδόλως
 ἀναφέρει μητρόπολιν μέχρι βασιλείας τοῦ Ἱεροσλάβου,
 διηγεῖται δὲ μόνον περὶ Ἐπισκόπων, τιμωμένων ὑπὸ
 τοῦ Βλαδιμίρου, Ἑλλήνων δ' ἀναμφιβόλως, ἢ Σλάβων
 τῆς Ἑλλάδος, οἵτινες ἐννοοῦντες τὴν γλῶσσαν ἡμῶν
 εὐχερῶς ἐδίδασχον τοὺς Ῥώσους.

Ἐισβολὴ τῶν
 Πατρινάκων. Ἀλλὰ συμβεβηκός τι, ἐξ οὗ ἐκινδύνευsen ἡ ζωὴ τοῦ Βλα-
 διμίρου ἐνίσχυsen ἔτι μᾶλλον τὴν εὐσέβειαν τοῦ Ἡγεμό-
 νος τούτου· ἐπειδὴ εἰσβαλόντες οἱ Πατρινάκαι ἐκ γένου εἰς

τὰς Ῥωσσικὰς χώρας, προσήγγισαν τοῦ Βασιλέβου, πόλεως ὑπὲρ αὐτοῦ κτισθείσης παρὰ τὸν ποταμὸν Στούγναν. Ὅθεν ἐξεστράτευσε κατ' αὐτῶν· ἀλλὰ μὴ ἔχων ἀξιόμαχον δύναμιν πρὸς πολυάριθμον στρατὸν ἠναγκάσθη ἵνα κρυβῇ ὑπὸ γέφυραν. Περιεστοιχισμένος δὲ τότε ὁ Βλαδίμιρος πανταχόθεν ὑπὸ τῶν ὤμων ἐχθρῶν, ἤρξατο τῷ Θεῷ, εἰ ἀπῆλλαττεν αὐτὸν τοῦ κινδύνου, ἵνα οἰκοδομήτῃ ἐν Βασιλέβῳ ναὸν πρὸς τιμὴν τῆς ἡμέρας ἐκείνης, ἣτις ἦτο ἑορτὴ τῆς Μεταμορφώσεως. Καὶ οἱ μὲν ἐχθροὶ ἀπεχώρησαν, ὁ δὲ Ἡγεμὼν ἐξεπλήρωσε τὴν εὐχὴν. Ἐπειτα δὲ συνήγαγεν εἰς συμπόσιον τοὺς μεγιστᾶνας τῆς αὐλῆς, τοὺς τοποτηρητὰς καὶ τοὺς πρεσβυτέρους τῶν ἄλλων πόλεων. Ὡς τεκμήριον τῆς κατ' αὐτὸ πολυτελείας, ὁ χρονογράφος ἀναφέρει, ὅτι διατάξας τὴν κατασκευὴν τριακοσίων βικίων ὑδρομέλιτος συνευχεῖτο ὁ Βλαδίμιρος ἐπὶ ὀκτῷ ἡμέρας, τοῖς δὲ πτωχοῖς ἔδωκε τριακοσίας γρίβνας ἐκ τοῦ δημοσίου Ταμείου. Μετὰ δὲ ταῦτα ἐπανακάμψας εἰς Κιέβον ἐκάλεσεν εἰς νέον συμπόσιον οὐ μόνον τοὺς προὔχοντας, ἀλλὰ καὶ πάντα τὸν λαόν, εἰλικρινῶς χαίροντα ἐπὶ τῇ σωτηρίᾳ τοῦ ἀγαθοῦ καὶ προσφιλοῦς ἀνακτος. Ἐκτοτε ὁ Ἡγεμὼν οὗτος εἰστία ἀνὰ πᾶσαν ἐβδομάδα ἐν τῇ γριδνίτσᾳ, ἢ τῷ προδόμῳ τῶν βασιλείων τοὺς μεγιστᾶνας, ἢ τοὺς γριδόνους (ξίφοφόρους τοῦ Ἡγεμόνος), τοὺς στρατιωτικούς συμβούλους, τοὺς δεκάρχας καὶ πάντας τοὺς ἐπισήμους ἀνδρας. Ἀπόντος δὲ αὐτοῦ ἐκ τοῦ Κιέβου, συνηθροίζοντο οἱ ἄλλοι ἐν τοῖς ἀνακτόροις, ὅπου εὕρισκον τραπέζας πλήρεις κρεῶν, θήρας, καὶ πάντων τῶν ἡδέων βρωμάτων τοῦ καιροῦ ἐκείνου. Μεθύσαντες δὲ ποτε ἐξ ὑδρομέλιτος οἱ συνδαιτυμόνες τοῦ Βλαδιμίρου, κατὰ τὸν χρονογράφον, ἐμεμφιμοίρησαν, διότι ἐπὶ τῆς

Συμπόσια τοῦ
Βλαδιμίρου.

τραπέζης τοῦ ἐνδόξου Ἡγεμόνος τῆς Ῥωσσίας τίθενται ξύλινα κοχλιάρια. Τοῦτο δὲ μαθὼν ὁ Ἡγεμὼν Βλαδίμιρος, διέταξε τὴν κατασκευὴν ἀργυρῶν, λέγων φρονίμως· Διὰ τοῦ χρυσοῦ καὶ ἀργύρου οὐκ ἀποκτήσω πιστὸν στρατόν· ἀλλὰ δι' αὐτοῦ ἀποκτήσω πολὺν ἄργυρον καὶ χρυσόν, ὥς ὁ πατήρ μου καὶ ὁ πάππος μου.

Ὁ Ἡγεμὼν οὗτος, κατὰ τὸ χρονικόν, ὑπερηγάπα τὸν στρατόν, συνεβουλεύετο δὲ τοὺς φρονίμους καὶ ἀνδρείους ἄνδρας οὐ μόνον περὶ στρατιωτικῶν ὑποθέσεων, ἀλλὰ καὶ περὶ τῶν τῆς διοικήσεως· φίλος δ' ὢν τῶν ζηλωτῶν μεγιστάνων καὶ ὑπαλλήλων ὑπῆρχεν ὡσαύτως ἀληθῆς πατὴρ τῶν πτωχῶν, τῶν πορευομένων πάντοτε εἰς τὰ βασίλεια, ὅπως κορέσωσι τὴν πείναν αὐτῶν καὶ λάβωσιν ἀργύριον ἐκ τοῦ δημοσίου θησαυροφυλακίου· Ἐκτείνων δὲ τὰς ἀγαθοεργίας, ἔλεγεν· οἱ ἀσθενεῖς οὐ δύνανται ἵνα ἔλθωσιν εἰς τὰ βασίλειά μου. Ὅθεν διένειμε διὰ τῶν ὑπηρετῶν ἄρτον, κρέας, ἱχθῦς, ὀπώρας, μέλι καὶ κβᾶς (α) ἐν πιτύναις. « Ποῦ εἰσιν οἱ πτωχοὶ καὶ οἱ νοσηλευόμενοι; » ἠρώτων οἱ κατὰ διαταγὴν τοῦ Ἡγεμόνος περιφερόμενοι ἐν ταῖς ὁδοῖς ὑπῆρέται, ἵνα προσφέρωσιν αὐτοῖς πᾶν τὸ ἀναγκαῖον. Ἀπονέμει δὲ ὁ Νέστωρ τὴν ἀρετὴν ταύτην τοῦ Βλαδιμίρου τῇ δυνάμει τῆς χριστιανικῆς διδασκαλίας· ἐπειδὴ τὸ ῥητόν τοῦ Εὐαγγελίου, Μακάριοι οἱ ἐλεῆμονες, ὅτι αὐτοὶ ἐλεηθήσονται, καὶ τὸ τοῦ Σολομῶντος, ὁ ἐλεῶν πτωχὸν δανείζει Θεῷ, ἐνέπνευσαν τῇ ψυχῇ τοῦ Μεγάλου Ἡγεμόνος μεγάλην

(α) Ποτὸν σύνθηρες τῶν Ῥώσσω,

μὲν κλίσειν πρὸς τὸ ἀγαθοεργεῖν, τοσαύτην δ' εὐσπλαγ-
 χνίαν ἐν γένει, ὥστε ὑπερέβαινε τὰ ὅρια τῶν συμφε-
 ρόντων τοῦ Κράτους· διότι φειδόμενος καὶ τῆς ζωῆς
 τῶν φονέων ἐτιμῶρει μόνον αὐτοὺς διὰ προστίμου (βίρας).
 Ἐκ τούτου δὲ ἡῤῥησαν τοσοῦτον οἱ ἐκκληματῖαι, ὥστε
 τὸ θράσος αὐτῶν ἐφόβει τοὺς ἀγαθοὺς καὶ ἡσύχους
 πολίτας. Ἄλλ' οἱ ποιμένες τῆς ἐκκλησίας ἐξήγαγον Ἀγαθότης αὐτοῦ.
 ἐκ τῆς πλάνης τὸν εὐσεβῆ Ἡγεμόνα· « Τίνος ἕνεκα
 » οὐ τιμωρεῖς τοὺς κακούργους; ἠρώτησαν αὐτόν. Φο-
 » βούμαι τὴν οὐράνιον ὀργήν, ἀπεκρίθη ὁ Βλατ-
 » δίμιρος. Μηδαμῶς, ὑπέλαβον αὐτῷ οἱ Ἐπίσκοποι·
 » διότι ὁ Θεὸς ἐθηκέ σε πρὸς τιμωρίαν μὲν τῶν κακῶν,
 » ἀνταμοιβὴν δὲ τῶν ἀγαθῶν. Ὁ φεῖλεις ἄρα ἵνα τι-
 » μωρῇς συμμέτρως καὶ ἐν γνώσει τοὺς κα-
 » κούργους. » Ὁ δὲ Ἡγεμὼν τῇ συμβουλῇ αὐτῶν
 ἐνδιδούς ἠκύρωσε τὴν χρηματικὴν ποινὴν (βίραν), κα-
 τέστησε δὲ τὴν κεφαλικὴν, ὡς ὑπῆρχεν ἐπὶ τοῦ Ἰγο-
 ρος καὶ Σβιατοσλάβου.

Οἱ συνετοὶ οὗτοι σύμβουλοι πρὸς τὸ συμφέρον τοῦ
 Κράτους ἀνεζωπύρουν καὶ τὸ πρότερον πολεμικὸν
 πνεῦμα τοῦ Βλαδιμίρου, ἀποναρκῶθ' ἐν ὑπὸ τοῦ τῆς φι-
 λανθρωπίας αἰσθήματος· ἐπειδὴ ὁ Βλαδίμιρος ἔπαυσε
 πλέον ἐπιθυμῶν δόξης ἡρώων, ἔζη δ' ἐν εἰρήνῃ μετὰ
 τῶν ὁμόρων ἡγεμόνων, ὡς τῶν Βασιλέων Πολωνίας,
 Οὐγγρίας καὶ Βοημίας, ὅτε οἱ ἅπληστοι Πατοινάκαι
 ὠφελούμενοι ἐκ τῆς εἰρηνικῆς ταύτης διαθέσεως ἐλπί-
 ζοντο ἀδιακόπως τὴν Ῥωσσίαν. Ἄλλ' οἱ συνετοὶ Ἐπί-
 σκοποι καὶ οἱ γεραίτεροι ἀπέδειξαν, ὅτι ἔργον τοῦ ἁ-
 νακτος ὑπάρχει καὶ τῶν ἐσωτερικῶν κακούργων ἢ πε-
 ριστολῆς, ὡς καὶ τῶν ἀλλοδαπῶν ἐχθρῶν ἢ κατὰπληξίς.

Διὰ τοῦτο ἡ πολεμικὴ σάλπιγξ ἤχησεν ἐκ νέου ἐν τοῖς πεδίοις τῆς πατρίδος ἡμῶν.

997.

Πολιορκία τοῦ
Βιελγόροδου

Ὅπως δὲ συναθροίσῃ ὁ Βλαδίμιρος στρατὸν πολυάριθμον πρὸς ἀπόκρουσιν τῶν Πατσινακῶν, μετέβη αὐτοπροσώπως εἰς Νοβογόροδον· ἀλλ' οἱ ἀκάματοι οὗτοι πολέμιοι, περὶ τῆς ἀπουσίας αὐτοῦ πληροφορηθέντες, προσεγγίζουσι τῆς πρωτευούσης, πολιορκοῦσι τὸ Βιελγόροδον καὶ διακόπτουσι τὴν συγκοινωνίαν τῆς πόλεως μετὰ τῶν περιχώρων, ὥστε μετ' οὐ πολὺ, γενομένου λιμοῦ, ὁ λαὸς συνελθὼν ἐν συμβουλίῳ (βέτσε) ἀπεφάσισεν ἵνα παραδοθῇ τοῖς πολέμοις. « Ὁ Ἥγε- » μὼν εὐρίσκεται πόρρω ἡμῶν, ἔλεγεν, οἱ δὲ Πατσι- » νάκαι ἀπολέσουσιν ὀλίγους ἐκ τῶν ἡμετέρων, ἀλλ' » ἐκ τοῦ λιμοῦ πάντες ἀποθανοῦμεν. » Ἀπίθανος δὲ σχεδὸν εὐφυΐα συνετοῦ τινος γέροντος ἔσωσε τοὺς πολίτας· διότι ἀνορύξας οὗτος δύο φρέατα, κατέθηκεν εἰς τὸν πυθμένα αὐτῶν δύο κάδους, ἐξ ὧν ὁ μὲν ἐπληροῦτο ὕδρομέλιτος, ὁ δὲ ζύμης· μετὰ ταῦτα προσεκάλεσε τοὺς προὔχοντας τῶν Πατσινακῶν, ὅπως διαπραγματευθῶσι μετ' αὐτῶν. Οἱ δὲ πρεσβευταὶ ἰδόντες τὰ φρέατα ταῦτα ἐνόμισαν ὅτι ἡ γῆ αὐτομάτως παρήγαγε πόσιν καὶ βρῶσιν τόσῳ καλὴν. Ἐλθόντες οὖν πρὸς τοὺς ἄρχοντας αὐτῶν ἀνήγγειλαν, ὅτι ἡ πόλις ἠύπορει σιτίων· οὕτω δὲ οἱ Πατσινάκαι ἔλυσαν τὴν πολιορκίαν.

997—1014.

Ἴσως ὁ Βλαδίμιρος ἐπὶ τέλους ἀπέκρουσεν εὐτυχῶς τοὺς βαρβάρους· τοῦλάχιστον ὁ χρονογράφος οὐδαμῶς ἀναφέρει τὰς ἐν Ῥωσσίᾳ ἐπιδρομὰς αὐτῶν μέχρι τοῦ 1015. Ἐκτοτε δὲ δι' ἔλλειψιν παραδόσεως σιωπῶν ὁ Νέστωρ, οὐδὲν ἄλλο περίεργον συμβεβηκὸς διηγείται ἐν διαστήματι ἐπτὰ καὶ δέκα ἐτῶν, ἡ τὸν κατὰ τὸ 1000 ἔτος θάνατον τῆς Μαλφρίδης, μιᾶς, ὡς φαίνεται, ἐκ

τῶν πολλῶν συζύγων τοῦ Βλαδιμίρου καὶ τὸν τῆς περιωνυμωτάτης διὰ τὰ δυστυχήματα Ῥογνέδας· κατὰ δὲ τὸ 1001 τὸν τοῦ Ἡσιασλάβου, καὶ κατὰ τὸ 1003 τὸν τοῦ νηπίου τοῦ Ἡσιασλάβου, Βτεσλάβου καλουμένου.

Λέγει δὲ προσέτι, ὅτι τῷ 1007 ἔτει ἐκόμισαν εἰς τὸν ἐν Κιέβῳ ναὸν τῆς Ὑπεραγίας Θεοτόκου εἰκόνας, ληφθείσας ἐκ Χερσῶνος, ἣ ἐξ Ἑλλάδος, τῷ δὲ 1011 ἀπεβίωσεν ἡ ἀξιομνημόνευτος παρὰ τοῖς μεταγενεστέροις σύζυγος τοῦ Βλαδιμίρου Ἄννα, ἣτις ὑπῆρξεν ὄργανον τῆς θείας χάριτος τῆς ἐξαγαγούσης τὴν Ῥωσσίαν ἀπὸ τοῦ σκότους τῆς εἰδωλολατρείας.

*Αποβίωσις τῆς
Μεγάλης Ἡγε-
μονίδος Ἀννης.

Ἐπὶ τῶν χρόνων τῆς στερευούσης συμβάντων ταύτης περιόδου, κατὰ τὸ χρονικὸν τοῦ Νέστορος, ἐπολέμει ἴσως ὁ Βλαδίμιρος κατὰ Ἐρρίκου Ἡγεμόνος τῆς Νορβηγίας, περὶ οὗ λαλεῖ ἐν τοῖς χρονικοῖς αὐτοῦ ὁ Ἰσλανδὸς Στουρλεζών (217). Ὁ ἀνῆλιξ τῆς Νορβηγίας Ἡγεμὼν Ὀλόφος, ἀνεψιὸς τοῦ Σιγούρδου, μεγιστᾶνός τινος τοῦ Βλαδιμίρου, καταδιωκόμενος ὑπὸ τῆς τύχης κατέφυγεν εἰς Ῥωσσίαν μετὰ τῆς μητρὸς αὐτοῦ, τῆς ἐπικλήρου βασιλίσσης Ἀστρίδας. Ἀνατραφεῖς δ' ἐν τῇ αὐλῇ καὶ μεγάλως εὐεργετηθεὶς ὑπὸ τῆς Ἡγεμονίδος, ὑπηρέτησε τῷ Βλαδιμίρῳ μετὰ μεγίστου ζήλου. Ἀλλὰ συκοφαντηθεὶς ὑπὸ φθονερῶν μεγιστάνων, ἠναγκάσθη ἵνα παραιτηθῇ ἐκ τῆς ὑπηρεσίας. Ἐν τούτοις δὲ μετὰ τινα ἔτη, ἴσως δὲ μάλιστα βοηθείᾳ τῶν Ῥώσσων, ἀνηγορεύθη Βασιλεὺς τῆς Νορβηγίας, ἀρπάσας τὸν θρόνον τοῦ Ἐρρίκου· ἀλλ' οὗτος καταφυγὼν εἰς Σουηδίαν συνήθροισε στρατὸν καὶ εἰσβαλὼν εἰς τὰς βορειοδυτικὰς Ἐπαρχίας τοῦ Βλαδιμίρου, ἐκυρίευσεν ἐξ ἐφόδου τῆς Ῥωσσικῆς πόλεως Ἀλδεϊγαβούργης, τὰ νῦν πιθανῶς καλου-

Πόλεμος τοῦ
Βλαδιμίρου κα-
τὰ Ἐρρίκου Βα-
σιλέως τῆς Νορ-
βηγίας.

μένης ἀρχαίας Λαδόγας (218), ἔνθα συνήθως ἐνελι-
μενίζοντο οἱ θαλασσοπόροι Σκανδιναβοὶ, κατὰ δὲ δη-
μῶδη τινα παράδοσιν ἐκεῖ καὶ ὁ Ῥουρῖκος εἶχε τὰ
βασίλεια. Ὁ δ' ἀνδρεῖος Ἡγεμὼν τῆς Νορβηγίας μετὰ
τετραετῇ πόλεμον κατὰ τοῦ Βλαδιμίρου, ὑποχωρῶν
τελευταῖον τῇ ὑπεροχῇ τῶν δυνάμεων αὐτοῦ, ἐξῆλθε
τῆς χώρας.

Ἡ τύχη ἐλύπησε τὸν Βλαδίμιρον καὶ κατὰ τὸ
γῆρας· διότι, πρὶν ἢ ἀποθάνῃ, ἐπέπρωτο ἵνα ἴδῃ μετὰ
λύπης, ὅτι ἡ φιλαρχία ἐξοπλίζει οὐ μόνον ἀδελφόν
κατ' ἀδελφοῦ, ἀλλ' ἔτι καὶ τὸν υἱὸν κατὰ τοῦ πατρός.

1014.

Ἐπανάστασις
τοῦ Ἰαροσλάβου
υἱοῦ τοῦ Βλαδί-
μίρου.

Οἱ τοποτηρηταὶ τοῦ Νοβογορόδου ἐτέλουν ἐνιαυ-
σίως τρισχιλίας γρίβνας, ἐξ ὧν δισχιλίας μὲν τῷ
Μεγάλῳ Ἡγεμόνι, τὰς δὲ λοιπὰς τοῖς γρίδνοις
αὐτοῦ, ἤτοι σωματοφύλαξιν. Ἀλλ' ὁ Ἰαροσλάβος, κυ-
βερνήτης τότε τοῦ Νοβογορόδου, κηρυττόμενος ἀνε-
ξάρτητος, ἠρνήθη τὸν φόρον. Διὸ δικαίως ὁ Βλαδί-
μιρος ὀργισθεὶς ἐπεμψε στρατὸν κατὰ τοῦ Νοβογο-
ρόδου πρὸς τιμωρίαν τοῦ ἀπειθοῦς· ἀλλ' ὁ τετυ-
φλωμένος ὑπὸ τῆς φιλαρχίας οὗτος υἱὸς, ἐναντίον
τῶν τε θείων καὶ ἀνθρωπίνων νόμων, αἵρων ξίφος
κατὰ τοῦ πατρός καὶ μονάρχου, προσεκάλεσε τοὺς
Βαράγγους, οἵτινες ἔδραμον εἰς βοήθειαν αὐτοῦ ἐκ
τῆς ἀντιπέραν θαλάσσης. Ὁ Θεὸς ὁμῶς ἀπέτρεψε τὸν
ἀνόσιον τοῦτον πόλεμον, σώσας τὸν Ἰαροσλάβον ἐκ
τοῦ σπανίου τούτου κακουργήματος. Καὶ ὁ μὲν Βλα-
δίμιρος ἡσθένησε βαρέως, ἴσως ὑπὸ τῆς λύπης, οἱ
δὲ Πατσινάκαι εἰσέβαλον εἰς Ῥωσσίαν. Μὴ δυνάμενος
οὖν ὁ Ἡγεμὼν ἵνα αὐτοπροσώπως διοικήσῃ τὸν στρα-
τὸν πρὸς ἀπόκρουσιν τοῦ ἐχθροῦ, παρέδωκεν αὐτὸν
τῷ Βορίσῃ, ἀγαπητῷ αὐτοῦ υἱῷ, Ἡγεμόνι τοῦ Ῥο-

στόβου, διατρίβοντι τότε ἐν Κιέβῳ· μετ' ὀλίγας δ' ἡμέρας ἀπεβίωσεν ἐν Βερεστόβῳ, ἀγροκηπίῳ αὐτοῦ, μὴ ἐκλέξας διάδοχον, καταλιπὼν δ' οὕτω τοὺς οἰκασ τοῦ Κράτους τῇ φορᾷ τῆς τύχης.

Ὁ ἀδελφιδοῦς τοῦ Βλαδιμίρου Σβιατοπόλκος, ὁ παρ' αὐτοῦ υἱοθετηθεὶς, ἦτο τότε ἐν τῇ πρωτευούσῃ. Φοβούμενοι οὖν τὴν φιλοδοξίαν αὐτοῦ, οἱ αὐλικοὶ ἀπέκρυψαν αὐτῷ κατ' ἀρχὰς τὸν θάνατον τοῦ Ἡγεμόνος, ὅπως λάβῃ ἴσως καιρὸν ὁ Βορίσης πρὸς ἐπάνοδον εἰς Κίεβον. Χάριν δὲ τούτου θραύσαντες κατὰ τὴν νύκτα τὸ δάπεδόν τινος ἀντιθαλάμου, περιείλιξαν τὸν νεκρὸν ἐν τάπητι, καὶ καταβιβάσαντες οὕτως αὐτὸν διὰ σχοινίου, μετεκόμισαν κρύφα εἰς τὸν ναὸν τῆς Ὑπεραγίας Θεοτόκου. Ἄλλ' ἡ θλίβερά ἀγγελία διεθρυλλήθη ταχέως εἰς τὴν πόλιν. Διὸ μεγιστᾶνες, λαὸς, στρατιῶται ὥρμησαν ἄθροοι εἰς τὸν ναόν· πάντες δ' οὕτοι ἰδόντες τὸν νεκρὸν τοῦ κυριάρχου αὐτῶν, ἐξέπεμψαν γοερωτάτας φωνὰς ὀδύνης καὶ θλίψεως. Καὶ οἱ μὲν ἐνδεεῖς ἐθρήνουν τὸν εὐεργέτην, οἱ δὲ μεγιστᾶνες τὸν πατέρα τῆς πατρίδος. Ὁ νεκρὸς τοῦ Βλαδιμίρου, κατατεθεὶς ἐν μαρμαρίνῃ λάρνακι, ἐτάφη πανδήμως παρὰ τῇ συζύγῳ αὐτοῦ Ἀννῇ, ἐν τῷ μέσῳ τοῦ ὑπ' αὐτοῦ ἀνυγερθέντος ναοῦ τῆς Ὑπεραγίας Θεοτόκου.

Ὁ Ἡγεμὼν οὗτος, ἐπικληθεὶς ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας Ἰσαπόστολος, ἐν τῇ Ἱστορίᾳ ἐπωνομάσθη καὶ Μέγας. Ὁ Θεὸς γινώσκει, οὐχὶ δ' οἱ ἄνθρωποι, ἐὰν ὁ Βλαδίμιρος ἐβαπτίσθη ἐξ ἰδίας αὐτοῦ πεποιθήσεως περὶ τῆς ἀγιότητος τοῦ Χριστιανισμοῦ, ἢ, ὡς φρονεῖ Ἀραψ τις ἱστορικὸς τοῦ δεκάτου τρίτου αἰῶνος, ἐκινήθη ὑπὸ τῆς φιλοτιμίας καὶ πόθου τῆς με-

Χαρακτήρ
αυτοῦ.

μετὰ τῶν Ἑλλήνων Αὐτοκρατόρων κηδεστίας. Ἀρ-
κεῖ ὅτι ὁ Βλαδίμιρος, δεχθεὶς τὴν πίστιν τοῦ Σωτῆρος,
καθηגיόσθη ὑπ' αὐτῆς καὶ ἐγένετο νέος ἄνθρωπος. Εἰ-
δωλολάτρης μὲν διατελὼν ἦτο εἰς ἄκρον φιλέκδικος
καὶ ἀσελγῆς, αἰμοβόρος κατὰ πόλεμον καὶ τὸ φρικω-
δέστατον ἀδελφοκτόνος, διδαχθεὶς δὲ τὰς φιλανθρω-
πους ἐντολὰς τοῦ Χριστιανισμοῦ ἔτρεμε μὴ χύσῃ τὸ
αἷμα τῶν κακούργων καὶ τῶν ἐχθρῶν αὐτῶν τῆς πατρίδος.
Τὸ πρῶτιστον αὐτοῦ δικαίωμα εἰς τὴν αἰωνίαν δόξαν
καὶ εὐγνωμοσύνην τῶν μεταγενεστέρων ὑπάρχει ἀναμ-
φιβόλως ὅτι ὠδήγησε τοὺς Ῥώσους εἰς τὴν ὁδὸν
τῆς ἀληθινῆς θρησκείας· ἡ δὲ προσηγορία τοῦ με-
γάλου ἀνήκει αὐτῷ καὶ διὰ τὰ πολιτικὰ ἔργα· καθόσον
σφετερισθεὶς ἀληθῶς τὴν μοναρχίαν, ἀπέπλυνε τὸ ἔγ-
κλημα αὐτοῦ διὰ συνετῆς καὶ εὐτυχοῦς κυβερνήσεως
τῶν λαῶν, ἀπῆλλαξε τὴν Ῥωσσίαν πολλῶν ἐπικινδύνων
διὰ τὸ φιλοτάραχον πνεῦμα Βαράγγων, μεταχειριζό-
μενος συγχρόνως ἐπ' ὠφελείᾳ τῆς ἐπικρατείας τοὺς
ἀρίστους αὐτῶν, κατέστειλε τὰς ἐπαναστάσεις πολ-
λῶν, ὑποτελῶν, ἀπέκρουσε τὰς προσβολὰς πλεονεκτῶν
γειτόνων, ἐνίκησε τὸν ἰσχυρὸν Μετσισλάβον καὶ τοὺς
γνωστοὺς ἐπ' ἀνδρίᾳ Ἰατβιάγους, ἐξέτεινε τὰ ὅρια
τῆς αὐτοκρατορίας πρὸς δυσμὰς, ἐστερέωσε διὰ τῆς
ἀνδρίας τῶν στρατευμάτων αὐτοῦ τὸ στέμμα ἐπὶ
τῆς κεφαλῆς τῶν Ἑλλήνων Αὐτοκρατόρων, ἐφρόντι-
σε πρὸς φωτισμὸν τῆς Ῥωσσίας, κατώκισε τὰς ἐ-
ρήμους, ἐθεμελίωσε νέας πόλεις καὶ συνεβουλεύετο
ἀσμένως τοὺς συνετοὺς μεγιστᾶνας περὶ τῶν ἐπω-
φελῶν κληρουχικῶν διατάξεων, καθίδρυσε σχο-
λεῖα, μετεκάλεσε δ' ἐξ Ἑλλάδος οὐ μόνον ἱερεῖς, ἀλ-
λὰ καὶ καλλιτέχνας· τέλος ὑπῆρχε φιλόστοργος τοῦ

πτωχοῦ λαοῦ πατήρ. Ἀλλὰ δι' ὧν ἐποτίσθη πικριῶν κατὰ τὰς τελευταίας αὐτοῦ στιγμὰς ἐξέπλυνε καὶ τὸ βαρύτατον πολιτικὸν ἀμάρτημα, ὅτι διένειμε τοῖς υἱοῖς αὐτοῦ τὴν μοναρχίαν εἰς κληρουχίας.

Ἡ φήμη τῆς κυβερνήσεως αὐτοῦ διεδόθη εἰς τὰ τρία μέρη τοῦ κόσμου, ἀναφέρεται δὲ καὶ ἐν τοῖς ἀρχαίοις Σκανδιναβικοῖς, Γερμανικοῖς, Βυζαντινοῖς καὶ Ἀραβικοῖς χρονικοῖς. Ἀλλ' ἐκτὸς τῶν ἐκκλησιαστικῶν παραδόσεων καὶ τῶν ὑπὸ τοῦ πρώτου ἡμῶν хроνογράφου λεγομένων περὶ τῶν κατορθωμάτων τοῦ Βλαδιμίρου, ἡ μνήμη τοῦ Μεγάλου τούτου Ἡγεμόνος διετηρήθη καὶ ἐν τοῖς δημώδεσι μύθοις διὰ τε τὴν πολυτέλειαν τῶν συμποσίων αὐτοῦ καὶ τὴν ἀνδρίαν τῶν ἡρώων τοῦ κατ' αὐτὸν χρόνου. Οἱ μῦθοι οὗτοι ἀναφέρουσι καὶ τὸν Δοβρίνιαν τὸν Νοβογορόδιον, τὸν Ἀλέξανδρον τὸν μετὰ τῆς χρυσῆς γρίβνας, Ἡλίαν τὸν Μουρόμιον, τὸν Ῥωμαλέον Ῥαχδάον, ὅστις, ὡς ἐπιστεύετο, ἐπολέμει πρὸς τριακοσίους μαχητὰς, τὸν Ἰάνην τὸν σκυτοτόμον, τὸν τρόμον τῶν Πατσινακῶν, καὶ πολλοὺς ἄλλους καταλεγομένους καὶ ἐν τοῖς νεωτέροις χρονικοῖς, μυθώδεσιν ἐν μέρει. Οἱ μῦθοι διαφέρουσι τῆς ἱστορίας· ἀλλ' ὅμως ἡ ἀναλογία αὕτη τῶν ἰδεῶν τοῦ λαοῦ περὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ Μεγάλου Καρόλου καὶ τοῦ Βλαδιμίρου ἐστὶν ἀξιοπαρατήρητος· διότι ἐκάτερος αὐτῶν ἀπαθανατισθεὶς ἐν τοῖς χρονικοῖς διὰ τὰς νίκας, τὸν ὑπὲρ τοῦ Χριστιανισμοῦ ζῆλον καὶ τὴν φιλεπιστημοσύνην, ζῆ μέχρι τοῦ νῦν ἐν τοῖς ἡρωϊκοῖς μύθοις. Ὁ δὲ Βλαδίμιρος, καὶ τοι ἀσθενοὺς ὧν κράσεως, προέβη ἱκανῶς τὴν ἡλικίαν· διότι τῷ 970 ἐκυθέρνα ἤδη τὸ Νοβογόροδον ὑπὸ τὴν ἐπιτήρησιν τοῦ θείου αὐτοῦ, τοῦ μεγιστάνος Δοβρίνια.

Δημώδεις
μῦθοι.

Πρὶν ἢ λαλήσωμεν περὶ τῶν διαδόχων τοῦ Μεγάλου τούτου μονάρχου, συμπληρώσομεν τὴν ἱστορίαν τῶν χρόνων τούτων ἐκ τοῦ Νέστορος καὶ ἐκ ξένων, ἢ συγχρόνων χρονικῶν περὶ τῆς πολιτικῆς καὶ ἡθικῆς καταστάσεως τῆς τότε Ῥωσσίας· ὅπως δὲ μὴ διακόψωμεν τὴν σειρὰν τῆς διηγήσεως, παραπέμπομεν τὸν περὶ τούτου λόγον εἰς ἰδιαίτερον Κεφάλαιον,

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΔΕΚΑΤΟΝ.

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΚΑΤΑΣΤΑΣΕΩΣ ΤΗΣ ΑΡΧΑΙΑΣ ΡΩΣΣΙΑΣ.

Ὅρια— Κυβέρνησις— Πολιτικοὶ νόμοι— Πολεμικὴ τέχνη— Ναυτιλία— Βαθμολογία καὶ ἐσωτερικὴ διοργάνωσις τοῦ στρατοῦ— Ἐμπορία— Μεγαλοπρέπεια καὶ πολυτέλεια— Κατάστασις τῶν πόλεων— Νομίσματα— Πρόοδοι τῶν φώτων— Μηχανικαὶ καὶ ἐλευθέριοι τέχναι— Ἡθῃ.

Ὅρια. Ἡ Ῥωσσία ἀπὸ τοῦ πρώτου αἰῶνος τῆς ὑπάρξεως αὐτῆς ὑπερεῖχε κατὰ τὴν ἑκτασιν πάντων σχεδὸν τῶν κατ' ἐκείνους τοὺς χρόνους βασιλείων τῆς Εὐρώπης (219). Αἱ κατακτήσεις τοῦ Ὀλέγου, τοῦ Σβιατοσλάβου καὶ τοῦ Βλαδιμίρου ἐξέτειναν τὰ ὅρια αὐτῆς πρὸς δυσμὰς τοῦ Νοβογορόδου καὶ Κιέβου μέχρι τῆς Βαλτικῆς θαλάσσης, τοῦ Δουίνα, τοῦ δυτικοῦ Βούγ καὶ τῶν Καρπαθίων ὀρέων· πρὸς μεσημβρίαν δὲ μέχρι τῶν καταβράκτων τοῦ Βορυσθένους καὶ τοῦ Κιμμερίου Βοσπόρου· πρὸς ἀνατολὰς δὲ καὶ πρὸς ἄρκτον μέχρι τῆς Φινλανδίας καὶ τῆς χώρας τῶν Τσούδων περιλαμβανοῦσης τοὺς νῦν τοῦ Ἀρχαγγέλλου, Βολόγδας, Βιάτκας μέχρι τῶν Μορδόβων καὶ τῶν Βουλ-

γάρων τῆς Καζάνης· πέραν δὲ τούτων πρὸς τὴν Κασπίαν θάλασσαν κατώκουν οἱ Χβαλίσοι ὁμόθρησκοι καὶ ὁμόφυλοι αὐτῶν, ἐξ ὧν καὶ ἡ θάλασσα αὕτῃ ἐκαλεῖτο τότε Χβαλινική, ἢ Χβαλισική.

Οἱ λόγοι τῶν Νοβογοροδιῶν καὶ τῶν συμμάχων αὐτῶν, διασωθέντες ἡμῖν ὑπὸ τοῦ Νέστορος, θέλομεν ἡγεμόνα διοικοῦντα καὶ κυβερνῶντα ἡμᾶς κατὰ νόμον, ὑπῆρξαν ἡ βάσις τοῦ πρώτου θεμελιώδους νόμου ἐν Ῥωσσίᾳ, τουτέστι τῆς μοναρχίας.

Ἐν τούτοις οἱ ἡγεμόνες ἤγαγον μεθ' ἑαυτῶν πολλοὺς ἀνεξαρτήτους Βαράγγους, οἳ τινες ἐθεώρουν αὐτοὺς συστρατιῶτας μᾶλλον, ἢ κυριάρχας, ἤρχοντο δ' εἰς Ῥωσσίαν ἔν' ἄρχωσι μᾶλλον, ἢ ἄρχωνται. Ὑπῆρξαν δ' οὗτοι πρῶτοι ὑπάλληλοι καὶ ἐπισημότατοι στρατιῶται καὶ πολῖται συγκροτοῦντες τὴν ἐκλεκτὴν φρουρὰν τοῦ Ἡγεμόνος καὶ τὸ ἀνώτατον συμβούλιον, μεθ' οὗ ὁ Ἄναξ συνεμερίζετο τὴν ἐξουσίαν. Εἶδομεν δὲ, ὅτι οἱ πρεσβευταὶ Ῥῶσσοι συνωμολόγησαν τὴν συνθήκην μετὰ τῆς Ἑλλάδος ἐν ὀνόματι τοῦ Ἡγεμόνος καὶ τῶν μεγιστάνων αὐτοῦ· ὁ δὲ Ἰγῶρ ἠδυνάτει ἵνα ἐπικυρώσῃ μόνος τὴν μετὰ τοῦ Αὐτοκράτορος γενομένην συμμαχίαν, καὶ πᾶσα ἡ φρουρὰ τοῦ Ἡγεμόνος ὤφειλεν ἵνα ὁμώσῃ μετ' αὐτοῦ ἐπὶ τοῦ ἱεροῦ λόφου.

Ὁ δὲ Σλαβικὸς λαὸς, ὑποτασσόμενος τοῖς ἡγεμόσι, διετῆρει καὶ ἐλευθέρᾳ τινὰ ἔθνη· οὕτως ἐπὶ σπουδαίων ὑποθέσεων, ἢ τῶν κοινῶν κινδύνων συνήρχοντο πάντες εἰς γενικὸν συμβούλιον. Οἱ Βελογορόδιοι καταπιεζόμενοι ὑπὸ τῶν Πατσινακῶν ἐκκλησιάζον, ὥς εἶδομεν, ὅπως συσχεφθῶσι περὶ τοῦ ποιητέου. Αἱ συνελεύσεις αὗται τοῦ λαοῦ, ἔθος ἀρχαιότατον ἐν ταῖς Ῥωσικαῖς πόλεσιν, ἀποδεικνύουσαι τὴν συμμετοχὴν τῶν

Κυβερνήται

πολιτῶν ὡς πρὸς τὰ τῆς Κυβερνήσεως, ἐνέπνεον αὐτοῖς θάρρος, ἄγνωστον ἐν ταῖς ἀπολύτοις μοναρχίαις. Οὕτως οἱ Νοβογορόδιοι διεκήρυξαν ἐπισήμως τῷ Σβιατοσλάβῳ, ὅτι ἀπαιτοῦσιν ὡς κυβερνήτην ἓνα τῶν υἱῶν αὐτοῦ, ἄλλως δὲ αὐτοὶ οὗτοι ἐκλέγουσιν ἴδιον Ἡγεμόνα.

Ἐν πολέμῳ τὰ δικαιώματα τοῦ Μονάρχου περιωρίζοντο ὑπὸ τῆς πλεονεξίας τῶν στρατιωτῶν. Καὶ αὐτὸς μὲν ἀντεποιεῖτο μέρος τῶν λαφύρων, τὰ δὲ λοιπὰ διμερίζετο ὁ στρατός. Οὕτως ὁ Ὀλεγος καὶ ὁ Ἰγωρ ἔλαβον παρὰ τῶν Ἑλλήνων φόρον δι' ἕκαστον στρατιώτην, οὐδ' αὐτῶν ἐξαιρουμένων τῶν συγγενῶν τῶν φονευθέντων. Ὁ δ' Ἰγωρ ἐπιθυμῶν ἵνα ὠφεληθῇ μόνος τῶν λαφύρων ἐν τῇ χώρᾳ τῶν Δρεβλιανῶν, ἀπεμάκρυνε τὸν στρατόν· ἐπομένως οἱ Ἡγεμόνες συνεμερίζοντο μετὰ τῶν στρατιωτῶν οὐ μόνον τὰ λάφυρα τοῦ ἐχθροῦ μετὰ εὐτυχῇ τινα μάχην, ἀλλ' ἔτι καὶ τοὺς ἐπιβαλλομένους φόρους ἐπὶ τῶν ὑποτεταγμένων τῇ Ῥωσσίᾳ λαῶν. Ἄλλως τε πᾶσα ἡ Ῥωσσία ἦτο, οὕτως εἰπεῖν, νόμιμος ἰδιοκτησία τῶν Μεγάλων Ἡγεμόνων, διότι κατ' ἀρέσκειαν αὐτῶν διετίθεντο πόλεις καὶ δῆμοι ὑπὲρ οἵουδήποτε. Οὕτω πολλοὶ Βάραγγοι ἔλαβον κληρουχίας παρὰ τοῦ Ῥουρίκου· οὕτω δὲ καὶ ἡ σύζυγος τοῦ Ἰγορος εἶχεν ὡς ἰδιοκτησίαν τὸ Βησεγόροδον, ὁ δὲ Ῥογβολόδος, κατὰ τὸ χρονικόν, ἡγεμόνευεν ἐν Πολότσκῳ.

Οἱ Βάραγγοι, οἵτινες κατὰ τοὺς κανόνας τοῦ χωροδεσποτικῆς συστήματος ἤρχον ἐν ταῖς πόλεσιν, ἐκαλοῦντο Ἡγεμόνες· περὶ δὲ τῶν πολλῶν τούτων Ἡγεμόνων Ῥώσων μαρτυρεῖ καὶ ἡ Ὀλέγειος συθήκη μετὰ τοῦ Ἑλληνος Αὐτοκράτορος. Οἱ υἱοὶ αὐτῶν

διεδέχοντο αὐτοὺς ἐν ταῖς κληρουχίαις, ἐὰν εὐηρέστουν τῷ κυριάρχῃ. Οἱ μεγιστᾶνες τοῦ Βλαδιμίρου ἐθεώρουν τὸ Πόλοτσκον, ὃ ἐκυβέρνησεν ὁ πατὴρ τῆς ‘Ρογνέδας’ ὡς διαδοχικὴν κληρονομίαν, ἢ πατρῶον κτῆμα αὐτῆς· ἀλλὰ μόνος ὁ Μέγας Ἡγεμὼν ὡς κυριάρχης ἐθέσπιζε τὰ δοκοῦντα περὶ τῶν ἰδιαιτέρων τούτων Ἡγεμονιῶν. Ὁ Βλαδίμιρος προσδιώρισεν ὑπὲρ τῶν υἱῶν αὐτοῦ τὸ ‘Ρόστοβον καὶ Μούρομον καὶ ἄλλας χώρας κληρουχίας τῶν Νορμαντῶν ἀπὸ τοῦ ‘Ρουρίκου. Ὑπῆρχον δὲ πόλεις καὶ κοινότητες ἐξαρτῶμεναι ἀμέσως ἐκ τοῦ Μεγάλου Ἡγεμόνος, κυβερνῶμεναι δὲ ὑπὸ τῶν τοποτηρητῶν αὐτοῦ, ἦτοι Καθέδρων.

Τὸ εἶδος τῆς ἐσωτερικῆς ταύτης διοικήσεως συνῆδε πρὸς τὴν ἀπλότητα τῶν ἡθῶν τοῦ καιροῦ ἐκείνου. Οἱ αὐτοὶ ἄνδρες κατεῖχον τὰς πολιτικὰς καὶ στρατιωτικὰς θέσεις, ὃ δὲ ἀναξ ἐκ συμφώνου μετὰ τῆς ἀνδρείας φρουρᾶς διέταττε τὰ περὶ γαιῶν. Ἡ ἀνωτάτη νομοθετικὴ καὶ δικαστικὴ ἐξουσία ἦτο ἐκ τῶν δικαιωμάτων αὐτοῦ· ὁ Βλαδίμιρος οἴκοθεν κατήργησε καὶ πάλιν ἀποκατέστησε τὴν κεφαλικὴν ποινὴν. Ὁ Νέστωρ λαλεῖ ἔτι καὶ περὶ τῶν πρεσβυτέρων τῆς πόλεως, οἵτινες ἀναδειχθέντες διὰ τὴν ἡλικίαν, φρόνησιν καὶ τιμιότητα ἄξιοι τῆς πίστεως τοῦ λαοῦ, ἐψηφίζοντο δικασταὶ τῶν δημοσίων ὑποθέσεων. Κατὰ τὸν χρόνον τῆς ἀνεξαρτησίας τῶν Σλάβων τῆς ‘Ρωσσίας, ἡ πολιτικὴ δικονομία ἐστηρίζετο ἐπὶ τῆς συνειδήτεως καὶ τῶν ἀρχαίων ἐθῶν ἐκάστης φυλῆς ἰδιαιτέρως. Ἀλλ’ οἱ Βάραγγοι συνεπῆγαγον πολιτικοὺς γενικοὺς νόμους ἐν ‘Ρωσσίᾳ, γνωστοὺς ἡμῖν ἐκ τῶν συνθηκῶν τῶν Μεγάλων Ἡγεμόνων μετὰ τῶν ‘Ελλήνων, ἐντελῶς δὲ ὁμοίους τῶν ἀρχαίων Σκανδιναβικῶν νόμων· οὕτω παραδείγματος χάριν, κατ’

Πολιτικοὶ
Νόμοι.

ἀμφοτέρας τὰς θεσμοθεσίας ταύτας ὁ συγγενὴς φονευθέντος ἀνθρώπου ἀντεφόνευε δικαιοματικῶς τὸν φονέα· πᾶς δὲ πολίτης ἀπέκτεινε τὸν κλέπτην, μὴ παραδιδόμενον ἐκουσίως, κατεβάλλετο δὲ χρηματικὸν πρόστιμον δι' ἐν ἑκάστον τραῦμα σπάθης, λόγχης, ἢ παντὸς ἄλλου ὀπλοῦ (220). Οἱ πρῶτοι οὗτοι νόμοι τῆς πατρίδος ἡμῶν, προγενέστεροι τῶν τοῦ Ἱεροσλάβου, τιμῶσι τὸν αἰῶνα ἐκεῖνον καὶ τὸν ἐθνικὸν χαρακτῆρα· διότι ἔχουσιν ὡς βάσιν τὴν πίστιν πρὸς τὸν ὄρκον, τουτέστι πρὸς τὴν συνείδησιν τοῦ ἀνθρώπου καὶ τὴν δικαιοσύνην· οὕτως ὁ ἐνοχος ἀπελύετο ὅσας διεβεβαίοντο ἐνόρκως, ὅτι ἐστερεῖτο τοῦ ἀπαιτουμένου προστίμου· οὕτως ὁ ἄρπαξ ἐτιμωρεῖτο κατὰ τὸ ἁμάρτημα αὐτοῦ καὶ ἀπέτινε τὸ διπλάσιον, ἢ τριπλάσιον τοῦ ἀρπαχθέντος πράγματος· οὕτως ὁ πολίτης ὁ διὰ τῶν εἰρηνικῶν πόνων ὀπωσοῦν πλουτήσας διετίθη τὰ τῆς οὐσίας αὐτοῦ ὑπὲρ τῶν οἰκείων, ἢ φίλων. Ἀμφιβάλλομεν, ὅτι ἡ προφορικὴ παράδοσις ἤρχεσεν ἵνα διατηρήσῃ τὰς θεσμοθεσίας ταύτας ἐν τῇ μνήμῃ τοῦ λαοῦ. Ἐὰν οὐχὶ οἱ Σλάβοι, τουλάχιστον οἱ Βαραγγοὶ τῆς Ῥωσσίας εἶχον πιθανῶς γραπτοὺς νόμους κατὰ τὸν ἔννατον καὶ δέκατον αἰῶνα, διότι ἐν τῇ Σκανδιναβίᾳ, τῇ ἀρχαίᾳ αὐτῶν πατρίδι, ἡ χρῆσις τῶν ρουνικῶν γραμμάτων ἦτο γνωστὴ πρὸ τοῦ χριστιανισμοῦ (221).

Ἐκκλησιαστικὸς κανονισμὸς τοῦ Βλαδιμίρου.

Ἔχομεν εἰσέτι ἀρχαῖόν τινα κανονισμόν, Βλαδιμίρειον καλούμενον, ὅστις, κατὰ τοὺς Ἑλληνικοὺς νομοκάνονας, ἀπέκλειε τῆς κοσμικῆς δικαιοδοσίας τοὺς μοναχοὺς καὶ κληρικοὺς, τὰ νοσοκομεῖα, τὰ ξενοδοχεῖα, καὶ τὰ πρὸς φιλοξενίαν ἐν γένει καταγῶγια, τοὺς ἱατροὺς καὶ ἀναπήρους. Πᾶσαι αἱ ὑποθέσεις αὐτῶν ὑπῆγοντο ὑπὸ τὴν ἀρμοδιότητά μόνον τῶν Ἐπισκόπων, οἵτι

νες ἐδίκαζον ὡσαύτως περὶ σταθμῶν καὶ μέτρων τῶν πόλεων, διχονοιῶν καὶ συζυγικῶν ἀπιστιῶν, ἀθεμίτων γάμων, μαχειῶν, φαρμακειῶν, εἰδωλολατρείας, ἀσέμνων ὕδρεων, ἐγκλημάτων τῶν τέκνων πρὸς τοὺς γονεῖς, διαφορῶν μεταξὺ τῶν συγγενῶν, βεβηλώσεων τῶν ναῶν, ἱεροσυλιῶν, τυμβωρυχιῶν κτλ. Οὐδεμία δ' ἀμβιβολία ὑπάρχει, ὅτι κατὰ τοὺς πρώτους χρόνους τοῦ χριστιανισμοῦ, ὡς τοῦτο ἐγένετο καὶ ἐν πάσῃ τῇ λοιπῇ Εὐρώπῃ, ὁ Ῥωσσικὸς κληρὸς εἶχεν ὑπὸ τὴν δικαιοδοσίαν αὐτοῦ οὐ μόνον τὰς ἐκκλησιαστικὰς, ἀλλὰ καὶ πολλὰς πολιτικὰς ὑποθέσεις, σχετικὰς πρὸς τὴν συνείδησιν καὶ πρὸς ἠθικοὺς θεσμοὺς τῆς νέας θρησκείας. Πιστεύομεν δ' ὁμοίως ὅτι εἶχε τὸ δικαίωμα τοῦ δικάζειν τὰ μνημονευθέντα ἄρθρα, ἐξ ὧν πολλὰ μέχρι τοῦδε εἰσι τῆς δικαιοδοσίας αὐτῶν. Ἀλλ' ὁ κανονισμὸς οὗτος θεωρεῖται ὡς ὑποβολιμαῖος· ἀποδείξεις δὲ τούτου τὸ ἀποδιδόμενον πρὸς τὸν Βλαδίμιρον, ὅτι παρὰ τοῦ Πατριάρχου Φωτίου ἔλαβε τὸν πρῶτον Μητροπολίτην Λέοντα, διότι ὁ Φώτιος ἀπεβίωσεν ἐννενήκοντα ἔτη πρὸ τοῦ Ἡγεμόνος τούτου.

Οἱ θεσμοθέται τῶν ἡμετέρων προγόνων Βάραγγοι ὑπῆρξαν ὡσαύτως παρ' αὐτοῖς καὶ διδάσκαλοι τῆς πολεμικῆς τέχνης. Ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν τῶν ἡγεμόνων αὐτῶν οἱ Ῥῶσσοι ἔπαυσαν μὲν μαχόμενοι ὁμιλαδὸν καὶ ἀτάκτως, ὡς οἱ ἀρχαῖοι Σλάβοι, παρετάττοντο δὲ κατὰ στίχους περὶ τὰς σημαίας, ἥ περὶ ἀκόντια ὑφούμενα· προέβαινον δ' ἐν ἡφῶ σαλπίγγων κατὰ λόχους συνασπισμένοι· εἶχον ἱππικὸν μέρος μὲν ἐκ Ῥώσων συγκεῖμενον, τὸ λοιπὸν δὲ ἐκ μισθοφόρων ξενικῶν, καὶ ἀποσπάσματα πρωτοπορείας, ὅπισθεν δὲ τούτων ἐξησφαλί-
ζετο ἅπας ὁ στρατός. Παρασκευαζόμενοι εἰς μάχην ἀ-

Πολεμικὴ τέ-
χνη.

πήρχοντο εἰς ἐκτεταμένον πεδῖον, ὅπου ἐγυμνάζοντο περι τοὺς πολεμικοὺς ἀγῶνας καὶ ἐξησκοῦντο διὰ σφοδρῶν καὶ γενικῶν ἐφόδων, ἢ ἐξελιγμῶν ἐπαγόντων τὴν νίκην. Ἀμυνόμενοι ἔφερον θώρακας, κύκλους καὶ ὑψηλὰ κράνη· τὰ δ' ὅπλα αὐτῶν ἦσαν δίστομα ξίφη, λόγχαι, καὶ βέλη. Ὀχυροῦντες τὰς πόλεις αὐτῶν διὰ τειχῶν, εἰ καὶ χαρακμάτων, ἀπροσίτων ὁμῶς τοῖς ὁμόροις τότε βαρβάροις λαοῖς, οἱ πρόγονοι ἡμῶν ἐγίνωσκον τὸν τρόπον τῆς ἀλώσεως τῶν πολεμίων πόλεων καὶ τὴν τέχνην τῶν πολιορκητικῶν ἔργων. Περιεκύχλουν δὲ διὰ βαθέων τάφρων οὐ μόνον τὰ φρούρια, ἀλλὰ καὶ τὰ στρατόπεδα, ὅπως προφυλάττωσιν αὐτά.

Ναυτιλία.

Οἱ Ῥῶσσοι γενναῖοι κατὰ τὴν ξηρὰν, ὥς οἱ ἄλλοι Σλάβοι, παρέλαβον παρὰ τῶν Βαράγγων τὴν ναυτιλίαν, ὥστε μόνον τὸ φοβερόν Ἑλληνικὸν πῦρ ἔσωσε τὴν Κωνσταντινούπολιν ἀπὸ τοῦ στόλου τοῦ Ἰγγορος. Διὰ τοῦτο οἱ Μεγάλοι Ἡγεμόνες πάντοτε ἐπεθύμουν ἵνα μάθωσι τὴν μυστικὴν σύνθεσιν τοῦ πυρὸς τούτου· ἀλλ' οἱ κρυφίνοες Ἕλληνες ἔπειθον αὐτοὺς, ὅτι τοῦτο ἐνεπιστεύθη τῷ Αὐτοκράτορι Κωνσταντίνῳ ὑπ' οὐρανίου ἀγγέλου, μόνοι δὲ οἱ χριστιανοὶ ὠφελοῦντο ἐκ τούτου. Τὰ πολεμικὰ τῆς Ῥωσσίας πλοῖα τότε ἦσαν μεγάλαι κωπήλατοι λέμβοι, εὐπλοῦσαι μὲν καὶ διὰ μεγάλων ιστίων, περιλαμβάνουσαι δὲ 40 ὡς 60 ἄνδρας (222).

Διοίκησις καὶ διοργανώσεις τῶν στρατευμάτων.

Περὶ δὲ τῆς ἀρχαίας τάξεως καὶ τῆς ἐσωτερικῆς διοργανώσεως τῶν στρατευμάτων, ἰδοὺ τί γινώσκωμεν. Ὁ Ἡγεμὼν ἦρχε κατὰ ξηρὰν καὶ θάλασσαν, ἔχων ὑφ' ἑαυτὸν τοὺς στρατηγούς, χιλιάρχους, ἐκακοντάρχους καὶ δεκάρχους. Ἡ τοῦ Ἡγεμόνος φρουρὰ συνέκειτο ἐξ ἐμπειροπολέμων ἀνδρῶν καὶ μεγιστάνων σωματοφυλάκων, διδόντων τὸ παράδειγμα τῆς ἀνδρίας τῷ λοιπῷ στρατῷ. Γινώσκωμεν δὲ πόσον ὁ

Βλαδίμιρος ἐσέβετο καὶ ἡγάπα τὴν φρουρὰν αὐτοῦ, ἡ δὲ τοῦ Ἰγορος ἔφερε τὸ ὄνομα τούτου, ἀποθανόντος μάλιστα τοῦ ἀρχηγοῦ αὐτῆς. Διὰ τοῦ γενικοῦ δὲ ὀνόματος φρουρᾶς ἐνοοῦντο οἱ ἐκλεκτοὶ μαχηταί, ἀκόλουθοι ἢ ἔφηβοι, καὶ οἱ ξιφηφόροι (γρίβνοι) ὑπηρετοῦντες τοῖς ἡγεμόσιν· ἐκ τούτων δὲ οἱ μὲν πρῶτοι τουτέστιν οἱ Νεανίαι ἐτιμῶντο μᾶλλον τῶν τελευταίων (223). Οἱ στρατάρχαι, ὡς ὁ τοῦ Ἰγορος Σβενέλδος, εἶχον καὶ αὐτοὶ Νεανίας, ἢ ἐφήβους· μέχρι δὲ τοῦ Ἰαροσλάβου οἱ Βάραγγοι συνίστων σῶμα στρατοῦ ἰδίου· οὗτοι δὲ καὶ οἱ ξιφηφόροι, ἢ γρίβνοι ἐμισθοδοτοῦντο ἐκ τοῦ Ταμείου, οἱ δὲ λοιποὶ εἶχον μόνον δικαίωμα μετοχῆς τῶν λαφύρων.

Οἱ λαοὶ τῆς Ῥωσικῆς Αὐτοκρατορίας ἦσαν ὅπως οὖν πεπολιτισμένοι πρὸ τῆς ἐλεύσεως μάλιστα τῶν Βαράγγων· οἱ ἀγροῖκοι Δρεβλιανοὶ ἔζων κατὰ μέρος ἐν πόλεσιν· οἱ βαρβαρώτατοι, κατὰ τὸν Νέστορα, Βιάτιτσοι καὶ Ῥαδίμιτσοι ἐνησχολοῦντο ἔκπαλαι περὶ τὴν γεωργίαν· πιθανῶς δὲ ὅτι ἀπήλαυον καὶ τῶν ἀγαθῶν τῆς ἐσωτερικῆς καὶ ἐξωτερικῆς ἐμπορίας, ἀλλ' οὐδεμίαν ἱστορικὴν μαρτυρίαν ἔχομεν περὶ τούτου. Αἱ ἀρχαιόταται πληροφορίαι, ἃς ἔχομεν, περὶ τῆς πρώτης ἐμπορίας ἡμῶν, ἀνατρέχουσι μέχρι τῆς ἐποχῆς τῶν Ἠγεμόνων Βαράγγων. Αἱ δὲ μετὰ τῶν Ἑλλήνων συνθῆκαι ἀποδεικνύουσιν, ὅτι κατὰ τὸν δέκατον αἰῶνα ὑπῆρχον ἐν Κωνσταντινουπόλει πλῆθος ἐμπόρων Ῥώσων, πωλούντων δούλους καὶ ἀγοραζόντων ὑφάσματα. Ἡ μελισσοκομία παρείχεν αὐτοῖς κηρὸν καὶ μέλι, ἡ δὲ θήρα πολυτίμους διφθέρας, ταῦτα δὲ μετὰ τῶν δούλων ἀπετέλουν τὴν κυρίαν ἐμπορίαν αὐτῶν. Κωνσταντῖνος ὁ Πορφυρογέννητος

Ἐμπορία

ἀναφέρει, ὅτι ἐξήγαγον ἐκ Κωνσταντινουπόλεως «εἰς Ῥωσσίαν καὶ Χαζαρίαν βλαττία, πρᾶν-
δια, χαρέρια, σήμεντα, πέπερι, δερμάτια ἁ-
ληθινὰ πάρδιχα καὶ ἕτερα εἶδη τὰ ὑπ' αὐ-
τῶν ἐπιζητούμενα,» κατὰ δὲ τὸν Νέστορα, οἴ-
νον καὶ καρπούς (224). Ἴδου δὲ ἡ ἔκθεσις αὐτῆ τοῦ
Πορφυρογεννήτου (α), περὶ τῶν κατ' ἔτος γενομένων
ὁδοιποριῶν ὑπὸ τῶν ἐμπόρων Ῥώσσων εἰς τὴν Ἑλ-
λάδα. «Ὅτι τὰ ἀπὸ τῆς ἕξω Ῥωσσίας μονόξυλα
» κατερχόμενα ἐν Κωνσταντινουπόλει εἰσὶ μὲν ἀπὸ
» τῆς Νεμογαρδᾶς (Νοβογόροδον).... εἰσὶ δὲ καὶ ἀπὸ
» τοῦ κάστρον τὴν Μιλινίσκαν (Σμόλενσκον) καὶ ἀπὸ τὴν
» Τελιούτζαν (Λούβετσον) καὶ Τσερνιγώγαν καὶ ἀπὸ
» τοῦ Βουσεγράδε (Βησεγόροδον). Ταῦτα οὖν ἅπαν-
» τα διὰ τοῦ ποταμοῦ κατέρχονται Δανάπρεως καὶ
» ἐπισυνάγονται ἐπὶ τὸ κάστρον τοῦ Κιόβα, τὸ ἐ-
» πονομαζόμενον Σαμβατάς. Οἱ δὲ σκλάβοι καὶ πα-
» κτιῶται αὐτῶν, οἱ Κριβηταιηνοὶ λεγόμενοι, καὶ οἱ
» Λενζανῆνοι, καὶ οἱ λοιποὶ Σκλαβῆνιοι εἰς τὰ ὄρη
» αὐτῶν κόπτουσι τὰ μονόξυλα ἐν τῷ τοῦ χειμῶνος
» καιρῷ, καὶ καταρτύσαντες αὐτῶν, τοῦ καιροῦ ἁ-
» νοιγομένου, ἡνίκα διαλυθῇ ὁ παγετὸς, εἰς τὰς πλη-
» σίον οὔσας λίμνας εἰσάγουσιν αὐτά· καὶ ἐπειδὴ ἐ-
» κεῖνα εἰσβάλλουσιν εἰς ποταμὸν τὸν Δάναπριν, ἀπὸ
» τῶν ἐκεῖσε οὔτοι εἰς τὸν αὐτὸν ποταμὸν εἰσέρχον-
» ται καὶ ἀπέρχονται εἰς τὸ Κιόβα, καὶ σύρουσιν
» εἰς τὴν ἐξάρτησιν, καὶ ἀπεμπολοῦσιν αὐτὰ εἰς τοὺς

(α) Πρὸς Ῥωμηνόν, Κεφ. Θ'.

» Ῥῶς· οἱ δὲ Ῥῶς σκαφίδια καὶ μόνα ταῦτα ἀγορά-
 » ζοντες, τὰ παλαιὰ αὐτῶν μονόξυλα καταλύοντες,
 » ἐξ αὐτῶν βάλλουσι καὶ πέλλας καὶ σκαρμούς εἰς
 » αὐτά, καὶ λοιπὰς χρείας, ἐξοπλίζουσιν αὐτά· καὶ
 » Ἰουνίου (α) μηνὸς διὰ τοῦ ποταμοῦ Δανάπρεως ἀ-
 » ποκινουῦντες κατέρχονται εἰς τὸ Βιτετζέβη, ὅπερ ἐ-
 » στὶ πακτιωτικὸν κάστρον τῶν Ῥῶς. Καὶ συναθροί-
 » ζόμενοι ἐκεῖσε μέχρι δύο καὶ τριῶν ἡμερῶν, ἡνί-
 » κα ἂν ἅπαντα ἀποσυναχθῶσι τὰ μονόξυλα, τότε ἀ-
 » ποκινουῦσι καὶ κατέρχονται διὰ τοῦ εἰρημένου Δα-
 » νάπρεως ποταμοῦ εἴθ' οὕτως (ἔρχονται εἰς)
 » τὸν τέταρτον φραγμόν, τὸν μέγαν, τὸν ἐπιλεγό-
 » μενον Ῥωσσιστὶ μὲν Ἀειφάρ, Σκλαβηνιστὶ δὲ, Νεα-
 » σήτ· . . . ἐν τούτῳ οὖν τῷ φραγμῷ σκαλώνουσιν
 » ἅπαντα εἰς τὴν γῆν ὀρθόπλωρα, καὶ ἐξέρχονται
 » οἱ ὠρισμένοι ἄνδρες φυλάττειν τὴν βίγλαν μετ'
 » αὐτῶν, καὶ ἀπέρχονται . . . οἱ δὲ λοιποὶ τὰ πράγ-
 » ματα, ἅπερ ἔχουσιν εἰς τὰ μονόξυλα ἀναλαβόμε-
 » νοι, τὰ ψυχάρια μετὰ τῶν ἀλύσεων διὰ τοῦ ξη-
 » ροῦ αὐτὰ διαβιβάζουσι μίλια ἑξ, ἕως ἂν διέλθω-
 » σι τὸν φραγμόν καὶ διαβαίνονται εἰς τὸ
 » λεγόμενον πέραμα τοῦ κραρίου, ἐν ᾧ διαπερῶσιν
 » ἀπὸ Ῥωσσίας οἱ Χερσωνῖται, καὶ οἱ Πατσινακίται
 » ἐπὶ Χερσῶνα . . . ὅθεν καὶ εἰς τὸν τόπον τοῦτον
 » κατέρχονται οἱ Πατσινακίται, καὶ πολεμοῦσι τοὺς
 » Ῥῶς. Μετὰ δὲ τὸ διελθεῖν τὸν τόπον τοῦτον, τὴν
 » νῆσον τὴν ἐπιλεγομένην ὁ Ἅγιος Γρηγόριος κα-
 » ταλαμβάνουσιν, ἐν ἣ νήσῳ καὶ τὰς θυσίας αὐτῶν

(2) Ὁ ἱστοριογράφος λέγει Ἀπριλίου.

» ἐπιτελοῦσιν . . . ἀπὸ δὲ τοῦ νησίου τούτου Πα-
 » τσινακίτην οἱ Ῥῶς οὐ φοβοῦνται, ἕως ἄν φθάσω-
 » σιν εἰς τὸν ποταμὸν τὸν Σελινὰν εἰς τὸ τοῦ Δα-
 » νουβίου ποταμοῦ λεγόμενον Παρακλάδιον· καὶ ἕως
 » οὗ διέλθωσι τὸν Σελινὰν ποταμὸν παρατρέχουσιν
 » αὐτοὺς οἱ Πατσινακίται, καὶ ἐὰν πολλάκις ἡ θάλασ-
 » σα μονόξυλα εἰς τὴν γῆν ἀπορρίψῃ, σκαλώνουσιν
 » ὅλα, ἵνα τοῖς Πατσινακίταις ἀντιπαραταχθῶσιν ὁ-
 » μοῦ . . . Ἀπὸ δὲ τοῦ Δανουβίου καταλαμβάνουσιν
 » εἰς τὸν Κωνοπὰν, καὶ ἀπὸ τοῦ Κωνοπᾶ εἰς Κων-
 » σταντίαν εἰς τὸν ποταμὸν Βάρνας, καὶ ἀπὸ Βάρ-
 » νας ἔρχονται εἰς τὸν ποταμὸν τὸν Διτζίναν, ἅπερ
 » πάντα εἰσι γῆς τῆς Βουλγαρίας· ἀπὸ δὲ τῆς Δι-
 » τζίνας εἰς τὰ τῆς Μεσημβρίας μέρη καταλαμβά-
 » νουσι, καὶ οὕτω μέχρι τούτων ὁ πολυώδυνος αὐ-
 » τῶν καὶ περίφοβος, δυσδιέξοδός τε καὶ χαλεπὸς ἀ-
 » ποπεραίνεται πλοῦς. » Ἡ ἐμπορία αὕτη ἐπλούτιζε
 σφόδρα τοὺς Ῥώσους· διότι χάριν ὠφελείας ὑπε-
 βάλλοντο πολλοῖς κινδύνοις καὶ μόχθοις, τὰ δὲ ἐκ
 τῆς ἐμπορίας αὐτῶν ὠφελήματα ἦσαν πάντοτε βά-
 σεις τῶν μετὰ τῆς Αὐτοκρατορίας συνθηκῶν. Δια-
 ποντίως δὲ ἀπῆρχοντο οὐ μόνον εἰς Βουλγαρίαν, Ἑλ-
 λάδα, Χοζαρίαν, ἢ Ταυρίδα, ἀλλὰ, κατὰ Κωνσταν-
 τῖνον τὸν Πορφυρογέννητον καὶ μέχρις αὐτῆς τῆς
 Συρίας. Ὁ Εὐξείνιος Πόντος, καλυπτόμενος ὑπὸ τῶν
 πλοίων, ἢ μᾶλλον εἶπεῖν, ὑπὸ τῶν λέμβων αὐτῶν,
 ἐκαλεῖτο Ῥωσσικὴ θάλασσα. Φαίνεται δὲ, ὅτι οἱ
 ἔμποροι τῆς Κωνσταντινουπόλεως οὐδέποτε ὑπερέ-
 βαινον τοὺς καταβράχτας τοῦ Βορυσθένους, μόνον δὲ
 οἱ Χερσωνῖται ἀπῆρχοντο ὡς ἔμποροι εἰς Κίεβον.

Οἱ δὲ Πατσινάκαι, καὶ τῇ ληϊζόμενοι ἀκαταπαύ-

στως τὴν πατρίδα ἡμῶν, εἶχον ὅμως εἰρηνικάς τινας ἐμπορικὰς σχέσεις μετὰ τῶν Ῥώσσω. Διὸ ὁ νομαδικὸς καὶ ποιμενικὸς οὗτος λαὸς, ὡς οἱ νῦν Κίργιοι καὶ Καλμουῖκοι, ἐπῶλει τοῖς Ῥώσσοις πολυαρίθμους Ἀσιατικοὺς ἵππους, πρόβατα καὶ βόας. Ὁ Κωνσταντῖνος ὅμως ἀπατᾶται λέγων ὅτι « μὴδὲν τῶν προειρημένων ζώων ἐν τῇ Ῥωσσίᾳ κατέστηκε. » Οἱ Βούλγαροι τοῦ Ῥᾶ κατὰ τὸν Ἑβν-Γαυκάλ, γεωγράφον Ἀραβὰ τοῦ δεκάτου αἰῶνος, ἐλάμβανον παρ' ἡμῶν διφθέρας τῶν μελανῶν σαρθερίων, ἥτοι τῶν Σκυθικῶν, μὴ ἐρχόμενοι ὅμως αὐτοὶ οὗτοι εἰς Ῥωσσίαν ἐπὶ τῇ προφάσει, ὅτι φονεύονται αὐτόθι πάντες οἱ ξένοι (225).

Ἐκ δὲ τῶν Γερμανικῶν καὶ Σκανδιναβικῶν χρονικῶν λαμβάνομεν περιέργους καὶ ἀναμφιλέκτους τινας πληροφορίας περὶ τῆς ἐμπορίας τῶν ἀρχαίων Ῥώσσω μετὰ τῶν ἀρκτικῶν λαῶν. Κέντρον δ' αὐτῆς ἦτο τὸ Νοβογόροδον, ἔνθα ἀπὸ τοῦ Ῥουρίκου ἐγκατέστησαν πολλοὶ Βάραγγοι, δεινοὶ κατὰ τε τὴν πειρατείαν καὶ ἐμπορίαν. Αὐτόσε καὶ οἱ Σκανδιναβοὶ ἤρχοντο πρὸς ἀγορὰν πολυτίμων ὑφασμάτων, διφθερῶν, χρυσοῦφάντων βασιλικῶν ἐνδυμάτων καὶ ἀποσκευῶν. Τὰ πρῶτα, τουτέστι τὰ ὑφάσματα, ἦσαν ἐργόχειρα οὐχὶ τῶν ἡμετέρων προγόνων, πιθανῶς δὲ ὅτι ἡγοράζοντο ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἔνθα κατὰ τὸν Νέστορα, οἱ Νοβογορόδιοι ἀπῆρχοντο ἡδὴ ἀπὸ τοῦ χρόνου τοῦ Ὀλέγου. Ὑπῆρχον δ' ὡσαύτως ἔμποροι Ῥῶσσοι ἐν τῇ περιωνύμῳ Βινέττῃ καὶ ἐν ἄλλαις τῆς Βαλτικῆς πόλεσι. Γινώσκομεν προσέτι ὅτι ἡ Λιβονία ἐξηρτᾶτο ἀπὸ τοῦ Βλαδιμίρου καὶ ὅτι συνεχροτοῦντο αὐτόθι καθ' ἕκαστον ἔτος ἀγορά

ἐπισημόταται, ὅπου οἱ Νορβηγοὶ καὶ ἄλλοι ἐμποροὶ συνήρχοντο κατὰ τὸ ἔαρ πρὸς ἀγορὰν δούλων καὶ διφθερῶν, ἐπανέκαμπτον δὲ οἴκαδε κατὰ τὸ φθινόπωρον. Ἡ ἐμπορία ἡμῶν τόσον διεθρυλλεῖτο κατὰ τὴν ἄρκτον διὰ τὸν πλοῦτον αὐτῆς, ὥστε τὰ χρονικὰ τοῦ καιροῦ ἐκείνου ἐπικαλοῦσι συνήθως τὴν Ῥωσσίαν πλήθουσαν παντὸς ἀγαθοῦ (226).

Ἴσως δὲ, κατὰ τὸ παράδειγμα τῶν Σκανδιναβῶν κυριαρχῶν, οἱ Ἡγεμόνες τῆς Ῥωσσίας πρὸς αὔξησιν τῶν πόρων αὐτῶν συμμετεῖχον καὶ αὐτοὶ οὗτοι τῶν ὠφελειῶν τῆς ἐθνικῆς ἐμπορίας. Κατὰ τὸν ἑννατον καὶ δέκατον αἰῶνα αἱ εἰσφοραὶ ἀπεδίδοντο μᾶλλον αὐτοῦσι, ἢ δι' ἀργυρίων. Ἡ Ῥωσσία ἐλάμβανε πανταχόθεν ἀμάξας πλήρεις μέλιτος καὶ διφθερῶν, ἅτινα ἀπετέλουν τὰς προσόδους τοῦ Ἡγεμόνος· διὰ τοῦ τρόπου δὲ τούτου ἡ κυβέρνησις ἔδριθεν ἐμπορευμάτων, ἐξαγομένων καὶ εἰς ξένας χώρας (227).

Οἱ Ῥῶσσοι, καθὼς οἱ Νορμανδοί, ἤσκουν συγχρόνως τὴν τε πειρατείαν καὶ τὴν ἐμπορίαν. Γνωστὸν δὲ, ὅτι ἦσαν περιβόητοι διὰ τὴν ἐν τοῖς πέριξ τῆς Μελαρικῆς λίμνης πειρατείαν καὶ ὅτι οὔτε αἱ πρὸ τῆς Στουζοῦνδ, ὅπου νῦν ὑπάρχει ἡ Στοκχόλμη, τεθεῖσαι σιδηραῖ ἀλύσεις ἐκώλυσαν αὐτοὺς (228). Ἡ ἀπαίτησις τῶν Ἑλλήνων ἐν τῇ μετὰ τοῦ Ἰγγορος συνθήκῃ ὅπως οἱ ναυτιλλόμενοι Ῥῶσσοι ἐφοδιάζωνται διὰ μαρτυρικοῦ, ὑπὸ τοῦ Ἡγεμόνος αὐτοῦ ὑπογεγραμμένου καὶ ἀποδεικνύοντος τοὺς εἰρηνικοὺς σκοποὺς αὐτῶν, εἶχεν ἀναμφιβόλως σπουδαίαν ἀφορμὴν· διότι πολλοὶ Ῥῶσσοι ἐπὶ προφάσει ἐμπορίας ἔπραττον τὰς πειρατείας αὐτῶν ἐν τῷ Εὐξείνῳ Πόντῳ, ἐρχόμενοι δὲ κατόπιν καὶ εἰς Κωνσταντινουπόλιν μετ' ἄλλων ἐμπόρων ἐμπορεύοντο ἐλευθέρως.

Τότε δὲ συνείδον τὴν ἀνάγκην τῆς διακρίσεως τῶν πειρατῶν καὶ τῶν ἀληθινῶν ἐμπόρων.

Αἱ νίκαι τῶν Ῥώσων καὶ ἡ ἐμπορία, χρησιμεύσαι εἰς πλουτισμὸν τοῦ λαοῦ, εἰσήγαγον ἐν διαστήματι μιᾶς ἑκατονταετηρίδος καὶ ἐπέκεινα πλυτέλειάν τινα, τῶς ἄγνωστον. Οἱ Μεγάλοι Ἦγ ἐμόνες ἐμιμοῦντο τὴν μεγαλοπρέπειαν τῆς Βυζαντινῆς αὐλῆς. Αὐτοὶ, οἱ σύζυγοι, οἱ υἱοὶ καὶ οἱ συγγενεῖς αὐτῶν, εἶχεν ἕκαστος ἰδιαιτέραν θεραπείαν. Πολλάκις δὲ οἱ Ῥῶσοι πρεσβευταὶ ἐν ὀνόματι τῶν Ἠγεμόνων αὐτῶν ἐζήτησαν παρὰ τῶν Ἑλλήνων βασιλικὰς χλαμύδας καὶ στέμματα· οἱ δ' Αὐτοκράτορες ὅπως διακρίνονται ἀπὸ τῶν βαρβάρων, διὰ τῶν πολυτίμων τουλάχιστον κοσμημάτων, ἀπεκρίναντο αὐτοῖς, ὅτι αἱ ἐνδυμασίαι αὐταὶ καὶ τὰ στέμματα ταῦτα κατεσκευάσθησαν ὑπὸ τῆς χειρὸς τῶν ἀγγέλων, καὶ ὅτι ἐξ ἀνάγκης διετηροῦντο ἐν τῷ ναῷ τῆς Ἀγίας Σοφίας. Οἱ φίλοι τοῦ Βλαδιμίρου ἐδεῖπνον παρ' αὐτῷ δι' ἀργυρῶν κοχλιαρίων. Τὸ ὑδρόμελι, τὸ ἀρχαῖον τοῦτο ἐράσμιον ποτὸν πάντων τῶν Σλαβικῶν λαῶν, ἦτο εἰσέτι ἡ ψυχὴ τῶν λαμπρῶν συμποσίων τοῦ Ἠγεμόνος τούτου· ἀλλ' ἀπὸ τῶν χρόνων τοῦ Ὀλέγου οἱ Κιεβῖται ἐγίνωσκον ἤδη τοὺς Ἑλληνικοὺς οἶνους καὶ τοὺς ἡδεῖς καρποὺς τῶν μεσημβρινῶν τόπων. Τὸ ἰνδικὸν πέπερι διέγειρε τὴν ὄρεξιν τῶν παραιθεμένων τῇ τραπέζῃ πολλῶν βρωμάτων· οἱ δὲ πλούσιοι ἔφερον ἐνδύματα σηρικὰ καὶ πορφυρᾶ, πολυτίμους ζώνας, ὑποδήματα ἐξ αἰγοβύρσης κτλ. (229).

Αἱ πόλεις τοῦ καιροῦ ἐκείνου ἀνήγγελλον ἤδη τὴν κατάστασιν πλουσίου λαοῦ. Ὁ δὲ Δίτμαρος, Γερμανὸς χρονογράφος, σύγχρονος τοῦ Βλαδιμίρου, βεβαίως ὅτι ἐν τῇ μεγαλοπόλει τοῦ Κιέβου ὑπῆρχον τετρα-

Πολυτέλεια
καὶ μεγαλο-
πρέπεια.

Κατάστασις
τῶν πόλεων.

κόσιοι ναοί, οἰκοδομηθέντες ὑπὸ τῆς εὐσεβείας τῶν νεοφύτων χριστιανῶν, ὁκτὼ δὲ μεγάλαι ἀγοραί. Ὅθεν ὁ Ἀδάμ ὁ ἐκ Βρέμης καλεῖ αὐτὴν ἀγλάϊσμα τῆς Ῥωσσίας καὶ δευτέραν μάλιστα Κωνσταντινούπολιν (230). Μέχρι δὲ τοῦ ἐνδεκάτου αἰῶνος ἡ πόλις αὕτη ἔκειτο ἅπασα ἐπὶ τῆς ὑψηλῆς ὄχθης τοῦ Βορυσθένους· τὸ χωρίον, ἐφ' οὗ σήμερον βλέπομεν τὸ Ποδόλ, ἐκαλύπτετο ἐπὶ Ὀλγας ὑπὸ ὑδάτων· τὸ Σμόλενσκον, τὸ Τσερνίγοβον, τὸ Λούβετσον ἐκοινώνουν μετὰ τῆς Ἑλλάδος. Ὁ Αὐτοκράτωρ Κωνσταντῖνος, κακῶς καλῶν τὸ Νοβογόροδον πρωτεύουσαν τοῦ Μεγάλου Ἡγεμόνος Σβιατοσλάβου, ὑπαινίττεται τοῦλάχιστον ὅτι ἡ πόλις αὕτη ἦτο ἀξία λόγου κατὰ τὸν δέκατον αἰῶνα.

Νομίσματα.

Οὐδέποτε ἐμπορικὸς λαὸς εὐδοκιμεῖ ἄνευ χρημάτων, ἢ τοῦλάχιστον συμβόλων παριστῶντων τὴν ἀξίαν τῶν πραγμάτων· οὕτως ἐχρησίμυσαν ὡς νόμισμα καὶ ἄλλα εἶδη παρὰ τὸ μέταλλον. Μέχρι τοῦδε οἱ κάτοικοι τῶν Μαλβίδων νήσων ἀντικαθιστῶσι διὰ κογχυλῶν τὸ ἀργύριον· οἱ δὲ Σλάβοι τῆς Ῥωσσίας κατ' ἀρχὰς μὲν ὠρίζον τὴν ἀξίαν τῶν πραγμάτων οὐχὶ διὰ κοσμημάτων, ἀλλὰ διὰ δερμάτων παντοίων ζώων, σαρθερίων καὶ σκιούρων. (Ἡ λέξις κούνη ἐσήμαινε χρήματα). Ὑστερον δὲ διὰ τὴν δυσκολίαν τῆς μεταφορᾶς ὀλοκλήρων δερμάτων εἰς τὰς ἀγορὰς, ἀντικατεστάθησαν τεμάχια δέρματος τῶν ζώων τούτων, μάλιστα δὲ τοῦ τῆς κεφαλῆς. Πιστεύομεν δὲ, ὅτι ἡ κυβέρνησις ἐπέβαλλεν ἐπ' αὐτῶν τὴν σφραγίδα, καὶ ὅτι κατ' ἀρχὰς οἱ πολλοὶ ἀντήλλαττον ὀλόκληρα δέρματα ἐν τῷ Ταμείῳ ἀντὶ τῶν τεμαχίων τούτων. Ἐν τούτοις οἱ πρόγονοι ἡμῶν, γινώσκοντες τὴν ἀξίαν τοῦ τε χρυσοῦ καὶ τοῦ ἀργύρου, ἐλάβανον αὐτὸν πρὸ πολλοῦ

διὰ τῆς μετὰ τῶν ἄλλοδαπῶν ἐμπορίας. Διὸ ἐν τῇ μετὰ τοῦ Αὐτοκράτορος τῆς Ἀνατολῆς συνθήκῃ τοῦ Ὀλέγου ἀναφέρεται, ὅτι πᾶς Ἕλλην, ὅστις πλήξῃ Ῥῶσσον διὰ ξίφους, καὶ τάνάπαλιν, ζημιούται διὰ προστίμου πέντε λιτρῶν ἀργύρου. Ἐν δὲ Κωνσταντινουπόλει οἱ Ῥῶσσοι ἐλάβανον ἐπίσης εἴκοσι ζολοτνίκια, τουτέστιν εἴκοσι Βυζαντινὰ δουκάτα νομίσματα, ἢ σόλιδα. Βεβαίως δὲ ὁ ἄργυρος ἐκυκλοφόρει ὡς νόμισμα καθ' ὅλον τὸ Βασίλειον. Διότι οἱ Ῥαδίμιτσοι ἐτέλουν τῷ Ταμείῳ σελίνια, λαμβάνοντες αὐτὰ πιθανῶς παρὰ τῶν Χοζάρων. Ἄλλ' αἱ κοῦναι ὑπῆρξαν ἐπὶ πολὺν ἔτι χρόνον ἐν χρήσει· διότι ὁ χρυσὸς καὶ ὁ ἄργυρος ἦσαν σπάνιοι, οὔτε ἐπήρχουν ταῖς χρείαις τοῦτε ἐμπορίου καὶ τοῦ φορολογουμένου λαοῦ. Διὰ δὲ τῆς λέξεως γρίβνας ἐνέφαινον τότε ἀριθμὸν τινα κουνῶν, ἰσοφαριζουσῶν ἄλλοτε κατὰ τὴν ἀξίαν πρὸς ἡμισείαν λίτραν ἀργύρου. Ἀλλὰ προϊόντος τοῦ χρόνου, τὰ δερμάτινα ταῦτα τεμάχια μὴ ἔχοντα πραγματικὴν τινα ἀξίαν, ἐξηυτελίσθησαν, ἐφ' ὅσον εἰσεκομίζετο τὸ μέταλλον, ὥστε κατὰ τὸν δέκατον αἰῶνα μία ἀργυρᾶ γρίβνα ἀντεστοίχει πρὸς ἑπτὰ γρίβνας τῶν κουνῶν τοῦ Νοβογορόδου.

Ἡ πρόοδος τῶν διανοητικῶν δυνάμεων φυσικὴ οὐσα συνέπεια τῆς πολιτικῆς καταστάσεως τῶν ἀνθρώπων, ἐπεταχύνθη ἐν τῇ Ῥωσσίᾳ ὑπὸ τῆς χριστιανικῆς πίστεως. Μάντεις τινὲς ἐπὶ Ὀλέγου κατέστησαν περὶ φημοὶ διὰ τὴν τέχνην τοῦ προγινώσκειν τὸ μέλλον. Οὗτοι ἐχρημάτισαν οἱ ἀρχαιότατοι τῆς πατρίδος ἡμῶν σοφοί, ἐρανιζόμενοι ἅπασαν τὴν ἐπιστήμην αὐτῶν ἐκ ψευδῶν προλήψεων, ἐκ τῆς ἀπάτης, ἢ πλάνης. Ὁ ἀμαθὴς λαὸς ἐθεώρει ὡς ἀποτέλεσμα ὑπερφυοῦς γνώσεως

Πρόοδος τῶν
ἐπιστῶν.

πᾶσαν ἀποκάλυψιν τοῦ νοὸς καὶ εὐδόκιμον ἐπιχείρησιν, ὅθεν καὶ ὁ Ὅλεγος προσηγορεύθη παρ' αὐτοῦ γνώστης, ὡς ἐπανελθὼν ὁ μεγαλόψυχος καὶ τολμηρὸς οὗτος Ἡγεμὼν ἐκ Κωνσταντινουπόλεως μετὰ θησαυρῶν. Ἡ ἔμφυτος τοῦ ἀνθρώπου περιέργεια ἐτρέφετο ἐξ ἱστορικῶν διηγημάτων καὶ παραδόσεων, ποικιλλομένων ὑπὸ τῆς φαντασίας. Ἐκτοτε δὲ βλέπομεν ἀγχίνοιάν τινα ἐν τῷ ἀπολόγῳ περὶ πανουργιῶν τῆς Ὀλγας. Αἱ ἀκόλουθοι παροιμίαι· Ἀπώλονται ὡς οἱ Ὅβροι· Δυστύχημα ὡς ἐν Ῥοδνίᾳ· οἱ Πιτσιάντσοι φεύγουσι τὴν οὐρὰν τοῦ λύκου, καὶ πολλαὶ ἄλλαι διετῆρουν ἀναμφιβόλως τὴν ἀνάμνησιν ἀξιολόγων συμβάντων. Εὐρίσκομεν προσέτι ἐν ταῖς συνθήκαις τῶν Μεγάλων Ἡγεμόνων καὶ φράσεις τινάς, παριστανούσας τὴν τότε Ῥωσικὴν εὐγλωττίαν· οἷον, ἐφ' ὅσον ὁ ἥλιος λάμπει καὶ ὑπάρχει ὁ κόσμος μὴ ὑπερασπισθῆτωσαν διὰ τῶν ἀσπίδων αὐτῶν· κατωχριάσωμεν ὡς ὁ χρυσός. Ἡ βραχεῖα μὲν, ἀλλ' ἐνθερμος, δημηγορία τοῦ Σβιατοσλάβου ὑπάρχει ἀξία τοῦ ἥρωος. Ἐν τούτοις νομίζεται βέβαιον, ὅτι ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Βλαδιμίρου εἰσῆχθησαν τὰ ἀληθινὰ φῶτα τοῦ λαοῦ ἐν Ῥωσσίᾳ.

Οἱ Σκανδιναβοὶ ἐγίνωσκον καλῶς κατὰ τὸν ἔννατον αἰῶνα τὴν χρῆσιν τῶν ρουνικῶν γραμμάτων, ἀλλ' ἀγνοοῦμεν ἂν μετέδωκαν αὐτὴν καὶ τοῖς Ῥώσοις. Οἱ Ῥουνικοὶ χαρακτῆρες, ὡς παρατηρήσαμεν ἀνωτέρω, ἦσαν ἀνίκαντοι πρὸς ἑκφρασιν πολλῶν ἤχων τῆς γλώσσης τῶν Σλάβων. Ἄν καὶ πιθανολογῆται, ὅτι ὁ ἀλφάβητος τοῦ Κυρίλλου ἐγένετο ἴσως γνωστὸς ἐν Ῥωσσίᾳ καὶ πρὸ αὐτοῦ τοῦ Βλαδιμίρου, (καθότι οἱ πρῶτοι

χριστιανοὶ τοῦ Κιέβου εἶχον ἀνάγκην βιβλίων διὰ τὴν ἐκκλησιαστικὴν ἀκολουθίαν), ὁ ἀριθμὸς ὅμως τῶν γινωσκόντων ἀνάγνωσιν καὶ γραφὴν ἦτο μικρὸς, ἡῤῥησε δ' αὐτὸν ὁ Βλαδίμιρος συνιστῶν δημόσια σχολεῖα, ὅπως χορηγήσῃ τῇ ἐκκλησίᾳ ποιμένας καὶ ἱερεῖς ἱκανοὺς πρὸς κατάληψιν τῶν ἱερῶν βιβλίων· δι' αὐτοῦ δὲ τοῦ τρόπου ἠνέωξεν ἐν Ῥωσσίᾳ τὸ στάδιον τῶν ἐπιστημῶν, αἵτινες διὰ τῆς γραφῆς μεταδίδονται ἀπ' αἰῶνος εἰς αἰῶνα.

Ἄλλ' ἐνταῦθα ἀρμόζει ἡ λύσις περιέργου τινὸς ζητήματος, ἥτοι ἐὰν τὰ ἱερὰ βιβλία, ἐν χρήσει ὄντα τότε παρὰ τοῖς Ῥώσσοις χριστιανοῖς, ἦσαν αὐτὰ ἐκεῖνα, ἅπερ ἡ ἐκκλησία ἡμῶν μεταχειρίζεται μέχρι τοῦδε, ἢ ἐὰν ἦσαν βιβλία ἀρχαιότερον μεθρημηνευμένα. Παραβάλλοντες οὖν πρὸς τὴν ἐντυπον τῆς Μόσχας, ἢ τοῦ Κιέβου Ἀγίαν Γραφὴν τὰ χειρόγραφα Εὐαγγέλια τοῦ δωδεκάτου αἰῶνος καὶ τὰ διάφορα χωρία τῆς Ἀγίας Γραφῆς ὑπὸ τοῦ Νέστορος μνημονεύομενα, πειθόμεθα ὅτι οἱ Ῥῶσσοι τοῦ ἐνδεκάτου καὶ δωδεκάτου αἰῶνος εἶχον τὴν αὐτὴν μετάφρασιν αὐτῆς. Γινώσκομεν δὲ, ὅτι καὶ διωρθώθη πολλάκις, κυρίως δὲ ἐπὶ Κωνσταντίνου, ἡγεμόνος τῆς Βουλυνίας κατὰ τὸν δέκατον ἕκτον αἰῶνα, ἐπὶ Ἀλεξίου τοῦ Μιχαήλ, ἐπὶ Πέτρου τοῦ Μεγάλου καὶ ἐπὶ τῆς Ἐλισάβετ. Ἄλλ' ὑπάρχει πρόδηλον, ὅτι καὶ μετὰ τὰς πολλὰς ταύτας διορθώσεις, περιοριζομένας μόνον εἰς μεταβολὴν λέξεων τινων, ἡ μετάφρασις διετήρησεν, οὕτως εἰπεῖν, τὸν ἀρχαῖον καὶ ἰδιαίτερον αὐτῆς τύπον, ὥστε δικαίως οἱ σοφοὶ θεωροῦσιν αὐτὴν ὡς ἀρχαιότατον λείψανον τῆς Σλαβικῆς γλώσσης (231). Ἡ Τσεχικὴ, ἢ Βοημιακὴ μεθρημηνεύθη κατὰ τὸν δέκατον τρίτον, ἢ τὸν τέταρ-

τον αἰῶνα, ἐκ τῆς λατινικῆς τοῦ Ἱερωνύμου· αἱ δὲ τῆς Πολωνίας, Καρνιόλης καὶ Λουσατίας μετεγλωττίσθησαν ἔτι μεταγενέστερον.

Ἀλλ' ἑτέρον τι ζήτημα ἀναφύεται, ἥτοι πότερον καὶ τοῦ ἡ Βίβλος ἡμῶν μεθερμηνεύθη. Ἐπὶ Βλαδιμίρου τοῦ Μεγάλου, ὡς ἐρρέθη ἐν τοῖς περιέργοις προλεγομένοις τῆς ἐντύπου ἐν Ὀστρόγῳ ἐκδόσεως τῆς Ἀγίας Γραφῆς, ἡ ὑπὸ τῶν ἀειμνήστων διὰ τὰ ἀθάνατα αὐτῶν ἔργα Κυρίλλου καὶ Μεθοδίου ; Ἡ δευτέρα γνώμη φαίνεται πιθανωτέρα· διότι ὁ Νέστωρ, σύγχρονος σχεδὸν τοῦ Βλαδιμίρου, πρὸς δόξαν τῆς πατρίδος αὐτοῦ, οὐδόλως παρεσιώπα τὴν νέαν ταύτην μετάφρασιν ἐν τῇ Ῥωσικῇ. Ἀλλὰ εἰπὼν ὅτι ὑπὸ τούτου μετεφράσθησαν τὸ πρῶτον τὰ Βιβλία ἐν Μοραβίᾳ, ἅτινα ἐκλήθησαν Σλαβικὴ Γραφή, ἥ τις ἐστὶ καὶ ἐν Ῥωσσίᾳ, ὑπεμφαίνει ὅτι οἱ Ῥῶσσοι χριστιανοὶ ὠκειοποιήθησαν τὰ ἔργα τοῦ Κυρίλλου καὶ Μεθοδίου. Οἱ δ' ἀδελφοὶ οὗτοι καὶ οἱ συνεργάται αὐτῶν καθιέρωσαν τοὺς κανόνας τῆς ἐγγράφου Σλαβικῆς γλώττης ἐπὶ τῆς Ἑλληνικῆς γραμματικῆς, ἐπλούτισαν αὐτὴν διὰ νέων φράσεων καὶ λέξεων, κατὰ τὴν διάλεκτον τῆς πατρίδος αὐτῶν Θεσσαλονίκης, τουτέστι τὴν Ἰλλυρικὴν, ἥτοι Σερβικὴν, ἐν ἣ εὐρίσκομεν καὶ σήμερον πολλὴν ἀναλογίαν πρὸς τὴν διάλεκτον τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἡμῶν βιβλίων. Ἄλλως τε τὰ ἰδιώματα διέφερον ὀλιγώτερον τότε πρὸς ἄλληλα, ἢ ἐπὶ τῶν καθ' ἡμᾶς χρόνων, ὡς ἐγγύτερα τῆς κοινῆς αὐτῶν πηγῆς· οἱ δὲ πρόγονοι ἡμῶν ὠφελήθησαν ἐκ τῆς ὁμοιότητος ταύτης, ὅπως παραδεχθῶσι τὴν Βίβλον τῆς Μοραβίας, ἥς τὸ ὕφος ἐχρησίμευσεν ὡς παράδειγμα τῶν νεωτέρων ἐκκλησιαστικῶν βιβλίων, αὐτὸς δ' ὁ Νέστωρ ἐμιμήθη ἐν τῷ χρονικῷ αὐτοῦ. Ἀλλ' ἡ Ῥωσ-

εἰκὴ κυρίως λεγομένη ἦτο πάντοτε εὐχρηστος, καὶ ἔκτοτε εἶχομεν δύο γλώσσας, τὴν μὲν τῶν λογίων, τὴν δὲ τοῦ λαοῦ. Οὕτως ἐξηγεῖται ἡ ὑφισταμένη διαφορὰ τοῦ ὕφους τῆς Σλαβικῆς Βίβλου καὶ τῆς τοῦ ‘Ρωσσι-
κοῦ Δικαίου, (δημοσιευθέντος ὀλίγῳ χρόνῳ ὕστερον μετὰ τὸν Βλαδίμιρον), τοῦ χρονικοῦ τοῦ Νέστορος καὶ τῆς περὶ τοῦ συντάγματος διηγήσεως τοῦ Ἰγορος, περὶ ἧς γενήσεται λόγος ἐν ταῖς παρεκβάσεσιν ἡμῶν περὶ τῆς ‘Ρωσσικῆς φιλολογίας τοῦ δωδεκάτου αἰῶνος.

Αἰ μηχανικαὶ ὥς καὶ αἱ ἐλευθέριοι τέχναι τῆς πρώ-
της ἀνάγκης ἦσαν γνωσταὶ τοῖς ἀρχαίοις ‘Ρώσσοις· Μηχανικαὶ καὶ
ἐλευθέριοι τέ-
χναι.
διότι καὶ ἐφ’ ἡμῶν ἐτι ὁ χωρικὸς ‘Ρῶσσος κατασκευάζει
ἰδιοχείρως πᾶν σχεδὸν τὸ ἀναγκαῖον πρὸς οἰκονομίαν
αὐτοῦ. Καὶ ἄλλοτε μὲν, ὅτε τῶν ἀνθρώπων ἡ συγχοι-
νωνία ἦτο μικροτέρα, ἡ αὐτοσχέδιος αὕτη βιομηχανία
ἀπέβαινεν ἀναγκαιοτάτη, ὥστε ὁ αὐτὸς ἀνὴρ ἐγεώργει, ἐγί-
νετο δὲ καὶ ἀρχιτέκτων καὶ ξυλουργὸς τῆς οἰκίας αὐ-
τοῦ· ἡ δὲ γυνὴ ἐνησχολεῖτο εἰς τὸ νήθειν, ὑφαίνειν καὶ
ράπτειν. Τοιουτοτρόπως δὲ ἐκάστη οἰκογένεια ἦτο ἐντὸς
τοῦ μικροῦ αὐτῆς κύκλου πολλῶν συνάμα τεχνῶν ἐργο-
χείρων ἐργαστήριον. Ἄλλ’ ἡ ἀνέγερσις πόλεων, ἡ ἐμ-
πορία, ἡ πολυτέλεια ἐξήσκησαν κατὰ μικρὸν ἀνθρώπους
ἱκανοὺς πρὸς ἰδιαίτερον ἐπιτήδευμα. Οἱ πλούσιοι ἤ-
θελον πράγματα ἐντεχνώτερα καὶ κομψότερα. Πάντες
οἱ Σλάβοι τῆς Γερμανίας ἐμπορεύοντο τὰ ὑφάσματα·
ἀρχαιοῦς οἱ Σλάβοι τῆς ‘Ρωσσίας ὕφαινον ὑφάσματα καὶ
ἐριοῦχα καὶ ἐγίνωσκον τὴν βυρσοδεψίαν, ὡς λαὸς δὲ ὁ-
λως μάχιμος, γεωργικὸς καὶ θηρευτικὸς, ἔμαθεν ἀναγκαί-
ως καὶ τὴν σιδηρουργικὴν· τοῦτο δὲ βεβαιοῦται καὶ ὑπὸ
τοῦ Νέστορος, λέγοντος, ὅτι οἱ Κιεβῖται ἐτέλουν τοῖς Χο-
ζάροις φόρον ἐκ σιδηρῶν ξιφῶν.

Ἡ Χριστιανικὴ ὀρησκεία συνετέλεσεν ἐν Ῥωσσίᾳ εἰς τὴν πρόοδον τῆς ἀρχιτεκτονικῆς. Πρῶτος ὁ Βλαδίμιρος ἀνήγειρε μεγαλοπρεπεῖς ναοὺς, πρὸς οἰκοδομήν δ' αὐτῶν προσεκάλεσεν Ἑλληνας καλλιτέχνας. Ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῆς εἰδωλολατρείας ὑπῆρχον ἤδη ἐν τῇ πρωτευούσῃ λίθινά τινα οἰκοδομήματα, ὡς τὰ βασιλεία τῆς Ἡγεμονίδος Ὀλγας. Τὰ φρούρια καὶ τείχη ἐχρησίμευον πρὸς ἄμυναν ἐν ταύτῳ καὶ καλλωπισμὸν τῶν πόλεων, αἱ δὲ καλύβαι τῶν χρόνων ἐκείνων ἴσως ὀλίγον, ἢ οὐδαμῶς, παρήλλασσον τῶν καθ' ἡμᾶς. Οἱ ἄστοι εἶχον ὑψηλὰ ἐνδαιτιήματα, κατοικοῦντες μὲν συνήθως τὸ ὑψηλότερον αὐτῶν δάπεδον, φυλάττοντες δὲ τὸ κατώτερον ὡς οἰνῶνας, σκευοφυλάκια κλπ. Τὰ ἀνώγεα ἐκατέρωθεν τῆς οἰκίας διεχωρίζοντο ὑπὸ σκοτεινῶν παρόδων, οἱ δὲ κοιτῶνες ἐκαλοῦντο ἀνακλιντήρια. Ἐν δὲ ταῖς αὐλαῖς ὠκοδόμουν καλίας περιστερῶν (περισπουδάστων ἔκπαλαι πτηνῶν ἐν Ῥωσσίᾳ). Ἡ διαγραφὴ τοῦ εἰδώλου τοῦ Περούνου, κατὰ τὸν Νέστορα, μαρτυρεῖ ὅτι οἱ πρόγονοι ἡμῶν ἐγίνωσκον τὴν γλυπτικὴν καὶ μεταλλουργίαν, ἴσως δὲ καὶ τὴν ζωγραφίαν, εἰ καὶ ἀτελῶς. Μόνος ὁ ναὸς τῆς Δεκάτης ἐκοσμήθη ὑπὸ Ἑλληνικῶν εἰκόνων ἐπιμελείᾳ τοῦ Βλαδιμίρου, αἱ δὲ τῶν ἄλλων ναῶν κατεσκευάσθησαν βεβαίως ἐν Κιέβῳ· διότι οἱ Ἕλληνες καλλιτέχνηαι ἐμυσταγώγησαν τοὺς Ῥώσους τῇ ἐπιστήμῃ αὐτῶν. Αἱ δὲ πολεμικαὶ σάλπιγγες, ὧν ὁ ἦχος ἀνερρίπιζε τὸ θάρσος τῶν ἡρώων τοῦ Σβιατοσλάβου κατὰ τὰς μάχας, ἀποδεικνύουσι τὴν πρὸς τὴν μουσικὴν ἀρχαίαν κλίσιν τῶν Ῥώσων.

Ἡ 07.

Τὰ δὲ ἦθη τοῦ καιροῦ ἐκείνου ἦσαν μίγμα βαρβαρότητος καὶ ἀγαθότητος, συνήθους τῶν αἰώνων τῆς

ἀμαθείας. Οἱ Ῥῶσσοι τοῦ ἐννάτου καὶ δεκάτου αἰῶ-
 νος διεκρίνοντο ἐν γένει ἐν τῷ πολέμῳ ὡς φιλάρπα-
 γες καὶ ὤμοι. Ἄλλ' οἱ Αὐτοκράτορες τῆς Κων-
 σταντινουπόλεως ἐπίστευον εἰς αὐτοὺς ὡς τιμίους ἐν ταῖς
 περὶ εἰρήνης συνθήκαις, αὐτοὶ δ' ἐκεῖνοι φαίνεται, ὅτι
 ἡπάτων αὐτοὺς, ἅμα εὐκαιρίας τυχοῦσης· διότι ὁ Νέ-
 στωρ ἐπικαλεῖ τοὺς Ἕλληνας πολυμήτας καὶ πολυ-
 μηχάνους. Εἶδομεν ἐν τῷ Κράτει διαρπαγὰς, σφαγὰς
 καὶ ἄλλα ἐγκλήματα· ταῦτα δὲ περισσεύουσιν εἰς τὸ
 ἐξῆς· ἄλλως τε κατὰ τί πλουτεῖ ἡ ἱστορία τῆς Εὐρώπης
 κατὰ τὸν μέσον αἰῶνα; Μόνον ὁ πολυχρόνιος φωτισ-
 μὸς ἐξημεροῖ τὴν ἀνθρωπίνην καρδίαν. Ἡ δὲ χριστιαν-
 νικὴ κολυμβήθρα ἀγιάσασα τὴν ψυχὴν τοῦ Βλαδίμιρου,
 οὐδαμῶς ἠδύνατο ἵνα καθαρίσῃ διὰ μιᾶς τὰ ἐθνικὰ ἥθη·
 ἐπειδὴ δ' ἐφοβήθη πρὸς μικρὸν ὑπὸ φιλανθρωπίας ἵνα
 τιμωρήσῃ τοὺς ἐνόχους, τὸ κακούργημα ἀναφανδὸν
 προέβαιεν. Αὐτοκρατορία ἐπὶ κατακτήσεων τεθεμελιω-
 μένη, ἀποδεικνύει τὴν ἐξοχὸν ἀνδρίαν τοῦ λαοῦ· αὕτη
 δὲ ὑπάρχει προγονικὴ ἡμῶν ἀρετὴ. Ὁ λόγος τοῦ ἀ-
 γαπητοῦ αὐτοῖς στρατηγοῦ· « Στῶμεν ἰσχυρῶς, μὴ
 » καταισχύνωμεν τὴν Ῥωσσικὴν γῆν, » ἐνέπνεεν
 αὐτοῖς τὴν ἀπόφασιν νίκης, ἢ θανάτου. Διὸ καὶ αὐταὶ αἱ
 σύζυγοι κατεφρόνουν μὲν τὸν θάνατον ἐν ταῖς μάχαις ἡ-
 γάλλοντο δ' ἐν καιρῷ εἰρήνης καὶ κατ' οἶκον. Ὁ Βλα-
 δίμιρος ἐπιποθῶν τοῦ Ἰλαοῦ τὴν ἀγάπην, εἰστία αὐτὸν συ-
 χνάχις. Ὅθεν καὶ πρὸς τοὺς Μωαμεθανοὺς Βουλγάρους
 ἀπεκρίνατο, ἡ Ῥωσσία ἀγάλλεται πίνουσα·
 ἐκτὸς πολλῶν ἄλλων ἀξιομνημονεύτων γνωρισμάτων
 τῶν ἀρχαίων Ῥωσσικῶν ἡθῶν, βλέπομεν μέγιστον καὶ
 πρὸς τοὺς γέροντας σέβας. Ὁ Βλαδίμιρος ἤκουε τὰς

συμβουλάς αὐτῶν, πρῶτοι δ' αὐτοὶ ἐψηφοφόρουν ἐν ταῖς δημοσίαις συνελεύσεσι.

Τέλος ὁ ἀγροῖχος καὶ ὀλίγον πεπολιτισμένος οὗτος λαὸς τῆς Ῥωσσίας ὑπερηγάπα τοὺς ἀγαθοὺς αὐτοῦ κυριάρχας. Ὅθεν ἐκλαυσεν ἐπὶ τοῦ νεκροῦ τοῦ μεγάλου Ὀλέγου, τῆς σοφῆς Ὀλγας καὶ τοῦ Ἀγίου Βλαδιμίρου, ἐκληροδότησε δὲ καὶ πρὸς τοὺς ἀπογόνους παρὰδειγμα εὐγνωμοσύνης, τιμώσης τὸ Ῥωσικὸν ὄνομα.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ ΤΟΥ ΠΡΩΤΟΥ

ΤΟΜΟΥ

(1) Τὸ ποίημα τοῦτο, ἐκ χιλίων τριακοσίων ἑβδομήκοντα καὶ τριῶν συγ-
κείμενον στίχων, λέγεται μὲν ἔργον τοῦ Ὀρφῆως, συνετάχθη δὲ πιθα-
νότερον ὑπὸ τοῦ ποιητοῦ Ὀνομακρίτου, ἐπὶ τῶν Περσικῶν ἀκμάσαν-
τος. Ὅρα τὴν γεωγραφικὴν ἐξήγησιν παρὰ Μαννέρτῳ ἐν Γεωγρ. τῶν
Ἑλλήνων καὶ Ῥωμαίων, Τομ. Δ'. σελ. 27 καὶ ἐπομ. Παρατρέχω δ'
ἐνταῦθα τὸ περὶ τῶν Ἀργοναυτῶν ποίημα ὡς πολὺ νεώτερον καὶ Ἀπολ-
λωνίῳ τῷ Ῥοδίῳ κοινῶς ἀποδιδόμενον.

(2) Ὀδυσσ. Α. 13.

(3) Οἱ νῦν Ἕλληνες καὶ Τοῦρκοι καλοῦσιν αὐτὴν Μαύρην θάλασ-
σαν, Καρά—Λενίξ (Bayer, Opuscula de Cimmericis c. 127).

(4) Ὁ Εὐξείνιος Πόντος ἢ Μαύρη θάλασσα, ἐκαλεῖτο ἄλλοτε Ἀξεί-
νος, τουτέστιν ἀφιλόξενος· κατ' εὐφημισμὸν δὲ μετὰ ταῦτα ἐπωνομά-
σθη Εὐξείνιος, ἢ φιλόξενος. (Στρ. Γεωγρ. μετὰ σημειώσεων Κασαν-
βῶνος, ἐκδ. Ἀμστελδοῦμου Βιβλ. Ζ. § 6). Οἱ Ἕλληνες προσηγόρευον
τὸ πάλαι Ὑπερβορείους πάντας τοὺς κατοικοῦντας πέραν τῆς Θρά-
κης, ὅθεν ἔπνεεν ὁ ἀπαρκτίας (ὅρ. Μαννερ. Γεωγρ. τῶν Ἑλλήνων
καὶ Ῥωμαίων, Τόμ. Δ' σ. 48). Διὸ οἱ ποιηταὶ ἔθηκαν πολὺ ἀπατέρω
τοὺς λεγομένους τούτους εὐδαιμονεστάτους θνητοὺς, οὓς ὁ μὲν Ὀμη-
ρος ἐν τῇ Ἰλιάδι καλεῖ Ἀβίους, ὁ δὲ ψευδορφεὺς Μακροβίους, ἄλ-
λοι δὲ ἱστοροῦσιν ὡς κατοίκους τῶν βορειοτάτων τοῦ κόσμου ἑσχα-
τιῶν, ἐνθα ὑποῦνται τὰ Ῥιπαῖα ὄρη, καὶ ταῦτα μυθώδη, ὡς οἱ ὑπερ-
βόρειοι (ὅρ. Στράβ. Βιβλ. Ζ', § 1 καὶ 6), καθόσον ἀμφιβάλλεται, ἐάν
οἱ Ἕλληνες συμπεριέλαβον διὰ τοῦ ὀνόματος τούτου τὰ Οὐρά-
λια ὄρη, ὡς νομίζουσιν ὁ Ἑρβερσχετεῖν (Herberschtein), μετὰ τούτων
ὁ Στράλεμπεργ καὶ ἄλλοι γεωγράφοι. Ἰδοὺ δὲ τί ἀναφέρουσι περὶ τῶν
περιφημῶν τούτων Ὑπερβορείων ὁ Πομπώνιος Μέλας, Πλίνιος καὶ
Σολῖνος. « Ἡ χώρα αὐτῶν ἐστὶν εὐφορος· ὁ αἶρ καθαρός καὶ γαλή-
νιος. Ὁ δὲ βίος μακρότερος καὶ εὐδαιμονέστερος τοῦ τῶν λοιπῶν
ἀνθρώπων· διότι οὔτε νόσους γινώσκουσιν, οὔτε ἐγκλήματα, οὔτε πό-
λεμον. Κανχόμενοι δὲ διὰ τὸ ἀτάραχον αὐτῶν, διάγουσι βίον ἀπράγ-
μονα ἐν τοῖς κόλποις τῶν ἀθωοτάτων ἡδονῶν. Κατοικοῦσι δάση
καὶ τερπνοὺς λειμῶνας, ἐνθα τρέφονται ἐκ καρπῶν τῶν δένδρων.
Ἀποθνήσκουσι δὲ ἀπαθεῖς τότε μόνον, ὅτε τῷ βίῳ προσοχθήσων·
ἐστιῶσι τοὺς συγγενεῖς καὶ φίλους, κοσμοῦνται δὲ ἀνθίνων στεφά-
νων καὶ ῥίπτονται εἰς τὰ ἀφροῖζοντα κύματα » Ἡ περιγραφὴ αὐ-
τῇ ἡχούσῃ ἀρχὴν τοῦ Ἑλληνικοῦ μύθου κατέθελε τὴν φαντα-

σίαν λογίων τινῶν τῆς Ἀρκτον, ὥστε ἕκαστος αὐτῶν δι᾽ ἰσχυρίζετο, ὅτι ἡ πατρίς αὐτοῦ ἦτο ἡ τῶν ἀμυμόνων Ὑπερβορείων. Ὁ Ὀλόφος ἢ Ὀλόφος Βερέτιος, Σουηδὸς κατηγηγῆτης, ἐπιχειρεῖ ἐν ἀποδείξει, ὅτι κατῴκουν ἐν Σουηδίᾳ. Ὁ Ῥουδβέκος, ὡσαύτως Σουηδὸς, διατείνεται, ὅτι τὸ ἴδιον αὐτῶν ὄνομα ὑπάρχει Σκανδιναβικῇ λέξει *niwer-boren*, σημαίνουσα ἄνδρας μεγάλου ἀναστήματος (Ἀτλαντικὸς Τομ. 1, Σ. 367). Ὁ δὲ Τροπαῖος ὑπέλαβεν ὡσαύτως τὴν Νορβηγίαν ὡς χώραν τῶν Ὑπερβορείων. Ἀλλὰ καὶ ἡμεῖς οἱ Ῥώσσοι ἀπαριθμοῦμεν πολλὰ δικαιώματα ἡμῶν ὑπὲρ τῆς τιμῆς τῆς δόξης ταύτης. Ὁ Βαῦερρος (Bayer) καὶ Φίσχερος (Fischer), ἑταῖροι τῆς Ἀκαδημίας τῆς Πეტρουπόλεως, ἔγραψαν περὶ τῶν Ὑπερβορείων. Οἱ δὲ φιλοπράγμονες εὐρήσουσιν ἐτι δύο ἐτέρας γνώμας περὶ τῆς αὐτῆς ὑποθέσεως ἐν τοῖς ὑπομνήμασι τῆς Ἀκαδημίας τῶν ἐπιγραφῶν. Τομ. 1. Σελ. 176 καὶ 198.

(5) Ὁ Στράβων (Βιβλ. Ζ. κεφ. 4) ἀναφέρει « Παρεισάδης δὲ (βασιλεὺς τοῦ Βοσπόρου) Μιθριδάτῃ τῷ Εὐπάτορι παρέδωκε τὴν ἀρχήν. » (ὅρ. Ἀρξιδανὸν περὶ τῶν νικῶν Ἀλεξάνδρου τοῦ Μεγάλου). Ὁ Ἡρόδοτος καλεῖ τοὺς Γέτας ἄθανάτους· διότι ἐπίστευον, ὅτι ὁ θάνατος παρεῖχε τοῖς ἀνθρώποις ἄλλην ὑπαρξιν. Οἱ δὲ Ῥωμαῖοι ἐκάλουν αὐτοὺς κοινῶς Δάκας. Ἀποβιώσαντος τοῦ Βερεβίστου, ἤρξαντο καταπιεῖν τοὺς Γέτας· ἀλλ' ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Δομιτιανοῦ εἶδον ἀναφαινόμενον ἐν Δακίᾳ νέον ἥρωα, τὸν περιφημον Δεκεβάλην, ὅστις λαβὼν παρ' ἐαυτῷ πολλοὺς Ῥωμαίους στρατιώτας, ᾠκοδόμησε μὲν φρούρια, κατέβαλε δὲ πᾶσαν σπουδὴν πρὸς ἐκπολίτισιν τοῦ λαοῦ αὐτοῦ. Ὁ Δεκεβάλης εὐδοκίμων κατὰ πάσας τὰς ἐπιχειρήσεις αὐτοῦ μέχρι Τραϊανοῦ, ἠττήθη ὑπὸ τοῦ μεγάλου τούτου Αὐτοκράτορος καὶ ὅπως ἀποφύγη τὴν δουλείαν ἠντοκτονήθη. (Ὁρ. Δίωνα Κάσσιον ΜΗ. 14.)

Επὶ τοῦ Στράβωνος αἱ δυνάμεις τῶν Δακῶν ἦσαν 40,000 ἀνδρῶν. (6) Ἴδου οἱ λόγοι τοῦ Διοδώρου Βιβ. Β'. § 43. « Τούτους (τοὺς Σανρομάτας) δ' ὕστερον πολλοῖς ἔτεσιν ἀξηθéntας πορθῆσαι πολλὴν τῆς Σκυθίας, καὶ τοὺς καταπολεμηθέντας ἄρδην ἀναιροῦντας, ἐρημον ποιῆσαι τὸ πλεῖστον μέρος τῆς χώρας. » Οἱ γεωγράφοι τῶν πρώτων αἰώνων ἀνέφερον συχνάκις ἐτι περὶ τῶν Καλλιπιδῶν καὶ ἄλλων Σκυθικῶν λαῶν, ἐπαναλαμβάνοντες τὰς ἀφηγήσεις τοῦ Ἡροδότου περὶ τῆς Σκυθίας τοῦ Εὐξείνου καὶ ἀναμειγνύοντες αὐτοὺς νεωτέrais εἰδήσεσι· τουτέστι συγχέοντες τὸ παρεληλυθὸς καὶ τὸ ἐνεστώ. Ὁ Πλίνιος (Βιβλ. 4. σ. 21) λέγει. « Τῶν Σκυθῶν τὸ ὄνομα διέβη καὶ μέχρι Σαρματῶν καὶ Γερμανῶν, οὐδὲ ἄλλοις διέμεινεν ἢ ἀρχαία αὕτη » κλῆσις, ἢ τοῖς ἐσχάτοις τῶν γενῶν τούτων καὶ ἀγνώστοις σχεδὸν πρὸς τοὺς λοιποὺς θνητοὺς διατελοῦσι. »

(7) Ὁρ. Τουμμάνον (Toumman) Ἱστορ. τῶν λαῶν τοῦ Εὐξείνου. Σελ. 10. ὡς καὶ τὴν Γεωγρ. τοῦ Μαννέρτου, Τομ. 4. Σ. 139. Πολλοὶ σοφοὶ συγκαταριθμοῦσι τοὺς Ῥωξολάνους μετὰ τῶν Σκυθικῶν λαῶν, ἀλλὰ κατὰ τὸν Πλίνιον οἱ Ῥωμαῖοι ἔλεγον Σκύθας καὶ τοὺς Σαρ-

μάτας. Ὁ δὲ Τάκιτος, οὐ μόνον ὁ εὐφραδέστατος ἱστορικός, ἀλλὰ καὶ ἄριστος γεωγράφος τῆς ἐποχῆς αὐτοῦ, καλεῖ τοὺς Ῥωξολάνους, Σαρμάτας (Βιβλ. 1. § 79)· οὐχὶ δὲ Γερμανοὺς, ὡς λέγει ὁ Γαττέρερος. Προσθετέον δὲ καὶ τὰ δύο ἰδιαίτερα ταῦτα. α'. Ὁ Στράβων ἀναφέρει, ὅτι οἱ Ῥωξολάνοι ἦσαν ἀμάξιοι (ἦτοι κατ'ὄκνον ἐν ταῖς ἀμάξαις) ὡς οἱ Σαρμάται καὶ ἄλλοι Ἀσιανοὶ λαοὶ (Βιβλ. Ζ. σ. 7). Ἐν συνθήκῃ τινι μετὰ τῶν Ῥωμαίων οἱ Ἰάζυγες ἀπαιτοῦσιν ὑπὲρ ἑαυτῶν ἐλευθέραν συγκοινωνίαν μετὰ τῶν Ῥωξολανῶν (ὄρ. Δίων. Κασσ. βιβλ. ΟΑ'). ὅρον χρησιμεύοντα πρὸς ὑποστήριξιν τῆς ἐθνικῆς ἀδελφότητος. Ὁ δὲ Πομπώνιος Μέλας ἀναφέρει, ὅτι οἱ Σαρμάται διηροῦντο εἰς ἀναριθμήτους φυλὰς, ὧν ἐκάστη εἶχεν ἴδιον ὄνομα, ἀλλὰ πᾶσαι ἐλάλουν τὴν αὐτὴν γλῶσσαν, ἀγνοοῦμεν δὲ ποίαν, καίτοι προτείνοντος ἡμῖν τοῦ Τατιχσχέφη (Tatichschef) πολλὰς Σαρματικὰς λέξεις, καὶ φρονούντος ὅτι ἰδίωμα αὐτῶν ἦτο τὸ τῶν νῦν Φιννῶν. Ὁ Μύλερ ὁμῶς ὑπέδειξεν εὐφρεστάτα τὴν πλάνην ταύτην, ἀλλ' οἱ Ῥώσοι ἱστορικοὶ ὀλιγόρησαν τῆς γνώμης αὐτοῦ· ποιεῖται δὲ μνείαν καὶ ὁ Βαλτίνος (Baltin) Σαρματικῆς τινος γλώσσης ἐν χρησεί ὑπὸ τῶν λογίων. Ὁ Ἡρόδοτος (Βιβλ. Α'). διηγεῖται ὅτι οἱ Σανρομάται εἰλκον τὸ γένος αὐτῶν ἐκ τῆς ἐπιμιξίας τῶν Ἀμαζόνων μετὰ τῶν νέων Σκυθῶν, καὶ τούτου ἕνεκα αἱ Σανρομάτιδες παρηκολούθουν τοῖς ἀνδράσιν αὐτῶν εἰς τὸν πόλεμον· ὅθεν καὶ πᾶσα κόρη ὤφειλεν ἵνα φρονεῦσῃ ἔχθρον πρὶν ἢ νυμφευθῇ. Ὁ Πλίνιος ἀναφέρει περὶ Σαρματῶν ὡς περὶ Μηδικοῦ λαοῦ. Ὁ δὲ Γαττέρερος ἀποδεικνύει ἐναργέστατα, ὅτι προῆλθον ἐξ Ἀσίας εἰς Εὐρώπην 80 ἔτη Π. Χ. (ὄρ. Ὑπομ. Ἑταιρ. Ἐπιστ. ἐν Γοτίγγῃ Τ. ΙΒ'. σ. 157 καὶ 159.) Ἡ εὐρύχωρος Σαρματία τοῦ Πτολεμαίου, ἣν βλέπομεν κεχαραγμένην ἐπὶ πάντων τῶν χαρτῶν τοῦ ἀρχαίου κόσμου ὑπῆρχε μόνον κατὰ τὴν ἔκφρασιν τοῦ σοφοῦ Τουμμάνου (Gesc. der öst. Völker, σ. 12) ἐν τῇ κεντρικῇ τοῦ περιήγμου τούτου γεωγράφου καὶ μαθηματικοῦ τῆς Ἀλεξανδρείας. Ἄλλως τε ὁ Πτολεμαῖος οὐδόλως ἤθελεν ἵνα παραλείψῃ τὸ ὄνομα τῆς Σκυθίας, ὅπερ ἦτο γενικῶς ἐν χρησεί ἀπὸ τοῦ Ἡροδότου· τούτου δ' ἕνεκα διετήρησεν αὐτὸ ἐν τῇ Γεωγραφίᾳ αὐτοῦ, ἐκτείνων αὐτὴν ἀπὸ τῶν ἀρκτοανατολικῶν παραλίων τῆς Κασπίας θαλάσσης μέχρι τοῦ Ἰμάου (Ἀλταϊκῶν ὀρέων κατὰ τινας, ἐν τῷ νομῷ τοῦ Τοβόλσκου) καὶ τῆς Σηρικῆς, ἢ Κίνας.

(8) Ἡ Δακία περιελάμβανε τὴν Μολδαβίαν, Βλαχίαν, Τρανσυλβανίαν, μέρος μάλιστα τῆς Οὐγγρίας καὶ τοῦ βαρβάρου Τεμεσβάρ (Ζουρὸβαρα) (ὄρ. Μαννέρτ. Γεωγ. Τομ. Α'. σ. 172.) Περὶ τῶν Γότθων, ὅρα Stritter Ἀπομν. τῶν λαῶν, (Memoriae Popul.) Τ. Ι. σελ. 37 καὶ 240. Κατάλληλον δὲ νομίζομεν ἵνα ἀναφέρωμεν ἐνταῦθα ὑπόθεσιν τινα ἀγχινοστέραν καὶ πιθανωτέραν, δι' ἧς ἤθελον ἵνα ἐξηγήσωσι τὸ φρικτὸν μῖσος τῶν Γερμανῶν κατὰ τῆς Ῥώμης. Βεβαιοῦσιν, ὅτι οἱ Γότθοι κατ'ἤρξαν πάλαι ποτὲ ἐν Σκυθίᾳ παρὰ τὸν Εὐξείνιον, συμετέσχον δὲ τοῖς πρὸς τὸν Μιθριδάτην πόλεμον, καὶ ἡττηθέντες ὑπὸ τῶν Ῥω-

μαϊκῶν λεγεῶνων (ἐπὶ Τραϊανῷ, ὡς φρονεῖ ὁ Δαλίνος) κατέφυγον εἰς τὰς βορείους χώρας ὑπὸ τὸν ἀρχηγὸν αὐτῶν Ὀδῖνον, ὅστις διὰ τῆς φρονήσεως καὶ γενναιοψυχίας αὐτοῦ ὑποτάξας μέγα μέρος τῆς ἄρκτου ἐνέσπειρεν ἐκτὶ τὸ κατὰ τῶν Ῥωμαίων μῖτος. Ἐν Ἑλληνικῷ δὲ τινι χρονικῷ, Πασχαλίῳ καλουμένῳ, ῥητῶς ἀναφέρεται ὅτι κατὰ τὸ 106 μ. Χ. ὁ Τραϊανὸς ἐπολέμησε πρὸς τοὺς Πέρσας καὶ Γότθους, ἐπομένως οἱ τελευταῖοι οὗτοι ἦσαν τότε γείτονες τῆς Περσίας. Ἀλλὰ κατὰ τὸν τρίτον αἰῶνα οἱ Γότθοι ἦλθον ἐκ Σκανδιναβίας εἰς τὴν Λακίαν, ὡς γράφει ὁ Ἰορνάνδης, ὁ ἱστορικὸς αὐτῶν, ἀκμάσας κατὰ τὸν ἕκτον αἰῶνα. (Ῥο. τὸ βιβλίον αὐτοῦ de Rebus Gothiciis ἐκδ. τοῦ Ἀμβ. 1611 σ. 83.) Τρεῖς αἰῶνας πρὸ τοῦ χρονιανισμοῦ ὁ περιήρημος Πυθίας, Μασσαλιώτης τὴν πατρίδα, δραξάμενος εὐκαιρίας πρὸς ἐπίσκεψιν τῶν βορείων χωρῶν, εὗρεν ἐν τοῖς πέριξ τῆς Βαλτικῆς θαλάσσης τοὺς Γότθους, οὓς καλεῖ, ὡς καὶ ὁ Πλίνιος, Γύτωνα, ὁ δὲ Τάκτος Γότωνα, καὶ ὁ Πτολεμαῖος Γίτωνα, ἀλλ' ὁ Πυθίας ὑπελαμβάνετο ὥς τις μυθολόγος· διότι ἤθελεν ἵνα πείσῃ τοὺς συγχρόνους αὐτοῦ, ὅτι ἐν τῇ ἀρκτικῇ Εὐρώπῃ «οὔτε γῆ (κατ' αὐτὸν) ὑπῆρχεν » ἔτι, οὔτε θάλασσα, οὔτε ἀῆρ, ἀλλὰ σύγκριμά τι ἐκ τούτων πλεονύ- » νι θαλαττίῳ ἑκίδος, ἐν ᾧ φησι τὴν γῆν καὶ τὴν θάλασσαν αἰωρεῖσθαι » καὶ τὰ σύμπαντα, καὶ τοῦτον ὡς ἂν δεσμὸν εἶναι τῶν ὅλων, μήτε » πορευτὸν, μήτε πλωτὸν ὑπάρχοντα.» (Ῥο. Στρ. Βιβλ. Β'. Κεφ. Δ'. § 1.) διῆλθε δὲ, ὡς λέγει, πάσας τὰς ἀπὸ Γαδείρων μέχρι Ταναΐδος χώρας καὶ πρὸς δυσμὰς μέχρι τῆς νήσου Θούλης, πέραν τῶν Κασσιτερίδων νήσων. Ἡ δὲ ἀρχαιολογία τοῦ Ὀδίνου, τοῦ Μωάμεθ τοῦτου τῶν Σκανδιναβῶν, ἀποτελεῖ μᾶλλον μέρος τῆς μυθολογίας τῶν Σκάλδων, ἢ τῆς ἱστορίας. Κατὰ τὴν Ἑδδαν ἐξῆλθε τῆς Ἀζγάρδης καὶ ἐπειδὴ ὁ Στράβων (Βιβ. ΙΑ'. Κεφ. Η. § 2.) διηγείται περὶ Σκυθικοῦ λαοῦ, Ἀσίῳ καλουμένου, γνωστοῦ τῷ Πλινίῳ καὶ Πτολεμαίῳ οἱ ἱστορικοὶ τῆς ἄρκτου ἴδρ. Στουρλεξ. Ἱστορ. Ἀρκτ. χωρῶν σ. 1.) γενεαλογοῦσι τὸν Ὀδῖνον, οὐδεμίαν ἀμφιβολίαν ἐκφράζοντες, ἐκ τῶν ὀχθῶν τοῦ Ταναΐδος. Πολλοὶ μάλιστα θεωροῦσι τὴν μυθώδη χώραν τῆς Ἀζγάρδης ὡς τὸ ἡμέτερον Ἀζόφ. Ὁ Μάλετ (Ἱστορ. τῆς Δανίας) λέγει ὅτι ἡ ἀρχαία Κελτικὴ λέξις αἶξε ἐσήμαινε κύριον, θεόν ἴσως οἱ Σκανδιναβοὶ ποιηταὶ ὑπηνίττοντο μόνον, ὅτι ὁ Ὀδῖνος ἐγεννήθη ἐν τῇ χώρᾳ τῶν Θεῶν.

(9) Ἐκ πολλοῦ χρόνου οἱ Σκανδιναβοὶ ἐκάλουν Ἑστανδιάν πᾶντα τὰ ἀνατολικά παράλια τῆς Βαλτικῆς (Ῥο. Δαλίνου Ἱστ. τοῦ βασιλείου τῆς Σουηδίας Τ. Α'. σ. 297) ἀπὸ τῶν ἐκβολῶν τοῦ Βιστούλα μέχρι τοῦ φινλανδικοῦ κόλπου.

Ὁ Ἰορνάνδης (de Reb. Goth. σ. 103) « Μετὰ τὸν φόνον τῶν » Ερνούλων ὁ αὐτὸς Ἑρμάφρικος ἐξεστράτευσεν κατὰ τῶν Βενέ- » των (Ουενέτων), οἵτινες, εἰ καὶ ἐστεροῦντο ὅπλων, ὄντες ὅμως πο- » λυ ῥιθμοὶ, ἐπιχειροῦσι κατ' ἀρχὰς ἀντίστασιν δι' ἃς οὗτοι, ὡς ἐν » ἀρχῇ τῆς ἡμετέρας διηγήσεως, ἢ ἐν τῷ καταλόγῳ τοῦ ἔθνους, εἴπο-

τήρησαν ἡμῖν τινὰς τῶν γεωγραφικῶν ἐκείνων εἰδήσεων. Ὁ ποιητὴς Ἀβιανὸς (Avien) λέγει περὶ τῆς ὑπὸ τοῦ Καρχηδονίου Ἰμίκτωνος ἐπιχειρηθείσης περιηγήσεως εἰς τὴν ἄρκτον 150 ἔτη πρὸ τοῦ Πυθίου ("Or. Sprengel, Ἱστορία τῶν ἀνακαλύψεων σελ. 57). Ὁ Ὀρμηρος ἐγίνωσκεν ἤδη τὸ ἤλεκτρον καὶ τὸν κασσίτερον, ὃν ἐκόμιζον οἱ Φοίνικες ἐκ τῆς Μεγάλης Βρετανίας. Ὁ Στράβων (Βιβ. Γ'.) ἀφηγεῖται, ὅτι οἱ Φοίνικες ἀπέπλεον εἰς τὰς Κασσιτερίδας, ἢ Βρετανικὰς νήσους πρὸς ἀγορὰν κασσιτέρου καὶ ὅτι ὑπέκρυπτον σπουδαίως τὴν ἐμπορίαν ταύτην ἀπὸ τῶν ἄλλων λαῶν. Φοῖνιξ δὲ τις παρατηρήσας, ὅτι θαλασσοπόρος τις Ῥωμαῖος ἠκολούθει αὐτῷ ἐγγύθεν, ὅπως ἀνακαλύψῃ ἀναμφιβόλως τὴν ὁδὸν τῶν πολυτίμων τούτων νήσων, ἔθρασυσε τὸ πλοῖον αὐτοῦ, καὶ τὸ τοῦ Ῥωμαίου, ἐπὶ τινος σύρτιος, οἱ δὲ συμπολῖται ἀπεξημίωσαν αὐτὸν ἐκ τοῦ θησαυροφυλακίου. Καὶ ὅμως οὐδαμῶς δι᾽ ἰσχυρίζομεθα ἐνταῦθα, ὅτι οἱ Βένεδοι ἐκινῶνουν ἀμέσως τοῖς Φοῖνιξι, δυναμένοις ἐπίσης ἵνα λαμβάνωσι τὸν ἤλεκτρον παρὰ τῶν Γερμανῶν γειτόνων τῶν Βενέτων. Ἐπὶ δὲ Τακίτου τὸ προῖον τοῦτο εὗρίσκετο μόνον ἐν τῇ χώρᾳ τῶν Ἑστῶν (Descr. German. 14) ἐνθα ἐπὶ Νέρωνος Ῥωμαῖός τις ἱππότης ἀπῆλθε πρὸς προμήθειαν τοιούτου. (ὅρ. Πλ. ΑΖ'. Κεφ. 3.) Οἱ Ἑστοὶ οὗτοι ἦσαν Γερμανικὸς λαὸς, καλῶν τὸ ἤλεκτρον πάγος (glas) καὶ λαλῶν γλῶσσαν ὁμοίαν τῇ τῶν Βρετόνων. Ὁ Τουμμάνος συμπεραίνει ἐντεῦθεν (ἐν ταῖς ἐρευναῖς αὐτοῦ περὶ τῆς ἀρχαίας ἱστορίας τῶν λαῶν τῆς ἄρκτου), ὅτι οἱ Ἑστοὶ οὗτοι κατακτήσαντες τὰ παράλια τῆς Βαλτικῆς, ἠνάγκασαν τοὺς Βενετοὺς ἔν' ἀποχωρήσωσιν εἰς Λιθουανίαν, Ῥωσσίαν καὶ ἄλλας χώρας. Ὁ Ἀρτίνωχος (Artinoch) παραδέχεται τὴν γνώμην ταύτην (alt und neues Preussen, Κεφ. Α'. σ. 10 καὶ 21.) Πιστεύει δὲ ὅτι τὸ ὄνομα τῶν Σχαλάων ἐν Πρωσσίᾳ, Βένδων, Βυνδάων, Οὐσχεβένδων ἐν Λιβονίᾳ προῆλθεν ἐκ τῶν κατοικούντων ἐκεῖ πρὸ τῶν Ἑστῶν Σλάβων καὶ Βένδων. Οἱ Γερμανο-Ἑστοὶ ἐγκατέστησαν ἐν Δακίᾳ μετὰ τῶν Γότθων. Προσδετέον δὲ ὅτι, κατὰ πολλοὺς ὑπομνηματιστάς τῆς ἀρχαιότητος, οὐχὶ εἰς Πρωσσίαν, ἀλλ' εἰς Γοτλανδίαν οἱ Φοίνικες καὶ Ῥωμαῖοι ἀπῆρχοντο πρὸς ζήτησιν τοῦ ἤλεκτρον. ("Or. Sprengel ἱστορ. τῶν ἀνακαλύψεων, 51 καὶ 114.)

(12) Ὁ Τάκитος ἀναφέρει (Descr. German. Κεφ. ΜΑ'.) ὅτι κατὰ κοινὴν περὶ τοὺς Δακο-Πεύκους· ὁ δὲ Πιλίνιος (Βιβλ. Δ. Κεφ. 13.) «Τινες λέγουσιν, ὅτι οἰκεῖται ἡ χώρα αὕτη μέχρι τοῦ Βιστούλα ὑπὸ Σαρματῶν, Βενέτων, Σκίρων καὶ Ἰρῶν» κατὰ δὲ τὸν κοσμογράφον Αἰθινὸν (ἐν τῇ cosmographia p. 26. ἐκδ. 1683) ὁ Ἰούλιος Καῖσαρ ἔπεμψε τρεῖς σοφοὺς πρὸς καταμέτρησιν καὶ περιγραφὴν τῆς γῆς· τὸν μὲν Ζηνόδοξον εἰς ἀνατολὴν, τὸν δὲ Θεόδοτον πρὸς ἄρκτον, καὶ τὸν Πολύκλητον εἰς μεσημβρίαν. Ὁ δ' Αἰθινὸς ἤγκασε μετὰ τὸν μέγαν Κωνσταντῖνον. (ὅρ. Ducange, Constant. Christ. 162.)

(13) Ἐν τῇ Γεωγραφίᾳ τοῦ Πτολεμαίου (Βιβ. Γ. Κεφ. 5. § 73.) ἀναγινώσκομεν « Κατέχει δὲ τὴν Σαρματίαν ἔθνη μέγιστα οἵ τε

« Οὐνέδαι παρ' ὅλον τὸν Οὐνεδικὸν κόλπον (τὴν Βαλτικὴν θάλασσαν.) » ὁ δὲ Τουμμάνος (ἐν ταῖς ἐρευναῖς περὶ τῆς ἀρχαίας ἱστορίας τῶν λαῶν τῆς ἄρκτου σ. 9) δοξάζει, ὅτι ἀπὸ Πτολεμαίου ἐξέλιπον οἱ Βενέδοι ἐν ταῖς παραθαλασσίαις χώραις, καὶ ὅτι ὁ γεωγράφος οὗτος οὐδεμίαν διαφορὰν ποιεῖται τῶν ἀρχαίων καὶ νέων εἰδήσεων περὶ τῶν λαῶν τούτων. Ἡ μαρτυρία τοῦ πίνακος τοῦ Πευτιγγέρου (Pevtinger) εἶναι περιττή· διότι ἀμφιβάλλεται πολὺ, ἐὰν συνετάχθῃ κατὰ τὸν Γ'. αἰῶνα, ὥς κατ' ἀρχὰς ὑπέλαβόν τινες λόγιοι. Ὁ Μάννερος (ὑποστηρίζων τὴν γνώμην ταύτην ἐν τῇ κρίσει αὐτοῦ περὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ πίνακος τοῦ Πευτιγγέρου) ἠναγκάσθη ἵνα ὁμολογήσῃ, ὅτι ὑπῆρχον τοῦλάχιστον προσθῆκαί τινες γινόμενα ὑπὸ μοναχῶν κατὰ πολὺ νεωτέρους χρόνους, ὥς π. χ. τὸ ὄνομα τῆς Κωνσταντινουπόλεως, αἱ Ῥωμαῖκαὶ λέξεις *ad stum Petrum* τὸ περὶ τῆς μετὰ ξὺν Αἰγύπτου καὶ Παλαιστίνης ἐρήμου *Desertum alii quadraginta annis erraverunt filii Israel, ducent.* Ὁ Μωϋσῆς Γαττέρερος δοξάζει, ὅτι οἱ Βένεδοι τοῦ Πτολεμαίου ἦσαν Γερμανοὶ, τουτέστιν οἱ Βάνδαλοι, καθόσον οἱ Σλάβοι ἔλαβον τὸ ὄνομα αὐτῶν, ἀφ' οὗ κατέλαβον τὰ παράλια τῆς Βαλτικῆς (Ὁρ. τήν τε Ἱστορ. αὐτοῦ περὶ τοῦ Κόσμου καὶ τὴν διατριβὴν ἐν τῇ ἐταιρίᾳ τῆς Γοττγγης. Τομ. IB'. σ. 263. Ὁ Πραιτώριος (Vid. orb Goth). ἐπίστευεν, ὅτι ἡ Βαλτικὴ ἐκαλεῖτο οὕτως ἐκ τῶν λευκῶν αὐτῆς ὀχθῶν, βάλτας, λατινιστὶ δηλοῖ λευκαίνειν. Οἱ ἱππῶται τοῦ Τεντονικοῦ τάγματος, κατακτηταὶ τῆς Πρωσσίας, ὠνόμασαν Βιτλανδίαν τὰ παράλια τῆς χώρας ἐκείνης, ἐνθα εὐρίσκετο τὸ ἤλεκτρον (*Baer*, εἰκασία περὶ τοῦ ὀνόματος τῆς Βαλτικῆς θαλάσσης ἐν τοῖς Ὑπομν. τῆς Ἀκαδημίας τῆς Περουπόλεως Ε'. 339). Ὁ Σχόνινγκος (*Schöning*) λέγει, ὅτι ἡ λέξις *balle* ἢ *Belt* ἐν τῇ ἀρχαίᾳ διαλέκτῳ τῆς ἄρκτου, δηλοῖ ζώνην. Ἴσως δὲ οἱ Γότθοι ἐκάλεσαν οὕτω τὴν θάλασσαν αὐτῶν, ἀναλογεζόμενοι ὅτι αὕτη περιεκύκλου τὴν γῆν ὥς ζώνη. (Ὁρ. Σχλοιζερν Ἱστ. τῆς ἄρκ. σ. 24). Ἐν τῇ ἱστορίᾳ τοῦ Πλινίου εὐρίσκομεν ἤδη τὸ ὄνομα τῆς ἐν ἄρκτῳ νήσου Βαλτίας, ἣν ὁ Πυθίας καλεῖ Βασιλίαν.

(14) « Πρέπει (λέγει ὁ σοφὸς Ἑϋνὸς) (Heuno) ἵνα ζητήσωμεν τὰς ἀρχαιοτάτας μαρτυρίας λαοῦ τινος, θεωροῦντες αὐτὰς ὡς τὴν πρώτην ἐποχὴν τῆς ὑπάρξεως αὐτοῦ ἐν τῇ Ἱστορίᾳ. Τὴν πρώτην δὲ διημέρουν ἢ τὴν καταγωγὴν αὐτοῦ μαθησόμεθα ἐν τῷ μέλλοντι αἰῶνι. » *Extra anni solisque vias.*

Πολλοὶ σοφοὶ (διάφοροι τοῦ Μάυρου Οὐβρίνου, τοῦ Ραϊτχίου (*Raich*) καὶ ἄλλων ἱστορικῶν) ἀποδεικνύουσιν, ὅτι οἱ Βενεδο-Σλάβοι ἦσαν Σκυθῖαι. « Φίλιππος ὁ Μακεδὼν, λέγουσιν, ἐστὶν ὁ καταλύσας τὴν Σκυθικὴν μοναρχίαν. Ἐκ τῶν λειψάνων αὐτῶν ἀνεφύησαν ἄλλοι λαοὶ, ἐν οἷς καὶ οἱ Βένεδοι. Ἐπειδὴ πολλὰ Σκυθικὰ ὀνόματα, διατηρηθέντα ὑπὸ τῶν ἱστορικῶν, ἐξηγοῦνται κάλλιστα διὰ τῆς Σλαβικῆς γλώσσης (Ὁρ. Γεν. Ἱστ. κατὰ τὸν Γουθριον (*Guthrie*) καὶ Γράην (*Gray*), τομ. Γ', ἢ μᾶλλον τὸν Γεπχάρδην (*Gebhardi*) Ἱστ. τῶν Βένδων, Προοίμιον σ. 21.) » Ἀλλὰ

α'. Ὁ Φίλιππος οὐδαμῶς κατέστρεψε τοὺς Σκύθας· διότι, διὰ κόσια πεντήκοντα ἔτη μετὰ τὸν θάνατον αὐτοῦ, οὗτοι κατόικουν τὰ περὶ τὸν Εὐξείνιον Πόντον, καὶ συνεκρότησαν πολέμους κατὰ τοῦ Μιθριδάτου, κατὰ τῶν Ῥωμαίων καὶ Γετῶν.

β'. Οἱ Βένεδοι ἦσαν ἤδη γνωστοὶ πρὸ τοῦ Φιλίππου, ὥς κάτοικοι τῶν παραλίαν τῆς Βαλτικῆς·

γ'. Τὰ τῶν Βενέδων ἦδη, ὥς διαγράφει αὐτὰ ὁ Τάκιτος, διαφέρουσι τῶν τῶν Σκυθῶν.

δ'. Τὰ μεταδοθέντα ἡμῖν ὑπὸ τοῦ Ἡροδότου Σκυθικὰ ὀνόματα ἀπέχουσι τοσοῦτον τῶν Σλαβικῶν, ὥστε χρησιμεύουσι μᾶλλον πρὸς ὁπόδειξιν τῆς διαφορᾶς, ἢ τῆς ἀναλογίας τῶν δύο τούτων γλωσσῶν· π. χ. Βιβλ. Δ', 27, exampios, gōrki, istolchnik, πηγὴ πικρά ἄριμα, odine, ἐν σποῦ, glareoko ὀφθαλμὸς (Ἡρόδ. Δ'. 27, διὸρ, mouge, ἄνθρωπος, ἀπρία zemlia, γῆ πατα, oumervit, zadāvit, φρονεύειν. Ἐὰν κατὰ μίμησιν τοῦ Ἐφοροῦ καλέσωμεν Σκύθας πάντας τοὺς λαοὺς τῆς Ἀρκετου, οἱ Σλάβοι ἔσονται βεβαίως Σκύθαι· ἀλλὰ τὸ κοινὸν τοῦτο ὄνομα λαοῖς τοσοῦτο διαφόροις ἐτυμολογεῖ ἡμῖν τὴν καταγωγὴν αὐτῶν;

(13) Ὅρα Γηβελίνον (Gébelin), Συγκριτικὴ Γραμματικὴ, περὶ τῆς ἀναλογίας τῶν Εὐρωπαϊκῶν γλωσσῶν πρὸς τὰς ἀνατολικὰς·

Ὁ περικλῆς Λινναῖος περιεργοτάτην ποιεῖ παρατήρησιν καὶ καθιστᾷ πιθανωτάτην τὴν γνώμην, ὅτι πάντες οἱ λαοὶ κατάγονται ἐκ τῆς Ἀσίας. « Οἱ πρῶτοι ἄνθρωποι, οὓς ὁ Θεὸς ἔπλασε, κατόικουν, » λέγει, μετὰ τῶν τροπικῶν, οὐδὲ μόνον ἡ Ἁγία Γραφή, ἀλλ' ἡ πρώτη » γυμνότης τοῦ ἀνθρώπου ἀποδείκνυσιν, ὅτι οἱ πρῶτοι κάτοικοι τῆς » γῆς ἔζησαν ἐκεῖ, ὅπου εὕρισκομεν γυμνὰ τριχῶν ζῶα, οἶον, ἐλέφαντας, » Ῥινόκερως, Ἰνδικὰ κύνες, καὶ ἔνθα ἡ φύσις παρείχετο αὐτοῖς πάλιν » τοις εὐχρημοτάτην τροφὴν τοὺς καρποὺς τῶν δένδρων. Ὁ κατακλυ- » σμὸς ἐξηφάνισε τοὺς ἀνθρώπους, ἢ δὲ κιβωτὸς τοῦ Νῶε, ὥς λέγει » ἡ Γραφή, ἔστη ἐπὶ τοῦ ὄρους Ἀραράτ, ὅθεν ἄρχεται ἄλλυσις ὀρέων, » ἀφικνουμένη ἕως τῆς Σιβηρίας καὶ Ταταρίας, χωρῶν ὑψηλοτάτων, » ὅθεν πηγάζουσι πολλοὶ ποταμοὶ, ἐκβάλλοντες εἰς τὴν κατεψυγμένην » θάλασσαν, τὴν Κασπίαν καὶ τὸν ἀνατολικὸν Ὁκεανὸν, καὶ ἀρδεύουσι » πάσας τὰς περικειμένους χώρας. Αἱ χῶραι αὗται ἐφαίνοντο προσφο- » ρώταται καὶ ἀσφαλεῖς τῷ Νῶε καὶ τῇ οἰκογενεῖᾳ αὐτοῦ πρὸς κατοί- » κησιν· ἐπειδὴ ἐκεῖ ἡ θεία πρόνοια ἐπέτρεψε τὴν βλάστησιν τοῦ σί- » τον, ὅστις συνιστᾷ τὴν πρωτίστην τροφὴν τοῦ ἀνθρώπου πέραν τῶν » τροπικῶν, μόνον δὲ (ὡς ὁμολογεῖται ὑπὸ τῶν βοτανικῶν) ἐν τῇ ἀ- » νατολικῇ Ῥωσίᾳ φύεται ἀκαλλιεργήτως· καθόσον ὁ μὲν Ἐινζέλ- » μανος (Heizelman) εὗρεν ἐν ταῖς ἐρήμοις τῶν Βακχίων (fromeni » ei d'orge) πυρὸν καὶ κριθήν. Οἱ δὲ τῆς Σιβηρίας κάτοικοι ἀρτο- » ποιοῦσιν ἐξ αὐτοφύων σίτον· Ὡστε εἰκόζομεν, ὅτι ἡ Σιβηρία ὑπῆρξε » πρώτη πατρὶς τῶν ἀπογόνων τοῦ Νῶε (ὄρα Σχλοίξερον, Probe Rus- » sich. Χρον. σ. 45, 46). » Ὁ Σχλοίξερος δημοσιεύει τὴν ὑπὸ τοῦ Λινναίου ἐκφρασθεῖσαν γνώμην ἐν τινι χειρογράφῳ διατριβῇ, ἐπιφέρει.

» Ἰδέα νέα καὶ ὑψηλή! ἀποδεικνύουσα ἐναργέστατα τὴν ὠφέλειαν τῆς
 » φυσικῆς ἱστορίας πρὸς ἐντελὴ γνῶσιν τῶν λαῶν ἐκείνων. » Ὁ Ὀζε-
 » ρετς Κόβσκις (Ozerets Kowsky) ἐν τῇ εἰς τὰς λίμνας Λαγόδαν καὶ
 » Ὀνέγαν σ. 34. περιηγῇσει αὐτοῦ) ἀναφέρει, ὅτι ἐν Σιβηρίᾳ καλοῦσι
 σίτον ἄγριον τὸν μέλανα βρόμον (cynus aereparius).

Ὁ Ἀντώνιος (Ὁρ. Δοκίμ. περὶ καταγωγῆς τῶν ἀρχαίων Σλάβων)
 παρατηρεῖ, ὅτι ὑπάρχουσιν ἐν τῇ ἡμετέρᾳ γλώσσῃ ῥιζικὰ ὀνόματα τοῦ
 ἔλεφαντος, τῆς καμήλου, τοῦ πιθήκου, ζῶων μὴ ὑπαρχόντων ἐν Εὐ-
 ρῳπῇ· ἑτεροὶ δὲ θεωροῦσιν ὡς Σλαβικὰ τὰ ὀνόματα καὶ ἀρχαίων τινῶν
 πόλεων τῆς Ἀσίας, ὡς π. χ. τὸ τῆς Σμύρνης.

(16) Ἐνεκα τούτου ἐκαλοῦντο «ἀμαξόβιοι» quia prosedibus plaustra
 habent dicti Παμαχοβίι λέγει ὁ Μέλας (Βιβλ. Β', σ. 39). Ὁ δὲ Τάκιτος
 λέγει περὶ τῶν Βενέδων. Domos figunt et pedum usu pernicitate gaudent
 quae omnia diversa Sarmatis sunt, in plaustro equoque viventibus.

(17) Ὁρ. Ἀπομν. τῶν λαῶν. Τόμ. Α', σελ. 432. Ἰδὸν ἡ τοῦ Ἀμμαι-
 νοῦ Μαρκελλίνου περιγραφὴ, Α'.

1). « Οἱ Οὔννοι, οὓς μόλις ἐγνωρίζομεν κατ' ἀρχάς, εἰσὶ τὴν μορ-
 » φὴν δυσειδέεις, τὰς δὲ παρειὰς κατὰστνικτοι πρὸς τὴν μὴ ἔκφουσιν τοῦ
 » γενείου καὶ πάντες ῥυπαροί. Ἐχουσι τὸν τράχηλον παχὺν καὶ κυρ-
 » τοὺς τοὺς ὤμους, καὶ φαίνονται ὅμοιοι εὐτελέσιν εἰδωλοῖς μᾶλλον,
 » ἢ ἀνθρώποις. Ἐσθίουσι χόρτον, ῥίζας καὶ ὠμὸν κρέας, ὅπερ ἀπα-
 » λύνουσι καὶ θερμαίνουσιν ὑπὸ τὸ σάγμα τῶν ἵππων αὐτῶν ἀγνο-
 » οῦσι τὴν μόνιμον οἰκισιν, ἀποφεύγουσιν αὐτὴν ὡς τάφον. Ἀεῖποτε
 » δὲ πλάνητες ἐπὶ τῶν ὁρέων καὶ ἐν τοῖς δάσεσιν, ἐθίζονται ἴν' ἀντέ-
 » χωσι πρὸς τὸ θάλλπος καὶ τὸ ψῦχος, τὴν πείναν καὶ δίψαν. Ὁ ἱ-
 » ματισμὸς αὐτῶν συνίσταται ἐξ ὀθόνης, ἡ δορᾶς ζῶων, ἣν φέρουσι
 » μέχρι τῆς ἐπὶ τοῦ σώματος αὐτῶν τελείας κατατριβῆς. Οἱ ἵπποι αὐ-
 » τῶν χρησιμεύουσιν ὡς τράπεζα καὶ κλίνη, καὶ οὐδ' ἐν ταῖς δημο-
 » σίαις συνελύσεσιν ἀφιππεύουσι. Λαλοῦσι γλώσσαν δυσνόητον, οὐ-
 » τε νόμους, οὔτε θρησκείαν ἔχουσιν· ἄλλότριοι δὲ πάσης ἰδέας τιμῆς
 » καὶ ἡθικότητος εἰσὶν ὧμοί, ψεῦσται, ἀκόρεστοι κτλ. » Ὁ Ἰορνάν-
 » δης (Jornandes), ὅστις ἐμίσει τοὺς Οὔννους, ὡς ὑποδουλῶσαντας τὴν
 πατρίδα αὐτοῦ, ἀναφέρει διήγημα παράλογον περὶ τῆς τοῦ λαοῦ τού-
 του καταγωγῆς.

« Εἰσέδυσαν, λέγει, εἰς τὸν στρατὸν τοῦ Φιλιμέρου, βασιλέως τῶν
 » Γότθων, γόησαι, ἢ μάγισσαι, αἵτινες ἐκδιωχθεῖσαι ἐκ τοῦ στρατο-
 » πέδου τοῦ ἡγεμόνος τούτου, ἀπεχώρησαν εἰς τὰς ἐρήμους, ὅ-
 » που συνεμίγησαν μετὰ τῶν Φαύνων (quos faunos ficarios vocant) καὶ ἐ-
 » γέννησαν τοὺς δυσμόρφους Οὔννους, τοὺς κατοικήσαντας τὰ ἀνατολικὰ
 » παράλια τῆς Μαιώτιδος λίμνης· ἀλλὰ τέλος διεπεραιώθησαν εἰς τὴν
 » ἀπέναντι ὄχθην, ὁδηγούμενοι ὑπὸ ἐλάφον, ἥτις ὑπέδειξεν αὐτοῖς
 » τὴν διὰ τῆς θαλάσσης ταύτης ὁδόν. » Οἱ Βυζαντινοὶ Ἱστορικοὶ
 ἀναφέρουσιν, ὅτι οἱ Οὔννοι ἦλθον ἐξ Ἀσίας, διαβάντες τὸν Τάναϊν.
 Κατὰ τὰ Σινικὰ χρονικὰ ὁ Δεγνῖνης (Deguines) ὀρίζει ὡς ἀρχαίαν

διαμονὴν αὐτῶν τὸ μεταξὺ Ἰρτου καὶ Σινικῆς διάστημα. Ἡ αὐτοκρατορία αὕτη ἐληλατέτο ἀδιαλείπτως ὑπ' αὐτῶν, καὶ τὸ περίφημον δὲ Σινικὸν τείχος ἐκτίσθη τριακόσια σχεδὸν ἔτη Π. Χ. πρὸς ἄμυναν κατὰ τῶν ἐπιδρομῶν αὐτῶν. Ἐπὶ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ σχεδὸν οἱ Οὐννοι διηροῦντο εἰς βορείους καὶ νοτίους. Καὶ οἱ μὲν πρῶτοι ἀνεμίχθησαν πρὸς τοὺς Σίνας καὶ Τατάρους· οἱ δὲ, θεμελιώσαντες διαφόρους ἡγεμονίας ἐν Ταταρία, ἐξέπληξαν τὸν κόσμον διὰ τῆς παρουσίας αὐτῶν (ῥρ. Γεν. Ἱστορ. τῶν Οὐννων). Ἐπομένως λαὸς τις τῆς Σιβηρίας ὑπάρχει γνωστὸς ἡμῖν ἱστορικῶς ἀπὸ τοῦ τετάρτου αἰῶνος. Κοινῶς δὲ δοξάζεται, ὅτι οἱ Οὐννοι ἦσαν οἱ νῦν Καλμουϊοι. Ὁ Γαττέρερος συγκαταριθμεῖ ἐν αὐτοῖς τοὺς Μασσαγάτας καὶ Σάκας (λατινιστὶ Sacae), τοὺς Χορασμίους, ἢ ἀρχαίους τῆς Χίβας κατοίκους (ῥρ. Ὑπομ. τῆς Γοτιγγείου εταιρίας Τόμ. ΙΔ', σ. 24). Ὁ Ἱορνάνδης (de Reb. goth. σ. 103) « Ὁ Ἐρμάρεϊκος (τραυματισθεὶς ὑπὸ » δύο προδοτῶν) μὴ φέρων τὰς τοῦ τραύματος ἀλγυδόνους καὶ τὰς τῶν » Οὐννων ἐπιδρομὰς, μακρόβιος καὶ πλήρης ἡμερῶν ἐτελεύτησε τὸ ἐ- » κατοστὸν δέκατον ἔτος τοῦ βίου. » Κατ' ἄλλος δ' ἐγένετο αὐτό- κτόνος.

(18) Ὁ Προκόπιος (περὶ Γοτθ. πολ. Βιβλ. Γ', Κεφ. 14). « Καὶ » μὴν καὶ ὄνομα Σκλαβηνοῖς (καὶ Ἀνταῖς) ἐν τὸ ἀνέκαθεν ἦν . . . » μία εἶναι γλῶσσα. » Ὁ αὐτὸς (Βιβλ. Α', Κεφ' 4) « Καὶ αὐτῶν κα- » θύπερθεν εἰς βορρᾶν ἄνεμον ἔθνη τὰ αὐτῶν ἔμετρα ἴδρυνται. »

(19) Ὅρα τὴν ὑπὸ τὴν Πρίσκου γενομένην διαγραφὴν τῆς πεμ- φθείσης ὑπὸ τοῦ Αὐτοκράτορος πρὸς τὸν Ἀτίλαν πρεσβείας (Ἀπομνημ. τῶν λαῶν Τομ Α', σ. 513), ἔνθα ὁ Ῥωμύλος ἀπαριθμεῖ τὰς κατακτήσεις τοῦ Ἀτίλα. Ὁ Πρίσκος (α) διηγείται περιεργοτάτας λεπτομερείας περὶ τοῦ δορικτήτορος τούτου, ὃ συνελάλησε χρόνον τινά. Οἱ Ἕλληνες πρεσβευνταὶ εὗρον αὐτὸν ὑπὸ σκηνὴν, ὑπεδέχθη δ' αὐτούς, ὥς καὶ τὰ δῶρα, μετὰ μεγίστης ὑπερφηφανίας, καὶ ἐπὶ τέλους προσέ- ταξεν αὐτοῖς ἵν' ἀκολουθήσωσιν αὐτῷ μέχρι τινὸς κόμης, ἔνθα συνήθως διέτριβεν ἐν καιρῷ εἰρήνης. Ἐκεῖ δ' ὑπεδέχθησαν αὐτὸν λευ- χεῖμονες νεάνιδες, ψάλλονσαι πρὸς τιμὴν αὐτοῦ ᾠσματα Σκυνδικά. Ξύλινον τείχος περιεκύκλουν τὰ ξύλινα ἐπίσης βασιλεία αὐτοῦ, κείμενα ἐπὶ τινος λόφου. Αὐτόθεν ὁ Ἀτίλας ἐξερχόμενος πᾶσαν πρωτὴν ἵστατο ἐπὶ τῆς θύρας δικάζων τὰς ἀναφνομένους μεταξὺ τοῦ λαοῦ αὐτοῦ διαφορὰς· ἐδέχετο τοὺς πρεσβευτὰς τῶν διαφόρων ἔθνων, τὴν δὲ ἐσπέραν συνεδείπνει μετ' αὐτῶν. Πάντες οἱ συνδαιτορες ἔτρωγον ἐν ἀργυροῖς τρυβλίοις, ἔπινον δὲ ἐκ χρυσῶν ποτηρίων, μόνου τοῦ Ἀτίλα πίνοντος ἐκ ξυλίνου ποτηρίου. Περὶ δὲ τὸ τέλος τοῦ δείπνου παρίσταντο Οὐννοι ποιηταί, ὅπως ψάλλωσι καὶ ἐξυμνήσωσι τὰ κατορθώματα τοῦ βασιλέως αὐτῶν. Καὶ οἱ μὲν φίλοι καὶ συστρατιῶται

(α) Ὅρ. ἐκλ. περὶ Πρεσβειῶν Ῥωμαίων κεφ. Α'.

τοῦ Ἀτίλα, φλεγόμενοι ὑπὸ τῆς ἀναμνήσεως τῶν μαχῶν, ἔχαιρον
 μεγάλως· οἱ γέροντες, κεκυφότες ὑπὸ τῆς ἡλικίας, ἔχον δάκρυα
 χαρᾶς, ὁ δὲ Ἀτίλας, αἰείποτε σκυθρωπὸς καὶ σύννους, ἐτήρει σιω-
 πὴν βαθεῖαν καὶ ἐθώπευε διὰ τῆς χειρὸς τὸν παῖδα αὐτοῦ, περὶ οὗ
 οἱ Οὐννοι μάντες προέλεγον τὰ αὐτὰ κατορθώματα καὶ τὴν αὐτὴν
 δόξαν τοῦ πατρὸς. Οἱ στρατηγοὶ αὐτοῦ ἔστειλον ἐκ τῆς λάμπρεως τοῦ
 χρυσοῦ καὶ τῶν πολυτίμων λίθων, ἐπὶ τῆς στολῆς αὐτῶν, τῶν ξιφῶν καὶ
 τῶν ἵππων, ἀλλ' ὁ Ἀτίλας ὀλιγώρειτῶν ἑξωτερικῶν τούτων κόσμων. Καὶ
 οὐ μόνον οἱ Οὐννοι, ἀλλὰ καὶ ἕτεροι λαοὶ αὐτῷ ὑποτεταγμένοι ἡγάπων
 τὸν ἑξάσιον τούτον ἄνδρα ἔνεκα τῶν μεγάλων αὐτοῦ ἀρετῶν, ἔτι δ'
 ἔνεκα τῆς εὐδότητος αὐτοῦ. Ἐν τῷ στρατῷ αὐτοῦ ὑπηρετοῦν πολ-
 λοὶ ἐθελονταὶ Ἕλληνες καὶ Ῥωμαῖοι. Εἰς δ' αὐτῶν ἔλεγε τῷ Πρί-
 σκῳ· « Ἀγαπῶ τὰ Σκυθικὰ ἥθη· πολεμοῦμεν συνεχῶς, ἀλλ' ἀφ' ἐτέ-
 » ρου ἐν καιρῷ εἰρήνης ἀπολαύομεν πληρεστάτης ἡσυχίας, μὴ φοβού-
 » μενοι ἀπώλειαν τῆς περιουσίας ἡμῶν. Ἡ ἀρχαία πατρίς μου, ἡ Ῥω-
 » μαϊκὴ Αὐτοκρατορία, ὑπάρχει ἔρμαιον τῆς τυραννίας, καθ' ἧς εὐτε-
 » λεῖς δοῦλοι φοβοῦνται ἵνα ἐξαναστῶσιν. Οὐδεμία πίστις, οὐδὲ δικαι-
 » οσύνη περὶ τὴν διανομὴν τῶν φόρων, οἱ δὲ ἀσθενεῖς γίνονται θύ-
 » ματα τῶν ἰσχυρῶν. » Ἐν τοῖς πρεσβευταῖς τοῦ Αὐτοκράτορος ὑ-
 πήρχε τις βουλευσάμενος τὸν νόμον τοῦ φοβεροῦ βασιλέως τῶν Οὐν-
 νων, ὁ δὲ Ἀτίλας ἀνακαλύψας τὴν πρόθεσιν ταύτην ἐτιμώρησε τὸν
 ἔνοχον διὰ μεγάλης καταφρονήσεως· ἀλλὰ τὰ νικηφόρα αὐτοῦ ὅπλα
 διέσεισαν τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ, ὥς τὴν τοῦ ἥρωος Μακεδονίας Ἀλεξάν-
 δρου τοῦ Μεγάλου· διότι, ὥς ἐκεῖνος ἤθελεν ἵνα προσαγορευῇται υἱὸς
 τοῦ Διὸς, ὁ δὲ Ἀτίλας ἔλεγε περὶ ἑαυτοῦ ὅτι ἦτο ἡ μάστιξ τοῦ Θεοῦ
 καὶ ὁ τρόμος τοῦ παντός· ὅτι ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ ἔτρεμον ἐνώ-
 πιον αὐτοῦ. Κατ' ἀρχαίαν τινὰ παράδοσιν θεωροῦμεν πάντοτε τοὺς
 Οὐννους ὥς τέρατα, πρέπει ὅμως ἵνα πιστεύσωμεν, ὅτι ὁ Ἀτίλας ἦτο
 οὐχὶ τοσοῦτον δυσειδής, καθόσον ἡ Ὀνωρία, ἀδελφὴ τοῦ Αὐτοκρά-
 τορος Βαλεντιανοῦ, ἐξήτησεν αὐτὸν ὥς σύζυγον.

(20) "Ορ. Ἰορνάνδ. de Reb. Goth. σ. 135. Οἱ Γήπαιδες ἦλθον μετὰ
 τοὺς Γότθους ἐκ τῶν παραλίων τῆς Βαλτικῆς.

(21) "Ορ. Ἰορνάνδ. de Reb. goth. σ. 134. « Οἱ Σανρομάται δὲ, οὓς
 Σαρμάτας εἶπομεν καὶ τινες ἐκ τῶν Οὐννων, κατήκτισαν τὰς δο-
 θεῖσας αὐτοῖς χώρας ἐν Ἰλλυρικῷ παρὰ τὸ φρούριον Μαρτήναν. »
 Οἱ Ἀλανοὶ ἐγένοντο κύριοι τῆς ἐν Ἰσπανίᾳ Αυσιτανίας καὶ Καρχη-
 θόνος, πολλοὶ ὅμως ξυμειναι μετὰ τῆς Κασπίας θαλάσσης καὶ τοῦ
 Εὐξείνου Πόντου, ὅπου κατήκουν ἔτι τῷ 537. (ὄρ. Ἀπομνημ. τῶν
 λαῶν. Τομ. Α'. σ. 644). Ἐν τῇ ἀνατολικῇ βιβλιοθήκῃ τοῦ
 Ἐρβελότου, ἀναφέρεται Ἡγεμῶν τις Ἀλανὸς, κατοικῶν κατὰ τὸν
 ἑννατον αἰῶνα παρὰ τῇ Δερβέντῃ. Ὁ Γανγισχάνος ἐπολέμησε πρὸς
 τοὺς Ἀλανοὺς ἐν ταῖς χώραις ταύταις (ὄρ. Ἱστορ. τῶν Τατάρων τοῦ
 Ἀβούργα σ. 309). Καρπίνον dans les voyages de Berjeron (σ. 38)
 καὶ Ρουβρούκιον (σ. 24). Οἱ μοναχοὶ καὶ περιηγηταὶ τοῦ δεκάτου τρι-

του αἰῶνος λέγουσιν, ὅτι οἱ Ἀλανοὶ τοῦ Κανκάσου ἐκαλοῦντο καὶ Ἀσοὶ (Asias), λαοὶ περὶ ὧν γίνεται λόγος ἐν τοῖς χρονικοῖς ἡμῶν. Προστιθέασι δὲ ὅτι ἦσαν χριστιανοὶ ἀνεξάρτητοι καὶ δεξιότατοι περὶ τὴν σιδηρουργίαν ἐξέχοντες κατὰ τὴν ἐργασίαν τῶν κλείθρων καὶ ὀπλων. Ὁ συνταγματάρχης Γάρβερος διαγράφει χωρίον τι τοῦ Κανκάσου, Κουβέσχα καλούμενον, οὗ οἱ κάτοικοι εἰσὶν ὀπλοποιοὶ, ἡ ἀργυροχόοι. Ὁ Μίλλερ (Sam. Russischer Gesc.) θεωρεῖ τοὺς ἀνθρώπους ἐκείνους, ὅτινες λαλοῦσι γλῶσσαν πάντῃ ἰδίαν, ὥς ἀπογόνους τῶν ἀρχαίων Ἀλανῶν. Ὁ δὲ Στρικόφσκις φρονεῖ, ὅτι οἱ Ἀλανοὶ ἐγκατεστάθησαν ἐν Λιθουανίᾳ.

(22) Ἀπομνημ. τῶν λαῶν Τομ. Α'. σ. 545 καὶ 558 καὶ Τομ. Β'. σ. 493. Αἱ πρῶται περὶ τῶν Οὔγγρων πληροφορίαι εὐρίσκονται παρὰ Πρίσκιον (Ἀπομνημ. τῶν λαῶν Τομ. Α'. σ. 642). Καλεῖ δ' αὐτοὺς Οὐνογοῦρους, ὁ δὲ Ἰορδάνης Οὐνογόρδους, προστιθεὶς ὅτι ἐμπορεύονται τὰς διφθέρας. (ὅρ. Τούμμανον *Gesch der öst Völker* σ. 30 καὶ Ἐβράρδον, *Gesch de Reichs Hungarn T. A.* σελ. 321). Ὁ Στρακλεμβέργης καὶ μετὰ τούτου ὁ Τατίσχιος καὶ Βολτίνος λέγουσιν, ὅτι τὸ ὄνομα Οὔγγρός ἐστὶ Σλαβωνικὸν καὶ σημαίνει ἀνθρώπους ὀρεσιτρόφους· ἀλλ' οἱ Ἕλληνες ἐκάλεσαν αὐτοὺς διὰ τοῦ ὀνόματος τούτου, ἢ διὰ παραπλησίον τινός, πρὶν ἢ τοὺς Σλάβους γνωρίσωσι (Ἀπομνημ. τῶν λαῶν Τομ. Α'. σ. 750). Ὑποτίθεται δὲ ὅτι τὴν νῦν χώραν τῶν Βασκίων κατώκησαν κατ' ἀρχὰς οἱ Οὔγγροι (ὅρ. Τούμμανον *ιστ.* τῶν ἀνατ. λαῶν) ἴσως δὲ κατώκουν πολὺ ἐνδότερον ἐν τῇ ἀνατολῇ. Ὁ Ἀβουλγάξης (Ἰσ. τῶν Τατάρων σ. 91 καὶ 98) ἀναφέρει περὶ πολυαριθμοτάτου καὶ Ἀσιατικοῦ λαοῦ, τῶν Οὔγουρων ἢ Οὔιγουρων, κατοικησάντων μὲν ἐπὶ πολὺν χρόνον ἐν τῇ μεγάλῃ Ταταρίᾳ, διαιρουμένων δὲ εἰς δύο κλάδους, ὧν οἱ μὲν διέμειναν ἐν τῇ ἀρχαίᾳ αὐτῶν πατρίδι, ὅπου εἶχον οἰκίας καὶ πόλεις, οἱ δὲ ἀπῆλθον πρὸς τὸν Ἰρτην, ὅπου ἔζων νομαδικῶς, θηρεύοντες κίστρος, σαρθέρια, σίμωρας καὶ σκυόρους.

Καὶ οἱ Βυζαντινοὶ ἱστορικοὶ καλοῦσι διαφόροις ὀνόμασι τοὺς Βουλγάρους (ὅρ. Ἀπομ. τῶν λαῶν. Τ. Β'. σ. 441) τὸ ἐναντίον, ἢ ὁ Νέστωρ (ἐν τῷ ἐκτυπωθέντι χρονικῷ αὐτοῦ σελ. 145). Πολλοὶ ὑπέλαβον αὐτοὺς Σλάβους, ἐπειδὴ ὁ λαὸς οὗτος, κατακτῆσας καθόπι τὴν ὑπὸ τῶν Σλάβων οἰκουμένην χώραν τῆς Μοισίας, ἀνεμίχθη μετ' αὐτῶν καὶ τελευταῖον παρεδέχθη τὴν γλῶσσαν αὐτῆς. Ἀλλ' οἱ Βούλγαροι ἐλάλουν πρότερον ἰδίαν διάλεκτον. Τὰ παλαιὰ αὐτῶν κῦρια ὀνόματα οὐδόλως εἰσὶ Σλαβικά, ἀλλὰ μᾶλλον Τουρκικά. (ὅρ. Κατάλογον τῶν βασιλέων Βουλγαρίας, ἐν Ἀπομ. τῶν λαῶν. Τομ. Β'. σ. 437), ὥς καὶ τὰ ἔθιμα αὐτῶν (ὅρ. Τουμμάνον *ιστ.* τῶν ἀνατολ. λαῶν σ. 36). Οἱ Βυζαντινοὶ ἱστορικοὶ συγχέουσι τοὺς Οὔγγρους καὶ Βουλγάρους μετὰ τῶν Οὔννων (Ἀπομνημ. τῶν λαῶν. Τομ. Α'. σελ. 435 καὶ Τομ. Β'. σ. 441.) Κατὰ τὰ ἀνατολικά χρονικά οἱ Βούλγαροι κατώκουν ἔκπαλαι παρὰ τὸν Ῥᾶ, ἐνθα ἀνευρίσκομεν αὐτοὺς κατὰ τὸν δέκα-

τὸν αἰῶνα. Καὶ οἱ μὲν Βυζαντινοὶ τοπίζουσι τὴν μεγάλην ἢ ἀρχαίαν Βουλγαρίαν μεταξὺ τοῦ 'Ρᾶ καὶ Τανάϊδος. ('Απομ. τῶν λαῶν Τομ. Β'. σ. 441). Ὁ δὲ Διοκλέας (ἐκδοσις τοῦ Schwandtneri Script. rerum Hung. Τομ. Γ'. σελ. 478) καὶ Νικηφόρος ὁ Γρηγοράς, ἱστορικοὶ τοῦ δεκάτου πέμπτου αἰῶνος, ἀναφέρουσιν ὅτι καλοῦνται Βόλγαροι, Βούλγαροι, ἢ Οὐλγαροι, ἔνεκα τοῦ Βόλγα ('Ρᾶ), παρ' ὃν κατοίκησαν πάλαι ποτέ. Κατὰ τοσοῦτον δ' ἀμφιβάλλει ὁ Μύλλερ, « διότι οἱ Ἕλληνες καὶ οἱ Ῥωμαῖοι, λέγει, ἐκάλουν τὸν ποταμὸν τοῦτον 'Ρᾶ, οἱ δὲ ἀνατολικοὶ Ἀτελ ἢ Ἑτελ. » Ἐν τούτοις οἱ Ἀραβες ἱστορικοὶ (ὅρ. ἀνατολ. Βιβλ. τοῦ Ερβελότου ἐν λέξει Βούλγαροι) καλοῦσι τὸν Βόλγαν Βουλγάρ. Ὑπολείπεται δ' ἡδὴ ἵνα μάθωμεν ἐὰν ἐκ τοῦ ποταμοῦ τούτου ἔσχε τὸ ὄνομα ὁ λαὸς, ἢ ἐὰν ὁ λαὸς μετέδωκε τὸ ὄνομα αὐτοῦ τῷ ποταμῷ. Πρῶτος ὁ Μωϋσῆς Χορῆνος, Ἀρμενίος ἱστορικός, λαλεῖ περὶ τῶν Βουλγάρων, ὅτι ἐκατὸν ἔτη Π. Χ. πολυάριθμοι αὐτῶν ἐκδιωχθέντες ἐκ τῆς χώρας ἐν τινι ἐπαναστάσει ἐξήλθον ἐκ τῆς ἀρχαίας αὐτῶν πατρίδος καὶ ἐγκατέστησαν ἐν Ἀρμενίᾳ. (Μωϋσῆς Χορῆνος. Ἰστ. Ἀρμ. σελ. 90 καὶ 100).

Οἱ Οὐγγροι καὶ Βούλγαροι ἀπεδιώχθησαν ἐκ τῆς Ἀσιατικῆς Ῥωσσίας ὑπὸ τῶν Σαβίρων, φυλῆς ἀνδρείας καὶ φιλοταράχου, μεταβάσεως μετ' οὐ πολὺ εἰς Καύκασον, ὅπου συνενερότησε φονικωτάτους πολέμους πρὸς τοὺς Ῥωμαίους καὶ Πέρσας μέχρι τοῦ ἔτους 578. Ἀπὸ δὲ τῆς ἐποχῆς ταύτης οὐδένα λόγον ποιοῦνται περὶ αὐτῶν τὰ χρονικά.

Οἱ διαμείναντες ἐν Ταυρίδι Γότθοι ὠνομάζοντο Γότθοι Τετραξίται (23) Ἐνδέχεται ἄλλὰ ὁ ἱστορικός οὐδόλως βεβαίως τὴν ἀκριβείαν τῆς ἐτυμολογίας ταύτης· τοὐλάχιστον οἱ Σλαβο-Ῥώσσοι οὐδέποτε διανοήθησαν ἵνα ἐξηγήσωσι τὸ ὄνομα αὐτῶν διὰ τοῦ τῆς σλάβας, διότι ἐγράφεοντο Σλοβενοί. Ἐν τε τῇ Οὐγγαρίᾳ καὶ Πολωνίᾳ καλοῦνται Σλοβάκοι, ἐν δὲ τῇ Βοημίᾳ Σλοβάνοι. (ὅρ. Γεπχάρδ. ἱστ. τῶν Βενδο-Σλάβων Τομ. Α'). Πολλοὶ λόγιοι στηρίζονται ἐπὶ τῆς ἐτυμολογίας ταύτης ὅπως παρᾶξωσι τὸ ὄνομα τῶν Σλάβων ἐκ τοῦ ὀνόματος Σλάβο (λέξις, λόγος), καὶ ὅτι ὁ λαὸς οὗτος, μὴ ἐννοῶν τὴν τῶν ἄλλων γλῶσσαν, ἐκάλει αὐτοὺς Νιόμτσους, Γερμανούς· ἦτοι Νιεμίε (ἀλάλους), ἐν ᾧ αὐτὸς ἐκαλεῖτο Σλοβένος, οἷον ῥητῆρ (parleur.) Οἱ πρόγονοι ἡμῶν ἐνόουν τῶντι πάντας τοῖς ξένους ὑπὸ τὴν γενικὴν προσηγορίαν τοῦ Νιέμτσι, ἢ δὲ ἰδέα ὅτι τὸ ὄνομα τοῦτο παράγεται ἐκ τῶν Νεμετο-Γερμανῶν φαίνεται σφαλερά. Καὶ ὅμως πολλὰ τῶν κυρίων Σλαβικῶν ὀνομάτων, ὡς Σβιατοσλάβος, Ῥοστισλάβος, Μοστισλάβος πιστοποιοῦσιν ὅτι τὸ α καὶ οὐχὶ τὸ ο εὐρίσκετο ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ ἔθνους αὐτῶν. Οἱ Βυζαντινοὶ ἱστορικοὶ ἔγραψαν πάντοτε Σκλαβηνοὺς, Σκλάβους, καθὼς καὶ ὁ Ἰορνάνδης· ὁ δὲ Μωϋσῆς Χορῆνος, συγγραφεὺς τῆς Ἀρμενικῆς ἱστορίας, καλεῖ αὐτοὺς Σκαλαβάτσους (ὅρ. Γεωργ. αὐτοῦ σ. 347). Ὑπάρχει ἤδη γὰρ ἀνάγκη ἵνα ἀναφέρω ἄλλας ἐρμηνείας πάντῃ ἀπιθάνους καὶ μάλιστα γελοίας· Λέγεται, ὅτι ξένος, ἐρωτήσας Σλάβον, τίς ἦτο, οὗτος ἀπεκρίνατο Thehelovek ἢ Tchlovek, τουτέστιν

ἄνθρωπος· ο ξένος ὑπέλαβε Σλοβέν, καὶ ἐντεῦθεν ἡ παραγωγή τοῦ Σλοβὰν ἢ Σλοβένο. Τινὲς δὲ παράγουσι τὸ ὄνομα τοῦτο ἐκ τοῦ Schklone, ὅπερ ἐστὶ πολίχνιον κείμενον παρὰ τὸν Βορυσθένην, ἐκ τοῦ ποταμοῦ Δάβα ἢ Ἑλβα, ἐκ τοῦ Σαλάβα, σημαίνοντος Λιθουανιστὶ ἀκρωτήριον κλ. (ὄρ. Γεπχάρδ. Ἱστορ. τῶν Βένδων Τομ. Α'. σ. 64 66.) Εἰδομεν ὅτι τὸ ἀρχαιότατον τῶν Σλάβων ὄνομα ἐν τοῖς χρονικοῖς ἦτο τὸ τῶν Βενέδων. Ὁ Προκόπιος, Βυζαντινὸς ἱστορικὸς, λέγει ἔτι ὅτι οἱ "Ανται καὶ Σλάβοι ἐκαλοῦντο ἄλλοτε Σπόροι, ὡς σποράδην ζῶντες· ἀλλ' οὐδὲν χρονικὸν μνημονεύει τῶν Σπόρων. Ὁ Δοβρόσκις φρονεῖ, ὅτι ὁ Προκόπιος ἠπατήθη ἐκ τῆς ἀναλογίας τοῦ ὀνόματος τῶν Σερβο-Σλάβων, καὶ ὅτι μετέβαλεν αὐτὸ εἰς τὸ τῶν Σπόρων. Παρατηρητέον δ' ἔτι, ὅτι ἐν τῇ Γερμανίᾳ, οἱ Σλάβωνες ἐκαλοῦντο Σολανοὶ (ὄρ. Γεπχάρδ. Τομ. Α' σ. 65). Ἐκ τούτων δὲ πάντων συμπεραίνομεν, ὅτι τὸ ἐλάχιστον συμβάν, ἢ ἐλαχίστη ἄγνωστος περίστασις ἐν τοῖς χρονικοῖς γεννώσιν ὀνόματα, ὥνπερ καὶ ὁ πολυμαθέστατος ἱστοριογράφος δυσκόλως ἀνευρίσκει τὴν ἐτυμολογίαν.

(24) Ὁ Προκόπιος (Περὶ Γοτθ. Πολ. Βιβ. Γ'. κεφ....) λέγει ὅτι πρὸς δυσμὰς οἱ "Ανται ἦσαν ὁμοιοὶ τῶν Σλάβων, κατοικοῦντων τῶν μὲν παρὰ τὸν Ἱστρον, τῶν δὲ ἐπὶ τῶν βορειοτέρων ὀχθῶν τοῦ αὐτοῦ ποταμοῦ. (Ἀπομνημ. λαῶν Τομ. Β'. σ. 29 καὶ 31.) Ὁ δὲ Ἱορνάνδης (de Rebus Goth. σ. 83) « Πρὸς τὸ βόρειον μέρος τῶν Καρπαθίων ὁρέων ἀπὸ τῶν πηγῶν τοῦ Βιστούλα ἐν ἀπεράντοις ἀποστάσεσι κατοικεῖ ὁ πολυάριθμος λαὸς τῶν Βενέδων, ὅστις διαιρούμενος » εἰς πολλὰς φυλὰς καλεῖται διοφόροις ὀνόμασιν, ἐξ ὧν αἱ κυριώτεραι » Σλάβοι καὶ "Ανται». Οἱ Σλάβοι κατοικοῦσιν a civitate novā et Sebvino Rumunense et lacu qui appellatus Musianus usque ad Danastrum et in Boream Viscla tenus. Τὰ ἑλληνικὰ καὶ τὰ δάση χρησιμεύουσιν αὐτοῖς ὡς φρούρια. οἱ δ' "Ανται ὡς γενναιότατοι (ἢ ἰσχυρώτατοι) πάντων τῶν κατοικούντων τὰ παράλια τοῦ Εὐξείνου Πόντου, κατέχουσι πάσας τὰς ἀπὸ τοῦ Τύρα μέχρι Ἱστρον χώρας. Ἡ νέα αὕτη πόλις, καλουμένη Ἑλληνιστὶ μὲν Νέα, Λατινιστὶ δὲ Nova ὑπῆρχεν ἐν Μοισίᾳ οὐ μακρὰν τῶν Ἑσσεξίων, ἢ Μυρσιῶν ἐλῶν, ἅτινα ὁ Ἱορνάνδης ἐκάλεσε Lacus Musianus, ἀρτὶ Mursianus. (ὄρ. Γεωρ. Busching Τομ. Β'. σ. 481. ἔκδ. Ἀμβούργου 1788). Ἰωάννης Χριστόφορος Ἰορδάνης (ὄρ. τὸ βιβλίον αὐτοῦ περὶ καταγωγῆς τῶν Σλάβων) νομίζει ὡσαύτως μετὰ πολλῆς πιθανότητος ὅτι παρ' Ἱορνάνδῃ ἀναγνωστέον Λίμνην Μυσιανὴν καὶ οὐχὶ Μουσικανὴν, καὶ ὅτι ἡ ἡγεμονία τοῦ Ρουμουνένσου ἐστὶν ἡ νῦν ἐπαρχία τοῦ Ρουμανασίου ἐν τῇ Βλαχίᾳ ἐπὶ τῆς ἀνατολικῆς ὀχθῆς τοῦ Ἀλούτα. "Αλλοὶ δὲ τινες ἀναγνώσκουσιν οὕτω τὸ χωρίον τοῦτο τοῦ Ἰορδάνου ἅ civitate novietunense et lacu, φρονούντες ὅτι τὸ ὄνομα Slavinarum ἔλειπεν, ἐν τῷ ἀρχαίῳ χειρογράφῳ πρὸς ἐξηγήσειν τοῦ novietunense, οἱ δὲ ἀντιγραφεῖς κατεχόρησαν αὐτὸ ἐν τῷ στίχῳ μεταξὺ Noviet καὶ Unense (Ὁρ. Bibl. Pourich, Slav. II καὶ Dobrowsky Slavica σ. 294 καὶ 297.

Ἀδύνατον ἡμῖν ἵνα προσδιορίσωμεν ἀκριβῶς πότε οἱ Σλάβοι ἐκυρί-
 ευσαν τοῦ μέρους τούτου τῆς Γερμανίας, ὅπου κατῴκουν πρότερον
 οἱ Σουήβοι τοῦ Τακίτου (ὅρα Δοκίμιον περὶ τῆς ἀρχαιοτάτης ἱστο-
 ρίας τῶν Σλάβων ἐν Γερμανίᾳ ὑπὸ Γέρκεν.) Ὁ Γαττέρερος
 φρονεῖ, ὅτι ἐγκατέστησαν ἐν μὲν Βοημίᾳ, Μοραβίᾳ, Σαξωνίᾳ, καὶ
 Θουριγγίᾳ τῷ 534, ἐν δὲ τῇ Στυρίᾳ καὶ Πομερανίᾳ ἀπὸ 569 μέ-
 χρι τοῦ 588 ἔτους. Ὁ Σχλοίξερους (Ἰστ. τῆς Ἀρκτου 23) ἀναφέρει
 τριάκοντα τρία Σλαβικὰ φύλα, κατοικοῦντα ἐν Γερμανίᾳ. Ὁ Θουμ-
 μάννος παρατηρεῖ ὅτι καὶ ἄλλα πολλὰ ἀπαριθμοῦνται. Ἐκτὸς δὲ τῶν
 Ὑσχο-Βοημῶν καὶ Μοραβῶν περιφημοτάτοι ἦσαν οἱ Σοράβοι, ἢ
 Σέρβοι ἐν τῇ ἄνω Σαξωνίᾳ, οἱ Λούτιτσοι ἐν τῇ Λουσατίᾳ, οἱ Βίλτσοι ἢ
 Πομερανοὶ ἐν τῇ νῦν Πομερανίᾳ οἱ Ὀβοτρίται ἐν Μεκλεμβούργῳ,
 καὶ οἱ Οὐγκοὶ ἐν Βρανδεμβέργῳ. Ὁ Σχλοίξερους βεβαιοῖ, ὅτι πολλοὶ
 λαοὶ Σλάβοι κατῴκησαν ἀπὸ τῶν πολαιοτάτων χρόνων τὴν Γερμα-
 νίαν Ἄλλὰ ὁ Θουμμάννος διαφωνεῖ κατὰ τοῦτο (ὅρ. τὰς παρατηρή-
 σεις αὐτοῦ ἐν Ἰστ. τῆς Ἀρκτ. σ. 100, 134).

Τῷ 590 κατὰ τοὺς Βυζαντινοὺς ἱστορικοὺς (ἀπομ. τῶν λαῶν Τομ. Β' σ. 34) οἱ Σλάβοι κατῴκουν πρὸς τὰς ἐσχατίας τοῦ δυτικοῦ Ὠκεανοῦ,
 ἢ τῆς Βαλτικῆς θαλάσσης. Φρονῶ δὲ ὅτι οἱ Ἔστοι τοῦ Τακίτου (ὅρ.
 ἀνωτέρῳ σημειώσιν 2) ἦτο λαὸς τῆς Γερμανίας ἴσως ὅμως κατὰ τὸν
 πρῶτον αἰῶνα καὶ τοὺς ἐπομένους οἱ Σλαβο-Βένεδοι ἐξηκολού-
 θησαν κατοικοῦντες τὴν ἀρχαίαν αὐτῶν πατρίδα τὴν Βαλτικὴν θά-
 λασσαν, τοῦτέστιν ἐν τῇ γειτονίᾳ Γοτθικῶν, ἢ Γερμανικῶν λαῶν

(25) Τοὺς Σλάβους καλοῦμεν Σαρμάτας καὶ Σκυθας, καθόσον οὗ-
 τως ἐλέγοντο συνήθως πάντες οἱ ἄγνωστοι λαοὶ τῆς ἄρκτου. Ἄλλ' οὐ-
 τε ὁ Ἰορνάνδης, ἱστορικός Γότθος, οὔτε αἱ Βυζαντινοὶ συγχέουσι τοὺς
 Ἀντας, Βενέδους καὶ Σλάβους μετὰ τῶν Σαρματῶν, νομάδων λαῶν
 τῆς Ἀσίας.

Κατὰ τὸν Γίββωνα, (Ἱστορ. τῆς παρακμῆς καὶ πτώσεως τοῦ Ῥωμ.
 Κράτους, Τομ. Ε', κεφ. 42) περὶ τὸν ἔκτον αἰῶνα οἱ Σλάβοι κατεῖ-
 χον 4600 κώμας ἐν Ῥωσσίᾳ καὶ Πολωνίᾳ, ὡς φαίνεται ἐκ γεωγραφι-
 κοῦ τινος ἀποσπάσματος τοῦ 550, ἐκτυπωθέντος μὲν ἐν τῇ Ἱστορ. τῶν
 λαῶν τοῦ Κόμητος Βουάτ, Τομ. Β', σ. 141, σωζομένου δ' ἐν τῇ Βιβλιο-
 θῆκῃ τῶν Μεδιολάνων. Ὡς ἐκ τῆς σπονδιαιότητος τοῦ ἐγγράφου
 τούτου, παρήγγειλα τὴν ἐκ Παρισίων ἀποστολὴν τῆς Ἱστορίας τοῦ
 Βουάτ, ἐπιλεησμένης ἤδη ἀλλὰ τί προκύπτει ἐκ ταύτης ; ὅτι τὸ
 ἀπόσπασμα ἐκείνο μεταγλωττισθὲν ἐκ τοῦ Λατινικοῦ εἰς τὸ Γαλλικὸν
 ἐγράφη μὲν κατὰ τὸν δέκατον αἰῶνα, ὡς ἀξιοὶ ὁ σοφὸς Κόμης, συνετά-
 χθη δὲ περὶ τὸ 550 κατὰ τὴν γνώμην τοῦ αὐτοῦ συγγραφέως. Ἀνα-
 φέρεται δ' ὅτι οἱ πλεῖστοι τῶν ἐν αὐτῷ μνημονευομένων λαῶν εἰσι Σλά-
 βοι, οὐχὶ δὲ Ῥῶσσοι καὶ Πολωνοὶ πάντες, ἀλλὰ καὶ Γερμανοί. Π.Χ.
 Βουῖλκοι, οἱ Βίλτσοι, Λίναα, οἱ Λίννοι, Σοῦρβοι, οἱ Σόρβοι, βό-
 ρειοι καὶ ἀνατολικοὶ Ἀβτρέξιοι, οἱ βόρειοι καὶ ἀνατολικοὶ
 Ὀβοτρίται, Ἐβφέλδοι, οἱ Ἐβέλδοι, Βεθεμάροι, οἱ Πομερα-

νοὶ (ὡς φρονῶ) Μίλοξοι, οἱ Μίλσοι Σιττίκοι, οἱ Σιτίνιοι Μαρ-
 βάξιοι, οἱ Μαρβανοὶ (ἢ Μορβαοί.) Λενδίξοι, οἱ Λατισοί Πρις-
 σάνοι, οἱ Βρισάνοι Σμελδίνγονοι, οἱ Σμενλδίγγοι, κάτοικοι τοῦ
 "Αλβιος, περὶ ὧν γίνεται λόγος ἐν τῇ 'Ιστορίᾳ Καρόλου τοῦ μεγάλου
 Λουνσιέξοι, οἱ κάτοικοι τῆς Λουσατίας κτλ. Μόνον δὲ τὰ ἐξῆς ὀνό-
 ματα δύνανται ἵνα ἐμφανῶσι τοὺς Σλαβο-Ρώσσους καὶ Πολωνοὺς.
 Οἱ Ζεριβάροι, ἴσως οἱ Χορβάται (μέγα βασίλειον), ὅθεν προήλθον
 πάντα τὰ Σλαβικά ἐθνη, ὡς τοῦτο βεβαιοῦσιν οἱ Βονίσλάβοι, οἱ
 κάτοικοι τοῦ Βιστούλα Στεενζάνοι, οἱ Σιλεσιανοί Ὁπολῖνοι,
 οἱ Πολωνοί Σεββιρόροι, οἱ Σεβεριανοί Οὐνλιζοι, οἱ Οὐγλίτσοι
 ἢ Σουλίτσοι. Ἀναφέρονται ἔτι οἱ Βροῦσοι ἢ Προῦσοι, οἱ Σεραβιανοὶ
 ἢ Σέρβοι, οἱ Χαζρόξοι ἢ Χοζάροι, οἱ Βούλγαροι ἢ Βόλγαροι οἱ
 Θαλαμίνζοι ἢ Δαλμάται οἱ Οὐγγαροι ἢ Οὐγγροι τέλος δὲ αὐτοὶ οὗτοι
 οἱ Ρῶσσοι, 'Ροῦζζοι ἐντεῦθεν δ' ἀποδείκνυνται ἐναργῶς, ὅτι τὸ ἀπόσπασμα
 τοῦτο συνετέθη πολὺ κατόπιν τοῦ ἔκτου αἰῶνος. Ὁ συγγραφεὺς ἀποδίδωσιν
 ἐκάστῳ τῶν λαῶν τούτων πόλεις, ἀπαριθμηθεῖσας ὑπὸ τοῦ Γίββωνος, κα-
 λουμένας δὲ Ρωσσικὰς καὶ Πολωνικὰς κόμας. Ἐν τῇ ἀρχῇ τοῦ ἀποσπάσ-
 ματος ἀναφέρεται (ἐν τῇ μεταφράσει τοῦ Βουάτ) « Ἱστορία πόλεων καὶ
 » χωρῶν κειμένων παρὰ τὴν βόρειον ὁχθὴν τοῦ Ἱστρου οὗτοι δ' εἰσιν
 » οἱ κατοικοῦντες πλησιέστατα τῶν μεθορίων τῶν Δαναῶν, τουτέστι
 τῶν Ἑλλήνων, » λέγει ὁ Βουάτ. Ἀλλὰ πολὺ πιθανώτερον φαίνεται
 ὅτι ὁ συγγραφεὺς ἐνόει τοὺς Δανούς. Τινὰ δ' ὀνόματα εἰσι τοσοῦ-
 τον παρηλλαγμένα, ὥστε ἀποβαίνει δυσληπτοτάτη αὐτῶν ἡ σημασία.
 π. χ. Phesnuzes, Thadezes, Glopeans, Zuyreans, Altoroze, Eptara-
 dices, κτλ. Ἐν γένει δὲ φαίνεται ὅτι ὁ συγγραφεὺς εἶχεν ἀμυδρὰν
 καὶ συγκεχυμένην περὶ τῆς γεωγραφίας τῶν λαῶν τούτων ἰδέαν.

(26) Κατὰ τὸν δευτέρου αἰῶνα ὁ ἐξ Ἀλεξανδρείας Πτολεμαῖος ἐξι-
 στόρησε πάντας τοὺς λαοὺς ἀπὸ τῆς Βαλτικῆς μέχρι τοῦ Εὐξείνου,
 ἀπὸ τῆς Μαιώτιδος λίμνης μέχρι τῆς βορειοτέρας Ἀσίας ἀλλ' ἀμφι-
 βάλλομεν, ἂν κάτοικος τῆς Αἰγύπτου εἶχε τῶντι γνώσεις ὁρθὰς τό-
 πων τοσοῦτον ἀπεχόντων, ἢ δὲ ἄγνωστος αὐτῷ γῆ ἤρχετο κατὰ
 τὴν 61 μοῖραν πλάτους· διότι οὐδ' ἐκ τῶν πανταχόθεν εἰς Ἀλεξάν-
 δρειαν ἐρχομένων ἐμπόρων, οὐδ' ἐκ τῆς πολυθρullyήτου αὐτόθι βι-
 βλιοθήκης ἐμάνθανε τίνα γένη κατόικουν τότε τὴν βόρειον Ρωσίαν.
 (ὅρ. Γαττέρ. Ὑπομνημ. τῆς ἐν Γοττίγγῃ ἑταιρ. Τομ. IB', σ. 210,
 καὶ Μάννερτ. Γεωγρ. Τομ. Δ', σ. 132). Τί σημαίνουναι τὰ περιττὰ
 ὀνόματα λαῶν, συμπεφορημένων μὲν ἀφθόνως ἐν τῷ τῆς Σαρματίας
 χάρτῃ, πάντως δ' ἀγνώστων τῇ ἱστορίᾳ; οἱ, π. χ. οἱ Κάρβωνες, οἱ
 "Οσιοι, οἱ Σάλοι, οἱ Καρεῶται κτλ. Ὅρισάτω ὁ Γαττέρερος τίνες
 εἰσὶν οἱ Φῖννοι καλούμενοι καὶ οἱ Ἀλαμανοί· ὁ δὲ Δόβνερ (ὅρ. χρο-
 νικά τῆς Βοημίας) ἀποδειξάτω, ὅτι πάντες οὗτοι οἱ λαοὶ ἦσαν Σλά-
 βοι, ὅτι τὸ ὄνομα τῶν Σουλανῶν τοῦ Πτολεμαίου παράγεται ἐκ τοῦ
 Sol (Sic) κτλ. ἀλλὰ ποῦ εἰσι τὰ ἱστορικά τεκμήρια; Ἐννοῶ, ὅτι οἱ Ρω-
 μαῖοι τοῦ πρώτου καὶ δευτέρου αἰῶνος ἐγνώρισαν τοὺς κατοίκους τῶν

παρὰ τῶν τῆς ἀρκτικῆς θαλάσσης καὶ τοὺς πλησιοχώρους τῆς Δακίας. Ἐνεκα τούτου ἀρέσκομαι τοῖς ὑπὸ τοῦ Ταμίτου καὶ Πλινίου λεγόμενοι περὶ τῶν λαῶν τούτων παρατηρῶ μάλιστα τὰ παρὰ Πτολεμαίου περὶ Βενέδων ἀναφερόμενα, διότι ἦσαν γνωστοὶ ἤδη ἀμφοτέροις τοῖς ἀνωτέροις εἰρημένοις γεωγράφοις, καὶ ὅτι μετὰ τινα εἴη φαίνονται ἐπὶ τοῦ θεάτρον τῆς ἱστορίας. Ὁ Πτολεμαῖος ἐγίνωσκε τὸ ἐσωτερικὸν τῆς Ῥωσσίας, ὡς λέγων ὅτι ὁ Τάναϊς πηγάζει ἀπὸ τῶν Ῥιπαίων ὀρέων, ἡ δὲ Μαῶτις λίμνη ἐκτείνεται πρὸς ἄρκτον ἀπὸ τῆς τεσσαρακοστῆς ὀγδοῆς μέχρι τῆς πεντηκοστῆς τετάρτης μοίρας πλάτους; Παρατηροῦνται δ' ἔτι ἐν τῇ γεωγραφίᾳ αὐτοῦ πολλὰ προσθήκαι γενόμεναι κατὰ νεωτέρους χρόνους (ὅρ. Σχολιζ. Ἱστορ. τῆς Ἀρκτου σ. 176.) Ἐγίνωσκε τοὺς Οὐννους (hunni) μεταξὺ τῆς Μαῶτιδος καὶ τοῦ Βορυσθένους, τοὺς Ἀβάρους (Avarini) καὶ Γαλίνδους τῆς Πρωσσίας; Ἐν συντόμῳ ἡ Γεωγραφία τοῦ Πτολεμαίου ἐστὶν ἀξία λόγου ἐν τοῖς τέως γνωστοῖς τόποις, οὐχὶ δὲ ὡς πρὸς τὴν ἀρκτικῶν Ῥωσσίαν. Μόνος δ' αὐτὸς ἐκ πάντων τῶν ἀρχαίων γεωγράφων διαγράφει τὸν ῥοῦν τοῦ Ῥᾶ, ὡς πηγάζοντος ἐκ τῶν ὑπερβορείων ὀρέων πρὸς τὴν Βαλτικὴν. Ἀλλὰ πόθει δῆλον, ὅτι καὶ ὁ περὶ τούτου λόγος οὐ παρεῖσε φέρησε βραδυτέρον ἐν τῷ χάρτῃ τοῦ Πτολεμαίου;

(27) Ὁρ. Ἀπομνημ. τῶν λαῶν. Τομ. Β', σ. 24 καὶ 78. Ἐὰν Μωῦσῆς ὁ Χορῆνος, ἀκμαῶν κατὰ τὸν πέμπτον αἰῶνα, ὑπάρχη τφόντι ὁ ἱστοριογράφος τῆς Ἀρμενίας, πρῶτος αὐτὸς λαλεῖ περὶ Σλάβων. Ἐν τῇ γεωγραφίᾳ τοῦ Πτολεμαίου παρατηρεῖται τὸ ὄνομα Στάβανοι, ἀλλὰ κατὰ πολλοὺς συγγραφεῖς ἀναγνωστίον Σλάβανοι.

(28) Οἱ Σλάβοι κατέστρεψαν τὴν ἐν Δαλματίᾳ ὀνομαστὴν πόλιν Ἐπίδανρον, φονεύσαντες πάντας τοὺς κατοίκους αὐτῆς. Τινες δὲ διασωθέντες ἐκ τῆς σφαγῆς κατέφυγον εἰς ἀπρόσιτον βράχον, ὃν ἐκαλλιέργησαν, κτίσαντες αὐτόθι κατὰ μικρὸν τὴν πόλιν Ῥαγοῦσαν. Ὁ δὲ Προκόπιος ἀναφέρει, ὅτι καθ' ἑκάστην ἐπιδρομὴν οἱ Σλάβοι ἐφόνεον ἢ ἡχμαλώτιζον μέχρι τῶν 200,000 ἀνθρώπων.

(29) Ὡκοδομήθη ὑπὸ τοῦ Ἀναστασίου μεταξὺ Σερβίας καὶ Εὐξείνου πρὸς ἀναχαίτησιν τῶν ἐπιδρομῶν τῶν Βουλγάρων. Τῷ 559 οἱ Σλάβοι καὶ οἱ Βούλγαροι ἐπλησίασαν τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

(30) Ἐκαστος τῶν Σλάβων ἀπέτιεν αὐτοῖς ἀνὰ ἓν δουκάτον ὑπὲρ τῆς διαβάσεως (ὅρ. Προκ. ἢ Ἀπομν. τῶν λαῶν Τομ. Β', σ. 40).

(31) Ἐν Ταυγάστῃ τοῦ Τουρκιστάν καὶ περὶ τοὺς Μονγκίτους. (ὅρ. Ἀπομ. τῶν λαῶν Τομ. Α'. σελ. 719 καὶ Δεγονῶν ἱστ. τῶν Οὐννων Βιβλ. Ε'. σ. 368 καὶ ἐπομ.).

(32) Ὁρ. Ἀπομ. τῶν λαῶν Τομ. Γ'. σελ. 44 καὶ ἐπομ. Ὁ πρεσβυτῆς τοῦ Δισαβούλου παρεγένετο εἰς Κωνσταντινούπολιν τῷ 568. Ὁ Μένανδρος καλεῖ τοὺς Τούρκους Σάκας, ὁ δὲ Θεοφάνης Μασσαγέτας. Οἱ ἀνατολικοὶ ἱστορικοὶ λέγουσιν, ὅτι ὁ πρεσβύτερος νῖος τοῦ Ἰάφεθ ἐκαλεῖτο Τούρκ, καὶ ὅτι ἐκ τούτου τὸ ὄνομα τοῦ Τουρκικοῦ λαοῦ (ὅρ. Ἐρβερότεν, Ἀνατ. Βιβλ.).

‘Ο Αὐτοκράτωρ ἔπεμψε τὸν Ζήμαρχον πρὸς τὸν Χάνην τῶν Τούρκων (ὅρ. Δεγουνίνην Βιβλ. Ε΄. σελ. 386 καὶ Ἀπομν. τῶν λαῶν Τομ. Γ΄. σελ. 50 καὶ 52). ‘Ο Χάνης « οὐκ ἔχρησάτο οἶνω. . . οὐ γὰρ δὴ ἀμπελοφόρος αὐτοῖς ἡ γῆ, οὐδὲ μὴν ἐγχωριάζει παρ’ αὐτοῖς τὸ τοιόνδε γένος, ἑτέρου δέ τινος βαρβαρικοῦ ἐνεφορήθησαν γλεύκους » Μεν. ἡ. πιθανῶς ἱππάρχης. ‘Ο Ζήμαρχος διήλθε τὸν Ῥᾶ, Ἰαῖν ἢ Οὐράλην κτλ.

(33) Ταῦτα τὰ χρυσὰ καὶ ἀργυρὰ σκευὴ σώζονται ἐν τῷ μουσεῖῳ τῆς φνσεικῆς ἱστορίας τῆς Πετρουπόλεως, εὐρεθέντα παρὰ τῷ Ἰρτη καὶ Τοβόλ. Ἐν τοῖς τάφοις τῶν ἐρήμων τοῦ Ὑενισσέν εὐρεθῆσαν μόνον βέλη, ἐγχειρίδια καὶ μάχαιραι ἐξ ἐρυθροῦ χαλκοῦ· τοῦτο δ’ ἀποδεικνύει ἐναργῶς ὅτι οἱ τὰς χώρας ταύτας κατοικοῦντες λαοὶ ἡγνόνουν ἔτι τὴν χρῆσιν τοῦ σιδήρου. (ὅρ. Τὰ περιοδικὰ συγγράμματα τοῦ 1764· ἐξηγήσεις τῶν ἀρχαιοτήτων τῆς Σιβηρίας σελ. 483 καὶ ἔπομ.), Ἐνεκα τούτου τὰ μνημεῖα ταῦτά εἰσι πολὺ ἀρχαιότερα τῶν χρόνων τοῦ Γαγγισχάνου. Οἱ Τούρκοι τοῦ Ἰμαίου ὄρους ἦσαν περίφημοι κατὰ τὸν πλοῦτον, κατεσκεύαζον δὲ ἐξ ἀπέφθου χρυσοῦ τὰς τραπέζας, τὰ θρανία καὶ τὰς σκευὰς τῶν ἵππων.

(34) « Τὸν δὲ Ζήμαρχον καὶ θεραπεαίην ἐτίμησεν (ὁ Χάνης) δορυαλώτῳ ἡ δὲ ἦν ἐκ τῶν λεγομένων Χερχίς » (Μένανδ. ἡ), οὐχὶ δὲ Κιρκασσία, ὥς ὑπέλαβεν ὁ Δεγουνίνης· ἀπὸ τοῦ 568 ἤρξαντο τὰ χρονικὰ λαλοῦντα περὶ Κιργίων. Τοὺς Ὀγόρους, ἢ Ἀβάρους καλοῦμεν Οὐννους, κατὰ τὴν γνώμην τῶν Βυζαντινῶν ἱστορικῶν, λεγόντων ὅτι οἱ Ὀγοροὶ κατόικουν κατ’ ἀρχὰς πρὸς ἀνατολὰς τοῦ Ῥᾶ. (ὅρ. Ἀπομν. τῶν λαῶν Τομ. Α΄. σελ. 625 καὶ 643). Οὗτοι οἱ Ἀβαροὶ εἰσὶν οἱ λεγόμενοι ψευδάβαροι.

(35) Ὁρ. Μένανδρ. Ἀπομν. λαῶν Τομ. Α΄. σ. 647.

(36) Ὅτε τῷ 580 ὁ πρεσβευτὴς τοῦ Τιβερίου ἐνεφανίσθη τῷ Χάνῃ τῶν Τούρκων μετὰ φιλικῶν διακηρύξεων, ὁ Χάνης οὕτως ἀπέτεινεν αὐτῷ ταῦτα, « Οὐκ ἐστὲ ὑμεῖς, Ῥωμαῖοι, οἱ λαλοῦντες δέκα » γλώσσας δι’ ὧν ἀπατᾶτε ὁμοίως πάντα τὸν κόσμον; Ἀλλ’ ἡμεῖς οὐ Τούρκοι οὔτε τὸ ψεῦδος, οὔτε τὸν δόλον γινώσκομεν· μάθετε δὲ ὅτι ἐπινοήσω τρόπον πρὸς ἐκδίκησιν τοῦ κυριάρχου ὑμῶν διότι βεβαιοῖ μὲν μετ’ ἐμοῦ φιλίαν, συγχρόνως ὁμως συνομολογεῖ συμμαχίας μετὰ τῶν Ἀβάρων, τῶν δραπετῶν ἀνδραπόδων ἡμῶν. Ὑμεῖς λέγετε ὅτι μόνον διὰ τοῦ Κανκάσου ἔρχεται τις εἰς τὴν χώραν ὑμῶν· ἀλλὰ γινώσκω τὸ ρεῦμα τοῦ Βορυσθένους καὶ Ἰστρου, οὐδὲ λανθάνει με ποῦ καὶ πόθεν οἱ Ἀβαροὶ εἰσεχώρησαν εἰς τὴν αὐτοκρατορίαν καὶ ποία ὑμῶν ἡ δύναμις. Πᾶσα ἡ ἀπὸ τῆς ἀνατολῆς μέχρι τῆς δύσεως χώρα ὑποτάσσεται τοῖς ἐμοῖς νόμοις » κτλ. Τῷ 581 ἡ Τουρκικὴ αὐτοκρατορία διηρεῖτο εἰς ἀνατολικὴν καὶ δυτικὴν· ἀλλὰ μετ’ ὀλίγον ἀμφότεραι παρήκμασαν. Οἱ Σῖναι, Πέρσαι καὶ Ἀραβες κατεδυνάστευσαν αὐτῶν ἀχριστοὺς οἱ Τούρκοι ἐγένοντο ἰσχυρότατοι ἐπὶ τῶν Καλιφῶν. (Ὁρ. τὴν ἀρχαίαν αὐτῶν ἱστορίαν παρὰ Δεγουνίνην καὶ Σχρίττερν (Schritter) Ἀπομν. τῶν λαῶν Τομ. Γ΄.)

(37) Μένανδρος περὶ πρεσβειῶν ἔθνων πρὸς Ῥωμ. κδ'. ὁ αὐτὸς περὶ πρεσβειῶν Ῥωμ. πρὸς ἔθνη ις'. Ὁ Γεπχάρδος (Gebhard) συμπεριλαμβάνει τοὺς Ἄντας διὰ τοῦ ὀνόματος τοῦ Σλαβικοῦ τούτου λαοῦ· ἀλλ' ἐὰν ὁ Λαυρίτας ὑπῆρξεν Ἄντης ἡγεμὼν, οὐδαμῶς ἀπεκρίνετο τοῖς Ἀβάροις ὅτι οὐδεὶς ἔτι ἐτόλμησεν ἔν' ἀφαιρέσῃ τῶν Σλάβων τὴν ἐλευθερίαν· ἐπειδὴ πρὸ ὀλίγων ἡδὴ ἔτων οἱ Ἄνται ὑπεδουλώθησαν ὑπὸ τοῦ Χάνου· οἱ δὲ Βυζαντινοὶ ἱστορικοὶ οὐκ ἔλεγον ὅτι ἕως τότε οὐδεὶς ἔτι παρηνώχλησε τοῖς Σλάβοις ἐν τῇ χώρᾳ αὐτῶν. (Ἀπομνημ. τῶν λαῶν. Τομ. Β'. σ. 49). Ἀπὸ τοῦ ἔτους 602 τὰ χρονικά σιωπῶσι περὶ τῶν Ἀντῶν.

Ὁ Τιβέριος ἐξέπεμψε τὸν Ἰωάννην, διοικοῦντα τὰς πόλεις τῆς Ἰλλυρίδος πρὸς τοὺς Ἀβάρους μετὰ πολλῶν ὀγκάδων μακρῶν, ἐφ' ὧν διεβίβασε τὸν στρατὸν αὐτῶν εἰς ἐπαρχίαν Ἑλληνικὴν· ὁ δὲ Βασιανὸς διελθὼν διὰ τῆς Ἰλλυρίας διέβη τὸν Ἰστρον ὡς ἐκστρατεύσων κατὰ τῶν Σλάβων (Μένανδ. ις'. Σελ. 405.) Ἀγνοοῦμεν διὰ τί κύριος τῆς χώρας τῶν Γαιπήδων, οὐκ ἐπέπεσεν ἀμέσως κατὰ τῶν Σλάβων, κατοικούντων ὡσαύτως πρὸς ἀνατολὰς καὶ πρὸς ἄρκτον τῆς Δακίας.

(38) Ὁ Φρεδεγάριος, χρονογράφος τοῦ δεκάτου ὀγδόου αἰῶνος (ὄρ. τὸ χρονικὸν αὐτοῦ Κεφ. 48. σ. 133), διηγεῖται ὅτι οἱ Ἄβαραι ἐπορεύοντο παρὰ τοῖς Σλάβοις ἐν ὥρᾳ χειμῶνος, περιῦβριζον τὰς γυναικὰς καὶ θυγατέρας αὐτῶν καὶ ἐπέβαλλον βαρυντάτους φόρους τῷ λαῷ, ὃν πολλαχῶς κατεδυνάστευον.

Ὁ Γεπχάρδης ἱστορεῖ, ὅτι οἱ Ἄβαραι περιεφρόνουν τοὺς Σλάβους ὡς γαιοπόνους· ἐκάλουν δ' αὐτοὺς βόας (κατὰ τὸν Φρεδεγάριον *bifulcus*, ἥτοι *δι κεράνους*, ἀλλ' ἐν ἄλλῃ σημασίᾳ), ὄνομαθεωροῦμενον μέχρι τοῦδε ὡς ὕβρις ἐν τῇ Σλαβικῇ χώρᾳ (ὄρ. ἰστ. τῶν Βένδων Τομ. Α', σ. 93.)

Ὁ Ἕλλην στρατηγὸς μαθὼν παρ' αὐτομόλου τινὸς πότε καὶ ποῦ οἱ Σλάβοι ἔμελλον ἵνα ἐφορηήσωσιν, ἐφρόντισε περὶ ἰσχυροτέρας ἀμύνης.

(39) Ὑπὸ τοῦ Θεοφυλάκτου Ἀναστασίου, ἡ Θεοφάνους (ὄρ. Ἀπομ. τῶν λαῶν Τομ. Β', σ. 53 καὶ 54 ἐν τῇ περιγραφῇ τοῦ ἔτους 590).

(40) Ὁρ. Γέρκεν, ἱστορικὸν Δοκίμιον περὶ Σλάβων Τομ. Β', σ. 12. Φρεδεγάριον καὶ Συλλογὴν Φραγκικῶν χρονικῶν ὑπὸ Δουχέσνου (Duchesne) κεφ. 48. Ὁ Φρεδεγάριος λέγει λαλὼν περὶ αὐτοῦ· *Negotians, natione Francus*. Ἀλλ' ὁ συγγραφεὺς τοῦ χρονικοῦ *de conversione Bajuvariorum*, ὅστις ἠκμαζε κατὰ τὰ μέσα τοῦ ἐννάτου αἰῶνος, καλεῖ αὐτὸν Σλάβον *quidam Slavus, Samo nomine*. Ὁ Πέλτζελ (Peltzell) (ἐν ταῖς διατριβαῖς ἰδιωτικῆς τιμῆς ἐταιρίας ἐν Βοημία Τομ. Β', σ. 226) ἀποδεικνύει, ὅτι ὁ Φρεδεγάριος παραλαμβάνει τὸ ὄνομα *Negotians* ἐπὶ τῆς σημασίας *μασίμου* καὶ οὐχὶ *ἐμποροῦ*.

(41) Ὁ Κωνσταντῖνος πρὸς Ῥωμανὸν ἀξιότ', ὅτι οἱ Σλάβοι ἦλθον εἰς Δαλματίας ἐκ τῆς Κροατίας, ἢ ἐκ τῆς μεγάλης ἢ λευκῆς Σερβίας

πῶντες κατὰ τὴν δόξαν τῶν δοκιματάτων ἱστορικῶν (Βανδουρίου, Γαττερέρου, Γέρκεν) ἐκ τῶν ὀχθῶν τοῦ Ἀλβίου, τοῦ Μοραβου καὶ Βισούλα, ἐνθα κατῴκουν πρότερον οἱ Σέρβοι ἢ Σοράβοι, καὶ οἱ Κροβάται, οἱ καθ' ἡμᾶς Κροάται. Τοῦτο συνέβη ἐπὶ τοῦ Ἀυτοκράτορος Ἡρακλείου, βασιλεύσαντος ἀπὸ τοῦ 610—641. Τότε δὲ, ἡ ὀλίγη ὕστερον, οἱ Σλάβοι εἰσέβαλον εἰς Καρνιόλην, Καρινθίαν, Στυρίαν καὶ Πάτριαν, ἣ πόρον Ἰουλίον (Φριοῦλι) (ὄρ. Γέρκεν, Δονίμιον κλπ. σ. 69).

(42) Ὁ Schiriller παρατηρεῖ, ὅτι οἱ Βυζαντινοὶ ἱστορικοὶ ἀποσιωπῶσι πότε οἱ Σλάβοι ἐγκατέστησαν ἐν τῇ μεσημβρινῇ τοῦ Ἰστρου χώρας. Ἐκυρίευσαν τῆς Πελοποννήσου ἐπὶ Κωνσταντίνου τοῦ Κοπρυνίου τῷ 746 (Ἀπομν. τῶν λαῶν Τομ. Β', σ. 78.) Τὰ ἔκρη τῆς εἰσβολῆς αὐτῶν διετηρήθησαν ἐν Πελοποννήσῳ, ὅπου μέχρι τοῦδε οἱ ἀρχηγοὶ καλοῦνται Βοϊβόδαι. Ὁ Σιατωβριάνδος θεωρεῖ τοὺς Μανιάτας ὡς ἀπογόνους τῶν Σλαβικῶν φυλῶν (ὄρ. τὴν περιήγησιν αὐτοῦ Τομ. Α'). Τῷ 663, 5000 Σλάβοι ἀπεχώρησαν εἰς Συρίαν μετὰ τοῦ Ἀβδελ-Αχμάν, ἡγεμόνος Σαρακηνοῦ. Τῷ δὲ 688 Ἰουστινιανὸς ὁ Β', ἐπέμψεν ἐκ τῆς Θράκης πολλοὺς Σλάβους εἰς Ὀψίκιον πέραν τοῦ Ἑλλησπόντου. Ἡ δὲ φρουρὰ αὐτοῦ συνέκειτο ἐκ 30,000 Σλάβων, φημιζομένων ὡς ἀηττήτων. Μεθ' ἐβδομήκοντά δ' ἔτη 208,000 Σλάβοι διαπλεύσαντες τὸν Εὐξείνιον Πόντον ἀπώκησαν ἐν Βυθινίᾳ καὶ περὶ τὰς ὀχθὰς τοῦ Ἀρτάνα. (Ἀπομ. τῶν λαῶν Τομ. Β')

(43) Ὑπῆρχεν εἰς κατέχων τὸ διάστημα 30 βερστίων. Ἐν τοῖς Κανκασίοις ὄρεσι, μεταξὺ τῆς Γεωργίας καὶ Κιρκασίας, οἰκεῖ μέχρι τοῦδε λαὸς Ἀβαρος, λαλῶν γλῶσσαν ἰδίαν καὶ ὑποτεταγμένους πολλοῖς ἡγεμονίσκοις. Τῷ 727, ὁ ἐπισημότερος πάντων τῶν ἀρχόντων τούτων, Οὐσμὲ-Ἀβάρ, ἐπορεύθη εἰς τὸ στρατόπεδον τῶν Ῥώσων, εἰπὼν αὐτοῖς, « ὅτι διὰ τὰ ἡρώϊκά αὐτῶν κατορθώματα ἐπεθύμησεν ἰδεῖν » αὐτοὺς τοὺς ἡρώας ὅτι ἀρωγὴ τῶν Ῥώσων εἰς τῶν προγόνων αὐτοῦ, ἔκπτωτος τῆς ἑαυτοῦ πατρίδος, ἀνεκτήσατο τὴν ἡγεμονικὴν ἀρχὴν, διετηρεῖ δὲ δίπλωμά τι δοθὲν τῷ προγόνῳ αὐτοῦ ἡγεμόνι ὑπὸ τοῦ κυριάρχου τῆς Ῥωσσίας. » Ὁ στρατηγὸς τοῦ Ῥωσσικοῦ στρατοῦ ἐξήτησε τὸ δίπλωμα τοῦτο· ἐξήχθη δ' ἐντεῦθεν ὅτι ἦτο Ταταρικόν, ὑπογεγραμμένον ὑπὸ τοῦ περιωνύμου Βατία, κατακτῆσαντος τὴν Ῥωσσίαν κατὰ τὸν δέκατον τρίτον αἰῶνα. (ὄρ. Dam. Miller, Samml. Russ. Geschicht. καὶ τὰ διηγήματα τοῦ Γυρβέρου συνταγματάρχου τοῦ Ῥωσσικοῦ πυροβολικοῦ) ἴσως οἱ Ἀβαροὶ τοῦ Κανκάσου εἰσὶ λείψανον τῶν ἀρχαίων ἐκείνων Ἀβάρων, ἡττηθέντων ὑπὸ τῶν Τούρκων τοῦ Ἰμάου (Ἀτλαϊκῶν ὄρεων), ἐξ ὧν οἱ Ὀγοροὶ ἢ ψευδάβαροι ἔσχον τὴν ἐπωνυμίαν.

(44) Ὁρ. Ἀπομν. τῶν λαῶν. Τομ. Β', 501—510.

(45) Ὁ λόγος περὶ τῶν Σλαβο-Ῥώσων.

(46) Πιθανὸν ὅτι ἡ ἀρχαία χώρα τῶν Ῥώσων ἐξετείνετο πρὸς ἀνατολὰς ἀπὸ τῆς Πρωασσίας μέχρι τῶν νομῶν Σμολένσκου καὶ

Ψερνιγόβου. 'Ο Γαττέρερος φρονεῖ, ὅτι οἱ Ἀνδροφάγοι καὶ Με-
λάγχλαινοι κατήγοντο ἐκ Γερμανικῶν λαῶν.

(47) Ὅρα ἀνωτ. σημ. 5. ὅρ. ὡσαύτως Μάννερτον, *Res Trajani ad Danubium gestae*.

Ἐν τῇ ἀφηγήσει τῶν τοῦ Ἰγορος ἀνδραγαθιῶν, πονηματιῶ τοῦ
δωδεκάτου αἰῶνος, ἀναφέρονται οἱ φονικοὶ πόλεμοι, ἡ ὁδοιπορία
αὐτοῦ καὶ ὁ ἔβδoμος αἰὼν μετὰ τὸν Τραϊανὸν, καθ' ὃν
ἔξῃ ὁ Βαεσλάβος, ἡγεμὼν τοῦ Ποτόλσκου (ὅρ. τὴν διήγησιν ταύτην
ἐν σ. 6, 14, 35. Γνωστὴ εἶναι ἡ ὁδὸς τοῦ Τραϊανοῦ, χαραχθεῖσα
ἐπὶ τοῦ χάρτου τῆς Βλαχίας ὑπὸ Σουλζέρου (Sulzer.) Ἡ ὁδὸς
αὕτη, ἡ λεωφόρος, ἐκτείνεται ἀπὸ τῶν ὄχθων τοῦ Ἰστρου μέχρι τοῦ
Πυρούθου (Προύθου) καὶ ἐτι πρὸς ἀνατολὰς παρὰ τὴν μεσημβρινὴν
Ῥωσσίαν. (Ὅρ. Καντεμίρον, Περιγραφὴν Μολδαβίας, καὶ Γεωγραφίαν
Busching, Τόμ. Β', σ. 770). Ὑπὲρ τὰ ἑπτακόσια δ' ἔτη παρήλθον
ἀπὸ τοῦ Τραϊανοῦ μέχρι τοῦ Βαεσλάβου. Ἀλλὰ ἂ. τὸ χρονικὸν χώ-
ρας μὴ γνωσκούσης τὴν γραφὴν οὐδόλως ὑπάρχει ἀξιόπιστον β'. ὁ
συγγραφεὺς τῆς ἀφηγήσεως τῶν ἀνδραγαθιῶν τοῦ Ἰγορος ἡπατήθη
ὡσαύτως γ'. ὁ ἀριθμὸς 7 ἴσως ἐτέθη ἐξ ἀμαρτήματος τοῦ ἀντι-
γραφέως.

Περὶ Ἀλεξάνδρου τοῦ Μεγάλου ὅρα Στανισλάου Σαρνίτσκη (χρο-
νικὰ Πολωνίας Βιβ. Β', σ. 877. Μαῦρον Οὐρίνον, ἱστοριογραφία
τοῦ Σλαβικοῦ λαοῦ σελ. 3. καὶ Ῥαῦτχιον, ἱστορία τῶν διαφορῶν
Σλαβικῶν λαῶν ἐκδ. ἐν Βιέννῃ, Τομ. Α'. σ. 3). Ὁ Θεοφύλακτος,
Βυζαντινὸς ἱστορικός, ἐκλαμβάνει τοὺς Σλάβους ὡς τοὺς ἀρχαίους
Γέτας. (Ἀπομνημ. τῶν λαῶν Τομ. Β'. σελ. 3.) Ἀλλὰ μὴ τοῦτο, διότι
κατὰ τὸν ἔκτον αἰῶνα οἱ Σλάβοι ἐκυρίευσαν τὰς χώρας τῶν Γετῶν;
Οἱ ἀρχαιότεροι τῆς Ἰλλυρίας καὶ Παννονίας κάτοικοι ἴσως κατὰ-
γονται ἐκ τοῦ γένους τῶν Σλάβων. Τινὲς φρονοῦσι, ὅτι οἱ ἀρχαιό-
τεροι τῆς Οὐγγρίας κάτοικοι ἐλέγοντο ἀλαζονικῶς Πάνοι, τουτέ-
στι κύριοι, καὶ ὅτι ἐντεῦθεν ἐκλήθη Παννονία. Ὁ Ἀντώνιος, συγγρα-
φεὺς Γερμανὸς, παρατηρεῖ, ὅτι τὰ ὀνόματα τῶν ἀρχαίων πόλεων τῆς
Ἰλλυρίας φαίνονται Σλαβωνικά. Ἀλλως τε πάντα ταῦτά εἰσιν εἰκασίαι.

(48) Οἱ Μέριοι, Μουρόμοι, Βέσσοι συνεχωνεύθησαν πρὸ πολλοῦ
μετὰ τῶν Ῥώσων οἱ Ζίριοι, ἢ Σίριοι κατοικοῦσι παρὰ τὰς ὄχθας
τοῦ Βίμα, Σιτχόλα καὶ Βιτχαγδὲ κτλ. ἀπετέλουν μέρος τοῦ με-
γάλου Περμίου λαοῦ καὶ εἰσὶν ὁμόγλωσσοι αὐτῶ. (ὅρ. Φίσχερον
(Fischer) Ἱστορ. τῆς Σιβηρίας σ. 81. 99. 100. καὶ παρὰ Μιλλέρου
συλλογὴν τῆς Ῥωσικ. ἱστ. καὶ τὰ λεξικά τῶν Τσουδῶν λαῶν. Οἱ Τχου-
βάκοι ζήσαντες πολὺν χρόνον μετὰ τῶν Τατάρων, ἔλαβον παρ' αὐτῶν
πολλὰς λέξεις, ἀλλ' ἡ γλῶσσα αὐτῶν ἐστὶ κυρίως Φιννία.

(49) Ὅρ. Τάκικτον (Περιγρ. Γερμαν. Κεφ. 46). Κατὰ τοῦτον οἱ
Βένεδοι πρὸς ἄρκτον ἦσαν ὅμοροι τῶν Φιννῶν. Ὁ Γαττέρερος φρο-
νεῖ ὅτι οἱ Φιννοὶ κατάρχουν τότε ἐν Κουρλανδίᾳ, Σαμογετίᾳ καὶ Ἀρκτικῇ
Λιθουανίᾳ Fennii, de quibus Plinius (ἐπειδὴ λέγεται ὅτι ἡ λέξις αὐτοῦ

Feningia ἐστὶν ἀμάρτημα τοῦ ἀντιγραφεύως, ἀντὶ *Feningia*) *Tacitus* quæ loquantur mortalium omnium pauperrimi *Tacito* visi, *Courlandiam*, *Samo-gitiæ* et maximè septentrionalia *Lithuaniæ* tenuent. (ὅρ. ὑπόμ. τῆς ἐν *Γοτίγγη* ἔταιρ. *Τομ. IB'*. σ. 208 καὶ *Σχλοίξερ*. ἰστ. τῆς ἄρκτου σ. 438). Πιθανόν, ὅτι ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων οἱ Φίννοι ἦλθον εἰς *Εὐρώπην* ἐκ τῆς ἀρκτῶος Ἀσίας τοῦλάχιστον ἡ γλῶσσα αὐτῶν διαφέρει πολὺ τῶν γλωσσῶν *Εὐρωπαϊκῆς* καταγωγῆς καὶ ἀναλογεῖ πρὸς τὴν *Οὐγγρικὴν* (ὅρ. *D. Gyarmathi* affinit. ling. hungaricæ cum linguis fennecæ originis). 'Ο *Βαῦρερ* καὶ μετ' αὐτὸν αὐτὸς ὁ *Γαττέρερ* θεωροῦσι τοὺς Φίννους καταγομένους ἀπὸ τῶν *Σκυθῶν*· ἀλλὰ τὰ λεγόμενα ὑπὸ τοῦ *Τακίτου* περὶ τῶν ἡθῶν τῶν Φίννων οὐδόλως συμφωνοῦσι πρὸς τὰ τῶν *Σκυθῶν*. Non arma, non equi, victui herba, vestitui pelle, cubile humus. 'Υπάρχει ἐν τῇ περιγραφῇ ταύτῃ ὁ τρόπος τοῦ βίου τῶν τοῦ 'Ηροδότου *Σκυθῶν*, οἵτινές εἰσι εἰμοιοὶ πρὸς τοὺς νῦν *Κιργίους*, ἡ *Τατάρους*;

(50) Βέβαον ὅτι οἱ Βέσσοι, Μέριοι καὶ Μουρόμιοι ἦσαν ὁμόφυλοι τοῖς *Μορδβίοις* καὶ ἄλλοις *Φιννίοις* λαοῖς.

(51) Οὗτως ὁ *Τόρφεος* ἐσημείωσε τὰ ὅρια ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς *Νορβηγίας* (*Τομ. Α'*, σ. 162) καὶ *Σχλοίξερος* (ἱστορ. τῆς ἄρκτου σ. 500). 'Εν τοῖς ἀρχαίοις *Σκανδιναβικοῖς* χρονικοῖς ἡ *Λευκὴ θάλασσα* καλεῖται *Gandrik* (ἰστ. *Νορβ.* *Τομ. Α'*, σ. 163). Τὸ ὄνομα *Κουελλανδία* (*Guenlandie*) σημαίνει γῆν γυναικῶν. Τοῦτο ἀναμφιβόλως ἠνάγκασε τὸν ἐκ *Βρέμης* Ἀδάμ ἵνα λαλήσῃ περὶ τῶν Ἀμαζόνων τῆς Ἀρκτου. *Λεπτομέρειαι* ἐκτενέσονται εὐρίσκονται περὶ τῶν *Φιννικῶν* μαγειῶν ἐν τοῖς *Μύθοις* τῆς Ἀρκτου (ὅρ. *Σχλοίξερον* ἰστ. τῆς Ἀρκτου σ. 437 καὶ τὸν *Νέστορα* αὐτοῦ *Τομ. Β'*, σ. 45. "Ορ. ἔτι *Τορφ.* ἰστ. *Νορβ.* *Τομ. Β'*, 165.)

(52) Ἡ νῆσος Ἰσλανδία ἦν ἀοίκητος μέχρι τοῦ ἔτους 874, ὅτε οἱ *Νορβηγοὶ* ἀπώκησαν εἰς αὐτὴν πρὸς ἀποφυγὴν τοῦ ζυγοῦ τοῦ Ἀράλδου, πρώτου δεσπότου τῆς Ἀρκτου. Ἡ νῆσος αὕτη φημίζεται διὰ τὰ χρονικὰ αὐτῆς, χρησιμεύοντα ὡς κυριώτεραι πηγὰι τῶν ἱστορικῶν τῆς *Σκανδιναβίας*. 'Ο δοκιμώτατος *Χρονογράφος* Ἰσλανδὸς λέγεται *Σνόρρόρ* *Στουρλεξῶν* *λάκμαν*, τουτέστιν ἔρχων τῆς νήσου ταύτης κατὰ τὸν δέκατον τρίτον αἰῶνα. Ἀλλ' ἐκ τῶν ἀξιοπιστῶν τούτων Ἰσλανδικῶν χρονικῶν ἐξαιροῦμεν τὰς Ἰσλανδικὰς παραδόσεις, ἡ Σάγας ὡς μύθους ἀπιθανωτάτους. 'Ο *Λεϊβνίτιος*, *Ἰρέ*, *Μαλλέτ*, καὶ *Σχλοίξερος* θεωροῦσιν αὐτὰς μᾶλλον ὡς μυθιστορήματα, ἢ ὡς ἱστορίαν, καίτοι τοῦ *Σπερλίγκου* καὶ αὐτοῦ τοῦ σοφοῦ *Βρίγγου* θεωρούντων τὴν ποιήσιν τῶν *Σκάλδων* ὡς *θησαυρὸν ἱστορικόν*. Ὑπάρχει ἀλήθειά τις ἐν ταῖς παραδόσεσι ταύταις, ὡς καὶ ἐν πᾶσι τοῖς *δημῶδεσι* μύθοις, ἀλλ' αὐταὶ εἰσι πολὺ νεώτεραι τοῦ δεκάτου αἰῶνος. καὶ τίς διακρίνει τὸ ψευδὲς τοῦ ἀληθοῦς;

(53) "Ορ. τὴν περιήγησιν τοῦ Ὀτέρου ἐν *Φορστέρου* ἱστορ. τῶν ἐν τῇ ἄρκτῳ ἀνακαλύψεων.

(34) Οὐδὲν ἄμφισβητοῦμεν πρὸς τοὺς ἰσχυριζομένους, ὅτι οἱ Λατίνοι κατέγονται ἐκ τῶν Ῥωμαίων, Μακεδόνων, Ἑβραίων καὶ ἄλλων τῶν ἡμισυ τῶν λέξεων τῆς γλώσσης αὐτῶν ὑπάρχει Σλαβικὸν (ὄρ. Θουμάν. Περί τῶν βορείων ἔθνων). ἄλλα ἐκτίθεμεν τὴν γνώμην τοῦ σοφοῦ Γαττερέρου, ὁμολογοῦντος τοὺς Λατίνους ὡς Σαρμάτας. « Ἐάν, λέγει, οἱ Φίννοί ὧσι Σκύθαι, οἱ δὲ Σλάβοι Λακο-Γέται, ἄρα οὐ οἱ Λατίνοι παρόγονται ἐν τῶν ἄσιανῶν Σαρματῶν; » ("Ορ. τὴν πολιτικὴν ἱστορίαν αὐτοῦ σ. 737, μάλιστα δὲ ὑπομν. τῆς ἐν Γοτίγγῃ ἐταιρίας. Τομ. ΙΑ'. καὶ ΙΒ'). Ἀλλὰ τίς ἀπέδειξεν ὅτι οἱ Φίννοι ἦσαν Σκύθαι, οἱ δὲ Σλάβοι Λακο-Γέται; Τὰ Λατινικὰ ἦδη, ἅτινα γινώσκουμεν ἀπὸ τοῦ ἐνδεκάτου αἰῶνος κατὰ τὴν διαγραφὴν τοῦ Βουλφστάν, (Vulfstan) παραλλάττουσι τῶν Σαρματικῶν. Πάντὸ Σὺς ἡμα τῶν λαῶν τοῦ Γαττερέρου στηρίζεται ἐπὶ τοῦ ὑποθετικοῦ ἑάν.

(35) De Reb. Geticis σ. 83 « τὴν ὄχθην τοῦ Ὠκεανοῦ, ὅπου διὰ τριῶν » στομάτων ἐκχέονται τὰ ὕδατα τοῦ ποταμοῦ Βιστούλα, οἰκοῦσιν οἱ » Βιδιβάριοι ἐκ διαφορῶν γενῶν συνελθόντες. » Ἡ γνώμη αὕτη τοῦ σοφοῦ Θουμμάνου φαίνεται πιθανή. Πολλοὶ Γότθοι καὶ Σλάβοι ὄντες εἰς Λακίαν ἐπανήλθον ἴσως παρὰ τοῖς Λατίνοις καὶ διεκοίνωσαν αὐτοῖς λατινικὰς λέξεις, αἵτινες ὑπάρχουσιν ἐν τῇ γλώσσῃ αὐτῶν. Ὁ Στρικόφσκι καὶ Πραιτώριος διηγοῦνται, ὅτι ὁ Βιδβοῦτος, θλιβόμενος ἐκ τῶν ἐμφυλίων διχονοιῶν τοῦ λαοῦ, εἶπεν οὕτω τοῖς συμπολίταις αὐτοῦ. « Ἐάν εἴχετε καὶ τὸν νοῦν τῶν μελισσῶν, κατεπαύετε τὰς » ἑριδας ὑμῶν πρὸ πολλοῦ. Γινώσκετε ὅτι πᾶν σμήνος μελισσῶν ὑπακούει » τῇ βασιλίδι, διανεμοῦσθαι τὴν ἐργασίαν ἐκάστη τῶν ὑπηκόων αὐτῆς » καὶ ἐκδιώκει τοὺς κηφήνας τῆς κυψέλης. Παραδειγματισθέν- » τες ἐκ τούτων, ἐκλέξατε κυριάρχην καὶ ἀνάθετε αὐτῇ τὴν τύχην » ὑμῶν καὶ τὸ δικαίωμα τοῦ δικάζειν τὰς μεταξὺ τῶν πολιτῶν ἀνα- » φρομένους διαφοράς. Οὗτος ἀποτρεπέτω τοὺς φονεῖς, χαλιναγωγείτω » τὴν κατάχρησιν τῆς ἰσχύος καὶ μεριμνάτω περὶ τῆς κοινῆς ἀσφα- » λείας. » Οὕτω δ' ὁ λαὸς ἐξέλεξεν αὐτὸν ὁμοθυμαδὸν κυριάρχην διότι ὁ Βιδβοῦτος ἦτο ἐξάκουστος τὸν νοῦν καὶ τὰ πλούτη οὐ μόνον ἐν τῇ πατρίδι αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ ἁλλοδαπῇ. Οὗτος διὰ τῶν σοφῶν αὐτοῦ θεσμοθεσιῶν μᾶλλον ἢ διὰ τῆς αὐστηρότητος συνείδισε τοὺς ὑπηκόους αὐτοῦ τῇ ἐργασίᾳ, τῇ γεωπονίᾳ καὶ τῇ κτηνοτροφίᾳ. Ἴδου δημῶδης μῦθος ἔχων ἴσως βάσιν τινὰ ἱστορικὴν. Ἐκάλουν δὲ Λετλανδίαν τὸ μεσημβρινὸν μέρος τῆς Λιβονίας, ὅπου κατῴκουν οἱ Λατίνοι (οὐχὶ δὲ οἱ Λίβιοι).

(36) Πέτρος ὁ Μέγας, κύριος γενόμενος τῆς Δερβέντης, εἶδε μετ' ἀπορίας τὰ ἑρείπια τοῦ τείχους ἐκείνου ἐκτενωμένου δι' ὀρέων καὶ ἐρήμων ἀπὸ τῆς Κασπίας θαλάσσης μέχρι τοῦ Εὐξείνου Πόντου. Ὁ ἡγεμὼν Δημήτριος Καντεμῖρος, ἀνὴρ φιλομαθὴς καὶ λόγιος, διέγραψε τὰ ἑρείπια ταῦτα. « Παρατηροῦνται ἔτι ἐν ταῖς κοιλάσι, λέγει, πολλοὶ πύργοι ἔχοντες θύρας ὁμοίας τῶν πύργων τῆς Μόσχας· τὸ τεῖχος ἔχει πάχος πλέον ὀργυιῶς· οἱ δὲ λίθοι τῆς οἰκοδομῆς εἰσι

μέγιστοι καὶ ἰσχυρότατοι συνδεδεμένοι ἄνευ σιδήρου ἢ ἀσβέστου. ("Ορ. Βαῦερον, περὶ τοῦ Κανκασίου τείχους ἐν τοῖς ὑπομνήμασι τῆς ἀκαδημίας τῶν ἐπιστημῶν Τομ. Η'. ἢ ἐν τοῖς Ποιήμασι αὐτοῦ σελ. 94 ὅρ. ὡσαύτως τὴν ἀνατολικὴν Βιβλιοθήκην τοῦ Ἐρβελότου, ἐν λέξει Κοζάρου.

(57) Ὁ Δανβίλλος γράφει, ὅτι ἀρχομένου τοῦ πέμπτου αἰῶνος ἡγεμῶν Τάταρος, Τουλούντος ἢ Τουροῦνος ὀνομαζόμενος, πρῶτος ἐπωνομάσθη Χάνης ἢ Καγάνος (ὅρ. Ὑπόμνημα αὐτοῦ περὶ τῶν λαῶν τῆς Δακίας ἐν Ὑπομνήμασι τῆς ἀκαδ. τῶν ἐπιγρ. Τομ. ΝΒ').

(58) Περιήγησις Ῥουβρικήου, ἔκδοσις Βεργεράνου σ. 1. Ἐκτὸς τῆς Χερσῶνος, ἣτις ἀνῆκε τοῖς Ἑλλήσιν αὐτοκράτορσι καὶ, πρὸς τὸ δυτικομεσημβρινὸν ἢ παραθαλάσσιος ἐπαρχία, Δόρυ καλουμένη, ὅπου κατέκονον αὐτόνομοι 3000 χριστιανοὶ Γότθοι, λείψανα ἐκείνων, οἵτινες κατὰ τὸν τέταρτον αἰῶνα ἐπὶ Ἐρμαρβήκου ἐδέσποσαν ἀπάσης τῆς ἀνατολικῆς Εὐρώπης.

Οἱ Γότθοι οὗτοι, εἰ καὶ εὐάριθμοι, ἦσαν πιστοὶ τῆς Κωνσταντινουπόλεως σύμμαχοι. «Καὶ τὰ μὲν πολέμια ἔργα εἰσὶν ἄριστοι τά τε » εἰς τὴν γεωργίαν αὐτοσυργοὶ δεξιοί, καὶ φιλοξενώτατοι δέ εἰσιν » ἀνθρώπων ἀπάνταν . . . πόλιν μὲν οὖν ἡ φρούριον οὐδα- » μὴ τῆς χώρας ὁ βασιλεὺς ἐδείματο ταύτης, καθείργεσθαι περιβό- » λους τισὶν οὐκ ἀνεχομένων τῶν τῇ δε ἀνθρώπων, ἀλλ' ἐν πεδίῳ ἀσ- » μενέστατα ὀκημένων αἰεὶ ὅπῃ ποτὲ δὲ τῶν ἐκείνῃ χωρίων βάσιμα εὐ- » πετῶς τοῖς ἐπιούσιν ἐδόκει εἶναι, ταύτας δὲ τειχίσμασι μικροῖς τὰς » εἰσόδους περιβαλὼν, τὰς ἐκ τῆς ἐφόδου φροντίδας ἀνέστειλε Γότθοις.» ("Ορ. Προκοπ. περὶ οἰκοδ. Τομ. Γ'. Κεφ. 7). Αἰγόντος δὲ τοῦ τετάρτου αἰῶνος ὑπετάχθησαν τῷ Χάνῃ τῶν Χοζάρων (ὅρ. Ἀπομνημ. τῶν λαῶν, Τομ. Α'. σελ. 243 καὶ ἐπομ.)

Ἰουστινιανὸς ὁ Β'. ἐκθρονισθεὶς ὑπὸ τοῦ Τιβερίου, κατέφυγε παρὰ τῷ Χάνῃ τῶν Χοζάρων, οὗ ἐννυμφεύθη τὴν θυγατέρα, στεφθεῖσαν κατόπιν αὐτοκράτειραν ἐν Κωνσταντινουπόλει. Ὁ Φιλιππικὸς ἐπεκαλέσατο ὡσαύτως τὴν προστασίαν αὐτῶν. Ὁ αὐτοκράτωρ Λέων ἐννύμφευσε τὸν υἱὸν αὐτοῦ Κωνσταντῖνον μεθ' ἡγεμονίδος Χοζάρου· ἐκ δὲ τοῦ γάμου τούτου ἐγεννήθη υἱὸς βασιλεύσας ἐπ' ὀνόματι Λέων ὁ Χοζάριος.

(59) ("Ορ. Ἀβουτφένον, ἐν τῇ ἱστορικῇ ἀποθήκῃ τοῦ Βουσχινγίου. Τομ. Ε'. σ. 363. Ἐρβελότον, ἐν τῇ Ἀνατ. Βιβλιοθ' ἐν λέξει Χοζάρου· Βαλαγγιάρου καὶ ἀνατ. Γεωγρ. τοῦ Ἐβρὸν-Χοτὰλ, Ἀραβος περιηγητοῦ τοῦ δεκάτου αἰῶνος, μεταφρασθεῖσαν ὑπὸ τοῦ Ου. Οὐέλῦ σελ. 183—190. Ἐνταῦθα μεταφράζομεν ὅ,τι ἀναφέρεται περὶ Χοζάρων ἐν τῷ τελευταίῳ βιβλίῳ τοῦ συγγραμματος τούτου καὶ ἐν τῇ Ἀραβικῇ Χρηστομαθείᾳ ὑπὸ Σιλβέστρου Σαῦη.

«Ὁ Καγάνος, ἢ Χαγάνος κατὰγεται ἐξ αὐτοκρατόρων οὐδείς προ- » σέρχεται αὐτῷ ἄνευ σπουδαιοτάτης ὑποθέσεως. Οἱ εἰσερχόμενοι » εἰς τὰ βασίλεια αὐτοῦ γονυκλιτοῦσι καὶ περιμένουσιν ὅπως λάβωσιν

» ἄδειαν ἵνα ξερεθῶσι, πλησιάσωσι καὶ ὁμιλήσωσι. Οὐδεὶς τολμᾷ διελ-
 » θεῖν ξριππος παρὰ τῷ τάφῳ τοῦ Καγάνου· ἕκαστος ἱππεὺς κατα-
 » βαίνει ἀπὸ τοῦ ἵππου, προσκνυεῖ τὸν τάφον, πορευόμενος περὶ
 » ἱππεύων πάλιν τότε, ὅπου γίνεται ἀφανής. Ἐάν ὁ Καγάνος εἶπῃ πρὸς
 » ἄνδρα κατέχοντα ὑψηλὸν ἀξίωμα· "Αγε καὶ ἀπόθανε, ὁ ἀνὴρ οὗτος
 » ὀφείλει πάραντα ἵνα μεταβῇ οἴκαδε καὶ αὐτοκτονηθῇ. "Ενίοτε οἱ ἐν-
 » δεέσταιοι συγγενεῖς τοῦ Καγάνου ἀναβαίνουνσιν ὡσαύτως τὸν θρό-
 » νον. "Ηκουσα τοῦ λαοῦ, λέγοντος περὶ νεανίου τινὸς, ἔχοντος ἐρ-
 » γαστήριον καὶ πωλοῦντος εὐτελεῖ πράγματα· Οὗτος ἀναβήσεται
 » τὸν θρόνον μετὰ τὴν τελευτὴν τοῦ βασιλεύοντος Κα-
 » γάνου. Ἄλλ' ὁ ἀνὴρ οὗτος ἦν Ὀθωμανὸς, ὁ δὲ Καγάνος ἦν ἀεί-
 » ποτε τῆς Ἰουδαϊκῆς θρησκείας, ἦν ὁ κυρίαρχος τῶν Χοζάρων Βού-
 » λας ἡσπάσατο τῷ 740, κατὰ τὸν ἀνατολικὸν ἱστορικὸν Μασσούδην,
 » ἀκμάσαντα τὸν δέκατον αἰῶνα. Ὁ ἡγεμὼν ἐκτελεῖ τοὺς νόμους
 » μετὰ ἑννέα ἀρχόντων, οἵτινές εἰσι Μουσουλμάνοι, Ἑβραῖοι, Χρι-
 » στιανοί, ἢ εἰδωλολάτραι. Τὴν Ἰουδαϊκὴν θρησκείαν πρεσβεύει ἡ
 » ἐλαχίστη μερὶς τῶν κατοίκων, διότι οἱ λοιποὶ εἰσι Μωαμεθανοὶ καὶ
 » Χριστιανοί. Ἡ πόλις Ἀτελ περιβάλλεται εἰς εἴκοσι λεύγας ὑπὸ
 » εὐφώρων ἀγρῶν. Οἱ κάτοικοι τρέφονται κυρίως ἐξ ἰχθύων καὶ
 » ὀρύζης, ἡ δὲ Ῥωσσία χορηγεῖ αὐτοῖς μέλι καὶ κηρόν. Οἱ εὐπορώ-
 » ταιοὶ τῶν πολιτῶν τοῦ Ἀτελ εἰσι Μωαμεθανοὶ καὶ ἔμποροι. Ἡ
 » Τουρκικὴ γλῶσσα λαλεῖται κατὰ τὰς χώρας τῶν Χοζάρων, ὅπου
 » ὡσαύτως ὑπάρχει πόλις κεκοσμημένη διὰ πολλῶν κήπων, Ἀσμεδ κα-
 » λουμένη. Ἡ ἄγουσα ἀπὸ Δερβέντης μέχρι Σουῖρ ὁδὸς φαίνεται
 » κατάφυτος ἑκατέρωθεν. Ἡ ἄμπελος ἐγχωριάζει ὡσαύτως. (Ἀνατ.
 Γεωγρ.).

Περί τὸ 947 ὁ Μασσούδης ἔγραφε τὰ ἐξῆς. « Μεγάλα πλοῖα πλή-
 » ρη ἔμπορευμάτων τῆς Χοζαρίας ἀναβαίνουνσι τὸν ποταμὸν, τὸν δι-
 » αιροῦντα διχῇ τὴν πρωτεύουσαν τῶν Χοζάρων. Ἐτεραι βάρεις προ-
 » ερχόμεναι ἐκ τῆς χώρας τῆς καλουμένης Βέρτας εἰσὶν ὠρισμέναι, ἵνα
 » εἰσάγῃσι δέρματα μελαινῶν ἀλωπέκων, περιφημότερα καὶ πολυτι-
 » μότερα. Εἰσὶ δὲ ταῦτα ξροθρά, λευκὰ καὶ ποικιλόχροα. Τὰ κα-
 » λούμενα Ἀραβικὰ εἰσὶ τὰ εἰωνότερα. » Τὰ μέλανα ἔρχονται κυ-
 » ρίως ἐκ τῆς Βέρτας, ἡ τῶν πέριξ αὐτῆς. Οἱ Βασιλεῖς τῶν βαρβάρων
 » λαῶν ἀγοράζουσι βαρυτιμότερα τὰ δέρματα ταῦτα, ἐξ ὧν κατα-
 »σκευάζουσι πῖλους καὶ διφθέρας. Ἐκ Χοζαρίας πέμπουσιν αὐτὸ οὐ
 » μόνον εἰς Δερβέντην, Βέρταν καὶ ἄλλα μέρη τοῦ Χορασάν, ἀλλὰ καὶ
 » εἰς Γαλλίαν καὶ Ἰσπανίαν (Ἀραβ. Χρηστομ. ὑπὸ Σιλβέστρου Σακῆ).

"Αν καὶ ἡ Χοζαρία περιεῖχε πολλὰς πόλεις, ὧν ὁ γεωγράφος τῆς Νου-
 βίας (Sherif-El-Edrisi, γράφας τὸ 1153) καλεῖ τὴν Κουράν, Γαδράν,
 Σεγεκάν, Σαμανδάρ, Ἀλβάρδα, Σαδὶλ καὶ Φεροῦδ—Καπάδ, καὶ ὅ-
 μως ὑπῆρχον καὶ πολλοὶ ἄλλοι Χοζάροι ζῶντες ὑπὸ σκηνάς, ἡ ἐν ἀ-
 μάξαις. Τὰ βασίλεια τοῦ Καγάνου ἐπὶ τῆς δυτικῆς ὁχθῆς τοῦ Ῥᾶ,
 ἦσαν πλήθυνα, ἀλλὰ πῦσαι αἱ ἄλλαι οἰκοδομαὶ ἦσαν ἐκ γῆς κε-

ραμίτιδος. Ἡ φρουρά τοῦ ἡγεμόνος συνέκειτο συνήθως ἐν 12,000 ἀνδράν (ἀνατ. Γεωγρ.) Κατ' ἄλλους ἀνατολικούς χρονολογούς ἡ πρωτεύουσα τοῦ Καγάνου ἔκειτο πλησιέστερον τῆς Δερβέντης.

Κωνσταντῖνος ὁ Πορφυρογέννητος γράφων κατὰ τὸν δέκατον αἰῶνα περιγράφει μόνον τὰς μεσημβρινὰς κτήσεις τῶν Χοζάρων ἐπὶ τῶν ὀχθῶν τῆς Μαιώτιδος Λίμνης καὶ τοῦ Εὐξείνου Πόντου· οὐδεμίαν δὲ ἀναφέρει περὶ τῶν γαιῶν αὐτῶν παρὰ τὸν Ῥᾶ καὶ τὴν Κασπίαν θάλασσαν· ἀλλ' ἐπ' αὐτοῦ κατὰ τὰ ἀνατολικά χρονικά οἱ Καγάνοι ἐδέσποζον ἔτι ἐν τῷ νῦν νομῷ τοῦ Ἀστραχανίου (ᾧρ. τὴν ἱστορ. ἡμῶν, ἔτος 1021), εἰ καὶ οἱ Οὐζοί, λαὸς τουρκικῆς φυλῆς, περιεπλανῶντο ἤδη μετὰ τὸν Ῥᾶ καὶ Ταναΐδος, ἐκόντων ἢ ἀκόντων τῶν Χοζάρων (ᾧρ. Κωνστ. Πορφ. παρὰ Βανδουρ. Τομ. Α'. σελ. 103. 106 τὸν γεωγραφικὸν χάρτην τοῦ Δελίλλου ἐν τῇ αὐτῇ σελίδι).

Τὸ ὄνομα τῆς πόλεως Σάρκελ κατὰ Κωνστ. τὸν Πορφ. καὶ τὸν διάδοχον αὐτοῦ ἱστοριογράφον ἐσήμαινε Χοζαριστὶ λευκὸν ξενόδοχεῖον, ἢ λευκὴν οἰκίαν (Ἀπομν. τῶν λαῶν, Τομ. Γ. σελ. 367). Τουρκιστὶ δὲ ἡ λέξις αὕτη σημαίνει πόλιν λευκὴν (Βαῦερ, Γεωγραφία τῆς Ῥωσσίας. Τομ. Θ'. σ. 399). Διὰ τοῦτο ὁ σοφὸς Δανβίλλος ὑπέλαβεν, ὅτι τὸ Σάρκελ ἦτο τὸ νῦν Βιελγόροδον ἐν τῷ νομῷ τοῦ Κούρσκου καὶ ὅτι ὁ ὑπὸ Κωνσταντίνου τοῦ Πορφυρογεννήτου καλούμενος ποταμὸς Τάναϊς ἦτο οὐχὶ ὁ Δόν, ἀλλ' ὁ Δονέτσης. Βαῦερ, Δανβίλλος ὑπόμν. τῶν νῦν κατοικούντων τὴν Δακίαν· ᾧρ. Ὑπομνήματα τῆς Ἀκαδημίας τῶν ἐπιγραφῶν, ἔτη 1758—1760). Ἄλλοι συγγραφεῖς ἐπίστευσαν τῇ γνώμῃ ταύτῃ· ἀλλὰ φαίνεται σφαλερά. Ἡ πόλις Βιελγόροδον ἐγένετο γνωστὴ μόνον ἀπὸ τοῦ δεκάτου ἔκτου αἰῶνος καὶ ἐκλήθη Βιέλ-Γορὸδ, ἥτοι πόλις λευκὴ, ἔνεκα τῆς ἐπὶ ὄρους λευκοῦ θύσεως αὐτῆς, ὅθεν κατέβη εἰς τὴν πεδιάδα. Οἱ ἀπεσταλμένοι ὑπὸ τοῦ αυτοκράτορος Θεοφίλου μετέβησαν ἐπὶ λέμβων εἰς τὸ χωρίον, ὅπου διετάχθησαν ἵνα οἰκοδομήσωσι τὸ φρούριον Σάρκελ (ἀπομν. τῶν λαῶν Τομ. Γ. σ. 367 καὶ 368)· ὁ δὲ Δονέτσης ἐν τοῖς πέριξ τοῦ Βιελγόροδου ὑπάρχει ἄπλωτος (ᾧρ. ἀπομνημ. τοῦ Ζουίεφ, (Zouïef) σελ. 170). Οἱ Χοζάροι, γενόμενοι ἄπαξ κύριοι τῆς Τανρίδος ἤθελον ἵνα ἔχωσι τὸ Σάρκελ πρὸς ἀσφάλειαν αὐτῶν ἀπὸ τῶν Πατσινάκων (ᾧρ. Κεδρηνόν· ἐν ἀπομν. τῶν λαῶν Τομ. Γ'. σ. 368), οἵτινες κατὰ Κωνσταντῖνον τὸν Πορφυρογέννητον ἔζων τότε ἐπὶ τῶν ὀχθῶν τοῦ Ῥᾶ καὶ τοῦ Ῥᾶ. Οὐχὶ δ' ὁ Δονέτσης, ἀλλὰ ὁ Τάναϊς ἐχρησίμευσεν ὡς φραγμὸς μετὰ τὴν αὐτῶν καὶ τῶν Χοζάρων.

Ὁ Αυτοκράτωρ Μιχαὴλ ἐπεμψεν εἰς Χοζαρίαν τὸν φιλόσοφον Κωνσταντῖνον, ὅστις ἐπέστρεψε τοὺς κατοίκους αὐτῆς εἰς τὴν χριστιανικὴν θρησκείαν. Οὗτοι δὲ πρὸς εὐγνωμοσύνην ἐπεδαψίλευσαν αὐτῷ δῶρα· ἀλλ' ὁ Κωνσταντῖνος ἐξήγησε πρὸς ἀμοιβὴν τῶν μόχθων αὐτοῦ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῶν Ἑλλήνων αἰχμαλώτων, ὅπερ καὶ ἐπετράπη προθυμότατα (ᾧρ. Βίους τῶν Ἁγίων Κυρίλλου καὶ Μεθοδίου ἐν τῷ γενικῷ Ἐκκλησιαστικῷ μηνολογίῳ Τομ. Γ'. σ. 4.) Ἐν τούτοις οἱ

Καγάνοι, εἰ καὶ ἐπέτρεπον τῷ λαῷ αὐτῶν ἵνα βαπτίζηται, ἐνέμενον πάντοτε ἐν τῷ Ἰουδαϊσμῷ. Μετὰ τινὰ ἔτη ὁ Ἅγιος Κωνσταντῖνος, ἡ Κύριλλος ἐγένετο περίπυστος διὰ τε τὴν ἐφεύρεσιν τοῦ Σλαβωνικοῦ ἁλφαβήτου καὶ τὴν εἰσαγωγὴν τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης εἰς τὰ ἐκκλησιαστικὰ βιβλία.

(60) Τῷ 516, κατὰ τὸν Γρηγόριον (de Tours), ἀνεγινώσκετο ἐπὶ πολὺν χρόνον ἐν ταῖς ἐκκλησίαις ἡ τυπικὴ αὕτη ἱκεσία ἀπὸ τῆς ὁργῆς τῶν Νορμανδῶν ῥῦσαι ἡμᾶς Κύριε.

(61) Ὁρ. Φόρστερον περὶ τῶν κατὰ τὴν ἄρκτον ἀνακαλύψεων. Τῷ 1001 ἡ τρικυμία ἔρριπεν αὐτοὺς ἐπὶ τῶν παραλίῳν τῆς Ἀμερικῆς, ἐντεῦθεν δ' ἐπανῆλθον εἰς Γροελανδίαν καὶ ἐκάλεσαν τὴν νέαν ταύτην χώραν Βινλανδίαν. Ὁ ἐκ Βρέμης Ἀδάμ μνημονεύει τούτου.

(62) Ὁ Σάξων, συγγραφεὺς τοῦ δεκάτου τρίτου αἰῶνος, ἐπιλεγόμενος Γραμματικὸς, ὡς καθαρῶς περὶ τὴν λατινικὴν αὐτοῦ γλῶσσαν, ἐπεχείρησε τὴν ἀνεύρεσιν τῆς πρώτης ἱστορίας τῶν Σκανδιναβῶν, φέρων ὡς τεκμήρια ἀρχαίας ποιήσεις καὶ ἐπιγραφὰς ἀγνώστους παντὶ ἄλλῳ, ἢ αὐτῷ. Οὐ μόνον σοφοὶ κριτικοὶ, ὡς ὁ Μαλλέτ, Σχλοίξερς, ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ὁ Δαλῖνος χρονογράφος Σουηδὸς ῥέπων ἀρκούντως εἰς τὴν λογοποιῶν ἀπέκρουσε τὴν ἀρχαίαν ἱστορίαν τοῦ Σάξωνος. Ἐναντίον δὲ τούτου, ὁ Μίλλερ ἐν τῇ ἀκαδημαϊκῇ αὐτοῦ ὁμιλίᾳ ἐπανελάβε μετὰ σπουδαιότητος τοὺς μύθους τοῦ Δανοῦ τούτου περὶ τῆς Ῥωσσίας, διατεινόμενος ὅτι πρέπει ἵνα ἀναγνωρίσωμεν τὸ ἀξιόπιστον τῆς ἱστορίας τοῦ Γραμματικοῦ.

Νομίζομεν, ὅτι χαρίζομεθα τῇ περιεργείᾳ τοῦ ἀναγνώστου παριστῶντες ἐνταῦθα τὰς μὴ ἀξιόπιστους ταύτας πληροφορίας περὶ τῆς ἀρχαίας Ῥωσσίας.

Φυῶτων ὁ Α'. βασιλεὺς τῆς Δανίας, σύγχρονος τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, κατὰ τὴν ἀξίωσιν τοῦ Τορφέου ἐνίκησε μεγάλην ναυμαχίαν κατὰ τινος ἡγεμόνος, ἢ τυράννου τῆς Ῥωσσίας, Τράννων ὀνομαζομένου. (Ὁρ. Σάξων καὶ τὸν Γραμμ. Ἰστ. Δανίας Βιβ. Β'. σ. 21). Ἐκνρίενσε τῆς πόλεως Ῥοτάλας ἐν Λιβονίᾳ (Ὁρ. Γροῦβερν, Χρονικὸν τῆς Λιφλανδίας) καὶ τοῦ Πελτικέου ἢ Πολότσκου, πρωτεύουσος τοῦ Βεσπασίου, ἐτέρεν τῆς Ῥωσσίας ἡγεμόνος. Ἐπόρθησεν ἔτι τὴν χώραν βασιλέως τινὸς Ἀνδουβάνου καλουμένου, γήμας τὴν θυγατέρα τούτου. Κατὰ τὸν πρῶτον αἰῶνα ὁ Ἄλφανος, βασιλεὺς τῆς Νορβηγίας, πολεμήσας ἐν Ἀνατολῇ, Ῥωσσίᾳ καὶ Λιβονίᾳ ἐφόνευσεν ἐν μονομαχίᾳ τὸν περίφημον βασιλέα Σιγτρίγγον (Sigtrigg) γήμας τὴν θυγατέρα τοῦ κυριάρχου τῆς Ῥωσσίας Ἀλμαβέιγαν, ἢ Ἀλφίνην (Τορφ. Νέα Ἰστ. Τομ. Α'. σ. 123). Ὁ Γολβρόδος, βασιλεὺς τῆς Σουηδίας ἡνδοκίμησεν ἐν τῷ κατὰ Ῥωσσίας πολέμῳ (Σαξ. Γραμμ. σ. 23). Ὁ διδοχος αὐτοῦ Γότερος ἐφονεύθη κατὰ τινὰ μάχην πρὸς τὸν Βοὰ υἱὸν τοῦ Ὀτίνου (ἢ τοῦ περιφήμου Ὀδίνου) καὶ τῆς Ῥώσσης ἡγεμονίδος Ῥίνδας. Γόης δὲ τις Φίννος προεμάντευσε τὸ συμβεβηκὸς τοῦτο τῷ Ὀτίνῳ· ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ὁ ἀνδρεῖος Βοὰ τραυματισθεὶς ἐν τῇ μάχῃ,

ἀπεβίωσε τὴν τρίτην ἡμέραν καὶ ἐτάφη μεγαλοπρεπέστατα ὑπὸ τῶν Ῥώσων πολεμιστῶν, οἵτινες ἀνήγειραν τύμβον ἐπὶ τοῦ τάφου αὐτοῦ πρὸς διαιώνισιν τῆς δόξης τοῦ Βοά. (Σαξ. Γραμμ. ἱστ. Δαν. σ. 44 καὶ 46). Ἰσταμένον τοῦ ἐνδεκάτου αἰῶνος ὁ υἱὸς τοῦ Γοτέρου καὶ οἱ διάδοχοι αὐτοῦ ἐπολέμησαν πολλάκις πρὸς τοὺς Ῥώσσους.

Κατὰ τὸν τρίτον αἰῶνα, ὡς λέγει ἡ χρονολογία τοῦ Τορφέου, Φρότων ὁ Γ'. βασιλεὺς τῆς Δανίας ἐξηγε τὴν θυγατέρα βασιλεῶς τινὸς τῶν Οὔννων, ἣν ἐμάγευσε διὰ μεμαγευμένον ποτοῦ καὶ εἶτα διεξέυχθη. Ὁ πενθερὸς αὐτοῦ ἐκήρυξε πρὸς αὐτὸν πόλεμον καὶ ἠνώθη μετὰ τῶν Ῥώσων, ἀλλ' ἠττήθη (Σαξ. Γραμμ. σελ. 69. 86. 89). Ὁ Φρότων ἔδωκε τὴν ἐπαρχίαν Ὀλμάρδον ἢ Νοβογόροδον τῷ βασιλεῖ Ὀλμάρῳ, τὴν Ἑστωνίαν ἐτέρῳ ἡγεμόνι, τὴν δὲ Κονογαρδίαν, ὡσάντως Ῥωσσικὴν ἐπαρχίαν, τρίτῳ τινί.

Ὁ υἱὸς Φρότωνος τοῦ Γ'. Φλίδλεφος ἀνετράφη ἐν Ῥωσσίᾳ (Σαξ. Γραμμ. ἱστ. Δαν. Βιβ. ΣΤ'. σελ. 96), ἧς ὁ ἡγεμὼν ἐβοήθησεν αὐτῷ ἕνα ἀναβῆναι τὸν πατρικὸν θρόνον. Σταρκάτερος ἦρως Δανὸς ἔτρεψεν εἰς φυγὴν τὸν Ῥώσσον ἡγεμόνα Φλόκκαν, ἐγένετο κύριος τῶν πολλῶν αὐτοῦ θησαυρῶν, καὶ μεγάλης ποσότητος χρυσοῦ καὶ ἀργύρου (Σαξ. Γραμμ. σελ. 104 καὶ 105). ἐπὶ δὲ τῆς βασιλείας Φρότωνος τοῦ Δ'. τουτέστι κατὰ τὸν τέταρτον αἰῶνα, (ὅρ. χρονολογίαν τοῦ Τορφέου) ἐθριάμβευσε μονομαχήσας πρὸς τὸν Βιζίνην, ἕνα τῶν ἡμετέρων ἱπποτῶν. Μετὰ δὲ ἑκατὸν ἔτη καὶ ἐντεῦθεν Ἀλδάνος, βασιλεὺς τῆς Δανίας ἐβοήθησε τοῖς Ῥώσσοις κατὰ τοῦ βασιλεῶς τῆς Σουηδίας, ὁ δὲ βασιλεὺς Ἑρμέρικος ἐπολέμησεν αὐτούς.

Ὁ περιώννυμος βασιλεὺς τῆς ἄρκτου Ἰβαρος Βιδιφάδμης, ὑποτάξας τὴν Σουηδίαν καὶ Δανίαν, ἐπόρθησεν ὡσάντας μέρος τῆς Ῥωσσίας. Ἡ θυγάτηρ αὐτοῦ Ἀβδούρα Διονπακούδχα (Τορφ. ἱστ. τῶν Νορβ. Τομ. Α'. σ. 442) ἦτοι ζάπλουτος, χηρεύσασα μετέβη εἰς Ῥωσσίαν μετὰ τοῦ υἱοῦ αὐτῆς Ἀράλδου, ἔτι βρέφους, καὶ συνεξέυχθη μετὰ τοῦ Ῥαδιβάρδου, ἡγεμόνος τῆς χώρας ταύτης. Ὁ Ἰβαρος ὀργισθεὶς διὰ τὸν γάμον τοῦτον ἐπόθει ἐκδίκησιν, ἀλλ' ἐπνίγη ἐν θαλάσῃ· ὁ δὲ Ἀράλδος βοηθείᾳ τοῦ πενθεροῦ αὐτοῦ ἐγένετο βασιλεὺς τῆς Δανίας ἀρχομένου τοῦ ἐβδόμου αἰῶνος, κατὰ τὴν χρονολογίαν τοῦ Τορφέου. Ὁ υἱὸς τοῦ Ῥαδιβάρδου, ὁ Γενναῖος Ῥανδέρερος, μὴ ἀρκούμενος τῷ θρόνῳ τῆς Ῥωσσίας, ἀπῆλθεν εἰς Νορβηγίαν. Ὁ Ῥεγνάργος, ἔγγονος τοῦ Ῥαδιβάρδου βασιλεύων ἐν τῇ πατριδὶ ἡμῶν ἀνεχώρησεν εἰς Σκανδιναβίαν πρὸς βοήθειαν τοῦ Σιγούρτου, υἱοῦ τοῦ Ῥανδέρερου, ὅστις τῷ 735 ἐφόνευσεν τὸν θεῖον αὐτοῦ Ἀράλδον.

Ἐπὶ Καρόλου τοῦ Μεγάλου ἔξη ὁ περικλεὲς βασιλεὺς τῆς Δανίας Ῥέγγερος Λοτβρόκος, ὅστις ἐκυρίευσε τῆς Λιβονίας, ἧς ὁ βασιλεὺς Διῦνος ἐφονεύθη. Οἱ υἱοὶ αὐτοῦ συζευχθέντες Ῥώσσας ἡγεμονίδας, ἐπολέμησαν ἀνδρείως βοηθείᾳ τοῦ πενθεροῦ αὐτῶν, ἀλλ' ὁ Ῥέγγερος νικήσας αὐτούς, εἰσέβαλεν εἰς Ῥωσσίαν, Φινλανδίαν, Βιαρμίαν καὶ ἔ-

δωκε τὰς χώρας ταύτας τῷ υἱῷ Βιτσέρσκη, ἐπὶ μικρὸν βασιλεύσαντι· διότι ὁ Δάξων, υἱὸς τοῦ βασιλέως τῆς Λιβονίας, συλλαβὼν τὸν Βιτσέρσκον, ἐκένσε ζῶντα. (Ὁρ. Σαξ. τον Γραμ. 15. Δανίας, Βιβλ. Θ, σελ. 174).

Καταπαύομεν ἐνταῦθα τὸ ἀπόσπασμα τοῦ Σάξωνος καὶ τῶν ἀρχαίων Ἰσλανδικῶν περὶ τῆς Ῥωσσίας παραδόσεων.

(63) Γὰρ δ σημαίνει οὐ μόνον πόλιν, ἀλλὰ καὶ χώραν. Οἱ Δανοὶ ἐκάλουν τὴν Ῥωσσίαν Ὀστρογαρδίαν, τουτέστιν ἀνατολικὴν χώραν· δι' ἣν κεῖται πρὸς ἀνατολὰς τῆς Δανίας. Γαρδαρὶκ δὲ σημαίνει βασιλεῖον, ἡ χώραν, ἐν ᾗ ὑπάρχουσι πόλεις. Ὁ λμγαρδ δὲ, χώραν νήσων (insularum regio) ἢ πόλιν ἐν νήσῳ. Ὁ Βάγγερος φρονεῖ, ὅτι οἱ Σκανδιναβοὶ ἐκάλουν τὴν Ῥωσσίαν Ἑλλάδα, διότι οἱ Σλάβοι παρεδέχθησαν τὸ θρησκευμα τῶν Ἑλλήνων, συγχρόνως δὲ καὶ τὸ ἀλφάβητον αὐτῶν· ἀλλ' οἱ Σκανδιναβοὶ ἐκάλουν οὕτως αὐτὴν εἰδωλοάτρην ἔτι (ὁρ. Βαυέρου Geograph. Russiæ en Scrip. Septentr. ἐν τοῖς ὑπομνήμασι τῆς Ἀκαδημίας, Τόμ. Γ', σελ. 371. καὶ τὴν Διατριβὴν τοῦ σοφοῦ Ἰρὲ περὶ τῆς κατὰ τὴν Ἑλλάδα περιηγήσεως τῶν Σκανδιναβῶν, ἐν τῇ 15. τῶν Ἀρκτ. Χωρῶν ὑπὸ Σχλοιζέρου σελ. 549, 556) ἵσως ἐπειδὴ οἱ Νορμανδοὶ διήρχοντο αὐτὴν ἀπερχόμενοι εἰς Ἑλλάδα καὶ συνέχεον τὰς δύο ταύτας χώρας. Οἱ συγγραφεῖς τῆς Ἄρκτου ἐκάλουν ὡσαύτως τὴν Ῥωσσίαν Οὐνιγὰρδ, τουτέστι, κατὰ τὸν Εὐμόλδον, χώραν τῶν Οὐνῶν. Οἱ Οὐννοι ἵσως κατέλαβον μέρος τῆς Ῥωσσίας κατὰ τὸν τέταρτον καὶ πέμπτον αἰῶνα· ἀλλὰ πιθανώτερον ὅτι τὸ ὄνομα Οὐνιγὰρδ ἐδόθη μᾶλλον αὐτῇ ὑπὸ τῆς διεφθαρμένης προφορᾶς τοῦ ὀνόματος Κιέβου, καλουμένου ὑπὸ τῶν συγγραφέων τῆς Ἄρκτου Chive, Cuieua, Kœnugardia.

Ῥουνικοὶ καλοῦνται οἱ ἀρχαῖοι Σκανδιναβικοὶ χαρακτηῖρες. Οἱ λόγιοι ἐπὶ πολὺ ἠμφισβήτησαν τὴν ἀρχαιότητα αὐτῶν· γνωστὸν δ' ἐστὶ τοῦλάχιστον, ὅτι τὰ γράμματα ταῦτα ἦσαν ἐν χρῇσει περὶ τὸν ἔβδομον ἢ ὄγδοον αἰῶνα. Σῶζονται ἔτι τοιαῦτα ἐπὶ τῶν μνημείων καὶ τάφῳ τῶν εἰδωλολατρῶν· πλὴν δὲ τῶν ἐπιγραφῶν τούτων ἄλλα ἀρχαῖα καὶ σπουδαῖα τῇ Ἱστορίᾳ ῥουνικὰ μνημεῖα οὐκ ἔχομεν. (Ὁρ. Σχλοιζ. 15. Ἄρκτ. χωρῶν, περὶ τῆς ἐν τῇ Ἄρκτῳ γραφῆς). Μέχρι τοῦδε οἱ κάτοικοι τῆς Λαλεκαρδίας χρῶνται ῥουνικοῖς γράμμασι. (Ὁρ. Δαλ. 15. τῆς Σουηδίας, Τόμ. Α', σελ. 180.

(64) Ὁ Duchêne «istoriæ Francorum scriptores,» Τόμ. Β', 389, 524 καὶ 850. Περὶ τῶν ἄλλων ὀνομάτων ὅρα τὸ σύγγραμμα τοῦ Βαυέρου de Varagis ἐν τοῖς ὑπομνήμασι τῆς Ἀκαδημίας, Τόμ. Α'. Ἐν ταῖς πρὸς τὴν Ἑλληνικὴν αὐτοκρατορίαν συνθήκαις τῶν πρώτων γεγεμένων τῆς Ῥωσσίας πολλοὶ μεγιστᾶνες αὐτῶν φέρουσι Σκανδιναβικά ὀνόματα π. χ. ἡμεῖς, Ῥῶσσοι τὸ γένος, Κάρολος Ἰνεγέρδος, Βερεμουνδος, Ρουλάβος, Ρουάλδος κτλ. ἐπέμφθημεν ὑπὸ τοῦ Ὀλγουν Μεγάλου ἡγεμόνος τῆς Ῥωσσίας κτλ.

(65) ῥουσίους, οὓς ἄλλω ὀνόματι Νορμανδοὺς καλοῦμεν (σελ. 92)· καὶ ἀλλαχοῦ (σελ. 144) λέγει τὸ αὐτό.

(66) Ἄννα ἡ Κομνηνὴ ἀναφέρει (α), ὅτι οἱ Βαριάγοι (καὶ ὡς προφέρουσιν αὐτοὺς οἱ Ἕλληνες, Βαράγγοι) κατήγοντο ἐκ Θούλης, τουτέστιν ἐκ τῆς Σκανδιναβίας. Ὁ Κεδρηνὸς (β) καλεῖ αὐτοὺς ὡσαύτως Σκανδιναβούς. Ὅτε ὁ βασιλεὺς τῆς Δανίας Ἐρίκος ἦλθεν εἰς Κωνσταντινούπολιν, οἱ Βαράγγοι ἔλαβον τὴν ἄδειαν ἵνα προσκυνήσωσιν αὐτὸν ὡς κυρίαρχην τοῦ ἔθνους αὐτῶν. Τὸν πρίγκιπα Νορβηγίας Ἀράλδον οἱ ἐν Κωνσταντινουπόλει Βαράγγοι ἀνέδειξαν ἀρχηγὸν τοῦ σωματείου αὐτῶν ὡς ἡμεδαπὸν. (Ὁρ. Βαῦερ. Διαιτριβὴν περὶ τῶν Βαράγγων ἐν τοῖς ὑπομνήμασι τῆς Ἀκαδημίας, Τόμ. Δ΄.) Ἄλλως δὲ μεταξὺ τῶν Βαράγγων τοῦ Βυζαντίου ὑπῆρχον καὶ ἄλλοι ξένοι, οἷον Ἄγγλοι, Φράγκοι. (Ὁρ. Ἀπομνημ. τῶν Λαων, Τόμ. Δ΄, σελ. 431 καὶ ἐπ.).

(67) Τόμ. Γ΄, σελ. 395. Γαχάνος ἢ Χαγάνος ἐστὶ κύριον ὄνομα, κοινότατον παρὰ τοῖς Σκανδιναβοῖς (ὄρ. Ἰς. Δαλίνου). Ἐκ τῆς ἀναλογίας τοῦ ὀνόματος τούτου πρὸς τὸ τοῦ Χακάνου, ὅπερ ἔφερον οἱ Χοζάροι ἡγεμόνες, εἵκασάν τινες ὅτι οἱ λεγόμενοι οὗτοι Ρῶσσοι πρέσβεις ἦσαν Χοζάροι. Οὕτως ἐγνωμάτευσεν οὐ μόνον ὁ Βολτινος, ἀλλὰ καὶ ὁ Σχλόζερους. Ἀλλ' ἀπὸ τέλους ἤδη τοῦ ἐβδόμου αἰῶνος μέχρι τοῦ ὀγδόου καὶ ἐννάτου οἱ Χοζάροι συνεκινῶνουν ἀδιαλείπτως μετὰ τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ἐδύνατο ἄρα ὁ αὐτοκράτωρ Θεόφιλος λαλεῖν περὶ φίλων καὶ συμμάχων αὐτοῦ ὡς περὶ λαοῦ ἀγνώστου; Ἐδύνατο καλέσαι αὐτοὺς ξένῳ ὀνόματι καὶ πέμψαι εἰς Γερμανίαν, ὅπως εὐχερέστερον ἐπανακάμψουσιν εἰς τὴν ἐαυτῶν πατρίδα, ὅμορον τῶν ἐν Ταυρικῇ κτῆσεν αὐτῶν; Ὁ Μύλλερους ἐνόμισεν ὅτι οἱ πρέσβεις οὗτοι ἦσαν Βαραγγο-Ρῶσσοι, οἵτινες, ἐγκαταστάντες ἐν Κιέβῳ πρὸ τοῦ ῥουρικού, ἀπῆλθον εἰς Κωνσταντινούπολιν καὶ ἐκάλεσαν τὸν ἀρχηγὸν αὐτῶν Καγάνον· τὸ προσαγόρευμα δὲ τοῦτο ἦν ἐντιμώτατον παρὰ τοῖς Ἕλλησιν. Εἰ ὁ Μύλλερους ἔβλεπε τὸν βίον τοῦ Βλαδιμίρου ἐν χειρογράφῳ τοῦ ΙΓ' ἢ ΙΔ' αἰῶνος, σωζομένου ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τοῦ κόμητος Μούσιν Πούσκιν, ἐδύνατο ἀποδείξει, ὅτι αὐτοὶ οἱ Ρῶσσοι κυρίαρχοι ἦτοι οἱ ἡγεμόνες τοῦ Κιέβου, ἐκαλοῦντο Καγάνοι· διότι οὕτω καλεῖται ὁ Βλαδίμιρος ἐν τῇ εἰρημένῃ βιογραφίᾳ. Ἐν τούτοις οἱ πρέσβεις οὗτοι τοῦ ῥωσικοῦ λαοῦ κατήγοντο βεβαίως οὐχὶ ἐκ τοῦ Κιέβου, ὅπου ὁ Ἕλλην αὐτοκράτωρ οὐκ ἐδύνατο πέμψαι αὐτοὺς διὰ τῆς Γερμανίας. Τοῦ Κιέβου ἦρχον τότε οἱ Χοζάροι, οἵτινες ἐκινῶνουν ἀδιαλείπτως πρὸς τὴν Βυζαντινὴν αὐτοκρατορίαν, εἴτε κατὰ θάλασσαν,

(α) Βιβλ. Β΄, σελ. 62.

(β) Σελ. 792.

εἶτε κατὰ ξηρὰν, διερχόμενοι τὴν Βουλγαρίαν. Ποῦ οὖν εἰσιν αἱ πολυάριθμοι βάρβαροι χώραι, περὶ ὧν ὁ Θεόφιλος ἀναφέρει ἐν τῇ πρὸς τὸν Λουδοβίκον ἐπιστολῇ; Ἀλλ' εἰ, ὡς πάντα πείθουσιν ἡμᾶς, οἱ πρέσβεις οὗτοι ἦλθον ἐκ Σουηδίας, εὐχερέστερον ἐπανήρχοντο οἰκადε διὰ τῆς Γερμανίας, ἢ διὰ πολλῶν Σλαβικῶν καὶ Φιννικῶν λαῶν βαρβάρων ἔτι κατὰ τὸν 9^{ον} αἰῶνα. Οἱ Σουηδοὶ ἦσαν ἔτι γνωστοὶ τῇ αὐτῇ τοῦ Λουδοβίκου, πέμπαντος πρὸς αὐτοὺς πρεσβευτὴν τῷ 829, (Ὁρ. Δαλίνον).

(68) Ἀπομν. τῶν λαῶν, Τόμ. Β', σελ. 29. Ἀναφέρεται ὑπὸ τινων, ἔτι οἱ Σλάβοι ἐνίπτοντο τοὺς μόνον καθ' ἑαυτὰς τὸν βίον, ἤτοι κατὰ τὴν γέννησιν, τὸν γάμον καὶ τὴν τελευτήν. (Ὁρ. Ράιτχ. 15. Σλαβικῶν λαῶν, Βιβλ. Α'. Κεφ. 5).

(69) Ἀπομν. τῶν λαῶν, Τόμ. Β', σελ. 28 καὶ 29. καὶ Μανρικίου Στρατηγικῶν ἐκδ. Οὐψάλης, Βιβλ. Β', σελ. 5. Ὁ αὐτοκράτωρ Μανρίκιος ἔγραψε περὶ πολεμικῆς δώδεκα βιβλία, ἐκδοθέντα ὑπὸ Σεφέρου τῷ 1664. Τὸ μᾶλλον δὲ διαφέρει ἡμῖν ἐστὶν ἡ διαγραφὴ τῶν Σλαβικῶν ἡθῶν, ἣν εὐρίσκομεν ἐν τῇ Ἱστορίᾳ τῶν Γερμανῶν, Τόμ. Β', σελ. 211 καὶ 212. Ὁ αὐτοκράτωρ Λέων ὁ σοφὸς ἐν τῇ τακτικῇ αὐτοῦ ἐπαναλαμβάνει ὅσα ἀναφέρει ὁ Μανρίκιος περὶ τῶν Σλάβων.

(70) Ἀπομν. τῶν λαῶν, Τόμ. Β', σελ. 36.

(71) Ὁρ. Στρατηγ. Μανρικίου, Βιβλ. Β', Κεφ. 5. — Τάκτιον περὶ Βενέδων. — Προκόπιον ἐν Ἀπομν. τῶν λαῶν, Τόμ. Β', 29, καὶ 33. καὶ Χρονικὸν τοῦ Φρεδιγαρίου, Κεφ. 48. Ὁ Μανρίκιος ἀναφέρει, ὅτι τὰ Σλαβικὰ βέλη περιεῖχον δραστηκώτατον φάρμακον, διαδόμενον ταχέως εἰς ὅλον τὸ σῶμα, εἰ μὴ ὁ τραπείτης ἐλάμβανε θηριακὴν ἢ ἄλλα φάρμακα, ἣ τέλος μὴ ἀπέταμον τὴν περὶ τὸ τραῖμα σάρκα.

(72) Ἀπομν. τῶν λαῶν, Τόμ. Β', σελ. 34 καὶ 43.

(73) Βίος τοῦ Ἁγίου Σεβερίνου, Κεφ. Β'. — Γεπχάρδος, 15. τῶν Βένδων, Τόμ. Α', σελ. 23. Οἱ χωρικοὶ Ἕλληες ἐκάλουν αὐτοὺς Σκαμάρους.

(74) Ἀπομν. τῶν λαῶν, Τόμ. Β', σελ. 37. Οἱ Σλάβοι ἀνεσκολόπιζον τοὺς αἰχμαλώτους, κατέκλειον αὐτοὺς ἐν σταύλοις καὶ ἔκαιον μετὰ τῶν κτηνῶν, ὅσα οὐκ ἠδύναντο φέρειν μεθ' ἑαυτῶν.

(75) Ἀπομν. τῶν λαῶν, Τόμ. Β', σελ. 59.

(76) Ὁ Μανρίκιος λέγει, ὅτι ἐκρυπτον τὴν περιουσίαν αὐτῶν ὡς κλέπται.

(77) Ὁ Προκόπιος καὶ Μανρίκιος.

(78) Ὁ ἐκ Βρέμης Ἀδάμ (Βιβλ. Β', Κεφ. 1Β') καὶ ὁ Μανρίκιος.

(79) Ὁ ἐκ Πράγης Κοσμᾶς, Script. rer. Germ. Α', 1970, καὶ Βίος Ὁθωνος, σελ. 690. Ὁρ. ὡσαύτως Ἐλμόλδου Σλαβικὰ Χρον. Β', Α', Κεφ. 83.

(80) Στρατηγ. Μανρικίου. Ὁ Ἅγιος Βονιφάτιος, ἀκμάσας περὶ ταμῆσα τοῦ 8^{ου} αἰῶνος, ἀναφέρει περὶ τῶν Σλαβο-Γερμανῶν ἢ Βένδων

ἐν τῇ πρὸς τὸν βασιλέα τῆς Ἀγγλίας ἐπιστολῇ «Οἱ Βίνεδοι, γένος
» ἀνθρώπων μιαιφάτων καὶ κάκιστον· τοσοῦτον δὲ μεγάλως φυλάτ-
» τει τὴν συγγενὴν ἀγάπην, ὥστε ἡ γυνὴ, ἀποθανόντος τοῦ ἰδίου ἀν-
» δρός, ἀποφεύγει τὸ ξῆν· ἀξιέπαινος δὲ νομίζεται ἡ ἰδίᾳ χειρὶ φο-
» νευθεῖσα καὶ ἐπὶ τῆς αὐτῆς τῷ ἀνδρὶ πυρᾶς κατακαεῖσα.» "Ορ.
Abhandl. Böhmischer Gesellsch. Κεφ. Γ'. σελ. 158. — Χρ. Διτμ. σελ.
419, καὶ Ἀντωνίου Δοκίμια περὶ τῆς πρώτης τῶν Σλάβων κατα-
γωγῆς, τῶν ἡθῶν, κτλ.

(81) "Ορ. Abhandl. von den Heyrathsgebräuchen der Oberlausitzischen Venden καὶ Γεπχ. 'Ις. Σλάβων, Τόμ. Α', σελ. 8. καὶ Ἀντώνιον, σελ. 128.

(82) Ἀπομν. τῶν λαῶν, Τόμ. Β', σελ. 72.

(83) Ἀντώνιος, σελ. 54.

(84) Βίος τοῦ Ἀγ. Ὁθωνος, σελ. 682.

(85) Γεπχ. 'Ις. τῶν Βένδων, Τόμ. Α', σελ. 9. "Ἐτεροι λαοὶ εἰδωλο-
λάτραι, οἱ Πρῶσσοι, οἱ Ἑρουντοί προσεφέροντο κατὰ τὸν αὐτὸν τρό-
πον. Ἐν γένει δὲ εὐρίσκομεν μεγάλην ὁμοιότητα τῶν Σλαβικῶν καὶ
Γερμανικῶν ἡθῶν. ("Ορ. Hartnoch, Antiq. Pruss. Dissert. Τόμ. II',
σελ. 188. καὶ Μασκόβ, Geschichte der Deutschen, Βιβλ. ΙΑ', Κεφ. 24.

(86) Σλαβ. Χρονικά. Ἐκδόσεις Λινδενβρόγου, σελ. 202.

(87) Ἐντυπον Χρ. Νέστωρος, σελ. 12.

(88) Ἀπομν. τῶν λαῶν, Τόμ. Β', σελ. 29.

(89) Γεπχάρδος, 'Ις. τῶν Σλάβων, Τόμ. Α', σελ. 42.

(90) Αὐτόθι, Α', 42.

(91) Ἀπομν. τῶν λαῶν, Τόμ. Β', 29. Ἐλμόλδος, Σλαβ. Χρ. Βιβλ. Α', Κεφ. 83.

(92) Γεπχάρδος, 'Ις. τῶν Βένδων καὶ Σλάβων, Τόμ. Α'. σελ. 44 καὶ 45.

(93) Ὁ ἐκ Βρέμης Ἀδάμ καλεῖ τὴν πόλιν ταύτην Ἰουλίνον, ὃ δ' Ἐλ-
μόλδος, Βινέτταν. ("Ορ. τοῦ μὲν πρώτου Ἐκκλ. 'Ις. σελ. 19, τοῖ δὲ
δευτέρου Χρ. Σλαβ. Βιβλ. Α'. Κεφ. 2). Ὁ Βαῦερος ἐνόμιζεν ὅτι
το ὄνομα Ἰουλίνον ἦν ἡμαρτημένον, ἀλλὰ πολλοὶ ἡξίου, ὅτι παρὰ-
γεται ἀπὸ τοῦ Ἰουλίου Καίσαρος.

(94) Γεπχάρδος, 'Ις. τῶν Σλάβων, Α', 45.

(95) "Ορ. ἐν Βίῳ τοῦ Ἀγ. Ὁθωνος τὴν διαγραφὴν τῶν ἐν Στετινῷ
Σλαβικῶν ναῶν, καὶ Βεκμάνου Beschreibung der Mark Brandenburg
σελ. 392 καὶ 398. Κάρολος ὁ Μέγας ἀπηγόρευεν ἐν Γερμανίᾳ τὴν
πρὸς τοὺς Σλάβους πώλησιν ὄπλων (Γεπχ. Τόμ. Α', σελ. 45).

(96) "Ορ. Τούμαχον, Über die Gottesdienstl. Alterthüm der Obotri-
ten σελ. 262.

(97) "Ορ. Hofpredigers Masch Gottesdienstliche Aiterthümer der Obo-
triten καὶ Voyage en Basse Saxe τοῦ κόμητος Ποτότσκη. Αἱ περιέρογοι

αὐται ἀρχαιότητες ἦσαν ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τοῦ 'Ρατσεβούργου καὶ ἐν τῷ νέῳ Βραδεμβούργῳ καὶ ἐν τῷ μουσεῖῳ τοῦ Σπονχόλτς.

(98) 'Ελμόλδ. Χρον. Σλαβ. «Casas de virgultis conte xunt necessitati tantum consulentes adversus tempestates et pluvias.» Περὶ δὲ τῶν πόλεων καὶ τῶν ναῶν, ὅρ. Γεπχ. 'Ις. τῶν Σλάβων, Τόμ. Α', σελ. 41 καὶ Βίον τοῦ 'Αγ." Οἰωνος, σελ. 681.

(99) "Ορ. ἀνωτέρω καὶ τὸν 'Αντώνιον, σελ. 142—146. Μεταξὺ τῶν Σλαβικῶν ἀρχαιοτήτων εὐρέθη εἰκὼν στρατιάτου παίζοντος τὸν ἀσκόν.

(100) 'Απομν. λαῶν, Τόμ. Β', σελ. 61. 'Ο Προκόπιος καλεῖ τὰ ἄσματα ταῦτα 'Αβαρικὰ, ἐπειδὴ οἱ Ἕλληνες ἐνόμιζον τοὺς 'Αβάρους καὶ Σλάβους ὡς τὸν αὐτὸν λαόν. "Ορα ἔτι Γεπχ. 'Ις. τῶν Σλάβων, Τόμ. Α', σελ. 6.

(101) 'Αντώνιος, σελ. 33 καὶ 143. Γεπχ. 'Ις. τῶν Σλάβων, Τόμ. Α', σελ. 7 καὶ Βίον τοῦ 'Αγ." Οἰωνος.

(102) 'Απομν. λαῶν, Τόμ. Β', σελ. 28. 'Ο Μανρίκιος λέγει «Οὐ» δὲν ὑπείκουσιν ἄρχοντι.»

(103) Οἱ Βυζαντινοὶ ἱστορικοὶ ἀναφέρουσιν ὅτι ὁ Βαϊανὸς ἐλεηλάτησε καὶ ἐπυρπόλησε περὶ τὸ τέλος τοῦ ΣΤ' αἰῶνος τὰ οἰκήματα τῶν Σλάβων τοῦ 'Ιστρου. ('Απομν. λαῶν, Τόμ. Β', σελ. 48).

(104) Σουρτσφλέις de Rebus Slavicis, 468.

(105) Γεπχ. 'Ις. τῶν Βένδων καὶ Σλάβων.

(106) 'Ελμόλδ. Σλαβ. Χρον. Βιβλ. Α', Κεφ. ΙΣΤ'.

(107) Κοσμάς ὁ ἐκ Πράγης, Βιβλ. Α', σελ. 1972.

(108) Παγάνος ἡγεμὼν τῆς Βουλγαρίας ἦλθε πρὸς τὸν αὐτοκράτορα μετὰ τῶν Βοϊλάδων αὐτοῦ, τουτέστιν ἀναμφιβόλως βοϊάρων.

(109) Βίος τοῦ 'Αγ." Οἰωνος. καὶ Γεπχάρδ. 'Ις. τῶν Σλάβων Τόμ. Α', σελ. 52.

(110) 'Απομν. λαῶν, Τόμ. Β', σελ. 393. Γεπχ. 'Ις. τῶν Σλάβων, Α', σελ. 52, καὶ Δόδνερ. ad Hagecium, Τόμ. Β', σελ. 56.

(111) 'Απομν. λαῶν, Τόμ. Β', σελ. 89 καὶ 395. 'Ο Κωνσταντῖνος πάντοτε λέγει γέροντες, senes.

(112) Γεπχάρδος, 'Ις. τῶν Σλάβων, Τόμ. Α', σελ. 52 καὶ 57. Κατὰ τὸν ΙΑ' καὶ ΙΒ' αἰῶνα καὶ αὐτοὶ οἱ βασιλεῖς τῶν Σλάβων ἐν τῇ Σερβίᾳ καὶ Δαλματίᾳ ἐνηβρύνοντο καλούμενοι Μεγάλοι Ζουπάνοι.

(113) 'Αντώνιος, σελ. 50.

(114) Γεπχάρδος, 'Ις. τῶν Σλάβων, Τόμ. Α', σελ. 53 καὶ 54.

(115) Σρέττερος, Τόμ. Γ', Abhandlung aus dem österreichischen Staatsrecht, σελ. 116. καὶ Γεπχ. Τόμ. Α', σελ. 54. 'Η συνήθεια διέτηρσεν ἔτι ἡμῖν ἔθος πολὺ παραδοξότερον τοῦ τῶν Βοημῶν. "Οτε ὁ βασιλεὺς ἀπῆρχετο πρὸς τὸν αὐτοκράτορα τῆς Γερμανίας ἐπυρπύλει δικαιοματικῶς πᾶσας τὰς καθ' ὁδὸν κώμας. (Δόβνερος, Munimenta

Historica Boëmiæ, Τόμ. Δ', σελ. 54. καὶ Γεπχάρδος, 'Ις. τῶν Σλάβων, Τόμ. Α', σελ. 54).

(116) Γεπχ. 'Ις. τῶν Σλάβων, Α', 54.

(117) 'Ελμόλδ. Σλαβ. Χρον. Βιβλ. Α', Κεφ. 84, σελ. 68. Βίος τοῦ 'Αγίου "Οθωνος, σελ. 670. Τὸ ὄνομα Πρ ο β ῆ σημαίνει δίκαιος, εὐθύς.

(118) Σάξων ὁ Γραμματικὸς, 'Ις. Δαν. σελ. 291. ἐκδοσίς τοῦ 1644. καὶ τὸ Χρονικὸν τοῦ ἐκ Μερζεβούργου Λιτμάρου, Βιβλ. ΣΤ'.

(119) Γεπχ. 'Ις. τῶν Σλάβων, Α', 57.

(120) Νέστωρ, σελ. 11 καὶ 12. καὶ Προκόπιος ἐν 'Απομν. τῶν λαῶν, Τόμ. Β', σελ. 28.

(121) Προκόπιος, περὶ Γοτθικῶν πολ., Βιβλ. Γ', Κεφ. ιδ'.

(122) 'Απομν. λαῶν, Τόμ. Β', σελ. 28.

(123) Γεπχ. 'Ις. τῶν Βένδων καὶ Σλάβων, Α', 23.

(124) 'Ελμόλδ. Σλαβ. Χρον. Βιβλ. Α', Κεφ. 84. "Ορ. καὶ Γεπχ. 'Ις. τῶν Σλάβων, σελ. 21 καὶ 24. Οἱ Σλάβοι ἐκάλουν Λευκ οὺς πάντας τοὺς ἀγαθοὺς Θεοὺς.

(125) 'Ελμόλδ. Βιβλ. Α', Κεφ. 53.

(126) Γεπχ. 'Ις. τῶν Σλάβων, Α', 23.

(127) Νέστωρ, σελ. 33. 'Αντώνιος, σελ. 146, καὶ Γεπχ. Α', 22.

(128) 'Ο μὲν 'Ελμόλδος γράφει Svantevit, Σάξων δ' ὁ Γραμματικὸς Svantovit. Νομίζουσιν τινες τὸ εἶδωλον τοῦτο ὡς τὸν Σλαβικὸν Φοῖβον καὶ δοξάζουσιν, ὅτι γραπτέον Σ β ε τ ο β ῖ δ (εἰκὼν τοῦ φωτός)· ἀλλὰ πιθανώτερον ὅτι ἐκαλεῖτο Σ β ι α τ ο β ῖ δ, τουτέστιν ἀγία εἰκὼν.

(129) "Ορ. τὴν Ῥωσικὴν μετάφρασιν αὐτοῦ, σελ. 66.

(130) Σάξων ὁ Γραμματικὸς, 'Ις. Δαν. Βιβλ. ΙΔ', σελ. 327. 'Ο Τούμανος ἐνόμιζεν, ὅτι ὁ ἐν 'Ρουγένη Πορεβίτ ἦν ὁ Περοῦνός τῶν ἡμετέρων Σλάβων, καὶ ὅτι ὁ ἴδιος ἐκαλεῖτο Σβιατοβῖδ καὶ 'Ρουγεβίτ· ἀλλὰ διάφοροι εἰκόνες τῶν εἰδώλων τούτων ἀντιφάσκουσι τῇ γνώμῃ ταύτῃ. "Ορ. Γεπχ. Α', 27. Τινὲς δὲ νομίζουσι τὸν Πορενοῦτ θεὸν τῶν ἁγίων γυναικῶν.

(131) Masch. über die Alterthümer der Obotriten, Ποτότσκης, Voyage en Saxe, καὶ 'Αδὰμ (de situ Danie, σελ. 143).

(132) 'Εν τῇ πόλει τοῦ δουκάτου Σάξεν-Λαϋεμβούργου, ὅπερ ἦν ἄλποτε χώρα τῶν παρὰ τὸν Ἀλβιον (Πολάβων) Σκλάβων. "Ορ. 'Ελμόλδ. Κεφ. 53. Masch. περὶ τῶν ἀρχαιοτήτων τῶν Ὀβοτριτῶν. Τούμ. σελ. 274. Γεπχ. 'Ις. τῶν Σλάβων, Α', 25.

(133) 'Εν ταῖς χώραις τῆς Βαλτικῆς περὶ τὸν Βιστούλαν καὶ το Κάρπαθον ὄρος. "Ορ. Τούμ. σελ. 273 καὶ 274. Γεπχ. Α', 26.

(134) "Ορ. τὸ Χρονικὸν τοῦ Ματθίου Στρικόβσκη περὶ τῶν θεῶν τῶν Λατισῶν καὶ τὸν Masch. περὶ τῶν ἀρχαιοτήτων τῶν Ὀβι-τριτῶν.

(135) Αὐτ. καὶ Γεπχ. 'Ις. τῶν Σλάβων Α', 26.

- (136) Βίος τοῦ Ἀγίου Ὁθωνος σελ. 479, 495, 502· καὶ Γεπχ. Ἰς. τῶν Σλάβων Α', 27.
- (137) Ἐν τῷ νῦν Δουκάτῳ τοῦ Ὀλστέιν. Ὁρ. Ἐλμόλδ. Κεφ. 84.
- (138) Ποτότσκης Voyage en Saxe, σελ. 85. εἰκὼν δωδεκάτη. Ὁ δὲ Ἐλμόλδ. (Βιβλ. Α', σελ. 84) ἐξ ἐναντίας γράφει, ὅτι οἱ Σλάβοι οὐδεμίαν εἶχον εἰκόνα τοῦ Θεοῦ τούτου.
- (139) Masch, περὶ τῶν ἀρχαιοτήτων τῶν Ὀβοτριτῶν Γεπχ. Ἰς. Σλάβων Α', 28· καὶ Τούμ. σελ. 316.
- (140) Ὁρ. Χρον. Διτμάρου σελ. 417. Οὐδὲν ἀναφέρω περὶ Κρόδου, Φλίντσου καὶ ἄλλων ὑποτιθεμένων Σλαβικῶν θεῶν, περὶ ὧν οὐδεμίαν εἶδῃσιν εὐρίσκομεν ἐν τοῖς ἀξιοπίστοις ἱστοριογράφοις.
- (141) Κατοικοῦσιν ἐν Δαλματία. Ἡ πρὸς μεσημβρίαν τοῦ Ἐνετικῶν κόλπου χώρα, μετὰξὺ Ἰστρίας καὶ Δαλματίας, καλεῖται κυρίως Μορλακία. Ὁρ. Ἀντώνιον, σελ. 50.
- (142) Νέστωρ σελ. 70.
- (143) Στρικόβσκη, Διαγραφὴ τῶν εἰδωλῶν τῶν Λατισῶν.
- (144) Καντεμίρος, Διαγραφὴ τῆς Μολδαβίας· καὶ Σούλζερως, Ἰς. Δακίας, Τόμ. Β', σελ. 322.
- (145) Σύνοψις καὶ Ῥωσσικὴ Ἱστορία Λομανόσοφ. Ὀδοιπορικὸν Λεπιέχιν, Τόμ. Δ', σελ. 410.
- (146) Τούτου μάρτυς ἐγενόμην πολλάκις καὶ αὐτός.
- (147) Τὰ πρῶτιστα εἰδῶλα ἦσαν τόσῳ μεγάλα, ὥστε πολλοὶ μόλις μετεκίνουν αὐτά. (Ὁρ. Βίον Ἀγ. Ὁθωνος· καὶ Τούμ. περὶ ἀρχαιοτήτων τῶν Ὀβοτριτῶν, σελ. 293.
- (148) Κοσμάς ὁ ἐκ Πράγης, Τόμ. Α', σελ. 2074· καὶ Βίος Ἀγ. Ὁθωνος, σελ. 680.
- (149) Χρον. Διτμάρου, Βιβλ. ΣΤ'.
- (150) Ἐλμόλδ. Χρον. Σλαβ. Βιβλ. Α', Κεφ. 84. Βίος τοῦ Ἀγ. Ὁθωνος. Ὁ συγγραφεὺς καλεῖ τὸ δένδρον τοῦτο Δόρυ τοῦ Ἰουλίου Καίσαρος (hastam Juli Caesaris).
- (151) Ἀπομν. λαῶν, Β', 984. Ἡ νῆσος αὕτη τοῦ Ἀγίου Γρηγορίου φαίνεται οὕσα ἡ Χορτίτσα.
- (152) Γεπχ. Ἰς. Σλάβων, Τόμ. Α', 30.
- (153) Σάξων ὁ Γραμματικός. Ἰς. Δαν. 322.
- (154) Ὁρ. τὴν διαγραφὴν τῶν ναῶν τούτων ἐν Βεγκμάνῳ, Historich. Beschreibung der Mark-Brandenburg, μέρος Β', σελ. 347, καὶ Γεπχ. Ἰς. τῶν Βένδων καὶ Σλάβων, Α', 31.
- (155) Τοιοῦτοι φαίνονται ἔτι ἐν Ἀγγλίᾳ, Ἰρλανδίᾳ, Βετσαλία καὶ Βρονσουϊκῳ. (Ὁρ. Μαλλ. Ἰς. Δαν. Τόμ. Α', Κεφ. 1Β').
- (156) Βίος τοῦ Ἀγ. Ὁθωνος, σελ. 680.
- (157) Σάξων ὁ Γραμμ. Ἰς. Δαν. Βιβλ. ΙΔ', σελ. 319.
- (158) Ὁ ναὸς οὗτος ὠκοδόμητο ἐπὶ στηλῶν ἐχονσῶν σχῆμα κ-

ράτων ζώων οὕτω τοῦλάχιστον τὸ χωρίον τοῦτο ἐξηγεῖ ὁ Γερμανὸς μεταφραστὴς τοῦ Χρον. τοῦ Διτμάρου Οὐρζίνος, σελ. 328. "Ορ. Ἐλμόλδ. 221.

(159) Γεπχ. 'Ις. τῶν Σλάβων, Α', σελ. 34 καὶ 36. Σάξων ὁ Γραμμ. 'Ις. Δαν. σελ. 320—321, καὶ Ἐλμόλδ. Σλ. Χρ. Βιβλ. Α', Κεφ. 53.

(160) Νέστωρ, σελ. 91, καὶ Ἐλμόλδ. Σλ. Χρ. Κεφ. 23.

(161) Σάξων ὁ Γραμμ. Βιβλ. ΙΔ', σελ. 320.

(162) Γεπχ. 'Ις. τῶν Σλάβων, Α', σελ. 36. Γνωστόν ἐστιν, ὅτι κατὰ τὴν ἡμέραν τῶν Ἀγίων Φλώρου καὶ Λαύρου οἱ Ῥώσοι γεωργοὶ προσάγουσι τοὺς ἵππους αὐτῶν τοῖς ναοῖς.

(163) Ἐλμόλδ. Σλ. Χρ. Κεφ. 84.

(164) Ἀντώνιος, σελ. 71 καὶ Γεπχ. Α', 36.

(165) Ὁ ἐκ Πράγης Κοσμάς, Βιβλ. Γ', ζτ. 1093 καὶ Χρον. Διτμάρου, Βιβλ. Α'.

(166) Ἀντώνιος καὶ Γεπχάρδος, Τόμ Α', σελ. 36. Ἐν ταῖς κάλπαις ἐνετίθουν παντοῖα πράγματα τῶν νεκρῶν, ψαλίδας, ῥωμαϊκὰ νομίσματα, καὶ παιδικὰ αἰθύσματα, καὶ εἰδώλια.

(167) Ἡ Τρεῖς να μεθερμηνεύεται ἀγών, τουρνοί. "Ορ. Νέστωρ, σελ. 12 καὶ Βίον τοῦ ἐκ Μορόμου ἡγεμόνος Κωνσταντίνου.

(168) Βίος τοῦ Ἀγ. Κολουμβάνου ἐν Accem. Kalend. Eccl. Univ. Β', σελ. 21 καὶ Γεπχ. 'Ις. τῶν Σλάβων, Α', 13.—Ἐλμόλδ. Βιβλ. Α', Κεφ. ΣΤ'. Ἀπὸ Καρόλου τοῦ Μεγάλου οἱ Βενδο Γερμανοὶ ἐπέστρεψαν ἀκουσίως πολλὰκις εἰς τὴν χριστιανικὴν πίστιν, ἀλλ' ἐπανήρχοντο πάντοτε εἰς τὴν εἰδωλολατρίαν· κατηγγήθη δ' ἐντελὼς αὕτη παρ' αὐτοῖς κατὰ τὸν ΙΓ' αἰῶνα. Οἱ Βούλαροι, οἱ Τσέχοι καὶ οἱ Μοραβοὶ ἐβαπτίσθησαν περὶ τὰ μέσα τοῦ Θ', (ὄρ. Μοσχεῖμου Ἐκκλ. 'Ις.), οἱ δὲ Σλάβοι τῆς Ἰλλυρίας ἐπὶ τοῦ αὐτοκράτορος Βασιλείου τοῦ Μακεδόνος, ἀναβάντος εἰς τὸν θρόνον τῷ 867. ("Ορ. Κωνσ. Πορφυρογεν. πρὸς Ῥωμανόν, Κεφ. Θ' καὶ Μοσχ. Ἐκκλ. Ἱστορία).

(169) Ὁ Προκόπιος καλεῖ αὐτὴν βάρβαρον. Ἀπομν. λαῶν, Τόμ. Β', σελ. 39).

(170) "Ορ. κατωτέρω περὶ τοῦ Σλαβικοῦ ἀλφαβήτου.

(171) Περὶ κατὰ γωγῆς τῶν Σλάβων, σελ. 108. Δοβροβσκης Litterarisches Magazin von Böhmen· Πόποβιτς, σοφὸς Αὐστριακὸς Σλάβος ἐν Untersuchungen vom meere. Γαττέρερος, Syuehr. Universal Historie, καὶ συγκριτικὰ Λεξικά. Ὡς πρὸς τὴν διαίρεσιν τῶν Σλαβικῶν διαλέκτων ἀκολοῦθῶ τῷ σοφῷ Βοημῷ Δοβρόβσκη.

(172) Unters. vom meere. Τὴν Βουλγαρικὴν διάλεκτον λαλοῦσιν ἐν τῇ Τουρκικῇ Βουλγαρίᾳ καὶ τῇ Ῥασκίᾳ, ἥτοι ἀνατολικῇ Σερβίᾳ καὶ ῥεχαῖα Δαρδανία, καλουμένη οὕτως ἐκ τοῦ ποταμοῦ Ῥάσκα· τὴν δὲ Σλαβονικὴν, ἐν τῇ Σλαβονίᾳ.

(173) Γαττέρερος, Universal hist. Ὁ τελευταῖος κάτοικος τῆς Ρουγένης, ὁ λαλήσας τὴν Σλαβικὴν, ἐτελεύτησε τῷ 1404. "Ορ. Unters. σελ.

30. Οἱ Γερμανοὶ ὑποτάξαντες τοὺς Σλάβους ἐν Γερμανίᾳ ἐφρόντιζον ἐξαφανίσαι τὴν γλῶσσαν αὐτῶν.

(174) Provinzial blätter, σελ. 101. Παρατηρητέον ἵτιν ὑπάρχει ὁμοιότης τῆς Ἰνδικῆς Σανσκριτικῆς πρὸς τὴν ἡμετέραν γλῶσσαν.

(175) Ἐν τοῖς οὐσιαστικοῖς ὀνόμασι, μήτηρ, mater, Mutter. — Πατήρ, Vater, pater. — Βράδ, Bruder, frater. — Σβέκορ, σβέκορ, socer, socrus, Schwiegervater, Schwiegermutter. — Σήν, Sohn. — Βδοβά, vidua, Wittwe. — Πάστηρ, pastor. — Ὦκο, oculus, ange. — Βραδά, Bart, barba. — Σέρδτσε, Herz. — Κόστ, κόστος, costa. — Κρόβι, cruor. — Σόλντσε, sol, sonne. — Ὦγνι, ignis. — Πλάμμεα, flamma, flamme, φλόξ. — Λούτση, λύκη, lux, Licht. — Δένι, dies. — Νότσι, nox, νύξ, Nacht. — Τέπλο, tepor. — Βοδά, vadum, ὕδωρ, wasser. — Γλίβα, gleba. — Ροσά, ros, δρόσος. — Πήλ, pulvis. — Μόρε, mare, Meer. — Σόλε, sal, Salz, ἄλς. — Γορά, ὄρος. — Γόστι, Gast, hospes. — Σόν, somnus. — Ὀβιτάνιε, habitatio. — Δόμ, δόμος, domus. — Σεκύρα, securis. — Σκαμιά, scamnum, σκαμνί. — Τρουβά, tuba. — Κόροβ, corbis, Korb. — Σκρίν, scrinium, Schrank. — Κάδι, cadus, κάδος. — Ἰάκορ, Anker, anchora, ἄγκυρα. — Μέλνιτσα, μύλη, mola, Mühle. — Κορά, cortex. — Κλέϊ, κόλλα. — Σόκ, succus. — Βινό, vinum, Wein, οἶνος. — Λέν, λίνον, linum, Lein. — Κονόπλια, cannablis, κάνναβις. — Σέμμεα, semen, Saame. — Ἰμεα, ὄνομα, romen, Name. — Βόρ, φώρ, fur. — Δάρ, δῶρον, donum. — Γρόβ, Grab. — Λέποστ, lepor, lepos. — Κροῦχ, Kreis. — Γόλια, βουλῇ, βούλημα, voluntas, das Wollen. — Λέστι, List. — Πένια, ποινή, pœna. — Λιουβόβε, Liebe, labido, lubet. — Ὀβτσά, ovis, ὄις. — Βικ, bos, βοῦς. — Ἀγνιετς, agnus, ἀμνός. — Σβινιά, Schwein, σῦς, sus. — Βόβρε, Bieber, fiber. — Λέβ, λέων, leo, Löwe. — Ὀσλιά, asellus, Esel. — Μῦς, μῦς, mus, Maus. — Κότ, catus, Kater.

Ἐν τοῖς ἀριθμητικοῖς, Γεδίν, unus, eins, εἷς. δβά, duo, δύο zwey. τρι, tres, τρεῖς. τσέτιρε, τέσσαρες. πεάτ, πέντε. δεσιάτ, δέκα, decem, zehn. στό, centum. — Ὀβα, ambo, ἄμφω.

Ἐν δὲ τοῖς ἐπιθέτοις, λέβοϊ, lævus, λαῖος, link. δεσνι, δεξιός, dexter, rechter. λέποϊ, lepidus. νόβιϊ, novus, νέος, νεύβέτχι, vetus. λούνηϊ, jung, junior. Κριβονῖ, κυρτός, τονυϊ, tenuis, dünn. Κράτιϊ, curtus, Kurz. λέχη, levis, leickt. σίτ, satur, satiat, salt. δόλγι, δολιχός. μέρτοϊ, mortuus. φίζι, russus, ρούσσιος. στρόγι, αὐστηρός, strang. πολύεϊ, πλήρης, plenus.

Ἐν δὲ ταῖς ἀντωνυμίαις, μί (μὴ), μοι, μέ, mihi, me, mich. τλ, tu, du. τεβέ, τεά, tibi, te, dir, dich. σεβέ, σεά, sibi, se, sich.

μ όϊ, meus, mein, ἐμός· τ β όϊ, tuus, dein· γεγ ό, ejus· σου όϊ, σφως, suus, seïn· μ ι, ἡμεῖς· ν άς, noster β ι, vos· β άς, vester.

Ἐν δὲ τοῖς ῥήμασι γέσμι, εἰμι, sum· γεσί, εἶ, es· γέστ, ἐστί, est, ist· γεσμι ἐσμεν, sumus· γεστέ, ἐστέ, estis· σοῦτι, sunt, sind, εἰσ· ἐαδ όν, ἔδω, edo, esse· πι ο ὦ πίνω. — Γρα· δ ο ὦ, gradior· σιδέτ, sedere, sitzen· σ τ ο γι ο ὦ, sto, stehe· βιδέτ, videre, εἰδέω· δαγιο ὦ, do, δίδωμι· σ τ ρ όϊτ, struere· σεκ ο ν, seco· βίτ, battuo· πα·σ τ ι, pascere· σ ο σ ο ὦ, sugo, sango· κ λ ο νι ο ὦ, κλίνω, clino· π λ ι γ ο ὦ, πλέω· βεζο ὦ, vebo· δερ ο ὦ, δέρω· βλεκο ὦ, ἔλκω· κο υ γι ο ὦ, cudo· βερτσιο ὦ, verto· δ ρ ε μ λ ι ο ὦ, dormio, dormito· ό ρ ι ο ὦ, aro, άρώ· γλοτ άϊ ο, glutio· σ κ ο γ λ ι ο ὦ, σκάπτω, scabo· β α λ άϊ ο ν, volvo, wälze· μ ε λ ι ο ὦ, molo, mähle· λ γ ο ὦ, lüge· μ ο γ ο ὦ, mögen· τρου, τρίβω, tero· π λ ε τ ο ὦ, plecto, π λ έ κ ω, flechte· ρ β ο ὦ, ruo.

(176) Τὴν Σκυθικὴν, λέγει ὁ σοφός· Ἰρὲ (ῥρ. τὸ Προοίμιον ἢ Πρόλογον αὐτοῦ ἐν τῷ Σουηδῶ-Γοτθικῷ Λεξικῷ)· ἀλλ' οἱ Σκύθαι ἤλθον ἐξ Ἀσίας, ὅτε ἡ Εὐρώπῃ ὤκειτο ἤδη. Τὴν Κελτικὴν δὲ ὁ Πελουτιέρος, ὁ τὴν τῶν Κελτῶν ἱστορίαν συγγράψας· διότι οἱ Ἕλληνες καὶ Ῥωμαῖοι νομίζουσι τοὺς Κελτοὺς ἀρχαιότατον τῆς Εἰρώπης γένος καὶ προγόνους τῶν Γαλατῶν καὶ Γερμανῶν, τῶν οἰκούντων παρὰ τὸν Ῥήνον, τὸν Ἰστρον καὶ Βορυσθένη, ὅπου συνεμίγησαν μετὰ Θρακικῶν καὶ Σκυθικῶν λαῶν, (ῥρ. Στράβ. Γεωγρ. σελ. 18 καὶ 465) τὴν παραλίαν τοῦ ἀρκτικοῦ Ὠκεανοῦ παρὰ τὰ Ῥιπαῖα ὄρη, (ῥρ. Πλουτάρχ. βίον Καμίλλου), ἐν Ἰταλίᾳ καὶ Ἰσπανίᾳ ὥστε ὁ Πτολεμαῖος καλεῖ Κελτικὴν πᾶσαν τὴν Εὐρώπην. Ἀλλ' ὁ Σχλοίφερος παρατηρεῖ δικαίως, ὅτι τὸ ὄνομα τοῦτο, ὡς καὶ τὸ τῆς Σκυθίας, θεωρεῖται μᾶλλον γεωγραφικὸν ἢ ἱστορικόν, καὶ ὅτι παρὰ τοῖς ἀρχαίοις, κατὰ τὸ σύστημα τοῦ Ἐφόρου, σημαίνει τὸν δυσμικὸν κόσμον, συμπεριλαμβανομένων πάντων τῶν κατοίκων ἄνευ διαφορᾶς τῶν λαῶν αὐτοῦ.

(177) Ἰρὲ (Προοίμιον, σελ. κ' καὶ κη'). Ὁ Ἡρόδοτος (Βιβλ. Β') λέγει ὅτι ἡ Ἑλλὰς ἐκαλεῖτο ἄλλοτε Πελασγία, καὶ ὅτι οἱ ἀρχαιότατοι κάτοικοι τῆς Ἀττικῆς ἦσαν οἱ Πελασγοί, κάτοικοι ἄλλοτε τῆς Θράκης· Ἐκαταῖος δ' ὁ Μιλήσιος, κατὰ τὸν Στράβωνα, λέγει ὁσαύτως, ὅτι οἱ Θράκες κατῴκησαν τὴν Ἀττικὴν.

(178) Σχλοίξ· Ἰς· τῆς ἄρκτου, σελ. 599.

(179) Ὅρ. Religion des Gaulois, Τόμ. Α', σελ. 39· καὶ Τουμάνου Ἐρμηνεῖαν ἀρχαίας τινὸς Πρωσσικῆς ἐπιγραφῆς, σελ. 229. Ἀπεδείχθη ὅτι οἱ Γότθοι ἐγίνωσκον γράμματα καὶ πρὸ τῆς ἐποχῆς ταύτης· ὁ δὲ Οὐλφιλᾶς, μεταγλωττίζων τὰ Εὐαγγέλια, ἐφεῖρε μόνον νέαν τινὰ (Ἰρὲ, Analecta Ulfid. Diss. Ὅρ. ὡσαύτως Σχλοίξ· Ἰς· τῆς ἄρκτου· Μαλλ. Ἰς· Δαν. καὶ Τουμάνου). Βαυτικὴν ἐκάλουν πᾶσαν τὴν μεσημβρινὴν χώραν τῆς Ἰσπανίας, ἀπὸ τοῦ ποταμοῦ Ἄννα μέχρι τῆς

Θαλάσσης. Οἱ Ῥουνικοὶ χαρακτηῆρες ἦσαν γνωστοὶ ἐν Γαλατία καὶ Βρετανία (ὄρ. περὶ τῆς γραφῆς τῶν ἀρχαίων ἐν τῇ ἱστορίᾳ τοῦ Σχλοίξερου). Ὁ Φουρτουνατός, ποιητὴς τοῦ ΣΤ' αἰῶνος, ἀναφέρει τοὺτους ἐν τοῖς ἔπεσιν αὐτοῦ (Σχλοίξ. 61).

(180) Ὅρ. Τουμάνου Ἐρμηνείαν ἀρχαίας τινὸς Πρωσικῆς ἐπιγραφῆς. Τόμ. Β', σελ. 229.

(181) Ἑρένου (Heeren) Ideen über den Verkehr der alten Welt. Τίμ. Β', σελ. 556.

(182) Ἐπὶ τοῦ Στράβωνος οἱ Τουρδιτανοὶ ἐβεβαίουν ὅτι πρὸ 6,000 ἔτη ἴσως ἐστὶν ἀμάρτημα τοῦ κειμένου (ὄρ. Σχλοίξ. σελ. 596).

(183) Τούμανος, σελ. 230 καὶ 232· καὶ Βιτνέρου Συγκριτικοῖς Πίνακας περὶ τῆς γραφῆς διαφόρων ἐθνῶν· Πίναξ Β'.

(184) Ὁ Τάκιτος εἶπε περὶ τῶν Γερμανῶν, litterarum secreta viri pariter ac femina ignorant. Ἐντεῦθεν ἐνόμισάν τινες, ὅτι ἐπὶ τοῦ κατ' αὐτὸν χρόνου ἡγνόνουν τὴν γραφὴν· ἀλλ' ὁ Ῥωμαῖος ἱστορικὸς ἐννοεῖ ἀποκρύφους ἐρωτικὰς ἐπιστολάς, ἐπαινῶν τὴν συζυγικὴν πίστιν καὶ σωφροσύνην τῶν Γερμανῶν. Οὕτως ἐνόησαν τὰ λεγόμενα ἐπ' αὐτοῦ ὁ Τούμανος, Λαβλέτερης, Μύλλερὸς καὶ ἄλλοι. Αὐτὸς δ' οἷτος ὁ Τάκιτος λέγει, ὅτι πολλὰ μνημεῖα μετὰ τῆς Ῥετίας καὶ Γερμανίας ἦσαν πλήρη ἐπιγραφῶν. Οἱ κάτοικοι τῆς Παννονίας ἐμαθόν τὴν γραφὴν τῶν ἀρχαίων Ῥωμαίων.

(185) Πλίνιος, Βιβλ. Ζ', Κεφ. 57.

(186) Ὅρ. Σχλοίξερου. Νέστωρα, Τόμ. Β', σελ. 327. Δοβρόδκη Διατριβὰς ἰδιωτικῆς τινος ἐταιρίας ἐν Βοημία, Τόμ. Ε', σελ. 318· καὶ Boigts ἐν τῷ αὐτῷ συγγράμματι, Ἐρεῦνας περὶ τῆς εἰσαγωγῆς τῶν γραμμάτων, Τόμ. Α', σελ. 176. Καὶ ὅμως οὐχὶ πάντες οἱ λόγιοι οὕτως ἐσκέπτοντο. Ὁ Δόβνερὸς βεβαίῳ ὅτι τὸ ἀληθὲς ἀλφάβητον τοῦ ἁγίου Κυρίλλου ὑπάρχει τὸ Γλαγολικὸν ἢ Γλαγολιτικὸν, καὶ ὅτι ἡμαρτημένως ἐκάλεσαν οὕτω τὸ ἡμέτερον, ἐπινοηθὲν βραδύτερον (Διατριβαὶ τῆς Βοημικῆς ἐπιστημονικῆς ἐταιρίας τοῦ ἔτους 1785, σελ. 101 καὶ 139).

α) « Τὰ γλαγολικὰ γράμματα εἰσι παχέα καὶ δύσμορφα, φέρουσι » δὲ κατὰ πάντα τὸν τύπον τῆς ἀρχαιότητος καὶ πρὸς οὐδὲν ἄλλο » ἀλφάβητον ὁμοιάζουσι. Τὰ Κυρίλλειά εἰσι τὰ Ἑλληνικὰ γράμματα, » καὶ κατὰ τὸν Θ' αἰῶνα οὐκ ἐδύνατό τις καλέσαι νέαν ἐφεύρεσιν. » Ἐν τῷ ἀλφάβητῳ τούτῳ εὔρηται μόνον ἑπτὰ γράμματα ἐλλήμ » μένα ἐκ τοῦ γλαγολικοῦ. » Ὁ σοφὸς Ἕλλην Κύριλλος ἔδωκε κατὰ φυσικὸν λόγον τοῖς Σλάβοις Ἑλληνικὰ γράμματα· ἐξ ἀνάγκης δ' ἐφεῦρε νέα, ὅπως ἐκφράσῃ ἤχους μὴ ὑπάρχοντας ἐν τῇ Ἑλληνικῇ γλώσσῃ. Μετὰ τῶν νέων τούτων γραμμάτων δύο μόνον ὁμοιοῦνται πρὸς τὰ γλαγολικά. Ἐπίσης σφάλλουσιν οἱ πιστεύοντες ὅτι τὰ ἄλλα γλαγο-

λικὰ γράμματα οὐδεμίαν ἔχουσιν ἀναλογίαν πρὸς τὰ τοῦ ἁγίου Κυρίλλου. Ὁ ἐφευρετὴς τῶν πρώτων, ἐπινοῶν τι πρωτοφανές, ἔγραψέ τινα ἀντιστροφῶς, ὡς τὸ ε καὶ ρ, πρὸς δὲ τοῖς ἄλλοις προσέθηκε μικραῖς γραμμαῖς καὶ ἐκαλλώπισεν αὐτὰ, ὡς τὸ λ καὶ μ. Τὸ στοιχεῖον Φ φηίνεται ἀπαράλλακτον. Τὰ Κυρίλλεια γράμματα ἔχουσι τὸ σχῆμα τῶν Ἑλληνικῶν γραμμάτων τοῦ Θ' αἰῶνος (ὅρ. Ἑλληνικὴν Παλαιογραφίαν τοῦ Μονφωκόν. ὅρ. ὡσαύτως Ephemerid. Græco-Moscis, Τόμ. Α', καὶ ἐν Λαμβ. ὑπόμν. de Bibliotheca Vindobonensi). Ταῦτα δ' ἀποδεικνύουσιν, ὅτι οἱ Σλάβοι τῷ ὄντι παρεδέχθησαν αὐτὰ ἐπὶ τοῦ Κωνσταντίνου καὶ Μεθοδίου, οὐχὶ δὲ κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους, ὅτε οἱ Ἕλληνικοὶ χαρακτηρῆς μετέβαλον ἤδη σχῆμα. Ἀλλὰ πῶς ὁ Κύριλλος ἐκλήθη ἐφευρετὴς αὐτῶν; διότι πρὸ αὐτοῦ οἱ Σλάβοι οὐδόλως γίνωσκον τὴν γραφὴν καὶ διότι ὑπάρχουσι τῷ ὄντι ἐν τῷ ἀλφαβῆτῳ αὐτῶν στοιχεῖα ὑπ' αὐτοῦ ἐφευρεθέντα.

β') « Οἱ Ῥωμαῖοι κληρικοὶ τοῦ ΙΑ' αἰῶνος «ἐκάλουν Γοτθικὸν τὸ Σλαβικὸν ἀλφάβητον.» (Dicebant enim gothicas litteras a quodam Methodio hæredico fuisse reportas, λέγει ὁ Θωμᾶς, Ἀρχιδιάκονος Σπαλάτρου. Ὅρ. Schwandner, Collectio Script. rer. Hung. Τόμ. Γ'. σελ. 552—4.) Ἐπομένως ἐνόουν οὐχὶ τὰ Κυρίλλεια, ἀλλὰ τὰ γλαγολικά, ὅμοια τῷ ὄντι τοῖς Γοτθικοῖς κατὰ τὸ ποικίλον σχῆμα.» Οἱ Ῥωμαῖοι κληρικοὶ ἐκάλουν τὸ Γοτθικὸν ἀλφάβητον Σλαβικὸν μόνον διότι ἐνόμιζον τοὺς Γότθους καὶ Σλάβους ὡς τὸ αὐτὸ ἔθνος. (Ὅρ. Schwandner ἐν τῇ ἀνωτέρῳ συλλογῇ, Τόμ. Β', σελ. 119, τὰς λέξεις Ἑγουμένου Λαμματοῦ, τοῦ Αουδοβίκου Τουβέρου, præter Gothas, quos Slavenos nuncupant, etc. Ὅρ. ὡσαύτως Ἀσσεμάνου Ἐκκλ. Μηνολόγιον, Τόμ. Δ', σελ. 318).

γ') « Τὸ ὄνομα τοῦ Κυρίλλειου ἀλφαβῆτον ὑπάρχει νεώτερον. Ὁ » ὑποτιθέμενος ἐφευρετὴς τοῦ ἀλφαβῆτον τούτου ἐκλήθη Κύριλλος » μόνον πεντήκοντα ἡμέρας πρὸ τοῦ θανάτου αὐτοῦ. Ἐρωτᾶται ἡδη » πῶς ἐκαλεῖτο πρότερον; » Ἐκάλουν ἀναμφιβόλως αὐτὸ ἀπλῶς ἀλφάβητον ἢ γράμματα, ἢτοι ἀλφαβητάριον, κτλ. Ἐκλήθη δὲ Κυρίλλειον μεταγενεστέρως, ὅτε οἱ Σλαβο-Δαλμάται εἰσήγαγον παρ' ἐαυτοῖς ἕτερον, τοὔτεστι τὴν β ο υ β ί τ σ α ν, ἢ γλαγολικὸν ἀλφάβητον.

δ') « Οἱ μὲν Σλαβο-Δαλμάται χρῶνται τῇ βουκβίτση, οἱ δὲ Ῥῶσσοι » τοῦ Κυρίλλειῳ ἀλφαβῆτῳ ἢ πρώτη ἄρα καταφαίνεται ἀρχαιο- » τέρα, ἐπειδὴ οἱ Ῥῶσσοι ἐπέστρεψαν εἰς τὴν χριστιανικὴν πίστιν » ἑκατὸν ἔτη μετὰ τοὺς Δαλμάτας, τουτέστι βασιλεύοντος τοῦ Βλαδι- » μίρου.» Καὶ πρῶτον μὲν ἡ Χριστιανικὴ πίστις εἰσῆχθη ἐν Ῥωσσίᾳ τῷ 867, κατὰ τὴν μαρτυρίαν Βυζαντινοῦ συγχρόνον ἱστορικοῦ· δευτέ- » ρον δὲ, εἰ ἕτεροι Σλαβικοὶ λαοί, ὡς οἱ Σέρβοι, κατὰ τὸν Δόβνερν, » ἐγκατέλιπον τὸ ἀρχαῖον αὐτῶν ἀλφάβητον πρὸς παραδοχὴν τοῦ Κυρίλλειου, οἱ Δαλμάται ἐδύναντο ἐπίσης ἵνα προτιμήσωσι τοῦ Κυρίλλειου τὴν βουκβίτσαν.

ἐ) « Δειξάτωσαν ἡμῖν, λέγουσι, τὸ Κυρίλλειον ἀλφάβητον τοῦ Θ' αἰῶνος. » Δείξατε ἡμῖν ἀποκρινόμεθα τὴν γλαβολικὴν γραφὴν προ τοῦ ΙΓ' αἰῶνος.

Τούλάχιστον τὸ Κυρίλλειον ἀλφάβητον ὑπῆρχε κατὰ τὸν Ι' αἰῶνα· διότι βλέπομεν τὰ γράμματα αὐτοῦ ἐν τῇ ἐπιγραφῇ τοῦ ναοῦ τοῦ Κιέβου, οἰκοδομηθέντος τῷ 996.

ς) « Ἀλλ' ἐν τῷ προοιμίῳ τοῦ χειρογράφου γλαβολικοῦ Ψαλτηρίου τοῦ 1222 Νικόλαος τις λέγει, ὅτι ἀντεγράφη τοῦτο ἐκ τοῦ ἐπὶ Θεοδώρου, τελευταίου Ἐπισκόπου Σαλώνων πρωτοτύπου. » Ἀλλ' ἐπειδὴ ὁ σοφὸς Ἀσσεμάνης ἀπέδειξεν, ὅτι ὁ τελευταῖος οὗτος Σαλώνων Ἐπίσκοπος ὑποτίθεται ὁ Θεόδωρος, ἀκμάσας περὶ τὸ τέλος τοῦ Θ' αἰῶνος, ἐπεται ὅτι διὰ τοῦ γλαβολικοῦ ἀλφαβήτου ἔγραφον ἤδη κατὰ τὸν Θ' αἰῶνα. » Ἀλλ' ὁ Δόβνερος οὐδόλως παρετήρησεν ὅτι αὐτὸς ὁ Ἀσσεμάνης ἀμφιβάλλει περὶ τῆς ἀληθείας τῆς εἰδήσεως ταύτης. Ἐν τῷ πρωτοτύπῳ, κατὰ τὴν γνώμην αὐτοῦ, ὥσως ὑπῆρχον μόνον scriptum impensis et mandato Theodori Episcopi· ὁ δὲ εἰκαστὴς Νικόλαος προσέθηκεν οἰκοθεν καὶ Ultimi Salonitae Episcopi (Ἐκκλ. Μηνολόγ. Τόμ. Α', σελ. 445 ἐν σημειώσει). Πλὴν τούτου το Εὐαγγέλιον τοῦτο ὥσως ἀντεγράφη ὑπὸ τοῦ Νικολάου ἐκ τοῦ Κυρίλλειου, οὐχὶ δὲ ἐκ γλαβολικοῦ πρωτοτύπου.

ζ) « Οἱ Βενεδικτινοὶ Γάλλοι ἐν τῷ νέῳ διπλωματικῷ συστήματι, Τόμ. Β', σελ. 166, ἀναφέρουσι χειρόγραφόν τι Βουλγαρικόν, σωζόμενον ἐν τῇ Παρισίανῃ Βιβλιοθήκῃ, ὑπ' ἀριθ. 2340, καὶ ἔχον 800 ἢ 900 ἐτῶν ἀρχαιότητα. Τὸ χειρόγραφον δὲ τοῦτ' ἐστὶ γλαβολικόν. » Ἀλλ' οἱ Γάλλοι μοναχοὶ ὥσως ἠπατήθησαν κατὰ 200 ἢ 300 ἔτη ἐν τῇ γνώμῃ αὐτῶν· διότι ἐπὶ τοῦ χειρογράφου οὐδόλως ἐστὶ σεσημειωμένον τὸ ἔτος, καθ' ὃ ἐγράφη· ἄλλως οὐκ ἔλεγον 800 ἢ 900 ἔτη. Γινώσκουμεν ὡσαύτως ὅτι ἐν Βουλγαρίᾳ ἐχρῶντο τῷ Κυρίλλειῳ, οὐχὶ δὲ τῷ γλαβολικῷ ἀλφαβήτῳ.

Οἱ περίεργοι βλέπουνσι τὴν βουκιτίσαν ἐν τῇ Γαλλικῇ Ἐγκυκλοπαιδείᾳ. Περιήλθεν εἰς χεῖράς μου τὸ ἀλφαβητάριον τοῦ Ἀγίου Ἱερωνύμου, ἐκδοθὲν τῷ 1753 ἐν τῇ τυπογραφίᾳ τῆς ἐν Ῥώμῃ Προπαγάνδας, καὶ τὸ Εὐχολόγιον, ἐκδοθὲν ἐν Ἐνετίᾳ. Τὸ πρῶτον βιβλίον, τὸ τυπωθὲν γράμμασι γλαβολικοῖς, ἐστὶν ἡ Καινὴ Διαθήκη, δημοσιευθεῖσα ἐν Τοβίγκῃ τῷ 1553 (ὄρ. Διατριβὰς τῆς ἐν Βοημίᾳ ἰδιωτικῆς ἐταιρίας, Τόμ. Α', σελ. 176).

(187) Ὅρ. τὴν βούλλαν αὐτοῦ ἐν ἔτει 968 (Ἰς. τοῦ ἐκ Πράγης Κοσμά, ἐν τῇ ὑπὸ τοῦ Μένκεν Συλλογῇ Script. rer. Germ. Τόμ. Α', σελ. 1994), ἐν ἣ ἀπαγορεύει τὴν χρῆσιν τῆς Σλαβικῆς ἢ Ῥωσσικῆς γλώσσης, ἥτις ἐξηφανίσθη ἐν τῇ χώρα, ὅπου ἐφευρέθη τὸ Κυρίλλειον ἀλφάβητον. Ὁ χρόνος καὶ οἱ Παπισταὶ ἐξηφάνισαν ἐν ταῖς χώραις ταύταις πάντα τὰ ἀρχαῖα Σλαβικὰ χειρόγραφα (ὄρ. Abhand. der Böhm. Gesell. ἔτ. 1785, σελ. 136).

(188) Ἡ καταλύσασα τὸ μεγαλεῖον τῆς Ῥώμης φοβερά λαίλαψ καὶ ἐπενεγκοῦσα ἐπὶ πολλοὺς αἰῶνας τὴν ἐρήμωσιν τῆς Εὐρώπης ἤρξατο γαληνῶν λήγοντος τοῦ ἔκτου αἰῶνος. Ἀφανισθέντος δὲ παντὸς τοῦ παρελθόντος, ἐγεννήθησαν νέαι κυβερνήσεις, νέαι ἔθιμα καὶ νέοι νόμοι· νέαι δὲ ὀνόματα λαῶν ἠκούσθησαν. Οἱ Γερμανοὶ, καταλιπόντες τὸ πλεῖστον τῆς πατρίδος αὐτῶν τοῖς Σλάβοις, ἐδέσποζον ἐν Ἀγγλίᾳ καὶ Γαλλίᾳ καὶ Ἰταλίᾳ· ἀλλὰ κατὰ τὸν Η' αἰῶνα παρεχώρησαν τὴν Ἰσπανίαν τοῖς Ἀραβῖν, εἰσβαλοῦσιν εἰς τὴν Εὐρώπην μετὰ ῥομφαίας, τοῦ Κορρανίου καὶ τοῦ πρὸς τὰς ἐπιστήμας ἔρωτος. Κάρολος δ' ὁ Μέγας ἐθεμελίωσε κατὰ τὸ τελευταῖον ἔτος τοῦ αἰῶνος τούτου τὴν δυτικὴν αὐτοκρατορίαν, ἰσχυροτέραν ἀσχυροτέρῳ τῷ λόγῳ τῆς αὐτοκρατορίας τῆς Ἀνατολῆς, ἣτις, ἔντρομος πρὸ παντὸς πολεμίου, ἐτόλμα ἔτι καλεῖν ἑαυτὴν Ῥωμαϊκὴν. Ἡ Σκανδιναβία, ἣν ὁ Ἰορνάνδης καλεῖ *Ossinam gentium*, *vaginam nationum*, διηρημένη εἰς μικρὰ βασίλεια, ἤρχε τῶν θαλασσῶν διότι οἱ πολυάριθμοι αὐτῆς ἥρωες, ἀπειρηκότες ἐκ τῶν στενῶν ὁρίων τῆς ἑαυτῶν πατρίδος καὶ τοῦ ψυχροῦ κλίματος καὶ ἀργίας, ἐσάλπιζον, καὶ ἐγκατελίμπανον τὰ συμπόσια αὐτῶν ὅπως ἐπιβῶσι τῶν κούφων πλοίων καὶ ζητήσωσι λείαν, καὶ χώρας καὶ κατακτήσεις. Οἱ λαοὶ τῆς Ἀσίας, οἱ Βούλγαροι καὶ οἱ Χοζάροι ἐδέσποζον τῶν ἀρκετῶν καὶ δυτικῶν παραλίαν τοῦ Εὐξείνου Πόντου. Οἱ κληρονόμοι τοῦ Μωάμεθ Καλίφαι ἐφημίζοντο ἔτι ἐν τῇ ἀνατολῇ. "Ἐκτοτε δ' ἀρχεται ἡ Ἱστορία τῆς Ῥωσικῆς αὐτοκρατορίας.

(189) Ἀπομνημ. τῶν Λαῶν, Τόμ. Β', σελ. 958. — Βαῦερος, *De Russ. prima expedit. Const.* καὶ Ἐκκλ. Χρον. Βαρονίου, Τόμ. Α', σελ. 253. Μάτην ὁ ἄσπονδος τοῦ Φωτίου πολέμιος, ὁ σοφὸς Ἀσσεμάνης, ζητεῖ ἐν ἀποδείξῃ ἡμῖν, ὅτι ὁ μέγας οὗτος Πατριάρχης, προθέμενος ἵνα ἀπατήσῃ τοὺς συγχρόνους καὶ τοὺς μεταγενεστέρους, συνέταξε τὴν ὑποβλημαίαν αὐτοῦ ἐπιστολὴν, ὅτε ἡ Ἐκκλησία διωκεῖτο ἤδη ἐκ νέου ὑπὸ τοῦ Ἰγνατίου διότι, λέγει ὁ Ἀσσεμάνης, οἱ ἀπεσταλμένοι ὑπὸ τῶν Ἀνατολικῶν θρόνων εἰς τὴν συγκροτηθεῖσαν τῷ 869 ὁ γ δ ὁ η ν Σύνοδον διεκήρυξαν, ὅτι οὐδεμίαν συγκοινωνίαν εἶχον πρὸς τὸν Φώτιον (Γεν. Ἐκκλ. Ἡμερ. Τόμ. Β', σελ. 254 καὶ 256). Ὁ Φώτιος ἦν ὁ πολυμαθέστερος τῶν συγχρόνων. Πείθεται τις περὶ τούτου ἀναγινώσκων τὴν *Μυριόβιβλον* αὐτοῦ, τουτέστι τὰ ἀποσπάσματα, ἅτινα συνέλεξε ἐκ διαφόρων βιβλίων χάριν τοῦ ἀδελφοῦ. Ἐν δὲ τούτοις μνημονεύονται διακόσια ὡς τριακόσια συγγράμματα πάντῃ ἀγνωστὰ ἡμῖν (ὄρ. *Μυριόβιβλ. Φωτίου* ἐν τοῖς Ἀπομνημ. τῆς Ἀκαδ. τῶν ἐπιγρ. κτλ. ἔτει 1738). Ἡ ἀρχαία αἰθιυὴ παράδοσις, καθ' ἣν ἐπὶ Φωτίου ἡ χριστιανικὴ πίστις εἰσῆχθη εἰς Ῥωσίαν, ἀπεπλάνησε τοὺς νεωτέρους σχολιαστὰς, οἵτινες, συγχέοντες τὰς διαφορὰς ἐποχὰς, λέγουσιν ὅτι ὁ Φώτιος ἐβάπτισε τὴν Ὀλγαν καὶ ὅτι αὐτὸς οὗτος ἔπεμψεν Ἐπισκόπους πρὸς τὸν Βλαδίμιρον.

(190) Λέων ὁ Γραμματικὸς, Συμεὼν ὁ Λογοθέτης καὶ ὁ ἀνωνύμως ἔξακολουθήσας τὸ σύγγραμμα τοῦ Κωνσταντίνου, ὁ μοναχὸς Γεώργιος, ὁ Κεδρηνὸς καὶ ὁ Ζωναρᾶς, οἵτινες διηγοῦνται τὴν κατὰ τὸ 868 καὶ 941 ἐπιδρομὴν τῶν Ῥώσων. Ἀλλ' ἐπειδὴ ἀπεισιωπήθη παρ' αὐτῶν οὐδὲ βεβαιῶς, ὑπάρχει ἄρα γε πλάσμα; Βεβαίως οὐχί· διότι α) κατὰ τὴν παρατήρησιν τοῦ Βατιέρον ἢ Βυζαντινῇ Ἱστορίᾳ ὑπάρχει λίαν ἀτελής ἀπὸ τοῦ 813 μέχρι τοῦ 959 (ὅρ. Σχλοίζερων, Νέστορα, Μέρ. Α', σελ. 13). β) Πάντες οἱ Βυζαντινοὶ συγγραφεῖς οὐ διεσώθησαν μέχρις ἡμῶν. γ) Τὸ μὴ ὑπάρχον ἐν τοῖς γνωστοῖς ἡμῖν Χρονικοῖς ἐσώζετο ἴσως ἐν τοῖς ἀπολεσθεῖσι· διότι ἐν πολλοῖς τῶν πρώτων βλέπομεν τὴν διαγραφὴν συμβάντων ἅτινα ἕτεροι, διαγράψαντες τοὺς αὐτοὺς χρόνους, σιωπῶσι. δ) Ὁ Σκυλίτης, Κεδρηνὸς καὶ Ζωναρᾶς καλοῦσι μὲν τὸν ἅγιον Βλαδίμιρον γαμβρὸν τοῦ Βασιλείου καὶ Κωνσταντίνου, σιωπῶσιν ὅμως πότε καὶ πῶς ὁ Ῥώσος ἡγεμὼν ἐγῆμε τὴν ἡγεμονίδα Ἀνναν. Ἐπομένως οὐχί πάντα τὰ σπουδαῖα συμβεβηκότα διέγραψαν οἱ Βυζαντινοὶ ἱστορικοί.

Πάντες οἱ λαοὶ ἐν τῇ νηπιότητι αὐτῶν, ἀγνοοῦντες τὴν τέχνην τοῦ γράφειν, ἠγάπησαν τὰ ἱστορικὰ ἄσματα καὶ διηγήματα, ὡς τὰς Ἰσλανδικὰς σάγας. Ὁ λόγος περὶ τοῦ συντάγματος τοῦ Ἰγρορος παρέχει ἡμῖν ἔννοιαν τῶν ἡμετέρων ἀρχαίων διηγημάτων. Ὁ Νέστορ ἐδύνατο ἀρυσθῆναι παρ' αὐτῶν λεπτομερείας τινάς· π. χ. τὸν ἀριθμὸν τῶν πλοίων τοῦ Ὀλέγου, συνοδευομένων ὑπὸ τοῦ ἱππικοῦ, τὴν πεξοπονητοποιεῖαν αὐτοῦ, τὸν παρὰ τῶν Ἑλλήνων ληφθέντα δῆθεν ὑπ' αὐτοῦ ὑπέρογκον φόρον, τὴν ἐπὶ τῶν πυλῶν τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἀνηρτημένην ἀσπίδα αὐτοῦ καὶ τὰ σηρικὰ ὑφάσματα ἀντὶ ἱστίων. Ἡ ἀλήθεια χρησιμεύει ὡς βάσις τῆς ἱστορικῆς ποιήσεως. Ἡ πρώτη διεγείρει τὴν περιέργειαν καὶ μιγνύει πρὸς τοῦτο τὸ ἀληθὲς μετὰ τοῦ μυθώδους, ἡ δὲ δευτέρα, ἀποβάλλουσα τὰς εὐφρεσεύστας ἐπινοίας, ἀναζητεῖ μόνον τὴν ἀλήθειαν.

(191) Ἐν τινι Ἰσλανδικῇ Σάγῃ, παραδοθείσῃ ἡμῖν ὑπὸ τοῦ Τορφέου, φαίνεται ὁ αὐτὸς μῦθος ἀναφερόμενος εἰς τὸν ἱππότην Ορβάρων Ὀδδαν. Μάγος τις προεῖπεν αὐτῷ, ὅτι ὁ προσφιλεῖς αὐτοῦ ἵππος, Φάξας καλούμενος, ἐστὶ αἰτία τοῦ θανάτου αὐτοῦ. Τελευτήσαντος τοῦ ἵππου, ὁ ἱππότης, φρονῶν ὅτι ὁ κίνδυνος παρῆλθεν, ἐπορεύθη εἰς ἐπίσκεψιν τοῦ τάφου τοῦ ζῶον· ἀλλὰ σάυρα, ἐξεληθοῦσα τῆς κεφαλῆς τοῦ Φάξα, ἤδη σεσηπότος, ἔδηξε τὸν Ὀρβάρων, (Τορφ. Ἰς τῆς Νορβηγ. Τόμ. Α', Βιβλ. ΣΤ', Κεφ. ΣΤ', σελ. 273). Ἄρα οὐ τοῦ Κιέβου Βάραγγοι μετέδωκαν τὸν μῦθον τοῦτον τοῖς ἀρκτοφίσι συμπατριώταις αὐτῶν, ἢ οὗτοι τοῖς τοῦ Κιέβου;

(192) Κατὰ τὸν Κωνσταντῖνον (ὅρ. Βανδούρ. Τόμ. Α', σελ. 108). Τὰ χρονικά τῶν Φράγκων ὁμολογοῦσιν, ὅτι οἱ Πατσινάκαι ἐξεδίωξαν

τοὺς Οὐγγρους τῆς Μολδαβίας τῷ 896 (ὄρ. Σχλοίξερν. Νέστωρα, Γ', 140. Κωνσταντῖνον Πορφυρογέννητον παρὰ Βανδούρη, Α', 106. Βαυῆρον Ῥωσ. Γεωγραφίαν, κατὰ τὸν Κωνσταντῖνον Πορφ. ἐν τοῖς ὑπομνήμασι τῆς Ἀκαδημίας, Τόμ. Θ', σελ. 399. καὶ Γαττέρ. Allgem. Weltgesch. 582). Ὁ Κωνσταντῖνος νομίζει, ὅτι ἐν μιᾷ ἡμέρᾳ μεταβαίνει τις ἐκ Ῥωσσίας εἰς τὴν χώραν τῶν Πατσινακῶν ἐν πέντε δὲ, ἐκ τῆς τῶν Οὐζῶν καὶ Χοζάρων ἐν 25 δὲ, ἐκ τῆς Ἀλανίας (ἐν τῷ νομῷ τοῦ Κανκάσου), καὶ ἐν δέκα, ἐκ τῆς Μορδίας (Μορδβίας).

(193) Ὅρ. Σχλοίξ. Gesch. der Deutsch. in. Sieb. 224—225.

(194) Κωνσταντ. Πορφ. παρὰ Βανδούρη, Τόμ. Α', 56.

(195) Γράφει οὗτος, ὅτι οἱ Ῥῶσοι ἐνησμενίζοντο ταῖς βασάνοις τῶν δυστυχῶν αἰχμαλώτων, σταυροῦντες αὐτοὺς, τοξεύοντες καὶ ἐμπηγνύνοντες σιδηροῦς ἥλους τῇ κεφαλῇ αὐτῶν. Ὁ Κεδρηνὸς ἐπαναλαμβάνει αὐτολεξεῖ τὰ αὐτά (Ἀπομνημ. Λαῶν, Β', 970). Οἱ Ἕλληνες ἐμεγέθυνον τὴν ὁμότητα τῶν πολέμων.

(196) Ὁ Ἑλμακῖνος ἢ Ἀλμακῖνος, Χριστιανὸς ἐξ Ἀράβων, ὃν τῷ 1302 γραμματεὺς τοῦ καλῖφου τῆς Αἰγύπτου, λέγει ἐν τῇ αὐτοῦ Historia Saracenica, σελ. 213 hoc anno scilicet 329 (m. e. 940) oppugnaverunt Russæ Constantinopolin; sed resisterunt iis Romani, qui persecuti eos sunt et in regionem suam se recipere cœgerunt. Ὁ Λιοντ-πράνδης (Ἰσορίας Βιβλ. Ε', Κεφ 6) λέγει ὅτι « Ὁ μὲν Ἑλληνικὸς σόλος » ἀπὴν κατὰ τὴν τοῦ Ἰγορος εἰσβολὴν ὁ δὲ αὐτοκράτωρ διήγεν ἄγρου » πνος ἐπὶ πολλὰς ἡμέρας, διανοοῦμενος περὶ τοῦ τρόπου τῆς ἀπο- » κρούσεως τοῦ ἐχθροῦ. Τέλος δὲ μαθὼν ὅτι ὑπῆρχον ἐν τῷ λιμένι δε- » καπέντε σαθρὰ πλοῖα, προσέταξε τὴν ἐπισκευὴν αὐτῶν καὶ τὴν » ἀποστολὴν κατὰ τοῦ Ἰγορος μετὰ τοῦ Ἑλληνικοῦ πυρός. Κοπά- » σαντος τοῦ ἀνέμου, τοῦ κωλύοντος τὸ κατ' ἀρχὰς τὴν ἐνέργειαν » τοῦ πυρός τοίτου, οἱ Ἕλληνες ἐνέπρησαν τὰς πολέμιας λέμβους » οἱ δὲ Ῥῶσοι, ὅπως σωθῶσιν ἐκ τοῦ πυρός, ἐβρίπτοντο εἰς τὸ ὕδωρ, » ἐν ᾧ πολλοὶ αὐτῶν ἐπνίγησαν βεβαρημένοι ὑπὸ τοῦ κράνου καὶ » τοῦ θώρακος, ἄλλοι δ' ἀπώλοντο παλαίσαντες πρὸς τὰ κύματα » ἐσώθησαν δὲ μόνον οἱ εἰς τὴν ὄχθην φυγόντες. Τὰ μεγάλα Ἑλλη- » νικὰ πλοῖα ἦσαν ἀδύνατα πρὸς καταδίωξιν κούφων Ῥωσικῶν λέμ- » βων, διαπλεουσῶν τὰ ἀβαθέστατα ὕδατα. »

(197) Ὅρ. Κωνσταντῖνον παρὰ Βανδούρη, Α', 113.

(198) Ὅρ. τὴν μετάφρασιν τοῦ Μασσούδη ἐν τῷ Κλαπρότου Russland's Vergrößerungen, σελ. 152—257.

Ὁ Ἀβουλφέδας, Annal. moslen. σελ. 265, ζτ. 332. (Ἀβουλφεράζα ἦτοι Βάρ ἐβραίου Cronicon Syriacum, σελ. 193. Ἡ Βάρδα ἐστὶ νῦν πολίτην καλουμένη Βερδέ. Ὁ Ἀβουλφέδας ἔζη κατὰ τὸν ΙΔ' αἰῶνα, ὁ δὲ Ἀβουλφεράζας, κατὰ τὸν ΙΓ'.

(199) Ἀναφέρομεν ἐνταῦθα τὴν τιμὴν τῶν συνηθῶν μιλιαρισίων ἅλλ' οἱ Ἕλληνες εἶχον ἔτι διπλάτα μιλιαρῆσια (ὄρ. τὸ σύγ-

γραμμά τοῦ Krung Mün kunte Rassand's, σελ. 158). Οὕτω δὲ ἡ Ὀλγα ἔλαβε τριάκοντα δύο χρυσούς.

Ὁ Κωνσταντίνος, ἐν τῷ περὶ Βασιλικῆς Τάξεως Βιβλίῳ, οἷδε λέξιν ἀναφέρει περὶ τοῦ βαπτίσματος τῆς Ὀλγας. ἐκ δὲ τῆς σιγῆς ταύτης ὁ σοφὸς Γέννητος ἐξάγει, ὅτι οὐδέποτε ὑπῆρξεν Ἀλλ' ἐν Βιβλίῳ, ὠρισμένῳ μόνον πρὸς διαγραφὴν τῶν τελετῶν τῆς αὐτῆς, ἢ ἀναγκαῖος ὁ περὶ βαπτίσματος τῆς Ὀλγας λόγος; Μεσούντος τοῦ ΙΑ' αἰῶνος ὁ Κεδρηνὸς ὡς καὶ ὁ Ζωναράς, ἔγραψε τὰ ἐξῆς « Καὶ ἡ τοῦ » ποτὲ κατὰ Ῥωμαίων ἐκπλεύσαντος γαμιτῆ Ἑλγα τοῦνομα τοῦ ἀνδρος αὐτῆς ἀποθανόντος, παρεγένετο ἐν Κωνσταντινουπόλει, καὶ » βαπτισθεῖσα καὶ προαιρέσιν ἐνδοξάμενη πίστειως εὐκρινουῶς, ἀξίως » τιμηθεῖσα τῆς προαιρέσεως ἐπ' οἴλου ἐπέδραμε. » (Ὁ ἐξακολουθήσας το χρονικὸν τοῦ Ρηγινύονος ἀναφέρει ὡσαύτως περὶ τοῦ ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Ῥωμανοῦ, πιθανὸν υἱὸ τοῦ Κωνσταντίνου, βαπτίσματος τῆς Ὀλγας καὶ καλεῖ αὐτὴν Ἑλένην, βασιλίσσαν τῆς Ῥουγίας) (Ὁρ. Ἀσσημ Calend Eccl. U. iv. Γόμ. Ι', σελ. 20).

(200) Βούλλα χρυσῇ δις ὀλδία. Ἡ χρυσὴ σφραγὶς τοῦ ἐγγράφου τοῦτου ἐτιμᾶτο δύο σολδίων. ἦτοι χρυσῶν. Ὅτε κατὰ τὸ 946 παρέστησαν τοῖς αὐτοκράτορσι τοὺς πρέσβεις τοῦ Ἑμίρον της Ταρσοῦ, ὑπῆρχον ἐν τοῖς βασιλείοις πολλοὶ βεβαπτισμένοι Ῥῶσοι, φέροντες ξίφη καὶ σημαία. Τῷ 949 ὑπῆρχον ὡς 600 Ῥῶσοι ἐν τῷ Ἑλληνικῷ στόλῳ, ἀποπλεύσαντι εἰς τὴν νῆσον Κρήτην. Τῷ 962 καὶ 963 Νικηφόρος ὁ Φωκῆς εἶχεν ὡσαύτως Ῥῶσσους ἐν τῷ στρατῷ. (Απομ. Λαῶν, 973. 974. 980) (Ὁ) Ἀραβ ἱστορικὸς Ἀχμετ-Ἑβν-Ἀβδᾶλ-Βεγάβ, ἐπικληθεὶς Νοβαΐρης, ἀναφέρει ἐν τῇ ἐπ' αὐτοῦ ἱστορίᾳ τῆς Σικελίας, μεθ' ἐρμηνευθείσης εἰς τὴν Γαλλικὴν γλῶσσαν ὑπὸ τοῦ καθηγητοῦ Κοσσίν, ὅτι, μεσούντος τοῦ σουλτὰ τοῦ ἔτους 353 τουτέστι τῇ 25 Ὀκτωβρίου 964, οἱ Ἕλληνες μετὰ πολλῶν Περσῶν, Ἀρμενίων καὶ Ῥώσων ἐπορεύθησαν τὸν ἐν Σικελίᾳ Ἀλλ-Ἀσσίν. Ἡ ἱστορία αὕτη δημοσιεύθη ἐν τῷ Voyage en Sicile ὑπὸ τοῦ βαρῶνου de Riedesel.

(201) Ἐν τῇ νῦν Πραισλάβα. Οἱ Βυζαντινοὶ ἱστορικοὶ καλοῦσιν αὐτὴν μεγάλην Πραισλάβαν. Τὸ πάλαι ἑκαλεῖτο Μαρτιανόπολις ἐκ τῆς Μαρτιανῆς ἀδελφῆς τοῦ Τραϊανοῦ.

(202) Continuator Reginonis, ἔτ. 959 Annalista Hildensheimensis, τῷ αὐτῷ ἐπεὶ Λαμβέρτος ὁ ἐξ Ἀσπεμβούργου, 960. Οἱ Γερμανοὶ χρονογράφοι ἰσχυρίζονται, ὅτι οἱ Ῥῶσοι ἠτήσαντο παρὰ τοῦ αὐτοκράτορος χριστιανούς διδασκάλους. Ὁ Λαμβέρτος ἀκμάσας κατὰ τὸν ΙΑ' αἰῶνα ἀναφέρει ὅτι ὁ Ὁθων ἔπεμψε τῶντι εἰς Ῥωσίαν τὸν Ἐπίσκοπον Ἀδελβρίτον ἀλλ' ὅτι ὁ Ἱεράρχης μετὰ πολλοῦ κόπου διεσώθη φυγὸν ἐκεῖθεν (σελ. 314. ἐν τῇ ὑπο Στρουβίου ἐκδόσει τῶν Γερμανῶν χρονογράφων Rerum Germanicarum Scriptores). Ὁ χρονογράφος οὗτος οἰδόμενος ἀνέχρει τὴν Ὀλγαν ἀλλ' ὁ σύγχρονος ἀκόλουθος τοῦ Ρη-

γινόντων λέγει ῥητῶς· Legati Helenæ reginæ Rugorum. Ἀλλὰ πιθανόν ὅτι ἡ ἐπιστρέψασα εἰς τὴν Ἑλληνικὴν πίστιν Ὀλγα ἡγήσατο ποιμένας τῆς Λατινικῆς Ἑκκλησίας, κεχωρισμένης ἤδη ἀπο τῆς πρώτης; Τὸ σχίσμα τῶν Ἑκκλησιῶν εἰς Ἀνατολικὴν καὶ Δυτικὴν ἐγένετο περὶ τὸ 880. Ὁ Ἀδαλβέρτος ἐπέμψθη ὑπὸ τοῦ Ὁθωνος οὐχὶ πρὸς τοὺς τῆς Ρωσσίας Σλάβους, ἀλλὰ πρὸς τοὺς τῆς Ρουγένης. (Ὁρ. Γεγρ. des Reichs Rügen· Ἀσσεμ. Calend. Eccl. Τόμ. Δ', σελ. 21' καὶ l'art de verifier les dates, Α', 61. Ὁ σοφὸς Ἀσσεμάνης νομίζει, ὅτι τὸ ἐν τῷ ἀκολουθῶν τοῦ Ῥηγινόνου χωρίον ἀναγνωστέον οὕτω· « Legati Helenæ Reginæ Russorum, quæ sub Romano Imp. Constantinopolitano Constantinopoli habitata est· nec non legati Rugorum, ad Regem Otionem venientes, κτλ. » Ἡ γνώμη αὐτοῦ ἐστὶ πιθανή, ὥς καὶ ὅτι ὁ Λαμβέρτος ἐβουλεύετο γράψαι Legati Rugiæ gentes, καὶ οὐχὶ Russiæ. Αναφέρονσιν οὖν τινες τὸν ἐκ Μερζεβούργου Δίτμαρον, γράσαντα ῥητῶς, ὅτι ὁ Ἀδαλβέρτος ἐδιώχθη ὑπὸ τῶν εἰδωλολατρῶν τῆς Ρωσσίας. (Δίτμ. Χρον. Βιβλ. Β'). Καὶ ἐνταῦθα ἴσως ὁ ἀντιγραφεὺς ἔγραψε Ῥωσσίαν, ἀντὶ Ῥουγίας. Τῷ 956 οἱ κάτοικοι τῆς Ρουγένης παρεσχον ἐπικουρικὸν στρατὸν τῷ αὐτοκράτορι τῆς Γερμανίας (Γεγρ. Gesch. des R. Rügen, σελ. 7). Ὅτι δὲ ἂν λέγῃ ὁ Σλχοίξερὸς ἐν τῷ Νέστορι αὐτοῦ, Τόμ. Δ', σελ. 3, οἱ κάτοικοι τῆς Ρουγένης ἦσαν εἰδωλολάτραι μέχρι τοῦ δωδεκάτου αἰῶνος.

(203) Ἀπομν. Λαῶν, Τόμ. Β', σελ. 989. Λέων ὁ Διάκονος (Ις Ε', Κεφ. α') ἀναφέρει ὅτι ὁ Καλοκίρης, φιλιωθεὶς τοῖς Ῥώσοις ἐν Συφίᾳ, εἰσῆγαγεν αὐτοῖς εἰς Βουλγαρίαν, ὅπως μετὰ ταῦτα συνεκστρατεύσῃ αὐτοῖς ἐπὶ τὴν Κωνσταντινούπολιν.

(204) Ἀπομν. Λαῶν, Β', σελ. 996. Τὰ σημεῖται ταῦτα ἦσαν χερσοῦν στέμμα, ταινία (ιωνία byssina) καὶ πέδιλα ἢ ἐρυθρὰ ὑποδήματα.

(205) Οἱ Ἕλληνες ἔγραφον Τξιμισκῆς, ὄνομα ἐπίθετον ληφθὲν ἐκ τῆς Ἀρμενικῆς γλώσσης καὶ σημαῖνον ἔφηβον. (Ὁρ. Γλωσσ. Δουκαγγίου, σελ. 1570). Ὁ Λέων ἀναφέρει ὅτι αὐτὸς ὁ Νικηφόρος παρεσκευάσθη εἰς πόλεμον πρὸς τοὺς Ῥώσους καὶ ὅτι, ἐπιθυμῶν ἵνα ἐμπεδωθῇ ἡ πρὸς τοῖς Βουλγάρους καταλλαγὴ καὶ φιλία, ὑπέσχετο αὐτοῖς συνάψαι τὰς τοῦ βασιλικοῦ γένους παρθένους τοῖς τοῦ αὐτοκράτορος Ῥωμανοῦ παισὶ· οἱ δὲ Βούλγαροι ἔπεμψαν αὐτάς εἰς Κωνσταντινούπολιν μετὰ τῶν Ἑλλήνων πρέσβευων. τοῦ Ἐπισκόπου Φιλοθέου καὶ τοῦ Πατρικίου Νικηφόρου (Ὁρ. Ἀπομν. Λαῶν, Β', 986. καὶ Λέοντα τὸν Διάκονον, Ις. ΣΤ', Κεφ. 10). Ὁ Λέων προστίθῃσι τὰ ἑξῆς· « Ὁ δὲ Σφενδοσλάβος . . . ἐξέφερε· μὴ γὰρ ἀφέξεσθαι τῆς » χώρας, εὐδαίμονος οὗσης, εἰ μὴ ἐπὶ χρημάτων πολυταλάντων κατα- » βολῇ, καὶ ἀπεμπολήσῃ τῶν τε πόλεων καὶ τῶν ἀνδραπόδων, ὅσα » τῷ πολεμῆν ἐπεκτίσαντο· εἰ δὲ οὐ βούλεσθαι Ῥωμαίους ταῦτα κα- » ταβαλεῖν, ἀλλὰ τῆς Εὐρώπης θάττον ἀφίστασθαι, ὥς μὴ προση- » κούσης αὐτοῖς, καὶ πρὸς τὴν Ἀσίαν μετασκευάζεσθαι· ἄλλως δὲ

» μη οἶσθαι, Ταυροσκήυθας εἰς σπονδὰς Ῥωμαίων ξυμβήσεσθαι.
 » Ἰωάννης δὲ ὁ αὐτοκράτωρ τὰς τοιαύτας ἀποκρίσεις τοῦ Σκύνθου
 » δεξάμενος καὶ αὐτῷ τοῖς προαπεσταλμένοις ἀμείβεται τὰδε· τὴν ἐκ
 » πατέρων ἐς ἡμᾶς διαβᾶσαν εἰρήνην ἀλώβητον καθ' ἣν Θεὸς ἐμε-
 » σίτευσεν, οὐ δεῖν οἰόμεθα λύειν αὐτοί... Ἐν Χριστῷ γὰρ θαρρόυ-
 » μεν τῷ ἀθανάτῳ Θεῷ, ὥς, εἰ μὴ τῆς χάρας ἀπέλθοιτε, καὶ ἄκοντες
 » παρ' ἡμῶν ταύτης ἀπελαθήσεσθε· οἶμαι γὰρ σε μὴ λελθέναι τὸ
 » του σοῦ πταῖσμα πατρὸς Ἰγορος, ὅστε τὰς ἐνόρκους σπονδὰς παρὰ
 » φάυλον θέμενος σὺν μεγάλῳ κινήματι καὶ μυρίοις σκάφεσι κατὰ τῆς
 » βασιλευούσης ἐκπλεύσας, μόλις σὺν δέκα λέμβοις ἐς τὸν Κιμμέριον
 » ἀφίκετο Βόσπορον, αὐτάγγελος τῶν ἰδίων γεγονώς συμφορῶν· καὶ
 » παρήμι τὸν αὐτῷ οἰκτιστον μόρον ἐκείνου, παρὰ τοὺς Γερμανοὺς
 » (τοῦτέστι τοὺς Δρεβλιανούς) ἐκστρατεύσαντος καὶ πρὸς ἐκείνων λη-
 » φθέντος, καὶ φυτῶν στελέχεσι προσδεθέντος καὶ εἰς δύο διαμερι-
 » σθέντος τμημάτα καὶ σὲ οὐκ οἶμαι πρὸς τὴν σὴν ἀναζεύξαι πα-
 » τριδα... Ὁ δὲ Σφενδοσλίβος... ἀντέλεξε· Οὐδεμίαν ἀνάγκην
 » τὸν αὐτοκράτορα τῶν Ῥωμαίων ὥς ἡμᾶς ἀφικέσθαι ὁρᾷ· κατεπεί-
 » γουσιν διὸ μὴ κάμῃ μέχρι τῆσδε τῆς γῆς ἀφικόμενος· αὐτοὶ γὰρ
 » ὅσον οὐπω πρὸ τῶν τοῦ Βυζαντίου πυλῶν πηξόμεθα τὰς σκηναίς,
 » καὶ κρατερόν χάρακα ταύτῃ περιβαλοῦμεν, ἐξιόντα τε τοῦτον, εἴ γε
 » καὶ κρατερήσει πρὸς τοσοῦτων πόνων διαγωνίσασθαι, γενναίως ὑπο-
 » δεξόμεθα, διδάξομέν τε τοῖς ἔργοις αὐτοῖς, ὥς οὐ βάνανσοί τε ἀπο-
 » χειροβιώτοι, ἀλλ' αἱμάτων ἄνδρες τυγχάνομεν, τοῖς ὅπλοις τὸ δυσμε-
 » νὲς καταγωνιζόμενοι· εἰ καὶ αὐτὸς ἐξ ἀγνοίας κατὰ τὰ σκιατραφοῦν-
 » τα γύναια τὴν Ῥωσικὴν ἡγεῖται· ἀλκὴν, καί, ὥς τινα νῆπια ὑπο-
 » μάζια μορμολυκείοις τιθεῖ, ταύταις ταῖς ἀπειλαῖς ἡμᾶς πειράται δεδίτ-
 » τεσθαι... Εὐθύς οὖν ἤλυν γενναίων καὶ νεανικῶν ἀνδρῶν ἐκλεξά-
 » μενος (ὁ αὐτοκράτωρ) ἀθαιάτους τε τούτους κατονομάσας, περὶ
 » ἑαυτὸν εἶναι διεκελεύσατο· ἐντεῦθεν τὸν Μάγιστρον Βάρδαν, φ'
 » Σκληρὸς ἢ ἐπίκλησις, ... καὶ τὸν Πατρίκιον Πέτρον... Τοῦτοις
 » τοῖς στρατηγοῖς παρήγγειλεν ὁ βασιλεὺς, τὰς δυνάμεις ἀνειληφότας
 » ἐπὶ τὴν ὁμορον καὶ ἀγχιτέρονα τῆς Μυσίας διαβαίνειν· ἐκεῖ τε δια-
 » χειμάζειν, καὶ γυμνάζειν τὴν στρατιάν, καὶ τὸν χῶρον περιέπειν,
 » ὥς μή τις εἴη τούτῳ λῶβῃ ταῖς ἐκδρομαῖς τῶν Σκυνθῶν· ἐς τε τὰς
 » ἐπαύλεις καὶ τὰ ἥθη τῶν δυσμενῶν διγλώσσους ἄνδρας ἐκπέμπειν
 » Σκυνδικὸν ἡμπισχημένους ἱματισμὸν, ὥς τὰ σφῶν διαβούλια γνοῖεν,
 » καὶ βασιλεῖ ταῦτα κατάφωρα γίνονται. Τὴν τοιαύτην οὖν φάσιν
 » πρὸς τοῦ βασιλέως εἰληφότες, τὴν Εὐρώπην καταλαμβάνουσιν.»

(206) Ἀπομν. Λαῶν, Β', 989 καὶ ἐπ. Ὁ Νέστωρ ἀναφέρει ὅτι αἱ
 καταστραφεῖσαι τότε ὑπὸ τῶν Ῥώσων πόλεις ἦσαν ἑτι ἐρημοὶ ἐπὶ
 τοῦ κατ' αὐτὸν χρόνου. Ὁ Κεδρηνὸς καὶ Ζωναρὰς λέγουσιν ὅτι ὁ Σβια-
 τοσλάβος εἶχε 308,000 ἀνδρῶν, ὁ δὲ Βάρδας μόνον 12,000! Λέων
 ὁ Δι' ὀκτὼς μικρύνει τὸν ἀριθμὸν τῶν πρώτων εἰς 30,000, τὸν δὲ

τῶν Ἑλλήνων εἰς 10,000, προστιθεὶς ὅτι οἱ μὲν Ῥῶσοι ἀπώλεσαν 20,000, οἱ δὲ Ἕλληνες μόνον 55 ἄνδρας. Κατὰ τοῦτον ὁ Βάρδας διείλε τὸν στρατὸν αὐτοῦ εἰς τρία σώματα· ἄγων δὲ τὸ πρῶτον σῶμα, ἐπορεύθη ὅπως προσβάλλῃ τὸν ἐχθρὸν κατὰ μέτωπον, κρίψας τὰ δύο ἑτέρα σώματα ἐν δασει καὶ παραγγελίας ὅπως καταλάβωσιν ἀπροσδοκίῃς τοὺς Ῥώσους κατὰ τὰ πλάγια.

(207) Ὁρᾶ Ἀέωντα τὸν Διάκ. Κατὰ τοῦτον οἱ Ῥῶσοι οὐκ ἔφθασαν καταλαμβάνοντες τὰ στενὰ δι' ὧν διέβησαν οἱ Ἕλληνες.

(208) Ἀέων ὁ Διάκωνος (15. Θ') λέγει, ὅτι ὁ βασιλεὺς διεσκηνίσατο τὸ στρατόπεδον ἐπὶ γεωλόφῳ τινὲς χαμαιζήϊου τοῦ Ισορυστοῦ, ἀνορύξας τάφρον καὶ πρόχομα, ὅτε ἀχρῦσσαν διὰ δοράτων καὶ ἀσπίδων ὅτι οἱ στρατιῶται τοῦ Σβιατσλάβου ἐξήϊθον τοὺς περιβόλου ἐφιπποὶ, τότε πρῶτον φανέντες ἐφ' ἵππων οχοῦμενοι, διότι ἦσαν ἀνάσκητοι τοῦ ἵππευειν· ὅτι οἱ Σκύθαι συνεσχέθησαν ὑπὸ θεους, φοβούμενοι τὸ ὕψος πῦρ τῶν Ἑλλήνων, διότι εἶχον ἀκούσαντες παρὰ τῶν γεραιτέρων ὅτι οὐ μνηϊόστολος στρατός τοῦ Ιγορσ τοιοῦτόν πυρὶ κατὰ τὸν Εὐξῖνον ἐξετεφρύνθη, καὶ ὅτι σπουδῇ τὰ ἑαυτῶν συναγαγόντες ἀνάτια πρὸ τοῦ περιβόλου τοῦ ἄστεος εἴκυσαν ὅτι οἱ Ῥῶσοι ποδηγεῖς θυρεοὺς προβαλλόντο καὶ θύρας κλυσιδ' οὐκ· ὅτι τὸν Σφάγγελον δευτέρον, ἀντιστράτηγον τοῦ Σβιατοσλάβου, κατηκόντισε τῶν Ἑλλήνων τις· ὅτι Θεόδωρος ὁ Αἰαλάκων πλείστους τῶν δυσμενῶν σιδηρὰ κορύνῃ ἀπέκτεινε· ὅτι οἱ Ῥῶσοι παντὶ σθένει ἐπειρώντο τὰς τῶν Ἑλλήνων πυρπολεῖν μηχανάς κτλ· ὅτι νυκτὸς κατασχοῦσης κατὰ το πεδίον ἐξεληθόντες τοὺς ἑαυτῶν νεκροὺς ἀνεψηλάφον, καὶ κατέκυνσαν ἐπὶ πυρῶν πολλῶν πρὸ τοῦ περιβόλου ὅτι εἶτα ἐποιοῦν ἐναγισμοὺς, καταποντίζαντες ἐν τῷ Ἰστροφ ὑπομάζια βρέφη καὶ ἀλκυονόνας κτλ· Ἐπιφέρει δὲ ὁ Ἀέων « λέγεται γὰρ Ἑλληνικοῖς ὀργίοις κα- » τόχους ὄντας, τὸν Ἑλληνικὸν τρόπον θυσίας καὶ χοαῖς τοῖς ἀποι- » χομένοις τελειν, εἴτε πρὸς Ἀναχάρσεως ταῦτα καὶ Ζαμόλξιδος. τῶν » σφετέρων φιλοσόφων, μνηθέντες εἴτε καὶ πρὸς τῶν τοῦ Ἀχιλλέως » ἐταίρων. Ἀρρίανος γὰρ φησιν ἐν τῷ Περιπλῳ, Σκύθην Ἀχιλλέα τὸν » Πηλέως πεφηνέαι, ἐκ τῆς Μυρμηκιδῶνος καλονομένης πόλεως, » παρὰ τὴν Μαιώτιν λίμνην κειμένης ἀπελαθέντα δὲ πρὸς τῶν Σκυ- » θῶν διὰ τὸ ἀπηνὲς ὁμόν, καὶ αὐθαδεις τοῦ φρονήματος, αὐθις » Θετταλίαν οἰκῆσαι. Τεκμήρια τοῦ λόγου σαφῆ ἦτε τῆς ὀμπεχόνης » σὺν τῇ πόρπῃ σκευῇ, καὶ ἡ πεζομαχία, καὶ ἡ πυρρὴ κόμη, καὶ οἱ » γλανυκῶντες ὀφθαλμοὶ καὶ τὸ ἀπονεννημένον, καὶ θυμοειδὲς, καὶ » ὁμόν ἃ καὶ ὀνειδίζων Ἀγαμέμνων ἐπέσκαπτεν, οὕτως λέγων (Ὀμ. » Ἢλ. Α. »

» Αἰεὶ γὰρ τοι ἔρις τε φίλη, πόλεμοί τε, μάχαι τε. » Φόνος γὰρ εἰσέτι καὶ αἵματι τὰ νείκη Ταυροσκήνῃ διακρίνειν εἰώ- » θασιν κτλ »

Σφάγγελος ἢ Σφάγγελος, στρατηγὸς τοῦ Σβιατοσλάβου, ἦρχεν ἐν

Περσασιάζω, ὡς ἐξήθη ἤδη, καὶ ἀπέδρα ἐκ τῆς πόλεως ταύτης. Ἰσως διὰ τοῦ ονόματος τούτου οἱ Ἕλληνες ἐνόμιζον τὸν Σβενέλδον, ἐπανελθόντα σαόν καὶ ὑγιά ἐν Ρωσσίᾳ.

(209) Ἀπομν. Λαῶν, Β', 1004. Ὅρ. ἔτι Λέοντα τὸν Διάκονον, Ἰς. Θ'

(210) Ὁ Κεδρηνός ἀναφέρει « Καὶ γυνὴ δέ τις ἐν Βυζαντίῳ, σεμνὴ, ὑπερέτης δυνάμεως εἶναι το φέσμα ἐπισκοπιο, μιὰ πρότερον τῆς συμπλοκῆς ἡμέρᾳ συνεθεσμένη καὶ δοξασα τῇ Θεοτόκῃ παρὶ σταςθαι καὶ λεγούσης πρὸς τινὰ στρατιώτην Κύριε Θεόδωρε, ὁ ἐμὸς καὶ σὸς Ἰωάννης περιστασεὶ συνέχεται καὶ σπενσον εἰς τὴν αὐτοῦ βοήθειαν. » Λέων δ' ὁ Διάκονος διαγράφει ἄλλως τὴν μάχην ταύτην, (Ὅρ. Ἰς Θ' Κεφ. ἡ. καὶ επ.). Οὗτος ἀναφέρει μίαν μόνον μάχην. Ἡ ἑκτὴ ἡμέρα τῆς ἐβδωμάδος, ἣν ορίζει, οὐκ ἐστὶν ἡ 24 Ἰουλίου τοῦ ἔτους 911, οὐδὲ ἡ 8 Ἰουνίου, ἡμέρα τῆς μηνῆος Θεοδώρου τοῦ Στρατηλάτου.

(211) Βασιλεὺς δὲ, λέγει Λέων ὁ Διάκονος (Ἰς. Θ', Κεφ. ιά), » τας τοιαύτας ἄσμενος διαλλάξας προσδεξάμενος (εἰρήνην γὰρ διαφερόντως τῆς μάχης ἐτίμα τὴν μὲν γὰρ ἤδει τοὺς λαοὺς διασώζουσεν, τὴν δὲ ἐνυμπάλιν διαρθεύουσιν), τὰς τε ξυνηθήκας ἐτέλει καὶ τὰς σπονδὰς καὶ αἶτον ἐδίδου, ἐκάστω ἀνδρὶ μετρῶν ἀνὰ μέδιμνον δύο. Εἶναι δὲ τοὺς Ἕλληρότας τὸν αἶτόν φασιν ἄνδρας δισμυρίους πρὸς τοὺς δισχιλίοις. οἱ ἐκ τῶν ἐξήκοντα χιλιάδων τῆς Ρωσικῆς στρατιᾶς τότε τὸν ὀλεθρον ἔφυγον τὰς γὰρ τριάκοντα καὶ οὐκὼ χιλιάδας ἡ Ρωμαϊκὴ αἰχμὴ κατηκόντισεν. » Ἐν τούτοις ὁ Νέστωρ διατείνεται ὅτι ὁ Σβιατοσλάβος οὐκ εἶχε πλείονας ἢ 10,000 ἀνδρῶν κατὰ τὴν ἐπὶ τὴν Κωνσταντινούπολιν ἐκστρατείαν.

(212) Ὁ Στρικόβσκις ἀναφέρει ὅτι ὁ ἡγεμὼν τῶν Πατσινάκων ἐχάραξεν ἐπὶ τοῦ ποτηρίου τούτου τὰ ἐξῆς: « Ὅταν πορὲν εὐὴ πρὸς κατὰ ληψιν ἄλλοτρίου πράγματος, ἀπολλύεις τὸ ἴδιον » Καὶ τὸ μὲν ἀπόφθεγμα καλόν, ἀλλ' ὁ Στρικόβσκις οὐδόλως ἐσκέφθη ὅτι οἱ βάρβαροι Πατσινάκαι ἡγνόουν τὴν γραφήν. Οἱ δὲ Γερμανοὶ καὶ οἱ Σλάβοι ἔπινον ἐκ τοῦ κρανίου τῶν ἰδίων ἐχθρῶν Οὕτως ὁ Κροῦμος, βασιλεὺς τῶν Βουλγάρων, ἀποκτείνας τῷ 811 τὸν αὐτοκράτορα Νικηφόρον, περιηγύρωσε τὸ κρανίον τοῦ μονάρχου τούτου. Οἱ δὲ Σλάβοι ἡγεμόνες μετεχειρίζοντο κρανίον ἀντὶ ποτηρίου (Ἀπομν. Λαῶν, Β', 540).

(213) Ὁ ἐξ Ἀσαφεμβούργου Λαμβέροτος ἔτ. 973.

(214) Ὅρ. παρὰ Βανδούρη σημειώσεις εἰς Κωνσ. τὸν Πορφυρογέννητον, Τόμ. Β', 112 καὶ επ. Λεῖπει δὲ ἡ ἀρχή. Ἐχει δὲ οὕτως:

« Καὶ τὰ τοῦ σεβάσματος τούτων καλῶς καταμαθήσιν οἱ δὲ τοῦ λόγου εἰπεῖν σπερωτοὶ (sic) γενόμενοι τὴν Πρώμην καταλαμβάνουσι καὶ τὰ ἐκείσε πάντα ἐρευνῶσι καὶ σκοπῶσι (sic) καὶ καλῶς περιεργάζονται τῶν τε θείων ναῶν τὴν εὐπρέπειαν καὶ τοὺς ἐκείσε ἱερεῖς

καὶ ἄρχιερεῖς· οὐ μὴν ἀλλὰ τὸν πατριάρχην αὐτὸν ὁρῶσι, τὸν καὶ
πάπαν καλούμενον, καὶ λόγους ὠφελείας παρ' αὐτοῦ πλείστους ἀκού-
ουσιν· καὶ οὕτω σπουδαίως παλινδρομοῦσι καὶ ἑαυτῶν καταλαμβά-
νουσι χώραν. καὶ πρὸς τὸν μέγαν ῥήγαν ἑαυτοὺς ἐμφανίζουσι καὶ
ἅπερ εἶδον καὶ ἤκουσαν κακείσε καλῶς ἐξαγγέλλουσιν· εἶναι δὲ με-
γάλα καὶ ἀληθῆ διεβεβαιοῦντο πάντη, καὶ οὐδὲν δέονται ἐτέρας τινας
ἀναψηλαφήσεως καὶ ἐρεῦνης. Καὶ εἰ θέλεις, ἔφησαν, λαμπρότατε καὶ
ἐνδοξότατε ἡμῶν ἀνθέντα καὶ ἄρχων, τὴν τούτων πίστιν δέξασθαι,
μῆνυσον αὐτοῖς καὶ καλῶς τὰ ἐκείνων μνησθῆτι· ὥς δὲ οἱ σὺν ἐκείνῳ
ἄρχοντες πάντα ἤκουσαν· μᾶλλον δὲ οἵτινες καὶ πρῶην αὐτῷ συνε-
βούλευσαν πάλιν πρὸς αὐτὸν, καὶ αὐθις εἰρήκασι· οὐ καλὸν φαίνεται
τοῦτο γενέσθαι πᾶσιν ἡμῖν, ἐὰν μὴ οἱ αὐτοὶ καὶ τὰ τῆς Κωνσταν-
τινουπόλεως καλῶς δοκιμάσωσι καὶ καταμάθωσι ἐπειδὴ καὶ ταύτην
πόλιν μεγάλην καὶ κρείττονά τινες εἶναι διαφημίζουσι· λοιπὸν ἀξίον
ἐστὶν ὅπως καὶ ταύτης τὸ σέβας καὶ τὴν λατρείαν οἱ αὐτοὶ ἐρευνή-
σωσι καὶ ἀναψηλαφήσωσι, καὶ οὕτως ἀμφοτέρων (εἰ·) τὸ κρείττον
ἐκλεξόμεθα. Ἦκουσε πάλιν καὶ τοῦτο ὁ ἐχέφων καὶ περιβόητος ῥή-
γας ἐκείνων καὶ προσήκατο, καὶ καλῶς ἀπεδέξατο· διὸ καὶ τοὺς δηλω-
θέντας πολλάκις τέσσαρας ἄνδρας πάλιν ἐκπέμπει καὶ πρὸς τὴν Κων-
σταντινούπολιν, ὥς ἵνα καὶ τὰ ἐκείσε πάντα κατοπτρεύσωσι καὶ ἀπο-
πειράσωνται· καὶ δὴ μετὰ πολλοῦ κόπου καὶ ταύτην καταλαμβάνουσι,
καὶ τῷ τότε τὰ Ῥωμαίων σκῆπτρα ἰδύνοντι, Βασιλεῖφ φημί τῷ ἐκ Μα-
κεδονίας, προσέρχονται, καὶ τὴν αἰτίαν τῆς αὐτῶν ἀπίξεως ἀπαγγέλ-
λουσιν. Ὁ δὲ ἄσμενος καὶ τρισάσμενος τούτους ἀποδεξάμενος, ἄρ-
χοντάς τινας παραντὰ τῶν ἐλλογίμων αὐτοῖς ἐπιδίδωσιν, ὅπως τὰ κάλ-
λιστα πάντα τῆς πόλεως αἰτοῖς ἐπιδείξωσι, καὶ τὰς πεῖσεις αὐτῶν
πάσας καλῶς διευκρινήσωσι καὶ ἀπολογήσονται· οἱ δὲ ἄνδρες παρα-
λαβόντες καὶ πολλὰ ἐν τῇ πόλει ἀξιοθέατα ἐπιδείξαντες, εἰσῆλθον
πρὸς τὸν περιβόητον καὶ μέγαν θεῖον ναὸν τῆς τοῦ Θεοῦ Σοφίας·
καὶ γὰρ ὥς ὁ λόγος κρατεῖ, ὅτι καὶ ἑορτὴ μεγάλη τις πρὸς αὐτὸν
ἐτελεῖτο τὸ τότε, εἴτε δὲ τοῦ χρυσοῤῥήμονος, εἴτε ἡ κοίμησις τῆς ὑπε-
ραγίας μητρὸς τοῦ κυρίου μου, ἀκριβῶς λέγειν οἶκ' ἔχων πλην ἑορτῇ
ἐτελεῖτο θανμαστὴ καὶ μεγάλη. Καὶ οἱ τέσσαρες ἐκεῖνοι ἄνδρες οἱ
μετὰ τῶν ἀρχόντων ἡμῶν ὄντες τὸν ναὸν πάντα περιεσκόπουν, καὶ
τῆς τελουμένης ἑορτῆς τὰ πλείστα φῶτα βλέποντες, καὶ τὴν μελω-
δίαν τῶν ᾠσμάτων ἀκούοντες, θαυμάζοντες διηπόρουν. Διαβιβά-
σαντες οὖν ἐκείσε τὸν ἐσπερινὸν ὕμνον καὶ τὸν ὁρθρινόν, καὶ πολλὰ εἰ-
πόντες καὶ ἀκούσαντες, φθάνει καὶ ὁ καιρὸς τῆς ἱερᾶς καὶ θείας λει-
τουργίας· καὶ πάλιν οἱ ῥηθέντες ἄνδρες μετὰ καὶ τῶν τοῦ βασιλέως
ἀρχόντων, εἰς τὸν σεβασμιον καὶ μέγιστον ναὸν εἰσέρχονται, ὅπως τῆς
ἀναιμάκτου καὶ θείας μυσταγωγίας θεαταὶ γενήσονται. Ἐνταῦθα τοῦ
λόγου γενόμενος ἐκπλήττομαι τοῦ Θεοῦ τὴν φιλανθρωπίαν, τοῦ θε-
λοντος πάντας σωθῆναι καὶ εἰς ἐπίγνωσιν ἀληθείας ἔλθειν. Καὶ γὰρ

ἐπεὶ οἱ ἔθνικοι καὶ βάρβαροι ἄνδρες ἐκείνοι ἐν τῷ τρισμεγίστῳ ναῷ εἰσῆλθον ὡς εἴρηται· κακείσε ἰστάμενοι τὰ δρώμενα πάντα ἐν τῷ ναῷ ἐσκόπουν, καὶ ἀκριβῶς κατεμάνθανον· πῶς πρότερον ἢ λεγομένη μικρὰ εἰσοδος γέγονεν· εἶτα καὶ ἡ μεγάλη ἡύτρεπίζετο, καὶ οἱ ὑποδιάκονοι καὶ διάκονοι ἐξεπορεύοντο τοῦ ἱεροῦ βήματος μετὰ λαμπάδων καὶ ῥιπιδίων· οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ ἱερεῖς πλείστοι καὶ ἀρχιερεῖς κατὰ τὸ σὺνηθες μετὰ δὲ τῶν φορικτῶν καὶ θείων μυστηρίων, καὶ αὐτὸς ὁ τὴν ἀρχιερωσύνην τότε ἔχων πατριάρχης, καὶ πάντες μὲν ἐπ' ἐδάφους κατέπεσον οἱ ἐκείσε ὄντες καὶ εὐχὴν ἐζητοῦντο καὶ τὸ, Κίριε ἐλέησον, ἔκραζον· μόνοι δὲ οἱ τέσσαρες ἄνδρες ἐκείνοι οἱ ἔθνικοι ἀνασκαρδαμυκτοὶ καὶ αἰδεας ἐνῆντιζον, καὶ πάντων τελουμένων ἐσκόπουν, διὸ καὶ ὁ εὐσπλαγχνος ἡμῶν Θεὸς καὶ ἐλεήμων τοὺς ὀφθαλμοὺς τῶν ἀνδρῶν ἐκείνων ἀνέωξε καὶ εἶδον φοβερά τινα καὶ παραδόξα ἅπερ καὶ ἐρωτήσαντες τὴν ἀλήθειαν ἀκριβῶς ἔμαθον· ὡς γὰρ ἡ θεία ἐκείνη καὶ μεγάλη εἰσοδος τέλος ἔλαβε, καὶ ἐκ τῆς κατακλίσεως πάντες ἀνέστησαν παρευθὺ οἱ τὴν ξένην ὀπτασίαν ἐωρακότες ἄνδρες, τοὺς σύνεγγυς αὐτοῖς ἄρχοντας τοῦ βασιλείως ἐπὶ χεῖρας λαβόμενοι, τοιαῦτα πρὸς αὐτοὺς ἔφησαν· ὅτι φοβερά καὶ μεγάλα μὲν ὑπῆρχον ἅπερ ἕως ἄρτι ἐβλέπομεν πάντα, οὐκ ἀρνούμεθα· τὸ δὲ νῦν ὁραθὲν ἡμῖν ὑπὲρ τὴν φύσιν ἐστὶ τὴν ἀνθρωπίνην· νεανίσκους γὰρ τινας ἐωράκαμεν πτερωτοὺς, στυλὴν ξένην ὥραιαν ἐνδεδυμένους· οὐ μὴν ἀλλ' οὐδὲ τὸ ἐδάφος τοῦ ναοῦ ἐπάτουν· ἀλλ' ὑπὸ ἅερον (sic) ἐφέροντο ψάλλοντες, ἅγιος, ἅγιος, ἅγιος ὅπερ πάντας ἡμᾶς πλεόν πάντων τῶν ἄλλων ἐξέπληξε καὶ εἰς μεγίστην ἀμηχανίαν ἐνέβαλεν. Ὡς δὲ ταῦτα ἤκουσαν οἱ τοῦ βασιλείως ἄρχοντες, πρὸς αὐτοὺς ἀπεκρίναντο λέγοντες· καὶ τάχα πάντα ἀγνοεῖτε τὰ τῶν χριστιανῶν μυστήρια, καὶ οὐ γινάσκετε ὅλως, ὅτι ἄγγελοι ἐκ τῶν οὐρανῶν κατέρχονται καὶ λειτουργοῦσι μετὰ τῶν ἱερέων ἡμῶν. Ἐκείνοι τοῦτο ἀκούσαντες εἶπον· πανάληθες καὶ φανερόν ἐστιν ὅπερ ἡμῖν λέγετε, καὶ ἐτέρως ἀποδείξεως οὐ δέεται· αὐτοὶ γὰρ πάντα οἰκείοις ὀφθαλμοῖς ἐωράκαμεν. Λοιπὸν οὖν ἐάσατε ἡμᾶς ὅπως ἴνα ταχέως ἀπέλθωμεν ὅθεν καὶ ἐστάλημεν, ὅπως καὶ τὸν κατέρχοντα ἡμῶν καλῶς πληροφορήσωμεν, καὶ βεβαιώσωμεν ἅπερ ἴδομεν καὶ ἔμαθωμεν καλῶς, οὗς περ καὶ ἀπέπεμψαν μετὰ χαρᾶς μεγάλης καὶ εὐφροσύνης πάλιν ἐκείσε· οἱ δὲ ἐπανακάμψαντες καὶ τὴν ἐαυτῶν καταλαβόντες χώραν, εὖρον τὸν λαμπρότατον καὶ μέγαν ῥῆγαν, καὶ προσκυνήσαντες αὐτὸν, ἅπερ εἶδον καὶ ἤκουσαν πάντα εἶπον καὶ διεσάφησαν τρανῶς λέγοντες καὶ τοῦτο· ὅτι μὲν μεγάλα τινὰ καὶ λαμπρὰ πρῶν ἐν τῇ Ῥώμῃ ἐθεάμεθα, οὐκ ἀρνούμεθα· τὰ δὲ ἐν τῇ Κωνσταντινουπόλει ὁραθέντα πάντα νοῦν ἀνθρώπινον καταπλήττουσι, καὶ ἐν καθ' ἐν λεπτομερῶς διηγῆσαντο· ὁ δὲ μέγας ἐκείνων ἄρχων ὡς τὴν ἀλήθειαν παρ' ἐκείνων ἀκριβῶς ἐνέμαθε καὶ ἐβεβαιώθη, μηδὲν μελήσας, ἀλλὰ παραυτὰ στέλλει πρὸς τὸν βασιλέα τὸν εὐσεβέστατον τῶν Ῥωμαίων ἐν τῇ Κωνσταντινουπόλει, καὶ ἀρχιερεῖα αἰτεῖ· ὡς ἴνα

τὸ ἐκείσε μυριάριθμον ἔθνος διδάξῃ καὶ βαπτίσῃ ἣν δὲ τότε Βασι-
 λειος ὁ ἐκ Μακεδονίας ὁ τὰ τῶν Ῥωμαίων σκήπτρα διέπων ὃς καὶ
 μετὰ χαρᾶς μεγάλης τοὺς σταλέντας ἐκ τῶν ἐκείσε ἀνθρώπους διέξά-
 μενος ἀρχιερέα τινα αὐτοῖς ἐξέπεμψεν. ἐπ' εὐλαβείᾳ καὶ ἀρετῇ δια-
 βύητον, καὶ σὺν αὐτῷ ἄνδρας δύο, Κίριλλον καὶ Ἀθανάσιον ἐναρ-
 τούς καὶ αὐτοὺς ὄντας καὶ πάννυτοι λογιστάτους καὶ φρονιμωτάτους. καὶ
 οὐ μόνον τῆς θείας γραφῆς ἦσαν ἐμπλοῖοι, ἀλλὰ καὶ τῆς ἐξω καλῶς
 ἐξεσηκημένοι ὥς τά τε γινόμενα ὑπ' αὐτῶν γράμματα μαρτυροῦσι τούτο
 καλῶς. Οὗτοι δὲ ἐκείσε ἀπελθόντες, πάντας ἐδίδασκον καὶ ἐβάπτιζον,
 καὶ πρὸς τὴν τῶν χριστιανῶν εἰσέβειαν ἐνῆγον. Βάρβαρον δὲ πάντῃ
 καὶ σόλοικον βλέποντες τὸ τοιοῦτον ἔθνος, οὐκ εἶχον οἱ ὀρθέντες λο-
 γιστάτοι ἀνδρες ὅπως καὶ τὰ τῶν Ἑλλήνων εἰκοσιτέσσαρα γράμματα
 αὐτοῖς διδάξαι, μήποτε πάλιν τῆς εὐσεβείας παρεκκλίνωσι διὸ καὶ
 τριάκοντα πέντε στοιχεῖα γραμμάτων αὐτοῖς ἐνεχάραξαν καὶ ἐδίδα-
 ξαν. »

Ἐν τινι παραρτήματι τοῦ δημοσιευθέντος τῷ 1676 ἐν Κολωνίᾳ
 βιβλίου Cristophori Sandi Nucleus Historiae Ecclesiae σελ. 61 καὶ
 64) ὑπάρχει ἐπιστολὴ πρὸς τὸν ἡγεμόνα τῆς Ῥωσσίας Βλαδίμιρον
 τοῦ Ἰωάννου Σμέρα, ἱατροῦ αὐτοῦ. ὅστις ἐπέμψθη δι᾽ ἑνὸς πρὸς μελέτην
 τῶν διαφορῶν θρησκευμάτων καὶ ἡθῶν τῶν ξένων χωρῶν. Ὁ Σμέ-
 ρας διηγείται ὅτι παρ' ὀλίγον ἀπώλετο κατὰ τὴν δυσχερῆ ὁδοποιρίαν
 αὐτοῦ διήλθε δὲ δια τῆς Παννονίας, Σερβίας, Βουλγαρίας, Μο-
 σίας, διὰ τῆς ἐνδόξου Ἑλληνικῆς αὐτοκρατορίας, Ἀντιοχείας, Ἱερου-
 σαλήμ καὶ τέλος κατέπλευσεν εἰς Ἀλεξάνδρειαν, ὅπου εἶδε πολλὰς με-
 γαλοπρεπεῖς Συναγωγὰς, ἐν αἷς προσεύχονται ἄνθρωποι ὅμοιοι πρὸς
 ἀσπίδας καὶ βασιλίσκους. Εἶδεν ὡσαύτως τοὺς ναοὺς τῶν Χριστιανῶν
 καὶ καλοὺς θεολόγους, ἀγαθοὺς καὶ φιλησύχους, ὁμοίους πρὸς
 τοὺς ἀγγέλους « Οὐδὲν ἔχουσιν ἤδη οὗτοι. ἀναφέρει ὁ ἱατρος τοῦ Βλα-
 » διμίρου, ἐν τοῖς ἑαυτῶν ναοῖς πλὴν θρανίων καὶ τραπέζων. Συνέρ-
 » χονται αὐτόθι ὅπως προσυχηθῶσι καθ' ἑκάστην πρὸ τοῦ ὕψους
 » κατὰ τὴν δύσιν τοῦ ἡλίου. ἐνίοτε δὲ κατὰ τὴν τρίτην ἢ ἐννάτην
 » ὥραν, καὶ καλοῦνται νέος Ἰσραὴλ. Τὸ δόγμα αὐτῶν πρε-
 » σβεύουσι καὶ τινες βασιλεῖς μετὰ τῶν ἱατρῶν αὐτῶν, καὶ αὐτοὶς
 » δέχομαι τὴν διδασκαλίαν ταύτην διότι ἐβαπτίσθη ἡδη ἐν ὕδατι
 » καὶ πνεύματι, ἐν ὀνόματι τοῦ πατρὸς, τοῦ Παντοδυνάμου Θεοῦ,
 » καὶ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ Χριστοῦ καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, τοῦ ἐκ
 » τοῦ πρώτου ἐκπορευομένου. Καὶ ὅμως οἱ κληρικοὶ οἱ τοὶ ἄνθρωποι
 » καταπιέζονται ἐν ταῖς ἐπαρχίαις τῆς αὐτοκρατορίας » λέγει δ' εἶτα,
 » ὅτι οἱ Ἕλληνες, ὁ Αὐτοκράτωρ, οἱ Πατριάρχαι καὶ οἱ μεγιστάνες αὐ-
 » τοῦ, παραλείποντες τὴν διδασκαλίαν τοῦ ἀληθινοῦ Θεοῦ, ἀποκαλοῦσιν
 » ἑαυτοὺς ὡσαύτως νέον Ἰσραὴλ, ὑποδουλοῦσι τοὺς ταλαιπώρους ἀδελ-
 » φούς αὐτῶν, φορολογοῦσιν αὐτοὺς, ἀπαγορεύουσι τὸν γάμον. ἐνασχο-
 » λοῦνται περὶ τας ἐλευθερίας τέχνας καὶ χροῶνται τοῖς ὅπλοις θέλοντες

δὲ τὴν ἀποθέωσιν μετα θάνατον, καλοῦσι τοῖς ἑαυτῶν ὀνόμασι τοὺς νεοὺς, ἀναρτῶσιν ἐν αὐτοῖς τὰς ἑαυτῶν εἰκόνας, σέβονται τὰ εἰδωλα, χειροκροτοῦσι, ποδοκροτοῦσι, ψάλλουσι κτλ. τοὺς δὲ χριστιανούς, συναθροισμένους ἐν τοῖς ἀποκέντροις τόποις, νεκροταφείοις, δάσεσι καὶ σπηλαίοις, καλοῦσι μάγους... «Λοιπὸν, ὦ βασιλεῦ, μὴ δεχθῇς μῆτε τὴν θρησκείαν, μῆτε τὰ ἥθη τῶν Ἑλλήνων· εἰ δὲ μὴ, οὐδέποτε ὄψει με· διότι διαμενῶ ἐν ταῦθα ἀναμένων τὴν κρίσιν τοῦ Χριστοῦ. Ἐγράφη σιδηροῖς στοιχείοις ἐπὶ δυοκαίδεκα χελυῖνων πλακῶν ἐν ἔτει τῆς Αἰγυπτιακῆς μὲν Ἀλεξανδρείας 5587, τοῦ Φαραῶ δὲ 1179, τῆς δὲ ἐνδόξου βασιλείας τοῦ Ἀλεξάνδρου 5, Ἰνδικτιῶνος πρώτῃ, σελήνῃ 7, εἰδῶν 14. Οὕτω πιστῶς ἀναφέρει σοι ὁ ἱατρός καὶ ῥήτωρ σου Ἰωάννης Σμέρας Πολόβτσιος.» Τὸ ἔγγραφον τοῦτο, ὡς λέγουσιν ἡμῖν, ἐγράφη Βουλγαριστῇ, secundum antiquam doctrinam Russicam (!!) διὰ τῶν ἐξῆς στοιχείων· νοῦοδερηδηωζφρητξο (ἐπομένως Ἑλληνικῶν)· εὐρέθη δὲ τῷ 1567 ἐν τῷ κατὰ τὴν ἐπαρχίαν τῆς Πρεσμιλίας μοναστηρίῳ τοῦ Σωτήρος παρὰ τῷ ἀρχαίῳ Σαμβόρῳ Ὁ Ἀνδρέας Κολοδίνσκη, διάκονος ἐν Βιτέβσκι, μεθρημένυσεν αὐτὸ εἰς τὴν Πολωνικὴν γλῶσσαν, ὁ δὲ Βεσσοβάτιος εἰς τὴν Λατινικὴν. Καὶ δεδόσθω μὲν ὅτι τοῦτο ἔστι γνήσιον, ἀλλὰ δέον ὅπως συμφωνήσωμεν πρὸς τὸν σοφὸν Σπρέγγελον (ὅρ. τὸ χειρόγραφον αὐτοῦ σύγγραμμα über eine dunkle Stelle in der Russischer Geschichte), ὅτι οἱ θεολόγοι τῆς Αἰγύπτου, ἢ οἱ χριστιανοὶ τοῦ Σμέρα ἦσαν αἰρετικοὶ Παυλισταί, οὕτω καλούμενοι ἐκ τοῦ ἀποστόλου ἁγίου Παύλου, διαχθέντες ἐκ τῆς αὐτοκρατορίας καὶ καταφυγόντες εἰς Αἴγυπτον. Ἀλλὰ πιστευτέα ἄρα ἡ ἐπιστολὴ αὐτῇ; Παραλείποντες τὸ περιεχόμενον, τὸν χαρακτήρα, τὰ στοιχεῖα, τὰς πλάκας, τὴν Βουλγαρικὴν γλῶσσαν, σημειοῦμεν μόνον τὴν χρονολογίαν καὶ τὴν ὑπογραφὴν· διότι ἀναφέρεται τὸ ἔτος 5587 ἀπὸ κτίσεως κόσμου. Ἀλλὰ κατὰ ποίαν χρονολογίαν; εἰ κατὰ τὴν Ἀλεξανδρινήν, διαφέρονσαι τῆς Ἑλληνικῆς κατὰ ἔτη, ὁ Βλαδίμιρος ἔζη κατὰ τὰ μέσα τῆς ἑβδόμης χιλιάδος. Τί δὲ δηλοῖ τὸ 1179 ἔτος Φαραῶ καὶ 5 τῆς βασιλείας τοῦ Ἀλεξάνδρου; καὶ πῶς ἀνέμειχθη ἡ σελήνη πρὸς τὸν Ἰνδικτιῶνα καὶ τὰς εἰδοὺς; Ἰωάννης δὲ ἔστιν ὄνομα χριστιανικόν, ὅπερ ὁ πρῶν ἐθνικὸς Σμέρας ἠδυνάτεi ἔχει ἐν τῇ ἐθνικῇ Ρωσσίᾳ. Πλὴν δὲ τούτου καλεῖται Πολόβτσιος· ἀλλ' οἱ Πολόβτσιοι ἐγένοντο ἤδη γνωστοὶ ἐν Ρωσίᾳ ἐπὶ τῶν ἐγγόνων τοῦ Βλαδιμίρου. Μὴ ἀπατώμεθα οὖν ὑπὸ τοιούτων μύθων! Ὁ συγγραφεὺς τῆς ἐπιστολῆς ταύτης, ἀναγνούς διηγήματα περὶ Βλαδιμίρου ἐν τῷ Διτμάρῳ καὶ Μεχόβσκη καὶ Κρομέρῳ, ἐσκόπει ὅπως διασῶρῃ τοὺς Ἕλληνας. Τούτου ἕνεκεν ἡ ἐπινοήσις τῶν μύθων.

(215) Οἱ Βυζαντινοὶ, Ἀραβες καὶ Γερμανοὶ ἱστορικοὶ ἀναφέρουσι τὸν γάμον τοῦ Βλαδιμίρου μετὰ τῆς Ἀννης, ἀδελφῆς τοῦ αὐτοκράτορος Βασιλείου (Ἀπομν. Λαών, Β', 25· Ερβελότος Bibl. Orient. Γ', 137· καὶ Διτμ. Χρον. Βιβλ. Ζ'). Ὁ Δίτμαρος, σύγχρονος τοῦ Βλαδιμίρου,

Βλαδιμίρου είχε την Λαπωνίαν ὡς ὄριον τῆς Νορβηγίας. Ἀδύνατον δ' ἔστιν ὀρίσαι ἀκριβῶς, ἕως τοῦ ἐξετείνετο κατὰ τὸν χρόνον τοῦτον ἡ ἐπαρχία τῶν Μερίων, ἢ τοῦ Ροστόβου πρὸς ἄρκτον καὶ ἀνατολάς· βεβαίως ὅμως οὐκ ἐξετείνοντο πέραν τῶν νῦν νομῶν τοῦ Κοστρομά καὶ Ἰαροσλάβου. Οὐδὲ τὰ πρὸς τὰ κατὰ τὸν Τάναϊν ἀρχαῖα ἡμῶν ὀριά εἰσι ἀκριβεστάτα ὠρισμένα. Ὁψόμεθα δ' ἐν τῇ ἱστορίᾳ τοῦ δωδεκάτου αἰῶνος, ὅτι ἡ ἡγεμονία τῆς Πεζάνης, οὐσα κληρονομία τοῦ Τσερνιγόβου, περιελάμβανε μέρος τοῦ νῦν νομοῦ Βορονέζου. Πρὸς μεσημβρίαν περιεπλανῶντο τὰ στίφη τῶν Πατσινακῶν καὶ οἱ Πολόβτσιοι.

Ὁ Νέστορ (σελ. 145) ἀναφέρει περὶ Χβαλίσων. Οἱ Χβαλίσοι καὶ οἱ Βούλγαροι κατ' ἀγνοῦνται ἀπὸ τῶν θυματέρων τοῦ Λώτ (ἐπομένως εἰσιν ὁμόφυλοι). Λέγει δὲ ὅτι ἐπὶ τοῦ κατ' αὐτὸν χρόνου ἐδύναντο ἀπέρχεσθαι διὰ τοῦ Ρᾶ πρὸς τοὺς Βουλγάρους, τοὺς Χβαλίσους καὶ εἰς τὸ μέρος τοῦ Σῆμ, τουτέστι, κατὰ τὴν κοσμογραφίαν τοῦ Νέστορος, εἰς Περσίαν, Βακτριανὴν καὶ Ἰνδίας. Οἱ ἀρχαῖοι Ρῶσσοι ἐκάλουν Χβαλίσους, οἱ δὲ Ἕλληνες Χοαλίτας, (Ἀπομν. Λαῶν, Τόμ. Γ', σελ. 52, κτλ. Δεγουνίης Hist. des Hunes, Βιβλ. Ε', σελ. 589) τοὺς Κάγγλους, οἵτινες κατὰ τὸν δέκατον τρίτον αἰῶνα κατῴκουν, κατὰ τὸν Καρπίνον καὶ Ρουβρίκιον, τὴν ἀρκτέαν παραλίαν τῆς Κασπίας θαλάσσης παρὰ τοῖς Βουλγάροις τῆς Καζάνης (ὄρ. Voyage de Rubruquis, ἔκδοσις Βερζερώου, σελ. 46, 47). Οἱ Κάγγλοι οὗτοι ἐκαυχῶντο, ὅτι καταγόνται ἀπὸ τῶν Ρωμαίων ἀλλ' ὁ Ἀβουλγάης-Χὰν συγκατέλεξεν αὐτοὺς τοῖς Τατάροις, βεβαίως ὅτι ὁ πατὴρ τοῦ ἔθνους αὐτῶν ἐκαλεῖτο Κάγγλος ὡς ἐκ τῆς ἐφευρέσεως τῶν ὀχημάτων (Hist. des Tatars, σελ. 41 καὶ 85) προστίθησι δὲ ὅτι κατῴκουν ἄλλοτε τὸ Τουρκεστάν. Ὁ Κεδερνὸς ἀναφέρει τοὺς Χβαλίσους, οἵτινες ἐπίστευον εἰς τὴν Μωαμεθανικὴν (ἢ ὡς ἐρρέθη ἀλλαχοῦ τὴν Ἑβραϊκὴν) θρησκείαν καὶ κατῴκουν ἐν Οὐγγρίᾳ περὶ τὰ μέσα τοῦ δωδεκάτου αἰῶνος, (Ἀπομν. Λαῶν, Γ', 676) καὶ οἵτινες ἦλθον ἀναμφιβόλως μετὰ τῶν Πατσινακῶν ἢ μετὰ τῶν Κομάνων. Ὁ Τούμανος καὶ Γαττέρερος νομίζουσι τοὺς Κάγγλους τοῦ Οὐράλῃ καὶ τοῦ Ρᾶ ὡς τὰ λείψανα τῶν Πατσινακῶν· τοῦλάχιστον οὐδεὶς ἀμφιβάλλει περὶ τῆς ἐθνικῆς αὐτῶν ὁμοιότητος. Μετὰ ταῦτα οἱ Ρῶσσοι ἐκάλουν Χβαλίσους τοὺς περὶ τὴν Κασπίαν Τατάρους. Ἡ πόλις Χβαλίνη ἐν τῷ νομῷ τοῦ Σαρατόβου ἐστὶ μνημεῖον τοῦ ἀρχαίου ὀνόματος αὐτῶν.

(220) Ὁρ. Stirng de Jure Sveonum et Gothorum antiquo· ὡσαύτως Jut. Lawbook ἐν Dissertation sur les anciens Russes, σελ. 51. Πρὸς παραβολὴν, ὄρ. ἀνωτέρω τὴν συνθήκην τοῦ Ὀλέγου, ἄρθ. 4 καὶ 5, καὶ τὴν τοῦ Ἰγορος, ἄρθ. 12.

(221) Σάξων ὁ Γραμματικὸς βεβαίως, ὅτι ὁ βασιλεὺς τῆς Δανίας Φρότων ἐδημοσίευσεν αἰῶνάς τινες πρὸ τῆς εἰσαγωγῆς τῆς χριστιανικῆς πίστεως ἐν Σκανδιναβίᾳ πολιτικὸς καὶ στρατιωτικὸς νόμος,

(ορ. Μαλλέτ, 'Ισ. Δανίας, Τόμ. Α', σελ. 8). Οἱ διὰ βραχέων οὔτοι κα-
νουισμοὶ ἦσαν κεχαραγμένοι ἐπὶ ξύλων, κατὰ τὸν Δαλίνον (Gesch. des
Schwd. Reichs, Τόμ. Α', σελ. 151). Εἰ καὶ δύναται τις ἵνα θεωρήσῃ
τὸν Σάξωνα ὡς ἀσφαλῆ ἐγγνητὴν τῆς ἀληθείας, τὸν δὲ Δαλίνον ποιού-
μενον λόγον ἐξ ὑποθέσεως, πιθανόν, ὅτι οἱ ἀρχαῖοι Σκανδιναβοί,
οὔτινες, χαράττοντες ῥουνικά γράμματα ἐπὶ τάφων καὶ λίθων, οὐκ
ἐποίησαντο χρῆσιν αὐτῶν καὶ γράφοντες τοὺς νόμους, βάσιν τῶν πο-
λιτικῶν κοινωνιῶν;

(222) Ἀπομν. Λαῶν, Β', 986. Οἱ Ἕλληνες τοῦ χρόνου τούτου κα-
λοῦσι τὰ Ρωσικὰ πλοῖα Ρούσικα καράβια (Κωνσ. Πορφυρ.
περὶ Βασιλικῆς τάξεως, Βιβλ. Β', Κεφ. 44). Ὁ Λιουτπράνδης ἀνα-
φέρει περὶ τῆς κονφότητος τῶν Ρωσικῶν πλοίων (Βιβλ. Ε', Κεφ. 6)
Ὁ Κωνσταντῖνος Πορφυρογέννητος γράφει ὅτι ἐπὶ τὰ Ρωσικὰ πλοῖα,
πεμφθέντα πρὸς βοήθειαν τῶν Ἑλλήνων, ἔφερον 415 ἄνδρας, (περὶ
Β. Τάξ. Βιβλ. Β', Κεφ. 44 ἐν Ἀπομν. Λαῶν, Β', 972). Ἐν τῷ στόλῳ
τοῦ Ὀλέγον ὑπῆρχον τεσσαράκοντα πολεμισταὶ ἐπὶ ἐκάστου πλοίου,
πᾶν δὲ ἰστίον περιελάμβανε τριάκοντα πῆχεις. (Ἀπομν. Λαῶν, Β',
σελ. 974).

(223) Τὸ σλαβικὸν ὄνομα ὁ τ ρ ὁ κ, ὡς τὸ adolescentulus τῶν Λα-
τίνων, ἐσήμαινεν ἔφηβον, ἢ ἐν γένει νεανίσκον. Ἡ συνήθεια τῶν Ρώσ-
σων ἡγεμόνων τοῦ ἔχειν πολυάριθμον φρουρὰν ἐστὶν ἀρχαία Γερμα-
νικὴ, ἣν ὁ Τάκιτος διέγραψε (de situ, morib. et pop. Germaniæ, Κεφ.
II καὶ ΙΕ). Ὁ Τάκιτος καλεῖ τοὺς λογάδας τούτους πολεμιστὰς
Comites.

(224) Ὁρ. Κωνσ. Πορφ. παρὰ Βανδούρη, Α', 6, 57 καὶ Βαῦερν
ἐν Geog. Russiæ ex script. Sept. ἐν τῷ ὑπομνήματι τῆς Ἀκαδημίας,
Τόμ. Ι', σελ. 410. Ὁ Ὀλέγος ἔφερεν ὁπῶρας ἐκ Κωνσταντινουπόλεως.

(225) Ἀπομν. Λαῶν, Β', 980, καὶ The oriental Geography of
Ebn-Haukal, σελ. 191. Λέγει δὲ περὶ τῆς Ρωσσίας τάδε: « Πλησίον τῆς
» Χοζαρίας παρὰ τὸν Ἀτελ (Pā) ἐστὶν ὁ λαὸς Βερτάς· ἀλλ' ἡ χώρα
» τῶν ἀνθρώπων τούτων καλεῖται ἐν γένει Χοζαρία, Ρουσία (Rus)
» ἥτοι Σερίρ... Ἐχει δὲ τρεῖς φυλάς ἢ Ροὺς, καὶ ἡ μὲν πρώτη κα-
» τοικεῖ παρὰ τὴν Βουλγαρίαν, ἥς ὁ κυρίαρχος κατοικεῖ ἐν τῇ πόλει
» Γο υ ν ἄ β α, εὐρύτερα τῆς πρωτευούσης τῶν Βουλγάρων· ἡ δὲ ἑτέρα
» καλεῖται Ἀρτάνοι, ἥτοι Ἀρτάιοι, ὁ δὲ βασιλεὺς αὐτῆς κατοικεῖ ἐν
» Ἀρτῇ ἡ δὲ τρίτη, καλουμένη Τσελαβε, κατοικεῖ ἀνωτέρω· ἀλλ' οἱ ἔμ-
» ποροι οὐδόλως χωροῦσι πέραν τῆς πρωτευούσης τῶν Βουλγάρων.
» Οὐδεὶς δὲ προχωρεῖ καὶ μέχρι τῆς Ἀρτας· διότι οἱ κάτοικοι ταύ-
» της φρονεῦσιν πάντας τοὺς ἄλλοδαπούς. Ἡ Ἀρτα παράγει μόλυβδον
» καὶ κασσίτερον καὶ ζῶν τι καλούμενον μέλαν σαθῆριον,
» ἥτοι Σκυθικὴν γαλῆν. Οἱ Ρῶσσοι καίουσιν τοὺς ἐκείνων νεκροὺς καὶ
» οὐδόλως κείρουσι τὸ γένειον. » Ταῦτά εἶσι λίαν περίεργα, ἀλλὰ το-
» νόμοι τοῦ λαοῦ τῶν φυλῶν καὶ πόλεων ἀνατάλληται.

(226) Στουρλεξ. Hist. Regum Sept. Τόμ. Α', σελ. 449, καὶ Τορφέος, 15. Νορβηγίας, Τόμ. Β', σελ. 68, περὶ τῆς ἐμπορίας τοῦ Νοβογορόδου. 'Ο'Ολεγος ἐκάλεσεν αὐτὸν ἔμπορον, πορευόμενον ἐκ Νοβογορόδου εἰς τὴν Ἑλλάδα. ("Ορ. Νέστορα, σελ. 18). 'Ως πρὸς τὴν Βινέτταν, ὄρ. 'Αδάμ, Hist. Eccles. σελ. 19, καὶ Ἐλμύλδου Χρ. Σλ. σελ. 4. 'Ο 'Αδάμ καλεῖ Ἑλλάδα τὴν Ῥωσσίαν, ὃ δ' Ἐλμύλδος λέγει τὰ αὐτά. Περὶ τῆς ὑποτελείας τῆς Ἑστονίας, ἥτοι Λιβονίας ὑπὸ τὸν Βλαδίμιρον, ὄρα ἀνωτέρω. Περὶ τῆς ἐμπορικῆς ἀγορᾶς, ὄρ. Στουρλεξῶνα, Τόμ. Α', σελ. 274. Περὶ τοῦ πλούτου τῆς Ῥωσσίας, τὸν Βαῦερον, Geog. Russiæ, ex script. sept. Comm. Acad. I', 411, καὶ Ἐλμύλδου Χρ., σελ. 3.

(227) "Ορ. περὶ τῆς ἐμπορίας τῶν Σκανδιναβῶν ἡγεμόνων τὸν Στουρλεξῶνα (Hist. Regum, Τόμ. Α', σελ. 618) 'Ο'Ολεγος ἐπέβαλε τοῖς Δρεβλιανοῖς φόρον ἐκ μελώνων σαθερίων. Αὐτοὶ οὗτοι οἱ Δρεβλιανοὶ προέτειναν τῇ "Ολγα ἵνα ἀποτίωσι φόρον ἐκ μέλιτος καὶ δερμάτων.

(228) Βαῦερος, Geog. Russ. Comm. de l'Acad, Τόμ. I', σελ. 406.

(229) Ἀπορν. Λαῶν, Γ', 986. "Ορ. ἀνωτέρω περὶ τῶν ἐξαγομένων τῆς Ἑλλάδος εἰς Χοζαρίαν, εἰς τὴν χώραν τῶν Πατσινάκων καὶ τὴν Ῥωσσίαν ἐμπορευμάτων. 'Ο Κωνσταντῖνος καταλέγει ἐν τοῖς ἐμπορεύμασι τούτοις πρᾶνδία, εἶδος ταινιῶν καὶ ζωνῶν. ("Ορ. Βαῦερ. Comm. de l'Acad., Τόμ. I', σελ. 410). Ἐχρῶντο συνήθως τότε πεδίλοις ἐξ αἰγοβύρσης.

(230) "Ορ. Χρ. τοῦ Διτμάρου ἐν τῇ ἐκδόσει τοῦ Λεῖβνιτίου, σελ. 426. 'Ο καλούμενος Σάξων Χρονογράφος ἐπανέλαβε τὴν διήγησιν τοῦ Διτμάρου περὶ τοῦ Κιέβρου, ἀλλ' ἀναφέρει μόνον 300 ναοὺς. ("Ορ. Ecard. Corp. Histor. ævi, Τόμ. Α', ἔτ. 1018). Ἀδὰμ ὁ ἐκ Βρέμης ἐν τῇ Hist. Eccl., Β', 13.

(231) 'Ο' Ιορνάνδης de Origin. Slavicis. Sectio I.I, σελ. 118 καὶ Κόλε Introd. in historiam et rem literariam Slavorum, Βιβλ. Α', Κεφ. 3. Περὶ ἄλλων Σλαβικῶν μεταφράσεων τῆς Ἱερᾶς Γραφῆς ὄρ. Δοβρόβσκην Über der erst en Text. der Böhmisch. Bibelübersetzung ἐν New. Abhandlungen der Böhm. Gesellschaft der Wissenschaften, Τόμ. Γ', σελ. 240.

ΠΙΝΑΞ

ΤΩΝ

ΕΜΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ.

Προσφώνησις	σελ. δ'.
Ὁ μεταρραστής τοῖς ἐντευζομένοις	ζ'.
Βίος τοῦ Συγγραφέως	» ια'.
Προλεγόμενα ὑπὸ τοῦ Συγγραφέως	» χβ'.
Πηγαὶ τῆς Ῥωσικῆς Ἱστορίας	» λς'.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΠΡΩΤΟΝ.

ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΚΑΤΟΙΚΟΥΝΤΩΝ ΕΚΠΑΛΑΙ ΤΗΝ ΡΩΣΣΙΑΝ,
ΕΝ ΓΕΝΕΙ ΔΕ ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΣΛΑΒΩΝ.

Ἀρχαῖαι εἰδήσεις τῶν Ἑλλήνων περὶ τῆς Ῥωσσίας, σελ. 1. —
Ταῦροι καὶ Κιμμέριοι, 2. — Ὑπερβόρειοι, αὐτόθι. — Ἑλληνι-
καὶ ἀποικίαι, 3. — Παντικάπαιον καὶ Φαναγορία, αὐτ. —
Ταναΐς, αὐτ. — Σχύθαι καὶ ἄλλα ἔθνη, αὐτ. — Φῆμαι ἀδέ-
σποτοι περὶ τῶν ἀρκτικῶν λαῶν, 6. — Περιγραφή τῆς Σκυ-
θίας, 7. — Ἡθῆ τῶν Σκυθῶν, 8. — Ἡ πτώσις αὐτῶν, 9. —
Γέται, αὐτ. — Σαρμάται, αὐτ. — Οὔνοι, 14. — Ἄνται,
15. — Σλάβοι, 17. — Ἄβαροι, 20. — Τούρκοι, 21. — Οὔγο-
ροι, αὐτ. — Βουλγαρία, 28.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΔΕΥΤΕΡΟΝ.

ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΣΛΑΒΩΝ ΚΑΙ ΑΛΛΩΝ ΛΑΩΝ, ΕΞ ὧΝ ΣΥΝΕ-
ΚΡΟΤΗΘΗ Η ΡΩΣΣΙΚΗ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑ.

Καταγωγή τῶν Σλάβων τῆς Ρωσσίας, Σελ. 29. — Πολωνοί,
31. — Ραδίμιτσοι καὶ Βιάτιτσοι, αὐτ. — Δρεβλιανοί, αὐτ. —
Δουλέβοι καὶ Βουζιανοί, αὐτ. — Λούτιτσοι καὶ Τιβέρτσοι, αὐτ. —

Κροβάται, 32. — Σεβεριανοί, αὐτ. — Δρεγόδοιτοι, αὐτ. — Κρίβιτσοι, αὐτ. — Πολοτσιανοί, αὐτ. — Σλάβοι τοῦ Νοβογορόδου, αὐτ. — Ἰζβορσκον, Πολότσκον, Σμόλενσκον, Λούβετσκον καὶ Τσερνίγοβον, 34. — Φίννοι ἢ Τσουδικοὶ λαοὶ ἐν Ῥωσσίᾳ, αὐτ. — Λατισοί, 37. — Διχόνοιαι μεταξὺ τῶν Σλαβο-Ῥώσσω, 38. — Ὀβροὶ ἢ Ἀβαροὶ, 39. — Χοζάροι, αὐτ. — Βάραγγοι. 43. — Ῥωσσία, αὐτ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΤΡΙΤΟΝ.

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΦΥΣΙΚΟΥ ΚΑΙ ΗΘΙΚΟΥ ΧΑΡΑΚΤΗΡΟΣ ΤΩΝ ΑΡΧΑΙΩΝ ΣΛΑΒΩΝ.

Κράσις τοῦ σώματος τῶν ἀρχαίων Σλάβων, Σελ. 54. — Θάρσος, 55. — Φιλάρπαγον, 56. — Ὠμότης, 57. — Ἀπλοϊκότης, 58. — Φιλοξενία, αὐτ. — Συζυγικὴ πίστις, 59. — Γυναῖκες, 60. — Τέκνα, 64. — Ἥθη τῶν Σλαβο-Ῥώσσω, αὐτ. — Κατοιχίαι, 62. — Περιβολή, 64. — Ἀρχιτεκτονική, 67. — Μουσική, αὐτ. — Χορὸς, 69. — Παιδία, αὐτ. — Ἀριθμητική, αὐτ. — Κυβέρνησις, 70. — Θρησκεία, 79. — Γλῶσσα, 403. — Γραφή, αὐτ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΤΕΤΑΡΤΟΝ.

ΡΟΥΡΙΚΟΣ, ΣΙΝΕΟΣ ΚΑΙ ΤΡΟΥΒΟΡΟΣ.

Ἡγεμόνες Βάραγγοι προσκληθέντες εἰς Ῥωσσίαν, Σελ. 443. — Σύστασις τῆς μοναρχίας, 445. — Πρώτη εἰσβολὴ τῶν Ῥώσσω εἰς τὴν αὐτοκρατορίαν, 446. — Ἀρχὴ τῆς χριστιανικῆς πίστεως ἐν Κιέβῳ, 449.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΠΕΜΠΤΟΝ.

ΚΥΒΕΡΝΗΣΙΣ ΤΟΥ ΟΛΕΓΟΥ.

Κατακτήσεις τοῦ Ὀλέγου, Σελ. 422. — Ἐπιδρομὴ τῶν Οὐγγρων, 426. — Γάμος τοῦ Ἰγόρος, 47. — Οἱ Ῥώσοι στρατεύουσι παρὰ τοῖς Ἕλλησι, 429. — Ἐκστρατεία τοῦ Ὀλέ-

γου ἐπὶ τὴν Κωνσταντινούπολιν, 129. — Συνθήκη μετὰ τῶν Ἑλλήνων, 13. — Συνθήκη μετὰ τῆς Αὐτοκρατορίας, 135. — Θάνατος Ὀλέγου, 144.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΕΚΤΟΝ.

ΙΓΩΡ.

Ἰπατάταις τῶν Δεβλιανῶν, Σελ. 144. — Ἐμφάνισις τῶν Πατινιχῶν, αὐτ. — Εἰσβολὴ τοῦ Ἰγορος εἰς Ἑλλάδα, 146. — Συνθήκη μετὰ τῶν Ἑλλήνων, 149. — Δολοφονία τοῦ Ἰγορος, 156.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΕΒΔΟΜΟΝ.

ΣΒΙΑΤΟΣΛΑΒΟΣ.

Κυβέρνησις τῆς Ὀλγας, Σελ. 159. — Ἐκδίκησις τῆς Ὀλγας, 161. — Βάπτισμα τῆς Ὀλγας, 166. — Ῥώσσοι ἐν Σικελίᾳ, 172. — Χαρακτὴρ καὶ κατορθώματα τοῦ Σβιατοσλάβου, αὐτ. — Κατάκτησις τῆς Βουλγαρίας, 175. — Ἀποβίωσις τῆς Ὀλγας, 178. — Πρεσβεία τῶν Ῥώσσων εἰς Γερμανίαν, 179. — Πρῶται κληρουχίαι ἐν Ῥωσίᾳ, 184. — Δευτέρα κατάκτησις τῆς Βουλγαρίας αὐτ. — Πόλεμος κατὰ Τσιμισκῆ, 181. — Συνθήκη μετὰ τῶν Ἑλλήνων, 194. — Χαρακτηρισμὸς τοῦ Σβιατοσλάβου, 195. — Θάνατος τοῦ Σβιατοσλάβου, 197.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΟΓΔΩΘΟΝ.

Ο ΜΕΓΑΣ ΗΓΕΜΩΝ ΙΑΡΟΠΟΛΚΟΣ.

Ἐμφύλιος πόλεμος, Σελ. 199. — Πρῶται πράξεις τοῦ Βλαδιμίρου, 200. — Γάμος τοῦ Βλαδιμίρου, 204. — Ἀδελφοκτονία, 203. — Πρεσβευταὶ ἐν Γερμανίᾳ, 205.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΕΝΝΑΤΟΝ.

Ο ΜΕΓΑΣ ΗΓΕΜΩΝ ΒΛΑΔΙΜΙΡΟΣ, ΒΑΠΤΙΣΘΕΙΣ ΥΠΟ

ΤΟ ΟΝΟΜΑ ΤΟΥ ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ.

Δόλος Βλαδιμίρου, Σελ. 205. — Ζήλος τοῦ Βλαδιμίρου ὑπὲρ τῆς εἰδωλολατρείας, 206. — Θηλυμηνία αὐτοῦ, αὐτ. — Κατάκτησις τῆς Γαλικίας, 207. — Πρώτοι χριστιανοὶ μάρτυρες ἐν Κιέβῳ, 208. — Ἐπανάστασις τῶν Ραδιμίτσων, 209. — Καμαϊκὴ Βουλγαρία, αὐτ. — Τόρκοι, 210. — Ἀπελπισία τῆς Γοροσλάβας, αὐτ. — Διαμερισμὸς τῆς Ρωσίας εἰς κληρουχίας, 224. — Οἰκδομή πολλῶν πόλεων, 225. — Πόλεμος πρὸς τοὺς Κροάτας καὶ Πατσινάκας, 226. — Ναὺς τῆς Δεκάτης, 227. — Εἰσβολὴ τῶν Πατσινάκων, 228. — Συμπέσια τοῦ Βλαδιμίρου, 229. — Ἀγαθότης αὐτοῦ, 231. — Πολιορκία τοῦ Βιελγορόδου, 232. — Ἀποδίωσις τῆς μεγάλης ἡγεμονίδος Ἄννης, 233. — Πόλεμος Βλαδιμίρου πρὸς Ἑρρίκον βασιλέα τῆς Νορβηγίας, αὐτ. — Ἐπανάστασις τοῦ ἱεροσλάβου υἱοῦ τοῦ Βλαδιμίρου, 234. — Θάνατος αὐτοῦ, 235. — Χαρακτὴρ αὐτοῦ, 236.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΔΕΚΑΤΟΝ.

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΚΑΤΑΣΤΑΣΕΩΣ ΤΗΣ ΑΡΧΑΙΑΣ ΡΩΣΣΙΑΣ.

Ὅρια, Σελ. 238. — Κυβέρνησις, 239. — Πολιτικοὶ νόμοι, 241. — Ἐκκλησιαστικὸς κανονισμὸς τοῦ Βλαδιμίρου, 242. — Πολεμικὴ τέχνη, 243. — Ναυτιλία, 244. — Διοίκησις καὶ διοργανώσεις τῶν στρατευμάτων, αὐτ. — Ἐμπορία, 245. — Πολυτέλεια καὶ μεγαλοπρέπεια, 254. — Κατάστασις τῶν πόλεων, αὐτ. — Νομίσματα, 252. — Πρόδος τῶν φώτων, 253. — Μηχανικαὶ καὶ ἐλευθέριοι τέχναι, 257. — Ἥθη, 258.

Σημειώσεις, Σελ. 264.

ΗΜΑΡΤΗΜΕΝΩΝ ΔΙΟΡΘΩΣΙΣ

Ἡμάρτηται.

Διόρθου.

Σελίς	34	στίχ. 24	Μέρδους	Μορδίους.
»	»	»	26 Ναρόβους	Ναρόβους
»	60	»	16 άνουσιούργημα	άνουσιούργημα
»	64	»	(α)	(94)
»	74	»	43 κνιζ	κνιζ (108)
»	94	»	48 τών βραχών	καί τών βροχών
»	403	»	23 Μεθόδιου	Μεθόδιου (470)
»	438	»	30 χάρτων	χαρτών
»	446	»	45 912	920
»	448	»	2 Έλμακίνος	Έλμακίνος (496)
»	464	»	5 βραχιόνων Πραχρήμα	βραχιόνων. Πραχρήμα
»	232	»	44 άποθανούμεν	άποθανούμεθα
»	244	»	7 εί καί χαρκαωμάτων ή καί χαρκαωμάτων	
»	274	»	41 Γανγισχάος	Τσιγισχάνης
»	275	»	8 Θουμμάνος (πανταχού) Τούμμανος	
»	282	»	48 Τόφρεος	Τορφέος
»	285	»	44 πλήθινα	πλίνθινα

МАТЕМАТИЧЕСКАЯ ТАБЛИЦА

Число	Делитель	Число	Делитель
1	1	1	1
2	2	2	2
3	3	3	3
4	4	4	4
5	5	5	5
6	6	6	6
7	7	7	7
8	8	8	8
9	9	9	9
10	10	10	10
11	11	11	11
12	12	12	12
13	13	13	13
14	14	14	14
15	15	15	15
16	16	16	16
17	17	17	17
18	18	18	18
19	19	19	19
20	20	20	20
21	21	21	21
22	22	22	22
23	23	23	23
24	24	24	24
25	25	25	25
26	26	26	26
27	27	27	27
28	28	28	28
29	29	29	29
30	30	30	30
31	31	31	31
32	32	32	32
33	33	33	33
34	34	34	34
35	35	35	35
36	36	36	36
37	37	37	37
38	38	38	38
39	39	39	39
40	40	40	40
41	41	41	41
42	42	42	42
43	43	43	43
44	44	44	44
45	45	45	45
46	46	46	46
47	47	47	47
48	48	48	48
49	49	49	49
50	50	50	50
51	51	51	51
52	52	52	52
53	53	53	53
54	54	54	54
55	55	55	55
56	56	56	56
57	57	57	57
58	58	58	58
59	59	59	59
60	60	60	60
61	61	61	61
62	62	62	62
63	63	63	63
64	64	64	64
65	65	65	65
66	66	66	66
67	67	67	67
68	68	68	68
69	69	69	69
70	70	70	70
71	71	71	71
72	72	72	72
73	73	73	73
74	74	74	74
75	75	75	75
76	76	76	76
77	77	77	77
78	78	78	78
79	79	79	79
80	80	80	80
81	81	81	81
82	82	82	82
83	83	83	83
84	84	84	84
85	85	85	85
86	86	86	86
87	87	87	87
88	88	88	88
89	89	89	89
90	90	90	90
91	91	91	91
92	92	92	92
93	93	93	93
94	94	94	94
95	95	95	95
96	96	96	96
97	97	97	97
98	98	98	98
99	99	99	99
100	100	100	100

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ

ΤΩΝ

ΣΥΝΔΡΟΜΗΤΩΝ.

Η Α. Μ. Η ΑΥΤΟΚΡΑΤΕΙΡΑ ΤΗΣ ΡΩΣΣΙΑΣ ΜΑΡΙΑ.

Η Α. Μ. Η ΒΑΣΙΛΙΣΣΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ ΑΜΑΛΙΑ.

Η Α. Α. ΥΨΗΛΟΤΗΣ Ο ΜΕΓΑΣ ΔΟΥΞ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ.

Η Α. Α. ΥΨΗΛΟΤΗΣ Η ΜΕΓΑΛΗ ΔΟΥΚΙΣΣΑ ΑΛΕΞΑΝΔΡΑ
ΙΩΣΗΦ.

Η Α. Α. ΥΨΗΛΟΤΗΣ Ο ΜΕΓΑΣ ΔΟΥΞ ΝΙΚΟΛΑΟΣ.

Η Α. Α. ΥΨΗΛΟΤΗΣ Η ΜΕΓΑΛΗ ΔΟΥΚΙΣΣΑ ΑΛΕΞΑΝΔΡΑ
ΠΕΤΡΟΥ.

Η Α. Α. ΥΨΗΛΟΤΗΣ Ο ΜΕΓΑΣ ΔΟΥΞ ΜΙΧΑΗΛ.

Η Α. Α. ΥΨΗΛΟΤΗΣ Η ΜΕΓΑΛΗ ΔΟΥΚΙΣΣΑ ΕΛΕΝΗ ΠΑΥΛΟΥ.

Η Α. Α. ΥΨΗΛΟΤΗΣ Η ΜΕΓΑΛΗ ΔΟΥΚΙΣΣΑ ΜΑΡΙΑ ΝΙΚΟ-
ΛΑΟΥ.

Η Α. Α. ΥΨΗΛΟΤΗΣ Ο ΜΕΓΑΣ ΔΟΥΞ ΠΕΤΡΟΣ ΤΟΥ ΟΛΔΕΜ-
ΒΟΥΡΓΟΥ.

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ.

Ο Σεβασμιώτατος Μητροπο-
λίτης Ἀθηνῶν Νεόφυτος.

Ο Σ. Ἀρχιεπίσκοπος Μονιμ-
βασίας καὶ Σπάρτης Διονύ-
σιος.

Ο Σ. Ἐπίσκοπος Γόρτυνος
καὶ Μεγαλοπόλεως Φιλό-
θεος.

Ο Σ. Ἐπίσκοπος Καρυστίας
Μακάριος.

Ο Σ. Ἐπίσκοπος Τριφυλίας
καὶ Ὀλυμπίας Γρηγόριος.

Ο Ἀρχιμανδρίτης Ζ. Μαθᾶς,
Ἀ Γραμματεὺς τῆς Ἱερᾶς
Συνόδου.

Ο Ἀρχιμανδρίτης Φιλόθεος
Οἰκονομόπουλος Β' Γραμμα-
τεὺς τῆς Ἱερᾶς Συνόδου.

Ο Ἠγούμενος Πεντέλης Κύ-
ριλλος.

Ἡ μονὴ Πεντέλης.

Ἡ μονὴ τῶν Ἀσσωμάτων Πο-
τρόκη.

Ἡ μονὴ Φανερωμένης.

Ἡ μονὴ Αἰγίνης.

Ἡ μονὴ Ὁσίου Μελετίου.

Ἡ μονὴ Καλολεϊβαδίου.

Ἡ μονὴ Κλειστῶν.

Ο πρίγκιψ Μιχαὶλ Σούτσου,
Α. Μεταξῆς.

Ἀναστάσιος Μανάνης
Γ. Κ. Τυπάλδος
Κ. Ρώμας
Ν. Α. Νάξος
Κ. Κ. Μουρούξης
Ν. Στεφανίδης
Ἰάκωβος Θεοφιλᾶς
Ζ. Α. Εὐμορφόπουλος

ΕΝ ΑΡΓΟΛΙΔΙ.

Ὁ Σ. Ἀρχιεπίσκοπος Ἀργολί-
δος Γεράσιμος
Ἡ μονὴ τῶν Ταξιαρχῶν
Ἡ μονὴ τοῦ Καρακαλᾶ
Ἡ μονὴ Ἀγνῶντος
Ἡ μονὴ Ταλαντίου
Ὁ τῆς Ριζαρείου σχολῆς μα-
θητὴς Πάσχα. Σ. Παγώνης.

ΕΝ ΚΟΡΙΝΘΙΑΙ.

Ὁ Σ. Ἀρχιεπίσκοπος Κοριν-
θίας Ἀμφιλόχτος
Ἡ Μονὴ Φανερωμένης
Ἡ Μονὴ Ζαχόλης

ΕΝ ΜΕΣΣΗΝΙΑΙ.

Ὁ Σ. Ἀρχιεπίσκοπος Μεσση-
νίας Πρόκοπος
Ἡ μονὴ Βουλκιάνου

ΕΝ ΚΑΛΑΒΡΥΤΟΙΣ.

Ὁ Σ. Ἐπίσκοπος Καλαβρυτῶν
καὶ Αἰγιαλείας Βαρθολομαῖος
Ἡ Μονὴ τοῦ Μεγάλου Σπηλαίου
Ἡ Μονὴ τῶν Παμμεγίστων Τα-
ξιαρχῶν
Ὁ Προηγούμενος Παγκράτιος Πα-
παμεντζέλου

ΕΝ ΓΥΘΕΙΩ.

Ὁ Σ. Ἐπίσκοπος Γυθείου
Ἰωσήφ

ΕΝ ΑΡΕΟΠΟΛΕΙ.

Ὁ Σ. Ἐπίσκοπος Οἰτύλου Προ-
κόπιος

ΕΝ ΛΑΜΙΑΙ.

Ὁ Σεβασμιώτατος Ἀρχιεπί-

25 σκοπος Φιδιώτιδος Καλλί-
νικος
Ἡ μονὴ Ἀγαθῶνης
Ἡ μονὴ Μαλεσίνης
Ἡ μονὴ Ἀντιχνίτζης
Ἡ μονὴ Δαδίου
Ἡ μονὴ τοῦ Ἁγίου Κωνσταν-
τίνου

ΕΝ ΜΕΣΣΟΛΟΓΕΙΩ.

Ὁ Σεβασμιώτατος Ἀρχιεπί-
σκοπος Καρναρίας καὶ Αἰ-
τωλίας Κ. Θεόφιλος
Ἰω. Σταΐκος ἐξ Ἀργινίου

ΕΝ ΝΑΥΠΑΚΤΙΑΙ.

Ὁ Σ. Ἐπίσκοπος Ναυπακτίας καὶ
Εὐρυτανίας Ἀνθίμος
Ἡ Μονὴ Πρωσσός

ΕΝ ΦΩΚΙΑΙ.

Ὁ Σ. Ἐπίσκοπος Φωκίδος Δαβίδ
Ἡ Μονὴ τοῦ Προφήτου Ἠλιού

ΕΝ ΘΗΒΑΙΣ.

Ὁ Σ. Ἐπίσκοπος Θηβῶν καὶ Λεβα-
δείας Δοσίθεος
Ἡ Μονὴ Σαγματᾶ
Ἡ Μονὴ Μακαριώτισσα
Ἡ Μονὴ Ὁσίου Δουκᾶ
Ἡ Μονὴ Σκριπτοῦ
Ἡ Μονὴ Ἱερουσαλήμ

ΕΝ ΧΑΛΚΙΑΙ.

Ὁ Σ. Ἀρχιεπίσκοπος Χαλκίδος
Καλλίνικος
Ἡ μονὴ τοῦ Ἁγίου Γεωργίου
Ἡλια
Ἡ μονὴ τοῦ Ἁγίου Νικολάου
Γαλατάνη

ΕΝ ΑΝΔΡΩ.

Ὁ Σ. Ἐπίσκοπος Ἀνδρῶν καὶ
Κίως Μητροφάνης
Ἡ μονὴ τοῦ Ἁγίου Νικολάου
Ἡ μονὴ τῆς Ζωοδόχου Πηγῆς
Ὁ Ἡγούμενος τῆς μονῆς Πα-
ναχράντου Νεῖλος Μπουμπου-
ρος

ΕΝ ΝΑΞΩ.

Ὁ Σ. Ἐπίσκοπος Νάξου Παρθένιος

ΕΝ ΘΗΡΑΙ.

Ὁ Σ. Ἐπίσκοπος Θήρας Ἰερόθεος

Ἡ Μονὴ τοῦ Προφήτου Ἡλιοῦ
Ἡ ἐν Ἀμουργῷ Μονὴ Χοροβιωτίσσης

Γάσπαρις Ι Δελένδας

Σ. Θ. Μαριεζίνης

Α. Χ. Νομικός

ΕΝ ΤΑΡΑΙ.

Ὁ Σ. Ἐπίσκοπος Ὑδρας καὶ Σπιτσῶν Νικόφυτος

Ἡ Μονὴ τοῦ Προφήτου Ἡλιοῦ

Ἡ ἐν Πύρῳ Μονὴ τῆς Ζωοδόχου Πηγῆς

ΕΝ ΠΕΤΡΟΥΠΟΛΕΙ.

Τὸ Λύτοκρατορικὸν Ὑπουργεῖον τῆς Ἐκπαίδευσως

Λίξα Καραμζίνου

Ὁ πρίγκιψ καὶ ἡ πριγκίπισσα Μετσέρεχη

Β Καραμζίνης

Ὁ πρίγκιψ Πέτρος Βιάζεμσκις

Ὁ πρίγκιψ Ἰωάννης Σούτωσ

Δημήτριος Βερναρδάκης

Γ. Κατακάξης

Νικόλαος Ἀλφειράκης

Ἀλέξιος Χάριτοβ

Θ. Γ. Ροδοκανάκης

Π. Σκαρμαγκᾶς

Ἰωάννης Κοιτογιαννάκης

Στέφανος Καράλης

Ἀλέξιος Μ Βαππαδάκη

Γ. Δεστούνης

Μ. Ουαὺ

ΕΝ ΜΟΣΧΑΙ.

Ὁ Σεβασμιώτατος Μητροπολίτης Μόσχας Φιλάρετος

Ὁ Κόμης Ζαχαρέτσκις

Ἡ Κόμισσα Α Ζαχαρέτσκη

Ἡ Κόμισσα Λιδία Νεσερλόδ

Ἀλέξιος Σομιακόβ

Δὲ Σβεφβέγεβ

Β. Δασκόβ Φαλαμπόλος

Χ. Κορνιλόβ, στέμμιος τῆς ἐπικρατείας

Ἰωάννης δὲ Λογίς-Μίλικοβ

Ἰω. Γολετισκέβ

Νικόλαος Χεροδότοβ

Πέτρος Ὁμελιανόκο

Νικόλαος Γολοβιν Συνταγματάρχης

Ὁ πρίγκιψ Νικόλαος Τρουβετσκόις

Ὁ πρίγκιψ Λεωνίδας Γολίτσιν

Ὁ τοῦ ἐν Μόσχᾳ Ἑλληνικοῦ μοναστηρίου Ἀρχιμανδρίτης

Κ. Δανιήλ Ἰβηρίτης

Γ. Ὁρφευὸς Συνταγματάρχης

Μιχαήλ Σταμέροφ

Ἀγγελος Χατζαφίλος

Κωνσταντίνος Γκίκας

Ραντάλ

Μιχαήλ Μποστανζόγλου

Ἀνθίμος Ἱερομοναχὸς μαγίστρος τῆς ἐν Μόσχᾳ πνευματικῆς Ἀκαδημίας

Ὁ τοῦ Ἑλλήν. μοναστηρίου Ἱεροδιακόνος Διονύσιος, Ζακύνδιος

Δ. Ν. Λέριος

ΕΝ ΟΔΗΣΣΩ.

Ὁ Σεβασμιώτατος Ἀρχιεπίσκοπος Χερσῶνος καὶ Ταυρίδος

Ὁ πρίγκιψ Μετσέρεσκις

Σπυρίδων καὶ Ἀλέξανδρος Ἰγνέσις

Γεηγόριος Μαρασλής

Παῦλος Τζιτζίνις

Ἰωάννης Β. Μαυροῦ.

Ἀλέξανδρος Κομπάρης

Η. Ἡρακλεΐδης

Ματθαῖος Μαυρογορδάτος

Θ. Μ. Μαυρογορδάτος

Ἰωάννης Δούμας

Κωνσταντίνος Παπουδόβ

Ἀναστάσιος Μαυροκέφαλος

Ἰω. Στ. Ράλλης

Κωνσταντίνος Θ. Ράλλης

Ν. Κριωνᾶς

Παναγῆς Κ. Σιλάβος.

Ἰω Σ Σιλιέβος

Ἰωάννης Χ. Ἰγγλέσκις

Γεώργιος Μπήκας.

Κωνσταντίνος Ζήρος

Ραφαήλ Μαντζαβίνας

N. I. Ψυχάρης
 Κωνσταντίνος Μποτεζάτου
 Γεώργιος Γ. Χρυσόχοος, σίμ-
 βουλος τοῦ Κολλεγίου, κτλ.
 Ἀλέξανδρος Μ. Ράλλης
 Παναγιώτης Μηταράκης
 Μ. Παλαιολόγος
 Μάρκος Σεβαστόπουλος
 Μ. Ε. Πετροκόκκινος
 Δημ. Σουγδουρής
 Δ. Φ. Μιμής
 Ν. Κάσος
 Γ. Αεβίδης
 Νουὺμ Σίδου
 Ἰωάννης Διαλεγμένος
 Σ. Φραγκουλάνδης
 Κ. Νουλιάνογλου
 Δ. Σκλήρης
 Μ. Κοργιαλέκος
 Κ. Μακάς
 Πέτρος Καλοθής
 Γ. Β. Σέχας
 Δημήτριος Ν. Σταννὸφ
 Ιω. Ροσούνιος
 Σίμων Ἀνδρέοβιτς Ἑγοίμενοβ
 Στέφανος Δ. Τούκοβιτς
 Ὁ Καμηνάρης Κωνσ. Γονατᾶς

ΕΝ ΚΙΣΝΟΒΗ.

Γεώργιος Μπάλας
 Μιχαὴλ Λαγκαδάς
 Χ. Ἀλέξ. Χ. Αναστασίου Καϊ-
 σερλής
 Κωνσταντίνος Ἀνδρεόπουλος
 Κωνσταντίνος Σταμάτης
 Κωνσταντίνος Ζώτος
 Λάζαρος Ν. Παπαλαζάρου
 Παναγιώτης Θεοδώρου Ταμπά-
 κούπουλος Πελοποννησίος
 Παντολέων Συναδινὸς
 Επαμινώνδας Πατρινὸς
 Ἀλέξανδρος Πλακιδᾶς

ΕΝ ΙΑΣΩ.

Ἡ Ἀδελφότης τῶν Ἀγιοταφιδῶν
 διὰ τοῦ Ἐξάρχου Ἀθανασίου 10
 Ὁ Ἀρχιμανδρίτης Μακάριος
 Τριανταφυλλίδης 2
 Ὁ Ἀρχιμ. Ἀναστάσιος Γόλιας 2
 Ὁ Ἀρχιμ. Ἀγάπιος Μπαρμποῦν
 Ὁ Φιερτζιὸν Ἀρχιμανδρίτης Κυ-
 ρίλλος 5

5 Ὁ Ἀρχιμ. Ξεῖλος Φλωρεστίου 5
 Ὁ Ἀρχιμ. Ἀνθίμος Φορμωσάνος
 Ὁ Ἀρχιμ. Θεοφάνης Χάγκου,
 Σάμιος
 Ὁ Δάγγου Ἀρχιμ. Εὐγένιος 4
 Ὁ Ἀρχιμ. Βενιαμίν Μπωρξήζου 2
 Ὁ Ἀρχιμ. Ριμνιτζίκος Παρθέ-
 νιος Σιναΐτης 10
 Ὁ Ἀρχιμ. Σωφρόνιος Θεοδώρε-
 νίου 3
 Ἀ. Καλλίνικος Γ. Λαμβδανίτης
 Ν. Α. Μανροκοράτος 2
 Δημήτριος Ν. Ραΐδης
 Ἰωάννης Κυριακὸς
 Θιμιστοκλής Μπασιτάκης. 3
 Ἀλέξανδρος Κωνσταντίνου Μου-
 ρούσης
 Γ. Παπάζογλους 5
 Ἰωάννης Σακελλαριδής
 2 Ἰωάννης Μαλαξᾶς

ΕΝ ΒΟΥΚΟΡΕΣΤ.Ω.

Ὁ Σ. Ἀγαθονικεῖας 4
 Ὁ Ἀρχιμανδρίτης Κυρίλλος Βα-
 θιαρίου 5
 Ὁ Ἀρχιμανδρίτης Μελέτιος Κου-
 τρουζανίου 5
 Ὁ Ἀρχιμ. Πολύκαρπος Μιχα-
 λιώτης 2
 Ὁ Ἀρχιμ. Νικηφόρος Ἀγιαννίτης 2
 Λεόντιος Στανροπόλεως
 Ὁ Λιβίης Ἀθανάσιος 2
 Ὁ Εὐλόγιος Δημοπερίτης
 Ὁ Μαρτζιτανίου Μακάριος Σι-
 ναΐτης 3
 Ὁ Ἀρχιμ. Ἰωακείμ Ἰβηρίτης
 Κωνσταντίνος Τζέκανος 15
 Ἰωάννης Βιρέσκος 3
 Ἰωάννης Βλατινιάνος 3
 Ἰωάννης Στάμου 2
 Α. Παλλιδᾶς
 Γ. Πατρινὸς
 Γεώργιος Μ. Πίστης καὶ Δ.
 Θεοχάρης
 Λεωνής Τζερλένης
 Γεώργιος Στεφάνου Κοτμζόπουλος
 Ρίζος Κ. Δούμαρης
 Μιχαὴλ Ζ. Καμπάνης
 Μιχαὴλ Ἰωακείμίδης Λέσβιος
 Ἀποστόλης Νιτάρης ἐκ κωμοπό-
 λεως Φιλιππίστου
 Χρήστος Γεωργίου
 Ἰω. Δ. Χ. Βακαλόγλου
 5 Μιχαὴλ Ξανθός

Χ. Ἰωάννης Ζώη.

ΓΝ Β ΕΞΝΗ.

Ὁ Βαρόνος Σίμων Σίνας,
πρεσβυτέρης τῆς Α Μ τοῦ
βασιλεως τῆς Ἑλλάδος 12
Ἡ πριγκίπισσα Ὑψηλάντη 5
Λ. Ν. Διμιτρίου 4
Ὁ πρίγκιψ Βιρέσκος 2
Ἀδελφοὶ Δούμπα 3
Π. Ζ. Σκαρამαγκᾶς
Β. Μαντζουράνης
Ζ. Ν. Σκαναβῆς
Μ. Γ. Γαλιότης
Κων. Μ. Κούρης
Πέτρος Λέλιος
Τὸ Ἑλλην. Ἐθνικὸν σχολεῖον 2
Βασίλ. Σπύρου
Χρ. Δ. Γκισσόγλου
Δημ. Θεοδ. Τζουκῆ
Ἀνδρέας Δ. Σιτζίνη
Τὸ Ἑλληνικὸν σχολεῖον Κρου-
σιόβου
Ν. Π. Π. Π.
Κωνσ. Α. Χρηστομάνος
Ναοὺμ Σιδερίδης

ΕΝ ΤΕΡΓΕΣΤΗ.

Ἄγγελος Γιαννιέσης 2
Κ. Βαρδάκα
Θ. Δούμας
Ν. Ροδομανάνης
Ι. Γ. Χατζῆ Κώστας 2

ΕΝ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΙ.

Μαρία Καραθεοδωρή 2
Σ. καὶ Α. Βαλαζῆς 10
Ὁ Π. Κ.
Ζαχαρίας Ζαχάροβ 5
Θωμᾶς Σβορώνος 3
Α. Ἰγγλέσης 5
Α. Α. Βαλλιάνος 5
Π. Κούππας 2
Διονύσιος Ν. Κουντούρης 5
Γρ. Π. Κούππας 5
Κωνσταντῖνος Γρ. Ζαχάροβ 3
Δ. Δημητριάδου 8
Κ. Γ. Κοντοπιώτης 2
Χ. Ι. Στεφόπουλος 2
Ἀναστάσιος Δοϊκᾶς 2
Θεόδωρος Βαλαζῆς 5
Ιω. Στ. Σκυλίτζης 2

Δ. Ν. Στερίου 3

Δημήτριος Γεωργιάδης
Δημήτριος Πασπαλλῆς
Γεώργιος Διαλεγμένος 2

Δ. Σαβδόπουλος
Κωνσ. Σπανδονῆς

Π. Ν. Στερίου 2
Γ. Ζαρέφης 3

Ν. Ζαρέφης
Στέφανος Μαυρογορδάτος 2

Ἐμμ. Φραγκιάδης
Π. Κοντούσαντος

Ι. Δέλια
Α. Νικολάου

Α. Κοντόπουλος
Εὐστράτιος Καράλης

Ἀδελφοὶ Νικολόπουλοι
Ν. Ι. Βαλαμάνης 2

Ζαννῆς Δ. Καράλης
Ι. Ι. Τζιρὸς

Περικλῆς Λωγοράφος 2
Ν. Μουρόπουλος 2

Γ. Ι. Κυρίκος
Βασίλειος Κρικότης 2

Γ. Α. Μοραβένοφ
Ἀδελφοὶ Ποτοῦ

Νικόλαος Π. Μαλανδράκης
Ἰαννίης Τζιτζίνας 3

Μ. Ν. Ζέρπας
Θεολογῆς Λαμπρινού

Σ. Μ. Χρυσοβελάνης
Στέφανος Α. Ράλλης 2

Κ. Παπαδοῦκας
Κ. Γ. Κωνσταντινίδης 3

Στ. Κοτζήμπας
Εὐστράτιος καὶ Ἐμμ. Μαυρο-
γορδάτος

Στέφανος Λέκος
Παναγιώτης Μηλιώτης 2

Δ. Κ. Καϊτανάκης
Μακάριος Κωνσταντινίδης 8

Ν. Δ. Κουντούρης 5

ΕΝ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΙ.

Ι. Δ' Αλεξάνδης 6
Στέφανος Τζιτζίνας 5

Κωνσ. Θ. Νάτζιον 2
Ιω. Συναδινός

Α. Νικολόπουλος
Α. Δ. Μαυρογορδάτος

Β. Γεωργαλάς
Α. Κονίλλης

Ε. Α. Σκαναβῆς
Μ. Μαύρος

Ν. Τζάκαλης
Γ. Σεβαστόπουλος
Γεώργιος Ἀβέροφ
Α. Μ. Τζιτζικλής
Σ. Γκόταρας
Α. Σινάνης
Ε. Ταμβακός
Α. Α. Κασαβέτης
Ι. Στιέρ
Ζαχαρίας Δονίκουλον
Ἰ. Ἀλέξανδρος Δικαίος ἰατρός
Γεώργιος Ι. Ἀρεταίος.

ΕΝ ΚΑΙΡΩ.

Ο Ἀρχιμανδρίτης Ἀνθίμος
Δικαίος διὰ τὴν μονὴν
Μιριελάκης Α δ' Ἀντωνίου
Ι. Γεωργαλάς
Κ. Λαμπρινούδης
Γ. Τσάκαλης
Α. Ζ. Δαποντε
Ν. Χαρίλαος
Εὐθύμιος Κ. Μήτσος ἐκ Κο-
ρινθίας
Γ. Α. Λύδδης
Φίλιππος Ἰωαννίδης
Ἀπόστολος Κοβόκος
Ε. Α. Διαμαντίδης
Ἀλέξιος Κ. Κανέλλος
Ν. Τηλεμαχίδης ἐκ Μεσσόβου

ΕΝ ΑΘΩΝΙ.

Ἡ ἱερὰ μονὴ τῶν Ἱβήρων
Ο Ἀρχιμανδρίτης Στραφεῖμ
Ἱβηρίτης
Ο Ἀρχιμανδρίτης Δανιήλ Ἱβη-
ρίτης
Ο γέρον Βενιαμὴν Ἱβηρίτης
Ο προηγούμενος Βαρθολομαῖος
Ἱβηρίτης
Ἡ ἱερὰ μονὴ τοῦ Φιλοθέου
Τὸ κοινὸν τῆς μεγίστης Λαύρας
Ο Καθηγούμενος Σωφρόνιος
διὰ τὸ ἱερὸν κοινὸν τοῦ
Ἁγίου Παύλου
Τὸ ἱερὸν κοινόβιον τοῦ Διονυ-
σίου
Τὸ ἱερὸν κοινόβιον τοῦ Γρη-
γορίου
Τὸ ἱερὸν κοινόβιον τῆς Σίμων-
ος Πέτρας
Ἡ ἱερὰ μονὴ τοῦ Ξηροποτάμου

Ο Ἀρχιμανδρίτης Διονύσιος
Ξηροποταμινὸς
Τὸ ἱερὸν Ῥωστικὸν κοινόβιον 2
Τὸ κοινὸν τῆς ἱερᾶς μονῆς τοῦ
Δοχειαρίου
Τὸ ἱερὸν κοινόβιον τοῦ Ζω-
γράφου 2
Ἡ ἱερὰ Σλαβονο-Σερβικὴ μονὴ
τοῦ Χιλιανδαρίου 2
Τὸ ἱερὸν κοινόβιον τοῦ Ἐσφηγ-
μένου 2
Ἡ ἱερὰ μονὴ τοῦ Βατοπαίδιου 2
Ἡ ἱερὰ καὶ Σ. μονὴ τοῦ Παν-
τοκράτορος
Ἡ ἱερὰ κοινοβιακὴ μονὴ τοῦ
Κουτλουμουσίου 3
Ἡ ἱερὰ μονὴ τοῦ Κωνσταντινίου
Ἡ ἱερὰ μονὴ τοῦ Ξενοφάντος
Ἡ ἱερὰ μονὴ τοῦ Σταυρονικήτα
Ἡ ἱερὰ μονὴ τοῦ Καρακάλου

ΕΝ ΚΥΔΩΝΙΑΙΣ.

Α. Χ. Ἀθανασίου 3
Π. Ν. Βαλσαμάκης 3
Γ. Μούκας

ΕΝ ΜΙΤΥΛΑΙΝΗ.

Γ Ἀμφράς
Π. Ἰωαννίδης

ΕΝ ΛΟΝΔΙΝΩ.

Σταμάτιος Γκιτζίας 3
Γοδοκανάκη υἱοὶ 3
Κωνσταντῖνος Γεραλόπουλος 2
Γ. Ι. Καβάφης
Πατρολόγιος καὶ Συντρ.
Ἰω. Σεργίου Γαλάτης 2
Κορίσης
Στέφανος Ξένος 10
Α. Κ. Ἰωαννίδης
Σ. Μαυρογιάννης
Α. Γ. Ζίφος.
Ἰάτρ. Π. Χαράλαμπος
Γεώργιος Ἰω. Κεφαλᾶς 2
Α. Ε. Μαυρογορδάτος
Μιχ. Σεβαστόπουλος
Α. Σκιαῖρος 2
Σ. Η. Τζιτζινίας 2
Ξενοφῶν Μπαλλῆς
Ἀβρόσιος Θ. Ράλλης
Δημήτριος Μ. Κατινάκης 2
Μ. Βούρος

Α. Πετροκόκκινος
Μ. Ε. Μαυροκορδάτος
Ε. Κ. Ἰωαννίδης
Μ. Ζαρίφης
Ἰω. Γ. Ὀμηρος
Μ. Σπάρταλης
Θ. Α. Ῥάλλης
Π. Θ. Ῥάλλης
Πανᾶς Φωκᾶς Κρεμίδης
Γ. Ε. Σκαραμαγκᾶς
Ἐμμ. Ζωφ. Φραγκιάδης
Σταῦρος Δεληπέρογλου
Α. Α. Δούμας
Β. Μελᾶς

ΕΝ ΜΑΓΓΕΣΤΡΙΑΙ.

Ν. Νομικός
Α. Εὐμορφόπουλος
Ν. Φραγκόπουλος
Κ. Ν. Ταμβάκος
Α. Ἐμμ. Ῥοδοκανάκης
Ν. Μ. Μανιάκης
Ἰω. Παπαδάκης
Α. Σοφιανίς
Π. Κ. Τζήρος
Π. Θεολόγου
Ἰω. Γ. Ἀσλάν
Γ. Γ. Καλουτᾶς
Θεόδωρος Μανιάτης
Παῖλος Τζόλας
Σ. Καραγιαννόπουλος
Ἐμμ. Ν. Παρώδης
Θ. Α. Νεφροπόντης
Γ. Γ. Παπάρογλου Βυζάντιος.
Μουράτ Θεοφιλίδης
Στ. Κ. Ἀγέλαστος
Π. Κ. Σαλβάρος
Χ. Λαμπίρης
Α. Εὐτυχίδης
Ἐμμ. Χαλβουδάκης
Στ. Σκυλίτσης
Θ. Τουμπίνης
Π. Τριανταφυλλίδης
Ἀμ. Σ. Σεβαστόπουλος
Π. Ἀκατος
Π. Μ. Γεροῖσης
Α. Μ. Ἰωαννίδης
Δημήτριος Ρακτιβαν
Γ. Ζαχαρίας
Α. Ἡλιάσκος
Α. Ν. Ἀλφειέρης

Ι. Ε. Εὐτυχίδης.
Α. Ἀποστολίδης
Α. Ζεφρονδάκης
Δ. Ν. Τσαλίκας
Κρεμίδης Φωκᾶς
Γ. Ποτέσσαρος

ΕΝ ΛΙΒΕΡΙΟΥΛΗ.

Παπαϊωάννης καὶ Μουσαμπίνης 20
Π. Β. Ῥοδοκανάκης 3
Ἀργέντης, Σικιάρης καὶ Σύντρ. 3
Ἀδελφοὶ Τζιτζίνια 2
Φραγκιάδης καὶ Ῥοδοκανάκης 2
Ἰω. Π. Σκυλίτσης (ὁ νεώτερος)
Γιαννακόπουλος καὶ Κοκκιλάνης 2
Π. Α. Ῥάλλης
Π. Ζ. Ῥοδοκανάκης
Γ. Κ. Φραγκιάδης
Γ. Βιτώρης 3
Λασκαρίδης καὶ Σύντρ.
Δ. Γ. Κουνουζής
Δ. Παπακιάδης
Σπ. Γεωργιάδης
Δημήτριος Σεβαστόπουλος
Α. Α. Κορνήλιος
Γ. Δ. Νερούτσος
Σπάρταλης
Κωνσταντίνος Κουτούλης
Σπυρίδων Μαυροκέφαλος

ΕΝ ΠΑΡΙΣΙΟΙΣ.

Ὁ πρίγκιψ Γρ. Ὑψηλάντης

ΕΝ ΜΑΣΣΑΛΙΑΙ.

Καλλίνικος Κρεατσούλης 3
Ζ. Τζιτζίνιας
Γεώργιος Γριμανέλης
Δ. Ψυχάρης
Σ. Ζαφειρόπουλος 2
Μ. Μηλιώτης
Κ. Μελῖς

ΕΝ ΛΟΥΤΔΟΥΝΩΙ.

Ε. Γεμενής 2

ΕΝ ΛΙΒΟΡΝΩΙ.

Κωνσταντίνος καὶ Θεόδωρος
Τοσίτσιαι 4
Ἰω. Παπούδοφ 2
Ἀδελφοὶ Σεβαστόπουλος
Ἠλίας Πανᾶς 2
Ἀλ. Π. Γιάμαρης 2

Τὸν κατάλογον τοῦτον, καίτοι συμπληρωθέντα μετὰ τὴν ἔκδοσιν τοῦ ΙΒ' τόμου, ἔκρινα καταλληλότερον ἵνα προτάξω ἐν τῷ πρώτῳ τούτῳ τόμῳ.

1. E. J. Smith	A. J. Smith
2. J. J. Smith	B. J. Smith
3. J. J. Smith	C. J. Smith
4. J. J. Smith	D. J. Smith
5. J. J. Smith	E. J. Smith
6. J. J. Smith	F. J. Smith
7. J. J. Smith	G. J. Smith
8. J. J. Smith	H. J. Smith
9. J. J. Smith	I. J. Smith
10. J. J. Smith	J. J. Smith
11. J. J. Smith	K. J. Smith
12. J. J. Smith	L. J. Smith
13. J. J. Smith	M. J. Smith
14. J. J. Smith	N. J. Smith
15. J. J. Smith	O. J. Smith
16. J. J. Smith	P. J. Smith
17. J. J. Smith	Q. J. Smith
18. J. J. Smith	R. J. Smith
19. J. J. Smith	S. J. Smith
20. J. J. Smith	T. J. Smith
21. J. J. Smith	U. J. Smith
22. J. J. Smith	V. J. Smith
23. J. J. Smith	W. J. Smith
24. J. J. Smith	X. J. Smith
25. J. J. Smith	Y. J. Smith
26. J. J. Smith	Z. J. Smith
27. J. J. Smith	A. J. Smith
28. J. J. Smith	B. J. Smith
29. J. J. Smith	C. J. Smith
30. J. J. Smith	D. J. Smith
31. J. J. Smith	E. J. Smith
32. J. J. Smith	F. J. Smith
33. J. J. Smith	G. J. Smith
34. J. J. Smith	H. J. Smith
35. J. J. Smith	I. J. Smith
36. J. J. Smith	J. J. Smith
37. J. J. Smith	K. J. Smith
38. J. J. Smith	L. J. Smith
39. J. J. Smith	M. J. Smith
40. J. J. Smith	N. J. Smith
41. J. J. Smith	O. J. Smith
42. J. J. Smith	P. J. Smith
43. J. J. Smith	Q. J. Smith
44. J. J. Smith	R. J. Smith
45. J. J. Smith	S. J. Smith
46. J. J. Smith	T. J. Smith
47. J. J. Smith	U. J. Smith
48. J. J. Smith	V. J. Smith
49. J. J. Smith	W. J. Smith
50. J. J. Smith	X. J. Smith
51. J. J. Smith	Y. J. Smith
52. J. J. Smith	Z. J. Smith
53. J. J. Smith	A. J. Smith
54. J. J. Smith	B. J. Smith
55. J. J. Smith	C. J. Smith
56. J. J. Smith	D. J. Smith
57. J. J. Smith	E. J. Smith
58. J. J. Smith	F. J. Smith
59. J. J. Smith	G. J. Smith
60. J. J. Smith	H. J. Smith
61. J. J. Smith	I. J. Smith
62. J. J. Smith	J. J. Smith
63. J. J. Smith	K. J. Smith
64. J. J. Smith	L. J. Smith
65. J. J. Smith	M. J. Smith
66. J. J. Smith	N. J. Smith
67. J. J. Smith	O. J. Smith
68. J. J. Smith	P. J. Smith
69. J. J. Smith	Q. J. Smith
70. J. J. Smith	R. J. Smith
71. J. J. Smith	S. J. Smith
72. J. J. Smith	T. J. Smith
73. J. J. Smith	U. J. Smith
74. J. J. Smith	V. J. Smith
75. J. J. Smith	W. J. Smith
76. J. J. Smith	X. J. Smith
77. J. J. Smith	Y. J. Smith
78. J. J. Smith	Z. J. Smith
79. J. J. Smith	A. J. Smith
80. J. J. Smith	B. J. Smith
81. J. J. Smith	C. J. Smith
82. J. J. Smith	D. J. Smith
83. J. J. Smith	E. J. Smith
84. J. J. Smith	F. J. Smith
85. J. J. Smith	G. J. Smith
86. J. J. Smith	H. J. Smith
87. J. J. Smith	I. J. Smith
88. J. J. Smith	J. J. Smith
89. J. J. Smith	K. J. Smith
90. J. J. Smith	L. J. Smith
91. J. J. Smith	M. J. Smith
92. J. J. Smith	N. J. Smith
93. J. J. Smith	O. J. Smith
94. J. J. Smith	P. J. Smith
95. J. J. Smith	Q. J. Smith
96. J. J. Smith	R. J. Smith
97. J. J. Smith	S. J. Smith
98. J. J. Smith	T. J. Smith
99. J. J. Smith	U. J. Smith
100. J. J. Smith	V. J. Smith

The following names were omitted from the list of names in the year 1900.

